

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Sahlgrenska Sjukhus-
Biblioteket.

TUR

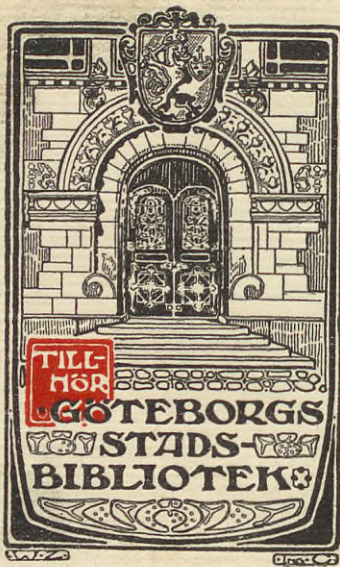
ING

3

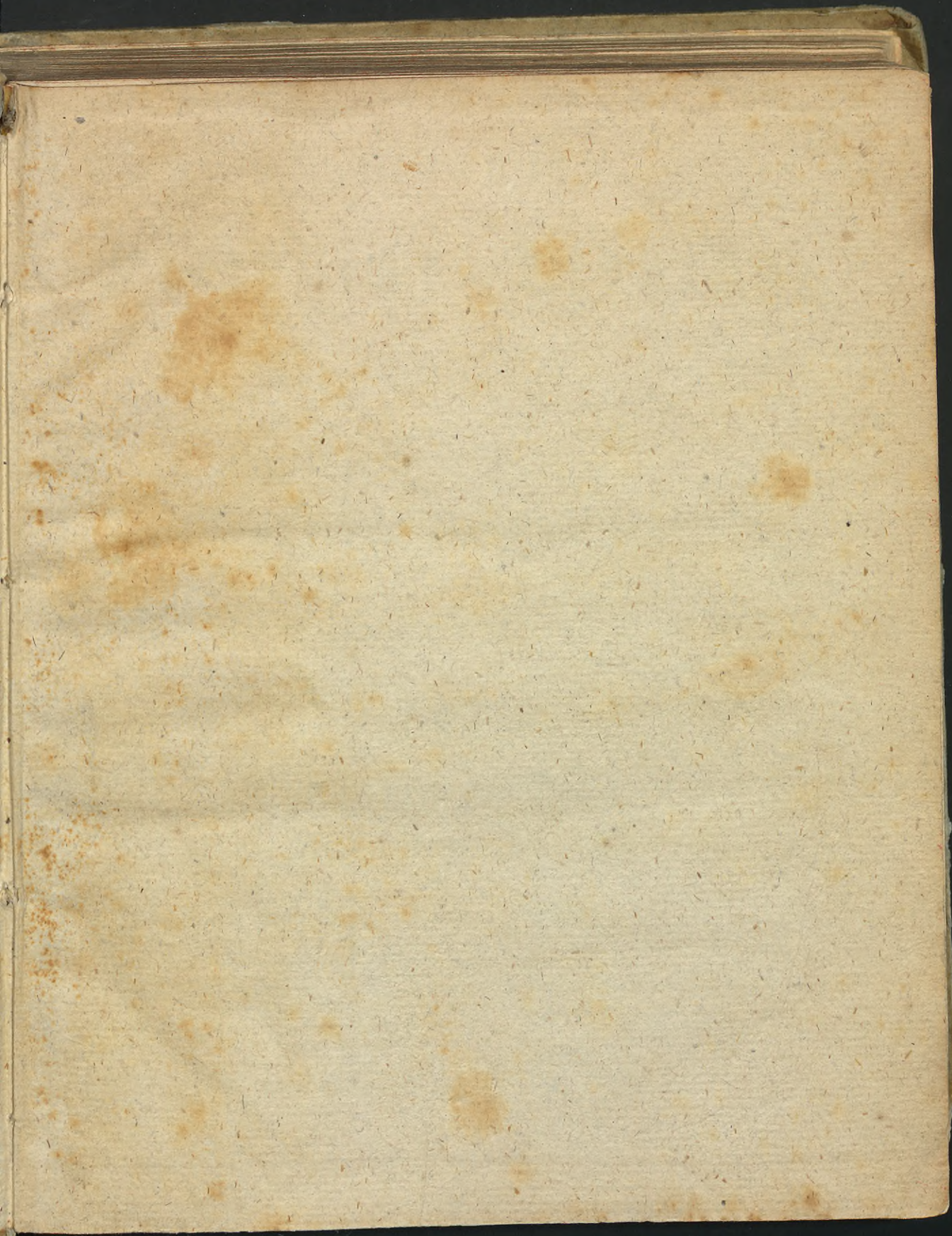

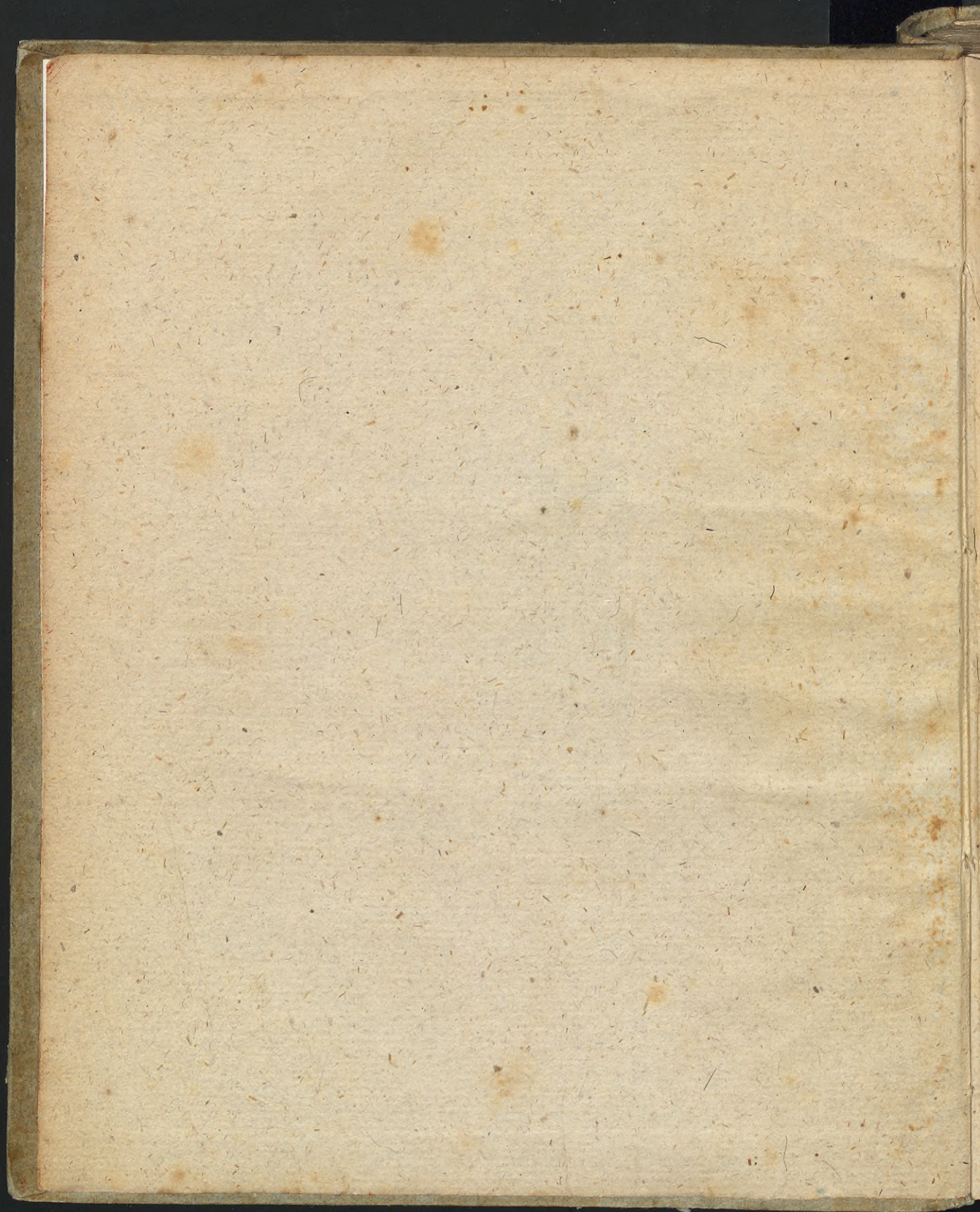
Centralbiblioteket

Tidskr.
Sv.

Handwritten signature

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f w e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 3 .

F ö r s t a B a n d e t :

J a n u a r i — J u n i . (N : o 1 — 26).

Sahlgranska Bokhus-
Biblioteket.

U p s a l a ,

b o s S t e n h a m m a r o c h P a l m b l a d .

1773

1773

1773

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 1.

Lördagen den 9 Januari

1813.

F ö r o r d.

Den öfvertygelsen att en periodisk Skrift, som utestående egnades åt Literaturen, och framsör alle Fäderneslandets, i närvarande tidpunkt ej blott skulle stifta en märkelig nytta, utan wore i sjelfwa werket nödwändig, har föranledt utgifwandet af denna Tidning. Hurwidå de som börjat detta företag misstagit sig i den förmodan, att allmänna tänkesättet i landet icke wore så egennyttigt, att ju Wetenskaperna och Konsterna här och der ännu skulle äga wänner och finna deltagande, kommer framtiden att utwisa.

Skulle det wor sjelfwa ideen af denna Skrift inwändas, att en Swensk Literatur hittills existerar mer i tankan än i werkligheten, att hwad man i allmänhet kallat så, nästan helt och hållet består i en följd af obetydliga, snare bortglömda småskrifter för dagen, och att en Swensk Literatur-Tidning, till selje häraf, wore äminskone öfwerflödig; så låter detta inkast lätt wederslägga sig, dels genom den gifna sanning, att, bland det myckna obetydliga eller odugliga som utkommer, icke sållan skrifter af förtjenst,

foster af en djupare kärdom och eftertanke; äfwen som af en ihärdigare möda, wisa sig; dels med den ej mindre wisa satsen, att falska eller skadliga principer, som genom dåliga skrifter utspidas, ofröst werka mer skada, än i proportion godt stiftas genom fötråffliga arbeten, som alltid werka långsamare än de släta; hwadå det ock synes afgjort, att en sund kritik är lika så wälgörande genom upptäckandet af dessa falska principer och hämmandet af deras werkningar, som genom hyllandet och erkännandet af de sanna. Och männe ej desutom det här uppgifna förhållandes det är gemensamt för alla länder, de må äga lärda tidningar eller ej? Man tage Tyskland till exempel, för närvarande Lärdomens hufwudsäte; hwar och en wet, att bland den myckenhet skrifter, som der i en mängd Jurisnaler granskas, minsta delen förtjena att anses som en winst för literaturen.

Men tilläfwentys skall en annan anmärkning göras, beträffande tiden, då denna Literatur-Tidning framträder. I Fäderneslandet har, sedan några år, yppat sig en söndering mellan ej blott de lärda, utan äfwen dem som i mer eller mindre mån intressera sig

för Philosophien och den sköna Literaturen. Den omhvälfning i konstupernas värld som tilldragit sig på fasto landet i Europa, sträcker sig nödvändigt slutligen äfven till den Skandinaviska halfön, och ju längre hufvudsstöden utbifvit, hämmad genom yttre kraft, desto hårtigare har den också gifvit sig till känna, och desto mer förundran och olika omdömen har den förorsäkt. En Literaturs Tidning skall, wid ett sådant sakernas förhållande, svårligen kunna undgå att misghaga den ena eller andra, samt med detsamma att besyllas för partiskhet. Ett uttryck eller omdöme, som i en annan tid skulle gå ärtinsone obemärkt igenom, utan att väcka någon förargelse, skall med noggränhet anmärkas, och tilläggas den hemliga betydelse, som man helst önskar eller mest fruktar. Af alla dessa skal torde någon omwäldig anse tiden mindre wäl wald, och en skrift, sådan som denna, böra dröja, till dess stadga i det allmänna omdömet och enighet mellan de olika partier-

na hunnit återställas. Men om än en sådan förening stode att winna, hwilket för att fluta från det närvarande förhållandet, synes följa sannolikt, kunna dock wigfwarne, hwilkas affigt icke är att rikta sig, utan att gagna, ej annat inse än att underlåtenhet också är en synd, och att i wigtiga tidpunkter den gör bäst som, efter sin öfvertygelse och sitt förstånd, handlar med beslutsamhet, utan att afwakta det ögonblick, då det med mesta beswämlichkeit och minsta fara kan ske. I alla fall, då denna Tidning icke inskränker sig till någon wiß Wetenskap, (t. e. Estetiken), utan ämnar följa hela den inländska literaturen; då ändamålet icke är att införa något wißt manér eller något wißt system i något, utan befördra grundlighet och snille i allt; samt slutligen då hwar konstupsgren har, bland dem som förenat sig om utgäfwandet, sin egen bearbetare, synes för dem, som så mycket frukta kåtterier och nylärer, af närvarande företag intet wara att befara.

R e c e n s i o n.

- N:o 1. Prof. Psalmer af Franzén och Walslin. Schm. 1812. 90 sid. 8:o.
 N:o 2. Försök till Psalmer af Eric Gustaf Geijer. Ups. 1812. 45 sid. 12:o.
 N:o 3. Psalmer af Samuel Hedborn. Schm. 1812. 88 sid. 12:o.

De Skalder, som i senare tider egnat sig åt den andliga konsten, hafwa måst underkastat sig ett tvång, som war de äldre orkända: det, att till gifna melodier lämpa ord, då i stället musiken är wan att smygga sig efter poesien. Orsaken dertill, är icke så mycket swårigheten för menigheten, att lära

sig nya melodier, som egentligen de moderne tonsättarnes oförmåga, att skrifa en choral. Erfarenheten har bejannat den bedröfliga satsen, att författandet af choralmusik numera hör till de utdödda konsterna: de män, hwilkas mästerverk helgas med de mest högsjudda bifallrop på theatern, i concert-salarna, tåla, då de ståe sina harpor på Zion, knapt jemförelse med de medelmåttigaste af de äldre choral-compositörerne.

Luther är skapare af den moderna choral-musiken: han öfversörde en del af meloderna från latiniska kyrkan, författade sjelf de fleste, och den linia han drog mellan den katolska kyrkans wanliga sång och dess lofsånger, kan icke

Omarbetningen af gamla Ps. N:o 1 är, sådan den nu finnes, till melodien obrukbar, ty här motsvaras ej Kyrie eleison, hwari genom melodien således skulle sympas.

I N:o 2 är också i min choralbok originalmelodien i första versen riktigt angifwen, men mistaget rättade sid. 130. Detta visar huru angeläget det är att gå till källorna, då man ej kan lita på copiorna. 1:sta och 3:dje raderna i Hr S:s psalm har en stafwelse för mycket.

För att undwika, att två noter komma på en stafwelse, hwilket i choralstil alltid är ett fel, borde egentligen i N:o 3 (Sw. Ps. N:o 79) sista radens meter wara:

o — o — o — o — o —

N:o 4 kan ej sjungas, såwida Luthers melodi skall bibehållas. I min choralbok är denna i sin ursprungliga rättighet upptagen, och afwiker något mot den tryckta melodien i nuwarande Svenska Psalmbok.

N:o 5, Te Deum, kan äfwen icke sjungas efter Luthers förbättrade melodi, som i min choralbok är införd sid. 126. Dock hoppas jag, att ingen ändrar en not i denna herrliga musk.

Wid N:o 6 är ingen melodi angifwen.

N:o 7 (184) är riktig; endast wid sista raden någon confusjon. I hellska urskriften uti tyfka psalmböckerna slutas versen maskulin, fastän detta ej blifwit iakttaget i de sånger, som sedan på samma melodi blifwit skrifna. Sista versraden borde hafwa enahanda meter med den 2:dra och 4:de, som sinsemellan öfwerensstämma.

N:o 8 (148) är riktig. Sjelf har jag felat i choralboken, emedan jag ej vågade återställa originalmelodien, och ej heller öfwerlasta boken med för många anmärkingar: ett mistag, som en annan gång skall rättas.

N:o 9 (19), 10 (53), 11 (55) fullkomligt tabellösa: endast skall den sista, såsom Röningspsalm ej sjungas efter N:o 55, utan efter 79.

N:o 12 (56) riktig på första stafwelset i 6:te raden när, hwilken enligt Luthers melodi begynnes med nerflag, och wore fullkomlig, lydde versen: Icke frukte wi, i stället för: Ej frukte wi.

Mot de twenne följande psalmernes meter kan ingen anmärkning göras, men i N:o 15 (86) finnes en följd af trippel-takter, fastän originalt ej känner några daktyl, och i sista sångraden inga finnas, hwilken senare dock swarar mot den 2:dra och 4:de, hwaruti man infört en för choralmusik så oöfwiß taktart.

N:o 16 (88) icke omtwiflig; i N:o 17 (103), en förträfflig melodi, beklage wi, att 6:te och sista raderna ej fingo denna meter o — o — o — o — o —, för att undwika två noter på en stafwelse.

N:o 18 (340) wore riktig, om sista versraden förändrades. Ingen daktyl finnes äfwen här i urskriften: i min choralbok är mellan 15:de och 16:de taktten en hel takt utlemnad, som äfwen wid tillfälle skall rättas.

Wid N:o 19 (134) kommer det an, hwilkendera har rätt, författaren af denna psalm eller jag, som i ofta återkopade choralbok icke återställa melodien renhet, ehuru den, en usel cantilen, ej lönar mödan att bearbeta, utan borde, då så många stöna melodier äro att tillgå, ur den nya Psalmboken urdrinnas.

N:o 20 (142) har åter i tredje och sista raden daktyl, ehuru sid. 4 i företalet till min choralbok derom kunnat lemna författaren en saknad upplysning. Den rätta melodien finnes der under N:o 432 sid. 130.

N:o 21 (134) se anmärkn. wid N:o 19; N:o 22 (130) kan ej sjungas efter originalmelodien, N:o 130 i min bok. N:o 23 (152) och 24 (156) riktiga: wid N:o 25 (148) gäller åter samma anmärkning, som wid N:o 8.

Psaltmen N:o 26 (165) passar icke engång till den angifna melodien. Ut den na efter den walda metern så förträffligt versifierade psalm icke kan lämpas under någon melodi, är dock icke författarens skull, utan dens, som till Psalm-Committeen insände den orimliga, ofwansföre anförda förändringen. Den följande är falsk, då man jemför tyfka texten.

N:o 28 (214) hör till en af våra trippeltakt-melodier. Jag gaf mig all möda: att genom harmonien förädra känslan af mennehetstakten; men den rådande karakteren kan genom intet konstens medel öfverskylas. Följande N:on är af samma beskaffenhet: urskriftens meter är jambisk.

N:o 30 (282), 31 (213) riktiga; äfwen så N:o 32 (218), om ej den versen, som svarar mot Kyrie eleeson, (här sålunda scanderadt — o — o — o —), upptagit en obehörig rytm: (We mig syndare arme). N:o 33 (215) är otadlig.

Deremot passar N:o 34 (147) hvarken till den uppsifna melodien i Sw. Psalmbocken eller till den ursprungliga, som är anförd sid. 45 i min choralbok.

N:o 35 (206) wore klanderlös, om blott 2:dra, 4:de, 6:te och 8:de raderna hade en staswelse mer, på det två stasweller på en not måtte undwiskas.

Wid de fem följande psalmernas meter är ingen ting att erinra; wid den sista åberopar jag mig anmärkningen wid N:o 7.

Oswansfäende kritik tillhör en man, som ät studiet af de ämnen här förekomma, egnat tre sjerdedelar af sin lefnad, Hr Haefsnere. Det är föröfrigt wår affigt, att på engång granska det tekniska af alla tre psalmhästena, och sedermera försöka uppdraga en parallellism mellan deras särskilda karakterer. Innan wi denna gång lemna Hr F:s och W:s Prof-Psalmer, så wi tillägga följande:

Språket är i denna samling korrekt och wärdadt: detta enda undantag som härwid finnes är wid N:o 19, som begynner:

Fröjden er, o fröjden

I herdar och wi alle.

Kan hända också utestutandet af ordet sig: (sid. 63) i

Hur kan din sukt till Honom wäga.

Nimmerna äro också merendels goda (wedergweckes mot uppväckes, sid. 71, torde wora en förlätlig frihet), men deremot versifikationen icke klanderlös: Fel, som de ewigA budorden äro icke sällsynta. Härda enjambementer förekomma mindre ofta, och detta är i en psalm en wäsentlig förtjenst.

Hr Geijer deremot har, i sina psalmer, alltid funnit den rätta metern, utan att låta misgleda sig af irrande föregångare. Det skall således kosta honom ringare möda, att förbättra de ofullkomligheter, som undfallit första granskningen. De betydligaste bestå i råta och merendels hårda versledjor (enjambementer) t. ex.

Hwad ondt kan öfversälla

Öf mer? Du lefwer. Alla.

Wi lefwe uti Dig. (sid. 8).

Dock är bland dessa båda, det sista icke försastligt. Så mycket olidigare detta (sid. 9):

Se, mörkret klingas! Grafwen.

Uppläs.

Äfwen: Den Dig i alla Risten
 I lifwet följr, ur griften
 Upprages i Din samn. (sid. 10).

Rimkonsten är icke detta häftets lysande sida: nödrimmen på e är nog ofta tillgripen. Kanste kunde man förena sig att erkänna sådana för riktiga, när slufstafvelsen ej förlänges på befofnad af en föregående verkliga lång. Således kan ej helwete (sid. 5) (sammanfatt af hel, död, och wite, straff), någonsin rimma, ty det sista e uppslukar den accent, som naturligen tillhör wet; men wälsignelse torde utan tadel kunna anwändas till rim. I allmänhet är accenten här alltså ofta wärdslösad: wi skola upptaga de mesta afwikelser: Sid. 5 och 7 är ordet helwete daktyllferradt, men sid 8 i versen så inrymdt, att tomvigten på de båda första stafwelserna blifwit riktigt bibehållen. Sid. 10 har order när, icke som, den oratoriska accenten; äfwen så sid. 36. Emor (sid. 19) är jamb, fastän första stafwelsen i sammanfattning förlänges: ännu felaktigare äro ibland

(sid. 33) och ifrån (sid. 30 och 40) trochaisse rade. Ordet wid (sid. 24) är för swast att att öswertona det långsta, wiga godt. I versen (sid. 29): Och att den som Du till Dig tar erhålla orden som, den en ombort tomwigt, hwilken börde hwila på den, såsom hufwudordet. I äfseende på konstruktionen, hwilken i en psalm måste mer än annorstädes wora klar och genast fattig, kan ihmnerhet sista versen på sid. 12 anföras, såsom trefwande förbättring. Endast wid andra genomläsningen förstår man, att den är dattif. Icke mycket mindre hård är konstruktionen i de fyra sista raderna af Krias psalmen. Utropet: Wår Konung sköld war för hans bröst är orwantigt. Psalmen No X. begynner också på inre sätt lyckligt. Ordtranspositionen i

(Du mina dagars längd uppskifwer).

Och wet blott när de sluta sig torde icke mindre skada tydligheten; ställningen af ordet blott tyckes tillkännage, att Gud blott wipte detta (och ingenting mer).

(Fortsättn. härnäst)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Den Gamle med Heliga Lampan. Saga af Goethe (Goethe). Öwversättning. Sthm. 1812. 77 sid. 12:0.

Swers motto:

Schlüssel liegen im Buche zerstreut, das Räthsel zu lösen;

Dem der prophetische Geist ruft den Verstandigen an.

är lyckligt waldt. Dock äro de rätta nycklarna till de gåtor, som här äro förögmda, icke så lätta att finna: kanhända ligger också i månatydiaböten af dessa sinnebilder en ny försiens. Ty då det oordligt för ut-ideerna kan finnas ett enda adäqu. t sinnbildligt tecken, så kunna åter flera symboler beteckna särskilda ider. Men fullkomligheten af en sådan allegorisk dist hwilar derpå, att den, såsom sådan, består för sig sjelf, att den äger ett hellseswande wäsende och sammanhona: ju dunklare det betecknade står i bakgrunden och

af ju högre rang detta är, desto förträffligare. Derför äga de wanliga så kallade moral-sagorna ett så ringa värde, och derför lemna dessa allegori-wäsenden, genom hwilka det nakna abstrakta begreppet genomskinnar, sina läsare så beständigt falla.

Herrlig är denna Saga — som man kunde kalla Sagornas Saga — genom sin inre betydelse, genom den förtrollande inlädningen, och genom den stil, hwilken Goethe lånat från Gratierna. Öwversättningen är äfwen i det hela god, ehuru ordställningen i en och annan period blifwit något tyf. Den betydligaste anmärkningen man wid tolkningen kan göra, är dock den, att Tre r i c h t e r beständigt blifwit gifwit med Lyck t g u b b a r, hwilket wäl i siffken är det rätta ordet, men är här så mycket mindre poetiskt riktigt, som dessa Tre l o s s (så hade wi kallat dem), föreställas som småherrar, lustigt af och an wandrande. Upplagan är för öfrigt rätt täck.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 16 Januari

1813.

R e c e n s i o n.

N:o 1. Prof: Psalmer af Franzén och Wals
lin. Sthm. 1812.

N:o 2. Förelse till Psalmer af Eric Gustaf
Geijer. Ups. 1812.

N:o 3. Psalmer af Samuel Hedborn.
Sthm. 1812.

Fortfätn. från N:o 1.

I N:o III. finnas blott emenne mistag
om melodien, nemligen i den första bland
Talspsalmerne, der trioler insinugit sig, och
i den tredje, wid början af versernas andra
afdelning:

Härligt ljus,

Ewigt ljus;

hvilken endast måste vara tvåstafwig, sådan
hon också werkligen är i en annan vers af
samma psalm (sid. 14):

Edswad,

Loswad.

Fjerde raden i andra versen af Te Deum
(sid. 84) är öfvermetrisk, och kan med lätt-
het så ändras: Och för'n hällebergen
wordo. I samma vers är också ett mistag
af ett annat slag. Wid tredje raden slutar

melodiens första afdelning och der måste också
poesien tåla ett uppehåll, men här låter
Förf. perioden hwilolids fortskrifa utom den
musikaliska punkten. Samma anmärkning
gäller wid Mattwardspsalmen II. 11. 2,
der musiken cadencerar efter ordet flyter,
hvilket dock står i midten af perioden. Förf.
dirigt äro wi skyldige Hr H. den rättvisan,
att med mycken samvetsgranhet hafwa iakt-
tagit tonwigtet, ehuru ännu några ofullkom-
ligheter stå kvar, dem Förf. bde wara så
mycket sorgfälligare att bortröddja. I en
psalm, wi äro utom twifwel ense derom,
bde merern i all sin stränghet, om på
något ställe, herrska: ett rochmiskt, ett styli-
stiskt fel öfverhalkas eller förläres i en an-
nan skrift lärare: men i en Psalmbok förs-
waras de ät ewigheten, fortpantnas genom
sång till nya släkten och förderwa språk-
måhan. Den stränghet wi måste påverka,
att i några amphibracher återställa tonwigtet
å andra stafwelsen, är ingen grammatisk
nytt, utan grundad på språkets inre lagar,
och öfverensstämmande med declamationen:
i hwardagstalet, isynnerhet i rikets sydliga
re trakter, höres denna accent swagare, men

detta är icke lämpligt på den andliga poesien. Förbrutellerna häremot äro i Hr H:s Psalmer få; icke flera än dessa: Belåte (sid. 14 och 62), ansigte (sid. 15), samvetet (sid. 52), anlete (sid. 43), arbete (sid. 53), herberget (sid. 66), der det bår heta: Och har härberget hunnit. Endast på ett ställe (sid. 87 Med Nåd Ditt ansigte förklara) söder ej denna frihet, emedan musiken här kommer För. till hjälp, hwartill också lenheten af prestet för mycket bidrar. Sammen ifrån (sid. 33) såsom troché är föröfrigt det enda, som i detta affeende återstår att anmärka, sedan man ändrar versen (sid. 30): Ditt rike wåld för lida skall, till: För wåld Ditt rike lida skall, och den ännu mer bristfälliga raden: Låt Ditt ord min spis vara. Några uttryck, som dels tyckas strida mot språket, dels synas os mindre wäl walda, torde wid detta tillfälle vara tjenligt att anmärka. Sid. 8: Dina barn och söner pleonastiskt. Ewiglig (sid. 13)? Gud oss der förbida låter De hans råd, wi weta få; (sid. 32) af bår vara till; (sid. 45) Wi ej hans dom befara, Men röna blotta (i det follet blottan) nåd; sid. 47 torde Din Zelge Andes tempel vara wackerare än Den S. U. t. — Hos Hr Fr. och W. hafwe wi förbigått dylika påminnelser, emedan de sjelfwe, då de ännu genomgå sina arbeten, i alla fall nödgas omarbete så mycket, på det poesien må lämpas till melodien, lätteligen, så wida de äro ense om dessa grunder, kunna förbättra det felande.

Junon wi numera söka bestämme det sårstilla wärdet af hwart och ett bland dessa psalm-prof., är det nödnvändigt att öfwerenskomma om några skiljaktiga punkter, hwilkas afsörande bår föregå detta bedömande. I företalet till N:o III. yttras:

„Som den stora hopen öfwerallt egentligen utår nationen“ (äfwen denna prämiss är falsk; swagheten, dåligheten är, i den intellektuella werlden ärimstone, utan affeende på den stödre eller mindre quantitativa massan, *ovv evangelios*, d. å. lika med noll, och erhåller endast betydelse genom den försuttatta enheten), „wille jag ådagalägga, huru man swillkorligen wore skyldig att i saker af blifwande allmångfällighet (bland hwilka oneligen Religionsböcker håra) hufwudsaktigen beräkna allt efter des behof och begrepp. Och som Religionen, om den ännu någorstädes finnes, wemotståeligen lefwer mest oförderwad hos Allmogan, Skulle tydligen följa, att man, i stället för att påtruga densamma så kallade förnuftsbegrepp, — egentligen barn af en förstånd tidsålder, och hwilka, om de werkligen i förnuftet hafwa sin grund och gillighet, säkert ligga i Religionen nedlagda, — borde med tacksam ödmjukhet taga af den hwad den omsorgsfullt förwarat, och, ju för des hellre, inympa det, hwarest, under lärwen af kultur och moralitet, moraliskt förskämning och religiös hufdom sig förborga.“ Resultatet är ganska riktigt, men grunden, det att en psalmists krets är beskriwen inom gränserna af den stora hopens begrepp, är det wisserligen icke.

Neu känner, att den här yttrade mening är den allmänna, men han frågar: af hwad skal uteflutes då den bildade medborgsmannen från deltagande i den allmänna christliga andakten? Wänne genom psalmistens förtroffan att kunna vara en tolf för så olika kläfers böner, önsningar och kånstor? Men detta är ju profstenen på en åkra psalm? Eller wänne den wärdsligt wise skulle med en förnäm örefröctning afhöra den christliga församligens heliga sänger?

Kanhända skulle man lämpligast kunna falla psalmen en melodisk bönesukt till Herran, det religiösa sinnets stilla offerläga. Dersför är en psalm den enklaste af all Skaldekonst, ty det ofderställda hjertat, som vill tala med den Allsmåttige, wälser, usöder inga talesätt, ty det vill, det kan icke skrym- ta inför Den, som genomskådar menniskosjälens mest fördorgade djup. Hor och en uttrycker sig då i det språk, som är honom mest bekant; och hwilket annat kan det vara än det, hwari fäderne från ålder åkallat den Högste, det, hwari wi ännu, stammande, prisa den Ewiga Gødheten. Hjerran ligga då fantasiens yppiga bilder, retorikens öf- wertalande konstgrepp, ty sinnet, genom- trängdt af Gudomens närwarelse, söker ej ge- nom snillet måttiga spår att öfwerasta och sörwåna och känner ingen annan wåltal- lighet än det omedelbaraste uttrycket af sin känsla. Men denna ensald, så wida deruti uttrycker sig mer än den råa sinlighetens, naturmenniskans omogna önskingar, detta öfkuddsfulla öfwerlärande till det Högsta Wå- sendet, inför hwilket alla klass-fördelningar försvunnit, är gemensamt så wäl för den Høge som låge, för den okunnige som den i wertdslig wisdom lärde, ty icke will den i borgerliga werlden högt uppsatte i den Hög- stes hus brösta sig öfwer sin fina ton och tala hoffspråk med wår Herre, och åswen philoso- fen knåddjer bredwid bonden wid altaret, erkännande att all kunskap utgår från him- len, och att alla tankens irrgångar omsider återwända till en central punkt, det ewiga Ljus.

Men icke må härmed förstås, som skulle en psalm blott vara ett aggregat af platthes- ter, emedan mängden, åswen i den djupaste andakt, så skulle uttrycka sig, icke i en chaos

tist massa af plebeiska uttryck i ett wårdsbø- sadt och oådest språk, ty hwilken är den talare, som icke inför werdsliga Herrar besittar sig om ett tacknämligt språk, och hwilken will för den Ewige tolka ett helt folkslags böner i en låg och osammanhängande diktion. Gøds- rigt mellan de twenne ytterligheterna, att antin- gen misshaga den upplysare delen af försam- lingen och icke blifwa förfädd af den öfriga, skulle jag hellre wälja det sednare: ty icke är det en så förträcklig sak, om en och an- nan bonde eller handwerkare skulle sjunga en vers i sin psalmbok som han icke förstår, eller höra några ord ur en predikan, som han ej strax fattar. Skadligare är det, om den förståndige störes i sin andakt, och störet på ställen, som han sjelf owillkorligt känner sig skulle kunna göra bättre. Det är af dessa skäl som kyrkfångar, (för att låna Hr H:s ord), „böra vara kristliga, ensaldiga och sakliga. En sann Christen nedfaller inför Gud med sann känsla af sin ringhet och sat- tigdöm. Han högmobas icke inför Honom med upplysta begrepp och mångsidiga kunska- per; ty Gud är sjelfwa Ljuset och Allwetenhe- ten, inför hwilken allt åndligt är af låret wårde. Loffjungar han inför Honom, så litwas han af tacksamhet för Hans otaliga wålgerningar, och fylles af ensaldig beundran för Hans stora egenheter. Weder han, så är derunder all egenkärlek bannlyst. Han prunkar icke med konstlade ord och ljuger icke andakt. Af hjertat går hans språk; Gud ser till hjertat, det wet han, och tröstar sig i sin ringhet dermed, att en bøn födmår mycket, der hon allwar är.“

Då wi nu gå att yttra öf, huruwida wi sunnit dessa fordringar uppslida af Herr Fr. och W., wete wi att wi skola prononca- ra öfwer twenne namn, som af Allmänheten,

och det med rätta, äro värkade. Menheten af våra affigter skall dock trösta oss, om dessa omdömen i någon mån skulle afwika från den allmänna rökten. De som deltaga i denna tidsskrift, hafwa intet annat mål än sanningens: de söka ingen werdselig gunst, inga gull- eller silfverpenningar, och de försäma till och med att genom smicker köpa sig de granskade författarnes eller den stora hovens ynnest. Endast i ett afseende skola de härifrån afwika: de skola nemligen, så vida deras öfvertygelse det tillåter, sorgfälligt iakttaga hvarje anledning att berömma. Ty den stränga Recensions-pligten är ändå nog bitter, isynnerhet i vårt fädernesland; Och i allmänhet är det en vida angenämare sak att berömma än häkta.

Icke utan förnöjelse hafwe wi sett Auras myrtenkrönte Skald nalkas Tempelens förgårdar, för att Åfwen skära palmen. De dyrbara skänker wi af honom emottagit, äro för wäl kända, för att wi här skulle behöfwa upprepa hwad wi äro honom skoldige, eller yppa de hopp, hwartill hans nya framträdande åter synes berättiga. Åfwen hos Hr W. göre wi råttvisa åt denna medfödda kallelse till skaldskap, hwilken inga konstens medel kunna ersätta. Wi weta att wårdera det nit och det allwar hwarmed Hr W. genom en hos Psalm-Committeen åskad förlängd tid till en ytterligare granskning, genom den stränghet han wisat mot sig sjelf, synes öfhyta den Swenska Kyrkans närwarande högsta önskan, en förbättrad Psalmbock, och sjelfwa den uppmärksamhet han bewist Allmänheten att genom utgifwandet af närwarande Prof. Psalmer i förwäg inhämta dess omdöme, berättigar till all liberalitet från Granskarens sida, om detta ej redan förut wore en pligt.

Så olika skiftningar Hr F:s och W:s kyrkosånger, sinsemellan jemförda, med hwarannan äga, råder dock deruti samara hufvudcharakter. Dem selas, för att med så ord säga mycket, en religiös diction, djuphet i känslan och en sträng orthodox lära. Genom undwikande af blott lysande bilder, genom enkelhet i uttrycket synas desse Förf. tydligen hafte menigheten för ögonen, men de ustuderade Swensk-akademiska fraserna, det utöfka språket wilja icke riktigt stå tillsammans med Christendomens rena, oförmytade tal. Wi neke ej, att icke Hr W. i denna upplaga nogare winlagt sig om ett sant andeligt språk, (så förekomma här många kärnspråk ur den Heliga Skrift, ett och annat föräldrade talesätt t. ex. gwäl (sid. 43); i Tron har han till och med imiterat Hr Hebdorn), men ännu har det icke fullkomligt welat lyckas honom. Dessa bibliska språk, som stundom förekomma, kontrastera sållsamt mot det striga, och läsarn förekommer det, som härmed ej wore riktigt allwar. I No 1 t. ex., ett helt och hållet misslyckade försök, äro Budorden otydligt och chaotiskt gifna; det tionde budordet har blifwit enahanda med det sjetta, och det femte heter, sållsamt nog:

Förstör ej ditt och andras lif

Med hämd och högmod, hat och lif.

Om egentligt dråp är ingen fråga. — Wid slutet af 3:dje psalmen, som för öfrigt är ganska god, heter det:

Låt tron uppå den ädla (Christus)

Ditt hela lif förädla.

I Döpselen (7:de Ps.) är 3:dje Personen omböpt till Gode Ande, och heter så Psalmen igenom. I den 10:de Psalmen suckar Hr W. ömt till Gud. Ett frammande begrepp om „lifwets öden“ förekommer sid. 46

och fl., äfvenså är den skadliga skillnaden mellan onöfka och swaghet här åter (sid. 68) statsstäd: det Onnda består just i en negotiation af det G. da, det Rätta, af bristande förmåga till detsamma. Så är t. ex. en swag poet af samma grund också en dålig, och en swag medborgare en onyttig tyngd för jorden, föraktigare och ofraskadigare än den afsjortt elcke. Vland är skiliga förträffliga sänger i denna samling, neml. Lagens Fullbordan, Davids 42 (53) Psalm, Guds allwetenhet, Trettondedags Psalm, Båtringstiden, Werldens Förakt, Första Astronpsalmen, wisse wi ej neka of det nöjer, att bete och håller affkrifwa den tredje, hwilken andas en sann religiös känsla, och till hwarje drag är fulländad:

Du, Herre! ser och känner mig,
Mitt hjerta Du ransakar,
Min hvilobädd, min wandringstyg,
Du alltomkring bewakar.
Swad steg jag tor, hwad råd jag hör,
Swad föresats jag wälser,
Det ord som på min tunga döer,
Den suck jag hemligt swäljer,
Du wet och ser och råfjer.

O blick, för klar, för underbar,
Ute af min tanke följäs!
Hwar, Herre, will jag gå, o hwar,
Ute kunna för Dig döljäs?
Ty steg jag öfwer molnens bädd,
Din glans mig der omsöte,
Och hönt jag neder, stum och rådd,
I jordens djupa stöde,
Är Du mig der till möde.

Och fördes jag till hafwets strand
På morgonrodnans wingar,

Mig äfwen der din starka hand
Upphinner och betwingar;
Och ginge jag att stöla mig
I midnattensdröfrens dimma,
Skall, wid en enda blick af Dig,
De swarta fluggors timma
I middagsklarhet glimma.

För'n i min moders famn jag låg,
För'n jag min fader wisse,
Du alla mina dagar såg,
Den förste med den sifte:
Swart ljuf, hwart sorgligt ögonblick,
Som här min lott har blifwet,
Och mitt fördolda ödes fick,
Allt i Din bok war skrifwet
Långt innan jag såg lifwet.

O djup af Nåd och Majestät!
Jag skönjer alla stunder,
Långt fler än sanden dina stjär,
In stjerner dina under:
Jag dignar ned, för swag att Dig
Ett wärdigt offer bära;
Jag wäcks — och lika hög för mig
Är, Gud! din makt och ära —
Och mig lifwät så nära!

Hr Geijers andliga sänger, som blott äro 16 till antalet, karakterisera sig genom klarhet i den religiösa åskådningen och genom kraft och energi i utförandet. Swad man egentligen torde kunna förebrå dessa Psalmer, äro nog synbara swär af brådika, hwar igenom händt, att flera strofer, kanske också en och annan Psalm, icke swara mot förträffligheten af det hela, annars hade en mängd wändningar och uttryck kunnat och borde blifwa annorlunda. I stället för att uppehålla of med den förhålliga selskåpnigen att uppsöka dessa ställen, wete wi hellre

meddela läsa en prof of denne Förf. mäs-
 ner; wi wälje Stördepfalsmen (sid. 16),
 som dock icke är den yppersta i denna sam-
 ling (ty första rummen synas of tillhöra
 Krigs- och Segerpsalmerna — hwarest fo-
 sterlandskänslan så skönt är sammanwäjd med
 patriotismen — samt framför allt den herrliga
 Morgonpsalmen på en Söndag):

J nåd Du Herre! på of tänkt.
 Din rikdom jorden hyier!
 Den frukt uti des sköt wi sankt
 J gyllne mognad lysar.

Wälsignelse
 Blott Du kan ge!
 Din högra hand
 Är wåra land

Har gifwit korn och kärna.

Det böjda ar sålls för wår fot;
 Så wi för dödens glafwen.
 Wår skörd tar ladan wål emot;
 Och skördemannen grafwen.

Kanske besår,
 Din många år,
 En odlare,
 Dretande,

Den torfwa, som of hjäljer.

Hwem wet af hwem wår teg då träs?
 Hwad wårt war äga andra.
 Den jord wi ägde äger of,
 Och skrämlingar der wandra.

Men Herre! Du
 Skall, liksom nu,
 Det låta då

Din sol uppgå,
 Och skörden pryda jorden.

Allt werdeligt flyr, förgår så fort;
 Ej må wi derför förja.

J lifwet wi Din godhet sport:

J dden wi den spörja.

Ty den på Dig

Förlitar sig,

Uf död ej rörd,

Skall, som Din skörd,

Till Dina hyddor samlas.

Hr Hedborns Häfte innehåller 31 Psal-
 mer, bland hwilka 15 förut varit införda i
 Phosphoros. Dock hafwa de blifwit strängt
 granskade och de flesta af de ställen, som för
 sin affekterade archaism och hårdhet i uttryc-
 ket så rättwist blifwit radlade, hafwa här
 till större delen aldeles förswunnit eller an-
 tagit en annan karakter. Så är i Kors-
 och Bedröfwelsepsalmen första versen, som
 begynner: Nu friskt härän, wälberänt
 utefluten. Azurgrund heter nu himmels-
 grund (sid. 15), men ambralusten (sid.
 40) har blifwit quarstående. Någon gång
 har swårigheten af korrektionen föranlett till
 mindre lyckliga ändringar (t. ex. palmers
 lund till goda land (sid. 40) och äberope
 wi of isynnerhet Dödspsalmen. Men att
 jemföra de begge upplagorna och wid hwarje
 läsa-art bestämma den bättre, är en fördrätt-
 ning, som skulle söra of för långt; nog om
 wi blott ur den senast utgifne Psalm-
 coder anföra de ställen, som i någon mån synas
 of förtjena ett närmare eftersinande, ofwer-
 temnande är Förf. self att gifva skälen till wår
 betänklighet. Wi måste dock bekänna, att wi
 mångenstädes varit dwiße om wi skulle anse
 dem såsom fel eller wägade skönheter. Kåra
 (sid. 1), Din fröjd blef andars wåsen
 (sid. 4), O låt din trånad swalkas (sid.
 6), En gwinna i sitt sköte har Den Gud
 hwaraf hon skapad war (sid. 10), Gud
 of der förbida låter De Hans råd wi

weta så, hårdt (sid. 17), Dock hwi wilje wi i gruset, talphoniskt (derjamast.); All min min wälfärd (i Jesu hand) jag wet (sid. 21), rimmet förgat mot fatt (sid. 23) bör anses tillätligt; Att så Du härlighetens skrud Och föfret samman knyter (sid. 25), Din kärlekseld har bort smält ven Wei mitt bröst den tunga sten (sid. 34); antichesen som ligger emellan oren och hwita misshärlas och föres till klädde, emedan ej hwita står på första raden (sid. 40), bruden (ders.) kan blott höra till de qwinliga nattwardsgästerne; trånad (ders.) hellre trångtan, fana (sid. 41)??; i den följande Ps. är en logisk confusion: i första versen tilltalas själen med du, i den andra Gud; Ett sönderbråttadt rör jag war; Du mig dock ej förkrofat har (sid. 42), Gull af Hans ära är Hans fotapall (sid. 43), ljusets skrud (sid. 47) är en bild som i denna samling för ofta blifwit nyttjad; Förbundna med hwarann wi wandra, båda, Och jag går trygg förbi de snarors wåda, Som Satan ställt till hinder för mitt lopp, Till Himmelen för swära branter opp (sid. 59). Apropos af Satan, torde wi så tillägga några ord. Hr H. berömmar sig i företaler, att han åter infört „Rött, Werld och Satan, dem en god ton hitills ansett oundärlige. Men skulle Gud kunna ljuga?“ Wäpirligen hafwer Förf. rätt i sin ifwer mot Ideologerne, hvilka från predikskolarne och i sina sånger knapt nämna Gud och Kristus annorlunda än Försynen, Den Allgode, Det Högsta Wäsendet, men redan längesedan bannlyst Satan, såsom en urmodig person. Ifwen för dem, som ej wilja taga Satan i så sträng bokstafsig mening (och Bibelns förträfflighet består likwäl,

oöfradt Psalmistens ofwerverlagda fråga: „Kan Gud ljuga?“) är han ett symboliskt wäsende, mera poetisk än begärens strid, som så ofta förekommer hos Hr W. och Fr. Så mycket wi gilla Satans återkallande i den andliga poesien, så mycket table wi detta, när ej tillfället är gynnande, och när man dermed will lifsjou sequettera; och på inret ställe har wäl ostanämde Satan mera olägligt insmugit sig än sid. 39, 5:te v.

Näst denna affektation med den strängare orthodorien, med owanliga och föräldriga talesföt, hwilken ej ännu helt och hållet förstrunnit, tror Rec. sig böra ifra mot dessa ofwerverföddande bilder och metaforer, som stundom ofwergå till allegorier, hwilka wittensom Förf. yppiga diktningensförmåga, men förwilla den ofskuldsfulla själen, som i en stilla och osökt andakt frambrar sina innersta önskingar inför Herran. Han begär icke dessa lysande föfret, som fiktionen skapar, icke dessa elektriskt framstötande blyxtar, som en magnetiserad entusiastism framkallar; hans behag är blott i den wällukt, i den klara läga, som i weskalt ewighet brinner på hjertats altar. För att med ett exempel bewisa detta, uppsök om andra Nattwardspsalmen: här äro fem bilder, ångar, Liffens ström, blomsterfångar (äriegen upprepadt i 9:de v.), Golgatha, Jesu sär; icke nog; i följande vers utwidgar sig liknelsen till en ordenlig allegori och inslättes med nya uppfinningar. Det är sant: dessa båda verser äro till poesien högst förträffliga; men i en psalm är kanhända ett dylikt ofwervärdande äi fantasien lika förkastligt, som det wore priwårds i det werldeliga eller i alla andra delar af det andliga skaldskapet. — Oberäknadt det så ärofulla fel, skola wi så mycket mer gdra rättwisa är den innerliga och warma känsla,

hvaraf denne Förf. är genomträngd, åt hvaraf denna, stundom de närvarande trångga gränserna öfverstigande fantasi, åt denna ofta sublimes enkelhet och ofkonstlade redliga fromhet, hvars makt är så mycket mera oemotståndlig. Afven här skola vi tillåta

och att med ett exempel bestyrka våra omdömen, och wela tillika wälja ett ämne, som behandladt af våra tre Psalmister, genom sammansällningen fullkomligt skall afse göra läsarens:

(Stulet nästa gång).

S m å r r e S k r i f t e r.

Försök till en Framställning af Europas närvarande belägenhet. December 1812. 15 sid. 8:o. Sthm. 1812.

Förf. Karakteriserar, i yttersta korthet, Portugal, Svanens, Sveits, Italiens, Turkiet, Frankrikes, Rysslands, Preussens, Danmarks, Rysslands och Sveriges närvarande lägen, och de olyckor, som blifwit dessa stater beredda genom deras förhållande till Europas tyranniska Inkräktare, Kejsar Napoleon. I hela denna lilla bok råder en ganska god anda, och en patriotisk harm mot allt förtroet, och deskomera är att beklaga, dels att skildringarna ej blifwit gifna i mera detalj, dels att de äro fördragna i en nog kall, deklamatorisk stil. Såsom ett prof, må vi anföra slut-tiraden, hwilken hvar och en i sitt innersta läser känna som ganska wäl grundad: „Då Swenska medboraren besinnar den lyckliga trygghet han njuter, känner han sig dubbelt tillgifwen en ålskad Regering; då han jemfö med sin egen, andra folkslags belägenhet, måste han med dem owillkorligt utropa: „Olycklige de Nationer, som blifwit samtida med en Eröfrare!“

Den Afbrutna Offerfesten. Heroi-Komiskt Skådespel i Tre Akter, med Sång. Översatt af Axel Berab Zach: son från Tysska Dramen: Das Unterbrochene Opferfest. Musiken af Per. Winter. Uppförd första gången på Kongl. Opera-Teatern i Stockholm, den 16 Nov. 1812. 98 sid. 8:o. Sthm. 1812.

Denna pjes vann intet bifall, då hon uppfördes; allmänheten fann den för lång och för tröttsam. Den är dock till composition, såsom poem betraktad, wist icke sämre — ehuru, vi medge det, ej heller i någon mån bättre — än de wämliga Operetter, som tid efter annan uppdukas för den spektakel-älskande allmänheten. Hvad öfversättningen anår, är den snarare bättre än wära wämliga, åtminstone fri från rådbräkningar af språk, mening och melodi. Musiken skall ej vara synnerligen utmärkt.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 3. Örbagen den 23 Januari 1813.

Re c e n s i o n.

N:o 1. Prof-Psalmer af Franzén och Wale
Lin. Schm. 1812.

N:o 2. Försök till Psalmer af Eric Gustaf
Geijer. Ups. 1812.

N:o 3. Psalmer af Samuel Hedborn.
Schm. 1812.

(Slutet från N:o 2).

Wallin (sid. 86):

O Gud, som alle med wisshet styr!
Haf tack för hwarje dag som flyr,
Hwart steg som mig, i Jesu namn,
För närmare din Fadersfamn.

O! jag en främling är och gäst,
Som icke här min boning fått,
Men fristad i ditt hägn begår,
Hwar gång en dagsled slutad är.

Bälsigna kroppens hwilotid,
Men gjut ock i min själ din frid;
Ransala mig, min Gud! och säg,
Om jag är stadd på lifsens väg;
Om jag, min Gud! ödmjukat mig,
Lif Publikanen, inför Dig;
Lif Samariten, understödt
De arma lifar, dem jag mött;

Geijer (sid. 33):

Allt går till ro.
Ett stilla bo,
Der hwilans tår, är jorden.
Hvem wakar än?
Från himmelen
Din Ängel ständ är wordän.
Han wakar för de fromma wäl,
Att ej till kross ej heller själ
Dem fienden förderstwar.

Ej murars wakt,
Ej werldens magt
Kan skydda den Dig saknar.
Den somnar sött,
Som nåd har midt
Af Dig, och glad han wagnar.
Om wärnlös, ibland willdjurs hot,
Han hwilade wid afgrunds fot,
Ej ondt kan honom röra.

Om glad i Jesu spår jag gått,
Och korsens börda ej försmått;
Om med de pund Du mig förlånt
Jag Dig af troget hjerta tjeant.

Uck! om, lik en fölorad son,
Jag har förstått ditt dyra lån
I syndens tjeant, vå willans sig,
O Herre Gud! gör nåd med mig!

Jag flyr till din barmhertighet:
I tron på Jesu namn jag vet,
Att Du, som allas Fader är,
För mig och fadershjerta bär.

Låt mig, i detta lifvans hopp,
Så somna in och vakna opp,
Och, from och tålig, wid din hand,
Ledsagas till mitt Fästerland.

O Herre war
Ock mitt förswar!
Då hwila mig omslutit.
Jag wet Du wilt
Mig gifwa till

Hwad jag mot Dig har brutit,
Ett mildrikt hjerta, Gud, Du bär
Mitt menisks barn! Wär broder är
Din son och Du wår fader.

Snart tiden far
Af wåra dar,
Och icke länge råcker;
Och hastige är
Den sista når,

Hwars morgondag, ej bråcker.
Gör mig beredd! Att när Du wilt
Mig falla, nöjd jag hörer till,
Och hamnar i Din glädje.

Hedborn (sid. 54):

Från matta flutvar halsar
Den tunga mödan ner,
Och åstönwinden swalkar
Den trötte mer och mer,
Och droppande sin saft
Den söta sönnen flyger,
Och i milt sinne smyger
Förgåtenhet och kraft,
Mitt bröst, som war ett kroskade
Bekymrens föremål,
Af sönnen huldt förlofsadt,
Sig låskar ur hans skål.

*) Här är åter en allegori. Om man i första versen genast kan räkna sig och godkänna den hedniska Odnguden med sin wallno, utfånjes bilden, i andra versen, der också Odnnen bär en skål, ur hvilken han för-

Och sorgen hädan flyr,
Med hastig fart, likt strömmen,
Och i den sälla drömmen
En lycklig morgon gryr.

Så är en wänlig hwila
Min kropp sig lemnar glad,
Tyft mina tankar ilt
Till deras fosterstad;
Ty himlen själen bär,
Och dit hon lyfter wingen,
Och de fördolda tingen,
Såst dunkelt, öfverfar.

modeligen både droppar sin saft, och det kroskade bröstet särskilt låskar sig. De sex första raderna hafwa, såsom ett echo af sista hälften af första versen, kunnat wara borta; men huru berättigt är ei det öfriga!

Dit går hon, der hon finner
 För sålamodet lön,
 Till Fodren, der hon vinner
 Sin angelägna bön,
 Till Sonen, i hvars famn
 Hon drifstige upp sig höjer,
 Och himmelskt salig röjer
 Ut i Hans Bok sin namn.

O Jesu! snart det lider
 Till lifwets afströfund,
 Snart mätta dygat strider
 Emot min sista blund:
 Låt Dina änglar mig
 I öddens sömn, den sista,
 På himlastegan mörta,
 Att hämta mig till Dig.

För att här i så ord sammanhånta
 resultaterna af denna widlöftiga, men i af-
 seende på ämnets wigt och de läslandes för-
 tjenst kanske ej otillbörligt långa recension,
 dröfse wi att Hr Fr. utan twifkan måtte
 lemna sig åt sin egen Genius, som säkrare
 än alla konstreglor skall leda honom till den
 herligaste af alla Olympen. Och må hon
 vidare tillika med Hr W. för melodierne
 begagna den anwiening, som icke är swår
 att winna. En författt syfvelättning med
 andeliga wärk och oafbruten läsning af gude-
 liga skrifter, synnerhet den H. Skrift och
 Luthers Werk, skall smännaom till en wär-
 mande eld rända de snillen, hwarur här
 frångått så mången skön quista. — Utom
 der redan sagda har Rec. insett att tillägga
 till Hr G. och H., utom den bönen, att
 de måtte fortfara. Det är först nu det hopp-
 pet kan uppstå, att genom ett urwal af dessa
 sänger, och dem wi ännu kunna wänta, af dem
 wi ännu sådets redan äga, och synnerhet ur

Dahls icke nog värderade samling, för svens-
 ka kyrkan erhålla en psalmsöcker, som kunde
 blifwa den första i christenheten. Wi skulle
 då trosta oss, om ej detta hopp ännu på ett
 tiotal af år kunde ursåras.

Underrättelser om de Sednare Upps- träden i den Danska Witterheten.

Det tyckes vara naturligt att hwarje
 Svensk, som drifwes af interesse för santa-
 stens och känslans harmoniska spel, borde wa-
 ra nyfiken att lära känna genom hwilka ton-
 arter det uppenbarat sig hos ett Rabosolk,
 med honom ursprungel ur samma stam
 och med honom talande nästan samma
 språk. Men denna nyfikenhet bör ännu mera
 ökas då man påminner sig, att den friare
 anda, som i senare tider genomspelat wårt
 Fäderneslands poeti, förmedlande wäcktes af
 den Danska Sånggudinnan; att Kellgren,
 detta i så många afseenden afknings- och
 äfswärda namn, först af Baggesen och hans
 inhemiska medtäflare, wäcktes att lösa sin
 Camena ur de hårda och tillindröande franska
 band som sjettrat henne. Då det oaktrade,
 ingen nations witterhet är bland oss så litet
 bekant som den Danska, har man trott att
 några drömande underrättelser här icke skulle
 läsas utan nöje. Men då det inskränkt
 rummet af en Journal, icke tillåter att upps-
 draga grundlinierna till en fullständig Witter-
 hetens historia, och ett magert namnregister
 icke geena kan meddela någon synnerlig till-
 fredsställelse, så har man föresatt sig att
 egentligen uppehålla sig wid de författare,
 som tillika med, eller strax efter, Dehle

schläger uppstodo, och i någon mån mots eller medverkade den revolution, som han i sitt lands smak och wittne kultur åstadkommit. Wi må således af de föregående och äldre uppträden på Danska Parnasen taga en kort öfversigt, så wida den är nödwändig för att rätt kunna förklara sig de sednare. Ty intet strig inom kulturens sfer är för sig särskildt, utan det har alltid i ett föregående sitt bering, så att det endast i sammanhäng dermed riktigt kan förstås.

Sedan wi gå vidare, torde det tillåtas mig ännu en anmärkning. Twenne folk som tala så närsläpade språk, att nästan endast de olika grundbokstäfverna i wisa ord utgöra hela stiljakriheten, kunna icke, helst då de följäs åt till samma odlingsgrad, annat än anse hwarandras tungomål såsom en förskänd dialekt af sitt eget, och i följe deraf hata eller förofta det, så mycket mera då politiska förhållanden förantleda och underhålla nationell harm och misshällighet. Så har händelsen varit mellan det Spanska och Portugisiska, så mellan det Swenska och Danska språket. Swensken, wan wid sitt öppna a, sitt Germaniska sch, sitt rena r, stödes gerna af Danskens ae, sk och skorrande r, af att se sitt starka förbytt till stærcke, sitt Sköld till Sköld, sitt wara till wæere *) och will gerna återfinna här ett uttryck af den wiktighet och bristande mandom, som fordna händelser gjort hos oss till en folkstro i afseende på dessa våra grannar. Dessutom har händelsen, som tillfört Swenskan mera en Fransk och Danskan mera en Tysk bildning,

*) Wäsentligen skrives detta ord ej så, utan wæere, men jag wet ej annat medel att med bokstäfwer beteckna det der rådande och ännu mer, hwarande r. ljud.

glort att wisa i båda språken gwarwarande ord, sått i Swenskan en låg, löstlig och smutsig bemärkelse, under det de i Danskan bibehålla sin fulla elegans och wärdighet. Häraf skall naturligtwis upkomma, att det Swenska sinnet ofta finner det platt och osmakligt, som för det Danska åter är sublimt och naivt; eller, då någon hunnit, genom resonnement, bortlägga en sådan fördom, att man öfwerdrifwer motsatsen och finner Skönhet och storhet i allt hwad som förekommer ens landsmän, och ursprungligen enom sjelf, af en alldeles motsatt beskaffenhet. Att ingen af dessa wägar är den rätta att wandra, för att komma till ett fördomsritt och nyktert omdöme öfwer skriftställetiska förenster, torde icke behöfwa att bewisas. Läsaren har således rätt af mig att fordra, det jag i det följande skall söka att bibehålla medelwägen, och jag kan på förhand för säkra, att det skall blifwa mitt redliga bemiddande.

Danska språket, liksom de öfriga nordiska tungomålen, i sin ursprungliga rikedom och kraft bewaradt af en mängd åldriga folkwisor, och måtteligt neblidadt af Arboe, Wording, Ringo och Keenberg, blef egentligen danadt till ett leswande skriftspråk genom Ludvig Holberg (f. 1684 † 1754), en af Dannemarks störste män, som på sin tids odling och tänkesätt hade det betydligaste inflytande. Han wäcker icke allena sin landsmans tycke för inhemsk Literatur, derigenom att han använde modersmålet i äfkilliga poetiska arter, och lemnade ewigt blifwande måsterstycken i wisa af dem, utan han gaf versen mera wälljud och försöke såst att bilda språket till prosaiskt, så wäl Dogmatiskt som Historiskt föredrag. Men icke kunde han gifwa det fullkomlig kläsig renhet,

då han aldrig gjort något egentligen djupa filosofiskt studium af de gamla monumenter, och då han utvecklade det, likom den allmänna smaken, ensidigt endast till komisk färdighet. Likväl var, genom hans berömda, isfvern för upplifvandet af en inhemsk witterhet väckt hos nationen, och flere mån eguade hela sin flit åt det ändamålet att bidra till de fullkomnande. Men man grep här, såsom annorstädes wid den tiden, till det medlet som af alla, enligt erfarenhetens witnessbörd, är det minst färdiga att skapa och utbreda nationell bildning; man inrättade neml. år 1758, med Kongligt understöd, ett Witterhets Sällskap, som skulle påse på prisämnen och belöna inlämnade talningskrifter, och annars på annat sätt befordra och waka öfver smakens korrekthet. Och Sällskapet fick ett wärdigt ledarskap i Christian Brauman Tullin (f. 1728 † 1765), hwilken så wäl wiste att för den Fransiska conventionella regelmässigheten uppoffra den lilla gnista poetisk kraft han ägde, att han kunde prestera sådana rimmade rhetoriska deklamationer *), som på alla tider och orter utgjort dyliga witra Societeters lust och hjertans sånad. — Snart erändes han dock ur publikens öyke och ynnest af twenne Skaldar, som ingen Societets tukt utbildat. Den äldre Johann Herman Wessel (f. 1742 † 1783), wille sölja Holberg på en ny wäg till den komiska åretransen, men hans fallelse och hans talenter woro icke de samma som utmärkte Peder Paarses Sångare och författaren af Ulysses

*) Redaktören af Journ. f. L. och Th. länade oss höfven 1811, i Swensk öfversättning, ett prof af Tullins akademiskt korrekta wersågning.

von Trhacia. Det är en sats som erfarenheten ofta gifwit wig, att utskändningar sålän äro competente domare öfwer en nations satiriske författare, men det oakrade torde wäl den allmänna kritiken hafwa full rätt, då hon gåspår åt Wessels Komiska Werktelser *), och anser som fördom det tycke hans landsmän hysa för dessa krystade, tomma och mantererade produktioner. Ja till och med i hans mest berömda och utförda arbete: Kjerlighed uden Strømper, en intenderad parodi öfwer det Franka Gorgespelet, saknar man nästan hwarje utbrott af den genialiskt spelande qwickhet, som eröfrat samtids och efterwerlds beundran för Aristophanes, Cervantes, Holberg eller Dietz eller hwilken annan sann Komiker, som genom ett underfolierade allwar wetat att skilja sin satir från en flack och ylig putslustighet.

Uti wida högre kallelse war Johannaes Ewald (f. 1743 † 1781), hwilken man med skäl kan säga hafwa fulländat det stora wärf Holberg begynte: Danska Språkets utbildning till klassisk renhet. I umgänge med och beundran för Klopstock, öfwade sig hans fantasi till genialiskt flygt fram till ett högre mål än samtidsens tomma beröm. Från hans harpa klingade de förfärena lyriska toner i Dansk takt och med sin Kolf Krake wissade han att Melpomene kunde, i hans modersmål, uttrycka sig med rörande wärdighet. Af mindre förtjenst är wiserligen den annars mera berömda Operan Balders Död, i hwilken han nog öwist

*) En af dessa, Smeden och Bagaren, är af Kellgren öfversattad på Swenska, men, eburn den öfwen der wist icke är något mästerverk, får man dock ej bedömma originalet efter denna omarbetning.

förmensfölgade den gudomliga mythen, men en så mycket skönare, ewige doftande idyllisk frans skåde han, i Sångstycket *Fiskere*, åt sitt fosterlands ofskoldiga hemsföder och patriotiska tänkesfär. Den förtjenst han, genom dessa och sina öfriga arbeten *), om Danska Skaldekonsten förwärfwade sig, war att gifwa den ett wärdigare mönster, än de manierade Franska Rimarne, att rent utbida, genom förträffliga exempel, allmänhetens gehör för regelmässiga vers-takt och omwerlande melodisk klang, och att wäcka hägen att till nytt poetiskt lif återkalla den nordiska kraft-mythologi som låg död i de Eddiska sångerna och Isländska sagorna. Dock söker man, så hos Ewald sjelf som hos hans närmaste efterföljare, förgäfwes något spår till en inlagd högre betydelse i dessa fabelkloster, utan uppmarschera de wanligt-wis blott såsom döda rhetoriska figurer, till emwerling med den Latina Olympens Gudar och Gudinnor.

Det bifall som Ewald sig förskaffade, lifwade flere till begär att med honom råfå om den poetiska lagern. Så uppstodo efter hwarandra, *Thomas Haarup* (f. 1749), en allmänt åskad Operett-Skald; *Christen Pram* (f. 1756), bekant för sin Romantiska Hjerte-digt: *Stærkodder* (tryckt i Köpenhamn 1785) och flere Dramatiska och Elegiska Skaldeförsök; *Ole Johan Samstbe* (f. 1759 † 1796), som genom sin *Dyveke*, wida öfwertråffade Ewalds försök i samma tragiska manér; *Knud Lyne Rahbek* (f. 1760), anmärkningewärd icke allenast för de, äfwen bland oss kända wisor som löddat ur hans penna, utan äfwen därför att han genom sina båda Journaler,

*) Utgifne i 4 delar. Köpenhamn 1780 & 1791.

Minerva och *Den Danske Tilstuer*, såsom Konfdomare och Colporör af wåston alla nya witraa produktioner i sitt fädernesland, mäktigt werkat på sina samtida, samt dess för att han som skriftställare röjt ett besynnerligen märkligt fallande hela sitt lif igenom, är ifrån år, i wärde och duglighet. Men den märkwärdigaste så wäl bland dessa, som en för mängd andra Danska witterhets-idkare från denna tiden, af hwilka man här må nämna den förtjente Håfdesforskaren *P. Fr. Suhm* (f. 1728 † 1771), hwilken utom åtskillige romantiske berättelser i obunden stil, äfwen författat *Jydler* i Gesners manér, är *Jens Manuel Baggesen*. Han ägde i lika hög grad som Ewald denna lifwande och friska poesi, och detta känsliga öra för versens harmoni, som gjorde honom så älskad bland sina landsmän, men deremot en wida djupare och widsträcktare konstnärs odling och ett högre wärde öfwer språket, hwilket han, så i rimmad form som i nästan alla ålderdomens olika meterlag, petat att gifwa behag och wäljud. Genom sina *Oder: Den Knekte Gud, Til Fornuften, Tordnen på St. Gotthard, Sångerna till Seline* och *Palmine* m. fl. har han förwärfwat sig rättigheten att kallas sitt lands störste Lyriske, liksom igenom sina *Comisse Fortaellinger*, sitt lands störste Romiske berättande Skald; och har han derutom genom sin i flere afseenden så förträfflige *Labyrinth* (nr. i Köpenhamn 1:sta Del. 1792. 2:a Del. 1793) böjt sig till klassisk rang framför de fleste af sin nations prosatöcker. Att han, med de utmärkta egenskaper han af naturen fått, det ockadt, endast i ganska få af sina mångfaldiga poemer, bragt sig högre än till det retoriska mästskapet, dertill bör orsaken wäl egenligen sökas i hans beständiga smigande i smak

och i wal om förebild under sin Skaldes vandring, hwilket han i Företalet till andra utplagan af sin Laborinth *) sjelf ganska öpenhjärtigt beskriwer. Likwäl war, under denna hans första werksamhetstid, Wieland för honom det predominerande mönstret, och såsom han war den utom fråga eminentaste bland sina samtida, genom honom äfwen för dem. På de sednare åren har han dock öfwergifwit den Wielandska skolan, hwar på han wäl icke praktiskt ännu lemnat några exempel, fastän han klart och tydligt uttalat det så wäl i sitt nydnämnde företal som i sin sednaste produktion: *Giengangeren* (tr. i Köpenhamn 1807), en i anseende till planläggningen ganska originell och genialisk literär Satir, hwilken, ehuru harmen öfwer att i sitt fosterland ej hafwa blifwit nog högt berömd, der nog hårdt uttalar sig såsom verkets egentligen behållande idé, och ehuru en nog obestämd och grumlig åsigt af Konstans wäsende der röjer sig, dock äger, i utförandet, ställen af equivalent förjensf med ämnets planbehandling **).

Men så wäl en hårdt tryckande nödsorft, hwilken han i alla sina arbeten just coquetterar med att omtala, som ett besyn-

*) Tryckt i Köpenhamn 1807.

***) Denna bok, som egentligen är att anse som en författning af Författarens förut utgifne *Kimbreve*, innehåller utom det egentliga hufwudstycket, som gifwit boken sitt namn, en förunderligen platt och mislyckad Hexameter-ramsa: *Hector Klångod til Paris Kimben*, en i alla afseenden måsterlig öfversättning af den 22:a *Rapsodien* af *Odysseen* och en rent af tom *Romanz*: *Ridder No og Ridder Nup*, en manierad modernisering af den bekanta folksagan om *Herr Lager och Herr Jon*.

nerligt öroligt sinnefag, bref *Waggesen*, på de sednare åren, att öfwergifwa sitt fädernesland och swärma omkring i de sydliga delarna af Europa, under hwilken tid han tycktes för den Tyska Sånggudinnan alldeles bortglömma den Danska. Då således nu mera ingen nog genialisk kraftfull auktoritet war hemma i fosterbyggen, för att hålla ordning och stic i Skalderepubliken, uppträdde der en mängd obetydliga och tomma hufwuden, hwilka, försedde med den beständige *Nahbets* beröm, snart urförde en i flere afseenden föraktlig smak-anarki. Så uppträdde *Jens Michael Hertz* med sin episka priskrift: *Det befriede Israel*, eller efter *Waggesens* ord, „det lange Jødedigt som ingen læser.“ Så *Levin Christian Sander*, som först wunnte något bifall för sin obundna *Tragedi*: *Niels Ebbesen* till *Nørreeries*, för att sedermera med stolthet ge sig mine af konstomare och traktera publiken med en suit af uselheter, som hans *Komedi*: *Hospitalet*, hans alldeles plattförtyckta romantiska *Epopæe*: *Særpen* och hwad alla hans andre produktioner heta. Så *Jens Kragh-Høst*, som då han i alle kände sig för trångbröstad och trånghjernad att fatta eller sölja någon genialisk åsigt, fönn till och med den Franska konventionsmakten för sig alltför hög och därför uppsökte sitt högsta ideal i den Swenska härningen efter det Franska konversationsmaneret, under denna wär Skaldkonsts bedröfliga och magra period, som sått binamnet den gyllene. Derför grep han sig med makt an, att genom sin *Nordis*, sina *Svenske Blade*, sin *Lj* blot til *Lyst* och andra arbeten, att såsom öfversättare och Konstomare, gebrä denna Swensk Akademiska smak i sitt fädernesland, såsom något värde att eftersträfwä, bekant.

I denna af dessa Herrar och deras conforter, en Lundboye, Claus Vævels m. fl. frambragta dälighet, stödes de snart genom ett oförmodadt phenomen, som hastigt framblixtrade med de omistkänneligaste prof af sin sanna poetiska fälskelse. Detta phenomen var Adam Dehlsenschläger, som född 1772, såsom son af Castellanen på Fredriksbergs Slott, efter att hafwa stadgat sig efter några ungdoms excentriciteter, utvecklat sin medfödda talent genom studium af de herrliga mästare, som Tieck och bröderne Schlegel dels själftva lemnat, dels såsom de yppersta framställte. De inre skapelserna af hans fantasi, anordnade genom ett upplyst studium af dessa mästare, frambröto nu, omgifna med en gnistrande Romantisk glans, och slogo derför med sweda i dessa torra senscommunismittres ögon. Man må således icke undra öfwer att de jemrade sig, men wäl deröfwer, att någon kunde gå så ofskickligt tillwaga, för att afhjelpa denna nöd, som Hr J. K. Höst, hwilken i sin Tidsskrift Ej blot til Lyft framryckte mot

Dehlsenschläger med den hos oss wälbekanta Philosophien öfwer Svökrådslan af — som Höst näret uttrycker sig — „de Swenskes störste Philosoph och Digtere“ Herr Canzlers råder och Riddaren E. G. Leopold, och för öfrigt råsade och klagade öfwer Dehlsenschlägers romantikhet, och Hoeg Guldbergs — om hwilken mera framdeles — antikhet, i samma ton wid hwilken wi, under andra omständigheter, för någon tid sedan blifwit wane genom Journalen för Litteraturen och Theatern *). — Men Dehlsenschläger log åt detta skån, och wandrade med säkra steg till sitt mål: sin nations beundran och sin Konungs utmärcka ynnest, som, efter hans fulländade utländska resor, utnämde honom till Professor i Ästhetiken wid Universitetet i Köpenhamn.

*) Denna ryktbara Skrift har också sedermera måst tjena Hr Höst till wapen mot Dehlsenschläger, i det han nyligen ur den öfwersatt den compilerade Recensionen öfwer Axel och Walborg.

(Fortsättm. härnäst).

S m å r r e S k r i f t e r .

Tre gånger Dio Julklappar af Filidor Speculantenshjelms, Skogsråd, Herre till Tältså, Ledamot af Riksgårds-Reden m. m., så och Ordsbrände i Sällskapet De Fönlösa Bröderne. 24 född. Dio. obl. Sthm. 1812.

Denna wälbekanta titel förekunnat en produkt af den wanliga Swenska Satiren, hwilken uttrar sig genom wisa små ironiska winkar om att man ej skall vara giftig (sid. 9), eller andryg (sid. 18), eller en Biribispelare (sid. 8) o. s. w., allsammans utförde utan synnerlig original uppfinnning och utan skadade språk och wärdad diktion. — För att sätta våra läsare i stånd att dömma, huruvida denna beskrifning passar på närvarande

arbete, må wi anföra ett exempel (sid. 12): „Hwad skall jag gifwa en af mina wänner, som beklagar sig öfwer fömnlöshet. Något wittert arbete hör det vara, ty med opium försörde han sig. Men våra snillen äro så dyra på sin wallmo. Må se. Jag skall sända honom Den Nya Skandinaven på ett försök. Hjelper den ej, så må han sjelf skaffa sig G-b-s Dramatiska Skrifter — eller jag hade nära sagt — halfwa Kongl. Swenska Theaterbibliotheket, Theaterns Jurnal inberäknad. Somnar han ej ändå, så kan han försöka med wisa akademiska tal, fransyska, swenska, eller — tungusiska.“ Detta visar ändå att förf. kan gåspa åt det tråkiga och misthökade. Huru länge skall faderskänslan skydda hans egna arbeten?

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 4.

Lördagen den 30 Januari

1813.

Underrättelser om de Sednare Upp-
tråden i den Danska Bitterheten.

(Fortsätn. från N:o 3.)

Då Dehlsenschlägers författaremanér, genom äfkilliga hos oss gängse öfversätsningar, för våra landsmän icke kan vara obekant, torde jag icke wid honom så länge böra uppehålla mig, utan slutande mig till den karakteristisk af denna skald, som redan i en Swensk Tidsskrift är gifwen *), må min ärgärd inskränkas till några tillägg. — Han uppträdde först med en Sång öfver Slaget på Köpenhamns redb den 1 April 1801, hwilken han dock sjelf sedermera författat. Med mera styrka wisade han sig i äfkilliga stycken, som han införde i sin Siofna, et Nytaarsgawe för Året 1802, och då han följande året utgaf sina Digte, hade han dermed swingat sig opp till högsta spetsen af sitt lands Helicon. Nästan alla af dessa poemer äro Romantiska, och flere af dem, såsom ValKvannen, Guldhornen, Spilleren, Koesmer Sammand m. fl. Sko-

la alltid räknas bland de yppersta i sin genre, och Dehlsenschläger har sedermera icke producerat några som öfverträffa dem. — Recensenten i Lyceum har anmärkt, att den skaldes art till hwilken hans Maddin hör, tyckes wara den för Dehlsenschläger egentliga, och i detta omdöme låra alla instämma, som sette en annan och äldre romantisk fantasi, St. Hans-Aftens Spil *), en öfverträffande pendant till Goethes Jahrmärks-Fest zu Plundersweilern. Dessa båda stycken utgöra oundersägligen det mest genialiska som Danska Sånggudinnan har att uppvisa, och endast dessa två, om der också icke funnes något mera anmärkningsvärdt, skulle göra studium af Danska Literaturen rikligt belöande. Så mycket mera är det att beklaga, det Dehlsenschläger öfvergifwit denna honom egna art, och i hwilken wi af honom allenast hade mästestycken att wänta, för att egna sin sät ic en annan, för hwilken han icke har så stora anlag. Han har nemligen fått lust att blifwa en Dansk Schiller, och har dersföre redan, i hans manér, utgifwit flera

*) Lyceum, 1:a Häft. s. 45-59.

*) Se Digte, Köpenhamn 1803.

Dramatiska Studier, såsom, utom de i *Lyceum* recenserade, *Palnatöke*, *Uxel* og *Valborg*, *Correggio*, *Furuk* och *Stærkodder*. I alla dessa finner man visserligen mångfaldiga glänsande spår efter författarens genialitet, men intet af dessa stycken kan kallas fulländade eller, på det hela taget, berömligaste. Man saknar här en dramatiskt afrundad plan, en bestämd karaktärsutveckling och förnågan att utdräta något med så och koncentrerade medel, hvaraf händer att konstverket, i sållet för att vara grundligt och djupt, blir flackt och bredt. Och anmärkningsvärdt är, att vår auktors dramatiska manér med hvarje ny produktion tyckes snarare förämrå än förbättra sig; isynnerhet ger *Stærkodder*, med sin söka och stundom tomma retorik, sin dubbla handling och *Junges* deligt misslyckade karakter, öppet hugg på sig för kritiken. — Äfwen i de öfriga skaldarerna har *Oehlenschläger* icke höjt sig, efter utgifvandet af sina Poetiska Skrifter, till någon ny förträfflighet, ty intet stycke bland hans år 1811 utgifne *Digenningar*, med undantag af den innerligt vackra *Sagan: Uly* og *Gulhyndy*, tål jemförelse med hans äldre arbeten. — Den mångfaldighet i former och den högre idérikedom som utmärker *Oehlenschläger* framsför *Waggersen*, har gifwit honom ett afgjordt företräde framsför denne, ehuru han i yttre teknisk fullkomlighet icke på långt håll kan måta sig med honom. Isynnerhet äro hans *hexameter* och *jambiska vers* så värdsälsade, att man ofta icke utan möda kan läsa dem såsom vers. Och detta sidter så mycket mera, som *Oehlenschläger* genom sin *Balder* hit *Gode* *) wisat, att det ankommer endast på

*) *Nordiske Digte*, Köpenh., 1807.

hans wilja, att tålla med hwilken best i metrisk melodi och sonor wershögauad. Och att *Oehlenschläger* med öfwerläggning af i sver i allmänhet så beskaffade mindre korrekta verser, har han bestämt förklarar i swaret på *Abrahamsons* recension af *Nordiske Digte* (tr. i Köpenhamn 1808), der han äfwen uppställde grunderna för detta sitt försvarande; ibland hwilka följande är ett af de förnämsta (sid. 67, 68): „Jeg er overtudet om, at den alt for straenge Copieform af de antike Versaakter, indflemmer de nyere Sprog i et unaturligt Endeliv, og forhindre dem i at yttre sig frit og genialt. Og dette mener jeg er Aarsagen, hvorfor de sonde Original- og National- Digtere aldrig have kunnet besvømmet sig til at gide, hvad Boß kalder rigtig Hexameter. Som af Uffe hin Spages brede Barm, er dette Vandser brustet dem af Livet“ m. m. *).

Oehlenschlägers egentliga medtäflare är onskligen *Shack Staffeldt* (f. 1770), såsom bildad efter samma mönster, och besvärad med lika rik diktningsgåfwa, och en kanske djupare, fastän mörkare fantasi. Hans *Romanzer* äro också af en mera sydbligt förträande, än nordiskt kraftig kolorit, och råder man hos honom ett ifrigare sträfvanne än hos den föregående, att uttala en intressant individualitet. Ja, han sätter deruti också rentaf poesins väsende, och för att förklara hans skalkonst, behöfwer man ej mera än att läsa följande verser: Til en

*) Denna fruktbara författare har nyligen utgifwit *Canarifuglen*, ett Lustspel på alexandriner, och en dramatisk *Jydsk under titel: Verlig* waerer længst. Dessa båda nya produkter lära förmodeligen ännu vara nästan alldeles obekanta i Sverige.

ung Digter *), hvor hvilkke man i alle hans øfrige poemer finner commentarier.

„O Sanger med de gudberdte Laeber,
O søl, heelt søl dit Kald, din høie Vaerd!
Din Rod sig dybt i Evigheden Skyder,
I Tiden høit din Blomstertop udbryder:
Du begge Verdnens Midler er.
Kan ikke den gudommelige Tanke
Dig styrke her til Kamp og Taal,
Da feig dig indeluk i Sandsens Skranke
Og i dit endelig Maa!.
Men hvis du dig fra Tidens Nag befrier
Og ei biterker dine Taarers Tal,
O da bryd ud i Verdensmelodier,
Skjønndt Gienlyds Nymfhe rundtom tier
I hvert et Bryst; liid i dit store Kald,
Ombyt det Virkelige med dets Ideal,
Og naar du Evigheden dig indvier,
For dette døende i Elskovsqual,
Sku, Laengsels Martyr, op i Guders Sal!

Kan vel, o sig! Navnkundighed belønne
Et herligt Liv og det forskjønne?
Vaer stor i dig, for dig vaer stor.
At leve udenfor er mindre
End være til i eget Indre.
Naar du dit dybe Livsvaelds klare Røst,
Din Samklang med Gudverden, aabenbarer,
Og nu det Helligste, i Ord og Form uddst,
Din skjønne Skabelse, vedvarer;
Naar du dybt i dit inderste Bryst
En hellig Elskovs Laengsel haeler,
Og sødt-veemodig mellem Qual og Lyst,
I jordisk Savn frivillig dvaeler,
Indtil din Trang forunderlig
I Billeder det Elste skaber
Og Himlen vinder, mens du Jorden taber:
Gudommelige Digter, sig:
Er du i Verden? — Verden er i Dig" m. m.

*) Nye Digte. Kiel 1808. s. 20-22.

Med en sådan Afsigt af Konsten, da ders med førenar sig, att hans inre genius egentligen uppenbarar sig som en, i oroliga gnistror framblyttrande glöddande längtan efter poesi, är det naturligt, att hans produktioner skulle deraf erhålla detta mystiska sken, som wisa konstnare förebrätt dem, då likwål i detta sken ligger deras egentliga hånförande kraft. Så kan nästan ingen, utan ett nästan till pinande rysning stigande deltagande läsa Ruinens Indvaaner, Juulesdöd, Kloerpigerne og Börnene, Den Vanvittige, Tomfruen og Guden, m. fl. och med en mildrad känsla och således renare förtjusning, de förträffliga styckena Under Lillas Vinduer, Tiderne och andra. Dylila stycken som de nämnde, skulle wisserligen göra hwilken skald som helst ära, och äga de egna skönheter, hwilka Staffeldt ej delar med någon annan, liksom han också är förträffligast i dylila poemer af mindre widd, der han får lemna sin fantasi fria tyglar. Han har wisserligen också försökt sig i större kompositioner, såsom: Prometheus eller Mennekkets Skabelse, Lina, Camoens och Kong Hadding, men som han nästan alldeles saknar förmåga att concentrera den inre elden i sitt bröst, är han också icke i stånd att gifwa plananläggningen den sammanhängande hållning och den jemte stigande kraft som är nödwändig för hwarje verk af en widsträcktare tendens. Detta råder sig kanske mest i Lina, der han waldt en för sig ingalunda passande form, och minst i Kong Hadding, som närmast gränsar till Romanzen, men starkast stöter det i Camoens, der skalden så con amore utarbetat wisa enskilda partier, att han glömt sammanbindningen af det hela, hwilket också effektlöst sönderfaller wid minsta widbrände.

Till följe af ofwänndomda brist läres jag till slut ej behöfwa anmärka, att hans Sonetter äro hans minst lyckade produktioner, då det fordras en owanlig gifwa att sammanpreja sig, för att inom så liten rymd lemna något förträffligt. — Hvad det yttre i hans poemer angår, är han wiserligen bättre versifikator än Dehlenschläger, ehuru hans wersbyggnad wiserligen icke är alldeles tadelst. Men huruvida hans landemän med rättwisa förebå honom att nog ogentligt behandla språket, är deröfwer ingen utlänning competent domare.

Lidigare än de båda nästföregående, fastän han egentligen först wid samma tid som de, började göra uppseende, framträdde Frederik Hoegh Guldberg (f. 1771, och Prinsehan Carolinas lärare), en man af en grundlig lärdom och widsträckt beläsenhet af älderdomens, Grekernes och Romarnes, clasiske författare. Efter dem har hon också alldeles utbildat sig, och egentligen warit lyckligast i sina Idylliska, Elegiska och Epigrammariska försök i den antika formen. Men som han dock i sjelfwa werket endast äger en ganska inskränkt Kopelsförmåga, har han egentligast gagnat sin nations witterhet genom noggranna öfversättningar af älderdomens mästerverken, utaf hwilka den efter Tibullus är den aldrappreste, och den efter Plautus (af hwilken första delen detta är utkommit) är den sednaste. Och genom båda, liksom af flere, i hans Samlade Digte (Köpenhamn 1803), förekommande tolkninggar af serfärliga stycken, har han wisat sig som i hög grad förtjent af den pensjon, som hans wettenskaps och witterhets-uppmuntrande Monark honom tillagt, för öfversättningar efter de gamle. Äfwen hans profaiska föredrag är med hög konst bildade efter

den latinska rhetoriken, och troligtwis låg deri skälet till de förebudelser, isynnerhet höft honom gjordt, att han med sin antikhet förfämmer språket; ehuru den fördomsfrie läst skall medge att detta bemödande, när det en gång mister den styfhet som det äger under Guldbergs hand, i betydlig grad skall bidra att gifwa Danskans energisk beständhet och clasisk periodbyggnad.

Då Guldberg först uppträdde, 1799, med sin Iduna Almanak, war han förenad med Jens Smith (f. 1769, Prest på Suen), som genom sin Josepha, en italiensk Fortaelling i 2 Sange, och sina Ländlige Scener, isynnerhet för sin korrekta och melodiska versifikation, äfwen utom Danne-mark *) erhållit ett beröm, hwilket wi, till följe af og selande eger studium och avtopst, icke kunna controllera.

Mera uppseende gjorde Niklas Frederik Severin Grundwäg (f. 1781), en författare af djup känsla, innerlig kärlek för en kraftigare älderdom och ett brinnande hat mot forntidens swaghet, allt ordnade genom en grundlig filosofi. Man hade skäl således, af hans Optrin af Nordens Kaempeliv och Nordiske Mythologi, till hopp att han skulle framställa den Skandinaviska forntiden på en ny genialisk sida, och inlägga en högre betydelse i de mythologiska gestalter, hwilka sjelfwa Dehlenschläger ännu brukar något mycket såsom nakna historiska facta. Och man wäntade så mycket mera, att han framgent på denna wäg skulle rika sitt fäderneslands witterhet med originella, lefwande verk, som han, ehuru icke lust så rik utrustad med skaldiske fantasi och dikts

*) Se Geschichte der Litteratur von Eichhorn. 4te Bd. s. 1131.

ningskraft, ägde en egen och rar talang att prosaiskt väl berätta och i obunden stil upp-
 hinna den Själfiska sagans lifliga enkelhet.
 Men hastigt slätkes denna utgå, då wår
 författares känsla förwillade sig till den cras-
 saste pietismus, och meddelade hans sinnes-
 stämning en widflöplig flutlighet, som gjorde
 den alldeles osjenlig att vidare affpegla sig i
 lefwande konstverk. — Så sant det är att in-
 gen dödlig kan, utan ett innerligen warmt
 religiöst sinne, frambringa hwarken dygd
 eller skönhet, så sant är det äfwen, att en
 secteris pietism, som i grunden antingen är
 hypokritisk eller sinnessjukdom, är det största
 hindret för det gudomliga råttas uttryckande,
 så väl i dikt som i handling. — I den hug
 der fruktan för swafwelpölen och den blinda
 fromma harnen mot andra människors gud-
 löshet, som man säger, beständige swallar
 och sjuder, är icke nog lagn för att uppfatta
 de ewiga skrälarna af det Absolutas idealiska
 majestät. Man märker icke allenaft, i de
 sednare stycken af Grundwig, som sinnos i
 hans Idunna och Saga, sammningen af den-
 na anmärkning, på den sjukliga och fanatiskt-
 gudaktiga tonen der råder, — hwilken är så
 mycket osmakligare, som det är rakt mots-
 stridande den sanna fromhetens, den äkta
 christendomens anda, att på detta sätt öfwer-
 allt och allestädes på slyte framstålla sig,
 hwilket väl ställigt kan kallas att fröckt bota
 med det heliga, — utan äfwen på alla andra
 blomståndigheter i hans framställningsfärd.
 Så wårbar han alldeles icke uttrycket, utan
 förgrädmmande att en skön känsla måste också
 utgjuta sig i en skön form, låter han det
 flyta alldeles rätt seam i den nästan tafelösa
 knittelwersen, för att öpmedelst uttrycka sin
 falska fromhets förakt för all konstig ord och
 werldslig prydnad. Detta stöder framför alle

i det lilla stycket Dordningborg *), hwarest
 den äkta patriotiska känslan, den vdrande
 harnen öfwer en wanfläktad samtids förakt
 och gidska af forntida dygd och storhet all-
 deles ligger bortsomd af pådel-bilder och
 en pretentids förmåghet. Det är alltid be-
 dröligt att se en inneriska, hwars själs-
 krafter blifwit slagna ut sin jembigt, men
 ännu bedröfligare är detta tillstånd hos en
 människa, hwilken ännu som Grundwig,
 (genom Julefesten **), Klagesang †) och
 Morten Dorup ††) wisar, att han ännu
 kunde producera någon ring innerligt och
 wacker, blott han wille skaka ifrån sig ett
 olycksfältigt och sinnesswagt manér **), och
 detta manér öf att från honom wända wåra
 blickar på ett fröjdesfullare föremål.

— Ett sådant erbjuder öf Peter Föer
 som, konglig städespelare, som väl icke, så
 mycket mig är bekant, uppträdt med något
 original-werk, men i det stället med en
 öfwersättning som uppwäger många original-
 werk, nemligen med en öfwersättning efter
 Shakespear, 1:sta delen, innehållande Ham-
 let och Julius Cäsar, utkom först år 1807,

*) Saga, s. 67.

**) Sid. 87.

†) Sid. 92.

††) Sid. 148. Härtill kan äfwen läggas:
 Svermeriet, s. 137.

***) Mot slutet af förledet är här af denne för-
 fattare utkommit ett nytt arbete, benämndt:
 Verdens Krönike. Att sluta af er-
 hållna underrättelser läser, i denna högh
 förunderliga bok, Auktors i sednare frister
 uttråde misnöje öfwer sin tid och sina med-
 människor, hafwa utvecklat sig till bittert
 hat. Fördröigt kunna wi icke uttra öf
 vidare om detta arbete, emedan wi ännu
 ej haft tillfälle hwarken att se eller läsa det.

och sedan deraf en ny upplaga, äfvidlid af 2:dra delen, innehållande Kong Lear och Romeo og Julia, år 1811. Medan driftigheten att försöka en trogen tolkning af den nyare tidens störste Dramaturg, den oupphinnelige Engelske Aeschylus, förtjenar beröm, men ännu mera då man som Foersom så lyckligt löser detta problem, och lemnar en så god öfversättning, att den med allt skäl förtjenar att ställas närmast till den mästreliga Schlegelska. Den förtjenst Hr Foersom genom detta företag förvärfvat om sitt fäderneslands witterhet och språk, må en utlänning ej försöka att tolka, men hvar och en som nitäskar förskönhetens allmännare uppenbarelse, för utbredandet af sann ästhetisk kultur, har rättighet att önska, det en man med så tydligt manifesterade lyckliga anlag och verkelig kallelse må snart sjunga den började bravoursartan till ända.

Dennes wän, Christian Molbeck (f. 1783), har genom sina Ungdoms Vandringar, Correggios Levnet, och Vaarblomster og Hedeurter förvärfvat sig, bland sina landsmän, rang ibland deras yppersta prosaförf. Och har han egentligen genom sin afhandling om Livet og des Vaerd, som utgör 1:sta stycket af hans Vaarblomster og Hedeurter, wiserligen förtjent detta beröm, ty detta stycke utmärker sig så wäl genom klarhet och precision i uttrycket och en warm, liflig, men dock jemn och afmått wärdig dogmatisk stil, som genom en djup och hög filosofisk åsigt; hwar emot Sommer-Vandringen — 2:dra stycket i nämnde Samling — och äfwen i wisse af-

seende Ungdoms Vandringerne prunka med ett nog mycket öfwerlastadt och blomsterrike skriffätt. De få poemer som wi äga af Molbecks hand, förråda wäl ingen owanlig poetisk kallelse, men skola dock wiserligen icke sela att winna bifall igenom deras anspråkslöshet, och den äbla individualitet de så ofonstlade uttala; liksom man måste medge att de äga en förtjenst, som ofta selas äfwen de yppersta Danska Skalders lyriska sånger, den nemligen, att wara utan affektation. Men sitt afgjorda wärde såsom författare lärer Molbeck egentligen grundläggas, då hans Historia om Ditmarsker-kriget utkommer; ty hans öfwer att undersöka de erowärdigaste källor, borgar lika mycket för des sannfärdighet, som hans redan i dagen lagda prosaiska uppsatser och hans walda förebild Johannes von Müller, att denna sannfärdighet skall tolkas i en wärdig och skön stil. Och kan således Danska Literaturen, hvilken hittills wäl haft att uppvisa oförgätlige och förtjente Häfdeforskare — och hwem ihågkommer ej här en Langebek, en Suhm, en Nyerup m. fl. — men ingen egentlig Häfdateknare, wänta att snart blifwa riktrad med en Historia som är wärd detta namn. — Men jag är stolt öfwer att kunna kalla mig wän af denne unge Literatör, och här ligger ett skäl att om honom ej yttra mera än den aldrasträngaste och nyktraste kritisk måste nödgas att widgå, och således äfwen en uppfordran att wända mina blickar åt andra håll.

(Slutet nästa sång.)

Beskrifning öfver ett gammalt tyskt
poem, som i handskrift förvaras
å Kongl. Biblioteket i Stock-
holm, Nedre Galleriet, Skåpet
No 32, under No 29.

På första bladet, har en annan och yngre
hand än den som råder sig i manuskriptet,
teknat poemets titel: Blumen der Tugend,
och derunder läses:

„Ich han getan recht als ain man
Der da kam auff ainen plan
Und der vand plümen manggerlay
Als sy pringen mag der may.“

De sex följande bladen äro alldeles rena,
och först med det fjunde börjas så väl sjelf-
va poemet som bladens numrering med 1,
och på midten af det första sida finner man:

„Ich han getan recht als ain man
Der da kam auff ainen plan
Und der vand plümen manggerlay
Als sy pringen mog der may
Und der die plümen aller plüme nijmpt
Min chrenzlein mach das im gezimpt
Davon will ich mein werk das klain
Haisen Die plümen der tugende vain
Davon so pit ich herre dich
Das dein gnade du mich
Legst an mich kunstlosen man
Wann unkunst sät seinen sam
Alzeijt in mein memoria
Du gib mir die sapientia
Da mit das ich dein gotteleich chunst
Hab bey mir und dein gunst“ m. m.

Efter denna inledning, som råcker ända
till Bl. 6, börjas betraktelser öfver Dije
Lieb, och derefter, i sin ordning, öfver alla
de christliga dygderna, i alla deras för-
hållanden och modifikationer, jemte alla de

dem emotfatta laster. Och är poemets eko-
nomi sådan, att först anføres en beskrifvans-
de definition, styrkt med Aristoteles, Ciceros,
Platons, Augustini eller någon annan tän-
kares yttranden, öfver hvarje dygd eller
last, derefter liknas den wid något djur,
t. ex. sid. 41:

„Ich mag geleich die tugent der mild
Dem adler ist sy gezilt
Das er der miltest vogel sey als mon list
Als er auch auff ertreich nidere ist.
Wan er mag nyemen als grofen hunger habn
Er laß die andern vogel mit in labn“ m. m.
Eller Bl. 77:

„Man geleicht den tabel der falschheit
Dem fuchs als ysopus sait
Wann er des hungers tait empfinden
Und das er dan nicht esen mag vinden
So legt er sich in seiner not
Geleich ob er sey ganz und gar toth“ m. m.
Och derefter upplöses hela lärobogg-naden ge-
nom något historiskt exempel, antingen hem-
tadt ur bibeln, t. ex. Bl. 8 heter det:

„Kunig Salomon ze Jerusalem saz
In seinen sinnen er nu mas
Das er in allen Sachen welt weit werr“ m. m.
Eller ur de werdsliga härderna, t. ex. Bl. 19:
„Ich han gelesen in einer Coronica
Das in der Stat Syracusia
Der gantz povel der do was
Die komen alle auff des Kuniges palas
Und tören darin yederman
Groß und klain was sij komen an
Darnach ward den mördern bekant
Das des Kuniges tochter Armonian genant
Wer noch nicht van in töth“ m. m.
Eller som sid. 23:

„Von der freude list man das
Das ain hailiger Vatter was
Den man mit nam Vencaro hies

Der selb vatter sich verhieß
 Ueber mir zu dem heiligen grab" m. m.

Poemet slutar Bl. 222, med dessa
 verser:

„Hijz mit das puch gemacht ist
 In den namen der heyligen drifalt
 Do man tausent jar zalt
 Von gottes gepureth sicher war
 Und vierhundert und aindlif jar
 Sehen tag in den Junius
 Quarta die Idus
 In dem zaijchen Agvario
 Do ward das puch volpracht aldo
 Des lob wir got und seinen namen
 Und sprechen alle amen amen amen.“

Som man af de anförda proffställen kan
 inhemia, finnas icke några skilletecken
 eller någon enhet i anseende till ordens staf-
 ning. Det sednare torde härbrä deraf, att
 denna affskrift, enligt hvad bokstäfvernas
 habitus tydes utvisa, är tagen i medlet af
 15 århundradet, då en strid hos copisten
 uppkommit emellan den äldre och den på
 hans tid gängse orthographien. — Annars
 är det hela remligen wäl och läsligt skrif-
 wet, med svart blått, men wid början af

hvarje ny afdelning är begynnelse-bokstäfver
 endast swagt, i bredden, indicerad emedan
 den förmodligen war ämnad att rubriceras,
 liksom långa tomma rum äro lemnade emel-
 lan hvarje särskild afdelning, på det att se-
 dermera påhände teckningar och figurer der
 måtte kunna asmålas.

Efter Tyfka poemets slut, börjas Bl.
 226, sid. 2, ett rimmadt latinskt skaldes-
 stycke, skrifwit med en hel annan, yngre och
 oldeligare hand, hwars öfverskrift är:

”Pancop *) regi scribit tota Scola salerni.”
 Och början:

”Si vis incolumem si vis te reddere sanum
 Pane mero cenare parum non sit tibi vanum
 Ludere post epulas.” &c.

Dessa dietetiska råd och regler ändas Bl. 229.

Närwarande codex är skrifwen på gan-
 ska gode tjockt papper. Den är inbunden i
 fast band, öfverdraget med ljusrött läder,
 beslaget med mesingsknappar, och är i all-
 deles godt stånd, då man undantager att
 den ena perman är bruten.

*) Kan också wara Francor eller Panonio.

L. HAMMARSKÖLD.

N ä t t e l s e r :

©. 15 r. 5 st. nödrimmen, tillgripen,
 l. nödrimmer, tillgripet.
 — 20 r. sista st. församligens, l. försam-
 lingens.

©. 27 r. 5, 6 st. fosterlandskänslan, l.
 religionskänslan.
 — 39 r. 29 st. vaerre, l. vaerre.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 5.

Ebrdagen den 6 Februari

1813.

Underrättelser om de Sednare Upp-
tråden i den Danska Witterheten.

(Slutet från N:o 4).

Då man med hwarandra jemför alla de Skalder, som genom tyristfång förwärfwat sig ett lefwande namn, upptäcker man, tyckes mig, hos dem alla, utom de olikheter i hwaras och ens individualitet dem gwaderna återspiegla, äfwen wisa särskilda egenheter hos hwaras och ens dikningsförmåga. Dessa särskilda egenheter skulle wi så utredda, om en skarp tänkare engång wille rikta wettenskapen med en consequent utredd Phantastik, som det nu mera än någonsin är tidens behof att erhålla. Här är ej platsen att försöka uppdraga gränslinierna mellan alla dessa olika egenheter, utan må jag endast göra läsaren uppmärksam på en enda af dem, emedan det är behöfligt för att rätt kunna bedömma den yngste af de Skalder, som i Dannemark uppträde. Denna egenhet wille jag kalla poetisk förstånd eller phantastisk skarpsinnighet, och den petrar sig derigenom, att den klart uppfattar förhållanden emellan wisa för en lägre reflexion gan-

sa disparata föremål, och uppenbarar sin produktiva kraft dymedelst, att den sinnbildligt, i melodiskt tal framställer, icke föremålen sjelfwa, utan deras inbördes relationer. En sådan phantastisk skarpsinnighet wille jag tillägga R. S. Inge mann, hwilken utgifwit sina samlade ungdoms Digte, i tvenne delar, tryckta i Köpenhamn 1811 och 1812. Detta tycker jag röjes ej blott deraf, att hela hans Skaldekonst består i ett snällrikt uppfattande och återframställande af de i hwarje sinnets och tankens objekt inneboende contraster, utan äfwen derigenom att, ehuru han försökt sig med rent lyriska gwaderna, och lyckligare med Romanser och Ballader, är dock Allegorien den genre, i hwilken han närmast bragt sig opp till måsterskapet. Han har också icke lemnat ett obetydligt antal af dylika symboliska sånger, och äfwen i denna art tvenne stödre stycken, nemligen Parizade, et Österländskt Digt i fem Sänge *) och Gangergriffen, et Persisk Eventyr i fire Deele †), båda sneligen af mycken förtjenst.

*) Digte, 1:ste Deel. s. 193-303.

†) Digte, 2:den Deel. s. 128-188.

Sjönnerhet utmärker sig det flera genom det betecknades wigt och storhet, så wäl som det lyckliga wälet af beteckningen eller symbolen sjelf, och ett konstnästigare anordnande af det hela. Dock kan interdera af dessa kallas fulländade poemer, ty dels har författaren icke i dem kunnat rått konstnästigt upplösa, hwad han sammanknutit, dels icke på det allra wälfaste uppställa alla subordinerade delar af det hela, så att de i sin mån bidraga till total-effekten, dels är det hela utarbetadt i Wielands ytliga och tomma romantiska manér.

Wida mera uppmärksamhet förtjenar wår auktors dramatiska försök *Mähris dat* *), der man wäl röjer ungdom ännu, men en ungdom med kraft och fröhet. Ännu har wiserligen kritiken mycket att tadla wid detta stycke, såsom det gråfliga som uppkommer genom de inom hwarandra hopwäfsda brott och lastfullheter, hwilka utmärka nästan alla personerna, och det ofskickliga inwringandet af ett par disparata imitationer efter *Dehlenschlägers Hakon Jarl* (3:e akt. 1:a scen.) och *Aladdin* (3:e akt. scen. näst den sista). Men den äger också så många stöndheter, att den lofwär i *Jngemann*, för *Dehlenschläger*, en tårhända färtlåg medräffare i den *Schillerska* *Charakterstragedien*. Och dessa behag röjer man i handlingens kloka, ehuru något långsamma anordnande till en gradwis skende utveckling, i karakterernes bestända och kraftiga begränsning, i diktionens jemna, poetiskt wärdiga och fanna gång på medelwägen mellan hårdhet och wiktighet och i wersens, i allmänhet, regelmässiga och harmoniska tonfall.

De framsteg som *Danska* witterhetem genom disse författares bemödanen gjort,

*) L. c. 189: 373.

understoddes icke mindre isigt af nitiske wettenskapsmän: hwilka dels, såsom *Freschow*, läro sig angeläget wara, att i det de sträfwade till uppwäckande af en allmännare filosofihiff anda och bildning, äswen arbeta på språkets utweckling för didaktisk beständhet; dels töfode att allmångöra och gränfva inländska minnesmärken af förmåda storhet och ära, såsom utgifwarne af de *Isländska* sagorna och *Rasmus Kristian Rask*, hwilken genom sin förträffliga *Veiledning til det Isländske Sprog* (Köbenhavn 1811), gjort sig om litteraturen så högt förtjent; dels sökte att historiskt-kritiskt utweckla konsttheorien, i anledning af inhemska mönster, såsom i de föreläsningar, hwilka winttrarna 1798-1800, höllas af *Profesörerne Nyerup och Rahbek* *), liksom i flera kritiska och praktiska tidsskrifter; och dels samlade och utgäfwö äldre poetiska mäterwerk, ibland hwilka första rummet böe lemnas åt den herrliga samling af gamla *Danska* folkwisor, som föranstaltas af *Nyerup, Rahbek och Abrahamson* (*Capitain wid Artilleriet*, s. 1744 f. 1812), en man, som anses för en af *Dannemarks* wäpnerste konstnästare, och en icke alldeles misslyckad skald.

Om wi nu till slut kasta en blick på alla de poetiska skatter som oswännande författare nedlagt på sitt fäderneslands altare, så torde wi finna, att den *Danska* *Sånggudinnans* största och stödnaste rikedom är att söka i det *Dramatiska* skatbestaget, i *Romansen* och *Allegorien*, och minst i den rent *Lyriska* arten: att hennes största förtjenst röjer sig i en glänfande färgblandning, i en

*) Af dessa utkom ett utdrag i twenne delar år 1800 och 1807 i Köpenhamn.

ämt wärlig ton och i hennes warmt fosters ländska sinnesstämmning. Deremot kunna de ofullkomligheter man har att förebå henne, igenfinnas i brist på concinnitet och innerlig djuphet, och man kan icke fritaga henne för en wis affektation i sin yttre gång. — Men det steg hon redan gjort till fullkomning, och den kärlek och iswer hwarmed hon omfattas af alla hennes såderneslands bebyggare, lofwar henne på framtiden ännu skönare frukter, så framt ej det flammmande hämdeswärd som nu är sträckt öfwer Europa, öfwen från denna lilla wäls bortjagar den fredliga odlingen.

Om wi wilja jemföra vår inhemska literatur, hwilken man först ifrån kort tid kan säga börtjat förtjena detta namn, med wära grammars, så måste wi medgifwa, att om wi än genom de herrliga blomster, som nyligen på vår Darnas uppstutit, erhållit en öfwerwigt i anseende till den rena Lyriken, så stå wi dock i flera wiktiga arter af konsten ännu långt efter dem. Så äga wi ju ännu t. ex. intet enda stycke, som ens på långt håll kan erbjuda sig till jemförelse hwarken med Holbergs komiska eller Dehlens schlägers tragiska arbeten. Och om man ej will antaga, att ödet mellan Swerige och Dannemerk bestämde ett omwändt förhållande emot det som råder mellan Spanien och Portugal — der det manligare spanska språket är rikare på Dramatiska, det wärlare portugisiska åter på Lyriska måsterstycken — så bör detta ge anledning till en ädlare sålsan, än den som nationalagget någonsin förr anstiftat. På en sådan kamp skulle icke annat än allmän winst följa, och i affeende härpå bör hwarje warm patriot tillropa sina landsmän en uppmuntran, att göra den gamla latiniska wersen, som

wäl strefs under andra förhållanden, till sanning:

Sued DEUS est retro, *Dania* sed versa
DIANA:

Non mirum est Deo succubuisse Deam*).

— LD.

R e c e n s i o n e r :

Om Fredrik II:s Historia samt Arminne öfwer Fredrik II af Johannes von Müller. Öfvers. af D. G. Ekendahl. Strängnäs 1812. 48 sid. 8:o.

Öfwer så regenter har det allmänna omdömet utfallit mera skickligt än öfwer den Förste, hwilken samtiden tillade det mångtydiga namnet den Ende. Det är sant: sedan de sista portarna stutit sig efter den affömnade hjelten, nedlägger smickran sin trompet och öfwen parti-aggets, den personliga illwiljans rop bortdö småningom; dock ännu står mängden owis wid wården, ofta blandad af de skimrande dimmorna wid ett prisadt namn, oftare begärligt sikande, att i jembredd med sig nedrycka beundrade karakterer, att måta deras handlingar efter deras egen måttstock, och utgifa låga skäl till stora wårsk. Småsinnet känner ingen högre glädje än denna slags jemlighet: och i förstappade tider är ingenting wanligare än

*) Detta Distichon, skrifwet med äldrig hand, stod att läsa på en fönsterruta i det gamla hus, som nu måst gifwa rum åt den nya präktiga matsalsbyggningen wid Blå porten på Djurgården. Man har trott sig göra wäl att från total gldmska förwara detta äldriga patriotiska insäll.

„denna otto på högre naturen“: sent utkräfs mer de fallnes fluggor en förgäfves värdig beundran. Så har ett århundrade försvunnit, innan Carl XII:s ära blef räddad, och hans bragder betraktade annorlunda än som en äfventyrars förvägna företag.

Ofta stridde man om Fredrik II:s storhet. Man kunde å ena sidan ej neka sin beundran åt en hiette, som började att beherrika två och en half millioner människor och slutade efter en sejd mot halftva Europa, att upphöja sitt rike till rangen bland de förnämsta. Han lärde sitt folk en krigskonst, som var utbildad efter Gustaf Adolfs och Prinsens af Oranien: han gaf Preussen en krigsmakt, som så länge han lefde, väl kunde besegras, men icke öfvervinnas, och som, då han icke var mer, länge upprätthölls af fordnade minnen, hvilka konhända ännu engång, sedan en demonisk makt omhvälfte äfwen MarkBrandenburgs öden, skola väcka de gamle örnarne, som af nya ankomlingar hastigt sågo sig öfverväldigade. Äfwen i fredens mindre lysande, men icke mindre ärorika fall ägde Fredrik en skarp blick, en ordnande wisshet, som ständigt riktades åt samma föremål. — Deremot, å andra sidan framstego fluggor, som hota beräcka hela praktens af måtningen. Ännu tvekar statsmannen, om ej Fredrik spånt sitt lands krafter för högt, och genom underhållande af en så ofonstlig här rekat andra makter till dylika kraftanssträngningar, hvaraf följden blir att, sedan skaparen icke mer leder det hela, den svagare omsider måste utrömma sig. Det så kan och vill icke häfdatecknaren dölja, att den Allsväldige ofta lemnade sig åt desportiska nycker, och derunder, i följd af ett då nyvaknande system, konade mången missdåvares lif, men var mindre nogråknad om

människors timliga välsfärd: att den Sanssouciske filosofen, som skrifvit en vederläggning mot Macchiavelli och ständigt förde dygdens och rättwisans språk i munnen, icke försmådde att dela den outplåntliga nefan af Polens delning. Äfwen Fredrik var den förste att hylla ett irrsken, som då gafs ut för en så kallad upplysning, och äfwen hans loftalare erkänner att Fredriks äfigt af religionen var irrig och genom exemplet förderflig: så ledde honom äfwen i filosofien och poesien ett godt men wilsfördr nit för sanningen på en väg, der han ej kunde finna någondera.

Äfsgiten med förstnämnda skrift (en föreläsning hållen i Berlinska Wettensk. Akad. Jan. 1805) är att „handla om den synpunkt, ur hwilken en tillkommande historieskrifware må uppfatta honom sådan han var.“ Förf. anmärker först, „huru sällsynt framställningen är af en hög anda efter dess natur och verkningssätts fulla (individuella) sanning;“ men deremot huru allmänt man för stora mån söker en jämförelse med andra, och huru få förstå att sölja den hufvudplan, den herrskande idé, som bestämmer en stor mans hela bana. Sedan föreläsnar han de hufvudpunkter i denne Konungs lefnad, från hvilka den tillkommande historieskrifvaren bör utgå. I Äreminner, efter en flyktig erinran att icke stora mans apothecis bödes af lejda smickrare, öfvergår han till den sorgliga påminnelsen, att „barnens fel ofta förklaras för fädernas dygder.“ (Detta tal är hållet två år senare, då Preussarne endast ägde denna tröst öftrig). Icke antalet af de slagane, icke erdfriingarnes röcher bestämmer segrarnas. „Tusen gånger jämfördes Fredrik med César: han hade likväl endast eröfrat en del af Schlessen: de stora Revolus-

tionernas timma war på hans tid ej ännu kommen. Men Europas sjuåriga samman-
svärning, men hundra millioner mot fem
synes uppståga Pompeji borgerliga krig;
Hohenfriedberg synes ej mindre än Pharsa-
lus, eller Torgau ringare än Munda." Es-
ter ännu några drag, som lifwa minnet af
Monarchens stora egenheter, sjunker omsider
förhänger öfver den sista resten.

Churu wisserligen dessa urkast äro ärori-
ka för Fredrik, och ehuru den store Förf.
för sin prisade hjelte bar en verklig wördnad,
röjes dock tydligt, att Måller sjelf ej wille
åtaga sig att reknas denna hjeltes historia,
en besättning som Berliniska hofwet med
hans kallande dock tyckes hast i sigte. Det
är icke med dessa fårgor den odödlige Schwir-
tzarn målat Edsförbundets stiftare och för-
swarare, icke med dessa, segrarne wid Leukto,
wid Zama, eller den han bland Roms Im-
peratorer högst aktade, den älskwärde Traja-
nus. Wördnad och åsken beundran skall
wisserligen efterwerlden skänka den Preussiske
Monarchen; men männe åsken denna dor-
kande kärlek, som tillhör mensklighetens herver?

Om, näst det att sjelf handla, ingen-
ting är priswärdare än genom dikten eller
hårderna uppkalla dessa handlingar till ete
icke mindre skönt, men, genom förebilden,
kraftigare och ewigt warande lif, så skall
wid sidan af dessa hjeltar och deras härder,
Homer, Thucydides och Tacitus, åsken Jos-
hannes von Måller lesna i oförgånglig glans.
Likt alla, som utdret någonting verkligt
kort, war hans lesnad egnad åt en enda
idé, innan hwarj fullkomliga utfrände den
oblida Mornan hemkallade honom. Öfver
hwarje blad af hans minsta verk utgjuter sig
en ånde, som endast kan utgå från en hög
hått, detta warma intresse för mensklighetens

sak, denna lugna blick öfver werldshändels-
ernas gång, som endast är måstarne förbe-
hållen. Hos Måller, som i den kortaste
stil, lik marmorskriftens, enkelt framställer
händelserna, träffas här och der, likt bliptar,
några kånspek, som icke låt förgåtas; men
aldrig finner man der dessa tillämpningar, dessa
i otid framkastade ordbömen och reflexioner, som
man trott wara ofstijaktiga från en så kallad
pragmatisk historia: ännu mindre, icke ens-
gång i åreminet, den deklamator, hwar-
med anaars goda hårdareknare, t. ex. Gib-
bon, wils imponera; ty Måller wisste, att
målningen werkar starkare, än en beskrifning
öfver målningen. Kröniskskriftworn famlar
hwad han finner för sig; hårdareknarn afs-
söndrar det wigtiga från det otwigtiga och
hånsför dessa sakta till synpunkter; men der-
uti flisa sig måstarne från mängden, att
de förre på ett konstfullt sätt så framställa
charakterer och handlingar, att läsaren mera
ödmmer af det sedda än af det sagda, under
det att hans mislyckade medråflare utdömmar
sig i karakter-skillingar och jagt efter sina
reflexioner och anmärkningar. Dersöre åger
den redlige Celsius det yppersta rummet bland
svenske hårdareknare, och till och med den
enkelt, man kunde säga enfaldigt, berättande
Möhrberg företräde framför sjelfwa Botin
och ännu mera Lagerbring, som will sjelf
lysa mera än sina hjeitar och icke sällan
mockerar sig öfver dem. Wi wilsa här
icke engång nämna de nyare, hwilka höra
till dem, som ej erkänna annan dygd, än
den de sinna beqwäm för sig, och måta en
Gustaf Wasa efter måttstocken af sin egen
litenhet.

Ynnat wi tillsluta denna lilla bok,
lätrom of deratur endast hämta ett gyllene
or. femåbandet att på sin bana

wara den första (förste), står i hvars och ens makt. Det är en fälla till en allmän framskridande fullkomlighet: — liksom orsaken till förnedring och de första olyckor ligger i den så kallade wisa medelmåttan. Meniskan i allmänhet är länge isfrån att göra hwad hon kan; sätter hon derjemte ett lätt mål för sina bemödanden, hwad skall det wäl blifwa af henne! Johannes Chrysostramus i sitt färdna skrifsätt, hvars wäljud icke är så beundransvärdt som riktigheten (riktigheten) i hans uttryck, innefattar ofta alla fel och laster under den allmänna benämningen af trögghet (*gordura*). Af wiljans ansfrågning beror det till hwilken grad af förtäflighet en hwar i sitt läge hinner."

Swärsättningen är för öfrigt god och upplagan ganska wacker. Korrektionen i trycket hade kunnat wara fullkomligare.

Sagobrott: *Nickenbak. Fröken Sund.*
Hwit. Upsala 1812. 70 sid. 8:o.

Länge har man wäl icke, i vår så kallade upplysta tid, wetat erkänna, men erkände är det likwäl, att i dessa romantiska berättelser, hwilka under namn af Sagor leswa i åldriga qwinners mun, och så innerligt fröjda det barnsliga sinnet, emedan de äro foster af en ren och barnslig diktningskraft, andas i första mått en oändligt högre poesi, än i så många af den moderna profans rimmerier. Denna poesi ligger dock ingalunda i framställningsfäktet, hwilket varierar mellan hwarje berättare, utan i uppfinningen och händelsen sjelf, och gör sig förnämligast känbar

genom dennas klarhet och säkra och bestämda gång till sin upplysning. Den, som genom en till ren poesi förädlad form will göra denna diktens poesi förståndlig, bör derför isynnerhet bemöda sig om att återgifwa denna klarhet och bestämdhet, han må nu, enligt berättelsens natur, behandla den komiskt eller parhetiskt, så wida han will försäkra sitt arbete om dess ursprungliga sagolika effekt; och de store mästarna Shakespeare, Goethe och Tieck glänsa i detta afseende såsom oöddliga mönster. — Dessa anmärkningar erbjuda sig sjelfwilligt åt den uppmärksamme läsaren af närwarande Sagobrott, hwilka skallden tillägnat sin Bästa Syster, förmedelst ett icke synnerligen utmärkt skaldestycke.

I den första af dessa, eller *Nickenbak*, har författaren i dramatisk form wetat framställa den bekanta sagan om *Wallposken*, som derigenom att han kunde locka en allwarfam Prinsessa till stratt, blef hennes man; och deremellan har han infäktat några tirader ur en annan dikt om *Jättarne*, som wid äsynen af den uppgående solen sprucko midt i lu och föllo i floden. — *Nickenbak* är nemligen son af en Torpare och broder till *Torkel* och *Fritthiof*, hwilka båda, liksom han, bemöda sig att winna Prinsessan *Hildurs*, Konung *Magnus Apollos* dotters, gunst och tycke. *Fritthiof* söker detta mål genom det högsta förnuft, den warmaste entusiasm, den renaste hjeltebygd, men blir af en medelålders förständig man (sid. 19) förklarad för en „fantast som har upproret i själet" och bortsjagad. Och då *Magnus Apollo* proklamerar, att endast den kan bli hans måg, som förstår att framlocka löje på den af så många långa Operor och Tragedier förstådda Prinsessans mun (sid. 11), uppträder först *Torkel* (i hvars person *Förf.*

sökt framställa en så kallad Romantiker, eller en lefvande parodi öfver den romantiska dikskonsten), såsom poet och sedan Dickenbaks (den öfvermodiga plattberens representant?), som hofte ett äfventyr med Hättan *Surtung* (en fullkomlig källborgare) och hans dotter, hvarigenom han vunnit dennes harpa, för att också med „de goda vers han gjort“ lås-la om Prinsessans hand. — Denna händelse är dock ganska dunkelt igenomförd, och förhållandet emellan de trenne bröderna är wisserligen hvarken nog klart motiveradt, eller nog djupt genomtänkt. Att låta både Torkel och Dickenbak uppträda såsom poeter, är wisst ej en så god uppfinning. Dickenbak, som slutligen blir den lycklige, borde wisserligen utmärkt sig som granskare, så mycket mera, som han af Konungen konstitueras till „Öfver-recensions-Öfversättare,“ och då det är en gammal erfarenhet, att när den goda Hildur (*publiken*) gåspår åt sina rimmare, måste hon dock ofta, nolens volens, skratta åt sina recensenters kritiska convulsioner. Och hvilken scen af ypperlig komik skulle det ej gifwit, om, vid råfningen om Prinsessans gunst den ena brodern alltjemt, på det bekanta wisser, recenserat den andres *Stånzer* och *Sonetter*. Att Dickenbak råder anlag till denna granskare-funktion, märkes ej blott deraf, att han finner det så lätt

„att klifwa

På Kunstapernas trappa opp;“ (sid. 48) och deraf, att han (sid. 45) gör om sig den rigtige anmärkningen, jemförande sig med en *Parameter*:

„När quicksilfret sunker hos oss rimsnidare,
Blir vacuum torrifellianum des vidare.“
utan förvånligtast deraf, att han så skarpt (sid. 40) tuktar till *Warsotamunkens* utswäfwande romantik. Men af alla dessa anlag

drager *Förf.* intet parti, utan, såsom werket nu är öfver, göra de blott Dickenbaks individualitet så mycket mera obeständ och densen med sig själf. — Därför öfverflödar det hela af en mängd hänryftningar på de senare årens litteratur och polemik, hvilka dock gå förmycket i detalj och derigenom äro så mörka, att de för en läsare, som icke nogga studerat *Journ. f. Litt. o. Th.*, *Polysem*, *Kjellanders Skaldestycken m. fl.* endast blifwa ämnen att undra på och obegripliga mysterier. Likaså äro flera medel använda, hwilkas ändamål man förgäfwes söker att begripa, t. ex. *Mamsell Skade* (sid. 21) och *Mellanakten* (sid. 25-33), der bland många förunderliga saker, den gamla *Rämsparisan* om *Grimborg* insättras, man wet hvarken på hvad sätt eller hwar till. *Samma* anmärkning gäller äfwen om *Pebr* och till en del om *Ufwen*, hwilka man är sårdig att taga för skalkarne i pjesen, om de ej underfundom talade så som de i själfwa werket woro „*Dickenbaks kusiner*“ (sid. 48). — Dessa brister ursäktas ej deraf att *Förf.* kallat sitt verk ett *Fragment*, ty det berodde ju på honom själf att ej utgifwa det som sådant. Allt beror således i detta äffende derpå, om läsaren will taga för godt hvad *Disa* säger i den ganska lyckligt urfödda *Prologen*:

„Men om förgäfwes skalben dig will föra
Tillbaka till din barndoms blomsterjäll,
Så harmas ej, om Dikten såsom jag
Öfkyldig, färar dig med sin drägt;
Om den är hvarken ofklädd eller klädd,
Om den ej ögot står i dagens glans
Och ej med nattens mörker dig sersfärr.“

Men om plan-anläggningen således, till följe af det föregående, icke kan räddas från skarpt tadel, förtjenar dock utförandet mycket

berdm. Ty denna saga har flera lyckliga situationer, wändningar och allusioner; t. ex. Konungens tal (sid. 43): „Mitt snille nu bdrjar bli gammalt och bosälligt“ m. m. eller Torfels bemöddande att anslå Gdchiska toner (sid. 45) eller hans wansinniga sonett (sid. 46). — Men denna sarkastiska skaldekunst är äfwen genombruten af de renaste ljud af direkt, pathetisk poesi, såsom alla Frithiofs, Hildurs och Clemens' sänger, af hvilka wi må anföra (sid. 18):

„Kring hjetten swäfwar ett gladt trolleri,
Hans synkrets widgas af swärden,
Hans hjerta är öppet, hans arm är fri,
Hans sådernesland är werlden.
På jorden han ständar, dock swepes i syn
Hans hufwud, och stjernorna möta hans syn.

Och ofta, då solen i dunklet flyr,
Han söker den gömda i norden,
Der vinden från själlen, mäktig och yr,
Än renande drager kring forden;
Der nattens sackla än helig och ren
Beskrålar de domnade hjeltars ben.

De bergpyramider i norden stå
Ej restes af dödsliga skaror,
Dock mandom wäxer i malmen gräs
Och hårdas i strider och faror.

Men friden ur friden med saltig blick
Som qwinnan ur mannens sida gick.

Derföre hjetten, i hårnaden wild,
Dock skämtande tömmer pokalen,
Och Freya, till sejder för ren och mild,
Dock kämparne gåstar i salen.
Men döden förenar med fredlig hand
Hwad lifwet sökte med härjande brand.

Så förräder sig äfwen den rikaste och djupaste fantasi i Nickenbaks säng (sid. 7), Sjö- och Bergandarnes (sid. 9), de båda Fæernas qwäden i mellanakten, och Frithiofs affed från lifwet (sid. 41) m. fl. I tekniskt afseende äger dock denna dikt sin största förtjenst. Den egentliga Dialogen är på knittelwers — hwilken först af vår Förf. i denna fullkomlighet bland oss för ett komiskt ändamål, blifwit använd, — dock omwerlas den än af femfota jamben, än af wanligt obundet tal och mångsaldige varierande sängmetrer; liksom då Torfel uppträder som Chorus, han talar på westerländska afsonanser. Och i alla dessa olika wersformer utmärker sig Förf. genom det högsta wälljud och den största correktitet, liksom man wid språkets behandling icke har något egentligt att anmärka.

(Slutet nästa gång.)

A n n o t a n.

Redaktionen af Swensk Literatur-Tidning emottager alla sådana bidrag, som med Tidningens i Prospektet angifna plan äro öfwerenssammande: då de öfwerändas antingen till Upsala under adress Stenhammar och Palmblad, eller inlemmas i Stockholm på Herr Magister Wiborgs bokläda med påskrift: till Redaktio-

nen af Swensk Literatur-Tidning. För frångått bibehållande af anonymitet ansvaras, om så påfordras. Äfwen polemiska uppsatser och Antikritiker inläsas, med willkor att de tjena till upplösning i någon gren af litteraturen och i en anständig skrifsart äro författade.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 6.

Lördagen den 13 Februari

1813.

Recensioner:

Sagobrott: Nickenbak. Fröken Sndhwit. Upsala 1812.

(Slutet från N:o 5.)

Sidan 53 widtager den andra Sagan, Fröken Sndhwit, hwilken är beräknad på en hel annan, neml. en parhetisk effekt; den är utförd på Ottave Rime och inbelad i twenne Sånger. Samma fel, d. å. samma obestämda dunkelhet i plananläggningen kan man förebrå detta stycke, som det före-gående. Så kan man t. ex. endast gif-ningswis satta huru det förhöll sig med de skänker, som Sndhwits halfsyster tillförde henne, och med deras werkan, liksom i allmänhet hela Sndhwits förhållande till personerna Wisdom, Ungdom och Lycka förblif-mer i högsta måtto gätkte. Itwen berättel-sen om Sndhwits mor, hwilken episodiskt infästas (sid. 56-59), åstadkommer, i skället för att enligt sin affigt, förklara Siblas besynnerliga uppsåtande mot Sndhwit, en ganska betydlig förwillelse. Här till kommer, att utfrändet ej här, som i Nickenbak, ers-

sätter och öfverskyler bristerna i poemetts inre ekonomi, ty det är i allmänhet nog matt. Ehuru wersen flyter ganska lätt och taktfullt, tyckes dock det mekaniska af den åttaradiga stansen ha besvärat poeten, hwars emot han swagt sökt sig en hjälp genom råta frågor och afbrutna tal, hwilka ofta framkom-ma ganska förwirradt och språk-örigtigt, såsom, för att hämta exemplen från en enda sida, 57:

„Ej fanns i gudaborgen en bland alla,
Som mot den sköna Swanhwit syntes wröd;
Dock ingen än förmådde Hel befälla
Ner lemna den hon älskade, så led (??) m. m.
Och nästa stons:

„En gång hon tyckte sig en stjerna söda,
När himlahwalfwet sträcktes klart des tåg,
Men strax ett berg steg opp att henne döda,
Tills wid des fot hon blef och blodig låg.
Då hennes rinningar af purpur flöda,
Går solen opp ur hafwets stilla wåg.“ m. m.
Tyde mig detta den som kan! — Stundom blifwa ordställningarne ganska löslige inter-berydande, oaktadt den söka besynnerlighet som utmärker dem, såsom (sid. 61):

„O! om så skön den wida werlden wore,
Wisfadni lif, jag helst i härnad fore!“

Eld. 63:

„När twenne systrar, länge fjerran skilda,
 Hörenas åter till en enda kropp,
 Och i hwarandras sköte, gläntigt wilda,
 Inpregla hwar sin fruktan och sitt hopp.“ m. m.

o. s. w. — Men härmed vill jag dock teke säga, att ej detta lilla romantiska poem har sina i alla affronden lyckade ställen; bland sådana anföre wi (sid. 62):

„Christallen perlar här i klara brunnar,
 Och molnfri ewigt saffirhimlen står;
 Och luftens sångarskara gladt förkunna
 Hwar blommas här en osörgånglig wår.
 Kom, sköna! huld Gudinnan dig förunnar
 Hwar ros, hwar frukt, som växer i des spår,
 Men fast sig skönhet, rikdom, makt förena,
 En öddlig alltid hyllas här allena.“

Och sid. 69:

„Ej bygde Lyckan sina höga salar,
 Att ensam der af marmoren hyllning få.
 Ej bröt hon fram igenom berg och dalar,
 Att nakna namnet blott i träden stå (?).
 Lif och förening hennes wälde talar.
 Så, Endhvit, se i Oders ögon blå,
 Och säg, är en ej två, men två tillbaka
 I ett försmälta hos en trogen maka?“

Med det föregående tror Rec. sig tillräckligen hafwa ådagalagt, att denne författare icke saknar afgjorda och djupa anlag för Brages gudomliga konst, men så mycket mera mognad och utveckling. Dock lätt förwårswas den genom ett ändamålsenligt studium, så snart en sann förmåga förut är gifwen. Fördrifigt skulle det icke skada, om man oftare, än hitills skedt i vår yngre witterhet, betänkte det Horationiska nonum prematur in annum; äfwen om man ej wille taga det alldeles efter bokstaflen.

Herbarne. Fri Öfversättning af — l — c
 C — — r. West 1812. 104 sid.
 8:o.

Det grekiska ordet Etyllion betyder en miniatyr-bild, och brukades, under loppet af den Hellenska poesins medeltid, då kraft till förra genialiska produktioner war försvunnen, till att beteckna öfverarna af en skalbeart som uppfommit genort elegtens hoppblandning med den komiska mimen. Till aktörer för dessa små skådespel walde man wänligtvis det Efteliska eller Arkadiska landsfolket — bekant för sin muntra ensald — för att derigenom så mycket ofkyldigare och behagligare kunna parodiara Syrakusos och Alexandrias ofebdiga anständighet; och skalderartens egentliga wäsende war skämrande sinlighet och skalkolig munterhet. Twenne snillen bragte isynnerhet detta skalbeslag, i Grekland, till des högsta fullkomligheter. — Bions sänger förreda en mera brinnande erotisk anda, under det att den mimiska beständsdelen mera öfwerwäger hos Theokritos. Wådas magtste iuragande förmåga yttar sig dock egentligen genom den muntert naturliga karakteristiken af det grekiska lifwet, brutet i flitande strålar hos olika gestalter. Då deremot den romantiska Sånggudinnan tillagnade sig denna skalbeart, ingdt hon i den en bes annan anda, emedan hon såg i des förmedlande willkor de stickligaste symboler att förebilda sin inre, brinnande trångtan, sin smärta under den komma werklighetens tryckande band och sin aning, om en återkommande ofskuldswerd — skådesplatsen för hennes kärlek, hopp och tro. Och denna, jag wille säga, religidsa känsla, rikt nuancerad genom de uppträdande personernas skarpt tecknade, olika individualitet,

och uttalas genom det mest skönbildade språk och den mest harmoniska rytmus och versbyggnad, är det som ger Lafos och Guarinis Herbedramer och Cervantes' och Montemayors idylliska Romoner en oförgånglig rätt till hvarje kännande läsares bifall.

Emot dessa mästares ewiga arbeten, huru affiicker ej modernitetens idylliska afart, foster af ett ytligt halfgenies moraliska experimenter med ett sösloppade tidhvarf. Den poetiska naturfanningen uppoffrades för den äfytade etiska nyttan och de antika Satyrernas muntra skalkaktighet bortbyttes mot den tårögda, odugliga känslösamheten, såsom mera påsande för den moderna uppfostrans objekter och idealer, under det att den warma, swärmande religiositeten måste gifwa wika för den nya upplysningens förståndighet. Så utrustad framstod den nya Idyllen — som för att ännu klarare uttala sin profaiska nullitet, för det metriska språket, walt sig en skräflik diktning wide emellan det bundna och obundna talet, med bristerna af begge, men utan förbelarna af någondera — alstrad af landskapsmålaren Salomon Gessner, hwilken dymedelst wille införa latinsket (das Stillleben) i poesien, twertemot den sanna ideen af så wäl den klogiska som romantiska eklogen. — Den fullkomliga brist på energi, som utmärkte Gessners tidhvarf, skaffade, sofftadt några kånnares sundare omdömen, dessa sentimentala teckningar af en endast och allenast genom inskränkning uppkommen idealwerld, ett allmänt bifall, isynnerhet sedan de i Frankrike gjort en så utmärkt lycka. Och en mängd hånare uppstodo i alla länder, hos hwilka man föröfades sökte den gnista af förtjenst som utmärker de ursprungliga mönstrens, neml. det warma och oaffekterade uttrycket af Gessners eget goda hjerta, — och i

hwilka alltså skalbeartens egendomliga brister: felande handling, Karakteristik och naturlighet i plananläggning och språk, blifwo så mycket sönbarare. I Sverige införde Lidner förnämligast, genom försök som utan fräga äro de astralyktigaste af hans produktioner, denna härminnelust efter Gessner, och flere nu alldeles föregående författare gingo ut på witterhetens widsträcktia sät att sammanplocka blomsterqwastar af idyller. Den rena instinkt som så ofta förde Kellgren på rätta wägen, lifwade honom till kritisk stränghet mot dessa olyckliga förwillester, och de gömde sig slutligen undan för hans tuktande hand. Wi hade således trott att detta owäsende skulle wara slut i Sverige, helst sedan Fru Lenngren gifwit oss ett par så herrliga rent miniska idyller, hemtade ur det werkliga närwarande lifwet (Den 1:sta November och Herrskapsbesöket i Prestgården), till dess att Herr — (— c —) — så oförmodadt framträdde bland sina Herdar från Mexid, och förkunnade sina läsare: „At i likhet med Kellgren och Lidner tro sig kunna skapa werldar af nästan knapt märkbara saker (Sic!) wore icke mindre förmått, än at efter Zomér wilja författa en Iliad, och efter Gessner skrifa Idyller. För at på den bana, som Dessa beträtt kunna pläcka blommor, som dofta odöblighetens wällukt, måste man lifwas af samma poetiska anda, andas samma rena känslor, och förbreda samma lifwets milda filosofi — Kort — för at uphinna någon af dem måste man wara Kellgren eller Lidner.“

„Men är nu efter Deras förgång den werkliga poesiens fölla aldeles utdömd? Uppwäller icke mer på en sednare dag någon poetisk ädra? (Profaiska menniskor ha wi nog). Swaret härpå ligger i den flagan

vi med rätta tro och föra, at städernas döf-
wande sorl, kanske en tabelwård likfartighet,
och landets förmuktiga lefnadsfärd har bort-
slungat och från Naturens rena källa, för
at icke förändras wid des krystillod!"

„Poëssen är ett fält, der man afwiker
från rätta banan, så snart man slafwiskt
följer en annans ledtråd. — Den som wäl-
jer sin egen bana uppnår snarast sitt ändas-
mål. Författaren till närwarande Idyller
har walt halwa vägen emellan naturen och
Sällskapslivet; ty han fruktade om han
walt en annan bana, hade man kanske sko-
lat wilja likna honom wid en wanckaplig
Pygme, som för at dölja sin förrediska
kropswärt, iklädde sig Sång Gudinnans
lätra stolklädna. — Till Författarens be-
rdm ware nog, at moral och verkelig poësi
warit målet för hans bemödande — då wi
desutom wäga påstå at den som läser dessa
Idyller skall hwarken retas at gaspa eller
insomna.“

På hwad wägar har nu Förf. sökt sin
moral och sin verkliga poësi? — Första sån-
gen (sid. 2:10), heter Den tröstade Her-
dinnan. Der klagar Amalie öfwer att
hennes älskare Thirsis flyttat in till staden
och icke älskar henne mer. Slutligen kom-
mer Mollibus, tröstar henne och sticker ut
den trolöse. — 2:dra sången (sid. 10:14),
Den rike Herden. Licidas will för små
får, stora kor och spannemåt förgåfwes köpa
sig Sylvias kärlek. — 3:dje sången (sid.
15:18), Sjåriln. Chloë liknar sin ostar-
dige älskare wid en sjåril. Detta hör Myr-
till, som legat gömd bakom några trån, och
röres deraf så bitterligt, att han från den
stunden blir förbåte beskedlig. — 4:de sången
(sid. 19:22), Lerkan. Herdinnan Gala-
thea och Herden Palemon finna en lärka i

en lund, i anledning hwaraf Palemon be-
rättar fågelns rörande historia och sjunger:

„Må besjådrad och bewingad,
Lilla Lerka, du förändj
Snart dig glad och lall upswingad
Föra ifrån hwarje höjd (?).“

„Flyg omkring min flickas hydda,
Sjung om sällhet och behag!
Wed i sången: Himmel flydda
Denna Guddom, denna hydda!
Flyg omkring hwarenda dag!“

Detta intager Galathea så, att hon förstå-
krar det hon will sjunga Palemons sånger,
alla efter ordning. — 5:te sången (sid.
22:26), Rosens Ursprung. Är den enda
af dessa Idyller som röjer poetisk uppfinning,
och är, om Nec. minne ej ofstode mycket
bedroger honom, en mislyckad härmning af
ett stycke under samma titel, som läses i
Geestenbergers Tändelejen. — 6:te sån-
gen (sid. 26:31), Herdinnan och Fråms-
lingen. Den sednare will locka den förra
att sölja med sig till staden, men får hårda
bannor i stället för Ja. — 7:de sången (sid.
31:36), Åskan. Ett åskwäder drifwer
Phyllis och Palemon in i en grotta, der de
gåra — för att låna ett Homeridiskt uttryck
— hwad månners och qwinners bruk är. —
8:de sången (sid. 37:45), Blomqwasten.
Emma söker en blomsterqwast som hon aldrig
förlorat, för att få tillfälle att bannas på
och försöna sig med Carl. — 9:de sången
(sid. 45:48), Den ädelmodige Legendoms-
Herren. Det triviala och tautologiska beröm,
som Emili och Johan uttåka öfwer ho-
nom, afbrytes då han sself „med sin Gefner
i handen, från en tåte beldswad Håselbucke“
framträder. — 10:de sången (sid. 49:54),

Förlusten. Johanna beklagar sig för sin mor Agatha, att Damon borttagit något från henne, som war mera värde än hunden Phylax, än såden på åkrarna, än hälften af hjorden, än den bukett Thirsis gifwit henne m. m. Skuldtigen bekänner hon dock, att hennes förlust bestod i ett band. Man har dock swårt att lita på denna bekännelse, då redan den ofsyndiga flickan är så kunnig att hon kan emtala „at hwad morgondaggen är för blomman, är en Herdes kys på flickans kinder, de blomstra blott starkare derefter.“ — 11:te sången (sid. 55-61), Korgen. Dammr beder Doris först om hennes kärlek, se'n om en kys, slutligen om den ros hon bär i barmen, och får löfte att afbröta den några tåren. — 12:te sången (sid. 62-70), Morgonrådman. — 13:de sången (sid. 70-78), Aminstas wid Galatheas Likfiska. — 14:de sången (sid. 78-104), Sjelfmordet. Von Freyberg rider in i en lund, „hastigt stadnar han der Fogen är tätast och mest lugn — hoppar ned af hästen — drager upp twenne pistoler — lämnar hästen fritt lopp — hans öga gnistrar — En djup smärtans suck undslipper hans beklämda bröst — den ena pistolen sticker han i fickan — långsamt sätter han mynningen af den andra mot sitt hjerta“ — då framspringer en bonde, tar bort pistolen, binder selfmördarns armar på hans rygg, frågar hwad som föranledt honom till ett så gudblöst företag, om han wäl plågas af melancholi, af stenpassion, af „en brännande Swulst (?)“ eller af tandwert, och då han får höra att Freybergs olycka ligger i hans förmodighets inskränkning till 6000 Rd. om året, öfvertalar han honom att ändra sitt beslut.

Så äro dessa Idyller beffafade. Wi se

således att det smnsfördrifwande, hwarpå Förf. så stolt pochar, icke kan ligga i uppfinningen af invecklade händelser, eller intressanta situationer; det måste således här wara att söka, som i hans föregångares arbeten, i diktionen, hwilken nödwändigt måste förlora sig i uppblåsta tautologier, då handelternas förveckling ej ger anledning till någon angenäm diskurs. Men som war auktor ställt sig midt emellan naturen och sällskapslifwet (se företalet), måste wäl hans språk bära spår deraf, och se här några exempel derpå. Sid. 3: „Jag genomkrypsade alla gator för att se min Thirsis — Jag såg honom — På en lysande wagn stod han så mångfärgad klädd som en brokig hackspik.“ — Hwilket älskward, rörande liknelse! — Sid. 9: „Med en trånfullt sorgligt leende blick“ m. m. — Kunde Förf. verkligen icke i hast erinra sig flera epitheter? — Sid. 55: „Brutit icke, Phillis! öfwer öf wakar Gud. Ett älskande par är det skönaste Skådespel för honom — Allt i hela naturen parerar ju sig?“ — Hwad man dock är delikat när man leker Herde! — Sid. 62: „Den unga dagens första strålar framskimra redan från bergspitsarna, och södunkla de flockande Stjernorna. — Nedan sammanwicklar den mörka natten sin täta slöja — Nedan fliter sig Aurora lös ur Titons förswagade armar, och utsprider sin Andas helgade röl öfwer den waknande naturen“ m. m. Riktigt! precist så går solen opp i tyfka Romaner. Men läsaren wäl gerna se ett längre prof af Förf. förmåga, och här bjuder Nedder dyrbaraste han känner. — Sid. 98, 99: „Jag kom till mit åkersåte — I gyllene glans speglade sig redan bergspitsarne mot solens glöddande strålar. I den ensamma dalen såg jag så småningom den mörka tåken

nen (Sic) försvinna — et herrligt Skådespel för öga och hjerta — Mit bröst andades mera lätt — Kunde omkring mig dynade sig en glädjehimmel — Jag upstående, wid den upvaknande naturens wälklang, en fröjesång till Skaparens ära — Aldrig ännu hade jag känt mig så nära uphöjd till detta werldsaltis Skapare — Jag nedföll på mina knän, och warma tårar strömade af tacksamhet, wid försmaken af en himmelsk glädje — Min känsla war för stark at kunna utgjuta sig i ord. Därpå begaf jag mig till mit arbete — Jag drog säror, råta som min wandringsstaf, och alt astopp förträffligt — Under hemvägen intog mig en wis fruktande aning att någon ledsnad intagit min hustru — men min gosse lekte utanför porten med min hund, och min hustru framdrillade en glad sång i köket. En angenäm matlufe mötte min näsa — Jag omfamnade min förtroliga maka, steg in i rummet, bordet war dukat och et fat potatoes stod i mittera — Aldrig i min lefnad hade jag varit så hungrig som nu — Kål och swinkböt smakade mig nu bättre än i mina lyckliga dagar" m. m. — Hwad säger den benägne läsaren här om? — Säkert har ingen hjerta att likna en författare, — som kan uppställa en så kostlig climax från Skaparen till swinkböt, och förmedla den genom en wandringsstaf, en hund och et fat potatoes, — wid en wan skaplig Pygme, som för att dölsa sin förrådiga kroppswäxt, itkläde sig Sång-Gudinnans lätta florklädnad. (Se företalet).

Men för att fullt swara mot de mönster i denna art, som tillförene hos oss utkommit, måste dessa Idyller icke sakna språkfel; och wår Förf. har ej heller här wisat sig öwärdig sina föregångare. Wi wisja af

desa sönheter också anföra en liten anthologi. Sid. 3: „Icke din hwita halmhatt, utan en swart med guldborda.“ Sid. 8: „Drifwen af nygerighet har jag behygnat dig.“ Sid. 9: „Mötköet för Thirsis bunden är med mig på tröstens dag(?)“ Sid. 25: „som omslingrar hennes hyftor.“ Sid. 26: „berdfwar henne ömhet och kyssar.“ Hwaremot sid. 49: „Har kanske wargen råttwat dig något af dina sår.“ Sid. 28: „din blommande hjord.“ Sid. 49: „det goda djur — äte det ej mera!“ Sid. 51: „Ulygjel och dygd bestälade min arm.“ Sid. 54: „Sinniga flicka“ m. m.

Om det förrekyta i Förf. stafsningssättet wisja wi icke tala, ty af de redan anförda exempel lärer det wäl af de kunniga, utan wår anwising, blifwa bemärkte.

På titelbladet angifwer Förf. sina Herdesånger såsom fria öfversättningar. Efter all wår öfvertygelse är detta dock en för långt drifwen sjelförsakelse och blygsamhet. Ty med undantag af 5:te sången, håra de öfriga inom sig de omiskänneligaste spår af rent och äkta Småländske ursprung. — Möjligt är det ej heller att gissa, på hwad språk dessa Chriors originaler skulle wara att träffa. Den medfödda känslan för det sliktliga, som utmärker Fransyske Skriftställare, förnekas sannolikheten, att bland dem sälla upphofsmanen till någon ting så swulstigt, så onaturligt och så ohjelpigt tungt, som dessa tonlösa sånger. Och det egna slags aeniasitet som stämplar åtwen de mest mislyckade och förrekyta Tusla witterhetsakter, tilljer dem också ganska bestämde från dessa närvarande, hwilka icke en gång äga förtjensten af en intressant narraktighet. Wi kunna således, enligt Dec. tanka, taga för gifwer, att Förf. — trogen sin grundsats — för att

snarast nå sitt ändamål, walt och framwändrat på sin egen bana.

Slutligen kunna wi ej annat än besklaga, det Herr Berg råkat inwiga sitt nya Boktryckeri och sina wackra stilar med ett arbete af så litet rekommenderande wärde.

Bulletiner under Kriget emellan Sverige, Ryssland och Danmark åren 1808 och 1809. Sthm. 1812. 83 och 34:dele ark 4:o. (Utan paginering.)

Då det år 1808 med de twenne andra Nordiska makterna förda kriget, war till sina verkningar ett af de olyckligaste och till sina följder ett af de märkwärdigaste som Sverige under en tid af hundra år fört, skall det naturligtwis vara af högsta intresse att om dessa händelser winna så mycket ljus som möjligt. Och ej mindre wigtigt måste det vara för de personer som deltagit i dessa årens årofulla och dock högst olyckliga operationer, att nu, då tänkesätten i så många affeenden ändrat sig, winna publicitet för de gällande witsorden öfwer sina handlingar. Men då en pragmatisk och oswäldig Historia öfwer dessa sälltåg, ännu af ganska lätt begripliga orsaker, på längre tid icke kan wäntas, blir för forskaren af de förflutna händelserna, det säkraste medlet till ernående af hans önsade kunskap, att wända sig till de, genast efter hwarje förefallen händelse, öfwer den författade och allmän- gjorda Rapporten och Bulletinen. Och då dessa endast wore, att söka i wissa allmänna, snart förförda och förfingrade dagblad, war det wisserligen ett företag som förtjenar tack-

samhet, att på ett ställe sammanfatta dem i den mera permanenta bokformen. Wisserligen skulle detta werk wunnit mera gagnelighet och wige såsom en fullt pålitlig historisk källa, om det upprägit — Nec. will ej säga alla de utfärdade order hwilka föregingo hwarje operation som i rapporterna berättas, och tillfälle att meddela dessa hade wist icke varit omöjligt att winna — men åtminstone de öfwer hwarje händelse af våra fienders utfärdade berättelser, och om man ställt dem bredwid de Swenska, så att de inbördes kunnat tjena såsom emendationer och korrektiver på hwarandra. Och då dessa under berättelser läsas i flera utländska, allmänt begagnade Tidningar, hade det wisserligen icke medfört så stora swårigheter, så framt Redaktören af närwarande werk hast allwarligt intresse för att gifwa det denna fullständighet. — Men öfwer som wi nu hafwa det, är det af sin nytta, och därför torde det ej vara utan wigt att meddela några närmare underättelser om innehållet. — Hela werket är sönderstyckadt i fem afdelningar. 1) Bulletiner och Rapporter rörande och ifrån den först så kallade Norra Finska, sedan Norra Armén, intaga 47 och 34:dele ark. Sista Bulletinen är daterad den 14 Sept. 1809. 2) Dito ifrån Ödra Finska Armén, på Åland; 15 och 14:dele ark. Sista Rapporten är daterad den 12 April 1809. 3) Dito från Westra Armén; 10 ark. Sista Rapporten daterad Eidsbotten, den 11 Okt. 1808. 4) Dito från Ödra Armén i Skåne; 2 ark. Sista Bulletinen är daterad den 6 Febr. 1809. 5) Dito från Stora Flottan; 6 och ett halft ark. Sista Rapporten af den 14 Juli 1809. — Då det just till det närmaste utgjorde detta krigets karakter, att ingen allmän coopera-

tionssplan sammanhöll och förenade de sär-
skilda corpserna, och då de sig tilldragande
händelserna på en punkt hade så ringa, ja
intet inslytande på ställningen å en annan,
är onekligen en sådan lokal-indelning den
för ändamålet tjenligaste; så mycket mera
som werket rekommenderar sig genom sin
fullständiga trohet och correction wid utgif-
wandet — så att ingen rapport är utelem-
nad eller förbråkad. Men deremot hade en
annan anledning till saknad bliswit häfwen,
om Utgiftswarn gjort den allmänna brukbar-

heten till regel för detta sät literära bemö-
dande, — besinnande att ett arbete sådant som
det närwarande ej är ämnadt att ännom åsas
från perm till perm, utan att rådfrågas och
slå efter uti, — och således försert det med ett
fullständigt och ordentligt register, öfwer alla
i boken förekommande minnesvärda personer,
saker och omständigheter. — Men bristen af
ett godt register, som icke just är hwar mans
sak att författa, är en wanlig ofullkomlighet
i Swenska skrifter.

S m å r r e S k r i f t e r.

Måsterkatten eller Katten i Stöfkor. Kåring-
saga i tre Akter med Enterakt, Prolog och
Epilog af Peter Leberecht. Förlwenskad
af Olof Mollbergsson, Stor-Ceremo-
nieMästare i Sällskapet för det Vbtiliga m. m.
Upsala 1812. 91 sid. 8:0.

Det utmärker icke ringa grad af mod att fö-
retaga en förswenskning af den bekanta sarkafmen:
Der gestiefelte Kater, en pjes som i
Tyskland så skarpt särat flere berömda förfat-
tares ömtåliga rykte, och som derföre derstä-
des åskadkommit så mycken förwargelse. I all-
mänhet har dock denna förswenskning temligen
wål lyckats, och de flesta förändringar, som gå
ut på att framställa den berömda Swenska Thea-
tern och den gyllene Swenska witterheten i sitt
rätta ljus, äro ej illa uttänkta, hwarpå som
exempel bland annat, må nämnas Theater-
förändringen (sid. 54). Den i Tyska pjesen
förekommande lärde Gunnbindarn (der Böttiger)
är wälbetänkt här förwandlad till en Samlare
för Literaturen och Theatern. Dock fram i stycket

föter Förswenskaren mot all costume, då han
lägger i dennes mun (sid. 32, 55, 57) en wis
lärd kannedom af den gamla Grefiska Theatern,
som endast wakar i den Tyska Sagan. En annan
dylig inadvartens har Förswenskaren begått (sid. 46)
der han låter Arlekin säga: att han är „en Ita-
lienare, fast ty wär ej från Corsika,“
och sedan å följande sida, att han är en redlig
Swenske. Åfwen dictionen, med undantag af det
hårda uttrycket (sid. 49): „hwad det nu är sub-
limt mitt genie?“ är ledig och lätt, ehuru den
dock röjer Swenska språkets owana wid sann,
komisk styl. I stället för den Tyska pjesens ver-
sifierade företal, är den Swenska försedd med
en DedicationsEpistel, bildad efter ett bekant
mönster i denna wäg, och wid slutet, med en
Priswelse till Redaktören af Journ. för Litt. och
Eb. som det oakadt likwäl icke uppsytt Hwer-
sättarens begäran.

Stycket öfwerföddar af ännu flera trycksel än
de angifna, bland hwilka några werkligen äro
ganska förtande.

R ä t t e l s e r:

Sid. 39 r. 29 s. Skjöld, l. Skiof.
— 46 r. 35 s. att genom, l. genom.

Sid. 45 i noten, 3 r. nedre, s. Ridder
Rup, l. Ridder Rap.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 7.

Lördagen den 20 Februari

1813.

R e c e n s i o n e r :

Om Gevär och om Skjutkonsten. Af
Olof Åkerrén. Led. af Kongl. Vet.
Acad. och Patr. Sällsk. Sthm. 1812.
52 sid. 8:o.

I närvarande tid, då en hotande makt
påkallar de ännu ofuswade staters uppmärks-
samhet på medlen till deras sjelfständighets
förswar, kunna så ämnen wara af så allmänt
intresse som det närvarande, helst det torde
wara oemotståndligt, att Skjutkonsten nogare
förenad med krigskonsten är det enda säkra
medel, för det närvarande, att sätta emot
mängden och öfwerbådet (sid. 51). Wisser-
ligen nekas icke härigenom wigtigheten af
ansfallen med såld bajonett, så ofta, till Swens-
ka wapnens ära, af häfderna witsordad;
men det oakadt torde det ej mera af någon
tänkande Fältherre, med von Stierne-
man *) yrkas, att bajonetten skall wara

wäret enda anfallswapen, sedan en nyare era-
farenhet lärt de stridande nationerna att sätta
ta arméns styrka i Artilleri, Jägare och
Zirailleurer, hwilka dels på långt håll skjuta
ned de antågande och dels icke hålla stånd
mot bajonettstöten. Wi kunna derföre så myc-
ket mera antaga Görf:s anförda yttrande, som
de mest lysande exempel ur krigshistorien (sid.
47-50) bewisa, att då en armé ej blott
wänjes att med buller och guschwinda
skott allarmera fienden (sid. 49), utan för-
ses med fasta, säkra och långtråffande gevä-
r och öfwas att handtera dem med ledighet och
precision, skall den, om hastiga och wäl bes-
räknade rörelser i lika grad älsbjä skjutfärdig-
heten, nästan förtjena namnet öfswerwinnlig
(sid. 50). -- Af detta föregående är det
klart att en regerings omsorg bör lika delat
mellan anskaffandet af goda gevä-
r, som mellan tropparnes indswande att bruka dem.
Görf. har derföre rigtat sin uppmärksamhet
på dessa båda föremål, dock förnämligast på
det förra (sid. 5-44), och det med rätt-
ta; om wi än skulle anse Görf:s påstående
något öfwerdrifwet, att de för handen wa-
rande Swenska gevärsfactorierna, i deras

*) Se hans Essai sur l'application de la di-
scipline militaire des anciens &c. Strass.
1772. jemf. med Supplement à l'ouvrage
intitulé: Essai sur l'applicat. Sthm. 1774.

närvarande fick, skulle behöfwa 15 års tid för att lefwerrera gewär åt en half armé (sid. 5). — Då vidare, handgewären alltid erfordras till större antal än canoner m. m., har Förf. egentligen syftat sig med hwad som i afseende på dessa bör iakttagas, för att ge dem den högst möjliga förträfflighet: „att fluta säkret och långt, att vara lätta och starka tillika, äswen bequäma att födra och att renhålla“ (sid. 6); och till den ändan först afhandlat hwad som är att märka wid „pipans form, dimensioner och öfriga egenskaper“ (sid. 7-14). Förf. förfar i dessa undersökningar, liksom genom hela boken, historiskt, och leder sig derigenom till det resultatet, att refflade muffstpipor, hwilkas caliber mått närmast swarar mot den hos oss senast nyttjade karbinen, äro i alla afseenden de tjenligaste och bästa (sid. 9, 10). Derefter sätter allt hwad som beträffar gewärens läs, skruwar, tryckpinne, stöck och beslag Förf:s uppmärksamhet (sid. 14-29); och hwad det första wigtiga ämnet widkommet, framställles i klaraste ljus (sid. 17 följ.) hwad stora förtjenster den så smärre som grundligt kunnige Fälttygmästaren m. m. Helwig haft så wäl om deras som om gewärspipornas (sid. 11, 12) bättre formandes för deras ändamål. Och då det onekligen lärer stöjda hwar och en att se hwilket stort steg till krigskonstens fullkommande, således nu nyligen blifwit beredt bland oss Swenskar, hwilkas försäder fordom mer än en gång spelt mästare i krigets bragder (sid. 13), lärer man också wilstigt hembära upphofsmanen till dessa stora förbättringar all den wördnad och tacksamhet som hans tjenster och hans insigter kräwa. — Nu begifwer sig wår auktor (sid. 23-36) till bestämmandet af det wigtigaste

wid tillwerkningssätten och tillwerkningssätten för dessa särstilda beständedelar af ett gewär, och i sammanhang dermed, till undersökningen om bästa platsen och bästa sättet för en Chessa-fabriks-inrättning. Detta leder till en ganska inrefant uppgift af de förmaner och de swärigheter som äro följande de orter der man dels fordom haft, dels ännu har gewärshälsatorier i Sverige, såsom i Norrköping, Örebro, Husqvarnen, Norrtelle, Ödderhamn m. fl. Af dessa ger Förf. efter öfwerwägande af alla omständigheter, föreskrädet åt Eskilstuna i förening med det så kallade Hälens bruk. Men hwar som helst intätningsplats för en sådan fabrikation utwälsjes, yttlar han att den måtte drifwas för kronans räknning och på kronans bekostnad. Förf. förmenar nemligen, det skulle vara omöjligt för någon privat man, „att i behöflig stor skala, uppgöra ett sådant företag; och de många små fabrikanter, som skulle kunna framkötas, kunna hwarken förmå att i den ordning anskaffa, eller hwar för sig använda så många wigtiga mekaniska hjälpmedel, som ett här omtalade större företag kräwer, eller kan göra lönande; och alla beställningar, alla leveranter, hafwa det gemensamt, att de kräwa handpenningar, kräwa förlag, och när waran hunnit framsläggas, efter aftal färdig, får förläggaren, som begynte med att föreskrifwa, huta och förmana, sluteligen öfwerse, knota och antaga det skärdigade; eller ock gifwa tiden med sitt gjorda förlag till spillo, och blifwa firandfatt. Wore Sveriges belägenhet för handel sådan, att wi ur första hand kunde deltaga uti en alltid rikt lönande bytshandel med småfaker mot redbarheter; eller att flere af våra jernwerk kunde förwandlas, från deras wisserligen ädlare föremål, till

faktorer, med utseende på bättre försäkring af grannars och världsdelares olyckliga barbariska och trädelstnad; se, då kunde och privata gewärsfaktorer hos oss florerat; Resningen kunde snart göra upplag af de bästa tillverkningarna, och öfverflötter afse sättas. Men, Naturen har tillkommit kringflutit oss i en värld med dessa berg; de äro formade till vårt försvar och vi till deras, vi måste besörja våra försvarsmedel och hjälpe wera nyttja dem; vårt allvarsamma klimat har oss besatt våra yttan, våra bestut, och alla våra njuningar, att bli allvarsamma; våra inhemska naturakter äro oss gifna till vårt eget underhåll, och vår ihärdiga arbetsamhet, att ge oss hembehofwen; mer medhinnna wi icke: i ett sådant land blir alltid illa beställdt, om ett stort antal infödde folk, kan bli utländska handelsagenter." (sid. 40 följ.) Möjligtwis torde dock dessa stäl icke anses fullt giltiga för att öfvertyga om wigtigheten deraf att kronan själv sätter sina knappa inkomster på spel i ett sådant kostsam företag, i hvilket den utsätter sig för så mångfaldiga, olifartade förluster, eller emot erfarenheten af privata inrättningar i andra hushållsgrenar, der beräkningen på egen winst och den inbördes täflan kunna uppmantra verkens drifwande till noggrannhet. Och wårdt wore att undersöka, om ej det wigtigare skälet; erfarenheten af gewärens fallande i dualigheten, i mån som kronans faktorer blifwit nedlagda (sid. 43), kan hafwa sin grund i wissa wäsendeliga omständigheter. Men en sådan undersökning skulle söra oss för långt utom gränserna af en recension.

Med sid. 44 börjas förf. betraktelser om skjut- och laddningemetoden, hwarwid han förnämligast rekommenderar flitig öfning

för att ernå nödig färdighet. Och huru wäsendelig den är, för att kunna skjuta med precision, inhämtas deraf att en böspipa som ligger svängd allenast en enda tum ur den wala linien, som går från skyttens öga till målet, skuter, på 60 alnars afstånd, 40 tum ifrån det föresatta målet. — Slutligen bestyrker wår auktor sina anmärkingar — som redan nämndt är — med exempel ur krigshistorien.

Sådant är innehållet af denna sakliga skrift. — Hvad stilen angår, så är den, som af de anförda exemplen kan inhämtas, något diffus och swafande. Dock kan man ej tadla mera än ett enda ställe för positif ötydlighet; och det förekommer sid. 45, så lydande: „Det gifvs intet mer än en linea för gewärens riktning, att träffa målet, och denna linea, men ingen annan, går directe ifrån karlens öga.“ — Dock förbräder det hela en ganska öfswad stylist, och derigenom har t. ex. anmärkingen om förtälets strid med de menfliga passionerna, wid förtälets början, och andra dylika halstänkta reflexioner uppkommit, hvilka förf. icke varit i stånd att rätt sammanbinda och till klar stilistisk enhet hopsmälta med det öfriga. Men dessa yttre brister glömmar man lätt för det inre wäsendeliga wårde.

Röret Sammandrag af Bibliska Historien
Föreläst af Wilhelm Fare Theol.
Doctor, Biskop och ProCanzler, L. R. N. O.
Sihm. 1813. 48 sid. 8:o.

I detta arbete af en bland Swenska kyrkans högste hufwudmän, må man ej wäna

ta någon djupare theologisk lärdom; tvertom har Förf. sänkt sig till en enfoldighet i ton och skrifsätt, passande för de ringaste arbetarna i vingården. Detta må dock ej anses såsom tadel. Nej, det är Nec:s öfvertygelse, att den som ej äfwen kan vara herde för fåren, icke är skicklig att vara herdarnes öfverherde.

I en Förberedelse vill Förf. först rått flact instärpa öfvertygelsen om Guds tillvarrelse, hwartill han änyo anbringar det så ofta nyttjade teleologiska bewiset, hwilket tyvärr, som bekant är, icke håller profvet. Deres-ter går han ut på att bewisa Christi gudom, genom Bibelns vittnesbörd derom, och slutligen Bibelns otwifelaktighet och högre ursprung — dels deraf att Christus gillat och antagit den (sid. 5), och dels af denna boks inre gudomliga wäsende och saliga verkningar. Detta senare herrliga bewis, det enda som är och förblifwer consequent och oemotståndligt, är dock för litet utfördt, och icke framstälde med den wiget det i sig sjelf innebär. — Sid. 7 börjar den egentliga historiska framställningen med Första Capitlet. Historien före Christi födelse. Andra Capitlet. Historien efter Christi födelse, widtager sid. 28, och går till sid. 47, der man finner ett Kort Tillägg, som berättar huru Luther anställde en reformation af den Katholska kyrkans lärobegrepp, och hur denna Lutheriska Christendom infördes i Sverige af Gustaf Wasa. — Då man med benämningen Biblisk Historia — hwilken redan i sig sjelf icke torde vara så riktig — icke gerna kan mena annat än en chronologisk uppställning af de i Bibeln berättade facta, lärer det wiserligen förefomma flere än Nec. beynnerligt, att råka på Luther och Gustaf Wasa, i en Biblisk

Historia. Hos Hübner och Weller söker man åtminstone dessa namn förstås. Dock denna rikdom wore wäl kanske icke att tabla, om den ej förwårswars genom utlemnande af flera, i den heliga Skrift berättade, högst tänkvärda händelser. Så söker man här förstås någon underrättelse om språkförbistringen i Babel, liksom om Christendomens första utbredande genom Apostlarna och alla i sammanhang dermed warande händelser, bland hwilka Sauli omwändelse är af en sådan wiget och märkwärdighet, att den icke gerna borde saknas. Men äfwen flera brister i detta arbete, så till styl, som noggrannhet i uppgifter och grundlighet i åsigter, bewittna att det, för att tala lindrigast, är uppsatt med en större brådskan än som wid en religionsbok är tillständigt. För att styrka detta med några exempel, må wi sätta läsarns uppmärksamhet på sid. 4: „Härefter har Gud, som styr all ting, lärt dem (Apostlarna) med sitt eget blod, då de för Jesu lära skull blifwit afstiwade, stadfästade både hwad de predikat och skrifwit.“ — I genom denna periodens felaktiga construerande med sitt i stället för deras skall man lätt lockas att tro, det de med Guds blod stadfästade sanningen af sina ord. Sid. 22: „tvingade Aron, att göra en guldkalf, hwilken de tillbådo, offrade och dansade ikring honom, sågandes, dese äro dina Gudar Israel!“ m. m. Så wäl grammatikan som den historiska riktheten fordra att i stället för en guldkalf bör läsas twen-ne. Sid. 28: „Då det de ogudastige Judar ej skulle förebära wår Frälsare, att han war född af oägta säng, hade Guds mildhet fogat den anskalt, att Joseph ansåas för Jesu naturliga fader, som dock endast war hans fosterfader.“ Kan det wäl hafwa

undgått Förf:s uppmärksamhet, hvilken upp-
 gift denna period, oaktadt det sällsynta
 gång, ganska bestämde innebär? Denna o-
 anständighet är dock icke originell, utan har
 Förf. deruti Evariste Parry, m. fl. hans
 likar till föregångare; hvilka dock använde
 den i en hel annan afst. Mot denna o-
 betänksamhet uppgår i underlighet endast den
 wigt, till bewisande af Jesu gudomliga
 fändning, Förf. sid. 32, lägger derpå, att
 Förf. under sitt jordiska lif, icke höll
 någon egen hushållning (!!). Sid. 33:
 „de (Phariséerne) buro wisa på sedlar skrif-
 na tänkespråk på pannan, händer eller i
 klädesfällarna.“ Hwarifrån Förf. hemtat un-
 der rättelsen om detta pedantiska bruk, weta
 wi icke, då man för gäwes söker något dylikt
 i Nya Testamentets skrifter och hos Jose-
 phus. — Men detta är icke det enda stället
 som wisar att Förf. känner en mängd om-
 ständigheter nogare än de wanliga källorna
 innehålla. Så t. ex. berättar han sid. 36,
 att Judas Tichariotch war den bland Christi
 lärjungar som drog försorg om sin Mästares
 inkomster och utgifter, „men,“ tillägger
 han, „han undstal tillika och behöll för sig
 sjelf hwad han behagade, under återopande af
 de fattiga.“ Det är en gammal regel gäl-
 lande för werldeliga hånare, att man
 ej bär på dikta en människa, äfwen om han
 gjort sig känd för mindre dygd, elokare af-
 sigter och tänkesätt, än pålitliga dokumenter
 bestyrka; och ännu wera borde wäl denna
 regel sölas af en andelig historis-skrifware,
 i hwars sinne det gudomliga budet: „Dömen
 icke, så warden I icke dömda!“ bär föruts-
 sättas såsom lefwande. — Ännu måste wi
 anmärka ett besynnerligt drag af okunnighet
 om det, som skiljer Lutherdomen från de
 öfriga Christna sekterna; sid. 48: „Här af

är uppenbart (deraf att Gustaf Wasa befrin-
 de Sverige från påswiska oket!) att wi
 kallas Lutheraner af det skäl, att
 wi erkänna Biblen för det enda
 rättesnöret för vår tro och lef-
 nad.“

Men hwad som är wigtigare än dessa
 redan anförda bristfälligheter, är att hela to-
 nen och tanken af Förf:s föredrag är alldeles
 utan den wärma och kraft, som en liflig
 öfvertygelse om de bibliska händelsernas san-
 ning och en riktigt andelig synpunkt för deras
 uppfattande, borde meddela åt formen i en
 biblisk historia. Såsom exempel härpå må
 anföras, sid. 10: „På sådant sätt singo
 Adam och Eva af egen erfarenhet lära,
 hwad skilnad är emellan godt och ondt,
 alldeles, som det förbudna trädet's namn in-
 nebar. Man kan wisserligen icke föregifwa,
 att Gud i allt detta betedde sig i minsta måt-
 to hårdt och owärdigt sitt Gudomliga Mojes-
 ståt samt oändliga människokärlek. Han må-
 ste förhujda stamsföräldrarna, hwad dem war
 ondt och skadligt. De måste också hafwa
 någon ting, som stadigt påminde dem om
 Guds höga rätt, att befalla, samt deras
 skyldighet, att lyda; besynnerligen, som de
 hade en öppen tillgång till allt annat i para-
 diset. Gud, som af ewighet förutsert all
 ting, war icke okunnig om Adams och Evas
 förestående brott. Han wiste, att de skulle
 falla i synd, men Han hade beslutit, att
 deremot skaffa det härligaste botemedel, sin
 Sons blodiga försoning, hwilken framför
 allt annat upphöjer Guds ära och förundrans-
 värda människokärlek.“

I anledning af allt detta, torde något
 hwar med skäl betwiffa detta arbetes tjening-
 het för sitt ändamål: att befördra religiositet
 och christelig tro. Deremot hålla wi gerna

den nördnadsvärde Görf. räkning för hans renlärighet och wälmening, så mycket upprigtigare, som isynnerhet den första af dessa egenfäpner i våra religionsböcker börjar bli sällsynt. Emellertid, ehuru förträfflig sak orthodoxien är, bör man se till att den är af sätta slaget, d. ä. icke en död bokstaf, utan en lefwande ande: annars återwänder aldrig mer den himmelska elden till de genom ett sådant behandlingsfår förstenede dogmerna, och wi fortsära att behålla qwar ett själdöst residuum, då hwilket religionens bespottare triumferande öfwa sina krafter.

Tillägg till Underrättelserna om Dansta Witterheten.

Då det i wigt afseende är af lika wigt, att wäcka och urbreda riktiga ästhetiska grunder sättes bland sin nation, som att, med utförda konstwerk, lifwa det ästhetiska sinnet, emedan numera, isynnerhet i norden, produktionen i så betydlig grad hemtar sitt flapslyne från de theoretiska tänkesätten: må jag ej förbigå en af Danmarks senaste kritiker. — S. C. Dahmann, Docent wid Universtiteten i Köpenhamn, uppträdde förel. är med en liten skrift, kallad: *Betrægtninger over Vehlenschlägers Dramatiske Vaerker*; en skrift, i detaljerna, rik på flera träffande anmärkningar så wäl öfwer Poetsen i allmänhet, som öfwer de särskilde betraktade konstwerken, och genomgådd af den mest brinnande entusiasmen för hjoiten i sitt lunds poesi. Så litet wi wilja tabla denna senare omständighet, och så litet någon

betänksam läsare lärer kunna neka den förra, så litet tillfredsställd — jag bekänner det upprigtigt — är jag med författarens åsikter i allmänhet. Han tyckes af Adam Wässelwara wäckt till utöfwande af den beskedliga kritik, som söker förmedling mellan det goda och det dåliga, och att hoswa walt sitt faderneslands neutrala politik till mönster för sina literära bembdanden (sid. 57). För det närwarande, då Europa, så i politiskt som literärt afseende, står på punkten att framföda en ny tid, går det dock icke on att omsätra dessa, wid andra tillfällen, berömda värda tänkesätt. Alla de gamla formerna hoswa förrotat och måste ändras, hwarförde makt måste resa sig mot makt till en allmän kamp, ej mera som förr, för att bibehålla sig i rolig besittning af ett litet landstycke, utan till försvar af sin egen existens och sin idé om menlighetens. Den som wid sådana tillfällen förblifwer obestämmande och obewäpnad, löper lätt fara att förlora sin flotta och se fiendliga karteschulor nedregna öfwer sin hufwudstad. Allramint må man tro sig ha gjort nog till uppsyllande af det allmänna krigsbudet, med några obetydliga; utan allwar och kraft, till följe af frammande tillfågelse företagna stöftåg. Ty dessa tjena endast till retelser för fienden, och lätt kan man med det wundna bytet förlora hwad man först ägde. — Denna anmärkning är icke så skämmande för mitt ämne, som den hwilken ej låst Herr Dahmanns skrift, skulle föremoda. Man saknar nämligen i densamma den djupa och skarpa blick som tränger till grunden af sitt ämne, den tvecksösa sängen till ett bestämdt mål; hwaraf händer att de stundom träffande och riktiga observationerna sakna halt och fäste, och att de öfrega flyta nog mycket på ytan. Hwad stylen an

går, märker man snart att han wolt sig
 Oehlenschlägers till mästret, men utan för-
 måga att kunna gifwa sin Kriest all den ge-
 nialiska Hfslighet som så lätt hänföres läs-
 sarn i Oehlenschlägers ästheriska uppsatser.
 — Af vår auktors anmärkningar, må jag
 endast anföra hans ord rörande den lyriska
 poesien, emedan de kritiskt gripa in i Dan-
 ska Skaldekonstens wäsende, och endast i sam-
 manhang dermed kunna rätt fattas och finna
 förklaring. Wi läsa nemligen sid. 8: „man
 kunde maaskee säga, at overhovedet de fleste
 Arter af den lyriske Poesie mindre udfordre
 en Digter af Profession, end en kraftig med
 sand og dyb Følelse begavet Menneskenatur.
 Lyriken er den Poesiens Port, som indader
 enhver, der har Liv og Kiærlighed, og et
 Sprog til at udtale dem.“ Och widare sid.
 9: „Paa den anden Side har et lyriskt Ud-
 brud ofte kun øjeblikkeligt Vaerd: det glæder
 som en Blomst for en kort Tid, og visner
 hen.“ — Hvad? Till frambringande af så-
 dana konstprodukter, som de Pindariska, Pe-
 trarchiska, m. fl. skulle ej fordras en Skald
 af profession, en Skald i detta ordets högsta

bemärkelse? — I hvilken art af Skaldekon-
 sten uttalar sig wäl des slägskap med gudö-
 men, des härstamning af inspirationen, så
 klart som i lyriken? — Återpeglar sig ej
 der universum i en föräblad individualitet,
 har sängindn ej sjelf gifwit sin organ klang
 och lunga, så gifwes ingen ting som upp-
 håller honom från fall; ty den lyriske Skal-
 den har inga strämande medel att captivera
 intresset, han måste endast och allenast följa
 sig på sin produktis egna, fulländade värde.
 Deremot kan dramatikern, som bearbetar
 poesins exoteriska del, lätt, med kändedom
 af blott teknik, i den wäckta och underhållna
 nyfikenheten winna ett bifall för ganska me-
 delmåttiga talanger. Naturligtwis kan man
 ej här hinna den högsta förträfflighet; man
 kan wäl ej bli en Sophokles eller en Sha-
 speare, men man kan bli en Kotzebue eller
 Ziffand. Och man försöke blott att tänka
 sig en Kotzebues wedertlike, såsom lyrisk sån-
 gare! — Men, det är en gammal erfaren-
 het: hvad man sjelf ej äger, des värde will
 man gerna en smula nedfatta.

A f i g t e r.

I hwarje nations Skaldekonst uttrycker
 sig bäst och klarast des individualitet. Den
 moderna poesien kan lika litet antaga en gre-
 kisk drägt, som en gammal nordisk. Man
 kan lika lätt bestro höften med sippor och
 slåa rankan fring wären, som ombyta wär
 sentimentalism i det antikt naïwa. Jorden
 är ewigt densamma, den lyder alltid samma

logar och krafter, men den heta sommarwä-
 den har utorkat des förmåga och förwandlat
 des yppiga färgor. I de fransyska sångerna
 affpegla sig Gallernes Esprit-fort och lens-
 communhet. I den spanska Skaldekonsten,
 hwilken djuphet och värma! i den germani-
 ska, hwilken mångfald och kraft!

Ju mera menniskoflägtet stiger i styrka och värde, ju högre swärfvar den etheriska dikten. Ju obetydligare en generation wiar sig, i ju högre kretsar dwäljes des skaldkonst. Shakespeare och den magra, tråkiga tomhet som nu tillegnat sig Englands poetiska författare, äro i ögonen fallande exempel.

Att införa en ny skaldkonst, är att alldeles omskapa en generation. Uttrycket af den sedda förändringen måste wisa sig i hwarje produkt; i allt, från den högsta af menliga förmågans yttringar, till den obetydligaste. — Såsom hos individer öddas det af den ästhetiska känslan, är andelig ödd, så är också hos en generation upphörandet af det poetiska sinnet bewiset för des andliga upphörande.

All wettenskap är poesi, (högre lif); endast så wida wettenskap, som den är poetisk. Se der orsaken hwarföre dessa utmärklade bilder, som wi kalla lärde, icke äro wettenskapsbildare. De sakna fullkomligt det poeti-

ska sinnet. — Hwar och en kan blifwa en lärd språkark, känna alla händelser i historien, weta alla brukliga algebraiska formler — men att förwandla allt detta till sedd poesi, (till sannt lefwande wäsende), dertill äro många fallade, men få utwalde.

Poesien yttrar sig i lifwet genom den fullkomligaste förintning af all Egoism. Af alla lifwets förhållanden, är kärleken det mest poetiska och derföre äfwen det sällsyntaste. Den rena kärleken är helt och hållet den ädlaste poesi. Också är intet friare från egoism.

Hos qwinnan ser jag mycket oftare ett renare ästhetiskt sinne, än hos mannen. De qwinnor äro ganska få, hos hwilka det är fullkomligt utkolnadt. Också innebär qwinnans bestämmeelse en fullkomligare aflägselse af egoismen. Qwinnan träffas också ofrare under sin sednaste form, såsom älskande, än mannen.

J e r n t o n e n

eller

Orb och affled till Journal för Litteraturen och Theatern.

Om man stötte en dära i en mortare med stötare såsom gryn, så går dock hans gätskap icke ifrå honom.

Gal. Ordsp. 27: 22. *)

Hoc scio pro certo: cum stercore dum certo,
Aut vinco aut vincor, certe ego maculor.

CAROLUS XII.

*) Cfr. Ordsp. 3: 7, 8.

D. N. Atterbom.

S w e n s k

L i t e r ä t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Örtdagen den 27 Februari

1813.

R e c e n s i o n.

Gylse, Drottningwåde. Första Afdelningen.
Lund 1812. 112 sid. 2:o.

J sitt företal protesterar Gylse mot alle beddmmande af sitt drottningwåde, ur någon Fransk, Tysk eller Grekisk synpunkt, och därför torde det vara nödigt, att först underhandla om bemärkelsen af detta uttryck, innan man öfvergår till granskningen af selskapskalbediktet. Rec. måste således till en början anmärka, att han icke förstår hwad det betyder, att tillägga den poetiska skönheten binamnet Grekisk, Tysk eller Swenskt; ty han inser ej att den kan vara mera än en. Om blott det Ewigas rena sinnebild genom harmoniskt tal framställas, så uppkommer ju Poesi, och i hufvudsaken måtte det icke kunna ske på mera än ett sätt? Twertom skall naturligtvis allt det nationella, som widläder denna det Ewigas sinnebild — detta nationella må vara Grekisk eller Swenskt — såvida förstås sinnebildens renhet, som det vill göra till en enda nations egendom (och derigenom in-

fränka, relativisera) hwad som tillhör men-
sligheten i dess helhet, och sjelft är den re-
naste menlighet. Ty med rätta kan man
säga om Konstskönheten, hwad Necha i Les-
sings Nathan säger om Gud:

— — was ist das für ein Gott,
Der einem Menschen eignet?

Det är således klart, att det endast är will-
koren för det Skönas framställande, icke det
Sköna sjelft, som på något sätt kunna bestäms
af tänkesätten och karakteren i ett wist
land eller i ett wist tidehvarf; och det beror
i hög grad på dessa tänkesätts och denna cha-
racters enlighet med den rena menlighetens
idé, om dessa det Urskönas yttre bestämmer
inför den sanna Kritikens domstol kunna be-
stå eller icke. Så t. ex. gifwer den upplyste
konstomaren i lika hög grad sitt bifall åt
den Antika som åt den Romantiska ensidig-
heten, då de båda nemligen med lika sitta-
lighet i rum och tid blifwit uppenbarade,
emedan de hwardera på sitt sätt utmärka en
intressant hälft af människonaturen. Men
kronan förtjenar ytterst den, som wet förena
dessa båda till usseendet skickliga maner

till ett rent och intagande uttryck af allsida
menfslighet.

Men då åter wid bedömandet af ett
nyskapadt konstverk, utom pröfningen huru
wida det uppfyller alla de för Skönhetens sin-
liga uppenbarelse allmänna willkor, natur-
ligtwis fordras att jemföra det med de redan
förhandenvarande yppersta mönstren af dess
art, och då ej en enda nation funnat i
alla konstslag hinna det högsta målet: så är
det naturligt, att man måste sätta det i
paralell än med en Grekisk, än med en
Fransk, än med en Tysk, än med någon
hos andra nationer existerande förebild. Men
då dessa förebilder äro mönster af rena konst-
arter, klagas wiseligen ganska oegentligt,
då man med dem jemför någon ny pro-
dukt, att man bedömmar dem från en wis
nationlig synpunkt. Dessa konstarter äro ju
wäsendeligen grundade i människonaturen, ty
huru woro de annars möjliga? Och det är
i denna hänfikt blott tillfälligt, att de i dem
befintliga yppersta mönster äro skrifna på
Grekiska, Italienska, Tyska eller hwilket an-
nat språk som helst. Derför blifwa icke
arterna Grekiska eller Tyska, utan rent mensk-
liga, rent artistiska eller ästhetiska.

Det war nödigt att förutsända denna
förklaring, emedan närvarande diktning,
hwarmed war litteratur i egentligaste mening
blifwit rikad, måste jemföras med ett
Grekiskt mönster, såsom hörande till en Skalde-
beart, med hwilken grekiska poesien började.
Wi weta nemligen, att då Skalden i en lugne
sig utvecklande fång, med ytterst äfädlig-
görande omständighet och enfaldigt allwar,
såsom en röst från forntiden uttalade allt
hwad för hela nationen war mest högt och
heligt (dessa måtte nu uttra sig genom for-
na hjeltebragder och händelser, eller genom

faderliga, djupt i det nationliga lifwet in-
gripande, äfgriter och sedespråk; grunden till
delningen i *Kristeia* och *Gnomologia*),
och dymedelst egnade sig qwäde till att lesa
på tungan af hwarje fäderneslandets äfta-
son: kallade Grekerne en så besoffad Skalde-
dikt *Epos*, för hwilken art wi uti det
förgångliga *Ilias*, af den förgudade *Ho-
meros*, beundra det yppersta mönstret. —
Hwar och en som genomläst *Gylfe*, läser
i ofwanstående beskrifning äfwen igenkänna
detta Drottqwäde, och icke länge tweka om
hwad specifikt namn man bör tillägga det.
Ty likfom i *Iliaden*, se wi här Skalden, i
berättelsen om en af de för hans fädernes-
land wigtigaste händelser, förherrliga och
återlifwa allt hwad för hans landsmän, så
som inhemskt bör wara af märkbarhet och
wärde. Så uppstå här, ur Diktens rofaga
wägor, Sveriges heroer i hjetter och snilles
bragd; så wäntas mytther och fornbruk till ett
nytt lif; ja sjelfwa landets egna kraftiga
skönheter och rikedomar hopfogas till nödwän-
diga delar af det Episka hela. Och säkerli-
gen skall hwarje kännare af *Iliaden*, äfwen
i wiga, sjelfwa arten tillhöriga egenheter,
upptäcka mellan den och war hjeltebikt bety-
dande likheter.

Men innan wi gå widare, måste ett
annat inkast möras, helst wi äfwen derige-
nom så tillfälle att kasta ännu en blick in i
denno Skaldearts natur. „Huru,” torde nå-
gon säga, „kan man bedömma ett Skalde-
stycke, som ännu icke är slutadt, af hwilket
man endast sett fem sänger?” — Detta in-
kast, som wid första andblicken synes så bin-
dande, och som i sjelfwa werket är det i af-
seende på den Skaldeart, hwars föremål är
att äfädliggöra en ren handling — i ett
Drama t. ex, kan icke en del klart fattas

utan i samband med alla de öfriga, som för hvarandra äro en inbördes bestämning och begränsning — gällor åter alldeles icke i afseende på en composition, som endast framställer en följd af tillfälliga händelser: ett sådant konstverk är ett Epos. Des pragmatismus bestämmes endast och allenast deraf, att det skall vara ett innerligt, ur Skaldens hug och hjerta frambrutet lesvande ord till väckande af det nationella intresset; och då detta såväl genom en enda Sång kan åstadkommas, som genom en samling af dylika Sånger eller Sagor, så behöfver man naturligtvis icke mera än en eller två sådana, för att bedömma huruvida författaren sant uttryckt den episka idén eller försäret efter det episka Schemat. Det är dersöre allmänt bekant, att liksom den första rhapsodien i Iliaden icke behöfver alla de öfriga för att vara ett måsterligt fulländadt poem, liksom skulle Skalden hafva kunnat till de förhandenvarande tjugesjura i oändlighet tillägga ännu flera, utan att den inre poetiska begränsningen derigenom i någon mån blifvit öfverflödig *). Att så äfwen är förhållandet med Gylfe, bewisas icke allenast deraf, att hvarje wån af den Swenska sänggudinnan länge älskat, beundrat och såsom något helt och för sig sjelft fulländadt ansett en särskild rhapsodi af denna hjeltesång †); utan äfwen deraf, att, såsom

*) Genom de sista rhapsodierna får wäl öfverseen en mera materiell och oegentlig begränsning; men hwem wet också icke att Konstnarnes ihymmerhet härpå fastat sin uppmärksamhet, då de dömt dessa, den 23:de och 24:de, att vara af en senare öfverflödig hand tillagda.

†) Dycum, 1:sa häft.

hvarje sakkunnig måste medgifwa, första sången för att fattas och som fulländad njutas, lika litet behöfver följas af den andra, som denna af den tredje och denna af alla de öfriga. Dersöre hafwa Persiske Skalderna ganska träffande liknat en sådan följd af episka rhapsodier wid en perlesnö; hvarje perla äger wäl för sig sin fullkomlighet och egen domliga skönhet, och behöfver ingen ting för att öka sitt värde; men på detta sätt uppträdda bredwid hvarandra, förhöja de inbördes hvarandras glans och öka det helas pris genom föreningen af det som hvar och en enskildt tillkommer.

Wårt poem berättar, huru Gylfe lärde förleda sig att bära ett af Odens konstiga Dvärgar förfärdigadt och med trollrunor försedt smycke, som hafte den werkan, att det upplöst, förswagat och welliggjort hans ursprungliga nordiska kraft och styrka. Icke des mindre förblifwer hans älskarinna, den sköna Aura, honom trogen, oakadt alla de bemödadanden Fötuna, Drottens, Gylfes rival, använder för att föröra henne. Men då den wäldige Jätten icke med godo kan winna sin affigt, beslutar han göra det genom wäld: förklarar, i förbund med Dan och Nore, Gylfe krig, och anfaller Aura. Gylfe, förlitande sig på sin unge ofloke Jarl, är alldeles oberedd på detta bådskap, så att han icke kan komma sin trogna mö till hjelp, helst, under wintertiden, då sjöarna mellan dem äro tillfrusna. Aura alltså öfverlemnad är sig sjelf, nödsakas att, oakadt alle sitt tappra motstånd, sliff bränna sina skepp och se sitt fäste af Jotarna eröfradt. Men detta retar henne och hennes kämpar blott till nytt mod att strida med omverlande lycka mot Jotarne; och då wid Musasaart stad någre af Gylfes kämpar

steta till Auras hår, wägas en förtwiflad flagtning, i hwilken wäl Jotarne blifwa segrare, men de tappre som årligt dragit swärd för fosterjorden och fallit under årofulsa sår, wälkomnas af Gudarne och de fordne hjeltar i Walhall.

Sådant är innehållet af dessa fem sånger (112 sidor): och såsarn kan således sjelf dömma, med hwad rätt definitionen öfwer det Homeridiska Epos: „en omständlig berättelse om en långsamt framskridande händelse“ passat på närwarande skaldestycke. Genom episoder och teckningar af föregående eller liktidiga tilldragelser, som på hufwudhändelsen hafwa inslytande, äro dessa omständigheter, som under andra förhållanden lätt kunnat sammanbringas till ämne för en kort Romans, fördelade mellan fem sånger.

Denna Episka omständlighet, — hwilken, som bekant är, sträcker sig till det nogaste uppräknande af alla medverkande krafter eller annars märkwärdiga föremål och till det noggrannaste återupprepande af wiså uttalanden, tal, målningar, fraser och epitheter, — träffas, liksom hos Homeros, äfwen hos vår författare (se sid. 7 och 86, sid. 13 och 48, sid. 37, 48 och 50 m. fl.), och hörer wäsendeligen till diktartens natur. Ty dess hufwudföremål är att gifwa en klar, äfskadlig och trovärdig bild af det som skalden har att berätta; och härtill gifwes intet mera säkert verkande medel än denna för Sagor älderns enfald egna diplomatiskt noggranna utförlighet i asseende på äfwen de minsta tillfälligheter. Och huru naturligt denna egenhet tillhör det episka maneret, derpå gifwer närwarande poem ett talande erfarenhetsbewis. Ty det behöfwes just icke något djupt studium af skaldestyckens äldre Grefte Stamfader, för att finna, att den

Svenske hjeltediktarn icke tillägnat sig dessa återupprepningar och omsägelse, såsom härmaning efter Iliaden eller Odyseen. Twertom är det för den försarne genast klart, att om Gylfes sångare studerat Homeros såsom sitt mönster, skulle han alldeles icke öfwerstigit den naturliga sticlighetsgränsen för dessa omsägelse, och icke utsträckt dem till detta tomma och ideliga omtagande af ett och samma ord (t. ex. „djupt — djupt invid klippans barm.“ — „än långt — än långt i den fräsande wäg.“ sid. 3. „Men Loke — Loke, det ondas Gud.“ — „Och Loke — Loke han log så glad.“ sid. 7. „Hon ser dem så gerna, så gerna“ sid. 39, utom otaligt många andra ställen), som icke allernäst trötter fantasi och dra, utan till och med förderfwar sjelfwa werstakten; hwarpå sjerde Sångens slut distichon:

„Men åter, och åter nakades kampens stund,
Som aspen bäfwade Nordfjällens grund“ —
lemnar ett illaljudande exempel.

Ett af de märkwärdigaste den Episka enfaldens alster — så märkwärdigt, att de kallt beräkande Epopeisterna deruppå, såsom på en fast pelare, förnämligast grundat sitt stela härningsystem — är användandet af Gudars, af öfwer naturliga waresers inblandning i de menliga angelägenheterna och företagen. Det är den glättiga, oförderfswade barnålighetens wana, att i alle råfna på ett omedelbart öfwer naturligt beskydd, att tro sig omgås med gudomliga wareser och wänta sig deras uppenbarelser genom järtecken och orakler; och då Epismen just insfaller i barndomens gullålder, är det så naturligt att skaldearten skall bemäktiga sig denna stöna öfwertro (och i antledning härpå måste Rec. bekänna, att han alltid tyckt dem, som i Iliaden igenkänna den moderna

Epoens maskineri, wara begäfwade med ett ganska besynnerligt sinne). Men så naturligt som denna öfwer naturliga werld sammanvärt med den Episka dikrarten ur dess gemensamma ursprung, så herrligt har den sammanfånat med dess wäsende och föräblat det. Genom detta användande af Gudar och Andewareser har Skalden medel i händerna att, till följande af Skaldecartens fordringar, gifwa äfädlig objektivitet åt det, som enligt sin natur mest sträfwar deremot, nemligen människans inre rörelser, känslor och beslut; och troligtwis är det denna brist på en öfwermenskelig werld, som gör att, för den wanda läsans blick, det selas Goethes Hermann und Dorothea, detta oöddliga mästestycke af klassisk plasticitet, någonsing jag wet icke hwad af det Episka lifwet. Det är således en af närwarande Skaldecwädes yppersta förtjenster, att i detta samma så lyckligt walda Gudar herrska och verka. Det är nemligen Loke, Edda-mythologiens onda princip, som sturt de kraftfödererwande runorna på det från Öddern hemtade smycke som Gylfe här, och det är Loke, som retar Totunadrottin till krig mot Asa-ättlingen; det är till Freya, den sköna Wanadis, som Aura höjer sin flommande bödn om flygd, och det är Oden, som i Walhall tilldricker de fallne hjeltarne ur Draggelägarn. Och icke allenast för det de hörde till såderneslandets antiqwariska märkwärdigheter, har den wist anordnande Skalden, genom snilletts trollstaf, åter till lif framkallat dessa höga Nordiska gudagestalter; utan emedan de af inre nödwändighet höra till costumen (om Dec. här kan nyttja detta misfbruskade ord), emedan de ännu till en del sortleswa i sången och traditionen, har han gjort dem till den Scandinawiska nationalcharakterens

rens representanter, till Swenska frigarens ledsagande exoteriska flyddshelgon: och den som riktigt fattat denna äfste, den enda sanna för hwilken mytologi som helst, skall, långt ifrån att tabla, twertom höge berömma att Skalden låter den hwita, helga Krist nämnas på det rum der Oden med sina Diar och Einheriar samwärdmar (se 5:te sång. sid. 110); ty hwilken absolut motsägelse innebär trons ewiga andliga himmelrike mot tapperhetens förgångliga Walhall? — Men äfwen i anseende till behandlingsfattet af denna öfwermenskelige werld, förtjenar han det högsta beröm. Icke såsom Tragiska, ödet tjenande natt-flyggbilder, utan såsom menskelige kännande, och af sann kraft öfwerwinerliga wareser (se sid. 84), swäswa gudarne bland de dödlige och råda och länka dem, antingen sielfwe omedelbartigen, eller medelbartigen genom Ljus och Swart-Alfer, förkunnande orakler (sid. 46, 47), eller uppenbarande warningar och jartecken (sid. 17-20). Och så har Skalden äfwen med rik förmåga tecknat några herrliga Gudagrupper: än, såsom i måningen af Freyas hof (sid. 59-63) med fullkomlig Grefiskt lekande sinlighet, än, såsom i Asa-högtiden på Walhall (hela 5:te sången), lemnande en fullkomlig, originell motbild till Uranionernes glada högtidlighet på det snömolnhöllsa Olympos (Ilias. I. v. 531-611).

Men äfwen i afseende på mindre betydliga egenheter, yppar Gylfe sin episka natur, och således sin likhet med de dödlige Homeridiska sångerna. Så träffar man siwärligen någon mera utförd liknelse eller episod, som icke är ett Epos i smär, men dock utarbetadt i den stora styl som det egentliga qwadet; och för att bewisa detta ytterrande, få wi göra läsan uppmärksam på

liknelsen om Jbun (sid. 35), om Odens, Thors och Frejs kärleksäsventyr (sid. 58) och framför allt det präktiga fragmentet af ett didaktiskt Epos efter VoluSpa, som så sticlignat blifvit inflettadt i femte Sängen (sid. 103-109). — Äfvenså har skalden försett att på de flesta ställen, på Homeridiskt sätt, upplösa sina naturbeskrifningar till successiva handlingsseener: hvaraf vi ej kunna afhålla oss ifrån att anföra ett lysande exempel, den fjörde beskrifningen som öppnar Fjerde Sängen (sid. 68):

„Men ännu, ännu den krympande fjöld
Förslfrade klippans vägg.
Och ännu Swalin, den skrumpne dverg,
Med sitt rimfrostglittrande skäg,
Han satt wid Nordens pol.
Han höll ännu sin fluggande fjöld
För vårens sol,
Som blinkade fram öfver isklädda berg.
Och stormen kring Nuras själlar.
Mående hvina, likt trollen, som fara
Till gilles om Dymelqvällar.
Och snödrifvans hvirfvel framrullar
Öfver dalar och kullar;
Likt en flyttande fogelskara,
Som än sjunker, än stiger,
Än flagar, än tiger,
Och styr öfver brädjup och hållar.
Och norrskenet fräste kring berg och by,
Och vintergatan på himlen stod
Hvar gång de stjernor började gry.
Och Månen, Mundilsfars son,
Som styrer Nedan och Ny,
Som styrer ebb och flod,
Han ofta, ofta flitade hy.
Så röd han kom nu distansfån,
Så röd, som sårad i blod.
Han stod så väderbiten och kulen
I den långsamt rullande kærnan,

Och tunga snömoln nära och fjerran
Ännu klubbade (?) fast wid silfverhjulen.”

Ännars måste Rec. bekänna, att detta poem är nog öfversködande på beskrifningar, af hvilka icke just alla äga samma skönhet som den nyss anförda, och icke alla just på det sticlignaste sätt blifvit anbragta. Dock gäller icke denna anmärkning om den, hvar med dikten så praktfullt och imponerande tager sin början (sid. 1-6): en beskrifning, som utmärker sig icke allenast genom originaliteten att på samma gång vara början till ett Epos och en löflång öfver dess hjelte; utan äfven derigenom, att den efter så vis urskillning och så säker takt här fått sin plats, då den särskilda beskaffenheten af närvarande drottqvåde gjorde det till en så väsentlig nödvändighet, att redan tidigt karakterisera sjelfva ämnet för sången. Och att detta icke kunde ske på sticlignare sätt, behöfver väl icke bewisas.

Ännu en annan af det Episka manerets egenheter, nemligen en vis archaism i språket och i ordens grammatikaliska böjningar, återfinna vi äfven i den för oss liggande hjeltedikten. Och ehuru dumdriftigt detta bruk att återvända till språkets gamla fällor, nyligen hos oss af svagtänkande hufvuden blifvit tadladt, skall dock den sakkunnige granskaren alltid gilla detta bemödade, och skynnerhet såsom en skönhet berömma det i ett poem af en sådan natur som det närvarande. Icke dock endast derför, att det hör till costumen, — emedan ett Epos, som redan blifvit nämndt, intet annat är än en ur skaldens fantasi uppblomstrandt saga, som således af sig sjelf spelar tillbaka i långt förflutna tider, och således äfven måste ifrågasätta sig deras tungomål; — utan äfven derför, att ett språk, ju närmare det är sitt ursprung,

ju mera äger denna af ingen förfining och ingen abstraktion förderfwade sinligheter, som gäbe hwarje med dess uttryck beräknadt försmål icke blott för tanken begripligt, utan också för inbillningens äga äfärdligt, och således gäbe den objektiviserande episka skalden till mötes på halfwa vägen. Desutom måste i detta fall ännu en omständighet behjertas, att detta äldriga språk, i hvilket de första gamla wisshersbud, de första nationella sånnger lallas wid den nyfödde statsborgarens waggga, är det som säkrast förstås och med första innerlighet fattas af det lifliga, men oförwillade folksinnet, för hvilket kanske all poesi, men äminstone säkerligen den Episka, endast är gjord. Den bildlösa, glatt-pursade, logiskt bestämde och till abstrakta formuler förörskade Idiotism, som talas af de sig så kallande bildade stånden — hwilka

i våra dagar (icke t. ex. under riddartiden) med så undantag äro de mest obildade — är, just till följe af sin wärniga begriplighet, för den barnsliga, d. ä. poetiska hugen alldeles obegriplig, och således rentaf för Skaldekonsten otjenlig och obegriplig. Och i allmänhet är det blott en förspild möda, att wilja dikta för de i ensidighet och wanor förstenade medlemmarne af dessa stånd. De hafwa, om de wilja, Moses och Profeterne, all andlig och werldslig wisdom och konst att tillgä; men de höra dem icke: må de då tiggande inmura sig i de kunskapsarter, som gifwa färdighet att praktiskt och empiriskt gagna sig sjelfwa, och låta Poeten ostörd syfvelfatta dessa annorlunda konstruerade naturer, hwilkas ögon måste höja sig ifrån hwar-dagswerlden för att njuta tröst och hwila.

(Fortsättn. följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Den Frågwise Gubben. En Handbok för Skåmtets wänner. Jönköping 1812. 1 ark 8:o.

Land behöfwet anwising ur bok huru man skall ha roligt, kunde ge anledning till ätskilliga beskrifelser.

Den art af skämt som framställles i denna Handbok, kan gädas allra mest tydlig derigenom, att man anföret wid slutet af Underrättelsen om bokens nyttjande anföreda exempel: „Man frågar en af sällskapet: Hwad älskar ni mest? Om swaret blir: N:o 114, så uppläses samma nummer, och frågaren uppläses med hög röst: Politik och Tobaks rök. — Frågan upprepas derefter till en annan af sällskapet, och om swaret blir: N:o 23, uppläses frågaren samma nummer och uppläses: Nya Moder och Spök-historier o. s. w.“ — Att man numera i vårt

Autentisk Berättelse om Franka Arméens åter-tåg från Moskau, i Oktober och November 1812. Öfversättning. Sthm 1813. 30 sid. 8:o.

Då man ser ej sett i Europa en så stor och så segerwand här, anföret af så öfswade generaler uppträda för att afsädra denna werldsbels öde, som då Fransöserne förleden höst, under befäl af den i mångens häfswande inbillning öfswerwinneslige Napoleon, guryckte mot Rykarne: och ei

heller en så hastig eller så rystlig förskräckelse af en så stor makt: böra några bestämde underättelser om dessa händelser, endast för märkvärdighetens skull kunna säkert räknas på uppmärksamma läsare, om än det egna personliga intresset ej kallade oss, såsom medlemmar af en europeisk stat, till deltagande. Vi måste således hemvända först den Ryske författaren och sedan den Svenske öfversättaren vår upprigtiga tack, att de i mera bestämdt sammanhang, än i de vanliga Dagbladen kan äfstadkommas, meddelat oss några uppgifter om de konstgrepp, med hvilka Franskes nuvarande Beherrskare, denna gången så wäl som fordom, welat blanda sina samtida, och om upplösningen af ett det mest hotande anfäll i en fullkomlig deroute; hvilken indelas (sid. 19-29) i trenne perioder: nemligen marschen från Moskwa till Krasnow (sid. 19-21); från Krasnow till Berezina (sid. 21-26) och från Berezina till Niemen (sid. 26-29). — Hvad trovärdigheten af de flesta i denna lilla bok meddelade berättelser angår, så wittas den af nästan dagligen inträffande händelser, och bekunna uttrar sig öfwerf. i sin Erinran: „Om Sanningen af de omskändigheter här anföras, har öfversättaren blifwit fullkomligen försäkrad genom en Svensk Militär, som den 8 sissl. Januari temnade Wilna, och sielf warit ett ögonwittne till en del af det elände som här följde.“ Dock läree knappast den sanningsälskande Svenske Militären åtaga sig att bekräfta en anekdot, som anfördes sid. 29: „I sitt sanslösa tillstånd såg man

dem (Franska Soldaterna) sielfwa krypa in i elden och jemrande uppbränna sig i afsigt att warma sig, och andra krypa efter dem och finna samma ödd.“ Det wore sanslöst att tro menniskor kunna bli så sanslösa. — Då man betänker det ofsmakliga frej och de mer än öst. sländska hyperboler, med hvilka Fransoserne länge gåckat werlden, före att uppöfja sin frångång, nu att bemantla sin olycka, — så finner man ej mer än billig den hänfulla satiriska ton — annars wäl ej den rätta i en historisk skrift — i hvilken denna berättelse är affattad, t. ex. sid. 7: „En omskändighet, som redan förut icke alldeles slog in med hans (Napoleons) kalkyler war slaget wid Borodino, der Ryssarne så wäl wiste att emotaga Napoleons segerwanda Bataljoner (ett af Franska bulletinernas favorit-uttryck), att dessa hleswo förwirrade i sin wana, emedan man lärde dem att två mil bakom slagfältet hellsa sin Kejsare som segerwinnare. Franska Bulletinerna kommo wäl sedermera till hjelp der de gamla segerwanda Bataljonerna ingenting uträttade, men detta war endast beräknadt för dem som sielfwa icke warit med i slaget.“

Öfversättningen, så widt Rec. deröfwer kan dömma då han ei haft tillfälle att se originalet, synes wara lika så noggrann, som den är lätt och flytande. Dock måste han anmärka en twenne gånger förekommande falsk språkvändning, nemligen sid. 15: „för händelsen af ett frost,“ och sid. 26: „Ett nytt starkt frost“ m. m. i stället för: en ny stark frost.

N o t e r :

Sid. 37 r. 32 s. frångått, l. framgått. Sid. III r. 2 s. högre, l. lägre.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 9.

Lördagen den 6 Mars

1813.

R e c e n s i o n.

Magasin för Föräldrar och Lärare utgifvet
af C. U. Broocman. Sthm. 1810,
11, 12. 6 häften.

Då denna tidskrift redan varit tillräcklig tid i allmänhetens händer för att blifwa känd och bedömd, torde en utförligare recension af de särskilda uppsatser, som i den äro intagna, finnas mindre nödvändig. Rec. skall således inskränka sig till att ge en allmän öfversigt af arbetet, söka karakterisera det till sin anda och pröfwa dess grundsatser. En sådan öfversigt borde vara så mycket lättare, som skriften är i de nämnda afseenden sig öfverallt lik; den är så mycket mer i sin ordning, som wi ha att göra med ett slutadt arbete: slutadt så, som alla menliga bemödanen ofullkomnade slutas — genom döden. De begge sista delarna af denna tidskrift äro utgifna efter författarens död af en hans wän, till största delen efter hans lemnade papper. Han blef bortryckt i blomman af sina år ifrån de mest nitiska och renhjärtade arbeten för ungdomens bildning och sitt fäderneslands bästa: och det

är ej som wän (ty den som skrifwer beskröder ägde ej lyckan af hans närmare bekantskap), det är såsom medborgare och människa, som Rec., med alla goda, måste förja att ett så ädelt lif blef så kort. Man behöfwer ej wänskapen, man behöfwer ej heller en fullkomlig öfwerensstämmelse i åstgter och tänkesätt, för att af hjertat värdera en sådan man. Hans gerningar, hans skrifter tala för honom; och det rena, brinnande nitet för ett godt ändamål är ej en så vanlig sak i vår werld, att det ej ensamt skulle förtjena den mest odelade högakning. Det war ett sådant nit för egen och ondras bildning, som, förenadt med mycken stiklighet, utmärkte Carl Ulric Broocman, i lifstiden Conrector wid, Dusska Skolan i Stockholm, och innan 30 års ålder ett rof för döden. Af allmänheten är han som författare fördelaktigt känd genom flera skrifter än den, som här är föremål för vår uppmärksamhet. Den läsare, som närmare önskar känna honom, såsom lärare och människa, hänwisar Rec. till sista häftet af Magasinet, der hans minne finnes tecknadt af en wän, med en anspråkslöshet och wärma,

som gör att man gerna öfverser ofullkomligheter i stilen. Man lärer der, att det var Broocmans egen otrörliga arbetsamhet i sina med entusiastisk älskade göromål, som undergräfsde hans hellsa och förkortade hans dagar. Detta gör hans bortgång så mycket mer rörande; ty den som faller för sitt kall, han dörr på årens sält.

Vi gå till förevarande arbete. Utgiftswarens systemål war, säger han sjelf i sin anmälan 1 h., att i detta Magasin för Föräldrar och Lärare, samla, så från alla Rikets provinser som främmande land, från ferntiden såväl som den närvarande, tankar, förslag och upplysningar rörande den tillwärande generationens bildning, och der sammanställa alla de underrättelser och uppgifter, som blifwa nödiga, för en framtida Reformation af vårt läroverk. För en sådan, af honom så ifrigt önskad förbättring, war då första willkoret en noggrann kännedom af våra läroanstalters närvarande stic; och de bidrag denna tidskrift lemnar dertill äro goda och vittna om För:s sit. Så finnes här en öfversigt (1. 2. h.) af hwad det numera upplösta Kanslersgillet uträttat för vårt läroverk från 1801 till 1809: en berättelse om Stockholms undervisningsverk (3. 4. h.) — med intressanta upplysningar om dess beskaffenhet i äldre tider och en målning af dess närvarande tillstånd och dess brister, oaktrade många enskildas ädla bemöddanden, — hwilken af wederbörande ej kan nog behjertas; widare en uppsats ämnad att wisa alla Rikets Gymnasii och Skollärares löningsstat (4. 5. h.); men som ännu blott innefattar dessa uppgifter för Stockholms Stad, samt Upsala, Westerås och Strengnäs Stift. Dessutom finner man insända underrättelser om flera senare Skollinrättningar i ärskilliga

delar af riket, nyheter såväl om de inhemska som utländska läroverk, Biografier öfwer förtjente Skolmän, en öfversigt af Tysklands nyaste pedagogiska literatur, öfversättningar, såsom: Om nyttan af Skolor af Herder — Om den religiösa bildningen af Lindner m. fl. Fegna uppsatser har Utgiftswaren meddelat sina tankar öfwer ärskilliga ämnen i uppfostran och undervisning såsom i Bref till Swenska mödrar (3. 4. h.), Om uppfostran till Patriotism (1. h.), Om Skolor för fattiga flickor (5. h.), Om Ungdomens undervisning i Naturalhistorien (6. h.), Om method wid Skoleundervisningen — Huru kunna och böra Föräldrar lätta Skollärares arbete (2. h.), Om nödwändigheten af ett rätt organiseradt Uppfostrings-Collegium (6. h.). — Nec. nämner dem blott, ehuru de innehålla flera goda tankar, framställda med värma och i ett städat språk. Det är endast en uppsats: Om det offentliga läroverket (6. h.) wid hwilken Nec. will uppehålla sig längre, dels för den bäst karakteriserar För:s ästigt af uppfostran och undervisning i allmänhet, dels för hwilwa ämnets wigt; isynnerhet nu, då en förbättrad Skolordnung är i fråga, öfwer hwars rätta princip här kunde wara stället att göra några anmärkingar.

I För:s tanke äro fyra slags inrättningar för offentlig uppfostran nödwändiga, nemligen 1. Barnskolor, hwilka böra finnas öfwerallt så i städer, som på landet. Här läres att läsa och skrifa modersmålet, att räkna i hufvudet och med siffror, i enkla tal, att riktigt betrakta jorden och hela naturen (!), samt att rätt förstå och anwända Bibelns enklaste läror. Wid denna bibliska religionsundervisning bör gifwas en historisk

öfverblick af Steltglonens och med det samma af menfklighetens wigtigaste fliften, äfwen inom fäderneslandet. På wäl walda moraliska berättelser och patriotiska biografier och fänger lägges äfwen Förf. wigt. Dessa skolor behöfwa blott en lärare, en lärobok och en klass, best på landet. I större städer måste de utwidgas under flere lärare och i flera klasser af hwilka de högre till läroämnen och inrättning kunna swara mot de lägre i en fullkomlig borgarskola. 2. Borgarskolor, eller med lika rätt förtjenande namn af Medborgarskolor, der alla de samhallets medlemmar, som önska och behöfwa en högre bildning än handarbetaren, äga tillfälle att inhämta de nödiga kunskaper. Dessa skolors ändamål bde wara att åt ungdomens själskraster gifwa en allmänt menfkelig och medborgelig bildning. De borde ej saknas i någon stad, som har öfwer 2000 inwånare och betydlig handel, måste äga flera klasser och lärare, af hwilka ingen borde wara bunden wid någon wif klass, utan hwar och en handleda ungdomen i wisa ämnen, från nedersta till högsta klassen (en idé, som förtjenar uppmärksamhet). De wettenskaper, som här läras, äro Geografi, Naturkunskap, Historia, fäderneslandets öden betraktas i sammanhang med menfkligheten och tillika gifwes en statistisk öfwerfikt af landets närwarande tillstånd, som wisar huru genom olika yrken och stånd Samhället upprätthålles — Geometri, räken- och skrifkonst, modermålet, grammatiskt lärde från nedersta klassen bde grundlägga all annan Grammatik: härtill kommer läsning af Tyska och Franska, samt elementerna af Latin, så mycket att hwad i borgerliga sammanfelnaden af detta språk förekommer må förstås. Den religiösa och

moraliska bildningen sker förnämligast under Bibelns rätta läsning och användande. Mängden af ynglingar utgå från dessa skolor i borgerliga lifwet. Den tillkommande wettenskapsidkaren går derifrån till: 3. Lärda Skolor eller Gymnasier, der de klassiska språken böra, enligt Förf:s tanka, så utgå hufwudsaken, att lärjungarna ur sina auktorer lära ej blott språket, utan ock de flesta wettenskapers uppkomst, och derigenom grundbegreppen i dem. Ur de gamla klassikerna, läsa i wäl wald ordning, böra de sjelfwe göra sig compendier ur den gamla Historien och Geografien, äfwen som, under Lärarnes handledning der hemta Rhetorikens, Metrikens och Logikens reglor och t. ex. ur Ciceros den äldre Filosofiens grundfacter. Så skulle ynglingarne ur dessa skolor lifsom nyfödda de flesta wettenskaper, särskilda läroämnen blott wara nödwändiga för Theologi (jemte elementerna af Hebraiskan), Matematik och nyare Historia, och de öfrige lärare, alla, kunna grunda undervisningen på de Grekiska och Latinska klassiker. Som borgarskolan borde Gymnasium äga flera klasser och 5 till 6 Lektorer, biträdde af 2 till 3 Adjuncter. Såsom hwar Gymnasist genomgått en Borgarskola, ingå ej några af de ämnen, i hwilka der undervisas, Naturkunskap, Moderna språk m. m. i läroplanen för ett Gymnasium; ehuru enskilde tillfälle bde gifwas till dessa kunskapers fullkommande. — 4. Universiteter, eller de högsta läroanstalter för wettenskapernas sitta och sjelfständiga studium. Deras ändamål har Förf. riktigt angifwit; föröfrigt skiljer han sig i sin åsigt af dem ej ifrån den princip, hwarefter de hos oss äro inrättade; om ej i det förslaget (som kan wara godt och af flera Skolmän blifwit ykadt), att till befordran

af dåsan Professorerne må äga frihet att enskildt hålla föreläsningar i hvad kunskaps-
gren som helst. — Hög. Sutar sin afhand-
ling med några ord om flickskolor, dem han
anser böra finnas i större städer, dock ej som
offentliga anstalter, hvilket skulle strida mot
ändamålet af qwinlig uppfostran; samt om
Gymnastiken, den han önskar införd i våra
skolor: en önskan, hwari hvarje ungdomens
wän säkert warmt instämmer med honom.
— Det hufwudsakliga i hela detta förslag är
den yrkade nödwändigheten af twenne slags
uppfostringsanstalter, dem Hög. Skiljer un-
der namn af medborgerliga och lärda skolor:
de förra, hwars ändamål skulle vara att
meddela den bildning, som hvarje hysad
samhällsmenniska behöfwer, egentligen beräk-
nade för den större klassen, således för när-
ringsständer: de senare för wettenskapsidka-
re, själfaktligen för en hwar, som för sin
plats i samhället såsom offentlig man behöf-
wer wettenskaplig bildning. Och, hwad som
är wigtigast, begge dessa anser han böra
wara offentliga, af Staten inrättade och
underhållna uppfostringsanstalter. — Om ej
här ligger en motsägelse, om ej den ena
arten af dessa skolor, enligt sin natur, hwar-
ken kan eller bör wara en offentlig ange-
lägenhet, det är hwad wi skola undersöka,
och dertill bana oss wäg genom några betrak-
telser öfwer uppfostran och undervisning i
allmänhet.

Knappast är i något ämne, under se-
nare tider, så mycket tänkt, talat och skrif-
wet, som i uppfostran. Man har upphöjt
den till rangen af en egen konst och har ett
öfwerflöd på föreskrifna metoder, hwarest
den på tjenligaste sätt skulle utöwas. Följ-
den har varit, att det tekniska i uppfostran
eller konsten att bibringa färdigheter, wunnit

en hög grad af fullkomning, men också, att
man lagt för mycket wigt och lofwat sig
för mycket af denna enda del, och welat win-
na hela uppfostrans ändamål genom konsten
att underrisa. Man kunde inwända, att
uppfostringens hela ändamål ju är, att har-
moniskt utweckla den unga människans alla
förmögenheter till färdigheter. Det må så
wara: — då är dock första konst att lifwa
och bilda den energiska princip, som är lif-
wet i alla dessa förmögenheter, nemligen
wiljan. Men man bildar ej en karakter
genom blott undervisning, om denna också
kallas moralisk och religiös; ja man kan
wara en förträfflig undervisare och ändå, i
det hela, en dålig uppfostrare. I denna se-
nare egenkap kommer det mindre an på
hwad man kan än hwad man är, till hjerta
och hufwud, och på beskaffenheten af hela
den werld, hwari ungdomen uppväxer. Lik-
som ett ungt träd utweckling och trefnad ej
blott beror på den ans det får, utan ännu mer
på den jordmån, i hwilken det groor och den
himmel, under hwilken det växer; på sam-
ma sätt ligger det i uppfostran mindre wigt
på det eller det undervisningsfattet, än på
beskaffenheten af wisa stora naturliga för-
hållanden. — Dessa innesattas i förhållan-
det till föräldrar, och till sädernesland. —
All menkelig bildning, är samhällsbildning,
det vill säga, sker i och genom samhälle, och
för det; ifrån hushåller, det enklaste sam-
hälle och ännu styrkt af föräldramakt, upp-
till staten. Emellan samhällen och dess med-
lemmar är en beständig werktverkan. De
bestämma det hela: det hela bestämmer åter
hwar och en; och denna senare werkan skall
naturligtwis wara betydligast på det upp-
wäxande släktet, sjelft ännu obestämdt till
kraster och bildning, och öppet för alla in-

tryck. Det är det gemensamma intrycket af detta Hela, af den moraliska werld, hwari ungdomen lefwer, som på den har det wig- ttaaste inflytande; ty det ger den form, hwari deß hela karakter bildar sig och bestämmer deß seder. Det ges derföre ej någon egen metod, att i dessa afseenden wäl uppfostra. Denna metod är densamma som metoden att wäl lefwa, att wära god make, god husbonde, god medborgare, att wäl regera sitt hus och bidraga att samhället blir wäl regerat. För ungdomens uppfostran till dygd wänte man, hwarken af den ene metoden eller den andra, några underverk; ehuru deras uppfinnare prisa hwar och en sin såsom serdeles förmäntlig i denna hänförelse. Det gifwes inga knep att bilda menniskor. Men första villkoret är att sjelf wära det. Hwad man ej har kan man ej ge, och hwad man will meddela måste man först äga. En förderf- wad generation uppföder oerwiswelaktigt en ännu sämre, om den också wöre utrustad med all mödlig insigt i uppfostringsläran. De seder, som skola blifwa, bero af dem, som äro: och en fallen nation söker förgä- wes sin uppkomst i förbättrade uppfostrings- anstalter, om den ej begynner på med att förbättra sig sjelf: det uppfostrande släp- per förr, än det som skall uppfostras. — Konsten att uppfostra är lika enkel, som den är swår. Konsten att underrisa är lätt; ehuru den kan fullkommas genom tusentals finheter och genwägar, som likwäl ej uträtta någon ting, om man ej kan inge den drift och lef- wanda anda, som ensamt förer till målet. Fullkommandet of den senare, eller konsten att lättast bibringa färdigheter är det, hwar- af wårt tidehwark skryter. Den förra för- stodo våra lärdar i sin ensald bättre. Sweri- ge gaf lagar åt Europa. Det war oupp-

lost, äminstone ej upplyst i wår mening. Men det hade enkla, strånga, krigiska seder. England är ett land, hwars undervisnings- verk ännu i dag följa en läroplan, nästan endast inskränkt till de lärda språken, hvil- ken wi skulle kalla skolastisk och pedantisk och med rätta anse böra kunna mycket förbättras. Emellertid har knappast något ända till våra tider frambragt sådana medborgare, sådana statsmän. Men det hade nationlig anda och republikanska seder.

Det är ingalunda min affigt att, ge- nom dessa anmärkingar, förringa undervis- ningens wärde. Jag will blott att man af den ej fordrade, hwad den är långt irån att ensam kunna ge, att man insäga, att det allmänna uppfostringsverket ej är något styck- verk, som för sig sjelf kan bringas till full- komlighet och ge, Gud wet hwilka, märk- wärdiga följder; utan att det beror på ingen ting mindre än samhällets hela stic och deß förbättring, hwilken ej heller uteslifwer, så länge den anda, som gör medborgare till ett folk och mäktiga af alla enskilda uppfostringar för allmänt wäl, ännu har sin fulla liflig- het. Hwarpå beror det då att en stats un- dervisningsverk är ett godt uppfostringsverk, det will säga, bildande ej blott ungdomens förstånd och färdighet utan deß hela charak- ter? Det beror af twenne saker, i hwilka denna nationliga anda uttrycker sig, af Lagstifning och Seder, hwilka åter äro med hwarann i närmaste sammanhang. Sederna bestämme så wäl den enskilda, som offentliga uppfostran. Lagar kunna direkt blott bestäm- ma den offentliga, endast indirekt den enskilda; och det är af högsta wig, att lagstifningen här känner sina gränser och ej, genom föreprä- ter, will binda hwad i uppfostran måste wära enskild angelägenhet. Man stillet offentlig

och enskild uppfostran genom sätet, hvarpå de meddelas: den förra, af staten i inrättningar af honom föranstaltade och under hans uppsigt: den senare — dertill räknas uppfostran, som ges inom en familj (sådan är naturligen all uppfostran i spädbarns åren) eller som eljest i allmänhet meddelas af enskilda lärare. Men olikhet i sätet förutsätter förnustigtvis en olikhet i ändamål, hvarigenom vi närmare kunna bestämma skilnad. Jag säger då, att den förra slags uppfostran bör ske för offentliga, den senare för enskilda ändamål. Alla offentliga ändamål sammanfattas i samhällets bästa bestånd, alla enskilda i individens. Man kunde då invända att begge i ingen slags uppfostran böra åtskiljas, utan äro naturligen förenade. Jag medger det. Men den angifna skilnaden har icke des mindre sin rättighet, om man undersöker hvilket af de nämnda i hvardera uppfostringsättet måste vara det närmaste ändamålet.

Det var en tid, då allt Europeiskt samhälle var organiseradt genom stånd. Ehuru dessa genom sin representation alla ägde stämman i allmänna angelägenheter, var likväl emellan de högre och det tredje ståndet den skilnad, att detta senare blott var offentligt såsom stånd; men en medlem af de högre ej blott delade sitt stånds inflytande på allmänna angelägenheter, utan var för sin person en offentlig man, det vill säga, en sådan, på hvars personliga värde i besättning med embeten och offentliga angelägenheter staten räknade. Det var Adel och Presterskap, hvilka samhällets offentliga intressen lågo närmast, som utgjorde den viktigaste delen af embetsmannaklassen; och det var då naturligt att staten genom en offentlig uppfostran sörjde för dessa stånds

bildning. Att våra egna offentliga Lärare voro isynnerhet beräknade för Presterskapet eller det lärda ståndet, är bekant. Den unga Adeln, om den ock i allmänhet ej uppfostrades i skolor, ärujdt dock en offentlig uppfostran i hof; ej blott i konungens utan i förnämna hus, som voro upplysta af unga ädlingar för att der lära adeliga seder och skningar. Merendels fullbordade de sin bildning wid Akademien och genom reor. Vårdom räknades ock för en adelig dygd; och man vet huru mycken wigte Swea Konungar lade derpå, att unga ädlingar förwärfwade sig den genom wistande wid inländska eller utländska lärosäten. — Det war lika naturligt, att staten lät uppfostran inom tredje ståndet wara de enskildas angelägenhet; emedan han ej här hade samma uppsordran nemligen att bilda des medlemmar till offentliga män, då detta stånd blott representerade genom nödwändigheten att swara för statens behof och rättigheten att beskatta sig sjelf. Man finner att detta förfarande war under sådana omständigheter i sin ordning.

Omständigheterna hafwa ändrat sig. Stånden hafwa smält tillsammans och förlorat sin förra betydelse, om ock ej sin benämning. Adel och Presterskap äro i Europa ej mera hwad de hafwa varit till tänkesätt, seder, anseende och förhållande till staten. Det tredje ståndets närmaste intresse, det ekonomiska, har blifwit det högsta, dränke de öfrigas och småningom förändrat statsförvaltningarnas wäsende, om ej öfwerallt med häftiga hwälfningar, om ej öfwerallt till namnet, dock lika säkert till saken — Är det bättre eller sämre? Ho kan säga't? Det som faller är wifertligen moget att falla; men något bättre än detta war i sina goda dagar, är man ännu långt ifrån att hafwa uppställt.

— Själlden derof, att ett företrädesvis of-
fentligt stånd började upphöra, blef, att de
fordna offentliga uppfostrings- anstalterna fun-
nos för inkränkta till sitt systemål, emedan
de ej woro beräknade på bibringandet af eko-
nomisk bildning eller bergnings- färdigheter,
att således, först, det enskilda uppfostrings-
sätter allt allmänare öfwades, och sedan,
den fordran utgick till staten att inrätta så-
dana offentliga anstalter, der den bildning
som är nyttigast i allmänna lefwernet, det
wille nu säga, till winnande af bergnings-
färdigheter, lättast kunde inhämtas. Denna
tendens skulle i ett skrifwande tidsworf nöd-
wändigt också uppenbara sig i literaturen.
Sedan de fordna samhällsformerna woro
tomma former och uppfostran derigenom
förlorat sitt offentliga lif, blef den så mycket
snarare ett föremål för enskild spekulatio-
n, och först sedan den förlorat sin samhälls-
karakter, fick man uppfostringsläroer. En sådan
hade bort dikteras af ett helt folks seder,
lifwas af ett helt folks anda. Då detta ej
mer war möjligt, sedan staterna begynte bli
så borgerliga, att all offentlighet ur dem
tycktes vilja försvinna, så war underwi-
sningen, som beror på enskild sticklighet,
det enda återstående medel, hwarigenom
uppfostrans hela ändamål skulle winnas.
Frågan om bästa sätter att uppfostra blef
således den: i hwad stycken är nödigast att
undervisade ungdomen, och huru? Förstås,
så att en ren menisklig bildning derigenom
må winnas; ty denna rena meniskliga bild-
ning fördes beständig på tungan. Här
wisade då äfwen det ekonomiska intresset sitt
herrawälde. Det blef allmän ton att ung-
domen endast skulle undervisade i det nyttiga,
hwarmed, om man gaf reda för sin mening,
förstods allt hwad som hörde till fysiskt

wälstånd i allmänt eller enskildt afseende. Då
härigenom nödwändigheten af så många un-
derwisingsgrenar, som före höllos i stor
wördning, skulle bortfalla; så formerade sig
härmed ett annat parti, mest af grundliga
Kolmän, som ifrade för ett allwarligt stu-
dium af de lärda språken och de så kallade:
Humaniora. I Tyskland har striden härmed
blifwit föred med mycket liflighet. Hos oss
har allmänna tänkesätter börjat gå en medel-
wäg. Under det man ej welat neka de gam-
la inrättningarna sitt värde såsom lärda sko-
lor, har man ännu högre yrkat nödwändig-
heten af deras förbättring med hänseende på
tidens stic, eller att i dem äfwen måtte
undervisade i de ämnen, som man omfattat
under namn af medborgerliga och allmänt
nyttiga. Systningen af vår sista Skolors-
ning är tydligen att, så mycket omständig-
heter och tillgångar tillåto, i våra Trivial-
skolor förena ändamålen af lärd och borgerlig
skola. Detta war i ännu större omfattning,
läsom man sett, Broocmans idé; och torde
wara alla deras, som se högsta målet för
sin önskan för vårt lärowerks förbättring
deri, att offentliga underwisingss- anstalter
finnas för alla klasser af medborgare.

(Gortsätten. följer.)

Förste till Bibeltolkning.

Den tolkning, som gifwes åt Jos. 2
Epist. 1 v., synes med tillhjälp af den upp-
lysning wi äga om Grekernas gamla seder
och bruk, kunna tåla någon ändring. Att
med *zugra* på detta ställe betecknas något wist
fruntimmer, synes så mycket mindre troligt,

som wid alla Apostlarnes helsningar selswa personernas namn alltid utsätas, hwilket dock här ej äger rum. Wid betraktande af Grecklands fordna statsförfattning och dertill hörande bruk och talesätt, finner man, att Atheniensiska Folkets Samlingar, som höllos för politiska orsakers skull, kallades *ἐκκλησιαι*, och en sådan *ἐκκλησιαι* war antingen *κυρια* eller *συγκλητος*: de förre, eller *ἐκκλησιαι κυρια* (Herredagar) höllos alltid den 1, 10 och 20 dagarne i hwar månad; då deremot de senare sammankallades af *πρυτανεις* och *στρατηγοι*, när statens nödvändiga intresse det fordrade. Till disse *ἐκκλησιαι κυρια* voro de fleaste och mest upplysta personer i

staten utkorade, *ἐκλεκτοι* (Deputerade); förmodligen hitsände Aposteln sin 2:dra Epistel, på det den måtte blifwa, om ej allmänt, åtminstone för den upplysare delen af Athenienserne, bekant. Häraf uppkommer följande tolkning: Den äldste (af Apostlarne) helsar den deputerade Herredagen och dess Ledamöter. Hvad slutet angår af denna Epistel: *ἀσπάζεται σε τα τέκνα της ἀδελφῆς σε της ἐκλεκτής*, så torde med *ἀδελφῆ ἐκλεκτῆ* förstås en dylik Concio publica på det stället, hwarest Johannes wistades då han skref detta Bref, från hwars Ledamöter, *τέκνα*, han nu helsar den Atheniensiska församlingen.

— L — DE —

S m å r r e S k r i f t e r.

Tal om Weneriske sjukdomars botande med upplöst guld. Hållet wid Wrafsbids ombytet i Kongl. Wetenskaps-Akademien den 19 Augusti 1812 af Joh. L. Odhelius, M. D. K. Coll. Medici Assessor, K. Ser. Deb. Lez. rettets H. mer. Medicus m. m. Gthm. 1812. 12 sid. 80.

Efter en compliment till Akademien och dess fränwarande Preses, talar Förf. med några ord om Jenners upptränning af Vaccinationen och dess af erfarenheten besannade nytta, om de Osbeckska uppgifterna och slutligen om Doktor J. A. Christiens upptäkt af guldets läkedomskraft mot vissa svåra sjukdomar. Denna upptäkt hade Förf. af Collegium Medicum blifwit befallt att undersöka, och resultatet af hans föröf är: att Weneriska åkommor kunna genom preparationer af upplöst guld, werkeligen och med säkerhet botas (sid. 7). — Derestef uppräknas de fördelar som detta ny-uppfundna läkedomsmiddel äger, neml. att ej efterlemnna sig lika svåra följder som Merkuren; att ej födra patienten i sina wanliga förrättningar; att ej binda ho-

nom wid någon wiss swår och strång diet och slutligen att wara mindre koffsaunt än merkuren. Efter uppgiften af Förf. sätts att använda Christiens så kallade Muriate d'or (sid. 9, inom 6 rad.) slutas detta korta och lifa så litet ribbaltiga tal *), så mycket mindre riktigt som wi redan förut på wårt språk ägde en wida fullständigare och noggrannare underrättelse om detta läkemedel och dess användande af Lif. Medicus Pontin, i swenska Läkare-Sällskapets skrifter. Innan Rec. lemnar denna lilla skrift, måste han anmärka, att ehuru Hr Odhelius nu uppträdde i egenkap af Ördsförande i en Akademi, således på en plats hwarest Wetenskapen borde wara allt och Weten-, Skapsidkarens personlighet intet, kunde han dock ej afhålla sig från ett harmset utfall mot samma man, hwilken han i 1811 års Dagligt Allehanda och Stockholms Post så ofta chikanerade. Det måtte således hafwa sin rättighet med den gamla satsen: naturam expellas furca &c.

*) Sid. 11 och 12 innehålla, enligt Akademiskt courtoise, Secreterarens försäkran om det ndje Talaren gjort de närwarande.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 10.

Lördagen den 13 Mars

1813.

R e c e n s i o n e r :

Ord: Bok till Föreläsning öfver Nya Testameters Heliga Skrifter och deruti grundade Christna Religions lära. Af Pehr Tolleson. Första Bandet. Salm. 1812. 4:o.

Att jorden föräldras är ett gammalt och utslitet ämne; att människorna under denna föräldring blifwa slöa och häglösa, är mångfaldiga gånger, men aldrig förofta, sagdt: men om denna slöhet och häglöshet härleder sig af moraliska eller fysiska orsaker, ensamma eller förenade, fordrar nogare undersökning än närvarandes rum och anledning till läta. — Dock må man här i förbigående anmärka, att likaså litet som en läkare kan föreskrifwa fullkomligt säkra läkemedel för en sjukdom utan att känna alla dess orsaker; likaså litet kan närvarande slägres physico-moraliska dagligen tilltagande kraftlöshet, både till kropp och själ radikalt botas förän dess urgrund och deraf följande nödvändiga symptom blifwit uppträffa. — Då först skall en derefter afsäpa curmethod wisa lycklig werkan.

Att låtsja och kärlek för maktighet härwid spela en betydlig roll, är en ostridig sanning. Detta har gifwit anledning till de mångfaldiga mekaniska uppträcker, som wäret upplysta och förswagade tidhwars känner och använder, för att swagt och högst ojemförligt kunna efterapa de Storwerk gamla werldens menniskor i sin råhet och styrka utan dem kunde åstadkomma, ända till wäe hjälpad.

Palliativer äro mer skadliga än gagnande: de försätta invaliden i ett så mycket farligare tillstånd, som han tror sig finna sjukdomen botad, just då den som mest fräter omkring sig. — Drist på arbete och de medfödda krafternas svarande hafwa genom en smittande förbjugg gjort of odugliga och wackliga. — Motion och lust stärka nerverna och hårda kroppen.

Men ej blote för kroppskrafternas svarande, utan äfwen för tankars och omödmets beqwämlighet hafwa senare tider uppänkt herrliga mekaniska werking: Compendier och Encyklopedier. Knappe lärer någon wettenskap gifwas, hworom man ej genom dessa medel kan erhålla en wlig kunskap, och hwarigenom den wid arbete ledsuade

ungslngen undwiker att inhemta den grund-
lighet, som Systemer tillbjuda. — Det är
lättare att på detta sätt blifwa halfvård, än
att genom strängare studerande blifwa grund-
lård — en herrlig uppfinning!

Genom Doctor Tollesons Ordbok kan
man således numera slipa det besväret att
sjelf granska Wår dyre Frälshets och Hans
Apostlars lærerhod i des sammanhang, att
jemsföra parallelspråken, att nytija de verk-
ligen goda och förtäffliga skrifter en Sjö-
gren, Ödmann, Perringköld, m. fl. med
mycken granskning författat, och hwilkas skrif-
ter i detta ämne ej äro så dyra eller swåra att
bekomma, att ju hwarje Prestman både bör
känna och begagna dem; äfwen som man för-
modar att något exemplar af Büchners Con-
cordants torde finnas i de flesta Rikets Postöf-
ficer, och således ej är så swår att öfverkom-
ma, som Doctor Tolleson i företalet till sin
Ordbok synes förmoda.

Men oakadt hwad redan är ansfördt, kan
man dock ej fränkänna denna Bibliska Encyclo-
pedi all förtjenst, såsom ett bewis på För-
fattarens stora arbetsamhet och sät uti det som
rörur wår Religion och des för begrip-
ligande *). Denna Ordbok, betraktad
såsom blott ett Ordregister, är af samma
nytta wid Bibelläsningen, som ett Nominal-
och Realregister för hwilken bok som helst;
men mera fullständighet hade man dock önskat:
således finnes ej ordet Berömmelse här upp-
taget, som på 5 särskilda ställen i Nya Te-

*) Rec. wägar här nyttja detta ord, såsom
en pendant till det i företalet till denna
Ordbok förekommande ordet förtydliga,
som lätteligen af en ofärd kunde härledas
af förtyda, eller ock anses betyda desam-
ma som för mycket tydlig.

stamentet förekommer; detta ordet finnes wäl
under ordet Beröm, dock hade man wäntat
att det äminstone på sitt ställe blifwit an-
sfördt, med hänwising till det ställe der
man kunde finna det.

Nummer och ändamålet tilläta ej att
här insföra någon hel artikel af hwad i den-
na Ordbok är upptaget; man will derför
blott åtnöja sig med följande utdrag af ar-
tikeln Aaron: „Öfwerste-Prestertliga wärdig-
heten gaf honom högsta rang och anseende
bland folket“ — „Öfwerste-Prest blef alltid
den, som uti nedstigande linea war den förste
födde; men alla de andra af Aarons afföda
woro Prester af andra ordningen“. — Här
synes Författaren wilja tillägna Öfwerste-
Presten högre rang och anseende än sjelfwa
Domvarne och sedan Konungarne, hwilket
synes wara för långt gångert. Aaron blef för
sin wäktalighets skull endast en Moses med-
hjelpare; men Moses sjelf bibehöll dock högsta
rangen insför både Gud och Folket, och så
war det äfwen bland deras efterträdare. —
Widare will man härwid anmärka att förste
föddorätten ej alltid berättigade till Öfwerste-
Prestertliga wärdigheten: Uti war den 5:te
Öfw. Presten i rätt nedstigande linea ifrån
Aaron, men hans söner, till och med i 4:de
led, woro blott Prester; men Eli, som
härstammade från Aarons andre son Jtha-
mar blef Öfw. Prest efter Uti. Eli's son
sonson Achimelech, ingalunda förstfödd, blef
sedan Öfw. Prest; efter dennes son Abia-
thar Achimelech, som af K. Salomon blef
fördrifwen, kom denna wärdighet åter för
någon tid till Uti's efterkommande i 5:te
led o. s. w. — Att alla de andra Leviterna
woro Prester af andra ordningen, fordror äf-
wen den anmärkningen, att Asaph, Ethan
och Heman woro blott sångare; Semaja

var skrifvare; Ubed EDOM, Sallum, Akkub, Mesefemia, Talmom, Ahiman, m. fl. woro blott dörfwärsare, då deremot Benaja war Kon. Davids hårhöfwitsman. Detta torde wara nog att wisa med hwad gransking denna Ordbok är författad.

Ett bewis att närwarande arbete är ett verkligt utkast till en Theologisk Encyklopedi, är, att åfskilliga ord här förklarar, hwilka ej finnas i den Heliga Bibeln, t. ex. Arfsynd, Bann, m. fl.

Då detta arbete en gång fullkomligt hinner utkomma (Nec. har endast sett 16 ark af 1:sta Bandet), torde det förtjena en särskild gransking af födres widd, än att den kan så tum uti en tidning.

— L — DE —

Gylse, Drott-qwäde. Första Afdelningen.
Lund 1812.

(Fortsättn. från N:o 2.)

Men jemte dessa likheter, har denna Skaldedikt också betydande olikheter med de Homeridiska sångerna, såwål i anseende till ämne som behandlingsfätt. Den mest i ägonen fallande af dessa olikheter, är att hela poemet hwilar helt och hållet på en Allegori, i det att Gylse nemligen betecknar Swerige och Swenska nationen, Ura deremot Finland, och så vidare, ända till de minsta omständigheter. Wisserligen ligger det i sakens natur, då det ätra Epos icke annat är än en Saga, att i wis grad en annan mening än den fram sagda skall dölja sig under dess bilder, emedan Allegorien är Sagans egentliga lifsprincip.

Öfka ligger wisserligen hela der Grefiska bildningen (fastän medwetslös!) allegoriskt — och måste ligga så — som en poetisk embryo, i Ilias och Odyssien; och det war en dunkel aning här om, som genom flera tids ådrar dref den grubblande skarpsinnigheten att betrakta dessa båda öddulliga konstwerk såsom ett par chiffersamlingar, i hwilka man wille utspesa de mest heterogena läror och upptäckter. Att dessa undersökningar med ökad iswer skulle fortsättas, sedan den romantiska (den *now' efoxyw* moderna) poessen egentligen uppblomstrat — war hwad man hade skäl att wänta, då denna poesi är till sin grund rentaf allegorisk. Den förunderliga och genialiska composition, hwarmed den kan anses hafwa börjat, Dantes Divina Comedia, är ju endast en stor, af djup filosofisk qwickhet utänkt allegori? Och hwem har ej sett äldre Italienska upplagor af Petrarcas Kärleks-Sonetter och Canzoner, med widlöftiga förklarings försedda? Snart förleddes man af romantikens missförstådda allegoriska idé till en sådan lust att allegorisera, att den ansågs för en olärd läfare, som icke i ett poem af hwad slag som helst, ungefär såsom Swedenborgs anhängare i Bibeln, kunde finna twenne meningar, en naturlig och en andelig (hwilken senare måste wara någon lärosats ur Scholastiska filosofien): ja, att poeten sjelf icke sällan synes först efteråt hafwa utänkt, hurudan andelig mening han skulle tillbeja sitt redan författade werk. Nästan så har det wäl förhållit sig med Tasso, hwilken, som bekant är, olyckligt nog bemödat sig att ådagolägga den metaphysiskt moraliska andemeningen af sin Epopé *). Emellertid framställdes dock

*) Brian af denna Espozizione, i hwilken

öfverallt, ämningstone i mästarnes arbeten, verkliga individer och verkliga handlingar, endast gjorda till representanter för vissa begrepp och maximer. Och således är vår Örf. den förste, som fallit på den idén att skapa alla sina hjeltar af allegorier för vissa landskaper och nationer, och endast omgifva sig med dylika sjelfskapade kollektifpersoner. Igenom detta förfarande har han visserligen beredt sig den fördelen, att med hela quädet så mycket starkare kunna träffa det nationliga intresset, som det ej är en enda utmärkt landsmans, utan hela Swenska folkets öden han besjunger; men tillika sjelf skaffat betydliga brister och svårigheter i sin väg. Så har han härigenom gjort det för sig alldeles omöjligt, att täfva med sina föregångare i karaktersbeskrifningar: ty huru är det görligt, att gifva riktig individualitet åt en allegorisk representant af en viss stat? Örf. har också, för att meddela

han uttalar sjelfva principen för sin Episka Theori, är för märkvärdig att ej bär på ett rum. L'Eroica Poesia, heter det, quasi animale, in cui due nature si congiungono, d'imitazione, e d'allegoria è composta; con quella alletta a se gli animi, e gli orecchi degli uomini, e maravigliosamente gli diletta; con questa, nella virtù, o nella scienza, o nell'una o nell'altra gli ammaestra: e siccome l'Epica imitazione altro giammai non è, che somiglianza, ed imagine d'azione umana, così suole l'Allegoria degli Epici, dell'umana vita esser figura &c. Huruudan skulle Skaldens minnesvärd mål hafva blifvit, om ej hans snille haft mera styrka än hans beynnerliga theoretiska begrepp? Dock den, som sett hans i tjugufyra sånger utsträckta Gerusalemme conquistata, vet det redan.

sina personer någon beständhet, nödaats tillgripa vissa geographiska eller archäologiska beskrifningar och symboler (se sid. 126. sid. 51. sid. 80. m. fl.), hvilka nödhjulsmedel aldrig kunna erätta bristen af de lefwande kännemärken, som sinnet och böjelser, insannifrån, trycka på de warelser wi skola se handla för våra ögon. Det är också af detta skäl för vår Skald lika omöjligt, att utmärka sig genom något mer än ögonblickligt verkande pathos, som att listigt och underhållande måla sårtslag och hjeltebragder. Sådana beskrifningar blifwa, såsom hvar konstfaren måste medgifva, alltid entontiga och tröttsamma, så snart endast mäsor stå mot mäsor, utan att bland dem finnes någon hufvudperson, som leder företaget och för hwilken läsarens eller åskådarens deltagande kan sättas i rörelse. Af samma orsak skulle Historien vara ett söga underhållande studium, om hon icke hade att uppteckna stora regenters och medborgares (folkens verkliga representanters) bedrifter, utan blott måste hålla sig till den magra berättelsen om hvad sig tilldragit med den chaoticke massan, för hwars mechaniska enhet icke något kånslans deltagande är möjligt. — Hwem måste härigenom det annars så verkfamma lokals och personalintresset gå förlorat, då till följe af det på detta sätt bildade ämnet, personer och ställen icke så nämnas wid sina rätta namn, och således icke kunna bli allmänt fattliga. Huru mången studsar ej wid benämningen Gylfes Sund (sid. 53), Kembelå stad (sid. 71) m. fl.; och utan gifwen förklaring, hwem skulle i Templets Skald igenkänna Herr Wallin, eller i Lappfjälens Sångare ana Herr Franzen *)?

*) Örf. som wetat bland alla andra Gylfes

En sundwiflig följd af ett så danadt ämne war, att Skalden måste, i trois af all den grammatiska archaismen, modernt behandla det; och det är äfwen utfördt i en lyriske ton, som naturligtwis sträckt sig till ssefwa wersslaget, hwilket ej har den lugna sig utvecklande gång som Homers herame- trer, utan en oregelbundet omwexlande, stors- mig och på häftiga intyck beräknad takt. Härigenom måste Gylfe blifwa rikare, än någon annan composition i sitt slag, på ly- riska ingredienser; och ibland dessa kan man icke nog herömma den förträffliga Krigsän- gen (sid. 38-41). I den har nemligen Skalden, med ren Eyrtaisk anda och listig- het, omarbetat den gamla Isländska Wisan om Walkyriornas Stridswäf, som Bartho- lin bewarat of, till ett skönt och patriotiskt uttryck af nationligt hjertmod, wärdigt att ewigt lesas på Swenska segerlystne krigares läppar. Wacker, fastän icke så kraftigt werkande, är äfwen Nuras böneäng till Freya (sid. 55-57), i hwilken man också ännu tydligare ser till hwad grad den Episka principen förmått och icke förmått mildra den Eyriska. Denna senare förswa- rar i allmänhet så kraftigt sin plats, att

hervligaheter äfwen prisa hans skaldet, har varit olycklig nog att wälja de allego- riska namnen efter dessa konstnärers obetyd- ligaste werk. För huoem är det nu obekant, att Hr Wallin endast i en hel annan lyriske tonart (se „Till Lina med ett flycke bonniss- stor“) är fulländad, men alldeles icke i den religiösa? Och hwad är Franzéns stela, swarwade Emili, mot Menckens Anle- te, Sängen öfwer Creutz, o. a.? — Äfwen så är Sängen till min Hembygd ej den eminentaste af Hr Tegnérs produk- tioner.

den utbreder öfwer hela dikten en mot natu- ren af ett Epos högst fridande subjektivitet. Skalden är nemligen icke, som den Homers- tidiske Sångaren, en lugn och ointresserad berättare af händelserna; twertom tager han öfwerallt parti, och uppenbarar wid flera tillfällen sitt deftagande för Gylfe, genom önskingar, böner och anrop till Gudarne. Det mest frappanta exemplet se wi uti de an- nars sköna werserna (sid. 36):

„I Gudar! den brinnande Skalden Er frågar,
Hwad makt nu NordDrottin hämnna wägar?
Hwad frukt kan gifwa hans ättkraft igen?
Men we — af Ijungeldar himlen lågor!

Och stjernorna dölas för Staren!”

Och på lika sätt har det walda wersslaget hindrat Förf. från en annan likhet med Ho- meros, den nemligen, att pittoreskt teckna sina föremål genom bestämdt sammansatta och förblifwande epitheter. Ty om man undan- tager „Mustasaari tråd sagra stad“ (sid. 78), hvars utmärkningsord twenne gånger före- kommer, och „perlsacca hjelm“ och „kri- stallblanka skölden“, hwilka endast i för- bigående fått ett rum i Sängen, så äro alla andra här förekommande utmärkningsord för- swinnande och omwexlande adjektiver, hwil- ka med de Homeridiska fritte bildade och mar- morfasta biorden icke stå i någon frändskap.

All den olikhet, som skiljer Gylfes ma- ner från det äkta episka, hwilket i Lied- der Niebelungen (för att wälja ett nordiskt exempel) så ofkonstlade och hjertligt tilltalar of, uppkommer med ett ord deraf, att det är — manér. Skalden har sammanklondat begreppen Epos och Epops (Poeme Epique) och i samma mån som han genom denna förwexling kan sägas ha wunnit i wisa söns- drade partier, har han misslockats i Skapan- det af det hela (säsom ett Heit, åtminstone

såsom ett episkt Helt). Ty Epopeens väsende ligger helt och hållet i det affigtmestiga stråswandet efter en wiss werkan *), och att förmedelst wisa i haut-relief bearbetade ställen göra, såsom man ganska träffande säger, effekt. Och härifrån det kallt konstlade i dessa produktioner, hvilka endast så widt äga något värde, som naturen hos deras upphöfsmån varit nog poetiskt att kunna öfvertona den med affigt beräkande reflexionen. Så har vår Skald tide och ofta glömt, att han endast borde vara en lidande poetiskt organ för den märkwardiga händelsen, för att i stället beräkna sin ätgärd på upphöjandet af Gylfes lof och beröm, och på frambringande af effekt både der det kunde passa och der det icke passar sig. Detta är genaste vägen till affektation: ett fel, från hvilket wi ej alldeles kunna friskänna Godefattarn. Till exempel i följande beskrifning på Gylfes bewäpnande (sid. 34):

„Och wredfull i fästet of swärdet han rammar;

Det blåhårda stålet han snöhwitt krammar.

På hjesan den buskade hjelmen har tog;
Den wøjade högt som en knarkande skog.

Det gullgula bälter om lifwet han fäste,
Och ögat på gyllene lejonen fräste” —

och så vidare ända utföre; en beskrifning, som ehuru pryblig den må låta, likwäl utmärker sig genom en rätt osmaklig swulstighet. Ty att öfwerdrifwa all naturlig följ-

*) Ganska träffande säges här om i *Phosphor* 1810 sid. 124, att „sittswa namnbetydelsen (*Ερωτικον*, ett gdrande, tillwerkande af Epos) fullständigt definierar Epopeens syster.”

af bestämda fysiska verkningar, är hwad som isynnerhet förtjenar denna benämning. Om wi ock skulle förbigå, att en styrka — om en sådan följde till och med af en öfvermenskelig kraft kunde antagas — som „krammar det blåa stålet hwitt,” alldeles icke utmärker en domnad sena (sid. 8) eller förtorkad merg (sid. 35), så kan dock det förwånande fenomenet, att ögonen på ett par till gehängknäppen ijenande guldlejon börja fräsa, alldeles icke i någon mån förhervliga dens styrka, som omspanner sig ett så undransvärdt bälte. I dylika orimligheter utfar dock mer än en gång vår Skald, såsom i följande verser (sid. 8):

„Det öga, der modet i fordna dar
Likt ÅffGudens hammare fräste,
Af qwinliga tårar nu smittade war” m. m.

ty hur kan modet i ett öga fräsa som en hammare? — Men der han icke just faller i ett sådant yhebus, förleder honom dock stundom hans sökande efter effekt till andra afwikelser från det rätta; såsom i den af många läsare högt prisade teckningen af Oden (sid. 91):

„Han satt wid sitt långa breda bord;
Ej talte den Måktige många ord.
På bröstet hängde hans hwita skägg
Så tjockt, som en snödräckt klippewägg.
Och håret i lockar med silfverglans
Smög fram under gullhjeltnens röda krans.
Och pannans buckliga rynka låg
Wid mörkblåa ådroornas spänning
Så hög, som en swällande wäg,
När hon stiger med bränning på
bränning.

Och ögonbrynen på Guden höga,
Likt furens snöhöljda gren,
De hängde nedom hans solskarps öga.” m. m.

Hr. vill ej uppehålla sig derwid, att dessa werfer icke skola, såsom deras motsvarande i Gliaden I. 528: 530:

Ἡ, καὶ κωνευσεν ἐπ' ὄφρουσι νεύσε Κρονίων.
Ἀμβροσίαι δ' ἄρα χυταὶ ἐπεφύσαντο ἀνα-
κτος,

Κρατος ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλάλιζεν
Ὀλυμπον. —

kunna ge någon Phidias en klar utbild till en föntsförwånande gudagestalt: utan endast anmärka det fel, som här råder i compositionen. Skalden har neml. under danandet af den senare liknelsen alldeles glömt den nyss skapade föregående, och derigenom har en inbördes

strid och bristande motsvarighet dem emellan uppkommit. Ty då man betänker att på en manlig figur, enligt naturen, ögonbrynen äro vida högre än den mest buckliga rynka i pannan, finner man snart det stående missförhållandet i att likna denna wid någonting så högt som en af storm uppdrifwen hafsvåg, och ögonbryner endast wid en furugren. Ståll furugrenen så nära intill en våg, som stiger med bränning på bränning, som pannans rynka är intill ögonbrynen: ingen meniska skulle vara i stånd att märka grenen för hafsböljan. —

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Ecclesiastiske Samlingar, utgijne af Fredr. Hrstredmer, Pr. och kyrkoherde i Wåddö. 3dje Häftet. Sthm. 1813. 120 sid. 8:o. 24 s. Boco.

Det arbete Biskopp Wallqvist under samma tittel utgaf, och innefattas uti 8 Häftet, synes hafwa gifwit Hr. Hrstredmer anledning, att så äfwen benämna en dylik samling. Om ock ej alla artiklar i dessa samlingar äro så intressanta som hos B. Wallqvist, bör man komma ihåg, att han, en tid StatsSekreterare för Eccles. ärenderna i huswudstaden, nödwändigt skulle hafwa lättare tillgång på materialier, än en Prestman på landet, som genom beswergel eller annan ombugsan nödgas samla hwad han kan öfverkomma. Utgifwarens förtjenst ökas, om möjligt är, derswre att han har större swårigheter att öfwerwinna.

Detta Häfte innefattar 20 särskilda artiklar, dels förut tryckta, dels i utgifwarens ägo handskrifna. Mången skulle wäl tycka det vara mindre nödwändigt att här så återläsa hwad han förut äger tryckt och wet vara temligen allmänt; men det har dock i wist hänseende sin

förra nytta med sig, att äga ett repertorium för dylika frögodt: öfhynerhet då det innefattar särskilda Collegiers och Rätters utlåtanden öfwer särskilda mål i särskilda Stift och Län.

Kongl. Maj:ts näbige Instruktion för Seminarium i Upsala öfverkommer här sid. 15 följ. också ordagrant omtryckt. Öfwer denna i nåder anbefatta inrättning kan naturligtwís Rec. icke ingå i någon granskning *). Den som äfwen blott med ett flygtigt öga igenomläser instruktionen för Seminarium i Upsala, wäste sinna sälsamt, att så ringa wigt blifwit lagd på predikodeclamationen. 35 Art. 1. §. säges, „att hwarje Seminarist, äminstone en gång i terminen, bör declamera:“ och i 3 §. „Dessa declamationer må icke upptaga längre tid, än att 3 Seminarister kunna för hwarje gång prof afslåga.“ Rec.

*) Den som önskar weta huru en dylik inrättning kan och bör ingå uti ideen om högre bildningsanstalter, behagade med uppmärksamhet läsa Schleiermachers Idee über die Universität en. Sth. är allmänt känd för att vara Ius Censuræ, grundlig Theolog och en rättfäffens Prest.

wägar tro, att icke födore öfning derigenom winnes, än genom den så kallade Stumpen, hvilken Prestcandidaterne i närvaro af Domkapitlets ledamöter tillförene plögade predika. De flesta deklamatoriska fel äro i ungdomen ofta lätt förbätterliga; men ett enda prof torde likväl wara otillräckligt för att winna denna förbättring!

Sid. 62. Theol. Facultetens i Upsala betänkan-
de om Libris Symbol, och ihymnerhet Formula Con-
cordiæ af d. 8 Mart. 1647, skall enligt not. sid. 65 ä-
gas af Utgifswaren — (tryckt eller handskrifwen?) Prä-
gan om Catechismus Lutheri warit här i bruk un-
der K. Gustaf I:s regering, finner Rec. emot Facul-
tetens nyttvande ännu wara ganska problematiskt;
ty det skäl som hämtas af Laur. Petri 1572 ut-
gifna Kirko-Ordning „der han wisar prästerna
till Catechismum och des slitiga läro“ är icke nog
bindande. Lika troligt, om icke troligare är,
att det menas någon af de Catecheser, som hans
bror Ol. Petri utgaf 1526; ihymnerhet som wid
denna senare verka formalia äro: „Hans Cate-
ches äro alla kyrkoprefter pligtige till att lära
och undervisa theses sokna folk för hvilken sakk
skull man hafwer samma undervisning här före-
giffwit för the eenfaldige klerkers skull.“

Sid. 65. Ett utdrag af Bisk. Laurelii för-
menta kyrkoordning för Westeras Stift. Skrif-
sättet är rättadt efter nu warande bruk: säger Ut-
gifswaren. Rec. kan icke qwäswa den önskan, att
utgifswarn låtit det förmenta originalets skrif-
sätt wara oförändradt, åtminstone några ss. i början.
Denna, icke blott diplomatiska, noggranhet iakt-
tog B. Wallqwist mekandets alltid, då han i sin
Samling upptog någon af forntidens handlingar.
Rec. finner denna anmärkning så mycket billigare,
som Utg. af denna handling icke med skäl kan
sägas hafwa rättat skrif-sättet efter nu wa-
rande bruk, ty hwem skrifwer nu „then, thet,
shere, freåss, gatu,“ flera exempel att förtiga.

Sid. 106. Ordning för Contraktsprefarne
i Linköpings Stift, 1801. Då Utg. sann för
godt att intaga denna akt i sin samling, frä-

gar Rec. hwatföre icke så gerna hela Ordningen
för Prost och Pastoral Expeditionen i nämnda stift
af 1793 här omtrycktes: eller skär det öfriga att
förwäntas? Den kan hafwa sin stora nytta äfwen
för andra stift, och kan ensamt uppfylla sidotalet
af t. ex. 4de Häftet!

Erke-Biskoppen Menanders och Biskopp
Krogii biographier lita detta häfte. Den förra,
sammandragen utur flera parentationer och ämin-
nelsestal, läses icke utan nöje. Den senare, med-
delad af Bisk. Tengström i Åbo, förekommer
Rec. temligen mager: hwilket utan all twifvel
ligger i själwa ämnets natur: ty den som känner
B. Tengströms förtjenst af Pereri och Rothovii
Minnen, wet att magerheten här icke böde till-
räknas meddelaren. Uti Borgo stifts Biskopskrönika
skall wäl sal. Krogius hafwa sitt rum; men för
en Swenskt ecclesiastiskfamliare tyckes hans minne
wara temligen lifsligt.

Waulundurs Saga. Öfversättning från Dan-
skan. Stbm. 1812. 72 sid. 8 v.

Förewarande Saga är författad af Danmarks
utmärktaste Fald, den berömda Dehlenschläger.
Den har en skön symbolisk plan och mycken fört-
jenst i utöfrandet. Den har äfwen det locala
intresset för oss Swenskar, att wårt fädernesland
är scenen för händelserna. Det war då wisserligen
ett löfswärdt företag att öfversätta den ur syster-
språket in i wårt: ännu mera löfswärdt, då denna
öfversättning utmärker sig genom en sådan nog-
granhet, lätthet och renhet i språket, att högst så
af wåra nyare öfversättningar i dessa egenskaper
kunna täfwa med denne. Äfwen de insätade Sän-
gerna äro i allmänhet lyfsligt gifna. — Rec. igen-
känner med nöje samma sticklighet i modersmä-
lets behandling, som stämpar öfverswenskningen af
Nyertups Edda, och uppmanar Öfvers. att fort-
fara i sitt fruktiga bemödade för wår literatur
och wåra förfäders.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 11.

Tisdagen den 20 Mars

1813.

R e c e n s i o n.

Magasin för Föreläsare och Lärare utgifvet af C. U. Broocman. Sthm. 1810, 11, 12. 6 häften.

(Fortsättn. från No 9.)

Att vårt läroverk behöfver ändring, der före har man så ofta anført tidens kraf, att detta wäl måste äga grund. Om denna förändring bde sträcka sig till principen eller blott till utöfningen i den gamla skolplanen, det torde bäst kunna afgöras genom upptäckandet af hwad tiden i hellska werket, i frågan om uppfostran, kräfwer. — Då uppfostran och undervisning ej böra kunna skiljas åt, och den föra, som omfattar den senare, ej kan betraktas utan med afseende på ett helt samhälls organisation, emedan den helt och hållet beror deraf, så skall man finna naturligt, att jag fortsätter mina anmärkingar, ur samma allmänna politiska synpunkt, hwat ur de bdrjades.

Daktadt den upplösning af gamla former, den sammansmältning af stånd, som utmärker den nyaste tiden, gifwes det dock en skillnad

i samhällsklasser, nödwändig öfverallt; emedan den ligger i sakens natur. Det måste gifwas en del medborgare, som sörja för de fysiska behofwen i ett samhälle, det må nu ske genom frambringande af jordens naturliga alster, genom dessa alsters förädling, eller utbyte af egna mot främmande länders — en näringsklass. Det måste gifwas en del medborgare, som sörja för de moraliska behofwen i ett samhälle, det må nu vara som lagarnas tolkar, styrelsens organer, eller religionslärare och idkare af wettenskaper och konster — en offentlig klass. Begge äro lika uti behofwet af gemensamt försvar, som gör frigsståndet gemensamt: föröfrige begge så nödwändiga till samhällets natur, som kropp och själ till människans: begge nödwändige lika i ett gemensamt ändamål, det helas wäl, men olika i medel, det will säga, i enskilda ändamål. Du kunna alla ändamål i samhället innefattas i de två: det offentliga, som är statens bästa bestånd, det enskilda, som är den enskildes. Att begge äro ofskiljbara, är hellska samhällets natur. De äro ömsesidige hwarandras medel. Med enstämig syftning till det helas wäl, gifwes det således, genom detta

dubbla förhållande, tvenne olika riktningar af medborglig verksamhet, som bestämmes genom valet af det ändamål, från hvilket man utgår, det offentliga eller det enskilda, således af det ändamål, som för ens verksamhet är det närmaste. Genom valet af detta närmaste ändamål är då den olikhet, i medel till det helas väl, bestämdt gifwen, hvarigenom samhällsklassernas skilnad bestämmes. Det närmaste ändamålet för näringsklassen är det enskilda och blott derigenom verkar den på det offentliga. Näringsidkaren af hvad slag som helst befördrar bäst samhällets nytta, i den mån han, utan att bryta villkoren för allt samhälle, det vill säga, bunden af laglighet och tro, befördrar sin egen: ju mera nit han använder åt detta sitt närmaste ändamål, genom klohet och drift i sin rörelse, ju mer svarar han mot samhällets. — Med den offentliga klassen förhåller det sig tvärfrem. För den är sjelfva det offentliga ändamålet tillika det enskilda och närmaste. Det närmaste ändamålet är för embetsmannen att göra sin syssla, som ej är till för hans bästa, utan för samhällets. Han är genom sin besättning en offentlig man, som, då näringsidkaren blott genom sin egen fördel befördrar det allmännas, tvärfrem, blott genom det allmännas väl bde kunna befördra sin egen fördel. Hvarföre denna egna fördel ej heller kommer från honom sjelf, utan från alla, det vill säga: han lönas af staten. Det ömsesidiga förhållande såsom hvarandras medel, hvilket äger rum emellan de begge ändamål, som i samhället omfatta alla andra, uttrycker sig således i samhällsklasserna på det sättet: näringsidkaren tjänar det allmänna derigenom att han tjänar sig, sjelf, den offentliga klassen bde blott kunna tjena sig, sjelf derigenom att den tjänar det allmänna. Dessa riktningar af medborglig verksamhet,

ehuru lika nödvändiga för samhällets bestånd, äro dock så olika genom skiljaktheten af det närmaste ändamålet för hvardera, att de måste föreställas af särskilda klasser, som nödvändigt hafwa tendensen att organisera sig till särskilda stånd, det vill säga: att lagligen bestämma det olika förhållande, hvaride naturligen stå till samhället. Och detta är så i sin ordning, att det värsta tecknet för ett samhälle wore, om man der genom deras förblandning wiste hvarken hvar man skulle taga rät på det ena ståndet eller det andra. — All Europeisk Historia är ej annat än berättelsen om konflikten emellan dessa samhällets elementer: en konflikt, som wäl stundom kunna gå till inbördes fiendskap och sätta samhället i fara, men på det hela varit ett bewis på dess energi och hellsa, och blott spelet af lifskrafterna inom statkroppen. Ehuru en gifwen omätlig öfverwigt på ena eller andra sidan har det wigtigaste inflytande på en stats öden, är likwäl ingenting afgjort förelord, så länge ännu patriotism kan finnas; och den finnes blott waraktigt, så länge den princip, som i allmänhet förbinder menniskor för högre ändamål och gör dem mäktiga af alla uppoffringar, ännu finnes frisk och liflig. — Religion. Men gifwes det ett tidehvarf, hwars karakter wore otro på denna princip och på all, som ligger utom sinlighetens område, så hade det brutit äfwen det innersta och högsta bandet för all samhällighet, och samhällselementerna skulle blott derigenom återwända i sitt chaos, om också ej öfverallt genom häftiga hwalfningar. Det skulle se de högre stånden falla, genom eget förderf, och de lägre stiga, utan att winna i värde: i deras sammanmätning, det offentliga ändamålet behandlas som ett enskildt, det enskilda som ett offentligt, och egna intresset i begge fallen wara lagen: syssla

sköte som en näring och näringen sköte som en syssla, ärmintone i det afseendet att man derföre vill ha titlar och rang: ekonomiska företag gålla som högsta bewis på patriotism, ehuru det är orimligt att drifwa dem om de ej löna sig genom egen fördel, och patriotismen deremot toga råd af den egna fördelen: religionen, seder, wertenkap och konst, ewalueras i nytrons mynt; och samhället slutligen wara en aggregation af spekulanter på egen winst, under ett eller annat namn. Finnes det en generation, hos hwilken på detta sätt egoismen, om också under alla titlar af upplysning och dygd, blifwit herrskande; så skall det straffas, hwarmed det brukit hafwer; ty det är att tydligen insåra styrkans rätt. Det är moget för experimentet af en Universalmonarki under en tyrann, för en Occidentalisk despotism, ej, som Asiens, bestående i kraft af Religion, (hwarföre och den ej der nödwändigt är åtskild af sedeförderf) utan grundad på människoförakt, och skall se sitt physiska wälstånd förwandladt i elände, för att lära att det gifwes ett högre ändamål för samhället än detta.

Sverige är ännu det lyckligare bland Europas länder: sist lyckligast genom walet af den Hjerte, som det såst wid sina öden och som är borgen för des hopp. Det har, och aftadt alla lidanden, minst sport söstberna af de hwälsningar, hwilka utmärkt wara dagar. Men den tid, som beredde dessa, hade nödwändigt åswen hit sträckt isynnerhet sin inre inslytelse; ty werldsförändringar äro förändringar i tänkesätt, som sedan förändrar saker. Wid den hårda loya, som en grym erfarenhet sedermera gifwit det nästförflurna rids hwarfwets bildning, hafwa Swenskarne haft den fördelen att kunna märka sig läran af exempel, utan att behöfwa ge det. Läran har

warit den werldsgamla; att det ej är de egoistiska intressena, utan de allmänna och ädlare, ej de som sätta menniskan wid förden, utan de som upphöja henne öfwer sig, själf och gifwa mod att mitta öden: att det, med ett ord, är religiositet och patriotism, som äro lifsprinciper i allt menfeligt samhälle. Det som äger dem, äger en oförstörkelig hellsa, och kan utrotas, men ej underkufwas: det som ej äger dem multnar inom sig själf, om också omgifwet med helgden af ett ärat namn, försvaradt af talrika armeer, och fett af alla näringars flor. —

Till religiositet och patriotism skall således ungdomen uppfostras. För att först tala om den förra, så är tydligt, att den till sin viktigaste del beror på seder. Här förekommer då den swårigheten, som genom ingen genwäg kan undwiskas, att hwad man vill meddela måste man ha: för att uppfostra en religiös generation måste den uppfostrande redan wara det eller bli det. Ungdomens religiositet beror af nationens i det hela och kan genom inga uppfostringshandgrepp ingjutas. — Den kan befordras af lagar, derigenom att dessa stiftas och utdwas ur en religiös princip. Men framsör alle böra inga inrättningar göras, som motsäga och skada denna princip. Wär tid synes mig, i detta afseende, före ett besynnerligt exempel på förwilling i samhällsbe- grepp; förorsakad af den kärnlösa upplysning, som fordrar allt af alla. Den religiösa bildningen är i samhället anseetrodte är ett eget skänd, det andliga. Den bör wara en egen angelägenhet; ty den är det — till sin natur skild från all werldslig, den viktigaste af alla; och det är statens eget högsta intresse att den blir erkänd för hwad den är. Ingen ting tyckes wara tydligare, än att en prest skall hwarken wara ekonomi-intendent eller po-

lissförvaltare eller, som länsmän och fogde, redskap för länens besättningshafswände, eller, will Gud, sålskär och läkare. Likväl will man att han skall vara allt detta och derhos —

Prest: liksom han wore en öfwerflödig person i samhället, om han blott wore hwad han bdr vara. Eller tror man att denna i ögat springande flutflöjd ej göres: tror man att folket ej märker sig detta statens erkännande af religionslärarens öfwerflödighet, som sådan? Jag tror mig ej öfwerdrifwa om jag säger, att embetsmän i allmänhet ej ha mer att göra för att stöta sina syflor, än presten för det, som alldeles ej tillhör hans, ja strider emot den. Hur skall han då stöta sin? Eller är hans andliga embete en bisak? Med allra först den delen af sin tid nödwändigt upptagen af werldsliga och heterogena göromål, skall han ej fåsta sin själ wid det, som måste upptaga hans omtänka? Hur skall han kunna äga detta öfwer werldsliga bekymmer upphöjda lugn, denna milda wårnadewårdhet, som utgör hans andliga karakter, och i bättre tider bibehöll honom i det vackra förhållandet af herde till sin hjord, af far till sin församling? — isynnerhet då flera af hans öfverflödiga besättningar lätt taga åt sig ett slags fiskaliskt natur, af alla för folket, den mest förhatliga. Hur skall han äga tid och sinnesledighet för egen syfvelsättning med andliga saker och med studier, som egnar honom såsom medlem af ett lärde stånd? — Jag twiflar ej att påstå, att detta är att angripa ett folks feder wid roten; ty de bero på ett folks religiositet. Det samhälle, i hwilket de religiösa angelägenheterna blott behandlas som en bisak till ekonomiska och polis-intressen, det gräfer sig sjelf sin graf. Innan denna hufwudsakliga oordning (till hwilken man måste erkänna att prestståndet är sjelft till stor del

wällande) är afhjelpat, är ännu mycket för tidigt att tala om inrättande af undervisningsanstalter för den stora hopen af folket. Ty hwad wore dessa första ändamål? Religionsundervisningen. Och hwem tillhör den? Läroståndet. Det skall således framför allt ej sättas ur stånd att lära.

Utan annan inrättning för den arbetande klåsens upplysning, än detta lärostånd, har svenska folket länge varit ibland de ganska få, som ej haft någon pöbel, det will säga, menniskor som uppväxt utan all wård och undervisning. Wåra städer begynna starkt att få den, ehuru den allmänna läsen i senare tider varit ropet om upplysningens spridande. Svenska allmogen har genom sitt fria och tydliga förhållande till samhället varit den förståndigaste och för sitt behof upplystaste bland sina likar i Europa. Det har varit sällsynt att träffa en Svensk bonde, som ej kunnat läsa; ty han anses detta för religionspligt. Detta är dock i sjelfwa England ej så sällsynt bland arbetande hopen. Drif blott det andliga ståndet, folklärarne, och upphöjligt utom gränsen af sina egentliga pligter; och det skall öfwen hos oss snart ej mera bli sällsynt; i hwilket fall man åter kommer för sent med sina landtskolor, der man förmodligen will undervisa bonden i så mycket, som han ej behöfwer weta och ej har intresse att lära. Det gifwes intet annat verkligt inrese till bildning, i hwad stånd som helst, än det högsta och ädlaste. Säg bonden att han skall lära sig läsa och skaffa sig kunskaper ur andra stål, än för sin religions skull: upphöj för honom så mycket ni will den egna fördelen af undervisningen. Han skall säkert finna det i detta asseende beqwämare att lära ingenting, eller om han lär, så sker det af winningslystnad, och han lär med det same

ma på att bli skåm, hwartill tonen bland folket, ej så utan skål, gemenligen stämpelar de små upplysnings-kararna i hopen. Ders före innefattas all folk-undervisning i religions-undervisning. Denna hör till presternas wård, ty hwarför finnas de eljest; och dem tillhör också, att hwar och en i sin stad werksamt tillse och med sina församlingar öfwerenskomma, att wilsoren för religions-undervisningen, hwaribland kannedomen af modersmålet i skrift är det första, så att winna. Men också måste de då helt och hållet kunna egna sig åt sitt eget högst wigtiga kall. — Sådan är Dec:s tanka angående första slaget af de undervisnings-anstalter, som Broocman föreslår. De behöfwes ej som särskilda af styrelsen gjorda inrättningar, om presteskapets werksamhet är och får vara hwad; den bär; ty deras ändamål måste vara religions-undervisning, för hwilken samhället äger ett eget stånd, på hwars ansvar den ligger. Blott i större städer, der, i gåsningen af en stor massa och trängseln af alla förhållanden, så lått sälles till botten ett nederslag af människor, som, sedan lemnadt åt sig sjelf, likt ogräs, ur alla vinklar och wrår uppväxer som pöbel, äro särskilda allmänna anstalter för den lägsta klassens undervisning önskliga. På sådana orter är äfwen Lärarens förtroliga kannedom af sin församling, af sig sjelf förswårad. Man måste då beklaga, om sådana anstalter tagas, hwarigenom den ännu mer förswåras, och dertill tror sig Dec. böra råka den förändring, som, så wide han wet, i senare tider lärer ägt rum i Stockholm, att hålla de årliga förhören ej i husen, utan i kyrkan; hwarigenom man lättare undandrar sig derifrån, och hopen af den pöbel, som ej har minsta kristendoms-kunskap, förfräcktligt tillwäxer, utan att presten äger tillfälle att

känna och råta det; isynnerhet då han försöfrit öfwerhopas med werldeliga befattningar. —

För det andra: till patriotism måste ungdomen uppfostras. — I hwad den beror på seder gäller derom samma anmärkning som om religiositeten. Den måste finnas hos ett folk för att i det uppväxande släktet ingjutas. Den är dock i ett synbarare (ehuru ej innerligare) förhållande till lagarna än denna, och står i större mån under deras direkta inflytelse. För religiositeten kan staten ej sörja genom någon annan egen anstalt, än genom ett riktigt organiserande af det stånd, hwars särskilda angelägenhet den är, så att det uteslutande får egna sig deråt: på patriotismen werkar den direkt genom hela den klass, som har att göra med allmänna angelägenheter och hwilken, såsom styrande, i selswa werket bär i samhället vara den lefwande lagen, det will säga, vara anda till dess beaktas. Denna klass är den wi kallat den offentliga; emedan för den det offentliga ändamålet tillika är det närmaste. Ut en sådan ej blott till sin befattning (i detta afseende har den aldrig kunnat upphöra att finnas) utan till egna seder och tånsättande offentlig klass åter bildas i samhället, det är hwad i min tanka war tid nödwändigast kräfwes. Den må ej blott till sitt yrke, såsom embetsmannaklass kunna urskiljas: den bär lika wäl kunna urskiljas i och för sig sjelf: den bär till hela sin bildning äga en offentlig karakter, och ej först så den genom lyblan. Den skall närmast werka för det ändamål, som är statens eget: det är då i sin ordning att den under statens egen omedelbara uppsigt dertill göres tjenlig, eller får en offentlig uppfostran. Hwärtill skall den bildas? Till skicklighet, emedan den skall

flöta allmänna wärf, och till oegennytto, emedan dessa wärf äro allmänna. Ut den förra kan bibringas genom undervisning är tydligt: men man inser ej strax hwad medel staten kan äga i sin hand att inge den senare, isynnerhet om den ej mer har att räkna på ett gifwer offentligt ständs seder. Det återstående medlet, och hvilket derföre är så mycket angelägnare att begagna sig af, wore, att selswa undervisningen wäcke ett oegennyttigt intresse, och derigenom upphöjde öfwer det enskilda. Hwad är det då för ett oegennyttigt intresse, som kan wäckas genom selswa undervisningen? Detta är intet annat än intresset för kunskap, för wettenskap, som sådan; ty sanning äger som dygd och skönhet sitt wärde af sig sjelf och ej af något, hwarför den skall brukas som medel. Undervisningen är dygdig i samma mån, som den går ut på att wäcka detta oegennyttiga intresse, den är ofedlig och förwänd i samma mån som den sjelf förnedrar sitt ändamål och öfwerlemnar kunskapen endast såsom ett medel till fördelar, hwarigenom ungdomen läres att anse den för ett nödwändigt ondt, som man måste utstå för att i förbigående märka sig några goda grepp att komma fram i werlden. Hwad betyder detta i senare tider så ofta hörda rop att all undervisning skall vara praktisk, om ej att kunskapen ej äger något wärde i sig sjelf, utan blott som medel? — hwarigenom alla studier otwiswelaktigt sjunka till brödsstudier. Kunskapen kan wäl efter fullbordad undervisning vara medel; men den är blott riktigt medel så wida den först warit riktigt ändamål, och aldrig upphör att vara det. Ordspåket säger: man lär så länge man lefwer; och menar dermed, att detta ändamål aldrig kan upphöra att efter-

sträfwas. Ungdomen lär för att lefwa, mannaåldren lefwer för att lära; kunskap och werksamhet förhålla sig till hwarann som sanning och dygd; och dessa äro ej medel anse norunda är för hwarandra, emedan de äro ett. Det intresse som lifwar för den ena är lika högt och ädelt med det, som förer till den andra, och så i grunden ett, att man ej kan nedfatta den ena till blott medel utan att med det samma ha beröfwat den andra egenskapen af swikförligt ändamål och sjelfständigt wärde. Undervisningen, den theoretiska sidan af uppfostran, måste derföre förkunna sig såsom ägande sitt ändamål inom sig. Ungdomen måste lära, emedan detta är godt i sig sjelf, och alldeles ej för något annat ändamåls skull. Man sätte detta andra ändamål och kalle det, till och med dygd; så swarar dygden, att den dygdiga principen i undervisningen är just det rena intresset för wettenskap och sanning, och att undervisningen, som sådan, ej har någon annan wäg till henne, än att gå rakt fram på sin egen. I och med det samma, som den erkänner sig ej gå ut på ett sjelfständigt ändamål, är derföre ändamålet ej mera dygd eller det allmänna goda, utan det enskilda, hwar till man wisserligen kan komma genom genwägar. Den kan då i hög grad utweckla wisa förnämliga färdigheter; men den bilbar ej mera, utan den drejerar. Det kan wäl hända att den skryter af att således hafwa gjort den theoretiska delen af uppfostran praktisk och beräknad på omedelbar nytta. Men derigenom har den begått ett dubbelt misstag. Ty den gör alltid på samma gång den praktiska delen af uppfostran, som ej beror på undervisning utan på seder, till theoretisk, lifsom för det theozien måste rådda sig åt någon sida; och den

uppfostringslära, som tror sig bäst kunna ge wettenskap genom anvisning på praktisk winst, är alltid den samma, som tror sig kunna ge dygden genom lexor. Denna följd bewisar tillräckligt deras omedelbara sammanhang. Hwarje sedligt och bildadt samhälle har deremot alltid ansett wettenskapernas förskottan såsom ett godt i och för sig sjelf, och så wäl genom frihet, hwilken är tankens element, som genom belöningar sökt att uppmuntra dertill. Ty de gagna blott der de aktas; och liksom de ädlaste saker äro samligast i sitt misshbruk, så äro både wettenskaper och konster ett verkligt gift för det folk, bland hwilket de blott så trifwas såsom trälar för winningslystnad, behof och begär, hwilka de då genom nya utvägar till tillfridsställelse oupphörligt drifwa utom hwarje gräns. Detta är ett barbari, som genom dem först blir obotligt; ty det blir ett raffineradt barbari, som med all odling blott uppodlar sig sjelf. De förtjena då i fullt mått alla de förebräelser, för en sedeförderlig werkan på samhället, som de så ofta fått uppbrä; ty i och med det samma som de ej mera idlas och wårderas för sin egen skull, hafwa de sjelfwa förlorat sin sedliga princip, och bewisa då bäst genom sin omoraliska insyrelse, att den egenlyttiga akning, som de böra njuta och förtjena, såsom uttryck af sanning och sönhet, ej blott hos ett folk är en sinnes- och förståndsfullkomlighet, utan en dygd.

Vi uppkastade i början den frågan: huru ett samhälles undervisningswerk tillika kan vara ett godt uppfostringswerk. Vi kunde då blott ge det obestända swaret att det berodde på lagstifning och seder, emedan undervisningens begrepp ännu blott war bestämmt i allmänhet, såsom ett meddelande af kunskaper, hwilka en gångse mening så

gerna tänker sig endast som medel till färdigheter för yttre ändamål. Men i och med det samma som wi nu funnit, att undervisningen är en del af uppfostran, som sjelfständigt bör behandlas och har sitt ändamål inom sig, hafwe wi äfwen funnit dess föreningspunkt med sederna och kunna således beständare swara på frågan. Swaret är så enkelt att det borde förstås af sig sjelf. Ett undervisningswerk är ett godt uppfostringswerk, i samma mån som det först och främst är hwod det skall wara, nemligen ett godt undervisningswerk; i samma mån, som det går ut på att meddela wettenskap och konst i sin renhet och strånghet, för deras egen skull och för intet annat ändamål. Ett undervisningswerk är ett dåligt uppfostringswerk, i samma mån, som det migkänner sitt sjelfständiga inre ändamål och blott går ut att meddela färdigheter för ett yttre, hwarigenom den först och främst förklarar karakteren genom uppställandet af ett egennyttigt intresse såsom princip för bildningen och för det andra ej en gång kan genom egna tillgångar winna det främmande ändamål den föresatt sig; ty det rent praktiska kan blott läras genom praktiken sjelf och genom ingen teori i werlden. Ej under dersöre, att de som äro så uppfostrade hjerligen förakta lärdomen såsom skofureri; ty den kan på detta sätt ej lära dem något, som de ej genom en liten tids öfning i sin besattning, sjelfwa lärt sig mycket bättre.

Lagstifningen, då den wille göra en offentlig uppfostran, har erkänt denna enda sanna princip för undervisningen, att wettenskapen har ett värde för sig sjelf och först derigenom får ett värde för samhället. Den har genom inrättningen af Universteter, såsom de högsta uppfostringsanstalter, och

hvilkas idé är att wettenskaperna skola beridas lika mycket för sin egen skull, som för deras meddelande, såstär den offentliga uppfostran wid det som enligt sin natur blott lesiver ett offentligt lif. Wetenskap och konst äro sådana till sin natur offentliga saker; de äro en så fullgången tanke, att den ryckt sig lös från sin upphofsman och lesiver och werkar i allmänna tänkesättet, sedan det enkilda hufwud, hwarur den föddes, redan länge förmultnat. Deras befordran är ändamålet med ett Universitet; och att detta blifwit ansedt såsom samhällets eget synes deraf, att styrelsen fordrat att embetsmannasämnen der skola fåte sin bildning, och att allmänna tänkesättet öfwerhufwud fordrat detta såsom ett wilkor för en liberal uppfostran. — Medlet att så goda Universiteter och derifrån goda ämnen för offentliga besättningar är det samma som att laga det wettenskaplig odling i och för sin egen skull eftersträwas och wär-

deras. Det folk i hvars seder detta ligger har goda lärosäten (ty det äger det enda som ger undervisningen lif), om de också skulle wara mindre fullkomliga till läroplan och yttre inrättningar. Det folk, i hvars seder detta ej ligger, utan som wärderar wettenskap och konst blott såsom medel för behof och begär, har dåliga lärosäten och en dålig embetsmannaklass, och förwarrar saken ju mer det efter denna förwända princip i sina allmänna inrättningar söker att fullkomna undervisningen, genom mängd af lärare, många lärostunder, många läroadnen o. s. w. Ja, hos ett sådant folk är den regering mest consequent, som lägger wettenskap och konst under de fullkomligaste band, och långt ifrån att befordra, inskränker och betvingar alla anstalter derför. Ty det råa barbariet, i hvilket dock naturen möjligtwis kan återtaga sin rätt, är bättre än det raffinerade.

(Statutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Theaterkrifwaren. Skådespel med Sång i 1 Akt. Swenskt Original af E. R. Liljeskjelle. Sthm. 1812. 39 sid. 8:o.

För dem af våra läsare, som under de senare åren haft tillfälle att se den DeGroenska truppens theatraliska representationer, är denna pjäs ingen nyhet. — Den skiljer sig i hufwudsaken ingalunda från de Theaterstycken, med hvilka wi sedan tjuge år tillbaka på alla Swenska Skådesplatser blifwit undfågnade. En öm, fattig far, som deklamierar mot verdens laster och dårskaper; en öm och gauche dotter; en älsfare som genom sin qwicka drängs intriger hemligen praktiserar sig in i flickans rum; en pratstuck gammal Tant och en dum, spökrädd och språk-rådbråkande kusin, äro granlärer som gemensamt tillhöra dem alla. Om nu denna ömme far förwandlas till en Theaterförfattare, hvars Dramer blifwit af Censoren förkastade (och enligt de prof som sid. 11-13 m. m. meddelas, war detta wist ej orättwist): så hafwa

wi framsför oss det Swenska Original, med hvilket Hr Liljeskjelle welat bereda sin ödbblighet. Hwad utbrändet angår, så öfwerföddar den prosaiska diktionen af språkfel, kryskade infall och de verhördaste plumpheter, liksom de verffierade stumparna af rimtwång och omeningar. Såsom prof will Rec. anföra slut-strophen, emedan den beskändt är riktad mot honom. Den misslyckade Theaterkrifwaren qwäder:

„Till nöjets gud jag wägar bära ett offer, ej af lagrar, nådt, Nationens blick är Auktorns åra des bifall blir wår Ijuswa lott (?). Till dem som granska och som ödmässa för Skådespelets minsta fel är denna Stance: — låt oss ej glömma att lifwet är ett Skådespel.“

Men wore lifwet ett så uselt skådespel som Hr Liljeskjelles, skulle wisserligen hwar och en menniska blygas att på werldstheatern föresälla det.

L i t e r a t u r = S i d n i n g.

N:o 12.

Erdagen den 27 Mars

1813.

R e c e n s i o n.

Gylse, Drottqvåde. Första Afdelningen.
Lund 1812.

(Slut från N:o 10.)

Bland de svåraste uppgifter för Skalden, liksom för Konstnären i allmänhet, råka vi billigt den, att skickligt använda det rysliga, det förfärande. Det är länhända här, som måstern visar sig i sin starkaste kontrast mot det blotta natursnillet; detta går gerna i allting till öfverdrift och således öfven här. Men en öfverdrift af det rysliga (dersamma gäller om alla slag af Sublimt) straffar sig sjelf derigenom, att den alldeles upphäfver den verkan som åsyftades: vi måste öfverkastas af det förfärliga, men icke wånja s derwid. Drottqvådens sångare, fördriffrige så rik på sann sublimitet, har här och der stöt emot denna klippa, på hvilken orralige stödat. Hur fullkomlig framstrålar icke åter här Homeros! och på det Förf. icke må förebrå oss någon ensidighet, wilja wi öfwen hänwisa honom till de Skottiska romanterna och till äfkilliga af våra gamla inhemska. I

desa diktningar är ingenting öföfadt, ingenting maniererat, ingenting beräknadt att förwåna med talöst sig på hwarandra trängande bilder och uttryck för en och samma äfädning: de hafwa i det enklaste hunnit det högsta. Man må icke invända, att också dessa härleda sig från rena natursnillen: i en poetisk tid är det födne omedelbart närvarande i det wäntliga lifwet, och Skalden behöfwer blott öfwerlemnna sig åt det omgifwande elementet, liksom man inandas luften och fysiskt lefwet: det gifwes ej i detta öföfvens tillstånd något öfverdriftwet, något oädelt att undwika. Är wäl nu samma förs hållande? Det fordras nu mer än snille, det fordras konst för att framalstra det förträffliga. Ehuru öredig den är, den aning här om, som ligger till grund för Fransosernes skelwa och widskleppliga föreställningar om Smak: deruti hafwa dock dessa Fransoser och deras Swenska papgojor rått, att snillet måste äga mer än en uppbrusande känsla och en liflig inbillningskraft, för att äföfkomma verk, hwilkas fulländade form — och den ensamt — förmår öfwerföra deras inre halt till öföfwerlden. Det måste äga en

fin takt för det ädla i alla föremål dem fan-
tasten samlar, och för det måttade, det jem-
wigriga i deras sammangjutning: denna fina
takt (smak) kan nu endast förvärvas, små-
ningom, genom öfning och studium. Det
bör icke försläpa Gylses skal, om vi säga
att han ännu icke fullkomligt i detta afseende
tillfredsställer Kritikkens örnblitt: han skall
snart göra det, om han vill; och vi önska
af wördnad för hans stora förmåga, att han
må vilja det. Han skall då aldrig, såsom hit-
tills underfundom, midt i de herrligaste mål-
ningar falla från det kraftiga till det råa,
från det hisfliga till det wämjliga, från
det höga till det uttänjda. Han skall då
finna öfverflödigt, att utmåla Walfryornas
blodsduk på detta sätt (s. 38):

„Deß träd af menniskocarnar är,

Den flammas med blodlefrars stjernor,

Och eggen randas med skallar och hjernor“ —
och att i allmänhet lösa så mycket med blod,
lefrade blodklumpar, sprittande lik, äfönder,
gastar m. m. Örf. må lära sig af Shak-
speare att måttligt begagna dessa rysligheter,
och att alltid träffa det verkligt rysliga,
såframt han annars äfwen i fasan sträfwar
efter ett uttryck för skönhet: hwilket han
wisserligen bör.

Icke heller skall han då drifwa det
rättmåttiga upplifwandet af en mängd wackra
archaismer till ett konstlade uppreparande af
dem som mest behogat honom — T. ex. bru-
ker af pronomen den med indefinit substantif
i stället för ensamt ett definit (De mästare,
De kämpar, den bardalek, för mästerna,
kämparne, bardaleken); ätergifwandet af
höjelsen an ät adjektiverna (blodigan, smi-
digan, grönan, för blodig, smidig, grön);
ordet mände, och så vidare. Wi gilla på
det högsta dessa archaismer, och hafwa redan

förklarar dem för wäsenligt hörande till en
episk dikt; det är endast på de ställen, der
de synas intwungna blott för att wara strax-
ter, som wi önska dem bort: ty det gamla
bör icke återtagas derföre att det är gammalt,
utan, såwida det är skönt, derföre att det
förskönar. Att så i det tekniska ställa hwar
och ett drag på sitt värdiga ställe, beror ytterst
på den fina takt hos konstnären, som wi öf-
wansföre kallat med det kända namnet Smak,
och på graden af dess uppöfning. Rec. Kul-
le ur förewarande composition anföra exempel
på det i denna hänsigt lyckade och förfelade,
om ej dessa, då de fleste läsare sakna den tech-
niska skarpsynighet som i blinken jemför och in-
ser, måste beledsagas med widblifliga demon-
strationer, dem så gjorde sig det beswäret
att genomtänka. — Obekrifligt wärdslös är
Öf. i sina rim. Han rimmar ej allenaft
fäste och fräste, högt och krökt m. fl. utan
stark och werkt (sid. 2) armar och närmar
(sid. 84) o. s. w., uppenbara originiteter,
till hwilka ett provincial-uttal torde wara
orsak. I en sådan dialekt torde också ordet
bratt finnas, som här så ofta förekommer
och synes betyda hastigt, brädt. — Mången
af Gylses beundrare anser slika brister för
obetydliga: men äro då också ej dessa mindre
brister lättast att undwika? och hwarföre
störa den mer bildade läsarns njutning, hwar-
före gifwa eländiga belackare en smula nytt
watten på deras småningom förtorkan-
de gwarnar, med småfater dem en enda
öfverblitt kunnat afhjelpa? Lätom de senare
utspruta sitt wanwett endast mot det i alla
punkter rigtiga: bindeln, som redan börjat
löfna från folkets ögon, skall då hastigare
falla och förtrompas. Men huru blande
skynsam det denna första Afdelning af Drott-
nådets blifwit befordrad till trycket, kan

Åfven skönas deras, att Innehållet öfver femre Sängen är hälften af det Innehåll, som läses öfver den fjerde; hvilken således utvidgades till tvänne sänger, sedan dess begynnelse redan var tryckt. —

Rec. har med stränghet nagelsarit felet i det märkvärdiga föremål honom blifwit ålagdt att granska: och han har gjort det derföre, emedan stora snillens misstag ofta förblända dem själfwa och deras anhängare såsom förtjenster, och förwilla begynnarn till själfswäldiga utflykter, som wäl kunna förstås der de öfverskinnas af skönheter, men icke böra få föränleda den fördomen hos nationen, att hennes yngre litterardrer ämnas upphäfwa de wäsentliga reglorna i bildningens werld med de owäsentliga och framställa chaos såsom den äkta, ideala naturen. Hvad är en recensjons ändamål? Att wäcka hos den lesen af allmänheten, som ej själf består af kunnare i ämnet, en riktig och klar åsigt af det som recenserat. Gylses författare, som med ett jätterwerk gjort sitt första inträde i vår witterhet, är öfver all koning, med hwilken man uppmuntrar lärningen: hans höga genius är wärdig att dömmas efter den högsta måtstocck, och näst den äran att wara sulländad, en ära som ej tillfallit många (helst i Gylses skaldestag), är ingenting ärofullare än att sela af öfverflöd på kraft. Då detta Drottqwäde är i Swenska språket det enda episka försök, som förtjenar ett utfröligare omdöme än tio rader, twela wi ej att, i det wi förkunna nationen hwad hon har att wänta af en så lofwande skalde, tillika fästa denne skalde och hans utslutande tillgiffnes uppmärksamhet på de få lätt bortflåtrade dunster, som ännu förhindra hans rikt begäfwade själ att i dikens spegel afbildas sig i all sin glans, såsom en öfver-

träfflig poetisk organ åt nordiska storheten och Swenska hjeltetmodet. Wi trossa hwem som helst, att wara vår måfstore i högakning och wänskap för Herr Ling (ty hwarföre undandölsja ett namn, som uttalas med stolhet af alla sängens wänner?): men wi sätta icke den sanna högakningen i en superstitiös undergifwenhet för det afkningswärda, ej heller den sanna wänskapen i ett klemnigt öfverflyande af bristerna hos det man älskar: den yttar sig twertom såsom ett begär att bidraga till det älskades fullkomning. Hvad wi anmärke i denna wälmening, kan förbättras i förfäktningen, eller i någon ny upplaga, hwilken åfwen i ofseende på typographiskt behag och correcthet wore önskwärd. Det enda ohjelpliga i Gylse är grundfelet med planen. Huru mycket fördelaktigare hade ej Gylf. walt sig en bestämmd historisk person eller något icke allegoriseradt stycke ur Swenska historien till ämne för sin hjeltedikt! På det sättet skulle han redan hafwa blifwit för våra landsmän, hwad Camoens är för Portugiserne. Den wäg han hittills wandrat, har endast varit en lysande kamp mot det omöjliga: han synes hafwa tänkt: *καλον ὑπερ τι καλε θυνησειν*.

Men långt ifrån att detta inträffar, herrskar twertom det friskaste och rikaste lif i de flesta delarna, särskilde betraktade, af denna poetiska organism. Wi hafwa jemsöct den med urtiden för skaldestaget: om wi åter utan någon föregående sammanlikning betrakta den endast såsom sammanställning af lyriska historiemålningar ur Swenska häfderna och fornmythologien, bekänna wi tackfamt, att många af dessa bilder skänke oss ett eget slags outfäslig njutning, med hwilken det nöje wi erfärit genom äfkilliga andra lyckliga inhemska skaldeljud, icke har något ge-

men sammt mer än skönheten. Det är sant, äfwen i Drottgwädder glöder en djup sentimentalitet, men den bår här öfwerallt en manlig karakter och fosterlandskärleken är dess öfwerwägande pol. — Det är Nere's pligt, att af denna förtäflighet anföra några exempel. Wi börja med beskrifningen af Nornorna sid. 9. och 10.

„Men se! — wid asterträdet Hydrosill,
Wid Tidens tråd, det gamla,
Som länge war till och länge blir till,
Fast hafwen förtorka, fast klipporna ramla;
Der mände wid trådens möstiga stam
En öfswertäckt boning stå,
Så hög, så skön som himmelen blå.
Hwar dag ur boningen gånga fram
Tre fagra, tre mäktiga qwinnor.
Ho äro de trenne mäktiga då?
De åter till Tidstrådet mände gå —
Det äro Nornorna, Öders Gudinnor.
Och allt uti werlden bestående de
Som tinnat och tinnat de dödlige.

Se Urda, — Urda den äldsta Gudinna.
Den milda hon liknar en winkande hamis
Uf ynglingens söfnade ålskasinna,
Som wiskar, men styr hans utsträckta famn.
Och se — hennes mantels dystra färg
Är mörk som de fjerran blånande berg.
De urgamla guldrastor högt hon bår,
Och runor wid runor hon på dem står.

Och Werand, dess syfter, hon står der
bredwid;
På ett brinnande woxljus hon tecknar
De märken, hwarester hon räknar
Hwar stand af den flöende tid.
Och se! wid ljufers flämmande dag
Än fluggas, än hästwas dess anleddrag.

Lik qwinnan, som allwar bår i sin blick,
Hon sällan — blott sällan en dyrkare fick.

Men Skuld a, den yngsta af Nornor-
na der,
Hon pekar mot skjernornas flot.
Som listigan tårna så wäntlig hon är,
Besöjad hon gåt sin älskling emot,
Som kysser förtjust den öseddas fot.
Och blott för att etda den swages begär,
Sin söja till sidan hon hwifta låter,
Men strax hon höljer sitt anlet åter.

Så stodo de heliga Nornor tre,
Som bestämt hwad har skett, och sker och
skall ske.
Wid ertidens låda hwar dag de mötas,
Der södhwita swanor gunga fram,
Och de stänka dess watten på Hydrosills stam,
Att ej utaf åder det mände rötas.

Och Nornorna talode länge tillsammans
Och dömdo de dödliges ofärd och gamman.
Och swängande högt den södhwita hand
Hworned de Tidstrådet redan begjutit,
De såste med starka kretsars hand
Hwart öde, som de besluttit." m. m.

Tidens tråd skilras på söljande wis sid. 14, 15.

Så stort är det asterträd, så stort och så högt:
Ho måtte dess gränslösa spira?
Dess qwistar sig underligt sammankrökt,
Dess grenar kring himlakloten sig wira.
Och honungsbygg utaf bladen neddroppar;
De idoga bi ta dess guldpjelfor opp,
Och hjortar fyra, med windarnes lopp,
Omgnaga de grenar, uppfråta dess knoppar.
Och högst sitter örnen i högans topp,
Och mycket han wet och mycket, han ser,
Dock blickar han helst på de hjeltar ner.

Men råder trenne det ask-tråd här,
Genom werldor nis de råcka:
En månde till Gudars boning sig sträcka,
Der urtidens källa rinner så klar.
Des warden är heligt: hvad twåttas deri,
Det månde så snöhvitt som liljan bli:
En månde de Gudar till rings här gå,
Ty månde de Nornors boning här stå.

Men Ydraasilis andra rot sig flutit
Allt öfwer fölbwerldens jätteslägt,
Och öfwer Ginunga-swalg den sig sträckt;
Der swalg som urwerldens ämnen omslurit,
Förn eidwerldens krafter dem format och
wäckt.

Och wisdoms guden Mimer der bor
Wid sin heliga brunn, hvars kraft är stor,
Ty des ädra från urwerlden flutit.

Men tredje roten till Nifelheims sot,
Till mörkrets iysliga werld sig breder,
Der Nidhogg bygger. Med wåldigt hot
Den drake gnager på Ydraasilis rot;
Der gamla tråd will han gnaga neder.
Han gnagit, han gnagit i många år,
Der gamla tråd lika fast dock står."

Den menstligare, den fintigare sidan af gammal-nordiska gudalärans sublimitet är framställt med den yppigaste bildningskraft, och på ett verkligt plastiskt sätt, i teckningen af Freyas hof (s. 57—63)* och Walhall (hela

*) Här förekommer wid slutet åter en officiell bet. När Freya förnam Aurás suckar och tankfull heg ur tårnornas ring, säges att
„hela laget tynnade bratt,

Som g a s t a r wid mehan om Jule-natt;"
en ödgäst obehörig liknelse om denna hoffiat,
åtminstone om des qwinliga personal, hwilken Falden nyss con amore utmålade med alla möjliga bebag.

femte sången). Oehlenschläger, hvars Thors Reise til Jotunheim är den enda moderna episka dikt, med hwilken Gylfe kan jämföras, — träder mot sådana medräffingar öfver i fluggan. I de herrliga orakelspråken, som sjungas af Alferne i tredje sången, visar sig den lyriska måstern, hwilken nyligen åter förts ut af och i chörerna till det annars mindre goda Sorgespelet Agne. E. ex. (s. 47.)

„Drott hör jag falla;
Men wännerna riga.
Svärð ser jag brista,
De snäckor förgås. —
Land ser jag falla,
Land ser jag stiga.
Det första det sista
Ho skref det för oss?" —

Äf oändligt lyckliga mindre bilder, liknelser och naiva uttryck öfwerflödar hela werket: så som beskrifningen på (England) Hafsmanen (s. 19, 20); Toruna Drottens benämning af „röfwaren i manteln gröna" (s. 31 o. a.); hemligheten af Gylfes fåfångas strider (s. 49);

„Ty Jarlen, som sjerran bak sköldborgen
stod,

Han afwoga, afwoga runor blott skref,
När segerrunor hon skrifwa tänkte.

Så listigt loka sin trollkonst dref;"

utropet i stridssången (s. 89)

„Ho älskar ej mjöd? — Ho hatar en tårna?" —;

underretelsen om gästernas drickande i Walhall (s. 93)

„De gäster drucko med stort begär,
Det mjöd sönk som daggen i solbrändan jord;
— Ty ringa är ej de lycksaliges idret,
Och ej är i Walhall på mjöd någon brist,
Den sanning fring wida werlden är spord."

Och skulle man anmärka alla vackra landskapsstycken, väl inslätade historiska minnen, sticlignande använda heraldiska och geografiska omskrändigheter, o. s. w. så nödgades man affskrifva det mesta af boken.

Men det är tid att wi sluta vår granskning. Den torde äminstone hafva wisat, att en skalbedikt af denna natur och dermed öfverensstämmande förtjenst icke förut finnes i vår poetiska litteratur, som derigenom ur sitt fransyska härnings-barbari wunnit ett nytt, ansenligt steg på förädlingens bana. Och skulle Swenska läsare icke förstå att wärdera en författare, som ensam af Sveriges skalder går ut på att vara Swensk nationalskald och detta endast: så wore det ett wisdligt bewis på den slapphet, liknöjdhet och misbildning, dem hwarje filosofiskt åskådare länge föreblått möjan af vår läsande allmänhet, liksom den hårdaste otacksamhet mot en sällsynt patriotisk entusiasm, för hwilken Swenska folket synes det ädlaste, Swenska häfderna de rikhaltigaste och Swenska landet det största på jorden. Men ett rättwisare öde har drabbat detta Drottqwåde:

”De hemgudars bilder nu Gylfe ej bar,
De hemgudars runor ej mera han läste.
Som ålfkarn han suckade känsligt och dmt;
Från harpon de björensens-strängar han riswit.
Af sydliga Lekswenner strängad hon bliswit.
Dock — när en skald, som de forns
strängar glömt,
Uppå dem slog någon gång,
Då klappade Gylfes bröst wid
hans sång,
Fast redan han hade förglömt
Hwi Gudarne dem dessa tonerna gifwit (s. 8).

och denna glömska gäller ej om alla Gylfes barn. Det har sunnit många wänner och

skal finna ännu flera, äfwen bland läsare som icke äro Swenskar. Ty ehuru mycken wigeförf. lägger på sin utslutande Swenskerhet, hoppas wi likwäl att det äkta stöna i hans verk skal kunna kännas af hwar och en bildad menniska, som förstår Swenska språket och icke är alldeles okunnig i Skandinaviska mytologien: hwad som deremot är så speciellt Swenskt, att det endast kan njutas af Swenskar, är wisserligen hwarken skönt eller i ett konstwerk tillägligt. Det Swenska såsom Swenskt, har i artistisk hänfikt intet företräde för det Malabariska såsom Malabariskt: här bestämmes den Swenska individualitetens företräde endast af dess (warande eller möjligen) skönhetsgrad. Att neka detta wore, att drifwa sin patriotism till hwad man kunde kalla coquetteri med Swenskerhet. Är den aktningens värde förf. alltid fri derifrån? — Äfwen Homeros besöng en på wigt sätt endast för Grekerne wigtig händelse, och inslätade naturöbvärdigt sitt ämne och sin sång länge djupare i den Grekiska individualiteten än Hr Ling gjort eller någon modern skald kan göra: och dock är ju Ilias icke blot en nationlig, utan en hela menkligheten tillhörande egendom? Må man med swärdet i handen, i slagningens stund, hwar på sin gräns ådagalägga sin nationalitet i det man modigt blöder för hembygdens frihet och ära; må man under fredens lugn i dygd, wettenskap och konst wisas sin erkänsla mot moderlandet, sin kärlek till sina landsmän och sin stolthet att vara deras medborgare: men må man ej wisja uppdraga efter länder och klimat bestämda, willkorliga skissomurar kring, näst ljuset, det gemensamma maste för menniskan — den Eldna Konsten.

Underrättelse om några gamla Swenska Folk-Wisor, som förwaras å Kongl. Bibliotheket i Stockholm, Nedersta Galleriet, Skåpet 32.

Det torde vara tid att wi snart följa våra stamförwänters, Engelsmäns, Tyskars och Danskars exempel, i att samla och utgifwa dessa äldsta öfwerleswor af nationlig poesi; i hvilka hwarje folkslags ursprungliga individualitet så kraftigt och ofta så skönt uttrycker sig. Detta samlande är icke allenast wigtigt för språkets studium, i hvilket afseende dessa wisor alltid blifwa rikhaltiga källor, eller för hufvudforskaren, som i dem finner de säkraste intryg öfwer folkets tänkesätt och åsigt, utan äfwen för kannedomen af den romantiska skaldekunstens utveckling och dess olika strålbryningar mellan de Nordiska brödra-nationerna. Men att en sådan samling engång med fullständighet må kunna besörjas till tryckning, wore det ytterst wigtigt, att förteckningar öfwer de här och der i landet, så i offnitliga biblioteker som i enskilda mäns ägo, befintliga skrifter-samlingar i tryck måtte meddelas allmänheten. Och det är för att göra en början, som undertecknad will anföra några uppgifter om nedanstående handskrifter, hvilka (att dömma från pikturans karakter) till större delen synas icke senare vara upptecknade än i sista hälften af 1600-talet; men några deremot tyckas vara betydigen äldre. —

No 1. „En gammal Wissa huru såsom „en Swensk Fröken är worden af „dhe fornde här i Swerige Nambn „kunnige Folklingar, uthur Wera „Elöster i Östergötthland med gewalt „urhtagen. Dansede des Fadhers

„Nambn med sselwa Erbnitkan tyckes „intet komma öfwerrens, utan lij- „fare att hafwa warit Konung „Swerkers dhen trydies dotter.“

Uf denna Wissa finnas trenne exemplar och twenne äro försedda med denna titel. I bredden af det lästligaste af de två, är med en annan hand anmärkt: E collect. Fragm. J. Burzei præsertim notatu digno propter mentionem Imfoburgii. På det andra åter, är anteckningen sådan: „uthur Wudai Handlingar.“ Hwaremot det tredje exemplaret, som i anseende till skriftecknens skapnad synes vara det äldsta, har ingen öfverskrift, men består af sextiosex fyraradiga stropher, utom ordstäfwer, då de ur Wudai handlingar affrisne, endast hafwa sextiofyra *).

No 2. „En gammal Wissa om en „Drottning på Dorgholm, som „lösleppte fångarne medan Konun- „gen war borta; hwarföre Dlof „Fångwagtare dräpen blef.“ — Twenne exemplar. Består af trettio tvåradiga stropher med ordstäfwe.

No 3. En wisa utan öfverskrift, hvars början är: „Edfes Döctrar i Wänge“ m. m. och som består af trettioen fyraradiga stropher med insläktade ordstäfwen. — Uf denna wisa finnas twenne exemplar, och i bredden af det ena är antecknad: „Pär Jonson i Frösle (eller Adöle) söng denna Wissa i Jun. 1673.“ — „Wänge lägh på walmen der Hälken nu „ligger, norr om; dhet finnes ännu en brunn „kallad Wänges säbrunn.“ — Såsom en närmare anledning att igenfinna de i wisan nämnda orters belägenhet och således deriges

*) Något afwåkande från dessa trenne exemplar, är denna Wisastryckt i Canzli-Rådet Ibres Disputation; De Arce Ymleburg.

nom sjelfwa sångens råta fädernesland, torde
sista strophen så ansåras:

„Det gärom wij så gerna,
Kärlar är ertas krog
Kyrkan skall heta Kierna,
Men krogen han lösgas.“

N:o 4. Tyckes vara en förfäktning af
den ofwanbeskrefna. Den börjar: „Fru
Mårta går i höga loft“ m. m. — Den består
af tjugufatta fyraradiga stropher.

N:o 5. Ett Latinsk Carmen Rhythmicum,
eller Leoninum, om Konung Birger, bestående
af sju femradiga stropher.

N:o 6. Två exemplar af ett qwåde
om Engelbrecht Engelbrechtson. Det ena af
dessa, som är nästan oläsligt, har till titel:

„En gammal Wijsa om Herr Engel-
brechtz märklige bedrifter i Sverige
„och ynkelige dödd. Sampt om Nisk-
sens tilstånd på den tiden, under
„Danske Konungar, med en stark
„förmaning till enighet och att för-
„förswara Niskens frihet.“

Detta qwåde består af tjugusju ferraradiga
stropher utan ordstäfwe, men med afdelade
rim, d. w. s. att första och andra och fjerde
och femte werserna swara mot hwarandra me-
delsk manliga, liksom den tredje och sjetta
medelsk qwinklige rim.

N:o 7. Twenne exemplar af ett ättas-
strophiskt, på Swenska författadt poem, hwars
öfwerkrift är: Nota de Libertate. Ester
rimmens slut är i båda exemplaren följande

anteckning: Hæc Thomas piæ memoriæ
quondam Episcopus Stregneusis, och så wi-
dare sex latiniska wiser, hwilka äro lika så
litet prosodiskt som poetiskt rigtiga.

N:o 8. Två exemplar af ett långt mo-
raliskt qwåde, hwars början lyder:

„Thet merke nu sif swa fattigh som rik &
hwo som wil

Han sigle och roo, han finder ej troo i werldene
till“ r.

och wid slutet är uppskrifwet: Hæc Thomas
Episc. Stregn.

N:o 9. Ett exemplar af en wisa om Konung
Gustaf I. — Första strophen, som ordentlige
är satt på noter, lyder sålunda:

„Konung Göstaf rijdher till Dagharna
Han tingar med Dabl-Karlak sin.
Men Christiern ligger för Eddhermalm
Han åter stulin Swijn.

Christiern sitter i Stockholm och dricker båd
midh och wijn“ r.

N:o 10. En tio-strophig Wisa, hwars
början är:

„Gamble Herr Hoof och Toffwe Slacht
Dhe rida till Rjblabotning;
Dhe hade så mycket att snacka
Om listen stoltz Magdelijn.

Gudh råder åhu så wähl

För listwet råder listen Wagnill.“ r.

Öfwanförde wisan är antecknade: „Utan
twiswel rättare: Herr Öfwer och Tufwe Slatt.
Men här uppsatt som derh sunnit är.“ —

L. HAMMARSKÖLD.

R ä t t e l s e :

Sid. 144 r. 22 st. riktigt, l. wigtigt.
— 115 36 omständighet, l. om-
ständighet.

Sid. 160 r. 8 st. Krogi, l. Krogii.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 13.

Lördagen den 3 April

1815.

R e c e n s i o n e r :

Tänkar om Jordbruk af Olof Åkerén.
Sihm. 1813. 56 sid.

„Den wettensföpliga form,“ säger Förf. sid. 6, „som nu tiden öfuder åt dessa ämnen, det skönliga hågn, som vår landswärdande nådiga Konung dem tilldelar, samt den wishet och nit, hwarmed höga störesmän och wördnadsvärde medborgare, hwar på sin plats nu befordra det landt nyttiga, uti Landtmanna-sällskapets anstiftande och stadgande, samt i Lunskapets framlockande och utbredande, har öf gifwit mig mod och tillförsigt att till wördade landsmäns ompröfwande framgifs wa dessa mina tankar i Åkwansögde ämnen, hwilka jag, ehuru med andra yrken sysselsatt, tillwål från min första barndom, såsom södd och uppsödd i den wid jordbruket arbetande klassen, samt mer och mindre biträdd af de hithörande wettenskaper till mit eget nöje och uppbyggelse, betraktat.“

Om man wid förhållanden, som röra en enskild i det nu i hwilket man lefwer,

ser början till nya skapelser, må sådant icke wäcka någons förundran eller tadlas. Ty det är sant: hwarje enskild handlande person är skapare i sin krets. Enhwar är, för att tala mindre poetiskt, sin egen lyckas smed. Men att, i besattningar, som äro allmänna, der bemödaner är gemensamt, der man tar wid efter andra, som öf varit werksamma, der man wet förut att ehuru mycket man än medhinner, man dock fömmer att lemna arbetet ofulländadt i nya personers händer, der man är lånt blott i en stor ledja — att i sådant förhållande anse det nu, i hwilket man lefwer och handlar, för ett skaparenu, det må med skäl tadlas såsom hinderligt för den skapelsefulländning, som utgör föremålet för ett gemensamt sträfwannde.

Elektriserad af det herrliga, skönliga, skapande nu som Förf. i tankarne såg, fann han inom sig mod och tillförsigt att framgifs wa jemwål sina tankar i ett ämne, för honom, enligt hans egen utsago, remligen främmande. Men måtte man gör sin wän en tjänst om man för högt spänner deras wäntan som skola göra hans bekantskap? och

Hvad hånder når man såsom nya förwänan-
de skapelser framställer regeringarnas länge
wisa planer? — att enhwar, som, der frå-
ga är om ny skapelse, naturligtwis hellre
will sonas bland de medskapande än bland de
omskapade, skyndar att hjälpa med sina
kraster, att upplysa med sina tankar, att
ädagalägga sina patriotiska känslor, och att
der lugnt wisa i regeringens planer undan-
skommes liksom i wisa tider solen genom
swärmar af dansande mygg. Det fins en
bön, som alla regeringar borde ha i sina
litaniör. Det är denna: för sjeffiga hiel-
pare beware oss milde Herre Gud!

Förf:s Krist har twenne Afdelningar.
I den förra talas om ett efter naturens
grundreglor staldt jordbruk. „Som dessa
grundreglor,“ säger Förf. sid. 9, „ehuru nu-
mera icke okända, (liksom en ny profet
har Hr Grevesmöhlen framträdt och för
allmänheten bjudit att man skall ge jorden
igen hwad man henne fräntagit sid. 8),
likwäl ännu icke af någon Kristställare i sin
rätta ordning för en allmän fattningsgäswa
blifwit framstälde, wägar jag här i största
förtret andraga de samma såsom jordbruks-
wettenskapens första och enklaste elementar-
lärör.“ Dessa lärör eller dessa medel för wäx-
ternas trefnad, jordblandningar, göd-
ningsämnen, tillräcklig wärme, lagom
wäta, afhandlas under Litt. N. B. E. D.
Sid. 19 förefår Förf. att „wederhörligen
djupt nedsälla hel torf afwig hela åkern öf-
wer och sedan med öfwerföttad mull jemna
den till säning;“ sid. 21: „att genom brasor,
som wid inträffande köld antändas, före dag-
ningen förekomma frostskador å tracter, som
ligga innom slurna höider;“ sid. 27: „att wate-
na åkcar och ångstycken medelst kringförande

af en stor wattenrunna på drag med tillfett
durchslag eller spritränna.“

Rec. kan ej döfja sin förundran, att
finna dylika projekter framgifna under firma
af Olof Åkerrén. Männe någon spekulant
missbrukat denna firma efter mannens död?
Att höra dessa docerande herrar, lära de tro
swenska jordbrukaren ungefär lik oxen som
han för, utan all förmåga att kunna upp-
fatta hwad som dagligen swärfwar för hans
syn. Eller männe swenska jordbrukaren icke
får såsom andra näringsidkare balancera eget
debit och credit?

Uti andra Afdelningen talas om en
modellerad egendoms skötsel. Det wore
wisserligen nyttigt om mönster-egendomar
funnos. Genom Landmanna-sällskapets ås-
gård kommer likwäl aldrig någon mönster-
egendom att skapas, äminstone ej förr än när
måttstocken på det rätta ligger i hwar och
ens hufwid och mönster således ej mer be-
höfwes. Många foctar göra sällan god
soppa. Säkrafte medlet att så mönster-egen-
domar wore wäl om man understödde sådana
individer, hos hwilka man upptäcker fallens-
het att göra wäl allt hwad de göra, med
hwad de kunna sakna till realisering af sina
ideer. Dock, när man icke engång i mar-
mor kan åstadkomma fullkomliga mönster,
huru är fullkomlighet att förwänta, när
man arbetar i jord under wäderlekens ohe-
räkneliga inslytelse. I jordbruket liksom hos
människan ligger fullkomligheten endast i
ideen, och blir synbar endast genom isoleras-
de drag.

Magasin för Föreläsare och Lärare utgifvet
af C. U. Broocman. Sthm. 1810,
11, 12. 6 häften.

(Fortsättin. från No 11.)

Hvad är för skillnad emellan Skolor och
Universiteter? — De viljas genom olika lä-
roämnen och deraf följande olikhet i lärosätt.
Wetenskap är egentligen läroämne wid ett
Universitet, och hvad, som ej kan räknas dit
men ändå anses hörande till akademisk bild-
ning, försvarar sitt rum såsom skön eller fri
konst. Historia och Philologi äro lika mycket
wetenskap som konst. Emellertid är dock
wetenskapens icke och meddelande det som
utgör ett Universitets kännetecken. Då wet-
enskapen för sin egen skull der är läroämne,
så är metoden också ingen annan än den
som föreskrives af wetenskapen sjelf för
des bästa och klaraste framställning och be-
skännes ej af några andra afseenden. Detta
förutsätter att lärjungen har inne och har
smått allt det elementariska och således äfwen
är nog mogen att kunna studera på egen
hand. — Allt mer och mindre elementariskt
är deremot läroämne wid Skola, som äfwen
gör en olikhet i metoden nödig. Elementar-
iska kastar man de kunskaper, som ännu äro
så enskilda, eller så obestämda och allmänna,
att man, ur dem ensamma, ej inser det
sammanslag, hwär de stå till ett helt af
kunskaper. Enskild handledning är wid dem
nödigast, emedan de minst af sig själfwa äro
begripliga, utan blott genom det hela. Hvar
före deras sammanslag dermed, så widt sig
göra låter, måste på förhand antydas af
läraren, eller måste elementerna, om de äro
rent minnesverk, inläras på god tro genom
hans personliga anseende och myndighet.
Man kunde äfwen säga att de äro de stycken

i undervisningen, som ännu ej äro wetens-
skap, men willkor derför. Dessa willkor
kunna åter vara af olika grader: ett helt
af kunskaper kan åter vara element för ett
högre helt, om detta förre till sin princip
beror på det senare, tills man slutligen kom-
mer till wetenskapen, som är sjelfständig,
då den har sin princip inom sig sjelf. Så
äro orden element för Grammatiken, Gram-
matiken element för Logiken och denna åter
för Philosophien, eller närmast för Dialektik-
ken, hennes formella del. Derför böra de
förre men ej den sista höra till läroämnen i
skola. I och med den stränga och allmänna
wetenskapen så elementer en annan betydelse.
Allt derintill gå de i den progression, att
det lägre är element för det högre; detta
från är ordningen omvänd. I juridik,
medicin, alla använda wetenskaper är den
allmänna wetenskapen element, det högre
för det lägre. De förutsätta filosofiskt
bildning, wetenskaplig odling i allmänhet,
som är erkändt i universitets-inrättningen,
derigenom att den Filosofiska Fakulteten
är den första, genom hwilken man måste gå
för att komma till de öfriga. — Den re-
naste elementarkunskap är att kunna urskilja
tingen och weta att benämna dem, ordkun-
skap och sakkunskap. Detta är den allrafrä-
sta undervisning, om hwilken här ej är frå-
ga. Men äfwen då barnet kan intagas i
offentlig skola, återkomma dessa grundelementer
under olika willkor. Frågar man åt hwil-
ketdera man i undervisningen bör gifwa
företrädet, så har den frågan såwida ingen
mening, som det första i all kunskap är att
känna både föremålet och dess namn. Men
föremålet kan vara ett yttre eller inre, kan
vara ett begrepp eller en sak; och således
kunde frågan hafwa den mening, hwäråt

skall hufvudsakligast den elementariska undervisningen rigtas, åt begreppet sjelf och medlen och sätter för det uttrycket, eller åt kannedomen af yttre ting och förhållanden. Man kunde kalla det ena det formella, det andra det materiella elementer: till det förra räkna språkkänedom, Grammatik, Logik och Mathematick, så långt den någonsin i skola kan medhinna, till det senare all sakkänedom i egentlig bemärkelse, bekantskaper med det praktiska af samhällsyrken och näringar, och de kunskaper, som derwid äro af omedelbar nytta; och då blir frågan, hvilket skall äga företrädet: i grunden den samma med den kända och så mycket oomwistade, hwilketdera, *Realia* eller *Humaniora* (såsom skolspråket nämner dem) i elementarundervisningen är det viktigaste. Det ena är en öfverwälgande rigtning af det unga sinnet inåt, det andra utåt. Denna wäsentliga olikhet, tillika med den strid, som i ämnet länge nog blifwit för, tyckes bewisa att de swärligen äro förenliga med lika rätt, i samma undervisningsfakt. Förstår man frågan rätt, så har twisten, hwilkenderas ändamål är det viktigaste, intet förstånd. Den beror på ett missförstånd att begge ändamålen skola winnas på samma sätt och på samma gång. Hwad det senare angår, så förefriswer sakens natur ordningen. Det är klart att begreppet bör först i sin egen wäg, genom den formella undervisningen, utbildas, för att sedan i det verk samma lifwet så en desto ordentligare och rikare erfarenhet. Hwartill behöfdes eljest någon undervisning? Och hwarför eljest ej lemna hwarje menniska från första början att blott undervisas af sin egen erfarenhet? Hwad sätter angår så är lika tydligt att den formella undervisningen är till sin natue

öfverhufwud theoretisk, och kan ej bibringas genom någon annan praxis, än öfning i det theoretiska, och att den andra är praktisk och kan lika litet winna sitt ändamål genom ensam theori. Det praktiska af en syfta eller ett yrke lär man blott rätt känna och utöfwa genom syftan sjelf under föränds insende. Detta är den rätta praktiska undervisningen: dertill behöfwer ej emberemannen skola; men han har behöft skola för att föra ett bildadt begrepp till syftan. Förstå rigt gifwes det intet medel att på förhand få erfarenhet, utan genom studium af menniska erfarenheten i sitt hela. Denna innerhålls i Historien, som är den enda möjliga skola för det praktiska, innan man sjelf inträder i det verkamma lifwet. Det första wilkoret för all verksamhet är att känna sin plats så i samhällswerlden, som den physiska. Med historiska undervisningen bör Geographien förenas. Genom dessa studier beredes i allmänhet öfvergången från det formella till det praktiska. Man kunde föresbrå mig som ett fel att ej hafwa räknat Naturkunskapen till det materiella undervisnings-elementer. I min tanke är det ett fel att räkna den till någon elementar-undervisning. Man må studera den i sitt hela eller ett särskildt fält deraf, så måste man dertill föra med sig wettenskaplig öbning i allmänhet, som förutsätter innehafwandet af de formella elementar-kunskaper. Naturwettenskap är använd filosofhi och mathematick, och alla upptäckter deri äro eller gå ut på upptäckt af det sammantråffande af begreppets och naturens lagar i det enskilda, som filosofhi blott kan wisa i sin allmänhet. Det enda undantaget wore den egentligen så kallade Natural-Historien: en Grammatika af naturens språk, der man ej ännu hunnit öfwer

uppställningen af partes orationis till fontoren. Desså anser jag den för ungdomen kunna vara en nyttig och behaglig syfvelsättning, blott derigenom ingenting försmmas för de formella elementerna. Med skäl kunde man beremot till det materiella elementet råfna all den slags undervisning, som meddelar ej wettenskap, utan deras resultat, så wida dessa äro af allmän nytta. Man ser strax att detta i den formella undervisningen, som går ut på att bereda till wettenskaplig odling, wore helt och hållet bakvändt, och skulle förvirra den, om det der blandades in; ty wettenskapen måste föregå sitt resultat. Men rätta medlet att bibringa denna resultat-känedom på ett praktiskt sätt skall strax wisa sig, då det tillika torde bli klart, att twiflen om företrädet af *Realia* eller *Humaniora* ej blott beror på missförstånd af lärotid och sätt, utan äfwen på missförstånd af olika samhällsklassers behof. — Det är tydligt att den undervisning, i hwilken det formella elementet öfwerwäger, är ensam undervisning i egentlig bemärkelse; ty den går direkt på begreppets utveckling, hwilken måste föregå all praxis efter begrepp. Det är tydligt att den undervisning, i hwilken det materiella elementet öfwerwäger, blott är undervisning i egentlig mening. Den går direkt ej på begreppet utan på sakerna, och den enskilda sakkänedom, som dermed åsyftas (en allmän kan blott winnas genom wettenskaplig odling) står endast att erua genom verklig erfarenhet af sjelfwa sakerna. Men all undervisning, som går direkt på meddelande af erfarenhet är ej undervisning, utan i egentlig bemärkelse, handledning, med belad färdighet i det praktiska. Emellertid så wida all praxis måste ske efter begrepp, för

utsätter äfwen handledningen undervisning. Om det materiella elementet äfwen anses såsom det angelägnaste, så förutsättes dock någon slags formell undervisning. Frågan är då hur långt denna behöfwer gå, och huru den bäst må meddelas. Den formella undervisningen, för sig betraktad, har sin regel i sig sjelf, den utgöres af gradwis stigande elementer intill sjelfwa wettenskapen och har derigenom sitt ändamål inom sig. Är åter undervisningen blott medel för något wißt praktiskt ändamål, så beror den ej af sig sjelf utan måste rätta sig efter detta, och reglorna dertill kunna bli lika många, som särskilda yttre ändamål finnos. Då dessa, ehuru de i allmänhet bestämmas af menliga behofwen, dock äro oräkneliga, så följer af sig sjelf, att för den slags undervisning, som blott är nödig såsom medel till färdigheter för yttre ändamål, alldeles ingen allmän regel kan gifwas. Men hwad som ej kan sättas under allmän regel är obständigt genom någon lag, och hemfaller just dertill enskildt wal.

Wi yttrade i början af denna uppsats, att det är högst wigigt att lagstifningen känner sina gränser och ej genom lag will bestämma hwad som i uppsatstran måste vara enskild angelägenhet. Wi kunna nu närmare använda detta på undervisningen, och hofwa sunnit gränser, som ligga i sakens natur. Den formella undervisningen, som går ut på wettenskaplig odling, är, derigenom att den inom sig sjelf har en allmän regel, just dertill den enda, som direkt kan bestämmas genom lag. Denna undervisning som föreskrifwes af en stats lagar är den offentliga. Wi inse nu att offentlig undervisning ej blott urfästes genom sätet att ge den i allmänna inrättningar, utan genom

undervisningens natur. Den formella är den enda som kan underkastas allmän regel och därför bli föremål för lag. Vi hafwa sagt att olikheten i sätter af offentlig och enskild uppfostran förutsätter en olikhet i ändamål. Den offentliga uppfostran, som sker för ett offentligt ändamål, är därför fastad wid det som till sin natur är offentligt, nemligen näst religion, wettenskap och konst. Det offentliga ändamålet är tillika det närmaste för den offentliga klassen af medborgare, des underwisning måste därför meddelas ur en helt och hållet oegennyttig princip, det vill säga: för kunskapens egen skull. Vi hafwa också wisat att detta är den sedliga principen i undervisningen: den måste således framför allt väckas och lifwas hos den klass, som närmast förjer för de moraliska behofwen i ett samhälle, eller den offentliga. Med ett ord: det är tydligt, att allmänna undervisningsanstalter, genom sin natur och sitt ändamål ej kunna vara annat än anstalter för högre och wettenskaplig odling; och om de skolor, som bereda dertill, kallas lärda skolor, att inga andra, än dessa, kunna vara offentliga inrättningar. Den enda rätta principen för en skolordning är, att skolorna äro förbindelseanstalter till Universitet, Gymnasium närmast, Trivialskolan för Gymnasium, utan ringaste afseende på andra ändamål, som blott förvirra och förderwa undervisningen. Denna idé är både den rätta och den gamla, och ifrån den bör man ej låta förwilla sig genom en wellig tids fordringar, som har wederrwisat för allt annat studium, än det som är beräknadt på egen winning; fordringar, som aldrig med nog obewellig stränghet kunna behandlas.

Och hwad innehålla då dessa tidens så ofta återopade fordringar, att allmänna un-

derwisningsverken skola hafwa, hwad man kallar, en mera praktisk, en mera redbar, en mera nyttig, än wettenskaplig rikning? — Först och främst en omdöjlighet: att staten skall göra offentliga anstalter för enskilda, och för hwarje enskild, olika behof. En offentlig anstalt kan blott göras i saker, som kunna läggas under en allmän norm: huru wore elsest en lag för anstalten möjlig att föreskrifwa? Är wettenskaplig odling för sin egen skull, undervisningens ändamål, äro skolorna förberedelser till universitetet och ingenting annat, så är läroverkets ett sluteckelst, och undervisningen kan till sina minsta delar af lag bestännas; ty den består i en progression af elementer, som sjelfwa bestämma sin ordning, nödwändigast att bereda det unga sinnet för fattandet af ett helt i kunskaper, af ett organiskt sammanhang, sådant det bör finnas i wettenskapen. Wotkastar man den norm som ligger i saken, hwad skall den tagas? — Af personerna som skola underrisas, och deras olika behof af kunskaper för framtida fortkomst. I stället för att lagen, om den är lag, bör vara rättesnödre för personerna, är det således personerna, och personliga, mångfaldigt olika intressen, som skola vara rättesnödren för lagen. En större förwirring af de enklaste samhällsbegrepp än den som ligger i sådana fordringar, kan ej tänkas. Frågar man efter ändamålet med en sådan sig sjelf motsäggande offentlig undervisning, så kan intet bestämdt, till sin natur allmänt och offentligt ändamål uppgifwas; ändamålet blir en sammanfatt storhet af alla de möjliga enskilda ändamål, som lärjungarne sjelfwe eller deras föräldrar kunna ha; och som just därför ej kunna öfwerensstämma i något, emedan de blott öfwerensstämma deri, att hwar och en

will bemäktiga sig de kunskaper, som för des
enskilda behof äro tjenligast. Man hjälper
sig derför ifrån frågan med det obeständaste
af alla svar: att man i sådana skolor blott
will ge en allmänt menlig och medborgerlig
bildning, eller meddela de kunskaper, som för
hvarje hyssad samhällsmänniska äro nödiga
(så uppger Broocman, äfwen förwillad af
ett förflutet tidehvarfs wacklande allmänna
tänkesätt, ändamålet för offentliga borgares
skolor). Frågar man vidare, hvilka de
kunskaper äro, som för hvarje hyssad sam-
hällsmänniska äro nödiga, så följer upprä-
kande af ett dagligt allehanda i wett och
wisdom: geographi, naturkunskap, histo-
ria, statistik, geometri, räkens och skrif-
konst, ljudelig läskonst, språkkänedom, nå-
got af de moderna, något af de gamla, mor-
ralisk och religiös bildning; och man skulle
kunna öka denna lista så länge man behagar
med äfkilligt, som wore nyttigt att weta
och äga. Då en sådan offentlig skola dock
ej skall vara en lärd skola, hvars karakter
är att meddela kunskapen för des egen skull
och i wettenskaplig affigt, så följer, att om
man äfwen skulle kunna bestämman hwar
der skall läras, det likwäl blir omöjligt att
säga: huru. Zy huru mycket hwar lär-
junge wille taga till lifs af lärdomen, beror
helt och hållet af hans enskilda affigt dermed
för sin framtid. I en skola, som dock skall
heta offentlig, och stå under lagen, kan lär-
jungen, när han will, afbryta läraren med
desa inwändningar: hwar är detta mig
nyttigt? kan jag ej slipa med mindre? gif-
wes det ingen genare wäg att komma till
resultatet och nytan af allt detta? — Och
om han ej gör dem högt, äger han dock all
anledning att göra dem i sit sinne, och att
rätta sin sit derefter. Tvingar man honom,

så måste han finna twänget så mycket mer
orättwist, som lärdomen i en sådan skola ej
kan förkunna sig såsom gifwen för sakens,
utan för lärjungens skull. Han är blott bit-
kommen för att lära så mycket att han ber-
med kan berga sig, och äfwen gälla för en
hyssad samhällsmänniska. Frågar man hwar-
je erfaren Skolman om orsaken till det syn-
bart oftagande allwaret i lära och disciplin
wid våra läroverk (som dock äro ämnade
att wara lärda skolor); han skall medge
rätta orsaken wara att all offentlighet till
den grad förswunnit ur allmänna tänkesätter,
att man börjar ej en gång kunna tänka sig
en offentlig anstalt utan såsom gjord för en-
skilda ändamål. Swadan, om ej derifrån,
kommer det sig irritande förderliga sjelfs-
wälder hos föräldrar och dem som äro i deras
ställ, att sjelfwe bestämman, i hvilka af de
stycken som läras i skolan, de wilja hafwa de
unga underwisade, eller hos lärjungar att
sjelfwe här få äga wal? Då likwäl i en
offentlig inrättning intet enskildt intresse bör
så äga den minsta röst och inflytelse. Se-
nom denna osed, helt och hållet stridande
mot naturen af en under lagen stående an-
stalt, som bör wara sträng enformighet, skall,
nödvändigt, och emot lärarnes wilja, följa
en allt mer tilltagande laxitet i lära och
disciplin. Läraren beror således af dem han
underwisar, i stället att de borde bero af
honom, och han kan ej hänwisa lärjungen
på lagen, som han wore skyldig att wörda
och lyda utan att resonera, om lagen sjelf
är olag; så må man wäl falla den hvars
princip det skulle wara att rätta sig efter hwarje
enskildt intresse. Är således ett underwis-
ningsverk, ämnadt att åt alla klasser af
medborgare meddela den nödigaste bildning
(hwar man menar med borgarskola) en,

såsom offentlig anstalt, sig sjelf motsä-
gande och omdölig inrättning; så följer af sig
sjelf att sammansmälningen af lärde och bor-
gerlig skola i samma läroverk alldeles ej kan
wara någon lycklig idé. Behofwen äro för
olika i olika samhälls-klasser att undervisningen
här kan få någon enhet: man måste, i mer
och mindre mån, lemna lärjungarne eller
dem, som i deras ställe besluta, wal af un-
derwijsnings-ämnen. Deras följer först och
främst för sjelfwa undervisningen afhängig-
het å lärarens, rum för sjelfswäld å lärjuns-

gens sida. Är åter ej sträng disciplin i
sjelfwa undervisningen möjlig, så följer
strax, af sig sjelf, odisciplin i afseende på
sederna. Lärjungen måste ju weta att han
går i skola för att lära. Här han handtera
detta huswärdämål efter egna infall och
förmenta behof, blir det dertgenom oordentligt
och lant behandlad, så förslås hela hans
känsla för ordning och pligt. Ty pligt är,
att, förk och främst, och utan alla betänks-
ligheter, göra hvad man skall göra.

(Fortsättn. följer.)

U t l ä n d s k L i t e r a t u r . 1 8 1 2 .

Leipzig. Einleitung in das Neue Testament,
von J. G. Eichhorn. 3 Band. 410 s. 8.

Lipf. Evangelium Johannis, ill. Chr. Theoph.
Kuinoel. 720 s. 8. — Utgår 3:de Volumen
af denna Förf:s wärderade *Commentarius in libros
Novi Test. historicos.*

Hannover. Ueber die Wahl zwischen Natura-
fismus, Atheismus und Christenthum; von D. A.
Eichhorn, Pastor. 306 s. 8. — Rec. anser ej
Förf. fullt wärdet stora ämne han företagit
sig; det felas grundlighet i åsigt och djupare
undersökningar öfwer religionens wäsende och tron-
s ättilliga arter. (Gött. gel. Anz. 1813 s. 9.)

Sulzbach. Myrko und Philalethes, oder:
Leitet die Skepsis zur Wahrheit und zur Entschei-
dung? Herausg. von Fr. Volk. Meinhard. 180
s. 8. — Denna illa skrift söker att återställa Physico-
theologien, hwardfwer man engång brutit skafwen
och påminner om den tid (af Uta kallad den
sköna), då Linné, Rejnarus, Bonnet, Haller,
Trembley filosoferade öfwer naturen och öfwer-
allt trodde sig finna spår af des gudomliga Upp-
höfsman.

Göttingen. Geschichte der Sittenlehre Jesu;
von C. F. Staudlin. (Gött. gel. Anz. 1812
s. 710.)

Köbingen. F. W. J. Schellings Denkmal
der Schrift von den göttlichen Dingen u. des
Hrn Friedr. F. Jacobi und der ihm in derselben
gemachten Beschuldigung eines absichtlich täuschen-
den, läge redenden Atheismus. 215 s. 8. —
Mångfaldiga beklagningar för Fatalism, Atheism,
Irreligiositet m. m. hafwa blifwit gjorda emot
det filosofiska system, hwilket under det all-
mänaste namnet Naturphilosophi (rättare abso-
lut Idealism) i våra dagar å ena sidan wäckt
nya förhoppningar om möjligheten för menliga
förnustet att tränga till tingens innersta grund,
och å den andra genom sina förre anspråk mer än
något föregående uppmanat Skepticismen och för-
swararne af en subjektiv öfwertygelse (tro) till det
bättigaste motstånd. Wigtiga blifwa sådana be-
klagningar, när en tänkare af det anseende som
Jacobi för dem i munnen. Schelling har i of-
wannämnd skrift upptragit och bekwarat dem. I
Heidelbergische Jahrbücher der Litteratur tablas
han af Fries, och i Göttingische Gelehrte Anzei-
gen (förmodl.) af Bouterwek, att hafwa bekvart
Jacobi med en personlig hetta och bitterhet, som
höfws hwarken filosofen eller wetenskapen.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 14.

Erbdagen den 10 April

1813.

R e c e n s i o n.

Magasin för Föräldrar och Lärare utgifvet
af E. U. Broocman. Sthm. 1810,
11, 12. 6 häften.

(Slut från N:o 13.)

Emot dessa Slutslöder, som dock tyckas äga all tydlighet, kan man förutse att i närvarande tid många röster torde höja sig. Jag påstår, att offentliga skolor blott kunna finnas för den offentliga klassen af medborgare, att de måste wora lärda skolor, emedan wettenskaplig odling är tillika med den religiösa, de enda ändamål i undervisningen, som i sig sjelfwa äro offentliga. Man skall inwända, att detta är att göra embetsmän till lärda. Svarför icke? om lärde först och främst beryder undervisad i sträng och metodisk ordning, om denna i begreppets egen natur grundade ordning är det säkra medlet att ordna det, och om embetsmannen, framför andra, måste hafwa höjt sig öfwer det tillfälliga, wacklande och enskilda i begreppen, till det allmänna och

nödvändiga; ty det är just detta han i samhället håller föreskallat såsom lagens och styrelsens organ, och som gör honom till en offentlig man. Ställnaden emellan embetsmannen och wettenskapsidkaren är ändå nog tydlig derigenom att den förre blott uppfostras genom wettenskapen, och den senare deremot, just för det att detta skall bli möjligt, derät uppoffrar hela sin lefnad. — På ett annat inkast skall man lägga ännu större wigt: att staten således alldeles intet förjer för de öfriga klassers upplysning. Detta inkast är swårt att förstå. Först och främst är det wigtigaste, den religiösa bildningen, en offentlig angelägenhet, som omfattar lika alla medborgare, och staten har derför ett eget stånd, hwars wärd skall sträcka sig till alla. För det andra: om man med allmän upplysning ej kan mena wettenskaperna sjelfwa, som naturligtwis ligga utom håll för en så stor del af medborgare, utan den mera praktiska, som består i allmänheten af deras resultat, så wida dessa gripa in i det werksamma lifwet; inser jag ej någon annan utväg dertill, än att just dessa wettenskaper, hwila

kas resultater skola spridas, ingått i den offentliga klassens bildning, och för öfrige lefwa i ett lands literatur. Hwadän skulle de eljest komma, och hur skulle de bli begripliga. Det finnes blott två sätt att fatta ett resultat: det ena theoretiskt genom studium af wettenskapen, som förer dit: det andra praktiskt, derigenom att man ser det satt i utöfning och emottager det såsom lefwande erfarenhet. Den som ej har tillfälle att gå den förra vägen kan endast wänta det på den senare. Will man således ha en verklig praktisk upplysning, så är enda medlet att wettenskaplig odling finnes och öfwergått till kraft och merg i den offentliga klassen, så sprider den sig af sig sjelf, ej blott i lära utan i lif och handling. Hela denna klass är dess lefwande resultat; och i denna form kan det blott verka på mängden, som deremot alldeles ej är berett med, att de hos dem inpreglas såsom ett styckwerk i minnet, hwarigenom blott deras naturliga begrepp förflödas, utan att de i selska werket förwärfwa några nya. Allt ljus kommer uppifrån, utbreder sig sjelf ät alla sidor utan behof af rör och rännor, och konsten att sprida det är ingen annan än konsten att tända det. En senare tid, som föraktade all wettenskap, som ej strax uppenbarade sig i vinsten af ett praktiskt resultat, och wille att all upplysning ensamt skulle bestå i kännedomen och meddelandet af sådana resultater, har, då den gämdde ott wettenskapen måste finnas, måste för sin egen skull sökas, för att kunna bli praktisk, i selska werket gjort alla möjliga anstalter för ljusets utbredande, utan att tänka på om det sanns — tände och underhållet, och om det enkom kan gifwas någon särdeles konst att sprida det. Det är att befara det sådana förslag, om en blott

och har resultat-upplysning i grunden ägt mycket likhet med det Swift omtalar i beskrifningen om Wertenkaps-Akademien i Laputa, der man bland annat sysselsatte sig med att korka in solken i buteljer, för att sedan efter behof sprida det öfwer land och tike. — Men det är ej blott för upplysningen, som staten bäst förjer genom ett riktigt bildande af en offentlig klass, den verkar äfwen derigenom säkert på allmänna sederna. Lagarna kunna direkt blott bildas deras seder, hwilkas uppfostran genom lag kan bestämmas. Den kan bilda dessa seder först derigenom, att selska undervisningen meddelas ur en oegennyttig princip, det will säga: för sakens skull, och alldeles ej för personens och några dess möjliga enskilda intressen. För det andra: genom disciplin, hvars grundfots är att Läraren i offentlig skola till Lärjungen ej står endast i ett enskildt utan i ett offentligt förhållande. Han är i sin egenkap af Lärare här statens representant och i hans makt bör Lärjungen wänjas att wörda lagens. Men första willforet för möjligheten af sededisciplin är disciplin i selska undervisningen, som åter ej kan finnas utan enhet i undervisningen. Hwarje undantag från den i sakens natur grundade och genom lag stadgade progression af elementer, kan blott göras af afstenden som äro enskilda och ge Lärjungen en röst, som han i offentlig skola aldrig bör äga. Nå läroämnen der synas ännu så oflögsna från förhållandet af enskild nytta och beräningssärigheter (och hela den formella undervisningen kan ej stå i något direkt förhållande dess till, den frågar blott efter sitt eget ändamål) Lärjungen har deri intet wal och ingen stämning. Att på minsta sätt tillåta sådant är att hos ungdomen införa ett selskaps, som är

roren till alle annat, ty det wänjer att wilja lära lagen bero af personen. Lärlingen kan ej nog tidigt weta, att han uppfostras under lagarnes egen wård för att lära och för att lyda. Han måste lära det ena genom det andra, och i allmänhet gäller som ett axiom för inrättning af ett skolorverk, att följande saker äro oförljaktiga: enhet och stränghet i ungdomens undervisning, enhet och stränghet i ungdomens seder. Ju mer elementarisk en skola är, ju trängre måste dess disciplin vara: den blir ledigare i samma mån som sjelfwa principen för undervisningen, intresset för saken, kan blifwa verksamt. Då detta först kan ske fullkomligt på andra sidan om all skola, wid universitetet, så följer, att dess disciplin får vara den liberalaste. Kunna lärarne verka, att studierna för sin egen skull idlas och ällkas af ungdomen, så förfaller af sig sjelf alle liderligt användande af tiden: fler detta ej, så är ett universitets ungdom oförlig, om också bunden af den strängaste uppfostran. — Genom dessa medel: undervisning för sakens skull, disciplin som deraf tar sin regel, ej af personen, har staten ännu den verksamma makt i sin hand, att af den esprit de corps, som alltid infinner sig wid gemensam sysselsättning, genom sitt läroverk bilda en offentlig anda, hwarilagen, hwaril det allmänna lesiwande uttrycker sig, och att således göra sina undervisningsinrättningar till verkliga offentliga uppfostringsanstalter. Så bildas under dess egen uppfostran en offentlig klass till offentliga seder: denna bestämmer alltid sederna i allmänhet i ett samhälle: den bildar genom en lesiwande inflytelse de klasser, som derigenom att enskilda ändamål för deras verksamhet ligga närmast, ej kunna emottaga en offentlig uppfostran: och till dem sprider sig äfwen på denna väg

säkraft en praktisk uppfostran i alla ämnen af offentligt intresse, det will säga: meddelad ej i ord och lexor, utan i verk och gerning. Det gäller om sederna desamma som om uppfostrningen: all förbättring måste komma ofwanefter. De högre klasserna skola se hufvuden i sitt eget öga innan de wilja uttaga grändet i sin broders; i stället för att göra de lägre till ständiga föremål för en ofalig reform och skolmästarsjuka, under det de sjelfwa långt mer förfallit, och förlorat all karakter af offentlighet. De stå främst — Wilja de ha samhället bättre, så börje med sig sjelfwa. Dem tillhör att föregå med exemplen och ej att sticka läran såsom en obeswäm gäst, ifrån sig ut i hopen. — Det kunde t. ex. bli en prästfråga, hur man skall få Swenska bonden att lägga af sitt brännwin. Om man derwid lemnade den andra frågan derhån, huruwida detta wore nödigt, så kunde wiserligen ätskilliga widlystigt och wåltaligt författade swar gifwas, och ibland andra medel äfwen kunna påräknas, att om brännwins stadlighet lära något inflyta i Catechesen. Men — tusen mot ett! — att blott ett enda hjälper, och det är: att Herremannen först ofsläger både win och brännwin. — Sådana lexor äro begripliga.

Det återstår att tala om uppfostran af de medborgare, hwilka wi sammanfattat under namn af näringsklass, och som utmärkas deraf att det enskilda ändamålet der är det närmaste. Wår mening att denna uppfostran ej kan vara offentlig följer af det föregående: det war just ändamålets egenkap att vara sammansatt af mångfaldiga enskilda ändamål, som uppenbarade sig i den sig wifande omöjligheten, att lägga bildningen der till under någon allmän norm. Kan den ej vara offentlig, så följer att den måste bli

enskild; och det enda, som wid denna fråga ännu, såsom ett öfverföddswerk, kunde widgöras, wore, att ådagalägga, att uppfostran här ej behöfwer att wara offentlig, blott medelbart kan wara det, och att det är skadligt att wilja sätta den i annat förhållande. — Det förstås att den religjös bildningen gör ett undantag, och äfwen här är en offentlig angelägenhet. Religion är öfwerallt på en gång en offentlig och enskild sak och den, som är både mest offentlig och mest enskild af alla möjliga saker. Hvad den patriotiska bildningen beträffar, så består den så wäl i seder, som i medborgerlig upplysning, det vill säga: i alla ämnen af offentlig intresse. Seder bildas blott genom seder, och den större klåsens kunna blott hållas i medborgerlig ton, derigenom att den offentligas, afsjördt, har den. Frågan om den allmänna upplysningen leder oss åter till undervisningen såsom medel. Den skulle meddelas genom formell undervisning, emedan denna, eh, som den materiella, går på enskilda saker, utan på ett allmänt i begreppet. Men då uppfostran i denna samhälls-klass närmast sker för enskilda ändamål, så är den formella undervisningen här ej själfständig, såsom då den har en allmän wettenskaplig riktning. Den bestämes genom det enskilda ändamålet, måste hafwa en mera reell än humanistisk lysning, öfwerallt skynda till resultat; och huru långt slutligen denna undervisning kan gå beror af behof och omständigheter, öfwer hvilka blott den enskilde uppfostraren kan wara domare. Då staten således ej kan bestämma graden af den medborgerliga upplysningen för hwar och en, så återstår blott en utväg, om den nemligen kunde bestämma arten deraf, des hela beskaffenhet, så att, ehuru mycket också en-

hwar hade tillfälle att tillägna sig deraf — meddeladt i mer eller mindre förberedda resulater, den dock till sitt slag wore ålta. Detta beror åter helt och hållet på beskaffenheten af den samhällsklassen, som hämtar upplysning wid skolan genom wettenskaplig odling och studier för konst, pens egen skull, nemligen den offentliga. Denna klass bestämmer alltid arten af ett lands offentliga upplysning, ty den är sjelf des koncentrerade resultat. Den naturliga gången af offentlig uppfostran i hela sin widd är således följande: Staten sjelf kan blott omedelbart bilda den offentliga klassen, och blott medelbart, genom denna, de öfriga: ett resultat af våra undersökningar, som anbefaller sig sjelf genom sin stora enkelhet. Detta i saken sjelf grundade förhållande kan inret samhälle ostraffadt omwända, eller råttare, straffet ligger redan i själwa omvändningen; ty den kan ej ske, utan att, ur allmänna tankesätter, begreppet om ett i och för sig sjelf offentligt ändamål förswunnit, och samhällers eget intresse blott sättras såsom en mörja af alla de enskilda. — Det osedliga i uppfostran ligger ej deri att den sker närmast för ett enskildt ändamål (detta är twertom i sin ordning i enskild uppfostran och i den klass, för hvilken den är den rätta) utan deri att man ej urskiljer detta från det offentliga; under hvilket, så snart det i samhället är riktigt uttryckt, det enskilda af sig sjelf rangerar sig som medel: det ligger deri att staten sjelf stämplar det enskilda ändamålet till ett offentligt och derigenom till det högsta, hvilket den gör så snart den nebläter sig att ge en offentlig uppfostran för enskilda ändamål. Detta är ett uttryck af osedligheten sjelf i ett samhälle; ty det innebär ett uppnedwändande af själwa.

sambandsordningen, och är rätta orsaken till den slapphet i seder och tänkesätt, som förer sitt bewis med sig; ty den har gjort despotismen för första gången i det nyare Europa möjlig. — Vi hafwa sett att hwarden i den enskilda uppfostran är offentlig ingredions blott kan bestämmas och gifwas medelbart genom den offentliga klafvens bildning. Förhåller det sig så, så är det ännu förwändare, att genom offentliga anstalter wilja meddela den bildning, som direkt är nödig för det enskilda ändamålet: t. ex. för färdigheten i ett näringsyrke. Näringsarne bestämmas af sig sjelfwa genom behofwen, kunna ej läggas under någon annan norm, och den bästa möjliga skolordning för förwärfwardet af färdigheter i detta äfseende är industrien i ett land. Finnes den — och den uppmuntras såkräft derigenom, att man lemna den fri, inom hela området af råteswisa medel — så blomstra af sig sjelfwa alla de konstarter och färdigheter, som utgåra dess stor: finnes den ej, genom allmänna olyckor, så behöfwes wida solidare medel än underwising att upplifwa den: finnes den ej för påbelskarta, så hjälpes den ej genom allmänna industri-skolor; ty hwilken menstlig wisa kan förnä någon att lära hur han skall skaffa sig födan, om ej en gång nöden sjelf kan förnä honom att wilja arbeta derför. Såsom enskilda anstalter äro deremot sådana inrättningar i sin ordning och löswärda i samma mån, som de öppna nya utvägar till förjensst. — Desutom — all praktisk underwising, som ej går i detalj och meddelar verklig erfarenhet af ett yrke, tjenar till intet. Det fördrades således särskilda skolor för hwarje näringsgren: en mångfaldighet, som oberäknadt det äfseendet, att industrien sjelf är bästa skolan, wore för

stor att kunna omfattas af några allmänna inrättningar. Detta gäller isynnerhet om handwerkare och fabriksidkare, hwilkas göromål fordra den mest enskilda konstfärdighet. Af näringsklafven är det Åkerbrukaren och Bergsmannen å ena, samt Handelsanden i stort å den andra, som genom sjelfwa sina göromål emottaga den minst enskilda och inifrånka bildning. De förwa genom det stora och enkla af sitt yrke, som ligger naturen så nära, och derigenom får en helgd af renhet och oskuld; de senare genom det omfattande och kosmopolitiska i sitt. Men just derför må de begge tryggat lemnas åt den rigening, som deras yrken ger dem. De förwa kunna aldrig wara för enkla till tänkesätt och seder, den senare förskaffar sig nog af sig sjelf den allmänna bildning och öfwer sigt af werldsförhållanden i stort, som för honom är så nödwändig.

Vi utgingo från den förmodan att det ena slaget af skolor, hwilka i den recenserade afhandlingen anses för nödwändiga, skulle, såsom offentliga inrättningar, innebära en motsägelse. Huruwida denna förmodan nu kan wara bragt till någon wisshet, lemna man läsaren att afgöra. Om Nec. i stället att, som wantige, blott uppgifwa och bedömma ett arbetes innehåll, äfwen framställt sina egna tankar och lemnat läsarnwaler, så wäntar han sig derför inga förbräeller. Minst hade han genom dessa tankar kunnat förrolämpa författaren, hwars minne just derför för efterlöswande är åskanswärde, att han affåg saken och ej sin person. Knoppt i något ämne har i senare rider meningor och förslag warit så många som i uppfostran. Ut öka listan på dessa hade tjenat till intet. Men då deras mångfaldighet bewisar brist och oröda i principer

na, så kunde ett nytt försök att framtränga till dessa ännu ej anses för öfverflödigt. Detta har varit min öfvertygelse, ehuru ofullständigt den också blifwit utförd inom inkränkningen af dessa blad. Ämnets särskilda intresse i närvarande ögonblick må i allt fall förswara hwad jag gifwit både mer och mindre än som är egentlig Decensent-pligt. I förslaget till den enskilda organisationen af ett offentligt skolvverk kan jag äfwen af ett annat skal ej på ett utförligare sätt inlåta mig. Dertill fördras nemligen mera praktisk kännedom af en skollärares yrke än jag ägt tillfälle att förvärfa. Erfarna skolmän skola göra det bättre; och förträffliga saker i detta afseende äro redan sagda i en skrifi: Om de förbättringar, som wäro allmänna Lärowerk synas för det närvarande kunna emottaga. Carlstad 1812 af Lektor A. Fryxell, — som jag först under sypelsförtäningen med förevarande uppsats erhållit, och som, för att värderas, ej behöfwer det särskilda wärde den har för mig att wäro författad af en älskad lärare, under hvars ögon jag ägt den lyktan att genomgå offentlig skola. — Enhet i undervisningen är en grundsats från hvilken man måste utgå; ty den ligger i sjelfwa begreppet af offentlig skola, såsom en anstalt, der undervisningen af lag är förefriswen. All förblandning af ett lärosätt efter lagens allmänna norm med ett annat, som tar regel af lärjungarnas enskilda behof och anspråk, böder föreföre i ett offentligt skolvverk på det sorgfälligaste undwikas. Att wilja der på en gång winna ändamålen af lärd och hwad man kallar borgerlig skola, af offentlig och enskild uppfostran, är att förena ändamål, som ej på samma sätt kunna winnas, är den säkra wägen, på hvilken intetdera winnes med

besked, är att bryta all enhet i en underlagens norm stående inrättning, hwilket är det samma som att upphäwa den. Det förslag, till hwilket äfwen förträfflige skollärare blifwit inddgade, af så kallade tidens fordringar, liksom under hot att eljest få gälla för upplysningens fiender: (en upplysning som misshandlar sig både i fråga om ändamål och medel) förslaget nemligen att i vårt gamla skolvverk utbilda en ny, borgerlig sida, ifrån hvars klager lärjungarne wid hwarje steg skulle kunna stillas, alle efter olika behof, och ändå medföra tillräcklig kunskap för sitt walda lefnadsätt, det böder helt och hållet uraktelatas. Man har trott sig se kärnan dertill i den redan befinnlige Apologist-klassen och ansett gagneligt att den utwidgades till twenne, att de lärjungar som wille underwisas på denna wäg, flyttades till apologist-klasserna ifrån den nedersta klassen i skolan, som skulle wäro gemensam, genomginge en af dem eller begge, eller flyttades i senare fallet till Gymnasium att deltaga i de lektioner, hwaras de kunde hafwa nytta. — Detta är att först och främst ställa de båda undervisningsfäkten, det till sin natur offentliga och det till sin natur enskilda, bredwid hwarandra i samma skolvverk, som redan är ett stort fel: det är att tillika blanda dem i hwarandra, i nedersta klassen och Gymnasium, som är ett föföre. Att denna Apologist-klass, under ett sekel, och oaktade fordringarna af en blandad uppfostran blifwit alle allmännare, likwäl aldrig kunnat komma sig riktigt föreföre och få någon tillwext, wore en högst besynnerlig händelse, om det ej legat någon grund i sjelfwa saken, hwar föreföre den i detta granskning och såsom klass i offentlig skola ej kan trifwas. Orsaken är att undervisningen i den till sitt ändamål

ej är offentlig utan enskild. Klasen är en utvärt på skolverket, som långt ifrån att böra utvidgas, bde snarare borttagas. Den föreslogna tillökningen bde hellre ske på de öfrige lärarnes löner, eller, och twenne lärare tillsättas i nedersta eller i hvardera af de begge nedersta klasserna, der den första elementariska undervisningen för så många lärjungar tyckes wara öfwer en mans höfwa. — Hwad läroämnen angår: så anser jag ej Philosophi utom i sitt element *Logik* (som deremot med den största stränghet bde drifwas) för att wara läroämne i skola. Af samma skäl, och desutom emedan det alldeles ej gifwes twenne moraler, en andlig och en werldelig, böra Moral och Religionslära ända till Universtet föredragas tillsammans och böra ihop. Religionslära, Historia med Geographi, Logik, Mathematik, Grammatik förwäntwad med kannedomen af Latinska, Grekiska språken och modersmålet, se der det huiwudsakliga som synes böra läras wid ett Gymnasium och hwarcill *Repetit* skolan bde förbereda! På de båda klassiska språken måste man, som för, lägga all möjlig wigt, först och främst, emedan de äro språk par excellence, och se'n, emedan de föra ungdomen in i en klassisk werld, i hwilken den frönaste offentlighet lesde. För de moderna språken är nog att tillfälle till winnande af enskilda handledning wid skolorna gifwes. Synnbar man blott de allmänna grammatiska kunskaper, så läras tillräckligt för ens behof dessa språk lätt, genom cursiv läsning: ett skröfver, som ingalunda är förenligt med den stränghet och noggrannhet, som böra finnas i det offentliga lärosätet. Sjelfwa deras allmänhet numera och oumbärlighet till en wif grad göra att man utan all twelan kan wara försäkrad att hwar och en, som behöfs-

wer dem, lär dem. — Om härigenom antalet, af läroämnen i skola, synes mer inkränkt än man wäntat sig, så har man deremot den fördelen, som är stor och hufwudsaklig, att kunna drifwa dem, som äro bestånda, med strängaste allwar och utan att i undervisningen bland lärjungarna tillåta några undantag. Det enda, hwarwid sådana kunde komma i fråga, wore elementerna af Hebraiskan, som måste föredragas i skola, emedan de ingå i kunskaper, som egna det andliga ståndet, men för andra kunde synas mindre nödwändiga. Men då här blott de första elementerna af språket kunna läras och undervisningen jemförelsewis upptar en så liten tid, då i alle fall utsigten af ett språk af så egen art, och för oss af så eget intresse, ej kan wara någonting mindre än för begreppets bildning förlorad, så anser jag wisast att ej en gång i detta fall genom några undantag tillåta det wigtigaste, nemligen undervisningens enhet, födras. Ett annat hinder för denna ligger i bristen på goda skolböcker. Men den kan afhjelpas, — i flera fall genom öfversättning; ty Tyskland är rikt på goda arbeten af detta slag. — Hwad skoldisciplin beröfvar, så är des första wiktfor enhet i undervisningen. Att communiteter, så snort tid och omständigheter det medgäfwes, inrättades wid alla skolor, wore högst önsklige, för de fördelar som sådana inrättningar ge i disciplinartiskt afseende. Gymnastiken borde wid alla införas, och disciplinen i alle hwad till yttre ordning hörer wara militärist; ty krigsståndet, till sin natur ett gemensamt stånd för all ungdom, är det i dessa tider mer än någonsin. — Så skulle wära skolor kunna begagnas såsom förberedelseanstalter till univ. verstet (hwilket desutom är öppet för en

hvar, som genom offentlig eller enskild uppsökstran gjort sig sticket till att der hemma nytra) af alla, som söka sin forkomst, såsom offentliga män, i hvad art af besättning som helst. Om den enskilda bildningen för de olika arterna deraf kan först bli fråga vid universitetet och sedan i den praktiska skolan i hvarwa

sysslorna, under förman. Dessutom — alla dessa wärensstämma i att vara offentliga; och det första för hvarje offentlig man är ej den eller den kunskapen, utan, att äga ett bildadt begrepp och hafwa lärt lyda.

G—R.

Utländsk Litteratur. 1812.

Heidelberg. Die Architectonik aller menschlichen Erkenntnisse des Handelns nach dem materialen und formalen Standpunkte, tabellarisch dargestellt von J. Chr. Weise. 8 ark i fol. och patentform. — Sedan så många försök blifwit gjorda att konstruera Philosophien *a priori*, är det intressant att se en man uppträda för att göra det samma *a posteriori*: men om ett sådant i sig själf innebar en möjlighet till framgång, är åtminstone ej Hr W. den, som dertill öppnat en lycklig väg.

Landshut. Die platonische Dialektik; v. G. A. Heigl. 129 s. 8. — Rec. i Leipz. Lit. Zeitung, som fördrifft ej är fullkomligt nöjd med denna bok, tillägger Förf. „eine üppige Fülle und Lebendigkeit der Phantasie, Energie der Denkkraft, große Gewandtheit des Geistes in Auffassung und Darstellung mannigfaltiger Ideen, und eine vertraute Bekantschaft mit der äußern Form und dem Inhalte der Platonischen Kunst.“ —

Gießen. Ausführl. Handbuch über den Code Napoleon; von Grolman. 3:re Bd. 528 s. — Ett genom grundlighet och rikhaltighet klassiskt verk, hwars tredje band innehåller artikeln om äktenkapskillnad.

Berlin. Archiv der Agriculturchemie . . . von G. Fr. Hermbstädt. Band 1 till 5. 1804-12. stor 8. — Innehåller afhandl. af blandadt wärde. Denna tidskrift räknar bland sina medarbetare äfwen Prof. Berzelius.

Hannover. Der Boden, und sein Verhältnis zu den Gewächsen; von G. E. W. Crome. 216 s. 8.

Hanau. Nachträge zu Bechsteins Naturgesch. Deutschlands; von Ph. A. Leisler. 100 s. stor 8.

Wien. Disquisitio anatomico-physiologica Organismi corporis humani ejusque processus vitalis. Auth. G. Proschaska. Cum tabb. II an. 182 s. 4.

Å t t e l s e r :

Stb. 159 r. 20 st. 1526. l. 1526 och 1530.

— — — 41 st. 1801. l. 1793.

— 160 — 3 st. 1793. l. 1801.

— 187 — 32 st. fornsträngar glömt, l. gömt.

Stb. 192 r. 31 st. Herr Öfwer, l. Öfwe.

— 203 — 28 st. förbindelseanstalter, l. förberedelseanstalter.

— 165 — 12 st. en generation, l. ett tidhvarf.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 15.

Lördagen den 17 April

1813.

Recensioner:

Samling af Biografier. Första Delen.
Strängnäs 1812. 144 sid. 8:o.

Den förra af dessa Biographier är en ny upplaga af den i Strängnäs år 1810 tryckta öfversättningen af Orleanska Flickans Historia, hvilken Fr. Schlegel, efter Denys Godefroy, J. Charrier och Hume, utgifwit. Det har för icke lång tid sedan bland den så kallade bildade publiken varit mode att betrakta den ädla Johanna d'Arc och hennes historia, ur den falska och nedriga synpunkt som den Tyske Utgifwarens berömda Broder åsyftat, då han med en ädel harm utropar:

„Die Glorie der Geschichte
Dient euch im Schand-Gedichte
Zum ecklen Zeitvertreib.“ *)

Det är således ett fröjdande bewis på väckelsen af en högre, en bättre anda hos vår nation, att den gudafända Jungfruns heliga bedrifter och deras barnsligt-sköna upptecknan-

*) Voltaire's smuttiga Pucelle d'Orleans.

de i de af Godefroy meddelade memoirerna, varit i stånd att vinna så många läsare, att en ny upplaga blifwit behöflig: en ära, som i Sverige är sällsynt för böcker af denna beskaffenhet. Och i anseende till verkets värde, wore det lika så önskligt som glädjefullt, om det snart upplesde ännu den tredje omtryckningen. — Men då denna öfversättning alltså hör till en äldre tidrymd i vår literatur, kan den icke göras till föremål för en recension i närvarande tidning. Vi inskränka oss därför inom den skyldigheten att angifwa, det de grofwa tryckfel, som wans stälde förra upplagan, wäpnerligen i denna blifwit ändrade; men att dock denna ej heller kan räkna på äran af fullkomlig felsfrihet. Så läses t. ex. på första sidan af den Franska Utgifwarens Företal: „Författaren till dessa Memoirer är icke bekant: Utgifwaren, Denys Godefroy har ej nämnt honom.“ Dör wäl heta: namngifwit honom, ty att nämna honom war wäl någonsång nödigt, men ingalunda att namngifwa honom. Sid. 17 rad. 17 står besätta, läser böra läsas besätta. Och sid. 99 rad. II ofulle

komligt i stället för fullkomligt; utom mindre typographiska wårdsåbheter.

Sid. 117 widtager: Den 17 Julii ellet Charlotte Corday af Jean Paul, och wi kunna ej annat än i hög grad gilla Öfversöswal. Läsaren skall säkert finna en öfwerensstämmelse mellan de båda personerna som ger deras biographier rätt att stå bredwid hwarandra. Båda woro twenne ofskyldiga Jungfrur, hwilka för utöfrander af en idé, för såderneslandets räddning, utgingo ur den hussliga kretsen, som egentligen är qwinnans werld, och i trots af alla faror framträdde på en owanlig bana. Båda hade äfwen den likhet i sina öden, att sedan de fullkomligen utfört sina föresatta wårk, föllo de på schavorten såsom offer för en dem underlägsen samtid. Dock å andra sidan herrskar dem emellan så mycken olikhet, att deras biographier aldrig kunna lida af entonighet. Dessa olikheter hafwa sin grund dels i de båda tidehwarfwens olika lynnen och i de omständigheter som framkallade phenomenerna, dels äfwen i begge hjeltinnornas skiljaktiga individuella bildning och ställning i lifwet. Således då Johanna d'Arc är en helig Prophetiska, en annan Judith (fast wida gudomligare än hon), som befalld af Jungfru Maria och alla Helgon, sluter sitt qwinliga bröst i jern, och med swärdet och orisflamman i handen bortjagar de fiendliga härar som skådade hennes hembygd: är Charlotte Corday en menskelig hjeltinna, hwilken lifwad af de Romerske talarnes frihetsbegär, fattar dolken och genombårar dermed sitt såderneslands tyrann. Som billigt är, har denna olikhet äfwen öfvergått till sjelfwa berättelserna om dessa händelser. Då den Orleanska flickans bedrifser förtäljas i den enkelt sköna och äldrigt ärwördiga ton, hwil-

ken i Bibelns heliga böcker intager hwarje rent sinne, är deremot Charlotte Corday's gerning framställd i denna besynnerligt gentaslistka stil, som utmärker Jean Paul framför alla andra författare, och som genom sin swårighet hittills skydat hans mångfaldiga Romaner från Öfversättning-fabrikanternes rånande händer. Ibland dessas antal bör man wisserligen icke räkna den, som wågat det dristiga företaget att tolka närwarande lilla uppsats; hwarom läsaren af ett par proffstycken skall sättas i tillfälle att dömma. Till exempel: sid. 133: „Såll den, hwilken Gud bestyrde, en stor idé, för hwilken han endast lefwer och handlar, som han högre aktar än sina nöjen, och som allid ung och wårande, döjer för honom lifwets trötta de enformigheten! Då Gud (enligt fabeln) lade händerna på Muhamed, blef denne iskall; när en wåndlig Genius widbrö och besväfwar själen med den högsta entusiastism, blir hon stilla och kall, ty nu är hon för ewigt fast och säker.“ — Widare sid. 137: „Den herrlige Tyffen, Adam Lur, hade hört talas om henne, som en aristocratisk swärmeriska, en gammol wansinnig bönsyster. Hur blef ej till och med hennes sköna gestalt — som de odjuret blott kunde beröfwa lifwet, men ej wanställa — illskesfullt förestäld, stympad och plundrad; liksom fordom de Thebaiska herorna, förwandlade i djur, afgnagde de bödas ansigten? — Men följen mig blott ett ögonblick till den täkta, besfuggade grafwård, under hwilken denne Adam Lur hwilar, och läsen derpå hans ädla lefnad! En rik landman och en lycklig far gick han som deputerad ifrån Mainz till Paris, och medförde uti sitt Cato-bröst den Romerska och Grefiska forntiden in i ett smutsigt närwarande; blott den redlige, lik-

som med tiden mögnade Girondisten kunde vinna hans hjerta. För att bewisa sin trohetslöshet och sin trohet wille han inför Conventet föda dolken uti sitt hedragna bröst, men Foster och andra af hans wänner hindrade honom derifrån. Nu hwilade hans åbla, betrakta hjerta stilla på sina tårande sår. I Voulognefer-skogen dolde han sig och läste Brutus' bref till Cicero; hans kraftfulla gestalt förblef glad, och röjde intet bekymmer; höga själar hoppas ju alltid längre än wanliga, och när skuggan hwilar på Alpen, glimmar ännu aftonsolen på isberget" m. m. Men i betraktande af den här och nåstan öfwerallt uppenbarade förmågan, att troget, sant och ledigt återgifwa på modersmålet de skönheter som utmärka andra språk, bör man så mycket strängare se på de selsaktigheter, som insmugit sig i arbetet; originalets swårighet kan wäl i wistt afseende ursäktas, men icke rättfärdiga dem. Dock äro dessa brister ej talarlära, än att wi kunna upptaga dem alla. — Sid. 119: „För det första upoffrar ingen sitt lif — ty det blifwer of af naturen fräntaget.“ Denna parentes innesattar i Swenskan en större allmänlighet än i Tyskan, der det heter: „denn das wird uns schon von der Natur abgenommen,“ hwilka ord bort gifwas med: Ty det blifwer of ända af naturen fräntaget. — Sid. 121: „Hur gerna målar jag efter så många hjeltinnor, som jag blot wä gade drömma mig, en sann och ewig.“ I sitt språk säger Höf.: „Wie gern mal' ich nach so vielen Heldinnen, die ich nur träumen durfte, eine wahre und ewige!“ och syftar dymedelst derpå, att han förr endast skrifwit Romaner, och således reknat hjeltinnor, som han blot behöfde drömma sig, hurudana han wille ha

dem. Naturligtwis wä gade han icke mycket genom en sådan operation. — Samma sida: „Ut hwart och ett århundrade blir Syndaren (och äfwen den rättfärdige) fastare, blott dersöre att han derunder blifwer omtänksamare.“ Det war en egen psykologisk uppräkt! Genom tillagande betänksamhet kan han wisserligen blifwa i sina företag säkrare, öfwerware och således inom sig födra „in der Brust größer,“ har också originaler, men intet skal gifwes hwarföre han skulle blifwa fastare. — Sid. 124 står „sine Officere“ i stället för hans Officerare (seiner Offiziere). Samma fel förekommer något längre ned på samma sida: „sin ödd“ i st. f. hans ödd. — Sid. 125: „Da Louvet, tillika med andra af den 31 Maj förjagade (vom 31:sten Maj)“ — måste wara: istån, sedan den 31 Maj. — Sid. 127 andra raden, är följande originalets citat: „das tecke Gemüth war es sogar in Religionsachen,“ i öfversättningen öfwerheppad; den eftertänksamme inser dock snart hwarföre. — Sid. 129: „att den moraliska känslan icke helt och hållet kan förlikas med en öfwerhetspersons selsmyndiga upoffrande af andras lif.“ Originaler har: „daß das moralische Gefühl sich nicht ganz mit dem selbsttrichterlichen Opfern einer obrigkeitlichen Person ausgleichen könne,“ hwilken mening så bör tolkas; Ut den moraliska känslan icke fullkomligt kan förlikas med det selsmyndiga upoffrandet af en öfwerhetsperson, — genom hwilken ordgranna öfversättning först denna citat kan komma i öfwerensstämmelse med den efterföljande. — Sid. 130: „mördare af hela werlden, eller af unwersum“ — en tautologi som ej återfinnes i originalets ord: „Einen Mörder der Erde oder gar des Unwersums.“ —

Sid. 132: „Den 2:a Junii framställde sig först för hennes själ tankan att dö en Engel för den fångne.“ Af denna construction skulle man tro att hon ville dö som en Engel för den fångne — men en Engel kan ju icke dö? Meningen är dock ej så; utan att, såsom en Engel för den fångne, framställde sig för hennes själ tankan att dö, att uppoffra sig. — „Am zweiten Junii erschien ihrem Geiste der Gedanke zu sterben zuerst, wie ein Engel dem Gefangnen.“ — Sid. 133: „genom sin död förefom ett Borgerligt frig och derigenom mer än en slagning.“ På Tyska heter det: „daß sie mit ihrem Tode einen Bürgerkrieg erspare und mehr als eine Schlacht gewinne!“ Det sista ordet är i Swenskan icke återgifvet, hwadan också meningen saknar sin riogighet och beståndhet. — Sid. 140: „Måtte ingen af mina wänner begråta mig och jag dö lycklig. — Deras tårar skulle besläcta mitt minne.“ Här ha orden fått en omvänd ordning mot den de ha i Tyskan: „Mich beweine keiner meiner Freunde! Ihre Thränen würden mein Andenken besflecken, und ich sterbe glücklich.“ — Utom dessa öfversättnings-mistag, om man så will kalla dem, af hwilka några ej äro betydliga, må man anmärka några tryckfel: sid. 123. Lemningen i st. f. läsningen. Sid. 136. Drouet i st. f. Drouet. Sid. 138. Boulisner i st. f. Boulogneser, och sid. 141. Legendre i st. f. Legendre; jemte några orthografska besynnerligheter, såsom oendlig, feck, geck, m. s. i st. f. oändlig, fick, gick, m. m.

Måtte behöfvet snart af detta verk, som man stället kan kalla den ädlaste patriotismens handbok, påfordra en ny upplaga, i hwilken den alle mer och mer öfwade

Öfversättaren kan utplåna de fläckar, som ännu widläda denna!

Vi wisja fluta närwarande anmeldan med den anmärkning, att originalet till berättelsen om Charlotte Corday läses i Taschenbuch für 1801. Herausgegeben von Fr. Gutz, Jean Paul und J. S. Voß. sid. 135-162.

Jurnal för Fruntimmer. Första Häftet.
Norrköping 1812. 74 sid. 8:o.

Denna digestions-krist är sammanfatt af å skilliga mindre prosaiska uppsatser, hwilka alla tyckas wara öfversättningar efter Tyska eller Fransiska originaler, ehuru endast wid twenne man finner någon uppgift om deras ursprung.

Det gifwes en art skizzer, hwilka utan att på seder eller tänkesätt kunna åstadkomma någon mentlig inflytelse, endast bereda hos läsaren ett halft sofwande tillstånd under deras genomögnande. Mot dylika bör en granskare, som upprigtigt anser sin nations bildning för sin angelägenhet, allramint wisja nåd och misfönd; ty de äro de egentligen skadliga. De förslappa sinnet, wänja det wid en aldeles tom kittling, och bereda derigenom ett slags astheni, som slutligen gör den inre människans offektlig så wäl till yttre verksamhet, som till idkandet af något enersgiskt och sekulärbarande studium. Naturligtvis är skadligheten af sådana böcker störst bland en ännu blott halfbildad allmänhet, hwars individer icke från sin barndom blifwit wanda wid grundlig själedning, och

hvilka berföre äfwen utan urskillning begärigast wälja det fastlöst retande och tomtlyliga. Men bland en sådan allmänhet uppkomma de likwäl oftast och i största mängd, emedan man der säkrast kan räkna på affättning för dylika produkter. Wid perioden af en nations börjande själsodling uppstå wansligtvis några så kallade goda hufwuden, hvilka i kraft af denna egenkap, ingenting grundligt lära, och ingen lust eller skicklighet förskaffa sig för statens wärf. Dessa, då de icke orka grafwa och blygas för att tigga, gripa sig gerna an med att blifwa författare. Och då de fleste gemensligen sakna äfwen den lilla smula kraft, som fordras till egna produktioner i det medelmåttiga, — och de med det pund de hafwa, d. ä. en pillig, så kallad Belletristisk kunskap af ett par de allmänaste moderna språk, och öfverslyta på modersmålet några sådana Tyfka eller Fransyska originaler, som deras utländska något bättre af naturen begäfwade klar framalstrat till offer på Wode-Gudens ephemeriska altare. Skulle än dessa nervswaga foster i sin nya drägt framkomma aldrig så rådbärfade, gå de dock icke gerna miste om afsnåmare, som nytta dem till medel för att befördra matsmältningen; ehuru dessa wiserligen hellre tillgripa arbeten af en sådan öfversättare som den närwarande, hvilken äminstone warit i stånd att återgifwa sina stumpar i ett rent, flytande och stadadt språk. Och äfwen Recensenten uppehåller sig hellre med en sådan, i hopp att kunna anwisa honom något nyttigare, genom wal af dugligare frammande skrifter.

Huruwida det ofwansagda passat på närwarande häfte af Journal för Fruntimmer, skall nu bewisat. — Första stycket (sid. 3-35) är författadt af Koizubue, och har

till öfwerkrift: Resan till Edln. En rik borgare i Edln, Didrik Schwarz, hade en wacker dotter, hvilken han besluttit att gifwa bort till en af sina fattiga brorsöner i Sachsen. Han meddelar sina båda bröder, ynglingarnas fäder, denna tanke; men för att pröfwa de twenne pretendenterna och säkrare kunna utwälja den som är skickligast att göra hans dotter lycklig, reser han, under främmande namn, att afhämta dem till sig i Edln. Wid sin ankomst finner han den ene, Carl, begäfwad med många och grundeliga kunskaper, men utan skicklighet att lysa med dem; och denne förblifwer också under hela resan tyfsläten, blygsam och stadig. Den andre, Christoph, hade mycken liklighet och selfförtroende, och dertill en synnerlig böjelse för lögnaktigt skryt, som dref honom att föregifwa sig kunna latin, kunna simma, hafwa warit i Berlin, wara författare till poemet Schiriz m. m. och slutligen äfwen att hafwa wunnit sin kusins (som, också på faderns föranstaltande, förklädd och under främmande namn, i Frankfurt am Mayn blifwit deras redkamrat) oinfränkta kärlek: men alltid är det snart någon tillhands som består Herr Christoph på sitt falska föregifwande och höljer honom med skam och blygd. Efter detta kan wal läsaren self snart gifwa, hvilken af de två som kommer att göra det rika partiet; helst de båda contrahenterna, som tillbörligt är, under resan häftigt, men med all tuft och ära, förälskat sig i hwarandra.

2) Den Hjeltmodiga Tillgiften. *Novelle.* (sid. 35-46). Innehåller den gamla berömda berättelsen om den unge Chirurgen, som, af kärlek förblindad, wid en äderlätering afhögg pulsådern på sin Tillbeddas högra arm, hwarigenom han beredde hennes

ödd. Icke des mindre testamenterade hon honom en anseelig summa penningar. 3) Den Förflutna Tiden (sid. 46-55). Herr och Fru La Motte finna ej posthåstarna så rakta, tullporten i Paris så imponerande, wården och wårdbinnan på wårds-huset så wackra, eller Pariserboarne så artiga och beswade som fordom, blott af det skäl — att Herr och Fru La Motte blifwit 60 år äldre. 4) Minonas Dröm (sid. 56-62). Minona drömde att hon wandrade på ett skönt fält, men utan lederfka. Först nåkades henne då Ungdomens, sedan Kärlekens och så Wänskapens Gudinna, erbjudande sig hwardera till denna tjenst, men Minona afwiste dem med största artighet alla. Slutligen kom Dygden och förde henne åter in i de tjusande Geniernes sällskap. 5) Ingenting sker af en Slump (sid. 63-71). HofRådet Wasmer hade genom en låg och nedrig kabal förlorat sitt embete, sin förmodgenhet, sin heder och sitt lif; hwadan hans enda fattiga dotter, som ett wårnlöst barn, blifwit upptagen af en gammal fasser. Denna dottern, Laura, skulle en dag, då hon war hustru är, torka kläder på stadens allmänna twåställe; och der finner hon ett stycke papper, som innehöll det oemotsägligaste bewis öfwer hennes faders ofkuld. Hon öfwerlemnade det åt en ung Jurist, Emanuel Treu, som så bedref saken, att Försten lät kalla henne till sig, återgaf henne faderns förmodgenhet, återställde hans minne i sin förra åra, och förenade henne slutligen med den redlige advokaten. Betagne af denna lycka, utropade de: „Ingen ting sker af en slump; en Gud styrer werlden!“ 5) Det Löffallna Trådet. Af Caroline Pichler (sid. 71-74). Denna lika frukt samma som medelmåttiga författarinna, sladdrar här i ett

bref till sin bror om löstrens bestämmeelse att bidraga till trådet wår och nåring, och gör deraf en moralisk tillämpning på människorna.

På Öfwerf:s förwåga att behandla sitt modersmål, torde ett prof gdra tillfyllest. Sid. 59 följ. „Med armarna lindade om hwarannan (Ungdomens Gudinna och Minona), ljuf förenade wandrade wi; öfwer blomorna. Solen war nu redan uppgången — des glöddande sten uppeidade mitt hjerta. Jag märkte en grotta som tyktes bjuda till uppskrifning. — Jag hastade dit — men wid ingången öfwerföll mig en owillkorig darning — sig wille jag — men kunde det ej. Likasom fångslad måste jag qwardrösa. Genom det skimrande stenet af en ädel sten upptäckte jag omsider grånskande och med blomster beskrödda bänkar och på den sista den sönna beundranswärda Quinon i rosenfärgade klådnaden (Kärleken), ljuf insomnad. — Närma dig henne, sade min Ledfagerfka. Njut hennes saliggjörande närvaro. — Genom mig skall hon med ännu ännare drift förtusa dig och blifwa dig trognare. — En ljuf matthee genomfor mina ädror, en wällustig känsla bemågtigade sig mina sinnen. Försmågtande nedsjönk jag i den behagliga Quinnans armar. Solen närmades sin nedgång då jag waktade, och under en ljuf rodnad samt skonsam tofslätenshet förde min Lederfka mig vidare.“ — Det war ingen annan än Dygden sjelf som ställde till detta rendezvous.

Hwad rättskrifningen angår, må det anmärkas att Öfwerf. stundom skrifwer bette och besta i stället för bättre, bäst, med flera andra fel. — Sid. 36, läses: „Synetes hon i sin loge sedan Spectaclet war börjadt, uppkom ett soel som afbröt Baron“ m. m.

— Skall troligtvis vara Barron, som war en berömd Skådespelare under Ludwigs XIV:s tid, men ingen Friherre.

Föröfrige kan Rec. alls icke inse, hvars för denna fabriksvara, bland så många andra möjlige namn, just skulle bekomma det af Journal för Fruntimmer.

Scener utur det Aftenkapliga Lifwet för det äkta Ståndets Candidater. Öfversättning. Sthm. 1812. 64 sid. 8:o.

En exercitie öfversättning af en Tyff Skolpojkes exercitium. Boken är särbruten i tre afdelningar. 1) Författaren kungör det tillfälle, hvarigenom han blef iståndfatt att skriva följande tre Historier, och bewisar att olika härkomst wid giftermål är betänkelig (sid. 3:26). — 2) Det är icke rådligt att taga en aldeles obekant person till äkta (sid. 26:48). — 3) Igenom ett allt för stort medlidande förlorar en Prest sin hustru och sin Lägenhet (sid. 48:64). — I den första berättas: huru en Prest kommer att söra ett det olyckligaste äktenkapslif emedan han upptäcker det hans kära hånse före sitt giftermål fått ett barn; i den andra, huru en Prest lefwer lyckligt med sin maka till dess hon oförväntadt blifwer öfvertygad om att hafwa begått en stor stöld, och i den tredje, huru en Prest får stryk af sin hustru och mister pastoratet för det han från en resa hemkommer med ett barn som en tjufvona lemnat honom. — Nu några prof af diktion och utdrande. Sid. 3: „Min födelserort war säkert werlden, men förmodligen

Tyffland. Så wida blott — haf sålamod (!) — och intet steg vidare, gå de okända tiderna af min Lefnadshistoria, och jag är försäkrad, att Ni skall på det högsta gilla om jag här på en gång läter Er emottaga allt det mysteriösa.“ — Sid. 18: „Tanten är ganska ond, hon plågar farbror obarmhertigt — och man får dock ej plåga någon — det vill den goda Guden icke hafwa — han är också så mild — man får icke en gång binda en Skallbagge (!) med hand — det gör ondt för de små djuren! när man leker med dem — gör lifwet bittert.“ — Sid. 20: „Jag stod der, såsom filosoferne, fullkomligt lik en hungrig och törstig åsna (!), imellan watten och ho, kände mig i detta medelstånd, uti hwilket man ej wet hwad man skall göra — vara ond — eller skratta?“ — Sid. 30: „Han sniglade alltid på sidan; talade ännu om många lifgiltiga saker — men hwarwid han just icke tänkte på det han sade er — men fortfor vidare uti denna person skulle papa till din hustru — kan hända är det så bestämde af Godesnyen, att du igenom henne skall blifwa lycklig — du har ju här på ett underbart sätt blifwit bekant med henne.“ 20. 20. 20. 20.

Den grammatikaliska mystiken i constructionen försökes ännu mer genom det widunderligaste stafsningssätt och de löjligaste tryckfel, t. ex. sid. 9 förste i st. f. först se. — Sid. 12: „Hos björnar, wargar, drakar, kan man skratta ännu förenöjdare och obekymrad (?) än då man måste plågas 20. i st. f. plågas. — Sid. 17: „Ett catholiskt kloster hade fruktanden (?) i denna trakten.“ — S. 25 ångerst och s. 53 ångersten, i st. f. ångest, ångesten. — S. 10 kreticerade. — S. 36 affyr jag som pesten o. s. w.

D u p l i k

Till Herr Biskopp Wilhelm Fare,
 I anledning af hans i Journ. f. Litt. och Theat.
 N:o 71 inledda Antikritik.

Hvar och en som med Rec. innerligt är öfvertygad om Biskoppliga embetets wigt och värde, och hvar och en som i anledning deraf drifvar en så hög skrymsmans öfkräftliga besögd, kan ej annat än med Rec. bittert besläga den osäcka som vederfarits Herr Biskoppen, Theologiä Doktorn och Prokanzleren Wilhelm Fare att, utan sitt förwällande, blifwa angifwen såsom författare till ett så litet rekommenderande arbete, som det i Literat. Tidn. N:o 7, sid. 102-107, recenserade Kortta Sammandrag af Bibliska Historien. Detta lilla hastwerks karakteristiska beskaffenhet gaf Rec. wid första genomläsningen anledning att betwifla riktigheten af hwad han på titelbladet säg för sina ögon; men han trodde det ej sig tillståndigt att uttala denna förmodan, då ett dylikt angifwande af en lefwande persons namn framfö ett verk, hwartill han hwarken är, eller för Boktryckare eller Förläggare uppgifwit sig som författare, är ett i Litteraturhistorien nästan förhördt phänomen. Attminstone är det endast att jämföra med den lika sällsamma omständigheten, att tillika med det öfriga en mening blifwit tryckt, som en annan hand ditsatt, ehuru besörjaren af trycket så noga war underrättad om platsen för denna tillsats, och således förmodligen utskrifit den, inseende dess obehörighet. — Dock hafwa alla dessa underligheter kändt; Rec. är högligen glad öfwer att dessa origtigheter blifwit upptäckta, och får hörmjdelst betyga Herr Doktorn och Biskoppen sin varmaste lyckönskan att med denna Bibliska Historia ej hafwa ögt annan besättning än att lemna den till trycket, enligt ett obekänt löfte, sådant som den ädla och upprädda känslan lätt gifwer åt en döende wäll.

I denna wänskapskänsla torde man också böra söka grunden dertill att Herr Doktorn och Bi-

skoppen wäll förswara ifrågawarande bok, och åtminstone framställa den såsom nyttig och uppbyggelig för allmogon. Rec. hyser den tankan att det ej är rätt att för allmogon — den delen af nationen som är lättast att förwilla — framställa ett suffering såsom godt nog. — Att detta arbete verkligen ej är det, utan tvertom värladt all sin wälsnening — den Rec. aldrig beskrift — öndt nog, lärer hvar och en fördomsfri medgifwa, som genomläser werket; och äfwen den som dermed ej wäll försöfva sin tid, kan öfvertygad derom genom de i recensionen anförda exempel och anmärkingar, af hwilka senare till och med Författarens Wän ej försökt neka mer än en enda. Hwad denna angär, bekänner Rec. upprigtigt, att, frapperad af den föreställningen att Jesus med sin allwetenhet och sitt gudomligt ädla tänkesätt, skulle bland sina närmaste och utvalda tala en så beskaffad menniska, som skal med åberopande af de fattiga, erinrade han sig ej det af Hr Doktorn och Biskoppen citerade språket ur Johannis Evangelium *) — det enda i hela bibeln som innehåller någon anledning till en sådan beskifning. — Emellertid har Rec. wikt icke uppträde som en förswarare för Judas Ischariot — Recensionen är för allas ögon. — Men äfwen om han det gjort, skulle han ej bliggas för att hafwa trädt i en Lavaters och Niemeyers *) fotspår, wän, lika aktade för heligbeten i sin tänkesätt som för grundligheten i deras theologiska lärdom.

Slutligen tackar Rec. för den gifna påminnelsen att wansaka skrifterna, och skal upprigtigt hemdda sig att sölja den, då den är af sådant wigt, att den till och med ej bde eller lærer försummas af den, hwars förtienta huswud prydes af mitran.

*) Rec. wäll ej lägga någon wigt derpå, att detta språk ej är så hårdt som paraphrasen i den recenserade boken, ja! ej en gång derpå att grundtexten torde på ett mildare sätt kunna tolkas än i Swenska öfversättningen. Nej! Rec. har af glömska mistagit sig.

†) Charakt. der Bibel. Th. 1. s. 116, 120.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 16.

Torsdagen den 24 April

1813.

R e c e n s i o n e r :

Om Continental-Systemet och dess Infly-
tande på Sverige. Öfversättning. Schm.
1813. 78 sid. 8:o.

Närvarande skrift, hwars fransyska titel är: Sur le Système Continental, et sur ses rapports avec la Suède. à Hambourg 1813, au mois de Fevrier, hör till de märkvärdigaste politiska brochurer, som i senare tider utkommit. Förf. begynner med den anmärkning, att oaktadt den lysande purpur, hwarmed besoldade loftalare söka behölja de folkslags elände, som medelbart eller omedelbart lesa under Napoleons spira, känna de dock sjelfwa bäst de blöddande såren. Han skilkrar derefter de viktigaste händelser, hwilka förefallit ifrån Napoleons upphöjelse ända till detta krig, som för den förtryckta menstligheten öpnat lysnade utsigter. Dessa uppträden äro wäl ej främmande för de flesta läsare, men man finner här alla samlade i en enda mörk tassa, hwars enda dager är Sjelfherrskarens med kraftig ihårdighet full-

följda wissa. Man skall ej längre kunna neka, att så lyckligt Napoleon hitills utfört sina planer, så lyckliga hans fredsslut utfallit, hwart man wänligen förordat att bewilja honom allt, så hafwa dock aldrig hans eröfringar varit mera lysande än mellan sjelfwa fredssluten. Sedan Förf. tecknat de wäldsgeringar hwilka Inkräktaren straffidst tillätit sig, wisar han bedrägligheten af deras politik, som uppoffrat andra i tanka att skydda sig sjelfwa, och han anmärker att Napoleons ädelmod mot sina wänner är lika med det som Polyphemus lofwar Odysseus, då denne, under namn af Ingen, skänker honom en bägare ypperligt win:

Ingen dier jag således sist af hans resesörwandter,

Men de andra förut, och detta må blifwa din gästskänk.

Sid. 61 kommer Förf. till de oundwärliga följderna af Continental-systemet, som öfweralle äro: ,,handels- och näringsstillens undergång; odrägliga pålagor; fullskörtande af alla regeringsformer; oupphörliga krig för andras räkning, lika kostsamma som mäs-

dande; arméer som blifwit frammande för deras fädernesland och alltid färdiga att wända wopnen mot egna medborgare; Förstar utan förmåga att beskydda, men försedde med en gränslös makt att förrycka egna undersåter och darrande sjelfwe för deras egen öfwerherre; samt slutligen under alle detta elände och wandra flyktigheten att uppresa åreportar och sjunga smickersånger."

Skriften slutar med en undersökning hwilket parti för Sverige i närwarande omständigheter är det säkraste, mest förmanliga och hedrande. Förf. beröfar grundligen att de tider blifwit annorlunda, då det hette att Sverige war Frankrikes naturliga bunds förwandt. Han tror att wänskap med England är för vårt fädernesland gagneligast, och stannar i det märkwärda resultat att Sverige helt och hållet bör sträfwä att insulafiera sig, hwartill Norriges erdring skulle göra första steget och trösta för uppföring af Finland, som alltid förblet till förderfliga twister med Ryssland. „Hwarföre," heter det, „skulle icke Sverige få af Engelska regeringen colonier i belöning för sitt kraftiga biträde? Hwarföre skulle ej dess handelsystem få en ny werksamhet, medan Holländarnes, Danskarnes och Hansestädernas är förlamad? Är det då af ingen wigt att Sverige ligger mellan twenne haf, och är genomskuret af otaliga sjöar? Kan urminnes tider war det element som omgifwer Skandinaviska halfön, noga bekant för dess inwånare. Bekande med de faror hwarmed klippiga kuster hotade i deras farwatten, med drifis och nordliga klimaters stormar, beredde sig forntidens Skandinawer till långwäga resor, och deras första fridsbade nomn i hafvöarna war namnet af tillrägsne sjömän. Hwarföre skulle icke Swenskarne gå i stolta förfäders förspår, och

wäga ett företag i mån af odlingens framsteg? En widsträckt och lysande utesigt öppnar sig för commercielle företag: måtte Sverige endast flynda sig att begagna sina naturliga fördelar och dem en sammansättning af utomsordentliga omständigheter tyckes löfwa. Om Europa åter hämtar sig, har man gått denna tidpunkt i förwäg; är det åter dömdt att ligga kuswade under jernriser, skall dess sjöfart upphöra med alla andra odlingens konster. Wid utlöpanet ur hwarje hamn af den kuswade continenten, skola finnas osynliga Herkulisstoder som infektarens despotism skall förbjudas att öfwerstiga, och då slafwar mödosamt plöja en jord dränkt i tårar och blod, skola fria nationer, Engelsmän och Swenskar, i trygghet besegla det okuswade werldshafwet.

Man bör icke kunna twifla på att ju allt hwad som bidraer att stadga freden och wänskapen, att upplifwa och öka det inbördes förtröendet mellan England och Sverige, skall i det senere riket wara lika förentligt med den arbetande klassens behof och fördelar, med nationens naturliga hjälpe, ja snart sagde moraliska smak, och med de upplystares önskuingar."

Skriffättet i denna bok har den dubbla förtjenst att med warina förena den lugna wärdighet, som man så sällan träffar i skrifter af denna art. Det är helt och hållet ense med Rdf. i hufwudresultatet, ehuru kanske en och annan fluttsid, som Förf. dragger af Staternas nuwarande ställning, kunde betwiffas såsom för framtiden alltid gällande, t. ex. hufwida, om det lyckades att werkligen bringa sin sjömak till en betydlig höjd, detta utan all afund skulle kunna betraktas af England och Ryssland. Innan wi tillsluta denna bok, kunna wi ej hindra oss

att anföra en och hittills obekant anekdot om den Förste, wid hvilken såderneslandet nu förenat sin framtid. „Hertigen af Engghien kom i hemlighet till Paris om sommaren 1799. Bonaparte war ännu i Egypten, republikanska regeringen hade ingen kraft mer, och Bourboniska husets partie hoppades åter att resa sig. KrigsMinistern General Bernadotte ädrog sig då allas uppmärksamhet både genom glansen af sitt rykte och denna snabba beslutssamhet i foran, som är rätta kännetecken på de män, hvilka äro bestämda att spela en stor roll. Hertigen af Engghien ansåtrodde honom genom en gemensam wän sitt wistande i Paris, och låt tillika erbjuda honom Connetable-wärdigheten, om han wille återställa Bourbonerna på thronen. „Jag kan icke tjena deras sak,“ svarade General Bernadotte: „ty min heder binder mig wid franska nationens willa; men som ättlingen af en hjerde, som en menniska har gifwit mig sitt förtroende, skall icke ondt hånda honom. „Wå Hertigen af Engghien likwål genast ressa; ty efter tre dagar är hans hemlighet icke mera min, utan jag är skyldig den åt såderneslandet.“ — Så finner ett ädelt hjerta allid utwäg att förlika de efter utseendet mest stridiga pligter.“

Hwad tolkningen beträffar, erkänna wi med nöje öfversättarns lofwärda och merendels lyckade bemödnande att göra sin bok så swenskt som möjligt. Stilen är otvungen, lätt och sorgfälligt bearbetad; Nec. bekänner dock att han funnit en fullständig jemsörelse hela boken igenom med originalet mindre nödig; han inskränker sig derföre till följande ställen: i företalet äro flatteurs officiels öfversatte med tjenstaktige smickrare; men här lär wäl menas smickrare ex offi-

cio, som på statens bekostnad underhållas. Sid. 2. att han (Napoleon) ersatte (remplaza) en regering torde wara en mindre god swenskt konstruktion. Äfvenså synes af i Napoleons uttryck om sig sjelf att han har tant d'hommes à depenser, det sista ordet ej böra öfversättas med förfösta. I fall man ej welat bibehålla det ursprungliga depensera, hade kanhända kostat på warit det rätta ordet.

Thorild Knutson, Tragedie af D. v. S.
Sihm. 1812. 104 sid. 8:o.

I betraktande af den rang Tragedien, såsom den mest fulländade konst-*art*, med rätta innehafwer; borde wäl kritiken, mot hwarje försök på denna bana, icke synas för sträng. Dock kunna omständigheter inträffa som betaga denna regel sin kraft och göra des efterföljd till ett otidigt apespel, lika syndande mot billigheten som mot den höga granskingskonstens wärdighet; ty, enligt Thorilds träffande uttryck, hör i snilletts werld ingenting annat under kritikens domstol, än det som sjelfwilligt erbjuder sig till striden om snilletts ära. Och om Nec. ej alltför mycket bedrar sig, gäller denna anmärkning fullkomligt i afseende på närwarande arbete, författade af en man, — af den allmänna aktningen lika utmärkt såsom wettenskapsidkare och medborgare, — för att mildra beswårigheterna och ledsnaden af några sömnlösa stunder wid aftenen af hans lesnad (sid. 102). Här måste wäl, om någonstädes, den gamla regeln, som bjuder reverentiam

capitis cani, vara på sitt ställe; ty den som utan värdeordad full rörelse kan se en under ädla mödor äldrad gråhårsman, rasst sätta kranen på sitt hufvud och blanda sig i ungdomens lekar, och den som skulle förtryta, att den gamle ej kan röra sig med ungdomens ledighet: den är icke värd att engång i en värdeordad full krets erfara οὐτως ἀργυροῦν γυναικὸς ἔτιμα θεός. Föröfrigt har ett sådant poetiskt försök af en annars märkvärdig man alltid sitt stora intresse. Så t. ex. hwilken menniskoforskare skulle wäl wisja sakna Ciceros poetiska fragmenter, ehuru de såsom poemer betraktade ej gifwa honom någon ny ära? Nec. måste också bekänna, att han med mycket nöje låst närvarande arbete, emedan han i dess minsta drag sett den värdeordad värde författaren. Ty ett ädelt nit för dygd och en ren fosterlandskänsla, hwilken äfwen wisat sig i Gör:s wal af sjelfwa handlingen, förråder sig öfwerallt, t. ex.

„Blif alltid, sade han, som Christen mild och from

Men lär Dig äfwen Dygd af Fädrens hedendom.“ —

„Med ärans sjelfbestånd, jag dock ej swikta skall.

Ej Wäldens bilan må en rättwis Man föråra:

Den släcka kan dess lif, ej släcka kan dess ära.“ —

„Man högst bedragen blir, utaf en swag och god.“ m. m.

Gör. har i plan-anläggningen steg för steg följt historien så noga att han icke en gång, utom ett par bi-personer, inflett en enda ny röle i hela händelsens gång; och ur wår en gång fastställda synpunkt för detta stycke, kan det icke toblas. Skulle man åter påstå denna sak ur strånga ästhetiska grun-

der, så twiflar Nec. om Thorke Knutsons fall, äfwen som ett statsoffer i allmänhet, kan blifwa ett tjenligt ämne för trogigt behandling. Swar och en hjetle, som undergräfwes af en statistisk cabal, är gemenligen fatt i det förhållandet att han endast kan anse förminningen från sin wärdighet med stoisk resignation. Och så mycket detta än upphöjer honom i moraliskt, så mycket nedfätter det honom i poetiskt afseende, ty för den stoiska sinnesstämningen är lidandet icke något lidande, och lyckan ingen lycka; allt utom sträng pligtenlighet ser den blott som en apatiskt enformighet. Men såmedelst blifwer en sådan sinnesstämning icke någon rent menlig sinnesstämning, och då denna endast är och kan vara föremål för Skönkonst, blir hwarje karakter som öfwerstiger menlighetens gräns, lika så mycket som den, hwilken är under denna linja, i den äfädliga framställningen kall och utan intresse. Jag kan blott lida med den som lider, liksom jag blott kan fröjdas med den som är glad. Dersför har ingen af de egentligen stora och öddliga Dramaturgerna, hwarken Sophokles, Calderon eller Shakspeare någonsin framkallat ett sådant bedagadt, ofkyldigt och nöjdt försakande Statsoffer på theatern.

Slutligen några ord i anledning af Gör:s yttrande (sid. 102, 103) öfwer rimmet, hwilket han kallat den okunniga Medeltidens osmakliga lemning. Det är wisserligen sant, att för dikter af en wis art är rimmet mindre tjenligt; att det för starkt bestämmer och begränsar wersen och gör honom mindre passande för den dramatiska dialogen; men man går för långt om man öfverdränkt fördömmar en prydnad, som för wisa skaldearter är så wäsendilig.

Wiserligen hade ej Homer eller Virgilius kunnat lemna sådana konstverk, som dem wi nu af dem äga, om de varit rimmade; men det är ock otwifvelaktigt att Dante icke utan rim kunnat lemna oss sin Divina Comedia eller Ariosto sin Orlando Furioso. Nå derföre Skalden wiligt uttala sin ingifwelse, i rim eller orimlad meter, endast han förmår att uttala den wärdigt och sant.

Don Carlos Infant af Spanien. Af Friedrich Schiller. Öfversättning af B. J. Örneblad. Förra Delen. Schm. 1813. 128 sid. 8:o.

Don Carlos står wiserligen icke i första ordningen af den odödlige Schillers dramer. Äfwen här saknas icke det som gör hans namn så heligt för dem, hvilka äfwen anorstädes än i dikten beundra det Scora: religion, riddarsinne och nitälskan för mensklighetens förädlade regeneration. Likasom öfwerallt hos Schiller ligger äfwen här en ädel idé, en stor plan, hwaruti kraftfulla karakterer verka och motverka. Likwäl är Don Carlos det af Schiller versifierade färdspel, som är minst theatraliskt och mest selaktigt i planen, emedan, såsom han sjelf erkänner, en lång tid föregick mellan början och fulländandet af detta stycke, hwarunder Förf:s bildning på ett helt annat sätt utvecklat sig, än des första anlag tycktes löfwa. Af denna omständighet så wäl som deraf, att en mera politisk än poetisk betraktelse *) gaf anledning

*) Briefe über Don Carlos. Schillers N. prof. Schrift. 8:ter Brief.

till anläggandet af detta sorgespel — hwarom det genast liksom affade sig alla anspråk på theatern — låta motsägelserna i des inre wäsende förklara sig, emedan dessa ifrån scenen egentligen skulle blifwa synbara, då de wäntigen obemärkt undfalla läsarn. Wi anmärke såsom sådana att Don Carlos, som i de två första akterna är hufwudhjelten, i de trenne senare af Marquis Posa (sjelf en inconsequent karakter, utkastad af Schillers ungdomsantasi och werldsbogerliga entusiast), tränges helt och hållet i bakgrunden; att Domingo (i 2 Akt. 10 Sc.) lägger så mycket wigt derpå, för att ge monarken misstänka om ett kärleksförhållande mellan Infanten och Drottningen, att Kungen först i April förledna året blef frist och Drottningens nedkomst det oaktadt insöll wid nyårstiden, hwaremot Don Carlos (i 1 Akt. 2 Sc.) försäkrar att han blott i ätta månader varit i sin moders sällskap; att Domingo (l. c.) omtalar Infantinnans födelse wid nyårstiden, och hon det oaktadt (i 4 Akt. 9 Sc.) både går och talar, och i förteckningen öfwer Personerna, angifwes wara tre år gammal; att Don Carlos (i 2 Akt. 15 Sc.) försäkrar att han aldrig sett en rad frifwen af Drottningens hand, men icke desmindre (i 4 Akt. 5 Sc.) berättar att han allrid på sitt hjerta burit ett från henne erhållit bref; att den politiska och philosophiska scenen mellan Konungen och Marquis Posa (den tionde i 3 Akt.) blifwit mot de öfriga så disproportionerligt lång o. s. w. Men om storhet i planen, sublimeret i karaktererna och en stigande wältalighet i diktionen någonsin kunna ersätta dessa fel, så förflyter Don Carlos en förädlade, en ädelt underhållande läening, som man fler än en gång skall återtaga.

Öfversättningen är bearbetad efter Eds-
schens praktiska upplaga, tryckt i Leipzig
1802, och har Öfversättaren efter Schillers
exempel, då denna pjes först utgafs i Tysk-
land, indelt den i twenne afdelningar. Om
det är rått att på detta sättet sönderstycka
och delwis utgifwa hwad som bör och måste
wara ett så slutet helt som en Tragedi, det
lemna wi derhån, och öfwerlemna till Öfversät-
tarens eget afgörande om de grunder, som bestäm-
t honom till detta försörande, äro lika starkt gällan-
de som de, hvilka tala deremot. Fördfreigt är
öfversättningen på det hela taget så god, att
wi med skäl kunna deröfwer lyckönska wår witz-
terhet; och för att bewisa detta torde wi först
få anföra ett exempel, hwartill wi wälja
Marquis Posas novell, berättad för Droct-
ningen i 1 Akt. 4 Sc. s. 30:

„Ewä ädla hus uti Mirandola,
Af långlig fiendskap och afwund trötta,
Som genom sekler gått i arf från Guelfer
Och Gibelliner, ändeligen bestro
Sig till en ewigt oupplöslig fred
Igenom slägtskaps öma band förena.
Den mäktige Pietros systerson
Fernando och den tjusande Mathilda,
Colonnas dotter, woro ämnade
Det sköna enighetens band att knyta.
Naturen aldrig mera sköna hjertan
Har bildat för hwarannan — aldrig werlden,
Nej aldrig än ett wal så lyckligt prifat.
Den älskanswärda bruden war ännu
Blott i sin bild utaf Fernando dyrkad —
Hur darrande *) han då att finna sant,
Hwad ej hans eldigaste wäntan wägar
Sig af den sköna bilden föreställa!
I Padua, af sina studier fångslad,
Fernando wäntade den sälla stund,

*) Förmodligen tryckfel i stället för darrande.

Då för Mathildas fot han sinne stamma
Sin kärleks första hyllning. — Medlettid
Pietros maka dör, hans hand blir fri.
Med ungdoms ärrå gubben slutar opp
De rykten till Mathildas loford spriddes.
Han kommer! ser! och älskar! — Hans passion
Naturens mera tyfsta röst förqwäsiwer.
Den gamle friar till Fernandos brud,
Och inför altaret sit byte helgar.“

Drottningen.

„Och hwad beslutar då Fernando?“

Marquisen.

„På

Sin kärleks wingar, utan någon wettskap
Om denna grymma werling, flyndar till
Mirandola den glädjedruckne. Hastige
Som blirten af sin snälla häst han föres
Till porten — ett bacchantiskt glädjedån
Af dansar och af pukor dundrar honom
Ifrån det glänsande palats till mötes.
Han stappar troppan flygg uppför, och ser
Sig okänd i den höga bröllopsalen,
Der, midt i yra gästers cirkelring,
Pietro satt — en engel wid hans sida,
En engel af Fernando känd, som honom
I sjelfwa drömmen aldrig syntes så skön.
En enda blick hwad han besutit wisar
Och wisar hwad för ewigt han förlorat.“ —

Rec. har med lit walt just detta stycke,
icke så mycket derföre att det är ett i sig
fulländadt helt, som derföre att det, under
andra namn innehåller den egentliga knuten i
Sorgespelet, den rysligt rörande händelse
som, först berättad af St. Real *) ungesår
på samma tid gifwit ämne till tragisk behand-
ling åt twenne då för hwarandra obekanta

*) Histoire de Dom Carlos. Den är, som be-
fant, icke bygd på någon säker historisk
grund.

Skalder *). Då Rec. förskräkt, att i allmänhet det hela af denna öfversättning är sådant som det anförda profvet, kan han med så mycket mera opartiskt skärhet anföras de så ställen som från hans fälda omdöme göra undantag. — Så är meningen i följande verser misshärdad: 19

„für mich

Sind Sie bereits zu überhäuft“
betyder ej

„för mig ni redan

Är öfverflödig,“ utan: för mycket syfvelsatt.
Sid. 18:

„När mina wakter sömmit, har jag ofta
I tårar dränkt, för den tillbeddas bild
Nig kastat och om hennes hjerta ropat.“
I originalet heter detta ställe:

„oft

Um Mitternacht, wenn meine Wachen schliefen,
Mit heißen Thränengüssen vor das Bild
Der Hochgebenedeichten mich geworfen
Sie um ein kindlich Herz gefiehet.“ —

Med Hochgebenedeichten förstås den helga Jungfrun; men är af öfvers. orrigtigt hänsärd till Infantens älskarinna. Sid. 20
I öfvers. sammanhanget: „Är hon till detta samtal böjd“ owillkorligt. Vers. svarar „Börtyd ej mina ord“ ej mot „Berargen Sie mir's nicht.“ Sid. 24 heter det:

„Es ist

Ein hartes Schicksal aufgeoffert werden“ —
men öfvers. låter Drottningen säga för mycket: „Jag vet hur grymt det är att bli upproffrad.“ Sid. 30. „Nyfikenheten hos Prinsessan kan ej ökljas:“ originalet åter har en annan mening: „Läst sich nichts ungeschlagen.“ Sid. 73:

*) I början af 1780-talet författade äfven den berömda Venetianern, Vittorio Alfieri sin tragedi *Philippo Secondo*.

— — — „Ni till exempel,
Ni ser Er omkring tjugu år för mycket,
Jag Er så många just för litet.“ — —

Detta dunkla uttryck heter på Tyska:

— — — „Sie zum Beispiel,
Sie sehen Sich um zwanzig Jahre später,
Ich Sie um eben so viel früher.“ —

och hade kanske med mera precision kunnat gisvas sålunda:

„Ni ser Er omkring tjugu år försent,

Jag Er så många just för tidigt.“ — —

Följande ställe deremot, ur 2 Akt. 8 Sc.
sid. 89 är, om ej egentligen ett misstag om meningen, äminstone en högst falsk konstruktion:

— — — „och våldsamt

Dröt in i nästa par, i stället att

Se handen åt Furstinwan Eboli,

I originalet heter det:

„Und mit Gewalt ins nächste Paar sich
drängte,
Statt seiner königlichen Tänzerin
Der Fürstin Eboli die Hand zu reichen.“ —

Liksom i 1 Akt. 3 Sc. sid. 22 Svensk öfvers. uttryckt originalets „meine sanfte
Wondekar“ med ett mindre väl valdt ord:

„Min ljuftwa Wondekar,“ i stället för min milda. — I denna tirad:
„Med säkra hjestesteg hon vandrar fram
Den svåra medelvägen af ett lagom“
har öfvers. väl icke precist efter orden återgissit sitt original:

„Mit festen Heldenstritte wandelt sie
Die schmale Mittelbahn des Schickslichen.“
men läsaren är i tvifvel om hvilket uttryck är snarare och bättre.

Verifikationerna var icke en af Schillers mest glänsande sidor. Han behandlade dem i sina äldsta dramer med nog stor frihet, så att han icke allenast understundom falskt betonade

wiga ord, och inblandade undermåtiga wer-
ser, uton han utsträcker äfwen ibland fem-
fotiga Gamben till en ordentlig Alexandrin.
Och finner man endast i första Akten af när-
varande tragedi fem sådana. Ehuru i all-
mänhet Öfwerf. har nästan efter originalet af-
formar sin versifikation, har han dock merend-
dels derifrån afhållit sig. Så t. ex. stöter
man, mot originalets fem Alexandriner, i
1 Akt. af Öfwersättningens endast på en
enda: sid. 35.

„För Eder faders dron bringa — jag förbidar.“
På tyska är den lika konstruerad:

„Vor Ihres Vaters Ohren bringen — Ich
erwarte.“

Högst sällan möter man någon wers hwil-
ken genom ett ords falska tonwigt blifwit
trög att uppläsa, såsom denna:

„Mitt öde — ware det lif eller dödd.“ —
eller någon ljudfattig, som denna:

„Ni af wårt nädigste förtroende.“

Rec. tror sig till följe af allt detta med
säkerhet kunna påstå, att af alla de försöt
att binda Swenskan wid den Gambiska me-

tern, hwilka inom ett år hos oss varit gjorda,
är detta närvarande det bäst lyckade. Och
då desurom språket är med den yttersta
sorgfällighet wärdadt — sörgäfwes söker man
här några för beqwämlichets skull tillgripna
Archaismen, förkortningar, swenska con-
struktioner eller underliga ord — lärer ingen
finna den önskan oriltbörig, att Öfwerf. måtte
indras med så mycket förtjent bifall öfwer
detta företag, att han måtte uppmuntras att,
under alle jemt stigande stickligheter, gifwa oss
alla de Schillerska sorgespelen.

Läsaren torde ursäktla den widlöftighet
hwarmed denna Öfwersättning blifwit behand-
lad, då han besinnar att en recensent ej i
sjelwa werket är annat än en rättgångs-
handling öfwer en nyutkommen boks rang
bland de redan utkomna och öfwer des werkan
på språket och odlingen. Och då frågan är om
en Öfwersättning af ett godt original, kan en
sådan rättgång, med förutsättande af det
billiga afseende på de wid ett sådant företag
oundwilkliga swärigheter, aldrig sökas med
för mycken stränghet och noggranhet.

Utländsk Litteratur. 1812.

Paris. Memoires de Chirurgie militaire et
campagnes de D. J. Larrey. 3 Tomes. 8. —
Innehålla icke blott chirurgiska händelser utan
ockå Öfverf. lefnads- och rese-historia, och beskri-
ning öfwer de städer och länder der han varit,
politiska händelser o. s. w. Öfverf. har såsom Öf-
werchirurg följt franska armeerne wid Rhein, i
Spanien, Italien, Egypten, Österrike och Polen.
Såsom märkwärdigt anföres, att sär ganska ha-
ffigt läkas i Egypten. Öfwer Lepra och Elephan-
tiasis gifwas noga beskrifningar.

Statistik der Rheinbundstaaten; von J. A.
Demian. 1:r Band: Baiern, Württemberg,

Sachsen und Westphalen enth. 367 s. 8. — Ett
arbete som förtjenar all uppmärksamhet genom
noggranhet och rikedom på materialer. Enligt
denne Öfverf. belöper sig Baierns folkmängd till
3,450,000 på 1,760 qw. mil. Statsinkomsten
30 mill. Güllen. Württemberg 1,340,000 inw.,
368 qw. mil, statsink. 11 mill. Güllen. Sach-
sen 2,932,000 inw., 736 qw. mil, statsink. 9
mill. Rhaler. Westphalen 2,065,973 inw., 825
qw. mil, inkomst. Stego år 1810 till 34,572,000
Frank. 2:r Band: die Großherzogthümer, Herz-
zogthümer, Fürstenthümer und das Herzogthum
Wurtemberg enth. (Ödit. gel. Anz. s. 973.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 17.

Lördagen den 1 Maj

1813.

Swer den moderna Natur-
kunskapen *).

De fysikaliska Erfarenhetsvetenskaperna, tillika med den fullkomnade och på dem använda Calculen, utgöra ostridigt den mest lysande sidan af samtidens lärdom. Detta är upptäckternas område och kretsen af dessa mångfaldiga, genom dem åstadkomna, uppfinningar af maskiner och verktyg, hvilka åter gifwa anledning till nya upptäckter. Derom är ingen fråga: en naturkunnig i våra dagar wet med lätthet att föranskatta verkningar, att framlocka phenomener, dem en wis från forntiden ofelbart skulle hålla för trolldom; men som äro det så litet, att de snarare wilja ådagalägga omöjligheten af all

trolldom, ja, beröfwa Naturen self, den ewiga och universala Gæen, hennes magiska förmåga. Medlidfamt smående blickar man nu ned på de barnsliga bemödanen, med hvilka de äldste Physici, en Thales, en Pythagoras, en Demokritos, ja selfwe Platon, wid så odswade krafter, wid så ringa mått af erfarenhetsrön, genast wägade sig på Untersum och wille först och främst begripa Hæpelsens hemlighet och tingens oupphörliga framafstring. Men detta sträfswande bedrog dem icke derutinnan, att man endast genom inre åfsädning kan bemäktiga sig Naturens Gde, i hwilken de särskilda upptäckterna öfwer henne först erhålla mening och betydelse: härwid är masan af yttre rön på wisst sätt likgiltig, emedan, ehuru rikt de må utwidgas och nogare bestännas, ingen fullständighet i dem är möjlig; de tjena blot att in infinitum bereda Ideen en åfsädligare framställning, men henne self kunna de hwarken utgifa eller förhåja. Våra naturforskare hafwa merendels så fördjupat sig i naturprodukternas anatomi, att de under denna sybelsättning helt och hållet förlorat

*) Hr N. W. Schlegels Vorlesungen über Literatur, Kunst, und Geist des Zeitalters, i den af Hr. Schlegel utgifna tidskriften Europa. Ehuru detta Frefa i Tyskland 1802, påkar det dock förträffligt till naturvetenskapernas belägenhet i Sverige 1813.

sjelfwa naturen. Deras speciella wettenskaper äro antingen register och beskrifningar af naturobjekter, eller försök att genom studier från verkningar till orsaker uppställa förklaringar af naturens phenomener, såsom ägande grund i wisa lagar. De första sammanfattar man under det hedrande namnet *Naturals-historia*; ett namn, som endast började tillhöra det yttersta och högsta i *Physiken*, neml. framställningen af *Natur själens utvecklingar*. *Classificationerna*, de må nu vara uppgjorda antingen enligt indelningar, som ligga of så folklart för ögonen, att söga *Skarp-sinnighet* fordrades till att iakttaga dem, eller enligt owäsendliga och så wide tillfälliga känkemärken, äro blott en tom registratur; och de som använda sitt lif på des fortsättande, äro *Naturens* hofmästare och bohöllare, hwilka wäl annars kunna vara nyttiga i sitt slag, men swäriligen någonsin få bwiista sessionerna i hennes hemliga råd. Bland dessa menniskor, som prunka med tittel af naturens hof-direktare, hafwa högst få betraktat djur, plantor och stenar med en *physiognomisk blick*, såsom t. ex. *Buffon*.

Detta sinne twels hafwa varit länge allmänare bland de Gamle; deraf deras så underfulla och karakteristiska beskrifningar, dem man ofta utgifwit för fabelaktiga och sedan efter nogare pröfning funnit bekräftade. Om de också innehålla några speciella misstag, så förwäda de dock en storstannig aktning för individualitet, och en djup, allmän sanning ligger dem till grund, nemligen den symboliska åsigten af naturen. — Hwad de experimenterande *Naturwettenskaper* angår, så har man träffande beskrifwit *Experimentet* såsom en konst att försätta naturen i lägen, der hon nödgas att swara på våra frågor. Men om nu frågarn sjelf icke wet

hwad han frågar, om han förelägger henne spetsfundiga, förvirrade, sjelfmotstridiga frågor: hwad under då, om äfwen des qwalda naturen, liksom förbrytaren under en vansökning, swarar twetydigt, missförståndligt, förwillande? Till en ren objektiv åtgäfwelse på naturen fordras äfwen så wäl en siareblick, som till spekulation äfwer henne; *Skilnaden* mellan den senare och den förra ligger alltså i hystningen inåt och det reflekterande medwetandet. Utan ledande *Ideer* kunna observationer söga uträta.

Derföre är också ingenting mera hypotetiskt och wacklande, än dessa wettenskaper, som berömma sig att bestå af säkra rön och noggranna beräkningar. Beständige efter nya och nya hypoteser in- och utvecklade härswan af sina erfarenheter; ofta kan en enda upptäckt ånyo sammantröfla, hwad man så mödosamt ordnat och utredt. Man upplefwer ofta inom en kort tidrymd, att de undergå totala omkastningar, såsom t. ex. *Chemien*. Ja, då naturen genom många sällsamma phenomener liksom wille förräda dem sina mysterier, och meddelade dem i deras werkstäder de mångfaldigaste krafter, eller de riktiga sidorna och åsigtspunkterna af sin enda allmänna kraft, till att experimentera äfwer: så förswunno dessa genast åter undan deras ögon, då de för hwarsje krafterträng behöfde till des förklarande ett särskildt substrat för en materia, eller såsom chemisterne kalla det, ett ämne; hwilka ämnen swäriligen äro högst willkorliga hypoteser, då de, icke susceptibla af någon wägening, genom inter sinne kunna uppsattas. De bewisa derigenom, att de blott grossinligt betrakta materien; ty hwad såsom materia förekommer of, är endast ett residuum, man kunde säga en minneswärd, af krafter,

som hafwa satt sig i jemwigt till ett waraktigt förhållande. Det förstås af sig sjelft, att wid en sådan tras materialism, det måste stå samst till med förklarandet af Lifwets phenomener; ty Organismen är en sådan naturprodukt, hwaruti det hela måste tänkas före des delar, hwilka först genom det hela erhålla sin bestämning. Den lemnar oss redan i smått en ganska tydlig bild af Universum, emedan den är en sig sjelf producerande produkt, och bär i sig en del af den allmänna ewiga Skaparkraften synbarligt inpreglad. Äfwen den oändliga werklverknigen, i hvilken hwar och en werkan återigen är orsak till sin orsak, är oss i organismen klarast uppenbarad. Men just derföre begäper ingen något om organism, som icke redan medfö naturens idé i sin afståndning; också se wi, att Physiologien antingen har belastat sig med de grundläggande och mest förvirrade Hypotheser om mekaniska och chemiska werkningsarter (d. w. s. sådana, som på tofist sätt upphäfwas genom organism, och endast willkorligt kunna der äga rum), eller ock rentue tillstått sin oförmåga att upplösa gåtorna af Lifwets hemligheter.

Men emot Astronomiens tillförlitlighet och fullkomliga wettenskaplighet fins wäl ingenting att inwända? — Wisserligen förtjena des noggranna observationer, des sörrika och invecklade calculer, att hållas i högsta ära. Men när man prisar wår tids astronomiska framsteg, måste jag först och främst anmärka, att de wigtiga upptäckter af naturordningar och naturlagar, genom hwilka den närwarande astronomin bekommit sin sjepnad, redan gjordes i den moderna odlingens äldre epocher, af Copernicus, Kepler m. A. och sedan endast blifwit widare utbildade. Synglasens förbättring, som åter beror på

optiska uppfinnningar, har första andelen i de nyaste upptäckterna; och man må wäl fråga, om des äro mer undransvärda, än de iakttagelser och uträkningar till och med af stora Himmelsperioder, dem Egyptierne, Babylonierne o. a. tillwägobragt utan så konstiga werktygs undersödd, och lemnat oss i arf från de äldsta tiderna. Redan Pythagoreerne kände eller förmodade solsystemernas flersaldighet, och blott genom Aristoteles blef den motsatta läran om jorden i medelpunkten och himlakropparnes rörelser omkring henne, firerad för hela Medeltiden. — Man upphöjer äfwen den sublimare föreställning, som teleskoperna förskaffat oss, om werldens omätliga omfång; man utdömmar sig i arithmetiska uppgifter icke allenast om storheterna af himlakropparnas mator och afstånd, utan äfwen om den ändlösa mängden af solsystemer och större werldar, till hwilka des åter förhålla sig planetariskt, om nebulosor, i hwilka för oss genom det ofantliga afståndet hela wintergator sägas smälta tillfaraman; och hittar här naturligtwis hwarken mål eller gräns. Först dermed tror man sig ha funnit en wärdig ställeplats för Guds allmakt, wisdom och godhet, och det är wist, att tanken swindlar under bemödanet att fatta denna omätlighet i föreställningen, och den kroppsliga människan förswinner i sitt intet. Men inga teleskoper behöfwes för att lära oss, att storlek och litenhet äro blott relativa begrepp, med hwilka man aldrig uppnår någon Absoluthet; äfwen som mikroskoperna endast göra handgripligt hwad man redan kan weta genom ideen, att i hwart och ett naturobjekt, äfwen i det (relativt) minsta, en wändlighet öppnar sig. En formids utsträckning kan swäriligen uppfylla oss med beundrande hänryckning, utan blott den gudom-

liga skönheten och lagbundenheten i himlasfärförernas rörelser; redan för Aristoteliska systemet stod denna herrlighet lefvande, ehuru den sedermera genom de Keplerska upptäckterna ställdes i ett helt annat och högre ljus. Emellertid wet man, huru Newton (som tyvärr helt och hållet fördunklat Kepler) drog den ur dynamikens område ned i det mekaniska, och ibland annat ej kunde förklara centrifugalkraften annorlunda, än genom en ström, som Gud omedelbart i Skapelsens början meddelat världskropparna. På dylikt vis hafwa de mathematiska förklaringsfätten dödat allt, och de mathematiska naturkunnige, som vilja afgöra allting genom blotta calculen, äro nu maskiner för denna deras egen maskin. Så länge man stannar wid maskor och affänd och mekaniska verkningssarter, kan jag icke finna i astronomien något synnerligen upplysande eller närande för själen. I den mening, som Kepler kan heta den sista Astrologen, måste astronomien åter bliwa astrologi. Vi vilja icke blott räkna och mäta stjernorna, och med synnglasen följa deras lopp, utan betydelsen af allt detta är målet för vår traktat. Astrologien har råkat i förfall genom öfwerdrifna anspråk på wettenskaplighet, dem hon icke förmådde uppfylla; men sättet af dess utöfning bör icke göras og blindas för dess idé, som grundar sig på oförgångliga sanningar. Stjernornas dynamiska inslytelse, att de äro upplifwade af intelligenser, och liksom lägre gudomligheter utöfwa Skapar kraft öfwer de sig underordnade spherer: dessa föreställningsfätter äro ofskridigt wida högre och förnuftsensligare, än om man tänker sig dem såsom döda, mekaniskt regerade maskor. Till och med i den

delen af denna wettenskap, som man mest fantasistiskt och willkorligt behandlar, i den judiciära astrologien, utvecktes dock en liflig åsprädning af alla tings enhet och werelwerkning, der hwart och ett särskildt ting är en spegel af Universum; och wisserligen höjer sig menniskan, för hwilken stjernornas anblick synes unnad endast för att upplysta henne öfwer det jordiska, kraftigare till den ewiga rumden, när hon är öfwerlygare att de individuellt bekymra sig om henne, än när hon anser sig för en blott glebæ adscriptus, för en jordens lifegne slaf. Och blifwa ej redan planeternas reaktion på metallerna, och så många andra förestälda astrologiska föreställningsfätter, upptagna genom en grundligare Physik? —

Men icke allenast Astrologien, äfwen Magien skall af denna fysik återställas. Hvad förstås med detta ord? Andens omedelbara herrawåde öfwer materien till underbara, obegripliga werkingar. Magien är likaledes fallen i wanrykte genom dåliga härare. Men naturen skall åter blifwa magisk, d. ä. wi skola i alla kroppsliga ting se tecken, hieroglyfer af andliga syfningar, och alla naturwerkningar skola synas og framkallade genom högre andebud, genom hemlighetsfulla trollformler: endast på detta wis kunna wi inwigas i verdens mysterier, så widt vår inskränkning tillåter, och lära ämnessone ana denna werldskapelse ur Innet, hwilken oupphörligt förnyar sig.

Recensioner:

Betraktelse på Påskedagen År 1812. Af en
Lefman. Sthm. 1812. 2½ ark 8:o.]

Å tittelbladets omvända sida erinrar
Författaren, att dessa Betraktelser „ej böra
ses ur samma synpunkt, hvarur wanligen
Predikningar eller Andeliga Tal bedömas.
— Den som i enfallt söker sanningen
skall ej misstänka Författarens rena affigt;
och här, om någonsin, gäller den erinran,
att Bokstafwen dödar, men Anden gör lef-
wande.“

Hwad det första angår har Förf. alldeles
rätt: dessa Betraktelser skilja sig mycket
från wanliga predikningar, ej just till for-
men, men i anseende till innehåller. Öfver-
allt användes Motsvarighets-Läran
emellan det andliga och werldliga; hwilken
så wäl af Profeterne i Gamla Testamentet,
som af vår religions höge och helige Stift-
tore alltid nyttjades så ofta tillfälle tillåte
det; och utvecklas här Andemeningen
med mycken både lärdom och skärpsinnighet.
Spinnerhet förtjenar utredandet af Sabbat-
stens firande (sid. 22) att till bewis härpå,
läsas med uppmärksamhet. Hwad stilen för-
öfrigt angår, så är den kanhända något swår-
läst och mörk för hwar och en som ej blifwit
initerad i den mystiska Theologien, — hwil-
ket dock torde gälla om alla dylika skrifter;
till bewis härpå, må slutet af 23 sidan anföras:
„Herren, som med Sitt Utgående Gud-
domeliga wistas i våre okända, för oss otill-
gängeliga Allrainnersta, will gärna derifrån
utgå i den trakten af våre Ande, som är vår
egen; emedan Han Sjelf sagt, att Han står
för människans dörr och kloppar, för att ingå
hos henne, om hon öppnar. Upp. B. 3:20.“

Nya Swenska ord träffar man här på
äffilliga ställen, t. er. inarta, d. ä. inympa;
sid. 21 Sjelfhet, sid. 22 Ettblifwande,
m. fl.

— L — DE —

Tal, hållet wid Evangeliska Sällskapets
Ärliga Allmänna Sammankomst, den 11
Februarii 1813, af N. L. Dahl-
ström. Sthm. 1813. 16 sid. 8:o.

Detta tal innehåller, i form af en pre-
dikan, ett i högsta grad hopträngdt samman-
drag af Christna församlingens öden, från
de äldsta till närwarande tider. Stylen är
icke utan wärma. Hwad uppgifternas rigo-
righet angår, må anmärkas att Förf. sid. 6
berättar det Kessar Constantinus den Store
lärt utfärda ett påbud om Christna lärans
allmänna antagande i Romerska staterna,
samt att alla offentliga embeten skulle med
Christna besättas. Detta föregifwande rät
inskränkning. Den är 313 af Constantinus
och hans medregent Licinius utfärdade för-
ordning innehåller ej onnar, än att Romer-
ska statens inbyggare hade frihet, utan att
frukta förföljelse eller intrång i sina rättighe-
ter, att ontaga hwilken trossbekännelse som
helst, den Christna eller den Hedniska, och att
ingen kunde blott för det han war Christen
utslutas från syflor och embeten. Men aldeles
icke stadgades det att alla tjenstemän skulle
wara Christna. Swertom hade Constantinus
sself flere Hedningar — hans medregent Li-
cinius war det t. er. — i sin tjenst, och
fortfor hela sin lefwad igenom, liksom flera
Christna Kessare efter honom, att sself beklä-
da hedniska embeten, såsom att wara Jupis-

ters Systerste Prest. — Besynnerligt har det vidare förefallit Nec. att se Paulicianerna (sid. 7) ansåras såsom rättrogna Christna, då vi weta att de såsom Manichæernes efterföljare uppblandat sin trosbekännelse med mångaldiga hedniska förwillelser. — Sid. 15 börjas ett andeligt poem af en högst egen beskaffenhet.

Walds Fabler med Kopparstick, till Tidsfördrif för Barn. Sjette och sista Häftet. Sthm. 1812. 32 sid. 16:o.

Den Äsopiska fabeln, som till sitt wäsende är endast en poetisk eller rhetorisk figur, liksom en fortsatt prosopopé (hwilket bewisas deraf, att den både i Orienten, deß rätta fädernesland, och hos de äldsta Grekiska författarne blott nytrijades för att ge talet en mera beständ äfslighet) har i detta affeende lika wärde med hwilken annan trop som helst. Helt annat är förhållandet, då man will göra den till en egen bestående skaldeart, och med den liksom barn, roa är wärdige Akademiska ledamöter. Här till gör wäl den för fabeln wäsendliga moraliska afasiat, förmedelst hwilken den såsom ointreserad dikte förstår sig sjelf, fabeln aldeles oduglig; och det gifwes wäl ej ett sörre bewis på en i hög grad profaisk äfste, än att med wisa Konstheorister, (t. ex. Breitinger och Engel) lägga en så småttligt stor wigt på denna skaldeart: liksom erfarenheten lärt oss, att sådana författare, hos hwilka den poetiska skapelseförmågan varit i hög grad in-

skänkt (t. ex. Phädrus, La Fontaine, Gellert m. fl.) först råka på det infaller att sälla sam, för böcker med fabler. — Äter då man betröktar Fabeln i som en angenäm klädnad för wisa moraliska satser, då den också stikligast torde i obundet tal böra författas, har man isynnerhet ansett den tjenlig till läsning för barn. Som bekant är, beskriddes detta håstigt af Rousseau; men hans skäl: att den lärer barnen något som ej är sant, d. å. ej med dagliga werkligheten öfwerensstämmande, ughärdar ej ett strängare granskingsprof. Ewertom torde fabelns mindre tjenlighet till sitt angisna ändamål, snarare kunna utledas derra att den för litet syfvelätter den unga fantasien, och för snart upplöser sig i en torr sens moral. — Den lilla Fabelsamling som gifwit anledning till dessa anmärkingar, är egentligen utöfd i äfste att förnjda i den mån, som behöfs för att ej den späda läsaren skall tröttna wid den gagnetiga lärdomen; och består af sju fabler. Dessa hafwa alla den förtjensten att de — utom den sista, som också icke är någon fabel — med temlig consequens exempelwis anbefalla hwad i hellska werket rätt är, ej blott convenances dygder; liksom att de med inga smutsigheter, hwarken i ord eller bilder, förskämma de unga sinnet. Deremot kunde de wäl i betydlig grad wara mera strickt utänkta och med mindre tröttnande widhöftrighet berättade. — Kopparsticken ha wi ej haft tillfälle att se. Trycket hade i en barnbok bort wara både wackrare och correktare.

Musæum Typographicum Schmianum, eller Förteckning på de Böcker och Skrif- ter om Boktryckeri, Konsten och Dess Historia, jemte Portraiter af namnkun- nige Boktryckare, samt Medailler i sam- ma Ämne, som blifwit samlade af Pe- ter Schm, Directeur och Kongl. Fält- Boktryckare. Schm. 1812. 3 ark 8:o.

Denna samling, den enda i sitt slag inom fäderneslandet, och som äfwen utom riket lärer äga få sina likar, förtjenar wiser- ligen att nogare kännas. Den består af 31 Band in Folio, 75 in Quarto, 54 in Octa- vo, samt 200 Portraiter; 3:de Afdelningen eller Förteckningen på Medaljerna är ännu ej utgifwen. — Af böckerna innesfattas ofta flera skrifter uti ett band.

Af företalet underrättas man, det Hr S. under en 11:ärig statsfångenskap i Ryss- land (Åren 1790-1801) förlorat större delen af en dylik samling, hvaribland äfwen funnits wigtiga m:scripter och en ansenlig mängd medaljer af alla slags metaller. Af kärlek till sitt yrkes närmare kändedom har Hr S. efter den tiden sökt förnya denna collection, och genom osparad kostnad samt wänners biträde hunnit till ofwananföorde antal.

Att förekomma en framtida Ringring, har Hr S. skänkt hela Samlingen till Kongl. Bibliotheket i Stockholm, att efter hans ödd förwaras.

Ändamålet med denna förtecknings ut- gifwande har varit, att underrätta samlare om det förråd han redan äger, för att ge- nom deras biträde kunna ännu widare öka besamma.

Önskligt wore, att Hr S. wille gagna hela den lärda allmänheten med en kritisk recenserande förteckning öfwer allt hwad i detta ämne utkommit, som då tillika skulle utgöra en pragmatisk historia öfwer denna wigtiga, men hittills nästan oarbetade del af Lärdoms- och Konsthistorien, — hwars igenom Litteratrens förbindelse till honom skulle blifwa oändligen större: — ett arbete, som så utom Hr S. låra kunna åtaga sig i brist af erforderliga hjelpredor.

En annan hithörande önskan wore, att någon wille utgifwa en swensk öfwersättning af Alnanders Historiola Artis Typographi- cæ in Suecia, med tillbörliga rättelser, ut- förligare uppgifter samt försättning intill närwarande tid.

— L — DE —

Försättning om circulations- eller werels bruk med mera betydligt för Swenske jordbrukare af P. J. Fischerström. Christianstad 1812. 93 sidb. 8:o.

Hec. har med nöje läst denna Skrift. Förf. uppger sina erfarenheter wid det af honom nyttjade werelbruk, hwilket derigenom hufwudsakligast skiljer sig från annat werels bruk, att göddning nyttjas till wintersådet och icke till potates och wicker. Förf. har funnit att ogräset derigenom blir mindre.

Skalbeskrift. Esth. 1812. 94 sid. 8:o.

Deſa förſök, ſom ej engång haſwa förtjenſten af grammatikalisk riktighet, äro tillräckligt karakteriserade genom följande utdrag:

„Jag ej beſkrifwa will den låga
Graniten uti ſtycken lagd,
Den eld, ſom till förtwiſlans råga,
Min like i förtrycket bragd t:
Den ſafa, wit tnat af ruiner;
den rök, ſom fokar ännu röd;
den dag, på ſwarta ſpikvor ſtiner;
den hop, ſom ropar uppå brödd;
det barn, ur tomma bröstet ſuger
förfräckelſen och tårars flod;
Den Moder för ſitt hjerta ljuger
att mjölken än är ſund och god;

Den Medborgſman, den rena handen
ſom ärligt fördd ſig i ſin ſwett,
nu naken irre inwid ſtranden
i frid med känſlan och ſitt wett“ m. m.
(ſid. 49).

„Skönt! makalſt! ſuperbt! hwad njde för min blick!
Hwad Guda penſeldrag i Eliſeifke ſtick!
Corregi kollorit ſig der i fonden hjer!
Och der en Guido Scen ſom lif och ſanning rjer!
Enſemblen wiſar glad förtjuſande behag:
Martier fråla rikt i Perſpektiwets drag:
Hwad gladt ſaker at ljus, emellan ſkuggans
delar!

Ej någon öka t glans i taſans ſkönhet ſelar!
Se deſa glada fält, och denna rika ſtrand,

Pomonaſ ſköna frukt i Floras blomſterland:
Se Hilda, Venus lik, i lundens täcka ſöte,
med ſkönhet och behag gå wänſkapan till möte,
Deſ mun blott öppnar ſig att med Sekren le,
deſ blick, att i ſin ſjäl ſin enda äſkling ſe!
Min Wän! wi ſe ej nog det tjuſande och hoga,
Med Tuben i wår hand, ſträck ut wårt ſwaga
öga,

fök upp den minſka dag i taſans ſköna vä,
Wår tjuſning ökas ſtall och bliſwa rik och ny.“
Nu förbytes taſan
„och Hilda, nyſ ſå ſkön med ſinhet i ſin panna,
med ögat fullt af eld, med känſla för det ſanna;
nu wiſar blott en fårng, en ſemtåra md,
med tomhet i ſin ſjäl, på hjeſan drivwans ſnd!“
(ſid. 47.)

„Om denna mätning ej får hopens tycke,
hwad öga blott will nuditeter ſe,“ (ſid. 41.)
ſå är det ej underligt. — Märkwärdigt nog, ſåges
(ſid. 39) till Elmira wid hans huſtrus
ödd:

„Den högſta önkten den hon näree
är att din lifskraft ökar ſig.“

„O werld! hur Snillet du beſkner,
med hwilka lagrar du bekröner,
den Wan ſom ſkapa will ditt wäl;
Föragt och ſlag och bugg han lider
för att i deſe törne tider
ge blommar åt din kära ſjäl.“ (ſid. 56.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 18.

Torsdagen den 8 Maj

1813.

R e c e n s i o n e r :

Grund-Linier till Staternas Historia. Af
F. W. Scherwin. Första Afdelningen.
Upsala 1811. 339 sid. 8:o Femte
Historisk Taffla, 2:ne ark gr. aigle. och
Charra öfver Europa, Asien och en del
af Afrika, 1 ark gr. aigle.

Ju mera filosofien närmat sig till
sin fullkomning, ju mera den aflägsnat sig
från blotta empirismen, desto mera har af-
wen historien aflägsnat sig från ett blott
uppsamlande i minnet af facta och årtal, och
desto mera har också det värde för mennt-
föbilden blifwit insedt. Snart blef det
klart för tänkaren, att hvad som skall tjena
för detta ändamål, måste intränga i menni-
skans hela inre warelse, slå an alla själs-
krafter och bereda en werksam stämning för
det goda, och att således historien, då man
i denna affat will begagna den, måste så
inrättas, att man i det förflutna, liksom i
en spegel, ser det tillkommande. Denna för-
måga att för sitt närwarande handlingsfätt

betsena sig af en sådan insigt, är hvad Förf.
(s. 3), med ett lätt missförstått uttryck: att
handla klokt, will utmärka. Men för
dessa ändamål måste händelsekännaren något
mera än berätta hvad som tilldragit sig i
werlden (s. 11). Ty hvad är det som det
tillkommer honom att framställa? — Icke
enskilda personers handlingar och karakterer,
sådana tillhörer biographen: — icke de för-
ändringar som föregått inom släktet i all-
mänhet, ty det tillkommer endast philoso-
phen. Historiekrifswarn känner blott släktet
såsom indeladt i nationer, och staternas (dessa
ewiga bildningsanstalters) öden äro således
föremålen för hans framställning. Och huru
bör denna framställning, för att swara mot
det ofwansföre angifna ändamålet, wara be-
stämmd? — Riktigt bestämmes det af vår
Förf. (s. 38), då hon fordrar att det för-
flutna bör betraktas såsom de första akterna
af ett stort Drama, i hwilket Staterna äro
de handlande personerna. Det blir således
icke frågan om att endast gifwa ett magert
register på hwarje stats regenter, eller på de
öfvermåttliga krig som den utbredt och de länder

den wunnit eller förlorat; nej, de inre orsaker, som wällat den ena statens fall och den andras upphjelse, de intriger i hwilka de inwecklat hwarandra, de felfteg genom hwilka det eller det riket gifwit det omotståndliga ödet wälde öfwer sig, och werkningsarne af den hämnande Nemesis, som med sin kalla blick swäfsvar öfwer alle menckligt — detta är det som af Historien måste göras åskådligt. Men häraf blir klart att historien endast halft framställles, då den blott framställles genom ord. Starkare och tydligare såstes i mitt inre det som jag ser för ögonen än det som jag först öredigt måste med fantasien uppfatta och sedan forma till bild. Det är också icke ett lust nytte försök, att genom tecken och figur afbildna werldshändelserna, ty till och med före Priestley hade en Fransos wid namn Grey, författat en historisk taffla, hwilken han kallat Memoria technica. Efter denna har Priestley utarbetat sin taffla, årföljande hans år 1788 utgifna Lectures on History; i hwilken det twers som författaren alldeles icke gjort sig någon beständ idé för hwad han wille utöfa, och derföre söker man förgäfwes någon enhet i teckningarna af de spridda historiska begrepp han erhållit. Priestley swäfsvar owis mellan bestämningen af tid och af rum, hwadan han har ett Asiastiskt, ett Afrikanskt och ett Europeiskt Row, ett annat England i Europa och ett annat i Amerika o. s. w. Deras följer också oundwiktige den olägenheten att han för åskådaren icke kan göra fattlig den tillwärt som statscolonnen i sin helhet wunnit, eller det inflytande den haft på en annan, och detta är ju likwäl ändamålet hwars för man will hafwa en historisk teckning. — Samma anmärkning gäller äfwen om Fergu-

sons, på 1780-talet i Philosophia Britannica allmångjordta charta. Den är utarbetad efter samma wacklande idé som Priestleys, med den skillnaden blott att då denne lärt sina figurer utsträcka sig åt bredden, gå åter de Fergusonska mera på längden.

Riktigare bestämde Schölder theoretiskt i sitt Entwurf einer Weltgeschichte målet för det historiska studium: att bilden af det förflutna må synas såsom ett continuum; men icke des mindre har han i sin Chronologiska series af märkwardiga personer och wigtiga uppfinningar följt indelningen i perioder, och colorerat sin Charta efter wisa riddwarf. Härigenom blir det historiska sätet sönderdeladt, och således förfelas målet: att få en tydlig bild i fantasien af menniskoflägtets utveckling i tiden. Men ännu mera halft och aföändradt blir resultatet af ett dylikt bemödade, då man som Le Sage, i sin Genealogiska, Historiska och Geographiska Atlas, endast aftecknar folkstags och härskares lög, icke staternas tillwärt, fall och uppslösning. Och då desutom skildringarna af scenen för hwarje historisk handling är utan all noggranhet och det hela utskofferadt med kors, swärd och sanor samt dylika uttryck af den Fransyska lappris-andan, så kan man wara förwissad att detta arbete, såsom historiskt, är utan synnerligt värde.

Säwida hade författarne till den i Berlin år 1800 utgifna Scrom der Zeiten och till den i Paris 1810 utkomna, efter denna imiterade Tableau Historique, rätt uppfattat ideen för all historisk afbildning, att den framställer det hela i ett samt fortisarande utflytande från en enda punkt; men i utöbrandet är hans werk upplödt af barnsligheter och origtigheter. Så läter han t. ex.

Öfverväldet utstyta ur den Indiska Öfverstes
Prestewärdigheten, och Pölen stå i bredd
med Ryssland.

§ affsende på sanning och noggrannhet i
teckningen af de särskilda figurerna skilja sig
fördelaktigt från de föregående Kruses Ta-
bellen zur Uebersicht der Geschichte aller
europaischen Staaten und Länder, hvil-
ka afbildat staternas landtområden wid slutet
af hwarje sekel, från och med år 400 ester
Christus. Rec. läser dock icke behöfva an-
märka, att genom detta förfarande, fordran
af en historisk teckning alldeles icke är upp-
fylld, ty äfvidarens fantasi är ju härwid,
såsom förut, nödsakad att hopsätta det sprid-
da till en hel bild? — Det måste man
äfwid wid dessa Kruses raster anmärka, att
man saknar alla afbildningar af länderna
öster om Kaspiiska hafwet och Tigriusfloden,
hwarigenom den studerande är satt ur stånd
att öfwerse det hela af vår continents
historia.

Brifternas i dessa förenämnda försök hafwa
egentligen uppkommit derigenom, att de äro
produkter af en genom andras meddelande
erhållen, icke genom eget reflekterande
sjelfförfwärfwad kunskap. Och derföre
hafwa de icke kunnat skilja sig från de pre-
kära indelningarne, dels i werldsdelar och
dels i perioder, hwarigenom det som borde
framställas i en helhet, sönderstyckas till
små delar, genom hvilka den allmänna öf-
wersigten alldeles icke kan uppkomma. Det
är derföre för Rec. i hög grad sägnesamt
att nu kunna anmäla en taffla, som så för-
delaktigt utmärker sig från dessa andra. Den
uppmärksamme betraktaren upptäcker lätt, att
Historien för Jord. varit ett oredigt kaos, af
hvilket han med sjelfständigt kraft bildadt allt
till klar ordning och talande bild. Möjligt-

wis äger Jord. icke så fullständig bekant-
skap med wisa delar af häfdernas omätliga sakt,
som de föregående historiske tecknarne, men i
ersättning derför hafwa inga insupna fördo-
mar, inga pårvingade synpunkter förwillat
hans genomträngande blick. Och det är wäl
alldeles otwifelaktigt, att om Jord:s inre
werkksamhet varit nedtryckt af flere års Kols-
stoff, skulle han aldrig så äfvidligt kunnat åter-
gifwa den i hans fantasi lefwande bilden
af det förflutna. Arbetets originalitet, så
snart man dermed icke blott menar en wis
ytlig och mekanisk olikhet, är således satt
utom all fråga, ty hwarjenda streck bewittnar
att Jord. ej genom stråmmande spinglas betrak-
tat hwad han aftecknat.

Hwad war auktors genom sin taffla wäl
framställa, är staternas lefnadsöden, deras
upphof, tillwärt, afstagnande och död (sid. 17).
Derföre äro också de inflytanden som den ena
staten haft på den andra, ganska äfvidligt
utmärkta. Har en stat upplufkat en an-
nan, försvinner den ena alldeles under det
att den andra swäller öfwer sina fordras bräds-
dar. Är blott en del af den ena statens om-
råde bortsliten, så ökas den eröfrandes widd
i samma mån som den lidandes aftager.
På detta sätt är allt till klart sammanhang
förenadt; och såsom i werkligheten, har hwar-
je stat sin egen figur, så placeras att,
nedanom den längden af tafflan öfwerlöpande
de tidslinjen, ligga Staterna wester om Ural
— wanligt kallade de Europeiska. Närmast
öfwanom tidslinjen, Staterna wid Medelhaf-
wets södra kust — de Afrikanska. Dernäst
Staterna öster om Ural, Swarta hafwet och
Medelhafwet — de Asiatiska. Bortom war
continent åter — öfwanom China, som utgör
vår continents östra gräns — de Ameri-
kanska. Men då Statens styrka för-

nåmligast beror på mängden af individer, är folk-mängden en af faktorerna till de figurer, genom hvilka staterna afbildas. Och då Regenten är den som representerar Statens hufvud och styrande och ledande princip, har Förf. på basen af hvarje stats figur tecknat regentlängden, och med särskilda hjeroglyfer utmärkt regent- och dynasti, förändringar, thronafättningar och regent-mord. — Men det är ej denna toftas enda för-tjenst, att underhjelpa minnet. Så har Författarens själf ganska riktigt anmärkt, att man genom den ryktes ur den fördom, hvar-till benämningens likhet förleder, att anse Konung Ngameemnon i Mefene, t. ex. i samma kategori som Konung Philippos i Makedonien eller Konung Georg af England. — Men desutom har man här hela människobildningen för sina ögon. Man ser huru scenen för den cultiverade menskligheten med hvarje sekel utvecklats sig; huru den, som vid början af vår historiska bana, endast omfattade twenne eller trenne folkslag, nu mera innesluter hela Europa, ja! huru de Germaniska afkomlingarne öfverfört sin odling, sina konstarter och sina statsmaximer till Orienten och till det för de gamle obekanta Amerika. Man öfvertygas också af denna åskådning om origtigheten af den föreställningen, hvarmed så många half-tänkare sökt hämma utbrottet af ett ädlare sträfvanne, om en beständig cirkelgång i människornas öden. All god wäg, all wäg som syftar åt ernående af ett stort mål, är alltid rak, och den på hwilken Skapelsens Herre wille att människan skulle hinna sin förädling, kan således icke vara annat än rak. Det är endast människorna sjelfwa som förorsaka alla afvikelser från denna af det ordnande Förnuftet bestämda räta linien. —

Man kan likna den makt som drifwer till dessa åsteg, wid den i physiken bekanta centrifugalkraften, och denna i förening med den centripetala, bildar en tredje kraft som bereder enskilda personers och staters öde, i den mening som detta ord för häfdatecknaren kan äga. — Denna tofta meddelar äfwen många salbdiga lärdomar hvilka närmare insyfta på det närwarande, på det praktiska lifwet. Så ser man i den af Makedonern Alexandros stiftade staten ett exempel på de häftiga utbrott, hvilka af ungdomsenthusiasmens öfverspänning föranledas, men man ser också dessa fenomeners flygtiga bestånd. Wisserligen är denna öfwerdrift af ett mod, som icke beräknar några hinder, icke fryr några faror, af wigt för att wäcka till handling och energi, och wisserligen skall alltid en Alexandros, en Richard Lejonhjerter, en Carl XII, så länge ej nationerna nedsunkit till djurif sanslöshet, prisas som människoföslägrats helgon i hänyckta sånger; men lika säkert är det, att en fast och blifwande gestalt endast kan bildas af det kallt beräknande förståndet, som öfwerlagt hwad det will, hwad det får wäga och hwad det kan winna: att det för-nåmligast är af en Philippos, Philip August eller Gustaf I, som ett rikes wälbestånd skall grundas. Widare — hwem ser ej här skälet, hwarför det tidigt till en hel och fast statskropp förenade Franrike, så lätt kunnat öfwerwäldiga det i stersaldiga små stater, i särskilda styrelsemaximer och särskilda intressen söndersplittrade Tyssland? Wigtigt blifwer det derisöre så wäl för stater som för enskilda, då man af omständigheterna hindras att sjelf vara ett Helt, att åtminstone sluta sig till ett Helt; och wäl den som förstår att i tid begagna sig af denna lärdom.

Denna stände åskådighet gifwer ingen

af de ofwansföre omtalade historiska tafforna, och kunna ej gifwa den i följd af deras prefära sönderdelande i perioder och werldsdelar, hwarigenom ingen helhet, och således ej heller någon beständhet i alla staternas figurer kunnat frambringas. — Dec. håller sig berättigad att utan jemförelse anmäla det närwarande, såsom det yppersta försök att afbilda forntiden, så framt det i historisk noggränhet och faktisk sanning äfwen är oafseft. — Och äfwen denna mekaniska försenst tror Dec. sig med fall tillförsigt till det mesta kunna tillerkänna denna tassa. Hvad man derwid har att onmärka, är att den Arabiska statskroppen kaphända, i jemförelse med den fordna Romerska och den nuwarande Franska, är nog stor, och att intet tecken träffas för Kalifen Jezid, hwilken affattes år 683 (se boken sid. 141). Det är dock sant att twenne Kalifer — äfwen Moawijah II — afträdde samma år, och det war kanske icke så lätt att utmärka dem båda, helst som en dynastiförändring inföll ester den senares nedläggande af regeringen, och det torde derföre hända att tecknet för Jezid på wisja exemplar finnes uttryckt, ehuru det på Dec:s blifwit sammansmält med Moawijahs hieroglyf. — Annars hafwa flere klagat deröfwer att Förf. icke lättit Sverige synas såsom fast organiserad stat, för än ungefär i sista hälften af tolfte seklet, med Folkungarne. Dec. är länge ifrån att anse detta såsom en försärlig förbrytelse mot wårt lands Majestats Historica; ty han bekänner upprigtigt, det han ej försäkrar sig på den patriotismen som yttar sig genom ett oskäligt sträfwannde att göra sitt fädernesland såsom stat urgammalt. Twertom tyder han, att ju äldre man tecknar sina landsmän såsom inträdde i bildningsanstalt,

ju starkare fordringar har man rätt att göra af dem, på deras utvecklade bildning; en fordran som, om man will wara upprigtig, nästan för alla Europeiska nationer böde falla beswärlig, ty hwar har ännu ren menlighet i maga utvecklats sig? — Men det är icke så! Ända ifrån den stund då Sagiald Jitrada uppbrant Fylkskonungarna, wore alla Sveriges provinser förenade till en fast kropp under ett gemensamt öfwerhufwud. Och om man ej will förkasta alla historiska wittnen, war Olof Stenkilung, så wäl då han i förening med den Danska Swen Octo, på förädliskt wis berjente sig af ett par tappra och starka Noerska hofwar för att fälla den ridderslige Olof Tryggwason, som då han på ting allra Swia af den ärlige Thorgny måste emottaga så allwarsamma lärdomar, en allträdande regent öfwer Swea och Götha rike. Det besynnerliga omkifstandet i wäldet under den Swerkeriska-Cristiska ätten förorsakade ingen slags statsförändring, liksom rådsandet mellan UppSwearne och Westgötharne om rätigheten att wälja Konung, wäl gaf anledning till äfskilliga ohyggligheter, men icke till någon delning, ty den regent som af det ena partiet utwäldes, erkändes äfwen af det andra till des det fann tillfälle att mörda honom. Här ser man först utbrotten af den så kallade Nordiska frihetsandan, hwilken, då man intränger i des innersta, ofta wisar sig endast wara en obändig afundsjuka och rofsirighet.

Men en teckning af händelserna i tiden, kan aldrig blifwa rätt fattlig utan en äfölsande teckning af rummet, inom hwilket de tilldragit sig. Detta kände den snällrike författaren, och han har derföre bifogat till den ofwansföre beskrefna taffan en charta öfwer wår continent: Europa, Asien och en del af

Afrika. Amerika och det innersta af Afrika äro välbetänkt utslutna, ty denna charta är icke egentligen geographisk, utan en teckning af scenen för det inom vår historiska horisont förflutna. Nu har Amerika hittills icke haft någon historisk verkan på Europa, des lokal behöfver också derför icke att vara känd af Europeen, hvilken studerar häfderna för att af dem lära att inse sitt förhållande till förutgångna generationer. — Förf. har på sin charta icke utsatt några länders namn, utan äro de endast efter sina naturliga gränser, bergsryggar, floder, sjöar och sandhaf utskafade. Den är utmärkt af mycken noggrannhet och klar och wacker teckning.

Men hwad som wid detta arbete är af högsta wigt för granskaren, är den charaktorna åtföljande boken: Grund-Linier till Staternas Historia. I Inledningen (sid. 1-43), har Förf. framställt med den innerliga entusiastism, som tillkommer hwarje sakt snille, hwilket inser wärdet af sina företag, sina åsikter af historien och wigten af dess studium. Beslagligen nekar of rummet att genomgå och granska alla de stora och lusa ideer som här blifwit framlagda. Nec. kan icke neka sig det nöjet att något uppehålla sig wid Förf:s anmärkning om den nytta som historien bör bereda, emedan Nec. ej försett den utvecklad med denna styrka och beständighet. Då historien profaiskt framställles, utmärker redan dess form, att dess bearbetning är på nytta beräknad. Men hwilken nytta åsyftar historien? Man har welat finna den deruti, att den ena statens ursprungliga rättigheter i afseende på den andra förwaras. Men huru inskränkt blir icke då dess verkan, och huru förnedrad till låga ändamål synes icke här ett af människoslagets yppersta bildningsmedel? — Andra, som

welat gifwa historien ett högre wärde, hafwa sagt att hon är en förtäfflig exempel-bok, ur hwilken man kan lära en praktisk moral. Synnerhet har man dömt den för regenter wara wigtig, emedan de der kunde träffa så wäl uppmuntrande som affräckande mänster. Denna swaghetsföddande åsigt, egentligen ett foster ur de Wasedowiska och Salzmannska philanthropierna, är dock lätt att wederslägga, då man blott påminner sig, att en moralitet som endast utifrån ingifwes of, som icke är ett alster af den inre energiska helgden af de ewiga pligtbuden, allenast är ett swagte bländwerk, som den första passionens windsföt genast bortblåser. Desutom torde det så antagas såsom en längesedan afgjord och bewisad sats, att det icke gifwas några till bättring tjenaude exempel; ty de tillfälligheter som berede en wiss karakter kunna aldrig återkomma i lika grad och betydlighet. Men hwad gagn har man då att wänta af historien? — „För att förstå hwad ordet efterkommande will säga, för att begripa att man mot efterkommande har pligter att uppfylla, borde man weta i hwilka förbindelser man står till fordnade generationer, weta att wårt tillstånd är frukten af förra generationers handlingar, att efterkommandes öde beror af våra, att människoslaget, fastän deladt i generationer, likwäl utgör ett helt. Det äro dessa ideer, som historien allena kan wäcka, allena kan underhålla.“ (s. 8.) Och derför är det hvars och ens pligt att studera historien „för att lära 1:o rätt bedömma sådana framtida handlingar, som äga insigtelse på samhället; 2:o Sjelf i egenkap af samhälls-medlem handla förståndigt.“ (s. 12.) att jag ej uppoffrar efterkommandes stihet och energi. Ty för släktets fullkommande och högre utveckling är hwarje

individ komuen i werlden; härifrån alla våra pligter: för detta ändamål böra wi använda alla krafter, och uppoffra ända till det kåraste, det ådlaste wi äga.

Under denna framställning förantledes naturligtvis Förf. till ett slags polemik emot så wäl det fordnå sättet att afhandla historien som mot den ofruktbara lärometoden i våra skolor. Och denna polemik förses med lika mycken grundlighet som moderation. I synnerhet är Förf:s inwändning mot den beständigt orimliga och willkorliga werldshistoriens indelning i perioder, ypperlig. Och likaså wigtig är anwísningen för nybörjare i dessa kunskaper. Nåttwist yrkar Förf., att början bör göras med biographier öfwer sådana män som måktigt werkat på sitt land och sitt tidhvarf. Det är också genom tidig bekantskap med den ädla dygd, en kraftfulla wilja, som ledt menniskan till oddligheten höga mål, som menniskor kunna bildas. Här läser man känna hvad man bör känna, och här af spöras man skräckt till en ädlare werksamhet än den mekaniska färdigheten, som de Pestalozziska krokarna kunna gifwa. Förf. har derpå (s. 21), gifwit ett likaså talande som rörande exempel.

Den egentliga Historien börjar wäl auktor med en inledande teckning af Folkstammarnas Wandringar och Staters Upphof (s. 48-68), hwarigenom tillfälle beredes att teckna stammarnas förhållande till hwarandra, innan de intrådt i statistiska förhållanden; en afdelning som hittills wanligtvis saknats i våra historiska läroböcker. — Förf. antager twenne slags utwandringssätt. Det ena, förantledt af handelsnödwändighet, sker fredsammt från kust till kust, under det att det andra, genom behof af utrymme, alltid

skett från det inre af wår continent, från det torra och mindre fruktbara Hög-Asien, under ströfwande wäldsamheter. Troligtwis lära dock icke alla utwandringar förklara sig af blotta begäret efter andra, boningsställen. Man har åtminstone spår till att menniskan, äfwen i sitt råaste tillstånd, isynnerhet wid wigtigare angelägenheter, ofta bestämmes af andra än sinliga grunder; och Skaparen har ej så handblst, som en inskränkt twifvelsjuka någon tid påstått, fringkastat sina barn. Så torde orsakerna till mängen utwandring ligga i de äldsta traditionerna, i den religiösa tron, såsom wi weta att Hindostanste öfwentyrare uttågade för att i Norden uppsöka det herrliga berget Meru. Nec. will dock icke neka, det Hådatecknaren kanske endast bör uppgifwa hwad han med säkerhet kan förswara, och det hwaratur alla händelser naturligtvis läta sig förklara. Förf:s anförda skäl — behofwet af utrymme — har onektigen denna egenkap, och han har med mycken consequens derifrån härleddt alla deß werknigar. Wi se också alla de öfwerwämningar af wilda horder, som orsot wårt fasta land, från de äldsta tider ända till den sista Mongoliska, Chronologiskt, såwida urkunder dertill räcka, på ett ganska upplysande sätt framställas. — Om man likwäl med Förf. (s. 67) af Chinas och Rysslands öfwerwälde öfwer de ännu inom wår contineht warande nomadiska horder, kan draga det resultat att inga flera öfwerwämningar äro att befara, torde vara mycken fråga underkastadt. Genom sedesförderf och en ensidig bildning förswagade naturer kunna säkerligen aldrig på annat sätt återverka på sådana som ännu äga sin ursprungliga råhet frisk och kraftfull, än derigenom att de af dem undere

kyrkan. Och så har hertills den ömsesidiga
verkan mellan den lilla odlade människo-
floken och den större barbariska, alltid visat

sig. — Så odlade Greken Romarne och Ro-
marn de Germaniska krigarne.

(Fortsätn. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r .

Kal wid framledne Profvens och Kyrkoherdens
öfver Husby-Refarne Församlings, Hög-
ärevärdige och Hög lärde Herr Jonas
Ehrlings Begräfnings i Husby-Refarne
Kyrka d. 17 Januari 1813, af L. E.
Gödelin, Pastor wid Kongl. LifRegementets
Brigadens GrenadierCorps. På Anhöriges
och Wägners begäran till trycket lemnadt.
Strengnäs 1813. 15 sid. 8:o.

Detta lilla anspråkslösa tal, är egentligen i
formen af en Likpredikan och går ingenslunda ur
den ton, som tillkommer en religionslärare wid
den öppna grafven. — Stundom råder man att
Gödelin är ofwärd stylist; han kan ej alltid uttrycka
sig med tydlighet och precision. Så t. ex. sidta

mi sid. 5 på en så beskaffad period: „Om jag
på något ställe misstagit mig, torde jag ursäktas;
emedan jag icke varit nog lycklig att längre tid äga
den ädle mannens bekantkap, och, jag vågar hoppas
det, kanske derigenom äfwen hans wänskap.“ —
Men dessa besträffas lätt af Gödelins ofkrym-
tade wärdnad för den hederwårda afddde, hwars
likar wi böra önska många i hans stånd. —
Ejelswa Gristetalet går till sid. 11. Sedan
följer den aflednes biographi, och sid. 14 nå-
gra sedolärande betraktelser på rum. — Önskans-
värdt hade varit att Gödelin underlåtit oss om
hwart de historiska anteckningar (se sid. 8) som
Profven Ehrling uppfatt, tagit wägen. Eller
följde de med hans Woksamling till Strengnäs
Bibliothek?

N ä t t e l s e r :

Uti rubriken till recensionen af Thorkil-
Knudson, står: 104 sid. 8:o. l. 104
sid. 4:o.

Sid. 247 r. 30 st. Den släcka kan des-
lif, l. Den släcka kan
des lif.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No: 19.

Lördagen den 15 Maj

1813.

R e c e n s i o n e r:

Grund-Linier till Staternas Historia. Af
F. W. Scherwin. Första Afdelningen.
Upsala 1811. 339 sid. 8:o Femte
Historisk Taffla, 2:ne ark gr. aigle. och
Charta öfver Europa, Asien och en del
af Afrika, 1 ark gr. aigle.

(Slut från No: 18.)

I berättelsen Om de Äldsta Tiderna
(sid. 69-75) har Förf. följt den äldsta ur-
kund wi äga, nemligen början af Mosés
första bok, utan att helt och hållet ge en
owillkorlig historisk betydelse åt dessa filoso-
phemer, eller att med otidiga twifvelsmål,
genom hvilka man en tid welat wisa sitt
philosophiska skarpsinne, rentaf förkasta dem
såsom orimliga dikter. I förklaringen öfver
dessa berättelsers wärde har Förf. ådagalagt
samma wisa betänksamhet och samma upp-
höjning öfver fördomar, som utmärker hela
hans arbete. Rec. kan derföre icke under-
låta att anföra Förf:s förträffliga framställ-
ning af detta ämne. „Lifsom individen“

— heter det s. 69 — „har och mennisko-
släktet haft sin barndom — en tid för fysisk
utveckling blott, för bekymmerslös njutning,
då man, okunnig om forntid, ej tänkte på
esterwerld.“ — „När sedan den tid inträffa-
de då man kunde reflektera och wille se till-
baka, woro spåren till förre delen utplåna-
de. Man frågade hwarann hwad man min-
des: fantasien kom med i spelet och sagorna
uppkomma. Föraktat må dock ingen dessa
sagor. Grundämnet till dem är ofelbart
sanning, fastän wi nu mera ej kunna frän-
skilja hwad fantasien tillagt. Lika osannolikt
är att man welat säga osant som att man
kunna dikta allt.“

Förf. öfvergår härefter till teckningen
af den egentliga Statshistorien, och afhandlar
i denna första Afdelning: 1) Äldre West-
Asiatiska Stater, Babylonier — Assyrier —
Meder — Perser. 2) Ethioper — Egi-
pter. 3) Phoinikier. 4) Karthager. 5)
Hebreer. 6) Stater på WestAsiatiska
Halön, Mysien — Troja — Lydien —
Karien — Phrygien — Pergamos — Si-
thynien — Gallatten — Paphlagonien —

Rappadokien — Pontos — StorArmenien — LilleArmenien. 7) Senare WestAsiater, Parther — Thabarider — Sossarider — Samanider — Dilemiter — Quider — Ghurider. 8) Araber, Araber i Spanien — Araber i Afrika — Aglabiter — Fatimitar — Edrisiter — Zeirider — Moraberhunar — Muahedun — Merinitar — Marokos. 9) Sina. 10) Östra Högsasiater eller Mongoliska stammar, Hiong-nu — Topa — Khitaner — Nu-tsche — Mongoler — Man-tschuen. 11) Westra Högsasiater eller Turkiska stammar, Bulgarer — Avarer — Chazarer — Petscheneger — Uzer — Maggyarer — Thulunider — Yschiditer — Kurder — Mamelucker — Gaznawider — Seltdjukider — Sultanater Rum — Sultanatet Chovaresm — Turkomaner — Osmaner. 12) Nyperfer. 13) SydAsiater, Indier — Mysore. 14) Greker. 15) Italiater, Etrusker — Galier — Romare. Endast af denna uppsats läser det vara lätt för den kunnige läsaren att döma, det ingen hittills på vårt språk warande lärobok ger en så fullständig öfversigt af det historiska sätet, som den närwarande. Och denna fullständighet upphöjes till oändlig förjens genom den dermed förenade rikhaltighet och klarhet, i synnerhet då den, enligt sin ändamål, förbindes med den åtföljande teckningen. Annars har af Förf:s waldade metod, denna rika bestämhet oundwändigt bort härstoga, ty först uppräknas regenterna inom hwarje dynasti, derefter framställas de under denna period förda krigen, med deras resultat, och derefter utvecklades de förändringar som i statens constitution föregått, så wida det i ansenande till de historiska källornas beskaffenhet varit möjligt. Före den egentliga teckningen af wissa staters öden, har Förf. uppgefwit

och i korthet karakteriserat dessa källor; och önskligt hade varit, det Förf. allestädes iakttagit detta. Ty derigenom hade läsarn lättast blifwit sett i bånd att förklara sig den ofullständighet och ensidighet som råder i wår kännedom om wissa stater. Så t. ex. hwem begriper ej orsaken, hwarför wår föreställning om Karthago är så inskränkt, då wi så weta att endast des stender, Romarne, berättat des öden, eller hwarför wi se Grekerna från en så liten sida, då wi underrättas, att infödingar tecknat dem? — Det må äfwen här anmärkas att wid uppställningen af Chinesiska historien, har Förf. endast uppräknat dynastierna, men ej de särskilde regenterna, och att af wissa små staters öden, (såsom på Westasiatiska halfden) han endast gifwit en tabellaciff öfwerfigt.

Hwad den historiska sanningen widkommer, så har man wid den samma insett att inwända, då man ser att de tillförlitligaste hjälpreder varit med utfyllning begagnade. Men hwar och en originalt håfda tecknare förstår äfwen att i formen af sin berättelse inlägga omöjliga uttryck af sitta begär att endast berättat det sanna, och i wår inskränkta werld är denna relativa sanning allt hwad man har rått att fordra. Omöjligt är det att på en härsmån bestämma, om hwarje händelse med de och de omständigheterna sig tilldragit, ty lätt kan den af en annan framställas på en annan sida. Men om bådas sätt att berättat tydligt berättatna att de troget framställa den sidan af händelsen som hwardera uppfattat och bemärkt, så tillägges man dem båda med rätta historisk trovärdighet. Ett exempel på denna ädla upprigtighet hos wår auktor må det tillåtas mig att uttaga bland de många som träffas på hwarje sida, så att derigenom

robligare utveckla det föregående. Det heter sid. 303: „Den 15 Febr. 44, under Luper-caliske högtiden, rådde M. Antonius Cäsar en krona som liknade ett diadem, och den 15 Mars mördades Cäsar i sittande senat af några 60 exalterade Patricier.“ — Andra historieförfattare hafva rent ut sagt att Antonius rådde Cäsar en krona — det kungliga signum — och de hade rätt, ty kronan liknade ett diadem. De stöto af detta erbjudandet af Enväldsmaktens symbolum, att Cäsar öfverträdde Konungatiteln; och man må ursäka dem att de så stöto, ty de sågade sig blott wid kronans likhet med en krona, glömmande att den högtid, wid hwilkens firande detta tilldrog sig, medförde bruket af en krona. Vår Förf:s berättelse ger deremot anledning att frukäna Cäsar för denna äregiriga öföf, i det att han först och främst fästet läsarns uppmärksamhet på den Lupercaliske högtiden. Men i ingendera af dessa berättelser, hwarken i den wäntigen gångse eller i vår Nutids, är händelsen wänställd eller afwikelande från det verkliga förloppet. Man torde dock af detta exempel icke wänta deraf att händelsekännaren afhåller sig från bestående uttranden om personers innersta och om händelsernas hemliga driftsfäder. Med dylika omständigheterna ger Förf. endast tillkänna att han will imponera på läsaren, att han will påtvinga honom sin åsigt af händelsernas gång och derigenom leda honom öfver sina affigter. Detta sophistiska behandlingsfärd af historien, som egentligen efter Voltaire begynte att kallas pragmatiskt, är ett det stadligaste förnedrande af människans renaste och friska bildningsmedel. Ty endast att bereda en sann bildning, en utveckling af människans krafter, är historiens ändamål, icke att påtvinga sifwa ändring

duella åsigtter eller personliga fördomar. Då wi i det föregående omnämmt Förf:s sanna behandlingsfärd af sitt ämne, lärer det förstås af sig sjelf, att han är alldeles fri för dessa fel, och ett bevis för denna återhållsamhet wore under hans wärdighet att emot-toga. Deremot är det oerwiswelaktigt en ganska stor och wäsendtlig förtjenst af en historia, att hwarsje del är så ställd att läsaren genast och klart kan göra sig ett begrepp om fenomenernas orsak och werkan. Och i detta klara anordnande är vår Förf. så långt Öres kunskap i den historiska litteraturen sträcker sig, en öfwerträffad må-store. Exempel härpå lemnar hwarsje sida af boken. —

Innan wi gå vidare, för att undersöka detta arbetes stilistiska värde, torde wi först böra angifwa några, ehuru i sig sifwa mindre betydliga, misstag, för att bereda hos läsaren en fullständig kunskap om det hela. — Så har Förf. wigerligen icke, sid. 6, tillräckligen och tillfredsställande förklaradt skillnaden mellan den dikrade och den sanna berättelsen. Likwät tyckes detta uttryck: „den verkliga händelsen intresserar till den grad, att medkänslan icke får tid att yrtra sig,“ angifwa en aning om det verkliga förhållandet, ehuru Förf. icke wetat det fullkomligt klart framställa det för sina läsare. Ty ortatigt lägger Förf. orsaken till denna medkänslans öfverhand, i sifwa händelsens beskaffenhet, såsom worande sann eller dikrad. Ty äfwen den sanna händelsen kan häftigt röra. Hwem har ej gjutit tårar wid Shakespeares Maria Stuart, Goethes Egmont eller Shakespeares The Death of Cesar? — Således ligger orsaken till den uppkomna rörelsen i behandlingsfärdet, i berättelsens form. Då jag dikrar, ställer jag hela mitt bemä-

bande åt fantasien och känslan, dem vill jag sätta i stark rörelse, och den vill jag intressera, icke för den framställda handlingens orsaker och följder, utan för den närvarande handlingen själf. Historiekrifvarn åter diktar ej, han vill icke röra, utan endast undervisa. Han väddjar därför endast till läsarens begrepp, och kan ej slå an läsarens fantasi eller känsla, då han själf ej wid händelsens teckning syfsatt sin egen fantasi eller känsla. — Sid. 41 anmärker Förf. att utom de menliga, gifves ännu en kraft, som ofrasi emotståndligen bestämmer statens rikening. Denna kraft, heter det, kallas: Slump, Skickelse, Öde, Nöd, wändighet, Försyn. — „Ranske“ — tillägger vår auktor — „wore bäst att blott benämnas denna krafts yttring och då torde det namn kunna antagas, hwarmed de gamle som ock hade aning om saken, betecknade den — ordet Fatum.“ Det är wisertigen för litet sagdt, att de gamle, Greker och Romare, endast hade aning om saken, då ensamt dessa folkslag hade gjort denna kraft — icke blott dess yttring — till föremål för religiös tro. — Sid. 114, säger Förf., att Levi war Jacobs äldsta son. Detta är en förseelse, ty Ruben war Jacobs förstfödde. — Sid. 158, anmärkes, i teckningen af Chinesernas historiska urkunder, att Tzuschu (heter rättare Suxu) är en krönika. Wi weta dock af W. Jones recension, att denna benämning betyder de Fyra böckerna, hvilka utgöra andra graden af Chinesernas klassiska litteratur, och att dessa böcker äro af metaphysiskt och politiskt, men ingalunda historiskt innehåll. — Sid. 238 heter det, att Homeros endast kallar Thebalierna för Hellener. Denna halfsanna mening tyckes wara föranledd af en flygtig lästning af

Gråwit anmärkning wid vers. 528 af den under Hesiodos namn existerande gnomiska lärodikten. Det har wisertigen sin riktighet, att Homeros endast kallar Thebalierna — Achilles' folk — rätt och slätt för Hellener; men deremot benämner både han och Hesiodos, hela Grekiska folket: Panhellenes, hwarigenom blir klart, att hufvudordet i denna sammansättning, Hellener, war ett gemensamt stamnamn för Grekiska nationen, ehuru det ensamt företrädevis fördes blott af Thebalierna. — Det torde äfwen förtjena anmärkas att, emot hwad Förf. yttrar sid. 332, man temligen noga känner Paulicianernes kåtterier, såsom nära beslägtade med Manichæernes, hvilka wille sammansmälta den gamla orientalska Magismen med Christendomens läror. Att de hatade belätens dyrkan, är deraf i hög grad sannolikt, till som att den sinliga Theodora, så wäl därför, som emedan de yrkade ett i högsta grad strängt lefnadsfakt, med sådan bitterhet förföljde dem. — Här är också stället att anmärka den brist på öfwerensstämmelse som råder i stafningen af namn på orter och personer. Alldeles riktigt t. ex. skrifwer Förf. understundom Eysimachos, Ptolemaios, o. s. w. men riktigt sid. 332 Sheophilus, Micephorus, o. s. w. i stället för Theophilus, Micephoros, ty de woro ju också Greker? Men detta wacklande blir så mycket mera tadelwärdt, när ett och samma namn, på olika sätt angifwes. Så t. ex. skrifwer Förf. sid. 266, Makedonien, men sid. 295, Macedonien m. fl. d. Lätt skall nybörjaren deraf förledas att under dessa olika benämningar tänka sig twenne särskilda stater. Och ett land måste wäl behålla sitt ursprungliga namn, det må nu beherrskas af Greker eller Romare,

Hwad stylen i detta förträffliga arbete angår, är den utmärkt af en owanlig kraft och fårna. Alla blomster, alla rhetoriska granläter och figurer har Höf:s rena smak wist förkastat, men i det stället har han wretat att gluta lif, eld och kraft i hwarje ordbyggnad. Hwad man i detta fall kan hafwa att invända, är att wisa uttryck utmärka owana att författa på Swenska. Så är t. ex. *verbum minnas*, på första sidan, nyttjadt såsom ett *verbum activum*, då det likwäl är ett *deponens*. *Hågkommas* eller *bewaras* i minnet, hade här på stället warit rätta ordet.

Ännu intressantare blir betraktandet af stylen, då wi ge aft på, att Höf, såsom hwarje originell skribent, på det mest osminskade sätt, i den uttryckt sin individualitet. Och denna uppenbarar sig, såsom genomträngd af den mest flammande känsla för friskt verkfambet, för lesiwande kraft, blandad med det innerligaste hat till all förwridning och dårlighet. Bland de otaliga exempel härpå, må det tillätas oss att anföra ett, af hwilket man i sin helhet kan lära känna Höf:s manliga stil och egentliga sätt att uttrycka sig. Det heter sid. 10: „Att, i egenkap af äldre och erfaren wän warna nationerna för sina fiender och sina faror, är icke den enda tienst som historien gör oss. Historien är det förbehållet, att bilda den lesiwande generationen för sitt fall såsom generation, och göra den skicklig att främja efterkommandes wäl. Hon har i sin hand det werksamma medlet som fins att elda ynglingens själ till kärlek för det ädla, till hat mot det dåbbla: efterdömet. — Det är befantskapet med förra tidens stora män, som hos senare tidens stora män föder denna själsstyrka, som höjer dem öfwer sinligheten, lär dem förakta

faran och samtidens, alltid af små intressen ledde ombömen, leder dem att såsom hufiwuds föremål för deras bemödanen och såsom högsta ära anse att kunna af kommande tider lemna lika wälgörande efterdömen, som förordna efterdömen varit gagnande för dem och deras tid. Kände den, som, utan att äga andan af sin plats, har fått insyttelse på samhällets tillstånd, huru historien skiljar den lägsinte och den fortsynte ledaren, så skulle han ofelbart komma till sansning. Bekant med historien, wore han förmodligen icke oädel och dum eller dolde han sig för efterwerldens blickar. Men en gång oädel och dum utan hjelp läser man ingen historia mer.“

(Rec. af Seware Afdeln. följer.)

Grekiskt och Romerskt Antiquitets Lexicon af
F. W. J. Dillenius. Öfversättning.
Strensås 1813. 387 sid. 8:o.

Så ostridigt det är, att Talaren och Skalden, Virtuosen och Konstnären måste noga följa naturen, såwida de ej skola försela sitt ändamål; så säkert är det ock, att de gamle Greker och Romare för det wackra härifrån walt de mönster, som närmast wälkas sitt ursprung, hwardstwer en förklemnad, förderiwad efterwerld oftast måste häpnat, utan hopp att kunna dem uppnå. Dessa nationers talare använde en wärma, en styrka, som ej kunde emottås; deras skalde och konstnärer härmade naturen ända till att förwilla och bedraga — med ett ord: deras tankar och wändningar woro i närmaste samband med naturen, och just derigenom semne underhållande.

Hwad som isynnerhet banat en Hermes, Hesiodos, Pindaros, en Aristoteles, en Platon, en Demosthenes, en Phidias, en Praxiteles, med alla andra, hwar i sitt slag, stora Greker, war naturen sjelf, och de med densamma mest enliga, enkla seder och bruk. De använde sitt förnuft, sitt snille, ej att omskapa naturen, endast att försköna dess verk.

Detta war det ideal, som en Cicero, en Virgilius, en Horatius m. fl. ädle Romare aldrig kunde uppnå, utan i den grad de begagnade de föres tysta undervisning.

Det war under dessa båda folkens lyckliga tidswarf som så många wettenskaper till hög grad odlades; och det är efter dem deras efterkommande litteratörer nödvändigt måste dansa för att upphinna sitt systemål. Och detta kan dock omöjligen ske, utan att grundligen studera hwad de till wår undervisning efterlemnade.

Det är sant: wi hafwe deras skrifter öfversatta på moderna språk; men just dessas mindre ljudlighet och mindre styrka hindra oss att, utom originalerna, intränga till den djupt dolda helgedomen — de måste läsas i sina originalspråk.

Hwad som wid dessa skönheters fullkomliga begripande mest hindrar, äro de olika seder och bruk samt idealiskt symboliska Theogoni och Kosmogoni, som hos deras författare beständigt framlysa. — Det är till dessas förklarande, som närvarande Förf. utgifwit detta Lexicon.

Dillenius är wisst icke den, som först uppträckt den alfabetaiska methoden för detta ändamål. Han har haft stora föregångare uti en Piriæus, en Hederich m. fl.; men hans förtjenst består uti ett till nyttjande

mera beqvämt sammandragande af dessa nu mera dyrköpta widlöftiga ordböcker.

Dock kan man ej undgå att tycka detta sammandragande wara allt för strängt, då nästan öfwer ingen artikel man får en fullkomligt grundliga, uttömd och fullständig underrättelse. Wi wilja genom några exempel besytta detta. — Under de tre olika namnen Mytheria, Eleusina och Initia förekommer ett flödes förklaring öfwer den hos Greker och Romare wuntiga esoteriska gudstjenst. Men förgäfwes söker man någon underrättelse om dessa mysteriers uppkomst och stiftare, eller någon antydning om, att de woro beräknade på (enligt Proklos in Templ. Platon.), att genom natur-symboler lyfta själen småningom från allt materiskt och dödligt, och der, liksom genom gudomligt ljus (*τῷ φωρὶ τῶν θεῶν*), uppdaga allt hwad som är mörkt och outgrundligt för den exoteriska tänkarens forskning.

Sid. 201 förwexlar auktor den Greckiske guden Kronos med den gamla Italiska Saturnus. Den förre war en wild fadersskändande Titan, och en symbol af den allt uppfåtande tiden. Den senare en fredlig äkerman, som lärde Italerna så såd och plantera win. Kronos war son af Gaja, den hårda, orörliga Jorden. Saturni mor äter war Basta, elden, den naturliga lifsgifwande warman.

Att Förf. sid. 221 om Libri Sibyllini endast meddelar högst ofullständiga uppgifter, kan inhämtas blott derigenom att man jemför denna artikel med noterna under Virgilius IV Eklog, vers. 4. och Æneis Bok. V. vers. 735, i Hammarfeldts upplaga af Virgilius. Desutom saknar man hos Dillenius all underrättelse om de synonyma, under

hvilka den Eumæiska Sibylla hos de gamle förekommer, t. ex. Amphrysia Vates (*Æn. Lib. VI. v. 398*) m. m. och om anledningarna dertill.

Sid. 190 mistager sig vår auktor, då han säger att den gamla Italiska gudomligheten Janus var årets beskyddare; ty hvad vill det säga att vara årets beskyddare? — Vi veta deremot att han dyrkades såsom himlaportarnas, dörrarnas, gatornas och fredens högsta värd.

Den så högst svåra och viktiga frågan om Penaternes afhandling vår auktor sid. 275 med trenne rader. Först mistager han sig deri, att han uppgifver detta namns derivation af penitus såsom fullt bestämd och afgjord. Det är sant, att man kan anföra Ciceros auktoritet för denna etymologi, men Cicero uppgifver den sjelf blott såsom en lös gissning, tilläggande, att enligt allmänna mening kommer namnet Penates af penus: est enim omne, quo vescuntur homines, penus (*de Nat. Deor. Lib. II. c. 27*), och detta får ännu mera vikt, då vi hägfomma att Dionysius Halicarnasensis, under sin förklaring af Penaterna, säger: *εἰς δὲ οἱ πενηθίωνες* (*Ant. Rom. Lib. I. c. 67*). Ej mindre hämta de stål för sin mening, som härleda detta namn från Penes och nati, of samma auktors tillsats: *ἄλλοι δὲ πενηθίωνες*. Således är ännu detta ords derivation ganska osäker, och kan ej bli afgjord förrän man får historiska stål för anledningen och uppkomsten af deras dyrkan. Derom nämner Dillenius ej ett ord. Som bekant är, gifvade Le Blond, att Penaterna ursprungligen voro sörgudade Trojanska Heroer. Andra tro med mera stål, att denna dyrkan hafit sin ursprung i Samothracien, emedan vi veta att Penates voro synonyma med Cabiri

(of *καβίρι*, stor), om hvilka vi hos vår auktor förgäfvades söka någon undervisning.

Sid. 362 bde vid notiserna om Troja tilläggas, att denna lek, som närmast liknade Grekernes Pyrrhiska, endast tillhörde Romarne.

Sid. 377 meddelas of om Uranus endast denna högst torftiga underrättelse: „var världens förste beherrskare.“

Men ett exempel på den största lösligheten temnar Höfvis korta notis om Tragedien. Der heter det: „Tragoedia, ett sorgespel, är en Drama hvari sdenäma personer införas, för hvilka det i början går väl, men slutligen tager en olycklig utgång. Sådana har Æschylus, Sophocles och Euripides hos Grekerna kristit. Namnet härleder sig från *τραγός*, bock, och *ᾠδή*, en sång, emedan den som bäst agerade, erhöft en bock i belöning.“ Men ingen underrättelse meddelas om anledningen till detta bruk.

Vidare söker man förgäfvades någon underrättelse om Sabinus, så väl under detta ord, som under Serno pater, Sancus och Deus Fidius, under hvilka benämningar en och samma gudomlighet dyrkades (se här om Ovid. *Fast. B. VI. 212, 218* och Virg. *Æn. B. VII. v. 174 o. fl. a. st.*): om Campodunum, om Ambarvalia, m. fl. Men för att ge läsaren ett begrepp om hvilken mängd af artiklar man i denna ordbok söker förgäfvades, må nämnas att endast på första arbetet saknas följande: Acerra, Acetabularius, Acetabulum, Aclys, Adjutor, Admissio, Adnotatio, Adonia, Adoptatio, Adorea, Adsidelæ, Adversitor, Aedituus, Æthon, Aganippe, Aglauria, Agonalia, o. s. w.

Då vi redan på svenska äga ett dylikt verk, bestående af 3 delar in 4:o, och som

wihertligen kunde behöfwa ännu en fjerde del med supplementer, så kan man ej inse swenska Öfversättarens af Dillenii Lexicon affigt med sin ärgård. — Lindbergs Antiquitets Lexicon sälles i jemförelse mot deß wida större fullständighet för ett ganska billigt pris.

Den sammanträngda korthet, hwarmed Förf. utarbetat sitt werk, ästadkommer här och der någon tvetydighet: ett bewis derpå lemna artikeln Lectisternium. „När Nornarne efter erhållen seger — — — bådo gudarna till gäster och sökte att wisa sin tacksamhet emot dem. Man framsatte då Lecti eller sångar hwarpå gudarnes statyer lades

och det bästa af offren tillagades och framsattes. Men sedan det stått en stund och gudarne liksom ofynligtwis njutit sitt deraf, förtärdes det af presterna.“ — En mindre öfwad läsare skulle, i första punkten af detta exempel, lätteligen kunna finna protastis utan apodosis; och enligt andra punkten skulle man tro att det bästa af offren tillagades i sjelfwa sångarna. Den derpå följande punkten borde och rätteligen förwandlas till ett semicolon (;). — Nog härmed, för att finna det sanskyldiga wärdet af detta lilla Lexicon.

— L — DE —

U t l ä n d s k L i t e r a t u r . 1 8 1 2 .

Halle o. Berlin. Reise in den Kaukasus und Georgien 1807-1808, . . . von Julius v. Klapproth. 1:r Band. 740 s. 8.

Dorpat u. Leipsig. Auszüge aus den Tagebüchern und Papieren eines Reisenden; von H. Morgenstern. — Reise in Italien. In Bänden 1:r Hest. Neapels 200 s. 2:3 H. Florenz. 319 s. 8. — Resan omfattar en tid af halfannat år eller från Juli 1808 till Febr. 1810. Förf:s ögonmärke war „literatur och konst, märkwärdiga menniskor och orter.“ Denna resebeskrifning ädr ej anspråk på fullständighet, och för den som sjelf eller genom andra werk förut känner de länder och de menniskor, som här förekomma, är denna bok dubbelt intressant. Bland annat meddelas här ett fragment af ett i Herkulanum upptulladt latinsk poem, och ett i koppar stucket blad visar originalets gestalt och öfriga beskaffenhet.

Rumeli und Bosna, geographisch beschrieben von Mustafa Ben Abdalla Hadshi Chalfa. Aus dem Türkischen ab. von J. v. Hammer. 198 s. 8.

Göttingen. Reise durch Skandinavien in den Jahren 1806 und 1807; von J. G. L. Clausmann. 2:r Th. 380 s. 8. och 3 kpf. — I närwarande del innesfaller resan från Kongsberg, hwars bergwerk Förf. sann ganska förfallna, genom en del af Norrige och wästra Sverige till Stockholm.

Köpenhamn. Populäre Aufsätze, das Griechische, Römische und Nordische Alterthum betreffend; von M. Birger Thorlacius. Aus dem Dän. übers. von L. C. Sander. 360 s. 8. — Innehålla: 1) Ueber die Chorgefänge im Griechischen Lustspiele; 2) Die Eranen oder von den Ventrags- und Unterstützungs-gesellsch. des griech. Alterthums. 3) Bemerkungen über das Schicksal des Freundschaftsbegriffs bey den Griechen. 4) Von der Natur und den Absichten der Römischen Volksefse. 5) Bemerkungen über die noch jetzt in Dänemark befindlichen Hügel und Steinkreise des Heidenalters. 6) Ueber die Zweykämpfe im heidnischen Norden.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 20.

Lördagen den 22 Maj

1813.

A n m ä r k n i n g a r

wid den Pro Memoria, som ärföljer Kongl. Psalm-Committeens Skrift: Till Religions och Witterhetens Wänner om Bidrag till den nya Psalmboken, Örebro den 31 Juli 1812.

Kongl. Psalm-Committeens nitälskan och prisvärda bemödanden för en lycklig reform af Svenska Kyrkosångerna äro redan bekanta och skola af efterwerlden tackfamt erkännas. Då man med rätta bibehållit de gamla, af allmänheten kända melodierne, men bespar meter genom okunnighet blifwit så wanställd, att det rätta ofta icke utan möda kan urskiljas: är ett regelrätt schema för de sällrare rytmerna en nödwändig vägledning för Skalden. En sådan schematism har också K. Committeen genom den bifogade P. M. welat lemna; men då hon i detta ämne helt och hållet måste trygga sig wid ett frammande ljus, så kan Allmänhetens rättwisa förtroende ej minska genom den upptäckten, att K. Committeen häruti sjelf blif-

wit migledd och förd på en falsk väg. Ty ofständamnda P. M. är sedan början ända till slutet så uppfyllt af misstag, att det skulle wara ett brott om en medborgare, som inses desamma, wille tillbakahålla sina tankar i detta äfwen så wigtiga som granlaga ämne.

P. M. begynner med en indelning af Choral-melodierna under wisa ämnen „såsom till dem lämplige;“ så att t. ex. N:ri 31 m. s. allena skulle kunna användas till Bot- och Klagopsalmer och N:ri 213 m. s. endast till Döds- och Begravningspsalmer (likom melodien till en Begravningspsalm kunde wara så himmelswide stild från melodien till en Klagopsalm); men lösligt angifwas N:ri 210 och 412 såsom endast och allenast lämpliga till betraktelser Öfwer det Lwiga Lifwet. Ufrånad denna enfaldighet, är en dylik karakteristik högst swälswande och obestämd, emedan en skald kan variera ett gifwet schema på hundra sätt, till hwilka således fördras olika musikaliska uttryck.

Wi komma nu till sjelfwa den förbättrade meter-schematismen; hwarwid wi dock ej

förbinda oss att uppge alla här begångna misstag. Böjande prof torde dock denna gång dagseklart öfvertryga hvarje läsare om den ofunnighet, som herrskat wid redaktionen af nämnda P. M.

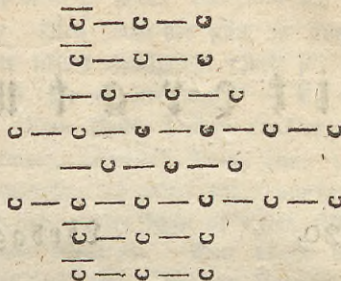
I N:o 38 (melodien af Wolf Dachstein) felas i åttonde raden den långa flutstafwelsen, som här är wäsentlig.

Wid N:o 60 heter det, att „metern tydligast utrönes af tredje wersen.“ Ty der förekommer nemligen en daktyl, en taktart, hwartill denne musikus fattat en outsläktlig kärlsk. Men rytmien i Sw. Psalmbooken är öfverallt så confunderad, att ingen enda wers är riktig; i sin ursprungliga renhet igenfinnes densamma hos Erhard Hegenwald, äfwen som hos Cramer, i den af honom omarbetade Psalmen.

N:o 79. Jag återoppar här min Choralbok, der jag rättat mig efter originalen; hwem Förslagsmakaren följt, är icke lätt att inse.

Öfwer N:o 102 har jag på samma ställe meddelat behöflig upplysning.

N:o 110 (Loffjunger Herran) har af Förbättraren blifwit förwandlad till en dansmelodi, hwart daktylen icke brista. Men hwilken deklamator scanderar någonsin ordet Loffjunger såsom daktyl? hwarför gör en Choral-musikus sig ej bekant med prosodiens första elementer? Eller hwarför styr han den låtra mōdan, att äfwen här begagna sig af en föregångares forskningar? Genom fel bör man åtminstone ej wilsa rädsla namnet af hestänkare. I min Choral-bok hade jag efter Tyska urskriften (metern i Sw. P. B. är åter oredig, ehuru ej i den grad som i denna P. M.) sålunda angifwit rytmens genuina beskaffenhet:

Wid N:o 124 möter oss det märkwärda fenomenet, att twenne särskilda metrer till samma melodi lemnas åt Skaldens wal: men endast i theatermusik kunna två noter på samma stafwelse tillätas: i Choralen bör sådant, så wida möjligt, undwiskas.

N:o 147 borde såsom en sammanflikad, förfuskad melodi alldeles utelemnas; jag har för mycken aktning för Allmänhetens sunnda omdöme, att genom bewis tro mig behöfwa styrka denna uppgift.

N:o 148. Metern åter falsk. Det äldsta originalen har två stafwelser, således två noter mer än i min Choralbok, der jag ej wägade göra en tillsats, som jag dock erkänner för rigtig. Ty jag har tillräckligt erfarit skillnaden mellan ett nödrofstrigt upphjelpa en redan förderwad sak, och att med oinskränkt makt återställas den i sin ursprungliga gestalt.

N:o 163. Melodi och ord af Luther. I femte wersen låter vår Musik-reformatör metern ej biott twesfalt variera, utan tillsätter också en uppslagsnot, som icke hör till rytmien, icke finnes i en enda Tysk Choral och äfwen strider mot det wers-system Klopstock följt, då han på denna melodi utarbetat en andlig, sång. Olyckligtvis synes P. M:s Förf. från theatern hämtat sina musikaliska insigter: men om en opera-compositör

äger frihet att förwandla en jambisk vers till en trochaisk, så är det wisserligen ej tillåtet i kyrkmusiken, der den yttersta strånghet i disciplinen måste iakttagas.

Klopstock *) och Reichard †) säga, att Choralen är det skönaste och herrligaste som Tyskarne hafwa att uppvisa i Konsterna, och att de gamla melodierna förtjena oförändrade öfwerlemnas till efterwerlden. Skola fördomar och origtigheter icke bortröjas, så må man hellre bibehålla sådana, som genom seklers helgd tillwunnit sig en wis aktning, än att med förändrade mistag förena nya. Blir åter fråga om precision och grundlighet wid melodiernas behandling, wet jag intet enklare medel än att skalden tager i handen Klopstocks, Cramers, Gellerts eller Koppes m. fl. andliga skrifter, af hwilka han aldrig i metriskt afseende skall finna sig missledd.

Nitålskan för det sanna, det riktiga (jag upprepar det ännu engång) har afzwungit mig dessa anmärkningar. Att ej afund eller egennyttia dertill drifwit mig, skall Allmänheten tydligast inse, om Kongl. Committeeen tillåter mig att med mina anmärkningar utgifwa de af Hr Fritzell till K. Committeeen inlemnade Pro Memorier, på hwilka man helt och hållet byggt sin theori af Psalm-musiken. När så många origtigheter redan i början möta, hwad skulle man ej då hafwa att af denne Förf. befara för framtiden?

HÄFFNER.

*) Bremische Anzeigen.

†) Musikalisches Kunstmagazin, V:3 St. 1. 34.

Recensioner:

Om de förbättringar, som våra allmänna Lärwerk synas för det närwarande kunnna emottaga. Utdrag af ett Tal, hållet wid Rectoratets nedläggande uti Carlstad den 10 Dec. 1804, af Axel Fryxell. Lector i Naturalhistorien. Med sebermera tillagda jemförelser och anteckningar wid Kongl. Maj:ets förnyade Nådiga Skole-ordning af den 7 Decemb. 1807. Carlstad 1812.

Så sällsamt det är, att dylika ströskrifter, författade för enskilda tillfällen, plåga äga något verkligt intresse, så nöjsamt är det för Rec., att så anmäla den närwarande, som i så många afseenden förtjenar att kännas och begrundas. Den är skrifwen af en man, som helt och hållet lefwat för allmänna och enskilda underwisningen, och som om dem begge har de ostridigaste förtjenster. Man behöfwer blott höra den förträfflige läraren, och se honom i kretsen af sina lärjungar, för att finna huru owanligt naturen utrustat honom att bilda ungdom. Också lemnar ingen Carlstads lärosäte, som icke erinrar sig honom med en sons hela saknad och tillgifwenhet. Hitintills har ungdomens oinfränkta tacksamhet, kärlek och wördnad warit hans enda belöning och uppmuntran. Rec. nämner detta, endast för att sätta läsaren i förundran att en så skicklig man är så litet känd, och så litet begagnad.

För att wisa huru mycket han bör wara det, syndar Rec. att framställa och granska de grundsatser och åsigtter, som karakterisera denna lilla skrift.

„Man kan icke,“ säger Förf. i företallet, „gifwa dessa undersökningar (i uppfostran)

för stor publicitet, ty en nations föd och liknisdhet wid sätter för sina unga medborgares danande, biddar grafven för det ursprungliga nationalsynnet. — När landets Fäder och Lagstiftare äfwen med den största framgång hafwa sökt upprätthålla des sselfbestånd medelst derpå byggda grundlagar för Stegeringsform, Tryckfrihet och Bewåringsystem! — — — Målet skall likwäl icke winnas, utan att börja med uppfostringsverkens förändring till enlighet med dessa stadgar, under en orörlig fastad blick på den allmänna upplysningens och wettenskapernas närwarande stic, landets klimat och urgamlas seder, samt fördomsfria medborgares billiga fordran. Detta är den enda banade wäg som alla tiders Lagstiftare wandrat, wid danandet eller bibehållandet af en nationalkarakter. Man klagat öfwer brist derpå, öfwer en inrotad slapphet hos Embetsmän, i alla styrelsens grenar, öfwer mindre drift wid alla företag, som bero på nit och ihärdighet — — — men hwar bör källan här till sökas? Uti uppfostran. Hwar botemedel? Uti des förbättring och hänförande till grundsats."

Churu Förf. icke på något ställe bekländt framställer en sådan grundsats, så wisar dock hela skriften att han om den har ett lefwande begrepp. Han yrkar tydligt att dessa undervisningsanstalter böra betraktas såsom plantskolor. Att uti dessa ungdomen icke blott skall undervisas, utan bildas; och att endast den strängaste och offentligaste ordning, den oföränderligaste nödwändighet kan bilda en sann frihet i karakteren.

„De äskade förbättringar,“ säger Förf. sid. 6, „bero mycket på den synpunkt, hwars under man ser våra allmänna skolor, huru mycket man af dem bör wänta, och

hwad man med skäl kan fordra. Ett orätt begrepp härom, öfwerdrifna fordringar på inhämtandet af alla möjliga talanger och wettenskaper, eller ock i motsatt förhållande, en wårdslös liknisdhet af hwad man verkligen kan och bör lära, orsaka här en lika förwring, samt leda till kunnighet i allt och grundlighet i intet."

„Det är derföre en fördom, att dessa uppfostringsanstalter endast böra hafwa afseende på de framsteg som i språk och wettenskaper kunna göras. Redigt hufwud, obelad tankegåfwa, lydnad emot förmän, undragenhet emot likar, med ett ord, alla de egenskaper, som i framtiden utgöra en duglig Embetsman, böra här beredas. En stadgad och likasom mekanisk ordning uti alla sina göromål, samt en aktning för sina pligter, som icke ens tänker sig möjligheten att lemna dem ofullgjorda, synes derföre wara det första man äger rätt att af allmänna undervisningen fordra."

Men det är uti en vigtig punkt, yrkad i denna skrift, som Dec. tror sig finna att Förf. icke förfarit nog consequent, enligt de grundsatser som förut synas antagna. Förf. yrkar twenne ofdelningar i våra läroverk; den ena för lärdomswägen, den andra för blandad uppfostran. (Uti denna senare finner icke Förf. owiktigt att äfwen räknat uppfostran till Näringsidkare, Skoldidkare, ja till och med till Åkerbrukare.)

Förf:s skäl äro (s. 15): „De fleste föräldrar drifwas wid planen af deras barns undervisning endast af en oredig föreställning, om wisja likasom mekaniska kunskapers nödwändighet wid deras framtida lefnadsätt, och anse all annan bildning för förlorad, om den icke har ett direkt inslytande på detta

Andamål. — — — — Fordom anmålde sig snart fogde inga andra wid de allmänna Läroverken än de som ärnade sig antingen till Präster, eller ock till embeten af eget litterärt slag i samhället, för hvilka blott fördrades en likstämning och enformig undervisning. Nu åter begära icke allenast alla både högre och lägre skolor, utan äfwen sjelfwa den bättre Åkerbrukaren och Sköjdebaren, en grad af kultur, lämpad efter hvarjes olika belägenhet."

Förf. kallar dessa anspråk billiga. Nec. finner dem högst obilliga. För det första kan Nec. aldrig öfvertygas om, att man bör lämpa inrättningen af ett uppfostringsverk efter olika och klemiga föräldrars förwändhet. Förf. ifrås förut sjelf på ett berdmwärdt sätt häremot, då han yrkar att barnens undervisning, med deras inråde i skolan, icke bör bero på föräldrars godsfinnande, utan på lagens owillkorliga föreskrift. Hvad åter det senare skälet beträffar, så vågar jag påstå att det icke alldeles förhåller sig på det sättet; att neml. blott de anmålde sig wid allmänna läroverken, som ärnade sig till Präster, eller till embeten af eget litterärt slag. Men förhållandet är detta: fordom ansågs det som en hafvudsak för hvarje embetsman, att vara en bildad, det vill säga, en lärd, en offentlig undervisad man. Man betrakte, för att öfvertyga sig om sanningen häraf, den grundlighet och lärdom som utmärkte förra tidens högre och till och med lägre embetsmän. I senare (upplyskare) tider har man trott sig finna, att endast de behöfwa vara grundliga (lärda), som ämna sig till Präster eller literära embeten. För alla andra wore det ett onyttigt, ja till och med skad-

ligt prål. Denna olyckliga öfvertygelse har gjort mera ondt, än alla olärda, yrliga embetsmän gjort godt. Det fordras lika stor grundlighet och lärdom, och lika mycket offentlig undervisning för en sann Juridisk embetsman, som för en Prest — och alla ämnen till blifwande embetsmän, deras sysslor må blifwa aldrig så olika, böra wid en offentlig skola njuta en likstämning och enformig undervisning.

Nec. kan således icke annat än såsom högst skadlig förkasta denna andra afdelning, äfwen om den kunde tillwägbringas på det lättaste sätt i werlden.

Denna afdelning kan icke vara för blifwande embetsmän, ty dessa behöfwa en grundligt, en offentlig undervisning; den skulle vara för näringsidkare, Åkerbrukare och Sköjdebare m. fl. Det påstås och yrkas att dessa i denna afdelning skulle så lära det för dem högst nödwändiga (ty man anser ingenting nu för tiden mera förloradt än att lära något, hwaraf man icke kan hämta en handgriplig nytta), en wis förkunskap om det praktiska. Hvaraf skulle nödwändigt följa att denna afdelning blifwe så mångfaldig, som dessa yrken sjelfwa. Utom denna orimlighet, skall man då aldrig inse sanningen af den så ofta upprepade gamla läran: att det praktiska omöjligt kan läras annorlunda än genom praktiken sjelf, och att det theoretiska skall vara helt och hållet sluret inom sig, och utan afseende på något praktiskt?

Nu för tiden will man i allt upprätta det enskilda på det offentligas bekostnad. Man will redan i waggan uppfostra barnet till prest eller jurist eller näringsidkare m. m. och man glömmet att det framsför allt skall uppfostras till menniska — till medborgare i

allmänhet. Man undergräfvor det offentliga i staten, och man undergräfvor med det samma staten sjelf.

Rec. skulle anse sig skyldig att vidare utreda detta i närvarande tidpunkt så viktiga ämne, om han icke kunde hänvisa läsaren till den skarpsinniga recensionen öfver Broocmans Magazin för Föräldrar i denna Tidning N:o 9, 11, 13 och 14, der denna uppgift är så väl utvecklad, att Rec. äminstone för sin del twiflar, om man i detta ämne kan säga något bättre; — endast den anmärkningen torde dock äga rum, att den snarare är en oafhångig framställning af Rec:s tankar i det ifrågavarande ämnet, än en utförlig granskning af den nitfulle Broocmans bemsddanden.

Herr Lektor Fryxell är isynnerhet berömmvärd då han bestämmer, hvad som bör föredragas wid en offentlig skola, och huru det bör ske. Han fastställer såsom denna undervisnings rätta ändamål, att befördra en fullkomlig färdighet i elementerna, och yrkar just detsamma, att „lagen bör ända till de minsta omständigheter utstaka hvad och huru mycket deraf i hvarje clas bör föredragas, Docenten allvarligen förbjudas att icke öfverstiga denna gräns, samt ingen Elef tillåtas uppslytning i en annan Clas, förvån han både med minne och urskillning gjort fullt besked för hvad han dessförinnan bör kunna. Det är fast otroligt hvad förlust uppslytningen lider af denna skadliga osämhet, som inrotat sig wid föredragningen af Wetterns Kapernas första grunder, hvarigenom våra Lärarverk wisa ett kaos af både för stora och för små insigter. — — — En lärares förnämsta beröm blefwe då den fullständiga kunskap och begrepp som alla eleverna i en Clas ägde; men icke den höjd hwartill en eller annan

kunnat drifwas, hwilket man för säkert kan antaga att hafwa stedt på de öfrigas beskostnad.“

Förf. uppräknar sedan hwad och huru mycket i hvarje Clas bör föredragas. Rec. kan här af icke göra något utdrag, utan hänvisar läsaren till sjelfwa skriften. — Förf:s yttrande om bristfälligheten af wanliga räknesätter torde förtjena att ansöras. „Den lätthet hwarmed de på taflan inhämtade metodiska reglor bortglömas innom några få veckor efter den redigaste undervisning, eller äminstone blott framwisa ett machineri, söga användbart för de enklaste frågors upplösning i allmänna lefvernet — har orot mången duglig lärare. Männe ej detta med fåt härledes isån brist på anbragt läroäfsädning wid den första elementarundervisningen? Att denna äfsädnings riktiga och enkla meddelande medför stor swårighet och att jag ej förstär sätter dertill, är hwad jag endast med säkerhet wet. Emedlertid förtjenar saken kunniges eftersinande. En kännare af den ryktbare Pestalozzis metod, torde härwid kunna gifwa några dugliga och användbara Idéer.“

Förf. har icke mistagit sig i sin aning om Pestalozzi. Pestalozzis idé är till sin princip ofullständigt sann, ehuru groft och ensidigt den af de fleste hans anhängare *) och kanske af honom sjelf blifwit fattad och utförd. Såsom bewis, att Pestalozzi sjelf hwarken gjort sig full reda för sin idé, eller

*) Rec. ser sig detsamma förbrantän nämna: att författaren af Läsnings för Swenskar lika litet träffat och författat Pestalozzis idé, som hans öfrige anhängare. — Man kan om denna siffrit säga, att den, i allt hwad som rörer Pestalozzi, är af ett tvetydigt värde.

för den om uppfostran i allmänhet, torde kunna räknas, att han sökt utföra och göra den gällande under namn af Uppfostringsmetod. Pestalozzi kan, lika litet som någon annan, gifva en metod att uppfostra. (En metod att uppfostra är lika orimlig som en metod att lefwa.) Men det är om en rätt undervisning som Pestalozzi har stora förtjenster — och just deruti, att han förkastar alla genvägar, handgrepp eller konstmeter och endast går ut på att i alle görg den inre äfädningen verksam och själfständig. Hvad Anschauungslehre der Zahlenverhältnisse angår, så kan Nic. tala af egen erfarenhet. Herr Fryxell

tror att denna äfädningens riktiga meddelande medför stor svårighet. Men han skulle genom fort bekantskap med det förförande, som i denna bok ykas, snart öfvertygas om, att det väraste afwen är det enklaste och lättaste.

Sid. 26 Not. 9 talar Förf. om undervisningen i historien. Nic. förundrar sig att icke här finna ett ord nämndt om Grefve Schwerins Historiska taffor, som isynnerhet wid Skolundervisningen äga ett så otvifvelaktigt värde.

Nic. lutar denna granskning med tillönskan att alla, som nitiska för saken, måtte läsa och begagna den förträffliga skrifen.

ARRH — S.

S m å r r e S k r i f t e r.

Kort Afhandling om Vetenskapernes, Krigs- och Ingenieurs Konstens tillstånd i Constantinopel år 1803 af Seid Mustafa Ingenieur. Översättning, ifrån det wid Slutet af 1218, efter Hegiran, eller i början af år 1803, från nya Tryckeriet i Soutari utkomne Originalet, af Gustaf Sprinchorn, s. d. LegationsPredikant wid Kongl. Maj:ts Beskickning i Constantinopel. Strängnäs 1813. 48 sid. 8o.

Denna bok innehåller inga nya, wettenskapens tillväxt befördrande upptäckter; men den skall dock alltid läsas med intresse, emedan den innehåller de tillföreliggaste underrättelser om framgången af de försök, som blifwit gjorda (ehuru nu åter afbrutna) att meddela en aktningvärd nation fördelarne af det nyare Europas kultur; och en insändings omöden deröfver. Det kan ej annat wäntas, än att wåra mera praktiska kunskaper skulle wara de, som först ädrogo sig upp-

märksamheten hos ett folk, så länge af religionsfördomar hållet i ett tillstånd af födrakt mot de Christne. Hvad skulle de ännu göra med war filosofih och war språklärdom? eller hwarigenom skulle dessa kunskapsgränar ädraga sig Turkarnas uppmärksamhet? Men låtom dem först göra sig väl bekanta med den europeiska matematiken, mekaniken och taktiken, så skola dessa snart hos genialiska ynglingar wäcka håg och behof till widsträcktare kännedom af hela den europeiska litteraturen i hela dess omsång. Denna lilla bok ger oss redan säker anledning härtill. Den innehåller utom Öwers. företal en Inledning af författaren (sid. 10-20), i hwilken han framställer märken af sin utveckling och bildning, och derefter hwarwa afhandlingen. — Wi måste beklaga att Öwers. ej underrättat oss på hwad språk originalet är uppfatt: ty säkerligen lär hwarje läsare medge, att stylen i denna afhandling har ett wida mera europeiskt än orientalistiskt skaplyne. Möjligtwis kan dock detta ha sin grund deri, att

Geid Mustapha (som han sjelf berättar), noga studerat Europeiska och särdeles Fransyska skrifter. Men originalet må vara på hwad språk som helst, så har Rec. dock — och ingen lär förwänas deröfver — icke kunnat jemföra det med tolkningen. Han försäkrar sig fullt på den af den aktningsswärde Sivers. wid slutet af företalet (sid. 9) gifna försäkran: att han troget, så widt mödligt varit, sökt originalet; och förmodar att ingen läsare lär från honom wika i detta förtröende. Hwad han likväl med full säkerhet kan betyga, är att översättningen är gifwen på en ganska korrekt, wärdad och ledig swenska.

Slutligen måste Rec. nämna, att Hr Sprinckhorn, i sitt företal (sid. 8), gifwit oss löfte om att så en af honom uppsatt historia om de märkliga händelser, som under hans wissande i Constantinopel (1805-1811) der sig tilldragit; och de historiska noter som Sivers. här och der (t. ex. sid. 28, om Tryckeriet i Scutari; sid. 40-47, om Daglis och Wehabis m. m.) tillagt, ge oss på förhand den försäkran, att detta arbete skall blifwa en verkelig winst för vår litteratur.

Minne öfwer Claës Julius Ekeblad, Grefwe, Öfwerste KammarJunkare, GeneralMajor, Landshöfding, Ridbare och Com. R. M. Orden, af Jonas Fr. Mellin, Pr. och kyrkoherde i Hångsbala, af Skara Stift. Gihm. 1813. 36 sid. 8:o.

I ett företal anmärker Herr Prosten sin tacksamhet „såsom driffjäder för denna rörelse, till offentlig wärdnadsbetygelse, från sitt hjerta.“ Det är således ej mer än man bde wänta, att han af all makt går ut på att vara förwänande wärdtalig. Han är det också till den grad, att det öhgärefliga stoftet alldeles krosas under de h som mor som tacksamheten utströde på

Grafwen (se företalet). Ett exempel kan gdra godt för flera, sid. 9, 10: „I sanning, alla själar äro den Ewiges afbilder; men hos några så, är detta ljuset wäl teknadt, och den Gudomliga Schönhetens strålar, hafwa der djupare inkrängt; — och dese äro de eldigaste, de känslfullaste och de fullkomligaste! — Wi och våra efterkommande, kunna deröfver säga, att Cäsar, en gång, förde den Gamle Wasas spira, och såsom den andre Apollo, gjorde öknarne blomstrande, samt framkallade Augusti lyfande tidshwarf öfwer Norden.“ — Sid. 24 i en not, underrättar oss Öf. att han „sjelf med nöje genomläst de Romaner, Fabler, Epigrammer, Reflexioner, Theaterpiccer, och flere smärre arbeten, dem Herr Grefwen, dels sjelf författat, dels öfversatt, under namn af Jernwägs Nöjen, 14 Tomer in sol.“ Wi tro Öf. i detta fall på hans ord. — I en annan not, sid. 29, så wi weta, att engång då „Grefwens Dramm, en stund på astone, brann under en Ek, midt på Gården,“ hade författaren „den äran att hålla ett litet Tal.“ Och i en annan, sid. 27, meddelas några verser dem engång, på Grefwens födelsedag, twenne Fruntimmer aföngö. — Rec. bekänner, att enligt alla kriterier är han öfvid för att gifva, det närwarande Talare måtte wara dessa versers författare. Wid slutet af talet öföres ett poem af 39 stropher, författadt af en denne talares själsförwandt, och redan engång öfent tryckt i Westgötha Tidningen. En stroph torde så meddelas såsom ett prof af andan i detta kaldesfycke:

„Åldren gjorde Dig ej kall och Tung —
Drifwan blott Din Väck, ej hjertat rödde. —
Tråkigt Sammal — eller Barnsligt Ung,
Woro lyten som ej Dig tillhörde.“

Man ser häraf, att detta poem är ett godt mönster i hwilket man kan studera bruket af den moderna rhetoriska figuren, som kallas tankfreck.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 21.

Lördagen den 29 Maj

1813.

R e c e n s i o n e r:

Grundlinier till Staternas Historia. Af
F. W. Scherer. Andra Afdelningen.
Upsala 1813. 388 sid. 8:o.

Wid bedömmandet af denna senare del
kan Rec. wora fortare.

Den i förra delen, sid. 68, afbrutna
berättelse Om Folkstammars Wandringar,
upptages åter sid. 1 och utdres widare i
allt hwad som rörer Hunnernes, German-
ernes *) och Slavernes ströfåg och stats-
skifningar. Utvecklandet häraf — som saknas
i nästan alla våra andra historiska läro-
böcker — war nödwändigt för att, enligt
Förf:s affigt, framställa den klara och tydli-
ga bilden af de Europeiska staternas upp-
komst. Hwad den första af dessa folkstam-

*) Troligtwis borde wäl Häfdesorkarne sätta
närmare uppmärksamhet dermid att Stra-
bon, i sin beskrifning öfwer Indiska folket,
kallar en af dess castor: Germaner.

mar angår, så ehuru förfärligt des första
uppträdande i Europa war, lemnade den de
obetydligaste följer efter sig: emedan den,
remligen snart efter des tappre härfdrare
Attila's död, så undanträngdes af German-
iska stammar, att med början af siette sek-
let namnet Hunner alldeles förswann (sid. 3).
Wida märkwärdigare äro de båda andra
stammarna. Germanerne, ehuru sönderdelade
i många särskilda mindre horder, af hwilka
flera, på olika tider, uppträdde under olika
namn (sid. 6), utmärkte sig dock alltid af
gemensamma seder och bruk. Ett af de märk-
wärdigaste bland dessa war det, att ingen be-
stämd subordination tycks hafwa ägt rum
emellan de fria krigarne och hordens Chef.
— Öf snart det Romerska wäldets frukt-
barare södra länder allt mer och mer började
reta Germanernes lystnad, förmådde Chefen
sina medkämpar att följa sig på eröfring af
dessa länder, endast derigenom att han lof-
wade hwarje stridsman så stort stycke land,
som denne kunde bemäktiga sig, till oafhängig
egendom. Derföre wisa öf nästan alla Eu-
ropeiska staters äldsta häfder, en samman-

sättning af rika och oberoende frigare-familjer, öfver hvilka Konungen ej hade stort annan makt, än den att uppbåda dem till härtdåg. Men också märker man tidigt ett stråfwande hos regenten att kufwa dessa Friborne, och dymedelt upphäfwa detta Germaniska feodal-system. Härifrån uppträder också säkerligen den egna karakter, som skiljer den nya tidens historia så bestämmt ifrån den gamla. Den nyare har neml. nästan intet annat att framvisa, än dessa håfuga slitningar emellan Konungen å ena och Aristokrater å andra sidan; hvilken strid ätminstone medfört det goda, att ännu i ingen Europeisk stat uppsigt en sådan Despot, som de Asiatiske ländernas wanliga beherrskare. Men deremot har denna strid orsakat många saldiga andra olyckor, och dersöre wisar öf historien: att den stat alltid mått bäst, der dessa småwälden först upphör; liksom i det sätte, på hvilket denna wäldes-strid upphör, staternas egentliga karakter ligger utvecklade. Och en af närwarande arbetes hufwudförtjenster är, att hafwa på ett alldeles äfärdligt sätt uppdragit dessa karaktärs-skillnader mellan Europas rikten. Så se vi huru Konungen af Frankrike (sid. 117-154) dels med list, dels med wäld kufwar rikets Baroner och Herrar, men för tidigt, innan något egentligt tredje stånd hunnit uppkomma till motwigt mellan Konungen å ena sidan och Adeln samt Presterskapet å den andra. Deras hände att ingen constitution, bestämmande regentens och folkets inbördes förhållanden, kunde bildas, och således att småningom Konungen hade blifwit Fransosens allt i allom, men att han ej såg i honom, hwad Britten ser, nationens Representant; utan blott Konungen, förra Konungens son, och den blifwan-

de Konungens far, liksom i alle hwad Konungen bjöd, blott hans wilja, aldrig statens behof (sid. 140). Deraf följde, att Frankrike wäl snart uppfeg till en betydande makt, men utan inre säkerhet; ett tidigt redan swärdet blef wridet ur wisa oroliga magnaters händer, men att i stället för den fallna feodal-aristokratien uppkom en hof-aristokrati och ett maitress-inslytande, som genom öfwermod, cabaler, bastiller och Lettres de Cachet slutligen, jemte de rysligaste uppträden, beredde regenthusets totala undergång. — I Tyskland åter hade genom ärfkilliga tillsälligheter, wassallerna blifwit för wäktiga, hwadan hela landet söndersplittrade sig i många små stater (sid. 168-224), hvilka litet eller intet aktade det gemensamma representativa öfwerhufwudet, som sjeft till slutet, af dessa anledningar, upphörde att sörja för det helas bestånd, utan i stället enbart sökte sinä ofsländers bästa. Så förs delaktigt detta förhållande war för förståndes odlingens utweckling, så förderligt war det för Tysklands politiska sjeftbestånd, och senare händelser hafwa till en uppfylld prophetia förwandlat Herders historiska anmärkning: „daß ein einträchtiges, krieggeübtes Volk, das einer geschwächten, zertheilten, entnervten Nation auf dem Nacken sitzt, nothwendig der Sieger derselben seyn werde, so bald es die Sache klug und tapfer angreift“*).

Helt annorlunda war förhållandet med Stor-Britannien (sid. 248-268). Tidigt utbildade sig der det fria borgareståndet till sjeftständighet, likwäl utan att, som i de flesta Italienska staterna (sid. 225-247), läggas

*) Ideen zur Geschichte der Menschheit. 13:8 Buch. Samml. Werk. zur Philos. und Gesch. 5:2 B. s. 206.

grund inom sig till en tygellös penninges aristokrati; det sibe sig, genom ungefär gemensamma skyldigheter och rättigheter, till de rivenne andra stånden: derigenom kunde redan tidigt en constitution uppkomma (sid. 254 och 261), genom hvilken den personliga säkerheten och friheten, så väl i anseende till handling som yrtrande, så länge de laglikmätiga gränserna ej öfverskredos, grundades och bevarades; och hvilken således, såsom tjänande bestämde för samhällsriktningens högsta affigt, bar försäkringen om sitt bestånd inom sig. I Stor-Britannien har derför, oaktadt de misstag som af Stats-Chefen underfundom kunnat vara begångna, oaktadt nästan hela Europeiska continenten wäpnat sig till dess försörjande, den enskilda wälståndet och den allmänna kraftutvecklingen varit i jemt stigande.

Vi hafwa något widlöftigt uppehållit oss wid dessa resultat af vår Förf:s berättelser, för att gifwa ett exempel huru rikhaltig hans bok är i detta afseende. Och med lika sanning är det olikartade i de öfriga Europeiska staternas organisationer, till sina orsaker och följder karakteriseradt. I denna afdelning neml. har Förf., tydligare än han kunnat i den förra, ådagalagt att hans förnämsta affigt varit — som den egentligen för hvarje tecknare af stater bör vara — att tydligt framställa hvarje samhälls konstitutionella förhållanden och former. I våra andra compendier åter underrättas vi endast, ofta nog huller om huller, om wissa regenten rörande anekdoter, under det vi lemnas i vår förra ofunnighet om statens, om nationens utveckling. — Denna närvarande arbetes andra afdelning — som afhandlar de Germaniska och Slaviska stammarnas statsstifningar så

inom som utom Europa, hvilka på wisse sätt närmare angå oss än de i förra delen beskrefna wälden — bör således för hvarje tänkande läsare vara af det högsta intresse. Helt den äfwen i alla andra för en häfsdareknare wigliga afseenden utmärker sig genom rikedom. Och, allmänt taget, noggrannhet i uppgifter samt ordning i uppställningen.

Sedan wi otvunget angifwit dessa det ypperliga arbetets förtjenster, wilja wi lika öppet till den aftningswärde Förf:s omplöfwande framställa några anmärkingar wid wissa ställen, der arbetet ännu kunde winna i fullständighet, noggrannhet och ordning. —

Sid. 72 benämner vår auktor uppsynaren af Amerika: Colon. Det är wäl sant, att denna af en och annan nyttjade benämning äddjer sig på auktoriteten af den öfwer hjetten bekanta gräfskriften:

"A Castilia y a Leon
Nuevo mundo dio Colon."

Men att denna förkortning till Colon från Colombo, endast är en för rimmets skull tillgripen poetisk frihet, bewisas ej allenast deraf att alla Spanska handlingar kalla honom Colombo, utan ännu mera deraf att hans födelsestad — ej Genua, som wänligt wis blifwit berättadt, utan — långodset Cuccaro, i förra Piemontesiska Hertigdömet Monterrat, ännu äges af ledamöter af den store mannens familj, som ännu i dag heter Colombo.

Sid. 83 uppräknas alla de förtjenster som Konung Dionys af Portugal hade om sitt land: men är glömdt, att han gaf den första skrifna borgerliga lag; hvilken utgafs år 1324. Liksom Dec. måste bekänna att han wäntat sig så se några korta notiser om de oroliga heter som uppväcktes i Portugal, strax efter

rifens förening med Spanien, i anledning af den skällade folks Sebastian *): så mycket mera, som många och starka anledningar förekomma, att anse denne olycklige för den äkta.

Sid. 154 har Förf. visserligen mistagit sig, då han berättar att Preussen år 1812 blef medlem af Rhensförbundet. Troligtvis har han velat säga, att Preussiska ministären antog continental-systemets grundsatser. Detta skedde dock redan förut.

Då Förf. i allmänhet noggrant waktat sig från att genom meddelandet af sitt individuella omdöme och tycke vilja imponera på läsarens urskillning, har Rec. icke utan smärta sett honom afwika från denna riktiga och angelägna återhållsamhet, på ett så stötande sätt som sid. 173, der det heter: „Jemväl Henriks söner, smittade af tids hwarfveris dumhet och gemenskap, bekri-gade sin bannlyste flyende fader.“ Kan det undfalla någon, att genom detta uttryck brännmärkes med wanära ett helt tidhvarf, och dertill ett tidhvarf fullt af kraft, i hvilket man åt sin fiende kunde anförtro wården om sina länder medan man stridde mot honom, och wara säker på att efter stridens

*) Som bekant är, uppträdde fyra personer, kallande sig Sebastian. De tre första blefwo snart öfwerbewisade att wara bedrägare, och afskättade. Fjerdakändandet war olika med den fjerde. Han blef också, efter ett långsamt fångelse, hemligen rörd ur wägen. Se Gebauers Portug. Gesch. 2:n Th. s. 19 följ. Jemf. Briefe die Neu. Litterat. betreffend. 3:r Th. s. 118-131 och Histoire de Dom Antoine Roy de Portugal; tirée des Memoires de Dom Gomes Vasconcellos de Figueredo, par Mad. de Sain-tonge. Amsterd. 1796. 12:n.

slut omedelsägtgen återfå dem; ett tids hwarf, i hvilket den warmaste religiositet och den redligaste tro uppeldade alla till tappra bragder, och i hvilket de första riddares löften gjordes till wårnlöshetens försvar! — Det är oö ej obekant, att en tid bortåt medeltidens „dumhet“ warit ett favorit-uttryck i mode-menniskornas sargon, men wi anade icke engång möjligheten att höra det efter-sågas af, denne Förf., och ännu mindre att finna honom wara originell deri, att beteckna den andra sidan af en högst märklig per-tiods karakter genom „gemenskap.“

Den del af detta wigtiga arbete som är minst wäl utarbetad, är berättelsen om Italiens öden (sid. 225-248). För det första kan Rec. och troligtvis ingen läsare inse skälet till den ordning, i hvilken de Italienska staterna beskrifwas. Förf. börjar neml. med Neapel och Sicilien, går sedan till Venedig — Påwvestaten — Toscana — Mailand — Savoyen och Piemont — Genua. Således har Förf. hwarken rättat sig efter läget, eller efter tiden då de blefwo stater. — Vidare saknas underrättelser om flera stater: såsom om Ferrara, eller husets af Este länder, om Republikerna Lucca, San Marino, m. fl. Hvad den första staten angår, hvilken genom sina regenters egenskaper hade ett betydligt inflytande på Italiens öden, hade några ord om den warit så mycket wigtigare, som man derigenom fått weta, hwarifrån Påwven bekom denna stat (sid. 238). Han fick den icke förrän efter åtskilliga freig och underhandlingar med Eftiska huset. — Men äfwen i underrättelserna om de upptagna staterna råder ofullständighet. Så t. ex. nämnes intet om de häftriga stridigheter, som i Florens föresålo mellan gli Bianchi och gli Neri — ewenne partier

i hvilka de Gibellinska borgarna woro belade — och hvilka stridigheter beredde det wälde till hvilket Medicinska huset kom, emedan dess betydligaste medelstare blefwo jagade ur staten. — På flera ställen, såsnart i en stat twenne regent-dynastier regerat på en gång (som i Sverige sid. 296, Tyskland sid. 180 o. s. w.) har Förf., för att bereda en så mycket tydligare öfversigt, ställt dessa båda råslände regenthus bredwid hwarandra. Då läsaren engång blifwit wan derwid, skall han nödvändigt förwillas, då Förf. äfwen sid. 245, i fråga om Savoyen och Piemont, använt samma uppställningsmerhod, ehuru meningen är, att regenterne från Ludvig till Carl III regerade i ordentlig ordning efter hwarandra. — Wid Genue (sid. 247) uppehåller sig Förf. ganska kort, och talar ej ett enda ord om den ädla släkten Doria, som genom wälgerningar skaffade sig rätt att en tid styra den lilla staten. På många ställen yttrar sig Förf. med yttersta förakt om Påfswäldet, och anser det endast i den grofwaste dumhet haft sin grund. Fråga är, om detta omdöme ej är nog mycket protestantiskt? om ideen att genom en statsinrättning wilja symbolisera det omedelbara herarwäldet som förnuftet bör ha öfwer den råa kraften, war så förfärligt dum? och om ej påfswäldet, den tid det verkade såsom wäldet, war en wälgerning för Europa, påskandande dess odling, hvilken annors säkert dröjt ännu några sekel?

Hwad Skandinavien, och besynnerligen Sverige angår, hafwa wi, i frågan om Historiska Talsan, redan gjort anmärkningar wid Förf:s förfarande, i det han der ej låter staten uppkomma förrän med Olof Skötkonung (i boken går Förf. något längre tillbaka). Till dessa anmärkningar wilja wi

nu tillägga följande. Att de, (som Förf. säger sid. 269) hvilka först inwandrat på Skandinaviska halön, varit stamsförwändter med de egentligen så kallade Germaner, är wäl alldeles säkert. Men huruvida deras invandring skett wester wägen öfwer Danmarks barna, är svårt att bestämma. Trosligtwis har denna invandring ridrats inträffat, och wid dessa tillfällen ha wäl herderna rågat på olika wägar. Detta tycks bewisas deraf, att i norra delen af Tyskland spår finnas, icke allenast efter den allmänna Germaniska Wodans-religionen, utan äfwen efter den Skandinaviska Odins *) dyrkan. Deremot ge de twertigenom Ryssland gående Kurgaller, eller ärehögar — Skandinaviska begrafningsmonumenter — anledning att gissa, det råget är norden äfwen från detta håll tagit sin wäg; hvilken anledning styrkes ännu mera af den omsändighet, att i Rosska språket ännu finnes ett verbum *Odin* eller *Udin*, som betyder: jag är den ende †). Att de i Skandinavien inwandrande woro i hög grad odlade, och kanske mera odlade än deras Germaniska bröder, tycks bekräftas deraf att de medföde twenne poemer af den djupa betydelse, som *Wöluspa* och *Havamal*, hwilkas ålder är satt utom all fråga. Sigge Fridulfsson

*) I den bekännelse som Carl den Store förelade de nyomwände Tyskarne, hette det bland annat: „Älsäger du dig Wodan och Saxarnes Odin?“

†) De likheter som i flera öfverländska språk finnas med detta ord, så till ljud som betydelse, och wisa öfwerensstämmelser i de äldsta urkunderna, kunna ge anledning till intressanta betraktelser. Jemf. afhandlingen *De Origine nominis Gud.* *Etym.* 1796. och *Polyssem.* 5:e Saml. Nr: 7 och 8.

inrättade en ordentlig gubstjenst i Sigtuna, lät landets provinser i sitt namn styras af sina tolf Högdingar, Dier eller Spåkingar; och Niords son Yngve Frey, i tredje (sef som Höf. säger sid. 270, i sjerde) generationen från Odin, införde öfver hela riket en allmän beskattning, genom Upsala Öde *). Det torde wäl således gifwas skal, att antaga Skandinaviska och Swenska statsrättsläran vara något äldre, än Olof Eriksonens. Det låter neml. historiskt bewisa sig: att Fylkis Konungar först uppkommo i senare tider, under några swaga regenter af Ynglingadäkten. Ty ursprungligen bestod folket, utom Konungen och hans Dier — hvilka ej hade annan än embedsmanna-makt — af Tignar- eller friemän, samt trälar †). Och ärligen samlades de förra till Ting allra Swia (alla Swenskaras ting) för att med Konungen rådslå om statens bästa. Är detta ej statistisk organisation? Äfwen så god, som hos andra German-stater?

Vi hoppas att våra läsare förlåta oss denna lilla afwikelse, som torde innehålla några anledningår att i någon mån berigtiga vår Höf:s åsigt af Sweriges äldre Högder. — Efter detta må vi anföra några små misstag i Höf:s uppgifter. Sid. 272 kallas Iwar, den Widfarne. Widfarne, mi, eller den widtomfamnande, war likwäl

*) Betyder i alla de gamla Germaniska dialekterna: egendom. Är radix till: allod.

†) Ebeign och Eräl heter det på flera ställen. — I senare tider uppkom skillnad mellan Ebeign, Tignar- eller förnam man och fri- eller Odalbonde. Wärdt wore att undersöka, om ej uppkomsten af Odalbonder beror på uppkomsten af Upsala Öde. De woro kanske ursprungligen trälar, hvilka frigjordes för att odla Konungens Öde.

Hans rätta nomm. — Sid. 274 heter det: „folket war eill den grad ociviliserade, att det föraktade de styresmän som sökte förmå dem att odla jord.“ Att denna förstållning är falsk, kan inhämtas deraf, att den fredsamme jordbrukaren Yngve Frey dyrkades som en Gud, och att den odlande Bröt-Ålund — Ingiald Illrådas far — war allmänt älskad och högakrad; utom att nämna den bekanta sagan om Drottning Disa. — Sid. 312 omtalar vår auktor inrättningen af ett Rikens Ständers Justitie-ombudsmans embete, och derwid anmärker, att det svarar mot det Aragoniska justitza-embetet. Men en sådan likhet äger icke rum, ty enligt hwad som säges sid. 70: „ägde Justitza ett dömma i twiwigheter emellan Konung och Ständer, emellan Konungen och hans söner.“ En sådan öfwerdömmare-makt hafwa Sweriges Lagstiftare wisserligen icke uppdragit åt sin Justitie-ombudsman. — Samma sida säger Höf.: „Prins Carl Johan, Konungens adopterade son, förklarades till thronföljare 1810.“ Wår nu warande Kronprins war likwäl före wald till thronföljare, än Hans Kongl. Majest adopterade honom till sin son.

Men dessa små wårdslösigheter, af hvilka några äro ganska obetydliga, öfwerglänsas dock mera än tillräcklige af de stora, originella förtjenster, äfwen i detaljerna, hwaraf närwarande arbete är så rik. Wland dessa må wi göra läsarn uppmärksam på den förträffliga, i ingen Swensk historisk Lärobok före befintliga utvecklingen af Uthållinger, Leudes, Hödrige och Lifegne (sid. 92-95); den Swenska aristokratismens till högsta öfverståndhet stigande anspråk (sid. 301, 302); de senare constitutions-eförändringar i Swerige, såsom grundade i Konung Carl XI:s

regements, förändring af år 1682 (sid. 323 12) — Skada blott att Gref. ej fdrut något be-
stämt den äldre regeringens form, som ligger
uttalad i Konungabalken och det säkallade
Konung Gustaf Adolfs Testamente o. s. w.

Stilen i denna del utmärker sig äfwen
af samma energiska korrhet, som wi berömt i
förra Afdelningen, t. ex. sid. 13: „Härar-
ne möttes wid Vercelli. Marius segrade.
120,000 Cimbrier lägo på slagfältet: 60,
000 blefwo fångne. Quinnoerna, förskan-
sade bakom sina wagnar, gjorde moistånd.
De hade dödat sina frän slagfältet flyende
landsmän. När segerwinnaren nekade dem
frihet och säkerhet till deras hedre, mördade
de sina barn och sedan sig sjelfwa. Gemwål
med Härens hundar måste Romarne inlåta
sig i strid. Namnet Cimbrier och Teutoner
hördes ej mera utaf.“ — Blott på ett enda
ställe (sid. 142) träffar man en rhetorisk
schematism, men huru påfäende och af hvil-
ken djupt gripande effekt! „Ensam stod Lud-
wig, ädel och wälwiltig, men icke wetande
att ädelhet och wälwiltja ingen ting förnä,
och att dess röst ej kan höras der insigt och
sansning saknas. Han föll — sågom ej,
ett försoningsoffer för förr begångna brott,
ty många af dessa brott woro framtwungna

af nödwändigheten — sågom hellre och gif-
we det Gud! att med hans blod beseglades
ett nytt förbund emellan människan och förs-
nustet, att ej mer såsom spån följa med
tidens ström, utan att handla med sans-
ning, se bakom sig och tänka för sig.“ —
Då man i afseende på skrifter jemför
denna Afdelning med den förra, märker man
lät ett betydligt stigande i stilistisk särdis-
het. Perioderna äro mera rundade, orden
aldrig oegentligt använda, och högst sällan
träffar man nu något uttryck ur hwar-
dagstalen.

Den simplicitet som utmärker detta
förträffliga arbete, ger det ett värde, som
dock troligtwis endast beränsammare efter-
kommande rätt skola weta värdera. Säl-
des kunna wi ej heller hoppas, (ehuru wigt-
tigt det wore), att få se detta verk och
denna klara äskärliga method allmänt införd
i skolorna. Ty så, fruktas Nec. äro de
skollärare, som betrakta sin beställning an-
serlunda än som ett nödhjelps-brödstycke,
medförande anwising på ett bättre och be-
qwämligare; så, som se deri en förbindelse
att med oafstelig flit arbeta för det uppwa-
rande släktets bästa.

S m å r r e S k r i f t e r.

Den första Christina Winqst Predikans wäl-
signade werkan. Öwversättning från Lykan.
Sthm. 1813. 16 sid. 8:o.

Denna lilla afhandling är sjelf en predikan,
indelad i trene delar; och är det Gref:s för-
mål, i den första att Betrakta den wäl-
signade werkan af Petri Predikan, i den

senare åter att framställa Sjelfwa Predi-
kans innehåll, som, på Apostelens
åbbrare hade en så wäl signad werkan.
Den är således i sjelfwa werket en art recension i
predikform, och en sådan behandling tro wi ej i
ett andeligt tal wara att rekommendera. Tomen
i det hela wäjer, att den är uppskild enligt så-
kallade Herrnbutiska principer, isynnerhet i den

häftiga polemiken (sid. 6) mot en vis annan bekant Sekts föreskällningar om Guds gränslösa och uteslutande barmhärtighet. Vi tro fullständigen med Guds, att den hoga enkelheten, som utmärkte Petri predikan, mycket bidrog till dess stora verkan. Men hvarför? Jo, emedan den vemotståndliga, kraftiga och heliga Apostoliska andan klädde sig i denna enkelhet. Men om och Vår Herre gifver predikanten det han beder om (sid. 12) neml. „gäfwan att i sina föredrag wara allimer enkel, ofonstlad och barnaensaldrig, och helt utplåna alla talfkonstens uttryck utur sitt minne, så att den aldralärdaste dagakarl, ja det minsta barn kunde förstå honom,“ och denna apostoliska anda felas: så följer det — och närvarande predikan är derpå ett exempel — att gäfwan ej skall blifwa synnerligen kraftigt verkande. Ty stort föredrag äger mist icke en andels plats framför en andels swulst.

Den Himmelste Fadrens Bäfte, till sin ensödde Son om Rik Lönn för Hans Blodiga Bidsarbete. Swersättning från Tyskan. Eshm. 1813. 14 sid. 8:o.

Gerna wille Rec. berömma den religiösa andan, som råder i denna predikan: men han måste

beklaga, att den är af ett nog sjukligt slag, och framför allt, att den blifwit uttryckt i ett så högt matt, osammanhängande och ofskådadt språk, wanskäldt genom de barockast platta bilder, såsom sid. 4: att göra Guds ord till „bete för våra hästar.“ Sid. 6: att fräskaren säga „i Dödsens födslopina“ m. fl. Swers. måtte ej rätt förstått Tyskan, ty då kunde ej en sådan galimatias uppkommit som följ. fr. sid. 9: „Men det ligger och något stort däruti, mine käraste: då det heter: Dina barn warda dig södde! Det vill säga: din dödd skall icke allenast på det fatiga werka på människorna, och gifwa många tusendes hjertan och wandel en helt annan skällning; utan efter du vill göra så mycket på den fallna mänskligheten, så skall du och hafwa ett folk, som endast lefwer för dig, för hwilka du skall warda så kär, att ibland dem det aldeles må beta: om jag wore afdånad, och af ett ungesfar något om forket skallade — så wore jag snart wid mig igen! (!)“

Olyckligt är i dessa tider Christendomens öde. Mängden af våra predikanter låta kyrkorna genliuda af munchristna moral. Grior: de så bättre kunna icke göra för sig klar den heliga instinkt, som dunkelt warnar dem; de söka sin räddning i en församling, hwars mysticism genom sin feberaktighet tillräckligt särskiljer sig från den Johanneiska, den äkta esoteriska religionen.

Utländsk Litteratur. 1812.

Göttingen. Bericht über Messungen und Beobacht. zur Bestimmung der Höhe und Temperatur der Lappländischen Alpen unter dem 67^m Breitengrade, angestellt im J. 1807 v. Georg

Wahlenberg. Aus d. Schwedischen überf. und mit Anmerkungen begl. v. J. S. P. man. Die (1 Charte und 3) Kupf. 71 s. 4.

R ä c e n s e:

Ö. 312 r. 31 s. öwigtigt, l. origtigt.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 22.

Lördagen den 5 Juni

1813.

R e c e n s i o n.

Phosphoros. Månadskrift. 1812. No
I och II. Upsala 1812 och 1813. 176
sid. 8:o.

Den mera bildade, den sjelfständigt granskande delen af allmänheten har länge sedan börjat erkänna storheten af den lyftning, som ligger till grund för denna allbekanta tidskrift: den märkvärdigaste, såväl i detta öfseende, som i flera andra, af alla hittills i Sverige utgifna periodiska skrifter. Så mycket mindre behöfwer Rec. här uppehålla sig wid någon särskild karakteristisk öfver detta, till plan och innehåll rikhaltiga, till utdrandet och formen mestadels berömliga verk; från hvilket i framtiden en allmännare högre själsodling bland våra landsmän billigt kan räknas sitt tidswarf, då dess insprælle på litteraturens yngre medborgare, på den blifwande nationen, ständigt ökes i omfång. Phosphoros är, med få ord, i förhållande till Konstens och Wetenskapens herrliga park, att anse såsom en

plantkola af god beskaffenhet, som ärligen förkofrat sig: häraf det mindre bestämde, det wacklande i planen, de spår till omogenhet, den ungdom, — som särdeles i första ärgången röjde sig. Emåntingom hafwa dessa brister förswunnit; under det sjelfve arbetarnes bildning mognat alle mer och mer, har arbetets plan affklift sedn sig allt främmande blyng, och med denna Tredje Afdelning, för år 1812, klart uttrækt sin idé: stråfwandet att bereda och uppöbia ett sinne hos den Swenska läswerlden för skönhet och forskning, en receptivitet för wertenkap och konst. Man har dock gjort tillgifwarne en enda rättwis förbehåll, neml. för den regellöshet och långsamhet, som stämpel sätter af denna tidskrifts utgifwande. Så är, ehuru äfwen denna sista ärgång fortfar att kalla sig Månadskrift, till det närmaste ett helt år förflutet emellan framträdandet af dess första nummer och dess andra.

De båda för oss liggande häften innehålla följande Diktningar: 1) Minnesrunor sid. 3, 12. 2) Elegier till Hedborn, sid.

13:16. 3) Ilios' Kröfving, af Tryphiodoros. Öfversättning. sid. 17:41. 4) Kärlekens Källa, sid. 42:43. 5) Sinn-Dikter, sid. 44:45. 6) Till Thorild, sid. 46. 7) Urania, sid. 47:48. 8) Diokles och Heliodora, sid. 83:93 och 9) Det Gudomliga, Från (Ester) Goethe. sid. 94:96. Samt följande profaiska uppsatser: 1) Om Bellman och Valerius, sid. 49:69. 2) Recension af P. A. Granbergs Dramatiska Skrifter, sid. 70:80. 3) Öfver Romanen. Dialog, sid. 97:170. och 4) Aphorismer.

De nyare konstnärer hafva inkränkt benämningen *Elegi* till sådana sånger, i hvilka en sentimental Subjektivitet uttrycker sin saknad efter förlorade bättre tider, efter afslagsnade, eller af döden borttryckte ålfade och wänner. Till denna art hör N:o 1. af närvarande Skaldestycken: med hvilket Skalden i hvarje känslofullt hjerta inristat ewiga Minnes = Runor öfwer en försvunnen fader och moder; de enda wäsenden i werlden, dem han synes hafwa ålfat. Men han har uppfattat denna sin enskilda förlust i en allmän elegisk reflexion; han har utsträckt sin flagan från sitt eget till mensklighetens allmänna lidande, och dermed bundit det allmänna djupa deltagandet wid sin enskildhet. Man kan förlikna denna ömt rörande sång — hwars tekniska form, det orimmade elfwarstafwiga werkslaget, genom tvöenne ryktbara mästestycken af Kellgren blifwit liksom egnad åt den mildare sorgen, — wid en musikalisk composition, hwars thema uttalas af dessa hänförande werfer:

„Allt är förbi! de lustiga gestalter

• Af wår och fröjd, omgäfla icke mannen.
En ärn hans lefwer hackar natt och dagar,
Hans stjerne går bland swarta styar ner.

En bröm är allt, wi selswa nattfantomer,
En dunst wår dygd, och konsten sjelf en dikt,
Som brokigt scar ut den swarta mulen
Med blomster, drifna af en hycklad warmma —
De wisna alla för septemberfrossen,
Skelettet röjs af sörjande naturen!
Och Aningen, den stjerniga Gudinnan,
Hwad? om hon sjelf är en af dimmans
former?

„Åh, Snillet låga wårmer ej, hon bränner,
Och lyser fortare till grafwen blott!“ —

Men det sörjande behag, den suckande ljuswa harmoni, den ärminstone här icke selsaktiga musikaliska gestaltsöhet, som Skalden utan allt södrande ofbrott spride öfwer hela den i sitt slag fulländade sången, låta bättre känna än beskrifwa sig. — N:o 2, eller *Elegierna till Hedborn*, äro författade i samma anda som den nyssnämnda, men tåla wist ej jemförelse med den. Då Skalden der walt den antika elegiska werksarten, uppförmer ett södande missförhållande mellan den yttre objektiviteten och den inre fötörande subjektiviteten. Wisserligen träffar denna anmärkning i första mått den förra af dessa elegier — som desutom har en falskt byggd pentameter:

„Af swartmantlade män buren i långsamt tåg;“

— men starkt contrasterar äfwen i den senare den sötning till åfsädlighet, hwars uttryck söks i den antika takt, mot den förtwiflade, ryckliga känsla, som frambrörer t. ex. i dessa werfer:

„Ty ej Jordens mäktige blott förnjäs af fester,

Äfwen Skuggornas Rung gläds åt sitt nattliga lag.

Gästerne sätta sig der kring granitens mossiga rundbord,

Medan irrande blöf gyckla i hvalfwet
omkring.
Slämtande ljusningar yppa ibland de nickan-
de, kala!
Dödsgeftalter, som stumt skratta i sweps-
ningens dragt.
Stundom de slå sig med wacklande arm
för bröstet, i glädjen,
Och då ett hjerta ej kånsl klappa mot
handens försök,
Frojdas de högre ännu: ty källan för les-
nadens plågor
Sprutar till tankarnas borg yrande böl-
jan ej mer."

Vi behöfwa blott påminna oss charaktären
af den bildning, hvars foster den antika ele-
giska wersen är, för att finna dess ojenlighet
för en dylik längtan efter grafwen och dödens
boning. — Wid den förra Elegien kan äf-
wen tablas, att Förf. der lägger nog mycken
wigt på det förgångliga af sin personlighet.

No 3 är en Öfwersättning af ett litet
Epos af Tryphiodoros, en Christen Grekisk
skald, som lefde i medlet af sjetta århundra-
det. Ämnet för hans sång är det sista mo-
mentet af Trojanska kriget, och hans största
förtjenst består i ett blomstrande, fast konst-
ladt och ojemt föredrag, samt i en ganska
harmonisk och konstrik werksbyggnad. — Förf.
till närwarande öfwersättning — om wi ej
bedraga oss, den första som Tryphiodoros poem
på något modernt språk erhållit — har med
yttersta omsorg sökt efterbilda originalets
praktfulla rytm; och detta har lyckats så
wäl, att wersen i tolkningen nästan blifwit
lika skimrande som i urskriften. Så t. ex.
lär man swäriligen i något språk finna
klangrikare hexameter än dessa:

„Stanistrån ur Okeanos uppstörtande,
Eos

Och med sitt hwittnade sken efterhand oms-
tecknande luften,
Genombröt med sitt spant den blödbeslade
natten.
Men sig förhäfwande stolt af dragoets prun-
kande seger,
Ögnade alla kring staden med waktande
blick, att ej någon
Mätte förögmd undfly blodbadets gemen-
samma öden.
Andre, dem döden beträme i sin allom-
fångande snara,
Ströddes lifasom fiskar omkring på hafsliga
sanden."

På detta sätt råsta alla 680 werserna med
de ypperste Latinska versifikatorers, i ljud-
omwexling och rikedom på cesurer och takt-
hwilor. Dock måste man medge att för att
frambringa denna granlär, har Öfwerf. ej
allenaft stundom, mot all princip, förlängt
wiså (enligt Dec:s mening) i sin natur korta
stafweller, ända till att med dem göra
cesur, t. ex.

„Af såd om s raserit, omswängde den heli-
ga lagern."

Likå följande:

„Minnesfull af den förbna bewägen het och
det bordet."

Utän han har äfwen tillärit sig de hårdaste
transpositioner och osvenska konstruktioner,
och någongång egenmäktigt behandlat origi-
nalets ordaförstånd. Vi wilja härpå anföra
några märkliga exempel:

„Wilde, och ej sig bekymrade sina beherr-
skare rädda."

För att denna konstruktion skulle bli riktig,
borde man läsa: ej sig bekymrade om att
m. m. Men urskriftens mening:

Νηλεες, ουδ' αλεγειζον εους ευρυοτατος αυαντας,
är denna:

„Wilde, ej oftrande mer sina widskeppers
Kände herrar.“

Widare:

„Kallade de på förbarmning, men dräptes
med grånade hjesfor.“

Äf denna ordställning skulle man sluta att
mordet förätrades med grånade hjesfor,
men ej att de gamle, kastade deras grånade
hjesfor, som berde inge wörednad, hleswo
dräpne. Den mest sötande är dock följande
wers:

„Drabb de nu b-hjshwalsfwen med slag, och
wisnade spenar.“

Huru går det till att drabba hjshwalsfwen
med spenar, och helst med wisnade spenar?
Men originalet har en alldeles motsatt me-
ning:

”Κοπτομεναι περι κυκλου, ευηλεα ομφακια
μυζους”

efter orden: „slående brösthwalsfwen och spen-
narnas *) omogna blomstring;“ och har
skalden med detta ord, welat uttrycka samma
begrepp som Aristaineres, då han i sin för-
sta epistel säger: ομφακια μυλα του στερον,
eller Aristos, i sjunde sången och 14. stroph.
af sin Orlando: due pome acerbe.

Den moderna poesien började med allge-
goriska qwäden. Ej blott Dantes stora
didaktiska poem, och Petrarcas imitationer
deraf i sina Trionfi, äro danade i denna
anda: utan och de fleste af Troubadourernes
och Minnesångernes canzoner och andra lyri-
ska qwäden äro det äfwan; ja! till och med
af de ursprungliga Romanerna, tillagna sig
de flesta, såsom den om Moses och om R.
Arthur, en allegorisk besjwelse och upplöfning.

*) Egentligen ej det rätta ordet, emedan det
endast betyder ett bröst, som redan gif-
wit bl.

Och det låter lätt begripa sig, att den ro-
mantiska känslan, lik den nya werldens reli-
gion, som swärfwar upp öfwer det begrän-
sade, formella lifwet, in i det obestämda
oändliga, ofta måste tillgripa allegoriens
trollstaf för att gifwa sina anonde toner ar-
tistisk hållning. Till dessa beteckelser föran-
leder oss W:ö 4, ett bland de sagrafste blom-
ster i den Swenska sångwäns numero så
rika lyriska frans: genom hwilket de högre
skåters swärmodiga längtan efter makor, en
längtan som under den råa werklighetens
jernok ofkast bäcas af Hoppet och Minnet,
på det sönaste, genom de mest wälljudande
werser, symboliserad. Men då wårder af
dessa, till sitt omfång litla, till sitt djup
stora, poem allmänt är erkände, will Nec,
icke längre uppehålla sig derwid.

Förf. till nästföljande Sinn-Dikter
tryckes med fördel ha wårt sig af den classiskt
söna och objektiva anda, som lifwar den
Grekiska Antheologiens ofbegripliga gratter;
men derutom synes den af Lesing uppskällda,
något skispa Epigrammets theori, som i
hwart ett sådant will finna „Erwartung
und Aufschluß,“ ha åtminstone medwets-
löft föreswäfwat hans sinne. Det har ej så
wål lyckats honom, ott tillwägabringa hars-
moni mellan dessa båda elementer. Början
är sön och mild, i ren classiskt esprit ut-
förd; men det sista distichon, som skall inne-
hålla „Aufschluß,“ kommer såsom en tillfäls-
lig, till det öfriga tillimnad prydnad, som
långt ifrån att förhöja konstnätningen,
skingrar och skörer den. Det är sant, att
denna anmärkning egentligen gäller om de
tweenne första Epigrammerna; ty det tredje
har wist icke denna konstiga byggnad. Men
det är deremot ej så artistiskt uttänkt, som
de båda andra; det råder derinnan en

spelande och sökt dualism, så väl i den till grund liggande känslan, som i dess uttryck. — Deremot är No 6, eller Sonetten till Thorild, af samma Förf. som de förgående Epigrammerna, en ganska väl uttryckt värde- nadsbetygelse för en af fosterlands-litteraturens främste och snällrikaste hjeltar. Och No 7, eller den milda, musikaliska Canzonetten Urania, skulle twiswelsutan ha väckt mera uppsende och blifwit ett mål för hwarje dmt sinnes förnjusning, om den ej stått för nära intill den redan nämnda Kärlekens Källa och den didaktiska Elegien Diokles och Heliodora (alla tre dessa stycken, tillika med Minnesrunorna och Elegierna, föråda samma upphöfsman), som bärjar denna ärgångs andra häfte.

Huru väl den elegiska versarten stikar sig för ett didaktiskt ämne, är lätt att inse, då vi påminna oss, att den bildat sig ur den forn-grekiska Enomologien, och att hela Skaldeslaget egentligen ingenting annat är, än en poetisk reflexion öfwer Skaldens känsla och ett bemödande att snibildligt förklara den. Förf. till närvarande mästestycke — Diokles och Heliodora — har således lika välberänt walt formen till sin sång, som han sinrifit anlagt dess öfriga plan; och skulle någon wils- ja kalla detta styckes omätliga innehåll en metaphysik i poesi, och dermed affe något slags tadel, så bewisar det ingenting annat, än att den elegiska Skaldearens natur ej är klar för honom. Det är väl sant, att den stora ideen i de gudomliga werserna:

„Spirar ej Känslan opp i de heliga blom-
mornas ofuld?”

Thetis fostrar i dem ewiga barndomens
drömr:

Morgon och afton de sofwande dmt hon bes-
öker, och hennes

Wällustädrar de små silfrar på blommande
kind.

Högge lifwet sig nu, som Wegår, i djuren
förklarar,

Jord och bölja och luft fyllas af hwim-
lande fröjd.

Närmast gräsen i själ, i tallös werking af
skynad,

Stimmar en stigande släkte djupt i Posedons
palats.

Lägst i dess afgrund herrskar ännu det äldri-
ga Chaos,

Och dess förborgade stråck solen med mö-
da beser.

Sprungun ur jordens mörk och närd af dess
ädroes metallflod,

Lefer en ädlare ätt kraftigt i Helios' dag-
ljud förläntes den också, att tolka sin lust och
sin smärta;

Wilda lidelser gållt skalla i Fog och i dal,
Och till den rymd, som af tanken blott nås
på förnjusningens wingar,

Swingar med klingande sång luftiga så-
geln sig opp.

Än allmodren dock ordet ej fann till skapels-
sens gåta,

Och från dess innersta själ sucken till Ura-
nos stög.

Då från hans mun antände en släkte det
ädlaste ämnet,

Och i människans bild Wiljan åt Him-
melen såg:

Zeus' hufv log af behag, från Olympos de
samlade Gudar

Sågo med undran och lust denna gestalts
majestät.

Ljuset i henne bemäktigat sig, som herrskan-
de Frihet,

Stofset, och bildar deraf dygdens och
skönhetens werld.

Hvarje menniska är en gudomlig tanke, i
alla

Trångtar planeten till Gud, speglas af
honom igen:

Och till en himmelsk musik samljuda de alla;
men endast

Snilletts echo förstår spherernas verlds-
harmonii" — o. s. w.

utgöde dikningens hufvudthema: men anled-
ningen är de båda älskanbes innerliga för-
hållande till hvarandra, som de vilja för-
klara för sig; och dertföre gå de igenom de
innersta mysterierna af kärlekens filosofi,
bestyrkande den med exemplet af sin så sköna,
så rent objektiskt berättade första bekantskap.
Den antika poesiens, verldsåskådning är här
sammansmält med den (par excellence) mo-
dernas: lifvet och universum genomblickas
af en Orphisk inspiration. Ursprånget är
lika förträffligt: det rikaste bilderspråk i me-
lodiska verser; och har endast den högsta poe-
siens genius yppat för skalden den gratie,
som han spride öfver det hela. Ex. hvem
kan upptänka något ljusvare än följande:

„När om min hals du rundar din arm,
den snöiga, lena,
Söndhetslinten själf glöddgar min sprit-
tande blod.“

„Wakna i poppeln igen, Philomele! I skim-
rande lundar,
Näron till hviuskande språk geduskande
tungornas mängd.“

„Öfver min fullra sönt ditt lockiga hufvud;
min himmel
Var jag, som Atlas förr, sällare dock, i
triumpf.“

„Gudarnes slummer är kort, och endast en
werling af sällhet:

Men wi, wakna och wi, minnandes lyck-
liga dar?“ m. fl.

Doct allt detta är endast enskilda verser, och
man måste läsa det ypperliga hela, för att
finna, huru rätvisst man använder på dens-
ne skald den bekanta versen:

„Anmuth gab Dir der Gott und den Tief-
sinn künstlicher Dichtung.“

Det enda man kan påminna wid detta skald-
destycke, är detsamma som man kan säga om
de flesta sänger af Hr N.; det neml. att
han stundom använder så djerfwa tropor och
bilder, att det fordras nästan samma rika
och djupa fantasi som hans egen, för att
inse deras motsvarighet med det betecknade.

No 9, är öfversättning af ett bland
den store Goethes allmänt bekanta och be-
römda rytmiska qväden; och då wi säga
att den med liflighet, precision och ett i hög-
sta grad energiskt uttryckt återgifwer urskriften,
lära wi ej behöfwa säga mer till dess lof.
Och de förtjenster som Öfversättarn (hvilken
äfwen i Utterboms Poetiska Kalender upp-
trädde såsom en wärdig Goethes tolf) deriges
nom förwärfwat sig om wår literatur, kunna
icke förringas genom anmärkandet att han
använde ordet ur skilja, mot språkbruket,
såsom synonymt med åtskilja, och att han
i Swenskan blott ställwis efterbitat urskrif-
tens wise ej betydninglösa rytmiska tonsfall.
Såsom exempel såväl härpå, som på tolknin-
gens grundlighet, torde det tillätas oss att
ansföra en strof:

„Ty Naturen	„Denn unfühlend
Ränslolös är:	Ist die Natur:
Lika lyser Solen	Es leuchtet die Sonne
Dem onda och dem go-	Ueber Böß und Gute,
da,	

Och på förbrytarn	Und dem Verbrecher
Blicka, som på dygden,	Glänzen wie dem Besen
Himmelsens stjernor.“	Der Mond und die Ster- ne.“ —

Af de profaiska uppsatserna äro de två första, Recensioner; och öfver dem kunna vi använda så mycket större fortthet, för att ej anses skriva recensioner öfver recensioner. I Charakteristiken öfver Bellman och Valerius, utvecklas ej allenast med ädel opartiskhet, med de mest lärefärliga och segrande bevis den oesterhärnliga poetiska skönhet, som adlar den genialiske Bellmans oödbliga gåfven, och den osmakliga affektation, den profaiska libertinism som utmärker Hr Valerii rimmerier: utan tillika de djupa och ovedersägliga grundsatser öfver det skaldestag, som är svårast att theoretiskt förklara, neml. den Bacchanaliska Sängen. Den har äfven förtjensten att vara ett mönster i det profaiska föredraget; lika lifligt omväxlande, som ett bildadt samtal, och dock så värddad, som vi med skäl fördra af en skriftlig uppsats. Och den som önskar njuta en ätra wältalig exposition, kunna vi hänvisa till sidan 58, der Bellmans sista poetiska ingifwelse så herrligt beskrifwes. — Hvad Recensionen af Granbergs Dramatiska Skrifter angår, så äro vi wisserligen ense med Granfarn i det resultat till hwilket han kommer, neml. att dessa skrifter äro rentaf misslyckade: men tonen och framställningen kunna wi ingalunda gilla. Man tycker sig märka, af allting, att granfarn redan före läsningen af boken förefatt sig att finna den dålig. Wäl hafwa wisa författare så karakteriserat sig, att man gerna på förhand kan sälla ett säkert ömdöme öfver deras arbeten; men en offentlig granfarn måste wisla på hwarje literär produkts beskaffenhet, tilldes han underöfke den, och han får ej sälla några ömdömen, utan att stödsja dem på strängt utvecklade skäl. Hwilket här icke sker: Sid. 75 fördommes till och med en

pjes, som des recensent erkänner sig icke ha läst. Deraf har denna recension mera fått utseende af en personlig smädelse, än af en lugn kritik.

De twenne profaiska stycken i andra häftet äro af högre både affigt och värde. Snymerhet då det första behandlar ett så högst intressant ämne, hoppas Rec. att denna tidnings läsare skola förlåta honom, om han i anförande dels af de tillägg, dels af de rättelser, som kunna finnas nödiga, nu blifwer något mångordigare.

Det war redan en genialisk idé, att låta personer, som hufstwa genom en Roman woro karakteriserade och bekanta, hålla en Dialog öfver Romanen. Widare är det också en förtjenst, att ha uppställt ett wäl utförde exempel af Dialogen; ett föredragsningsfätt, som i sin högre betydelse nästan intet för kan sägas vara försökt på svenska. Den verkliga Dialogen — för hwilken den gudomlige Platon lemnat oupphinneliga mönster — syftar ej blott på det profaiska meddelandet af en bestämmd kunskap, utan gör anspråk på rang af konststier genom den objektiva framställningen af hwad de talande ömsesidigt meddela hwarandra. För att i ett sådant arbete alla fällba yrtranden skola blifwa klart motiverade, kunna de talande icke uppträda såsom tomma abstracta, utan wt måste i deras individualitet se den nödwändig grunden till deras ord. — I dessa hänseenden har närwarande Dialog icke felat mot någon billig fordran. Men lika tadel fri är den icke alltid i afseende på stilen. Den är ofta, såsom verkets artistiska natur fordrar, gendömandad af en högre wältalighet, men också någongång sökt och precids, såsom t. ex. i detta uttryck, sid. 103: „Från den första skällan har samtalets wäg oföremodadt bortfört

och till helt och hållet främmande stränder." Drogångång åter, ehuru höast sällan, sjunker den ned till det mindre värdade hvardags-talet; liksom det förefaller besynnerligt att (sid. 106) höra ett latiniskt högföle-konstförd i en kvinnas mun.

De sex första bladen har Gd:s. egnat till utvecklande och besvarande af den ofta uppkastade frågan: om Romanläsningen kan anses för skadlig eller ej? Och sålunda de innehålla många viktiga anmärkningar (till en del rörande mindre hitdrande ämnen) och träffande winkar till undersökningens af-görande, får man dock icke något tillfreds-ställande svar. D:s. måste bekänna, att han anser hufwud frågan wara temligen wansinnig. Man kan ju äfwen uppkasta det spörsmålet: om ej läsningen af ett poem eller äfvidningen af en målning, om ej hwar och en äfvidning njutning wore skadlig? Det är fallet att ett konstwerk, som förtjenar detta namn, kan göra den som njuter det, kall för det verkliga lifwet och oduglig för sina medborgerliga pligter; då det just, så som reaktionen af det högsta, det ädlaste lif, väcker och upprättar sinnet för det, som bör wara målet för allt menfligt sträfande, och således drifwer till ökad werksamhet. Är nu Romanen ett Konstens werk, och är det ett godt, så måste det hafwa samma werkan, som hwarje annat konstwerk af värde. Deremot medge wi gerna, att då det dåliga i

hwarje slag, till följe af sin natur såsom dåligbet (afwikelse från rättets-Idealen) är skadligt, är en dålig roman; det äfwen, och kan bli det så mycket mera, som detta slags poeti är den populäraste och mångsidigast verkande af alla. Och wiserligen bör man derföre wid walet af Romanser wara mycket försigtig, isynnerhet som ingen konstförd har ett uppwiisa en sådan mängd af absolutu missfoster. — Under leppet af denna undersökning undslippa war Gd:s. också några satser, som, ehuru bländande de synas, wäl icke torde bestå profwet såsom rigtiga, om wi hade tid att uppehålla oss wid dem. Swad wi dock icke kunna förbigå, är det sid. 108 anbragta lostal öfwer Lucinde. D:s. tror för sin del att det ingen fara wore, att lemna detta fragment i händerna äfwen på den ofskyldigaste flicka, ty hon skulle wiserligen lika litet som någon annan, som ej på förhand är intresserad för den såsom produkt af ett berömdt snille, läsa två sidor deraf. Det är möjligt att det af detta begynnelse-fragment kunnat bli något högst förträffligt, att om man fick läsa fulländningen och slutet, skulle denna början framstå i ett betydningfullt ljus; men som det nu är, är det ingenting. Du kan man försöka det wid ett på måfå tillhugget marmorblocc, som Konstnären än ej bestuut huru han rätt skall använda, men dock här och der affigslöst utarbetat wiisa partier.

(Fortsättn. följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 23.

Lördagen den 12 Juni

1813.

R e c e n s i o n.

Phosphoros. Månadskrift. 1812. N:o
I och II. Upsala 1812 och 1813.

(Fortsättn. från N:o 22.)

Efter detta begifwer sig Förf., sid. 109, till bestämmandet „hvad en Roman är, huru den bde vara beskaffad.“ Rec. för sin del tror det ej vara så svårt att afgöra, då man fäster sin uppmärksamhet på hellsammansnamnet och dess betydelse. En Roman i ordets äkta mening, är en romantisk bok, eller framställningen af ett romantiskt lif. Man kunde invända att härigenom blir frågan blott skuten litet längre tillbaka, och att den igen tränger sig på oss, fast under en annan form: hvad är ett romantiskt lif? Till besvarande häraf har Jean Paul för nämligast i sin *Vorschule der Aesthetik*, I. Abth. s. 121-139, lemnat ofskattbara bidrag; och om vi samla dessa till ett helt begrepp, torde vi ej mistaga oss om vi säga, att Romantiskt är det innerliga, friska och nästan omedwerna sträfswandet efter det

oändligen högsta i religion, i tapperhet, i kärlek, med ett ord: i allt ädelt och stort. En bok der denna tendens uttrycker sig, är romantisk, och den som går ut på att exempelvis framställa denna tendens, är en Roman; och den är god i samma mån, som han mer eller mindre närmar sig detta ideal. Rec. skulle förwånande bedraga sig, om denna bestämning ej skulle befinnas öfwerensstämmande med den, som Förf. enligt en annan, för sitt konstverk mera påsande metod, sid. 116, uppställte. Men deremot sakna wi all bestämning af skillnaden mellan det Romantiska och det Sentimentala: och likväl är denna skillnad ganska vigtig, då i det dagliga talet man wanligen förveklar det senare med det förra. Wi tro således, att då Romantiken består i sträfswandet efter oändligheten, utan annat skäl än att det så skall, så måste och bde vara, och för det oändliga målets egen skull, i hvars herrlighet själen föröfrigt lefwer såsom i ett närwarande element, — så söker Sentimentalismen samma mål, men såsom ett aflägsset ideal, hwilket man för sin skull,

för att återställa en förlorad lycksalighet, änskar få realiseradt. Dersföre då romantiken består i en frisk och helig verksamhetskraft, hwars contemplativa sida är riktad på det allmänna, gudomliga, är sentimentaliteten deremot intet annat än en sjuklig längtan, en orkeslöds och sig förtärande själfcontemplation. Man kan t. ex. säga, att medan Adam och Eva wistades i paradiset, lesde de i ett romantiskt, men sedan de derur blifwit fördrifna, i ett sentimentalt tillstånd. Deri är äfwen detta exempel trädfande, att sentimentalismen icke kan uppkomma förrän efter ett syndofall. — Wi få tillfälle att närmare utveckla och bewisa detta, under det wi följa Förfs framställning af Romanens historia och hans granskning af de förnämsta romaner.

Wid den tiden då Grekerne förlorat sin frihet, och willkoren för ett sorgsritt lif blefwo färre, wände sig fantasien, som i verkligheten nu icke fann någonting glädjefullt, till en drömwärld, der menniskorna, utan hinder af det stadsborgerliga lifwets besvär, i landlig inskränkning njöto sin warelse. Så uppkom Idyllen, som till sin form i mycket liknade sig efter de äldre Mimerna. När sedermera Romarne pålagt det sköna Hellas ett ännu hårdare of än de Makedoniska regenterna, och isynnerhet under det senare olyckliga tidehwarfwet af Mariens kejsardöme, då de rysliga laster och utwäfningar i hög grad uppsvegrat behofwen och gjort tillgängarna till nöjen ringare, woro de korta, enkla idyllerna ej tillräckliga ersättningar i fantasien, för hwad sinnena i verkligheten förlorat. Nu nöjde man sig ej mera blott med teckningarna af wisa situationer, utan hela herdelifwet med alla dess modificationer blef målet för de fröjoberöswades

önskingar. Då detta icke sakrist kunde winnas, wille man åtminstone njuta det i beskrifningar, och då de producerande krafterna woro för slappa att i harmoniskt tal, i wers, affatta dessa beskrifningar, uppsatte man dem på prosa. Så uppkommo de så kallade Erotikernes Miletiska Sagogor, som hafwa en wis likhet med den ny tidens romaner. Af denna deras genesis kan man på förhand sluta, och läsningen af dem bestyrker det ännu mer, att det wist ej, som det sid. 115 säges, felar dem personal individualitet, då Mimens wäsende just bestod i skarp individualisering. Deremot låta de ej förswara sig för de öfriga brister som Förf. tillägger dem. Som riktigt anmärkes, war det romantiska sinnet icke wäckt: det war ej den himmelska glädjen, ej själarnas förening, som med religiösa kärlek efterlängades; det war det djuriska begäret, obladt af sällskaplig geatie, som ärrådde sin sinliga mättnad. Och då detta begärs enda läkemedel: kufvar, samntag och blottade kroppars förening *) icke äro susceptibla af synnerlig variation, och låte winnas, så uppkommer i dessa, i flera böcker utsträckt, beskrifningar öfwer njutningen af Eros ofwännadma gäfwor, en entonighet och widlöftrighet som, waktade behagen af wisa partier, är i högsta grad redtande. Likwäl får man ej öfwerse dem, wid framställningen af Romanens historia; ty de ha hast, och framför alle Herodoros' Mithiopiska, ett ganska betydligt insigtande på det formella i de senare roma-

*) *Ερωτος γαρ ουδεν Φαρμακον, ου πινομενος ουκ εστιομενον, ουκ εν φδοις λαλουμενον* " *ετι μη φιλημα και περιβολη, και συγκατακλιθηναι γυμνοις σωμασι.* Longi Paetoral, Lib. II. cap. 4,

nerna. Annars är väl bland dessa berättelser från den klassiska fornwerlden, den latinska: *Metamorphosis de Afino Aureo*, förnämligast i dikten om Amor och Psyche (i 4, 6 Bökerna) den som förtäder en den romantiska närmast liknande anda. Men dess författare, Apulejus, var också uppfostrad i Neoplatonska grundsatser.

Betydligare insprånge på de westerländska Romanernas innehåll och framställningsfätt, hade dock de Österländska Sagorna. Orienten tyckes närmare, än jordens öfriga länder, hänga tillsammans med himmelen och solen; den har varit menflighetens wägga, och derifrån har allt ljus utgått. Der har också alltid, genom tradition, forelestwat ett närmare förhållande mellan det ändliga och Öändliga; och detta mystiska förhållande hade sinrika hufvuden, tid efter annan, sökt att symbolisera ån genom leende, ån genom rysliga dikter om Feer, Troll, Drakar och Widunder. Dessa sagor följde med Araberne till Spanien, och spredde sig sedan, liksom det ridderska galanteriet, från hofwet i Grenada kring det öfriga Europa. Men äfwen från Christendomens första tidehvarf existerade förebilder för denna konstart, i de Heliges Legender och Martyria, genom hvilka Christendomen förwigat sin heroiska ålder med rent romantiska uttryck. Genom en sammansmältning af dessa trenne olika mönster och manéer, uppkom sluteligen (och troligtwis allraförst i Frankrike, i Normandie) den egentliga Romanen.

Då det offentliga lifwet, — denna konstares egendomliga siset — wid början af den nyare bildningen, war Chevaleri: war naturligt, att de ursprungliga romanerna skulle blifwa Riddare-romaner. För deras utveckling och fullkomning, antaga Literatdrerne

tre perioder. Under den första, från medlet af år 1000 till 1200, författades dessa underbara berättelser på Latin. Den äldsta man känner är Historien om Alexander, i hvilken den Makedoniske hjelten förwandlades till en Christlig Riddare. Märkwärdigast är dock den Beswernesbeskrifning öfwer Carl den Store, som föregiwes wara uppsatt af Turpin, Biskopp i Rheims. Sanna författarn är dock wara en munk wid namn Robert, som sammansatte den under Kyrkomötet i Clermont, år 1095, för att, enligt hwad Caylus gifar *) upplida de der församlade riddarne till krig mot de Otrogne. Denna diktade krönika blef nu en källa för de flesta Fransyska och Italienska nationalromaner. Efter denna förebild grundlades snart derefter, af Munken Gildas, den Brittaniska Romantiska Cykeln, genom dikten om Konung Artus och hans runda bord; hvilken sedermera widare utfördes och utwidgades af Geodesfroi de Monmouth, i hans så kallade Historia Britannicorum †). Emellertid hade de nyare landspråken utbildat sig, och derföre började

*) De l'ancienne Chevalerie et des anciens Romains.

†) Af denna diktade Krönika förwaras å Kgl. Bibliotheket i Stockholm, nedra Galleriet, Skåp. 32, under No 22, en ganska god Handskrift på pergament. Den består af 47 bl. in fol. och är indelad i XIV Böcker. Initialen till första Boken, (B, i perioden: Britannia insularum optima in occidentali oceano) är föriguld och grant utmålade; de till andra böckerna endast på wänligt fätt rubricerade. Att sluta från pergamentets tjocklek och bokstäfvernas physognomi, tycks denna väl bewarade codex wara skrifen i början af 1400-talet.

man, under andra perioden, från 1200 till 1364, dels att öfversätta de äldre latinska, såsom munken Al rander (i Frankrike) Alexanders Historia, och Mäster Huistacius, Monmouths Rönika, under namn af Le Brut; dels att sammansätta nya. Bland dessa är den äldsta och ryktbaraste: Le Beau Roman de la Rose, où tout l'art d'amour est enclose; som börjades af Guillaume de Lorris, och fortsattes af Jean de Meun Clopinel. I denna högst underbara, med astrologi och hermetik uppblandade berättelse, framställles huru Rosen (symbolen för det som, man säge hvad man vill, ändå är den mest etheriskt svärmande älskares yttersta mål) af en mängd allegoriska riddare försvaras, under det att andra belägra och slutligen eröfra den fästning, i hvilken Rosen förvaras. — Vid denna tiden grundades den Spanska nationella Roman-cykeln, genom det gamla: Poema del Cid, el Campeador, och den Tyska, genom Lied der Nibelungen och Das Heldenbuch; hvilka senare förträffliga qväden slutligen öfvergingo till Island, der Skandinaviserades, och i obunden stil öfversattes samt imiterades på Norröna-tunga. Alla woro ursprungligen versifierade, men efter 1314, då Heliodoros' Roman i latinsk öfversättning blef bekant i Europa *) började man att betjena sig af det obundna föredraget. Så bearbetade Robert de Barron Romanerna om Artus, San Graal, Percival och Lancilot på prosa, och så sammansatte

*) Huru stort inflytande den länge i hänseende till stilen utöfwade, ser man bland andra på Cervantes' öpperliga Roman: Persiles y Sigismonda, som vi med förvåning finna att vår Förf. älderes förbigått.

Portugisfen Vasco Lobeira (död omkr. 1325) på spanska (sämroligen efter Normandska versifierade förebilder) Amadis de Gaule: detta herrliga mästerstycke, i hvilket sérr och kristendom, ämhet och hjeltensöd, den noggrannaste trohet och den glärrigaste libertinism sammansmält till det skönaste hela (se sid. 124. Riddare-romanernas innehåll är ypperligt skildrad sid. 116.) — Mot slutet af denna period hade Chevaleriet förfallit och hotade att dö ut; men upplifvades återigen med förnyad styrka, efter år 1364, i Frankrike, genom Bertrand du Guesclin, Olivier de Clifon, och några andre, som med skäl förtjente kallas Chevaliers sans peur et sans reproche. Med den återlifvade riddarsandan väcktes åter i Frankrike och Italien iswern att bearbeta de gamla romantiska ämnen. Så uppkommo, i Frankrike Ogier le Danois, Huon de Bourdeaux, m. fl. och i Italien företog sig Boccaccio, att i en stil, som han bildat efter Livius, omarbete den gamla riddarsdiken: Florence et Blanche-fleur *) i sin Filocopo. Dessa senare Romaner utmärka sig egentligen framför de äldre genom en wida större rikedom på under och trollerier, och genom ett mera bestående rhetoriskt bemödande i stilen †).

*) Detta thema behandlades, efter Franskytt monstret, redan 1228, på Tyska af Ruprecht von Dabent, och öfversattes, ungefär hundra år efteråt, enligt Prinsehan Euphemias föranskaltande, på Swenska.

†) Samlingar af de äldre Riddarsromanerna äro: Fabliaux, Contes Devots, Fables et Romans anciens, publ. par M. Le Grand. Paris 1781; Tom. I, 4. 8:o och Corps d'extraits des Romans de Chevalerie par M. Le Comte de Treslan. Paris 1782; Tom. 1. 4. 8:o.

Men medlet af 1400-talet urdog ridderligheten nästan i hela Europa; eller Borgareståndet uppfom, och började att med penningar regera världen (sid. 117). Det var således naturligt att Ridderromanen småningom skulle försvinna, för att lemna rum åt berättelser om mera enkla, husliga handlingar. — I Italien, der borgareståndet först uppträdde sig till sjelfständighet, började Boccaccio redan genom sin Decamerone (sid. 117) Romanens bourgeoiserung. I Frankrike förvandlades Ridderromanen efter förebilden i Urffs Astrée (sid. 125), till Herderoman. Men som han der, under idylliska namn, berättat sina kärlekshändelser med sin svägerka, den sköna Diane de Chenillac, Dame de Chateaumorand, blef en sådan föredrätt framställning af närvarande händelser ansedd som en nödvändig väsentlighet, och vidare utförd af Gombault, Calprenede, Mademoiselle Scudery o. fl. oftare dock i historisk än eklogisk costume. På Brittiska halfön åter upplöste Ridderromanerna sig till Ballader, ända tilldes den oddblige Shakespeare, med förundrande konst, förvandlade dem till Skådespel (sid. 119). I Spanien deremot fortfor smaken för de ridderliga compositionerna ännu, ja man kan säga att den i sista hälften af 1400, och första hälften af 1500-talet steg till ordentligt raseri. Allting skulle bringas i denna form; så att e. ex. Geronimo de Sanpedro på detta sätt omarbetade Bibeln, under titel af: Libro de caballeria celestial del pie de la rosa fragante (tr. i Anvers 1554, 8:o). En tuktande ända på denna dårskap gjorde Cervantes i sin Don Quixote, hvilken förträffligt karakteriserades sid. 146. Men äfven före Cervantes hade Diego de Mendoza, genom sin Lazarillo

de Tormes gjort Spaniska allmänheten bergärlig efter Romaner "del gusto picaresco," eller sådana, som berätta Liggare-äfventyr och Skalkfrect: hvilket manér för de i Spanien okunnige läsare kan bli bekant genom Le Sages Don Guzman d'Alfarache, och äfven till en del genom hans Gil Blas de Santillane. Detta manér — som vår auktor alldeles förbigått — är den egentliga och äkta romantiska Komiken, i hvilken den romantiska andan på ett negativt sätt uppenbarar sig.

I Frankrike och Tyskland utvecklade sig emellertid allt mer och mer en redan i Novellerna börjad, undervisande bestämelse för Romanen. Först ville man på detta sätt framställa historisk undervisning; efter hvilket begrepp Lohenstein sammanlätte sin Arminius, von Ziegler sin Asiatische Banise och Hertig Anton Ulrich af Braunschweig, Wolfenbüttel sin Aramena m. fl. Sedan ville man i romanform undervisa om allahanda andra saker, ja! en Hoppelius *) i sin Academischer Roman företog sig att underrätta blifvande Scudenter, huru det vid Universiteter plågar tillgå. Äntligen sedan Fenelon utgifvit sin Telemaque, blefwo moraliska råd och warningar ansedda som alla romaners egentliga väsende; hvarell senare Engelska författare lagt en så kallad psykologiskt utvecklad människokänedom. På detta sätt hade Romanen alldeles urartat och blifvit, under offektige bearbetares händer, den smaklösaste af all läsning: tilldes att

*) Denne mångkrifvare dog 1690, 42 år gammal, och efterlemnade 30 särskilda vidtögta arbeten, bland hvilka 15 ganska o-romantiska Romaner, som ha för oss att lära Geographi, Taktik, Historia m. m.

Goethe och hans lärjungar återväckte des forna äkta anda (sid. 121).

Dec. har tilläit sig dessa utförligare historiska uppgifter, i den öfvertygelse att de kunna gifwa en klarare hållning åt den mera allmänna teckning af Romanens öden, som beledsagar den skarpsinniga theoretiska deduktionen i närvarande Dialog. — Vi tillägga några ord om ett slags Romaner, som här icke blifwit widbrödt. Det war en tid mode, att, liksom nu Englands Romanförfattare söka sina äfventyr i Italien eller Spanien, förlägga scenen i Orienten; t. ex. Durjahadd, Angola, Johnsons Kafelas, Kotzebues Saide m. fl. Om detta blifwit verkstädt med riktigt sinne och poetisk kraft, kunde detta wal af de redan i sig sjelfwa romantiska Österlanden icke nog berömmas; och hämtar icke sjelfwe Diderots Bijoux indiscrets från denna orientiska omgivning sitt mest pikanta behag? Men wanligt wis sakna dessa produkter både den glöddande österländska färgprakten, som endast en poetisk bildningskraft kan gifwa, och alla spår af den wäsentliga costumen. Den bästa roman i detta manér, som Dec. känner, är twiswelsutan Dehlenschlägers Aly og Gulbyndy: en i alla afseenden lyckad saga, hwilken i likhet med så mycket annat förträffligt, hafte den olyckan att förderwas i en dålig svensk öfversättning.

Sedan de namnkunnigaste Herderomaner i förbigående omtalas, karakteriseras (sid. 125, 126) ypperligt, såsom i detalj ofullständigt (så är t. ex. Sterne ej engång nämnd) de Engelska romanerna: om hwilka man, i anledning af The Monk af Lewis, kan säga att deras författare, efter många försånga försök, gifwite sig öfswulen i wäld för att få reda på en grundlig psykologisk

människokänedom *) Men sällsamt har det förekommit Dec. att se Fieldings werk här berömmas: hwilket lätt kunde bringa en på den tanken, att Förf. icke läst dem, eller åtminstone mycket långesedan. Dec. hoppas att de i nästa upplaga af Dialogen skola få intaga sin plats bland afstren af en sådare genius. — Derefter följa sid. 127-132 de Fransyska romanerna.

Sedan kommer Förf. till „Literaturens gueuser-parti,“ de Swenska originalförföken i denna wäg. Vi underskrifwa wiserligen till alla delar Förf:s stränga om döme öfwer dem (sid. 132): men dert misstager han sig, att Wilhelm är den voluminösaste; ty i detta afseende öfwerträffas han både af En Frimurares Leswernesbeskrifning, Stockholm 1788, 8:o. och af Beskrifningen öfwer Stora Stålmålandet, Stockholm 1786, 8:o. m. kopparst. Dilligt uppehåller sig Förf. längre wid Wörks romaner: men förbigår dock hans Eugenia, Wästerås 1757, 8:o. (som åtminstone har den förtjensten framför hans båda andra, att utgöra en enda, icke widlöftig del); äfwen som Wörks imitatör Wepell, och hans dikt: Kolofs Händelser, Gustafs sons Prinsen af Goa, Stockholm 1755, 8:o. — Öwäldigt och sant bestämmes sid. 134-142 författar-rangen för Kotzebue och H. Lafontaine, och isynnerhet är påsundet att objektivisera den senares karakteristik (sid. 138-142) så lyckligt, och i utöfrandet så träffande, att wi ej nog kunna berömma det. Skada blott, att den i alla dessa romaner återkommande Deus ex machina är glömd; den mystiska, alla knutar genom bankonoter

*) Wänne dock detta icke är att göra the Devils works for nothing?

upplöfande personen, för hvilken de öfvermodigaste presidenter och glädjeflickor hysa respekt, emedan han går klädd i en grå rock, bär sitt hår klippt rått och slätt och ändock har så mycket penningar, dem ingen wet hwarifrån han får, och ofta så djupt dolda släktförhållanden, att han i slutet af handelsen framträder, till lastens sträck och dygdens triumf, såsom hufvudpersonernas onkel. Sjelf är han härnad ester *Burchell* i *The Vicar of Wakefield*. Till anmärkningarna öfver *Wieland* (sid. 143) ha wi ingenting att tillägga; men afgjordt orätwis är *Förf.* då han sid. 144 ger *Klinger* en så låg rang. Det är sant, i hans *Giassar* der *Harmecide* nedtrycker *Kantianismen* orientalismen; i *Doctor Faust* och i *Resorna* före *Syndaflooden* talar ett nog svart och harmfult lynne: men *Rasael de Aquilas* skall säkert alltid förbliwa hwarje kännande hertas älsling. Knapt kan man göra beskickning med en mera skönt lidande karakter än den olyckliga *Wobrinna*, och för *Rasael* sjelf fattas ingenting mer till en sann *Widvare*, än just hwod som felades hwarje ädel *Spanior* under *Phillip III.* Och inconfesquent är befunnen detta omdöme, då *Förf.* uppträder sid. 148, som en så deciderad lofsalare öfver *Werther*. I begge är hufvudtendensen samma ijukliga sentimentalitet; men i den förra framstår den ej så naken som i den senare, utan är af spridda rent romantiska beståndsdelar motiverad och förädlad, och ehuru den ej fullkomligt har *Werthers* stil, går den dock i värma och klang ganska nära derintill. Hwad nu denne *Werther* angår, så föreställa wi oss att „*Kritikens tungreftade kämpa*“ i *Polysem*, ej skulle sitt ansörda omdöme af ett så empiriskt skäl, som det att den gifwit anledning till så

många olyckliga härningar. I detta fall borde *Wilhelm Meister* undergå samma, om ej hårdare dom, ty ingen af *Werthers* imitationer kan wäl i osmaklig öfvertydhet uppgå mot *Brentanos Godwi*, oder *das steinerne Bild der Mutter*, ein verwildertes *Roman von Maria*, som släpar sig wansinnig i *Meisters* spår. *Rec.* tror att skälet till detta omdöme lög djupare, och förmodligen deri, att den allsicke är romantisk, utan blott och bart sentimental, enligt wår öfwanförelse gifna bestämning. *Werther* är en widlöftig modern elegi i obunden stil och bressform, men ingen roman. Det felas honom beständ karakteristisk, frisk verksamhet, händelser, individuell natur, romantisk idealitet. I wist afseende har *Goethe* åter upptagit och ånyo bearbetat de i *Werther* utförda anlagen, i de sid. 150, 151 så sant och så wältaligt bedömda *Waldfrändskaperna*: och det har blifwit en hel annan produkt. Den som ej kan fatta den oändliga skönheten af detta mästerverk, honom kunna wi blott beklaga. — *Wilhelm Meister* har deremot icke haft den lyckan att behaga *Förf.* Han låter sid. 149 *Dame Castania* exponera den, söga bättre än om den wore ett fufferi: och när sedan *August*, som wäl ändock i hela dialogen föreställer författarn sjelf, will åstadkomma ett stek af owäldighet och jemka *Castanias* dom, sker det på ett så skett och lakoniskt sätt, att man ser hans ringa allwar dermed. *Rec.* bekänner, att han med förwåning sett i *Phosphoros* ett sådant verk, och till denna grad, misskännas. Men af hwad som säges öfver *Werther* och *Dolphine*, jemfördt med några andra strödda uttranden, kan man lätt falla på den tanken, att *Förf.* trots sina protester, mer hyllar det sentiment

tala än det rent romantiska. I Wilhelm Meister herrskar det senare i de renaste förhållanden så, som det i våra dagar kan herrska: denna roman är, som hvarje äkta roman bör vara, en „verschönertes Bild von dem großen verworrenen Leben“*), i alla dess möjliga relationer, artistiskt, commercielt, förnämt, poetiskt, ekonomiskt, profaiskt, bildadt, libertiniskt, religiöst; alla genom diktens glänsande spegel, i ramen af det skönaste framställnings sätt, framtröskade för läsarens öga. Och den som ger sig tid att eftertänka Wilhelms personlighet, torde finna att han som Natalias man, visserligen är både „lyckligare och bättre“ än som Mariannes älskare. Han var en yngling af brännande lust, men utan verklig kallelse för konsten; detta är från första början, genom teckningen af Marlos nettspellet och genom hans poetiska försök öfver Poesiens och Handels tvist om hans ynnest, på det finaste sätt antydt, och det ivercklös småningom allt mer och mer tydligt. Hvad är det då, som en så beskaffad natur behöfver lära? Jo, att ej för ett mål, som han ej sätte förmåga att hinna, församma att söka det som ligger honom närmare; att öfvergifwa ett fåfängt sträf-

wande, för att omfatta ett annat, som leber honom till gagnlighet och lycka. Och för att denna lärdom skulle blifwa för honom rätt klar, måste han se huru profan nödvändigt här i verkligheten winner seger öfver de poetiska naturerna, hvilkas rike ej är af denna världen. Det är således (utom den största sanning i allmänhet) en i compositionen grundad nödvändighet, att Mignon och Harpspelaren skola gå under. Och då det ej är i den fria konsten, utan i lefnadskonsten som Meister skall läras och öfwas, kan ej den blinde poeten eller aktören Serlo blifwa hans mönster; bland alla här uppträdande personer kunde ingen annan der till utses, än den fina, bildade verdensmannen Lothario. Lika klart är det äfven, att han med sina mera profaiska än poetiska anlag, ej kunnat som make göra en Mignon lycklig eller med henne själf blifwa det; utan all fråga tillhör det den fulländade qvinnan Natalia att vara hans sällhetsgifwande gubinna. Hvad öfrigt Dec. borde anföra till förswar för denna roman (hvars karakter enligt hans öfvertygelse med tre ord kan betecknas: måsterlighet i allt) innehållas i Fr. Schlegels omdöme öfver den: förmodligen den yppersta recensjon som någonsin blifwit skrifwen.

*) Dieck's Poet. Journ. s. 100.

(Studet följer.)

Utländsk Litteratur. 1812.

Paris et Strasbourg. Voyage pittoresque de l'Oberland, ou description de vues prises dans l'Oberland, district du canton de Bern. Accompagnée de notices historiques et topographiques, avec quinze planches coloriées, et une carte itinéraire. 90 s. ff. 4. — Egentligen, oberäknadt det sköna titelbladet, 14 utsökta landskap, ärsade

och målade af den berömda schweitzeriska konstnären Weibel. Den topographiska chartan är reducerad efter Weiß. Författaren till texten är Ph. Alb. Stapfer, bekant genom flera goda skrifter, och äfven medarbetare i den hos Bröderne Michaud i Paris utkommande *Biographie universelle*. (Götting. gel. Anz. 1812. s. 1.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 24.

Lördagen den 19 Juni

1813.

R e c e n s i o n e r :

Phosphoros. Månadskrift. 1812. N:o
I och II. Upsala 1812 och 1813.

(Slut från N:o 23.)

Från Goethes romaner öfvergår förf. till Heinrich von Ofterdingen af Novalis: öfver hwilket verk (sid. 152) sålles det lika så träffande som sänrika yttrandet, att om Novalis fått fullända denna gigantiska byggnad „hade derof kunnat blifwa ett Babelstorn, hwarifrån de döblige bespejat himmel och den Ewiges rådslag.“ Äfwen wid det som såges öfver Ardinghella, Florentin, Jean Pauls och Tiecks romaner (sid. 153-161), wilja wi icke uppehålla oss, då det till det närmaste öfverensstämmer med Decis och troligtwis med alla sakkunniges tankar derom. Några ord torde wi dock få säga i anledning af omdömena öfver Fröherinnan Stael von Holsteins romaner. Hvad Delphine angår, må först anmärkas, att då det sid. 127 så häftigt ifrås mot brefformen, förundra wi oss sedan att se dens

na roman så berömmas, då denna form juft i den framträder i sin allraströsta obehaglighet. Hwarje bref börjas der med långa sentimentala och moraliserande loci communes; och äro de desutom stöpta så precist i samma ton och snitt, de må också angifwas såsom skrifna af hwilken som helst, att man genast märker det författarinnan hållit i alla de skrifwande personernas händer. Desutom har denna roman samma brist på ren romantik, samma pruderie och samma huslighets-tendens, som tablas (sid. 129) i Fru Genlis' skrifter. Det enda som ger Delphine ett onekligt företräde för dessa, är mera djuphet och sanning i sentimentaliteten. Den tål derjäre ingalunda jemförelse med Fru Staels andra roman, den förtjusande Corinne: ehuru Dec. icke kan anse den innehafwa en så hög plats, som den här (sid. 162-170) bekommer. Ser man ej Corinne tillräckligt berömd, om man säger, att den är den bästa bland de romaner, hwilka Wilhelm Meister föranlett? Och att studium af Wilhelm Meister hast betydligt inslytande på det stora värde, som utmärker

Corinne, kan icke nekas af den som med uppmärksamhet studerat begge, i jemförelse med Fru Staels öfriga arbeten. Det är sant, den har framför Wilhelm Meister den förtjensten, att hvarje parti är mera strängt och fast hopknutet och hvarje uppträde starkare motiveradt; men står efter det, att den på långt när ej är så rikt omväxlande, eller med så grundlig och ren romantisk anda utmärkt. Det intresse som fås af och wid Corinne, är mera ett tragiskt än ett romantiskt. Hon har öfverföret gwinlighetens gräns, derigenom förwarsvat sig manlig åregslans, men med betfamma inslätat sig i Oders snara, som rysligt uttager sin rätt genom hennes sönderslitande undergång. Flera situationer äro endast sentimentala; och bland dem är Corinnes ankomst till Lady Edgermonds landtård just i det ögonblick Oswald förmåles med Lucile, icke alldeles obekant för den som är något bewandrad i de äldre Engelska psykologiska romanerna. Vi medgifwa gärna att gwinborna, att Corinne och Lucile, hvar i sitt slag, icke kunna öfverträffas; men hvad skall man säga om de manliga personerna, både i Delphine och Corinne? Det är lätt begripligt, att en så rikt af naturen utrustad gwinna som Fru Stael, swärligen skulle kunna finna sin manliga like: men obegripligt wore om hon ej någonsin lärt känna någon ädlare, dugligare och kraftfullare Karl, än en Leonce eller Oswald. I synnerhet är denne senare, med sin inskränkning, sin negativa godhet, sin fördomsfullhet och sin yttgewidriga pligtkänsla, en jemmerlig warelse: det är på engång harmfult och otroligt, att han skulle kunna eröfra twenne sådana gwinnor som Corinne och Lucile, af hwilka han bereder den enas under-

gång och gör den andra ej särdeles lycklig. — Churu således denna roman ofantligen wida öfwerstiger den hittills kända Fransyskhetens intellektuella spher, är han dock ett exempel, att ej engång det allra största geni — och hwem vill bestrida Fru Staels rättigheten till denna titel? — alldeles kan skilja sig wid sin nationalitet. Så är äfwen stilen i denna roman, såsom rättwist anmärkes sid. 169, ganska förträfflig; men saknar likwäl, i följd af den slafwiska wördnad för societetsconvenancen, som tillhör författarinnans nation, något af den djuphet och innerlighet, som utmärker stora romanförfattare från andra länder. Likså skulle Dec. icke såsom en romans högsta beröm wilja anföra „hög simplicitet.“ Emellertid ha wi intet emot, att en konstdomare (se sid. 70) bland sina oblade landsmän vill utbreda smaken och wördnaden för denna ypperliga roman; men vill konstdomaren förtjena detta namn, och vill han göra sig rätt förtjent såwäl af sina landsmän som om boken sjelf, så tillhör det honom att ej bemantla dess fel eller att upphöja dem till rang af skönheter, genom för länge sträckt beundran öfwer dess werkliga förtjenster.

Corinne är den sista romanen som granskas. Sedan slutar, som sig bör, en romantisk sinnesstämning denna Dialog, mot hwilken wi en detail haft åtskilligt att inwända: men hwars utmärkta wärde i det hela, wi ingalunda misstänkt.

Swad den sista uppsatsen eller de filosofiska Aphorismerna angår, så kommer det derpå an, om den aphoristiska formen är den bäst walda för framställningen af filosofiens satsar. De redan initerade wilja troligtwis helst se det systematiska utvecklandet af hela resonnementet, som förer till

grundfatsen, då det wäl egentligen är i demonstrationen, ej i blotta thesen, som det wattenkapliga geniet tydligast uttalar sig. Och de oinwigde igen lära swäriligen rätt fatta grundfatsen, om man ej leder dem på samma wäg, på hwilken man sjelf kommit till satsen. Det enda hwar till Aphorismer inom filosofiens gebiet torde tjena, är till fermenta cogitationis, såsom wäckelser till djupare begrundande. Men äro ej de närwarande till detta ändamål kläddes i en försträngt dogmatisk dräkt?

Den skarpsinnige Förf. utgår från sjelfwa begreppet om filosofi, och efter den deraf wunna anledning tränger han fram till förklarungen af universum, och till den genom Schellings oddliga förtjenster erhållna skändpunkt, der subjekt och objekt, idealitet och realitet blifwa Ett. Alla äldre systemer ha swigat mellan ettdera of dessa, seende antingen intet annat än realitet, eller blott idealitet; och genom denna motsatta ensidighet fallit. Ty i förra fallet har systemet icke kunnat hålla skänd mot en högre spekulation; i det andra, warit för uppenbart i strid med det wanliga lifwet. Nu äntligen äro båda dessa motsatta principer, i sammanhang med hwarandra, räddade och förklarade, såsom beroende och warande blott ömsesidiga bestämningar af hwarandra. Men såsom det synes of återstår ännu den frågan: hwad är dock i sjelfwa werket detta genom det oändliga subjektets (Intelligensens) sjelfskädning uppkomna ändliga objektiva? Det är sant, wår Förf. förklarar det i Aphor. XVI. wara en spegelbild, i hwilken subjektet begränsar sig sjelft för att åstadkomma sin sjelfskädning. Men manne denna sats icke innehåller en mera bländande än riktig mening? Om genom denna förklaring något

betydligt för lifwet skall wara wunnet, om ej allsamman åter skall reduceras till den Fichte'ska ofrukbara indelningen i Jag och icke-Jag, måste denna spegel, detta objektiva, såsom ett motbildande lif opponeras subjektet; och på detta sättet blifwa ju det objektiva och subjektiva i wenne, från hwarandra oafhångiga, hwarandra blott motswarande werldar? Här ha wi ju åter, fast under andra namn, de gamla dualistiska begreppen om Mikrokosmos och Makrokosmos? Den frågan återstår dock alltid, huru förenas dessa båda werldar till identitet? Förf. anwyder wäl i Aphor. XXXIX. att det är i det Ewiga, som oändlighet och ändlighet, subjekt och objekt blifwa till odelad enhet, som sedermera skiljer sig åt, det förra såsom rent warande, det senare såsom warandets sjelfskädning. Men derigenom ha wi ju blott uppkomsten af ett enda objekt förklaradt, ej möjligheten af en hel werld af objekt, af en natura naturata? Ty huru uppkommer genom den rena subjektivitetens delning i särskilda intelligenser, denna rena objektiva kraft, till bildande af en från subjektet skild och oafhångig werld, till ett för sig sjelft bestående lif, som på engång skall wara något för subjektet främmande och något subjektet motswarande: då det dock, enligt sin ursprungliga natur, endast kan wara det subjektivas egna warande?

Det är länge ifrån att lägga betydligt wigt på dessa inkast; de äro blott i en wid den djupare spekulationen owan hjerna uppkomna twifvelsmål, och det skall ej förundras of, om de af mera öfwade tänkare förkastas såsom alldeles halildsa. De äro endast anförda i den förmodan, att de dock möjligt wis kunde gifwa någon anledning att nogare begagna dessa de wigtigaste ämnen för

menliga förfeningen. — De anmärkingar vi ännu ha att tillägga, torde också icke wara betydliga, och af sig sjelfwa förfallande, då den äktningswårde Förf. får tillfälle att fortsätta dessa ophorismen, och närmare utveckla och bestämma sina ord. Så har det förefallit oss underligt att Förf. säger, Aphor. XXXIII., att den intellektuala åskådningen är det Absolutas form, och åter Aphor. XXXV., att förnustet är den intellektuala åskådningens form. Men den intellektuala åskådningen war ju sjelf blott en form? Hvad vill det säga att wara en forms form? — Och ej mindre frapperande war det att se wår auktor, Aphor. XL., förklara det Oändliga, Subjektet (Aphor. IX, X.) för att endast wara en negativ reflexionsbestämning, och det Ändliga åter (Aphor. XLI.) blott en reflex af denna negativa reflexionsbestämning. Men det heter ju, Aphor. XXXIX., att det Ewiga i sig, till enhet sammanbinder det oändliga och ändliga? Det Ewiga sammanbinder ju således, efter en senare förklaring, endast en negativ form, och en reflex af denna negation? Deras tycks följa att det Ewiga i sjelfwa werket sammanbinder ingenting, och att det således ej gifwes något annat positivt än det Ewiga sjelft. Och här af synes mig att det ganska klarligen följer, twertemot Förf. ord, Aphor. XLII., att denna lära ingenting annat är än en fullkomligt genomförd Vanheijm. Recenserar på det högsta, att snart erhålla dessa swårigheter upplösta af Förf. sjelf, och förmodar att hwar och en, som intresserar sig för filosofiska ämnen, intresserar sig för dessa Aphorismers fortsättning. En Recensent i en Swensk Literatur Tidning har så sällan det nöjet att tala öfwer böcker af det

wårde som den närwarande, att läsarn wiserligen förlåter honom, om han wid hwart och ett sådant phenomen uppehåller sig längre, än annars.

Mittonde Århundredets Kronika. Tionde Häftet. 1807. Örebro 1812 (1813). Sid. 283 = 544. 8:o.

Bland willfarelser, som småningom förswinna, hör äfwen det hittills herrskande begreppet om det råtra historiska skrifsättet. Sedan ungefär ett århundrade tillbaka, hafwa så håfdatecknare ändst sig att enkelt framställa händelserna: icke nog att de måst klädas i retorikens skimrande drägt, äfwen öfwer hwarje factum har författarn en anmärkning, ett omdöme att tillägga; hwarje person, som uppträder, måste skilras och karakteriseras. Man hade ej ännu besinnat, att lika litet som wi begära rofor af eken, äskar man af händerna ett blomstrande språk; kraft utan affektation, ädelhet utan prunk, och denna namnlösa höghet i stilen, som ofullkomligare läres än födes af ett stort sinne och af ett upphöjdt sätt att betrakta sakerna, är det språk som historien talar, sådant, som man föreställer sig, att Mornorna teckna på sina kopparskastor. Man hade ej besinnat, huru mångfalt wädlig en resonnerande behandling af historien är; ty först, huru sällan måkar en enda riktigt uppfatta, ordna och bedömma allt? Läsarens individuella frihet södes, hans förtroende till författarn (ty ofta synes det berättade sjelft blott wara till för de betraktelser, som öfwer anställas) minskas, utan att fördern

af lärdomar ersätter förlusten. Icke engång i uppfostringsfrister äro dylika winkar på sitt ställe, emedan de nakna händelserna sjelfwa riktigare än man wanligen tror, fattas af det barneliga sinnet; och äfwen med fara, att ett och annat missförstås, bde icke det dyrbaraste hos människan, friheten, uppoffras och underkufwas.

Länge ifrån att sålunda småaktigt granska hwart factum, finner den äkta händarecknaren ett framställningsödet, hwarigenom icke endast hwart och ett uppträde, utan äfwen historiens hela gång och werldsordningens utveckling, klar och hög, framställer sig för läjarn. Tillåter han sin egen kånska att utbryta, liknar detta utbrott en blyt som wäldigt hänför älfadarn, eller också är der samma ett gyllene språk, sammanväxt och, såsom det synes, ofeljsaktigt strån det berättas de. Om detta är händarecknarens ändamål, följer Krdnikskrifworn endast tidens ledning, obekymrad om den högre idé, som styr det hela, och om de driffiedrar, som förborgadt werka. Krdnikan (Annalerne) är således en anspråkslös samlarinna åt historien: men, i sin äkta skpnad, dubbelt dyrbarare än mängden af dessa mer och mindre wäktaliga historiemåtningar, af hwilka man wanligen hämtar en så sparsam underwising.

Bredow's Krdnika (Jöres namn är på de föregående delarna utfatt) äger twenne hufwudsdriftenster: sannfärdighet och föstånd i urwaler af ämnen. Härtill kommer också enkelhet i stilen och frimodighet i berättelsen, beundranswärd under dessa senare åren, då en så sträng despotism i Tyskland hämmat friare åtgifter i politiska ämnen. Närwarande år (1807) framställer tafsan af de Europeiska Staternas bemödan den att efter Tillfästa fredeslutet stadga sina

nya förhållanden, äfwensom den fransyska Sjelsherrskarns stundom lömska, stundom openbara maschinierier under freden. Krdnikan begynner med öfwerfigt af då warande franska makten (nära 80 mill. menniskor), och slutar med förberedelsen till det märkwärdiga skådespel, hwaruti, det följande året, en monark, som stätt i de närmaste wännskapsförhållanden med Napoleon, förlorar sin thron och sin frihet. — Såsom prof på författarens äfwensom öfwerfättarens sticklighet, anfdre wi följande måtning af denne otycklige monark: „Konung Carl IV är en man af stark kroppsbbyggnad, som tillkännogifwer hålsa och fysiska krafter. Hans ställning och miner äro uttrycket af en ofswarsam nästan bitter karacter utan något spår af mildhet eller saktmod. I sina yngre år fann han stort nöje uti att offentligt wisa sin kroppstyrka, samt kallades den starkaste mannen i Konungariket. Det hörde till dess största förnöjelser, att sitta upp på en obändig Andaluzisk Hingst, hästige stöta honom sworarne i lifwet, men derjemte så kraftigt hålla honom i tygeln, att det wilda djuret icke kunde komma af stället samt dignade af raseri och ångest. Ut i en stängd Lustgård wid staden, slagade han ofta Swin, och det glädde honom när han utan hjelp kunde kullkasta obändiga Swin och sticka ihjäl dem. Brede och hämdgirighet woro tidigt framstjutande drag af dess karacter. Dock förstod hans Gemäl att till slut öfwerwinna den honom medfödda wildheten. Han blef mild och foglig; men med dess sinnes wildhet förlorade sig ock hwarje kraft af sjelfständigt härskare, och man lystade ty wärr icke derhån att utveckla de hos honom möjelige liggande talanger för ett högre försmål. Dess lefnadsart blef derföre högst enformig, dess nöje blef

infränkt endast till jagt, regeringens göromål orsaka honom ledsnad. Våde vinter och sommar stiger han bitida upp, dricker sitt chocolad och går i Messan, sedan far han ut på jagt, eller, om väderleken är ogünstig, sysselsätter han sig med swarsvars eller snickararbete. När han kommer tillbaka från jagten så utgåra Drottningen och hennes gunstling hans beständiga sällskap. Med dem spelar han då kort; och i dessa afrenstunder, när kroppen är urmattad af håstiga strapatser och sinnet ifråsom förslappadt, behärskar dessa personer honom fullkomligt."

Öfversättningen är medelmåttig; uppsagan temligen wacker, men tryckfelet orsaknelliga.

Rlytia. Första Häftet. Strengnäs 1813.
101 sid. 8:o.

Afhyriska konungen Orchamos hade twenne döttrar; den äldsta älskade Solguden och älskades af honom tillbaka; men den yngre systern försmäddes, och blef, såsom sagorna föredrjfa, då hon beständigt blickade opp mot Helios, förwandlad i en solblomma, som af Greferna kallades Heliotropion.

Denna nymp hette Rlytia, och med detta betydelsefulla namn har Utg. prydt ofwannående bok, i hwilken äminstone en berömdta långtan efter poesi uppenbarar sig. Samlingen öppnas med Rings redan genom Läsning i Swarshanda bekanta Allegori Kärleken, som hör, för att med få ord säga mycket, till denne Görf:s bästa verk. Utom detta innehåller närwarande häfte blott

twenne original-poemet, Idyll (sid. 20) och Hafskusten (sid. 25), båda af den beskrifwande arten och synbart bildade efter Matthison. Det är sant, att Meleager, i sitt lilla qwäde om Wären, lemnat ett exempel, att Idyllen äfwen hos Greferna öfvergiök från sin första mimiska beskaffenhet till en mera blott beskrifwande. Men hwad är det, som i en skilling af den liflösa naturen, frambringar den för hwarje konstprodukt nödiga enhet? Kan det vara något annat än Skal- dens egen individuella känsla, hans innerliga tränad att, skild från det conventionella lifwets twång, hänsmåta i den liflösa naturens wällustiga obestämdhet? Derigenom qualificerar sig, som oö synes, den beskrifwande poeten till en afart af Lyriken och bör således — som också Matthison gjort — uttryckas i lyrisk werstakt. Isynnerhet passas icke den klassiska Alderdomens plastiska wersbyggnad, Hexametern, till denna moderna sentimentalism. I närwarande Idyll råder också en störande brist på öfwerensstämmelse mellan innehåll och form; ej heller äro wersferna metriskt felsria. — En riktigare känsla för det sticket har ledr Skal- den wid förstättandet af det andra stycket: Hafskusten, som så wäl till innehåll som form är rent lyrisk. Det har samma lätta enkelhet, samma milda och matta täcket, som umärker Matthison, och lifsom denne har äfwen Skal- den förstått, att förwandla sitt stillastående ämne till ett transitiviskt. Men olyckligewis har Görf. mellan de tre första stropherna, och den sista inflickat ett par andra, som afhandla ett med det öfriga alldeles främmande thema, hwarigenom det hela kommit att sakna hållning och enhet. Der omtalas neml. en flicka, som längtar efter sin lifsförande älskings återkomst, hwilken dock ligger

skepsbruten, döb och obegravnen på en främsmande strand. Man kan lifna dessa personage wid de pygméer med långa metispån i händerna, eller böfor eller hösdäkar på ryggen, som man ofta ser på landskapstafvor, då målaren ej betänkt det stötande deri, att behandla människan — den fullkomligaste organismen — som ett willkorligt prydnadsmedel och subordineradt den döda naturen.

Som sagdt är, äro de återstående poemerna lyckligt gifna öfversättningar efter wäl wärda originaler. 1) Gubben wid Werthers Graf (sid. 16), en af Dehlenschlägers ungdomsstycken, utmärkt af en glöddande sentimentalitet. 2, 3) Uti Canovas Atelier (sid. 27) och Den Wansinnige (sid. 31), båda af Schack Craffeldt. Då denne genialiske författare, öfverglänst af Dehlenschlägers större popularitet och större rykte inom fäderneslandet, hittills är så litet bekant hos oss, måste man, då bekantskapen med alle ståt är så högst wigtig, wara Hr L. A. E. icke litet förbunden, för det han genom så lyckliga tolkningar — wi hafwa med största noggrannhet sammankunnat dem med originalerna — wäckt uppmärksamheten på den ståt af skönhet, som här är att hämta. Det förra af dessa stycken är en hymn till konsten, uttalad med den högsta, den djupaste hänrykning, full af gedigna ideer, som endast wid slutet stelna till metaforer. I den senare har skalden framställt den rystligt förvirrade tankegång, som herrskar hos den olycklige, hwars fantasi och känsla ryckt swiwan från själens urstifjande och ledande förmåga. Och till exempel på hwilken sinnlig betydelse den store mästaren welat

inlägga äfwen i en Wansinnigs gräsliga jollrande, hursåtte wi slutet:

„När allt går itu,
Och förr med nu
Dorta med nära
Förenadt är;
När störtande himlar,
Och jordrundens bost
Sig blanda: allt hwimlar
Och det lilla Troll
Bedröfwelse, matt
Inslumrar i lunda,
I allhwiwswelwaggan,
Medan den blinda
Oldtimoder Matt.
Sitter, och wet
Att fördälsa äfwentyr
För den gamla Ewighet.“ —

„Mitt hufwud! hur dofswadt!
Med Yrsel trolofwadt.
När är det slutadt,
När får du ro,
På gråstorfwan lutadt,
Der benraglen bo?“ —

Härwid måste dock anmärkas att „det lilla Troll“ just ej är någon precis tolkning af originalens uttryck „det lille Noer.“

Du följa några öfversättningar efter Goethe, 1) Sång af Genier på Mattnet (sid. 35). 2) Ganymed (sid. 37) och 3) Anakreons Graf (sid. 39) samt Leonora (sid. 40) af Matthison.

(Slutet följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Familjen. Prolog wid den Nya Komiska
Theaterns öppnande den 21 April 1813.
Sthm. 1813. Ett halft ark 8:o.

Personerne äro: Theaterdirektören, Första
Aktrisen (hans Fru), Förste Aktören och
Förste Komiken (hans Svågervar), samt
tvänne Barn.

Länge hafwa hufvudstadens invånare önskat sig en ny theater, och de se nu omsider denna önskan uppfylld. Om de med densamma äfwen förenat det hopp, att denna theater skulle i spitsen för sig få en Direktör, om ej af snille, dock af talang, hwaraf såsom förhållande skulle uppstå en täflan med den Dramatiska: eller om de billigtvis förefällt sig, att den nya theaterns Direktör, wore han och utan både talang och snille, åtminstone måtte hafwa den naturliga ärelyfnad och enfsaldiga goda wilja, att bringa sin theater till möjligaste fullkomlighet; så kan wisserligen ingen anse sig önskan eller förefästning öfwerdrifwen. Och emedan i alla menliga verk, hwilka med den ringaste grad af klohet blifwit företagna, af sigten alltid varit att stiga och förbättra, ej att falla och försäma; så hafwa Stockholms invånare minst kunnat wänta hwarken så mycken dumhet eller blygsamhet hos en theaterföreståndare, att han skulle med berådadt mod wilja sänka sig under andra svenska theatrar, samt börja med att offentligen complimentera deras medelmätta eller oduglighet. Rec. twiflar icke, att ju en theater, som börjar i denna ton, skall inom kortaste tid icke allenast vara längt under den Dramatiska, utan under allt hwar theater heter.

Man behöfwer ej tänka djupt i ämnet, för att wid läsningen af ifrågavarande Prolog göra dessa reflexioner, och ännu flera, dem rummet ej tillåter anföra. Om Rec. fått se den, innan spelningen, skulle han nppriktigt trott, att ingen Theaterdirektör i werlden skulle wilja spela den: att Hr Direktören DeBroen det gjort, bewisar

att han fullkomligen gifkat den ömkeliga apologet författaren lagt, honom och de öfriga prologens personer i munnen. Såsom (2 Scen.): „Jag har noga öfwerlagt allt, och gör inga flera anspråk. Du wet att lärkan ej sjunger som någtergalen. Jag har wält lärkan till min ämnebild. Jag tillfår det sublima förtjusar och wäcker beundran, men det glada roar. Förenom öf för detta ändamål, och man skall ej noka wär ringare förmåga ett blad af den lager, som man bryter åt den högre talangen.“ — Förste Aktören (3 Scen): „— om jag ej uppnår den höjd, dit konstens första snillen hunnit, skall det bli naturens och den mera begränsade förmågans fel, ej mitt eget.“ — Första Aktisen (2 Scen): „— det är bra mycket wägdadt att midt i Stockholm framställa wära små theatraliska öfningar för en Allmänhet, som är så wan att se de första Dramatiska Aktiser (?) täpla om des bifall.“ — Märkligt är det språk Första Komiken för. Sedan han tillfått, att „hans lilla talang är swag nog i alla genres, och kanske swagast i den, som för närwarande blifwit honom anförtrödd;“ utbrister han på en gång:

„Än, som en gammal får kokett,
Än som en Harpar, guldets drake,
Än som en sorglös, flyktig sprätt,
Som gåkar hjertats ljuwa rätt,
Och styr för äktenkapets hake.
Som Bacchi bror, som spelare,
Jag selswa laster skall förfula,
Och med min skalle slå en bula
På hwarje dummsint ffrentare.“

Att uppräknat alla exempel på svenska, dålig svenska och grammatikaliska fel, skulle vara att affriswa hela prologen. — Rec. slutar med den önskan, att författandet af „de Diverfifementen för högtidligare tillfällen, än wid öppnandet af denna theater,“ hwilka Direktören i sierde Scenen säger sig „i kompani med Första Komiken någon gång wilja sammansätta,“ måtte anförtrös åt en stickligare man, än prologens auktor.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 25.

Lördagen den 26 Juni

1815.

R e c e n s i o n e r :

Klytia. Första Häftet. Strömgulls 1813.

(Slut från N:o 24.)

Den prosaiska afdelningen begynner med Goethes finaste Novell de Besynnerlige Brannbarnen (sid. 41-57) i Die Wahlverwandtschaften, som Åsven förut blifwit trerakt på svenska i Tidn. i Bl. Timmen. Scenen i denna öfversättning (af C. C. C.) är ledig och otvungen, men icke med nog flit och försämlighet bearbetad. Medan i första perioden är meningen sympad. „Två granbarn af betydande familjer, goße och flicka, låt man uppväxa tillsammans, under den angenäma förhoppning, att de en gång skulle blifwa makar.“ . . . I originalet: „Zwey Nachbarnskinder von beurenden Häusern, Knabe und Mädchen, in verhältningsmäßigen Alter, um dereinst Gatten zu werden, ließ man in dieser angenehmen Aussicht mit einander aufwachsen.“ . . . I den andra: „emellan de begge natu-

rerna uppkom en besynnerlig owilja“ (Widerwille, antipathi). I den fjerdre är ordet einzeln uellemnadt. Repetitioner af samma ord låte efter hwarandra, utan anledning af urskriften, förekomma icke sällan t. ex. ordet gång (sid. 45) samt ordet för hållande (sid. 46 och 47) i twenne hwarandra följande perioder. Öwdsigt är (sid. 52) „die vor ihm fortgerisene Schöne“ gifwet med „den för honom borttryckta Sköna.“ Widare har Öfvers. i likhet med de fleste tolkare af Tyska språket wi på en tid granskat, mistagit sin, sid. 42, („näst borttrycka hennes silkeshalsduk“), om skillnaden mellan sein och ihr. „Goßen tog sin egen halsduk och bandt dermed flickans händer.“ („sein seidenes Halstuch abreißen und ihr die Hände damit auf den Rücken binden mußte.“) Med hennes häfighet skulle det försöket wißt ej lyckats att beröfwa henne sin halsduk. — Likfä är detta ställe, sid. 45: „Men nu föreföll det henne äret, efter en lång tid, liksom något war henne i olag,“ wißt icke någon riktig tolkning af originalets: „Aber nun stand ihr zum er-

rikska ämnet läter beherrska sig, att hans frihet går förlorad.

Sid. 66 har Förf. mistagit sig om Begingens mening. Ty det är faktiskt att under den Grekiska plastikens bästa tid, uppkommo dess bilder endast och allenast i och för Tempeljensens skul. Den Olympiske Jupiter var ju sjelf en sådan religiös bild? Begingens tanke är blott, att skindom tempelbruden nåddade konstnären att förse sina gudabilder med wisja helgade attributer, såsom hornen på Bacchus m. m. Äfwen är det en ganska falsk föreställning, som yteras å samma sida (66), att de gamle ansågo de berömdaste konstverk, som Phidias' Jupiter t. ex. för Ideal. En sådan åra bewisade de icke engång siet sibiriska nationella måsterstycke, det Homeridiska Epos; ty Grekens begrepp war för sunder, att ej stötas af motsägelsen deri att benämna en i tid och rum realiserad produkt, för ett Ideal, d. å. hwad ej fullkomligen kan realiseras.

Wid Förf:s omdömen öfwer de exponerade konststyckena hafwa wi såga att tillägga, ty wi äro till det närmaste hårt af samma mening. Hwad wi härwid ansett wara nödigt att anmärka, inskränker sig till följande. Sid. 74, tro wi att Förf. origtigt angifwit skälet till det obehagliga i Hr Linnells taffla: Gustaf Adolphs död wid Lützen. Att ett lidande tillstånd ble permanent, gör det wisst icke mindre skickligt för behandling af konsten. Då wore ju också Kristus på korset, den döende Niobe, och så många af konstens yppersta ämnen otjenliga föremål? — Nej! det felaktiga ligger i den slapphet, som råder i hela den fallande hjeltens person, i dess brist på uttryck af någon ansträngning, något kraftigt stråfwande mot olyckan. — Goethe har på

ett ställe i sina Propyläen angifwit, och med särskilda benämningar utmärkt de konstnärer, som fallit i den bildande konstens trenne hufvudfel. Med anledning häraf wille wi säga, att Hr Cainberg hör till den cloßen som Goethe kallar Undulifter. Hela hans konst har uppblöt sig i en obestämd och slapp rundning. Utan att misstänka Hr Zehn v. Dredas förtjenster, tro wi ej dock billige kunna säga, att Granskarn (sid 87) varit för skonsam mot denne unga konstnär's Hebe. Mildheten är en wacker dygd, men den måste ledas af rättvisan, och Hr v. Dreda har en så rar talent, att den höjer honom öfwer all kjelande skoning, allt smickrande öfwerstrykande af hans fel. — Af hwad wi sett af Hr v. Dredas konst skulle wi sluta, att han egentligen af naturen är ämnad för teckningen af en kraftig karakteristisk, af starka uttryck och effekter, ej af de milda, hånsmåkande behagen. Dersöre är, på ifråga warande taffla, örnens figur så ypperlig och Hebes deremot så mycket tadelwärd. Coloriten är för entonig och det hela matt, utan den ewiga ungdomens leende friskhet. Brösten hänga som på en barnsöderska, och i teckningen är glömd den muskel under armarna, som på lefwande menniskor håller bröstet uppe och formar det. Äfwen är det ej lyckligt waldt, att Hebe håller örnens matkopp under det ena bröstet. Det ser ut som om hon wille låta mjölk rinna i den, och det anstår ej den jungfruliga Gudinnan. — Deremot underskrifwer Rec. alldeles Förf:s omdöme öfwer Porträttet No 78. Der är Hr v. Dreda i sin egentliga spher. — Att Rec. ej gillar Förf:s, sid 93, yttrade önskan, att Landskapscastor skulle prydas med menniskofigurer, så anbragta, att de ej ådraga sig uppmärksamheten från

heltwa landskapet, flutas af hwad wi yttat i anledning af poemet Hafskusten. — Hwad Hr Anderssons Miniaturporträtter angår, bör det anmärkas, att alla hans manliga figurer woro sudda i ansigtet. Dett skändande war denna omständighet på Lieutenant Hammarströms porträtt, der det ena ögat satt mycket högre opp i pannan än det andra. — Wi dela till alla delar Görf:s förtjusning öfwer Hr Byströms Bacchant, hwars stora förtjusning och skönheter äro tillräckligt witsordade af det bi'all, som Hr Byströms fordnä Lärare, den oförgåtliga svenske Praxiteles, gifwit den. Dock torde det ej utan skäl kunna anmärkas, att sällskomlig enhet i stilen af det hela ej röjde sig. Kroppens nedra del war wiserligen alldeles mästertlig, den öfra deremot icke alldeles lika sällskomlig, och i ansigtsdragen kunde man önska ett något starkare uttryck af orgiasmus. (Under de sista dagarna af expositionen war den afbrutna handen på denna bild lyckligen restaurerad). — Det har vidare förundrat oss, att Görf. förtigåt Fru Holmlunds wackra teckning, No 72, lika djup, sanna och fantastiske rik i tanke som i utförande.

Slutligen har Görf. af Wieland lärt förleda sig att framställa ett ämne såsom tjenligt för pittoresk behandling, som, efter wår öfvertygelse, är ingenting mindre. Hwad som gör Polyxenas händelse så intagande i poesian, är hennes egen höga karaktärsadel, och det intryck den gör på hennes wilda fiender; och huru uttrycka detta på duken? Men målaren är det icke möjligt att af denna händelse wälja ett moment, som ger det hela enhet och klar betydelse.

Denna uppsats är öfwen i anseende till styl och skredrag wärdad och bifallswärd, men stundom har Görf. kommit att uttrycka just twertom

hwad han naturligtwis wille säga. T. ex. sid. 74: „I allmänhet synes ej Herr Linnell hafwa waldt den hästras som icke öger förnäga af ideal.“ — Widare sid. 76: „Så skulle man önska att Herr Kraft någon gång wille doppa sin pensel i de färger, som endast Gracerna framdräcka. Då skulle uttryck, ställningar, carnation, colorit, draperier och landskap antaga ett annat utseende, och man skulle endast i likheten i gientänna Herr Profesör Krafts talent.“ Här felas påtagligen ett ej, som i det föregående exempel war öfwerfördigt.

Om Recognoseringar af Carl Afkrell.
Sihm. 1813. 176 stb. 8:o. m. planche.

Wanligtwis har man strängt tadlat den skrift, som ej afhandlat alla de ämnen hwilka den ger sig ut för att utreda; men kånhända är den ej mindre tadelwärd, som till större delen sysselsätter sig med andra än de utlofwade undersökningarna. Det bör wiserligen wara någon slags öfwerensstämmelse mellan titel och innehåll, såframt den förra skall wara en uppgift öfwer hwad man i en skrift har att söka; och det lärer wäl icke kunna nekas. Således bör wäl ej en bok, som enligt titeln skulle röra något ämne i Oeconomien, affhandla konsten att rita Chartor, eller en annan som kallar sig Om Recognoseringar, hålla föreläsningar öfwer grunderna för Statistiken och Agrimensorien. Med Recognoseringar förstår man, som bekant, sådana undersökningar, som för tillfälle en Hårdröre lärer föeraga, i ändamål

att lära känna rumwillkoren, under hwilka han kan företaga sina närmaste operationer, eller enligt vår auktors något obestämda definition, sid. 18: „Då man, med urakeltände af oswannämde willkor, måste i hast förskaffa sig Topografisk kännedom om ett land, blifwa metoderna derwid ungefärliga, och i måda af tid och öfriga omständigheter, endast närmonde sig till fullkomligheten, samt få då wanligen namn af Recognoseringar“ *). Således är här af klart, att allt hwad som kan räknas till en fullständigare, säkrare och allmännare kännedom af länder, deras beskaffenhet, tillgångar och administration, inhämtas under namn af Militäriske Geographi; Recognosering deremot ålyftar inhämtad kännedom om ett wist inkränkt stycke land, för ett wist för handen warande betingadt ändamål. Denna skillnad har vår auktor icke iakttagit, utan föredrager principerna för båda disciplinerna blandade om hwartannat. Då detta likwäl öfwerallt sker med grundlig sakkännedom, torde någon, wid första påseendet, tycka att detta öfwerflöd är en förtjenst mer, emedan boken i alla fall meddelar en nödig kunskap. Men wid närmare öfwerwägande lärer man inse, att det så ej är; ty icke allenast öfver ett sådant öfwerflöd ansenligen bekens dyrhet (en omständighet hwarpå man i vårt fattiga land, der desutom för de lägre militärposterna så ringa löner äro anslagna, måste hafwas mycket affeende), utan denna rikedom på kunskapsämnen förwillar nybegynnarn, förveker hans egentliga synpunkt och gör hans kunskap osäker, såwål om det ena som det andra ämnet. Om man släpper

*) Jfr. Ingeniör-Lex. af Sturzenbecher, art. Recognoscera, s. 472.

allt kuset in i ågat på en ny opererad, återkastar det honom så mycket ohjelpigare i sin förra blindhet. Men Förf. har ej allenast utwidgat sin undervisning om Recognosceringskonsten, genom detaljer ur Militäriske Geographien, utan äfwen med föreskrifter egentligen hörande till den Civila Agrimensorien, och theoretiska Geometrien; ehuru han sjelf — som man wäl äfwen måste göra — „antager denna theoretiska underbyggnad, såsom redan grundlagd efter de flera arbeten som i den wägen hos oss finnas utgifna“ (sid. 25). Icke desto mindre syftfäster sig Förf. med föreskrifter om Astrolabium och landmätarbräde, se. sid. 26, 36, ehuru dessa instrumenters användande tillräckligen är lärdt i Wikströms och andra på vårt språk utkomna Geometrier; ehuru användandet af andra instrumenter, wid dylika tillfällen, som här äro i fråga, än Recognosceringsbrädet (se Sturzenbechers Ingeniör-Lexicon) förusätta mera tid och flera apparater, än här kunna påräknas, och ehuru Förf. sjelf, sid. 38, S. 20, förklarar mätningemetoderna medelst Astrolabium och landmätarbräde „wid wanliga Recognoseringar osärbelaktiga.“ — Likaledes innehåller 3:de Capitlet en mängd anwisingar till mätningar, dem man lika wäl ur wanliga Geometriske Läroböcker kan inhämta. — Så intressant det wäl utarbetade 5:te Cap., eller Terräng-Läran, i sig sjelft är, i hwilket Förf. på wist sätt utwidgat Inledningen till sin beskrifning öfver Sverige, och ännu tydligare ådagalagt sina djupa geographiska insigter, är det dock en, för det närwarande ämnet, alldeles främmande utwärt; ty man lefwerer inga bataljer i de högsta fjällryggarnas söndregioner (sid. 96). Likå lärer behöfwes wäl en Recognoscer, såsom Recognoscer, på

förhand, underwisas om att „Jordytan” består af en beständig omväxling af höjningar och sänkingar” (sid. 95), ty det måste han ju erfara hvarje gång han utför sin konst? m. m. — Wida angelägnare, än meddelandet af dessa underwisningar, och äfwen än den om att klimatet afweclar efter särskilda orter (sid. 137), hade varit, om Förf. hade meddelat någon handledning, huru Recognosceringar, efter ordets rätta betydelse, skulle på särskilda årstider företas. Ty det händer icke sällan att wattenlöden och andra tillfälligheter, wisa årstider förändra hela landsträcker, så att den recognoscering man om sommarn anställt, icke läter använda sig höst och wår, än mindre om wintren. Och det wore så mycket angelägnare att underrettelser härom blefwo meddelade, som de skulle wara alldeles nya.

Deremot bekänner Rec., med lika så mycket upprigtighet som tillfredsställelse, att de delar af boken, som afhandla bokens egentliga ämne, utmärkas af mycket förtjenst. Så innehåller 4:de Cap. Recognoscering efter Ögonmått (sid. 77-91), 6:te Cap. Kart=ritning, senare delen af 2:dra Cap., eller underwisningen om användandet af Recognosceringsbrådet (sid. 38-64) m. m. förträffliga regler och underwisningar, lika så utförligt framställda, som de i sig sjelft äro säkra och användbara. Liksom hela boken för öfrigt förråder en tänkande och grundligt kunnig militär.

Stilen är i allmänhet klar, enkel och wärdad. Stundom har dock det i wåra dagar herrskande begäret att wara wärltig, (d. ä. att ej nöja sig med att wärdigt och luculent framställa saken, utan äfwen söka att göra det på ett grant sätt), äfwen werkar något på wår Förf. — dock sällan, wi

bekänna det med sågnad — har han öfwerskridit gränserna för det wettenskapliga föredraget och tillgrävit rhetorikens kalla hjälpmedel, utrop, frågor, m. m. för att göra effekt. Stundom, och oftast igenfinnes skället här till, i lusten att mera måla än enkel framställa, har uttrycket icke blifwit precist och klart. Wi skola ändja oss med några exempel. Sid. 3: „I förra tider, då Remeerna woro små och hopträngde” m. m. Wi wilja ej uppehålla oss wid den föreställningen, som krigshistorien kanske ej så alldeles bewittnar, att i de äldre tiderna endast användes små härar, utan blott göra läsarn uppmärksam på ordet hopträngde, hwilket ej torde wara det skickligaste epitheton till en armé. — Följande tirad, sid. 4: „Till dessa och flere undersökningar, som hafwa affeende på inbyggarna, bör äfwen förenas dem som angå sjelfwa landet,” är icke grammatikaliskt rätt konstruerad. — Sid. 20: „Wattensens krökningar, deras sammanlopp med hwarandra, och strändernas former, hafwa wisa egenheter, dem inbillningen sällan kan efterapa, utan att antingen göra dem för enkla eller för granna, och aldrig så wackra som i naturen.” Denna period förråder en nog stark misstro till människans högsta själskraft, Inbillningsgåfwan; att ej tala om det, att det ej hör till hennes function att efterapa. Hon frambringar, efter gifna anledningar, nya, sjelfständiga skapelser, och lemnar efterapningen åt en annan förmåga. — Sid. 95: „Man kallar dem med ett gemensamt namn uråldriga berg, emedan de anses samtida, äminstone ej mycket yngre än den första formationen.” Formation, hwaraf? o. s. w.

Men dessa ställen förekomma, som sagde är, icke ofta, utan är föredraget i allmänhet

så behagligt och boken så rikhaltig, att den troligtvis skall med nöje begagnas äfven af andra än militärer.

Strödda Anmärkingar öfver Prof. Öfversättningens af Några Ställen i Nya Testamentets Heliga Skrifter; af J. G. Bure. Sthm. 1813. Ett och ett halft ark 8:o.

Då ingenting är så nödvändigt, som att rätt förstå Jesu Läro, sådan som den genom de af Guds anda ledde Nya Testamentets författare blifvit öf öfverlemnad, så lärer och ingen om sin ewiga salighet angelägen christen finnas, som ej inser wigten af dessa dyra lärdomars riktiga öfversförande till modersmålet, för deras skull, som ej kunna inhämta dem i deras original-språk. Wår Nådiga Öfverhet har alltid råknat bland sina första pligter, att låta Evangelii rena och klara ljus spridas bland sina trogna undersåtare, i den säkra öfvertygelsen, att rätta grunden för alla Skyldigheters uppfyllande der finnes förwarad. K. Gustaf I lät därför öfversätta hela Bibeln på wårt modersmål: hwilken öfversättning, gjord i ett tidhwarf, då Philologien ännu war nog osullkomligt odlad, har, sedan denna wettenskap blifwit mera utredd, tid efter annan undergått flera granskningar; och ännu i våra tider har, genom Höga Öfverhetens försorg, en ny granskad öfversättning af Bibeln funnits nödig.

Att wisa det äfven Prof. Wpplagan af denna nya öfversättning ej är aldeles felaktig, är ämnet för närwarande skrift, som, ehuru

liten till widden, är af desto wigtigare innebåll. De ställen här anmärkas såsom mindre lyckligt öfversatta äro följande: Marc. I: 5, 10, 22. II: 2, 21. IV: 36. V. XV: 34. Luc. II: 14. XVI: 9. Joh. X: 22. Ap. G. XV: 20, 28. XXVIII: 3. Rom. IV: 15. V: 13, 14. VIII: 33. IX: 33. X: 15. I Cor. II: 14. IV: 9. IX: 5. XII: 2, 3. Gal. I: 8. III: 15. IV: 4. Ephes. II: 11. IV: 6. Col. II: 8, 9. Ebr. XI: 6. Jud. I: 12.

Ehuru Rec. ej kan undgå att finna en del af anmärkningarne äga ett behörigt wärde, så äro dock några af dem, som synas tafswa någon närmare utredning, och det är blott dessa man här will anföra.

Wid anmärkningen öfver Marc. II: 21 kan ej Rec. finna det wärdigare att öfversätta: såmma ett nått stycke nytt kläde, i stället för: sy en ny lapp; det senare uttrycket är långt enklare och just dersöre wärdigare. Ordet nått finnes ej i Grundtexten, och såmma betyder egentligen brodera. — Wid 22 v. will man blott erinra att läder både spricker och spränges.

Den lilla partikeln *ως* uti Marc. IV: 36 kan rätteligen öfversättas icke allenast med såsom, utan och med efter som eller emedan.

Förf. anser berättelsen om en djefwuls utdriwande i Gadareernes land, som omrätas i Marc. V., för ett af de swårare ställen uti Evangeliska historien, och Rec. tillstå står gern, att det genom Förf:s förklaring blifwit swårt in superlativo gradu. Anmärkarn må anse sin förklaring af *δαίμονια* för neologie eller psalologi, så kan dock slutsatsen deraf för fritänkarn icke blifwa någon annan, än att en wanlig läkare kunnat bota en ursinnig och galen människa, och

att dertill ej behöfves Jesu gudomliga ombedelsbara inflytelse. Utan att bestrida Biblens theopneustie, läder wäl ingen sund Theolog påstå, att Evangelisten namngifwit en blott naturlig wansinnighet med ett så förfärligt uttryck. — Författningen af 12 v. blifwer just derigenom förenafwidrig, att verbum som står i pluralis numero öfversättes med singularis. Man påminner sig här hwad Paulus säger 1 Cor. II: 14. Jfr. Gal. III: 15 och Col. II: 8.

Den nymodiga öfversättningen af *Lamma* i *Marc.* XV: 34 skulle, äfwen om den utan grund antoges, ingalunda förbättra den förra versionen.

Om wid *Rom.* X: 15 öfversättningen skulle ändras, så wägar *Rec.* föreslå ordet *ankomst* i stället för *fötter*, *finis pro causa*; men den af *Hr Bure* föreslagna periphrasen är förmycket westerländsk.

Wid 1 Cor. IX: 5 nödgas *Rec.* tillstå, att han ej wäl förstår *Förf.*s mening; men hwad *αδελφῶν γυναικῶν* angår, så synes Apostelen här beswara den förebräelsen, hwilken kyrkoförelären *Theophilus B. 3 ad Autolye.* fol. m. 266 på följande sätt omtalar: *Φασκόντων ὡς κοινῶς ἀπαντῶν καὶ τὰς γυναῖκας ἡμῶν, καὶ διαφθορὰ μίξει ζυνοῦσας, ἐτι μὴν δε*

ταῖς ἰδίαις ἀδελφῶν συμμιγνῶσθαι. — Dessa och flera andra swära klagopunkter mot de Christne woro ej owanlige bland hedningarna.

Rec. kan för sin del alldeles icke gilla den öfversättning *Hr B.* gifwit åt *Gal. I: 8* som derigenom skulle förlora ganska mycket af sin energi; jfr. *Upp. B. XXII: 18, 19.*

Col. II: 9 tror *Rec.* wara alldeles riktigt tolkad uti *Prof. Öfversättningen*; ty just det ordet *seka* m ligen innesattor gudomens fullkomliga förening med mandomen.

Wid ordet *sentera* som här förekommer, sid. 18, får *Rec.* anmärka hwad *Hr B.* sjelf anför wid 1 Cor. IV: 9.

Epilog.

Rec. tror, att det varit mera enligt med ändamålet, att blott Skrifveligen till Kongl. Bibel-Commissionen insända dessa anmärkingar, än att medelst tryck meddela dem åt allmänheten; hwarigenom, i händelse de skulle falla i händerna på en ensalbig halfård person, hwarjehanda betydliga twifwelsmål, ja till och med öfwer hela öfversättningens och således sjelfwa religionsgrundens rättighet, hos en sådan, lärteligen skulle kunna uppkomma.

— L — DE —

Utländsk Litteratur. 1812.

Paris. *Mœurs, usages, costumes des Othomans, et Abrégé de leur histoire, par A. L. Castellan &c., avec des éclaircissemens tirés d'ouvrages orientaux et communiqués par Langlès.* 6 *Tomer*, med 72 skönt stuckna och illum. blad.

Paris. *Etat actuel du Tunkin, de la Cochinchine et des royaumes de Camboye, Laos et Lae Tho, par de la Bisfachère, Missionnaire, qui a résidé 18 ans dans ces contrées: traduit d'après les relations originales de ce royaume.*

2 *Tomer*. 8. — *Geographien* öfwer dessa länder erhåller genom detta verk en säker grundsten. *Förf.* uppger folk mängden i hela riket till 23 mill. Språk, byggnader, konster och statsinrättning likna mycket *Chinas*. Språket är enklast, ofskickligt för abstrakta begrepp, hyperboliskt men kraftfullt. Litteraturen öfversködar på moraliska, dramatiska och botaniska verk. *Nuwarande kejsarens* heter *Mgun, en-chung*.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 26.

Lördagen den 3 Juli

1813.

R e c e n s i o n e r :

Macbeth. Tragedie af Shakspeare. Öfversättning af Eric Gustaf Geijer. Upsala 1813. 106 sid. 8:o.

Icke utan hugnad, och säkrare hopp om en domnad andas väckelse i vår literatur, har man nyligen sett en början göras, att på svenska öfversätta Sophokles', Schillers och Shakspeares måstarverk. Hvad den första angår, torde han dock aldrig, såsom från en hel annan tid, ja! nästan från en annan förgången werld, kunna bli rätt populär, aldrig ingripa i det allmänna lifwet, utan blir han endast att anse som en dyrbarhet för den sakkunnige. Af mera allmänt intresse äro wiserligen Schillers dramer, men de äro afstjer af en icke rent sulländad, af en ännu med sig sjelf icke enig konstnär, och sakna detsamma, med alla deras onekliga försjenster, dock den canoniska bestämdhet, den frihet från manér, som berättigar ett konstverk att uppställas som ett fullkomligt mönster. Wigtigast är således den erhållna

skänken af en öfversättning efter Shakspeare, denne undransvärde måstare, som, oaktrade de store medtäflare och efterföljare han så inom som utom sitt fädernesland haft, dock ännu af ingen blifwit fullkomligen upphunnen, än mindre öfwerwunnen.

I anseende till den yttre formen afwiker han wiserligen ganska betydligt från de honom ej fullkomligen bekante *) Grekiska måstarne; och detsamma hafwa de, som anse det yttre tillfälliga för det wäsentliga, kallat honom rå och oregelbunden, och spynnerhet har detta språk ifrigast blifwit fördrut af dem, som sjelfwa alldeles saknat grundlig kunskap såwäl om Grekerne som om Shakspeare.

Men derpå ankommer wiserligen icke stort, att det ena Dramat har en Chorus och det andra icke; att det ena iakttagit tids- och rumsenheter, hwilka det andra, till följe af sin olikartade utveckling, wärdeslösar. Men i anseende till de dramatiske upp-

*) Att påstå det de för honom woro alldeles obekanta, torde, i anledning af många sål. vara falskt och öfwerdrifwet.

trädernas noga och planmässiga utveckling ur en enda idé, till alla partiernas deraf beroende nödvändiga stränga samband, till den häftigt verkande katastrofens oundvikliga beredande och hvarje ords och uttrycks noggranna afpassande efter staldens affige och de talandes karakter, i anseende här till är Shakspeare — hwilket hvar och en som känner dessa ämnen måste medgifwa — till den grad regelbunden, att sjelfwa Sophokles är det ej mer, och Aischylos och Euripides sällan i lika grad. Ja, man kunde säga att de olikheter med det Grekiska dramatiska schemat, som hos Shakspeare så starkt falla i ögonen, juft äro följder af hans regelbundenhet, af hans konst att smygga den yttre formen efter det inre ämnets beskaffenhet. Den ena, en produkt af den Grekiska fäntiga bildningen, utgick på den åfärdliga framställningen af en kraftig naturens kufvande af yttre nödvändighet, af Ödet; då den andra åter, enligt den romantiska föreställningen, utvecklar allt ur den innersta människans sjelf, och ställer henne i förhållandet till det af Christendomen upplysta och förädlade ödet — till försynen. Det är naturligt, att dessa båda olika grundideer skulle åstadkomma en olika behandling. Dersöre kan man säga, att Grekiska Sörgespelet är en representerad historisk anekdot, den Shakspearenska deremot en dialogiserad roman; eller för att undwika missförstånd af detta senare ord: att den förra är en plastisk grupp, den senare åter en historiemålning i modern betydelse. Och en sådan tasta har Shakspeare förstått utmärka genom den största fantasi-rikedom i uppfinningen, den mest glänsande och fanna färgblanning och den yttersta grazie och beskämhet i behandlingen.

Vi ha ansett nödigt att förutskicka dessa

betraktelser, emedan Shakspeare hos oss är så föga känd, och de fleste ännu icke utan rykning föreställa sig honom som en rå och bizarr wildman. Dock huru denna så i grund falska föreställning uppkommit, är lätt att förklara. Omyndiga själar kunna aldrig se en sak i sitt sammanhang, kunna aldrig lära sig begripa att hvarje parti, för det belås skull, måste vara så och ej annorlunda, utan bedömma allt delwis, ja! hwad som mera är, ställwis. Stöta nu dessa på något ställe hos Shakspeare — och i antledning af den djupa betydelse som han inlagt i sina dramer, måste det ofta hända — som strider mot dessa förkynta betraktares öfversättning och conventionella begrepp; så larma de öfver hans barbarismer och rycka på axlarna åt hans brist på bildning. Till att motarbeta dessa fördomar gifwes ej något annat medel, än att bereda en allmän läsning af den oödelige staldens mästestycken, och då deras läsning ej kan vara hvarje dilettants sak, måste man äfwen för detta ändamål öfversätta honom. Detta medel, som Tyssarne för mera än fyratio, Fransmännen för snart trettio och våra grannar Danstärne *) för sju år sedan tillgripit och

*) Såsom tillägg till de i denna Tidning (N:o 3, 4, 5 och 7) införda underrättelser om Danstärns Witterheten, må nämnas att, utom Tyss som, har Simon Meisling, år 1810, utafwit i Köpenham första delen af sin öfversättning af W. Shakspearens Lustspel, 272 sid. 8:o. Denna öfver dock ej hos Meisling (hwars andra förtjenster, ihnerhet som originel dramatisk skald, ådagalagda genom hans tragedi: Munkelise, eller Sammensiværgelsen i Florenz, Köbenh. 1813, wi icke wisjaneka) den religiösa hängifvenhet till att

mer och mindre lyckligt, såskildta gånger, utförd, är nu först nyligen hos oss förskildt.

Magister E. G. Geijer har till sitt öfversättningss-förskildt walt Macbeth, ett af Shakespeares mest berömda och skönaste arbeten — ifall här gifwes någon rang-fördelning — om hwilket wår wids insigtsfullaste konstdomare *) rättwist säger: att efter Aischylos' Eumenider war intet så stort och förfärligt, som detta skådespel, framkallade på scenen. I detta har neml. Skaldens genialiska blick nedträngt i det yttersta djupet af människohjertan; i detta har han med sin santosifs mäktiga trollkraft uppkallat alla natrens förskräckelser och genom sin poesi förädlat fruktans och öfvertrons fördomar, och i detta har hans klara, djupa och sin tid framsförkände filosofi, äfskädligt framställt det hedniska ödet, adlade till kristelig försyn, som låter ur de ondas anslag och straffvärda gerningar, den ewiga godhetens wisa planer skänjas och befordras. I detta afsseende är således ingenting att inwända mot öfversättarns wal. Men å andra sidan är, som den kunnige redan wet, eller af det ofwansagda kan inhämta, Görks tendens i detta Drama, högre och djupare än i något annat, och derföre måste detta stycke wara ett af hans, i sin helhet betraktade, minst populära, och det i hwilket de flesta skötestenar måste anträffas för de inifrånka sinnen, som äro nog olyckliga att icke kunna bedömma ett poetiskt konstwerk såsom annat,

original, och den lättbet att smyga sig efter alla dess egenheter med uppoffring af egen individualitet, som utmärker Goetsom, och gifwer hans tolkningar ett så högt värde.

*) M. W. Schlegels Dramatische Vortlesungen. 2:te Bd. 2:te Abth. s. 153.

än en samling af skållan. För ett sådant publikum har man också länge sedan förestagit, (och äfwen använt) att utestuta det mest anställda. Derigenom har man wäl wunnit så mycket att den ej alloa fattliga skållan är undanryckt wöbelns spelbje, men deremot uppkommer här af det onda, att okunnigheten styrkes i sin tro, om den hos Shakespeare ställwis rådande råhet, hwilken hans beundrare, genom en pia fraus, söka dölja för dem de wilsa göra till profetor. Nec. tror således, att då man har att göra med en i allmänhet så föga bildad publik som den Swenska, gör man bäst att man, till beredande af den första bekantskapen, wäljer sådana stycken med hwilka dylika sympningar äro onödiga. Och bekänner Nec. upprigtigt, att han för sin del helst hade walt Julius Cäsar, ett stycke af lika hög genialitet, men af en mindre hög affigt och utförde i en mera bekant werld, och således wida fattigare än Macbeth. Dock dessa betänkligheter förringa icke wärdet af det gifna; och ej heller äro de anförda i denna affigt.

Hwad öfversättningen angår, lär, då den är författad af en man som så rättwist förwärfwat sig ett bland de yppersta platserna bland wåra skalder, hwar och en på förhand förmoda, att finna den af hög förfenst, och denna förmodan blir icke, på det hela taget, bedragen. Deremot måste Nec. medge, att hwad detaljerna angår, skulle han här och der önskat wisa skållan gifna med mera trohet, mera originalet efter bildade. Dessa fördringar kunna dock göras af en sådan öfversättare som Hr Geijer, liksom det endast är Hannibal man tablar, för det han ej eröfrade Rom.

Dock innan wi gå att anmärka dessa skållan, tillhör det oss först att uppgifwa,

hwad af originaler blifwit ureslutet. Utom der Öfwers. stoff i sitt företal angifwit, her, i 4 Akt. 5 Scen., samtalet mellan Malcolm och en Doktor, i hwilket Walden celebrerar den skån Eduard Confessor ärfda och af Jacob I ofta utöfwade under gästwan, att genom händrens påläggande bota sjuka. Och då detta förta uppträde ej betydigen ingripes i handlingen af det hela, så låter det förklara sig hwaridre Öfwers. gått öfwer det. Men deremot bekänner Mac, att han ej kan inse, hwaridre 3 Scen. i 4 Akt., i hwilken Lady Macduff mördas, blifwit uteslutet. I wår tanke är den ej allenast wigzig, till att framställa till hwad grad Macbeth dref sina grymheter, utan öfwen att åskådligt förklara Macduffs bittra, rasande hat emot honom, och innehåller ingenting sådant som tycks ha ledt till uteslutning af ett par tirader i Hårängan (Pour in now's blood &c.) och i Portwaktorns tal (Was it so late &c.) Och för att säkra läsaren i tillfälle att hömma derom, anhålla wi om tillstånd att här införa en öfversättning af denna scene:

Lady Macduff.

Hwad har han gjort, som honom twang
att fly?

Rosse.

Vi måste hafwa råttmod.

Lady Macduff.

Han hade intet.

Hans flykt war galenskap. — Om wåra bröder
Ej stämpla os med brott, wår fruktan gör det.

Rosse.

So wet om klotchet, mer än fruktan, ej war
skälet?

Lady Macduff.

Hwad, klotchet! — Till ate lemna barn och
wifka.

Sitt hus och sina titlar på en ort,
Från den han flyktar sjelf. — Ej os han äskar!
Naturens känsla saknar han. — Den arma
siskan,

Churu minst bland fåglar, strider dock
För sina små i nästet emot ugglan. —
Om fruktan vittnar allt, om kärlet intet;
Och klotchet fins ej i en flykt, som strider
Så rakt mot allt förstånd.

Rosse.

Min bästa fränka!

Jag ber er, öfwerlägg. — Wer, eder man
Är ädel, klok och känner bäst hwad tiden
För gerning fordrar. — Mer jag får ej säga;
Men oskäl är wår tid, då medwertstöst
Wi blifwa brottstige och riktet strämmar
Och, fast wi icke weta, hwad wi frukta. —
Så skakas wi uppå en stormig sjö, och drifwas,
Okunnige än hit än dit. — Nu går jag,
Men hoppas snart likwål se er igen. —
Owckorna upphöra skola, eller
Gå åter till hwad förr de wero. (till hennes son).
Frände!

Guds fred! —

Lady Macduff.

Han har en far och är dock faderlös.

Rosse.

Ej klokt jag handlar, om jag längre bröder,
Det skulle skada mig och er ej trösta. —

Alltså förwål. (går).

Lady Macduff.

Hör, Wår! din far är död.

Hwad will du göra nu? — Hur will du
lefwa?

Sonen.

Som himlens fåglar, Wår!

Lady Macduff.

Äf fryp och massar? —

Sonen.

Äf hwad jag finner, menar jag, som de.

Lady Macduff.

Näk! arma fågel, fruktar du ej nåtet,
Och limmet eller pil'n? —

Sonen.

Nej! hvarför Mamma? —

De arma fåglar ingen jaga vill. —

Dock Pappa är ej död, fast du så säger.

Lady Macduff.

Han är det! — Hur vill du få far igen?

Sonen.

Så! hur skall Mamma återfå en man? —

Lady Macduff.

På närmsta torg kan jag ett tjug mig köpa.

Sonen.

Will du då köpa för att sälja åter.

Lady Macduff.

Du talar så, som du förstår; och jag,
För din skull snart förlorar mitt förstånd.

Sonen.

Var min far då en skälm, min Mamma?

Lady Macduff.

Det var han, barn.

Sonen.

Hvad är en skälm?

Lady Macduff.

Nå, den som lofvar och som ljuger.

Sonen.

Och äro alla skälmar, hvilka göra så?

Lady Macduff.

Alla som så göra äro skälmar, och böra
hängas.

Sonen.

Skola alla hänga som lofva och ljuga?

Lady Macduff.

Så alla.

Sonen.

Hvilkå skola hänga dem?

Lady Macduff.

De bestedliga, det försås.

Sonen.

Då äro skälmar'nä narrar; ty det är af dem
nog ett tillräckligt antal, att öfvervinna de
bestedliga och hänga upp dem.

Lady Macduff.

Gud hjelp dig, fjolliga pojke! — Men huru
skall du få en far igen?

Sonen.

Om han wore död, så skulle du gråta efter
honon; och gjorde du ej det, wore det ett
godt tecken, att du snart wille skaffa mig en
ny far.

Lady Macduff.

Du lilla pratmakare! så du talar. —

Ett Sändebud (inträder.)

Guds fred, Ers nåd! — Fast för er obekant,

Dock wäl jag känner eder rang och titel. —

En fara, fruktar jag, er förestår;

Och will ni följa rådet af en ärlig man,

Så dröj ej här. — Fly fort med edra små! —

Wist är det grymt, att så förskräcka er;

Och att er skada, djestwulst elakhet;

Dock råds jag slikt er wäntar. — Himlen

Beskydde er! — Jag törs ej dröja längre. (Lär.)

Lady Macduff.

Hwarthän wäl flykta skulle jag, och hwarför? —

Jag intet ondt har gjort. — Fast nu jag

minnes:

På jorden lefwer jag. — Der ondt att göra

Welsnadt ofta blir, och dygden kossad

En farlig dårskap. — O skall jag wäl skyda

das då

Utaf det wärningsmedel qwinnan har

Att säga: intet ondt jag gjort. (Mördare inträda.)

Hwad wilja dessa?

Mördarne.

Hwar wistas er gemål?

Lady Macduff.

Jag hoppas på

En ort, ej så ohelig eller uskämb,
Att dina likar finna honom.

Mördarne.

Wrottelig är han.

Sonen.

Det sjuger du, din stygga bos!

Mördarne.

Hwad säger

Bedragar-ungen? (De sticka honom.)

Sonen.

Han har dräpt mig, Moder,

Jag ber er, fly! —

Desutom finner man här och der andra mindre betydliga utlemningar. S. ex. wid slutet af 2 Scen. i 1 Akt. (sid. 6.) säger Dofe: „Kall se min Kung.“ Heter i originalet:

I'll see it done.

What he hath lost, noble Macbeth hath won.

Hvilken tirad så torde kunna gifwas:

„Berättne det min blit!

Hwad han förlorat, ädle Macbeth fick.“

Sid. 10 läsa wi följande vers:

„Jag är, jag wet det, höfdinge af Glamis.“
som på Engelska heter:

By Sinel's death, I know, I am thane
of Glamis.

Att Sinels döb blifwit förbigången, torde ej wara skickligt, för förklaringen af Macbeths första upphjellsje. — Sid. 48 saknas efter werset 7:de: „Af lika styrka, lika egenskaper“ följande, som i originalet heter:

„the valued file

Distinguishes the swift, the slow, the subtle,
The house-keeper, the hunter, every one
According to the gift wich bounteous
nature

Hath in him clos'd; whereby he does
receive

Particular addition, from the bill

That writes them all alike; and so of
men" &c.

I originalet börjar 4 Akt. och Härescenen med dessa verser:

1. *Witch.* Thrice the brinded cat hath
mew'd.

2. *Witch.* Thrice and once the hedge-
pig whin'd.

3. *Witch.* Harper cries: — 'Tis time,
'tis time.

Af hwilka de twenne första äro i öfversättningen utlemnade och den tredje gifwen med någon förändring, så till mening som merer:

„Kopet går: Det är tid, det är tid.“ —

(Slutet följer.)

Först till ett Swenskt Critiskt Meaf-Lexikon, uppå de märkwärdigaste Ord och Talefakt, hwilka i allmänna sammanfö-
naden förekomma. Ur de bästa och till-
förlitligaste erfarenhetskällor samlade och
utgifwit af Benedetto Terzaruo:
1o. Första delen. Sthm. 1813. 64
sidb. 8:o.

Till efterföljd af Mabeners exempel, har
Förf. af närwarande arbetet företagit sig art,
i ordning efter bokstäfverna i alphabetet,
beskratta de i hans ögon största af sin tids
därskaper. Här kan således icke det komiska
fria willkoret drifwa sitt fantastiska spel,
utan är det den profaiskt beräknade qwickhe-
ten, som här utströ sina på punkten beställda
insällen. Du händer det, som bekant är,

alla dem som göra profession af att säga infall, att de omöjligen kunna göra alla lika pikanta, ja att flera nödvändigt måste misshägas och endast bewittna bemöddanden att bringa dem i dagen. Naturligtvis måste denna händelse också inträffa i en bok af 64 sidor. Flere af de härvarande artiklar, såsom: *Kristokrat*, *Bibliotekarie*, *Verfalla*, *Behörig m. fl.* befinna sig verkligen i detta fall; de äro mera krystade än qwicka. Andra äro, såsom *Elmat* t. ex. framställa endast gamla uslitna infällen ängo uppfluswade, och andra, t. ex. *Adelsman*, *Dankrute* o. fl. äro helt allvarsame och rätt fram moraliserande. Deremot medge wi, att några äro temligen roligt och snarigt uttänkta, bland hwilka wi till prof wilja anföra (sid. 25): „*Barberare*. Wilja gerna politicera och berätta nyheter. Äro afsworne fiender till finnar och karbunklar.“ Så bör ett infall vara besköffadt, att det är utan betydelse för mängden, men ämne till skratt för den estertänksame. — *Stundom* har auktor wetat ge sina sarcasmer en något mera genialiskt dragt, t. ex. sid. 40, under artikeln *Blänka*. „*Odugligheten* (berättar en gammal sabel) satt en gång och reflekterade öfwer sig sjelfi och sin talrika samtlj. Hon såg sig öfwerallt blifwa stydd eller utskänd, och meddelte dessa reflexioner åt sin systers *Sydsotsösheten*, som kom och gjorde henne en visst. Denna beklagade dem begge, och sedan de länge estersinnat, huru de skulle kunna göra, uppsående, påsunno de ändeligen *Konsten* att blänka. De satte på sig solar, skjernor och tular, beståde sig en wagn med två lakejer bakpå, soro sedan ut, och alla bugade sig för dem, fast somliga skrattade i hemlighet.“

Frans Volkmar Reinhard. *Witz* grafi. Öfversättning. Norrköp. 1812. (1813.) 31 sid. 8:o.

En kall framstäld biographi öfwer en så märkwardig och allmänt känd literatör, som den berömda Reinhard, i hwilken klart och opartiskt uppdragades gången af hans bildning, målet för hans sträfwanade, och resultaterna af hans bemöddanden, skulle wisserligen vara, på engång, en lika underhållande som underwisande skrifi. En sådan är dock icke den som det nu tillkommer Rec. att anmäla; snarare tyckes den ursprungligen blott hawarit en af den första saknaden afstrad uteförigare *Notis*, bestämd för någon periodiskt skrifi, hwilken gifning bestyrkes deraf, att i första perioden dagen och flockstagen blifwit utfatt, då den store Predikanten afled, men icke ärtalet. Detta har den tanklöse Svenska Öfversättaren troget härmat, utan att befinna det en sådan uraklöshet, i en tidning ej är wäsentlig, der det rätta ärtalutläses antecknadt öfwerst på bladet, men alldeles offkieligt i en egentlig bok. Man söker således här förgäfwes några underrättelser öfwer hans första utveckling, och hans ungdomshändelser, utan utgöres det hela af en general-öfwerfigt öfwer hans förtjenster som författare, religionslärare och embetsman. Huru den närvarande tolkning skall vara, kan den estertänksame sluta af det redan anförda prof på öfversättarens slurf, och flera sådana finnas nästan på hwarje sida. T. ex. sid. 4: „men då swulnaden på foten lade sig, höll han, om Påsten, de fjorton dagar efter hwarandra Kandidat-Examina.“ — Sid. 5: „Upplydd af häftig längtan att ännu en gång återse sitt födra faderland, Östra Pfalz, hoppades han att stärka sig till

denna resa genom det så ofta med framgång förenade nyttjandet af Årsmöbler, och för att i landtelig enslighet ostödd kunna få göra detta, tillbragte han fyra veckor wid den angenäma brunnen i Dresdens landskap." — S. f.: „Emedlertid, och så stor hans ofstynande ån war, öfverksam förblef wår, af plågor ån ej öfwerwundne lidande icke eller här." — Sid. 7: Han „hörde, just då han bars förbi, för sista gången den wälkända ringningen i Evangeliska Hofkyrkan, der det bekanta: vivos voco, och det Schiller'ska, till hjerts innerlig förening sommantråder den ålskande församlingen, genom Reinharde förträffliga ofhandlingsfått, nu i nära 21 år sannats." — Sid. 8: „Ty nionde brefwet af hans Bekännelser, som syntes en dårskap i så många Nationalisters (?) ögon" m. m. —

Sid. 14: „Bohenstrans, en liten marknadsstad (Marktstädt) i Hertigdömet Sultzbach." — Sid. 15: „Dialektik, snille (Witz?), sak- och språk-yminthet stodo den innerligen wördade präses alltid till buds." — Sid. 16: „De orientalistiska bibelspråken cultiverade och fordrade (födderte) han med frånghet, el utan kundskap i Arabiskan." — Sid. 21: „Såwida denne talare icke har någon öfwer sig i proprietet, påslighet och renhet i uttrycket." — Utom dessa exempel af den högsta, genom okunnighet och hasst uppkomna galimatthias, torde det förtjena att anmärkas, det den namnkunnige Heerens namn blifwit, sid. 6, estropierade till Heere; att ascetik, skrifwes sid. 10, asiatik; samt att Xenosidemus, sid. 17, kallas Inesidenius, m. m. m. m.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Zusentkonstlaren, af Aug. von Kotzebue. Öfversättning. Sthm. 1813. 59 sid. 12:o.

En affledad och i onåd fallen Envoye, Baron Fels, hade två söner. „Gerna skulle den husliga modren sjelf hafwa räckt de ålskande barnen deras första söda, men hennes dåwarande snuklighet tillät det icke, hwarföre hon måste antaga en amma." Denna amma togs från Hsel, och hon uppfostrade de små baronerna. Af dessa war den ena, Eugen, trög och obestutsam, den andra „liskig och sniklig, som hoppade och sprang upp- hörligt omkring i gräset, i sanden, i snön och i wattenpussar." Den som känner Kotzebue, wet af detta redan, hwem som blir ofbattarens ålskling. Baron Waldemar utrustas äfwen med

alla Kotzebueiska fullkomligheter; han lär sig nemt att styra båstar, tala Estniska, sätta in sönderglas, slå åder, spinna tåger, laga mat och bedinna trädens ålder, höjd och ståndpunkt (?) efter barkens beskaffenhet." Han blir också förmåld med den ädla Fröken Emilia von Hohenberg (dotter af en elak och hård gunstling), hwilken han finner wara det „åfkwärdaste (ålskwärdaste) wäsen i naturen," emedan hon läste „Contes à ma fille par Bouilly och Garves Tyska öfversättning af Ciceros bok om wåra pligter" (sid. 17). — Stilen är stytande och lått och tycks i öfversättningen ej hafwa mycket förlorat. Anmärkas måste det dock, att öfwer, skrifwes giftat sig (sid. 3 och 8) i st. f. gift sig.

S w e n s k
L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f w e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 3 .

A n d r a B a n d e t :

J u l i - D e c e m b e r . (N : o 2 7 - 5 2) .

U p s a l a ,

b o s S t e n h a m m a r o c h P a l m b l a d .

1771

1771

1771

1771

1771

1771

1771

1771

1771

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 27.

Lördagen den 10 Juli

1813.

R e c e n s i o n e r:

Strödda Anmärkingar öfver Prof: Öfversättningen af några ställen i Nya Testamentets Heliga Skrifter, af J. G. Bure. Sthm. 1813.

(Af en annan Författare.)

Hr Bure utmärker sig, framför de flesta sina enibersbröder, med sitt och lyckliga försök i flera lärdomspröfen. Det bär alltid räknas honom till beröm, äfven då man icke kan gifwa hans försök det fullkomliga bifall, hwaraf äldre och, under lång öfning, danade författare icke heller alltid kunna säga sig. Han granskar här Prof: Öfversättningen. Den är må hända icke selfri; men den är författad af Sveriges, på den tiden, lärdeste och förtjentaste män: en Auri vilius, Floderus, Ihre, m. fl. hvilka en läsare ogerna ser besylda för plattheter, origtigheter, förnafsvidrigheter, förvirringar, underliga transpositioner, m. m. Något må sägas till så stora mäns försvar, utan att förringa Hr B:s förtjenst,

eller afstycka hans vidare steg på Eregetsens ståt.

Hr B. menar, att man icke bördt säga: Marci Evangelium, utan Evangelium efter, eller af Marcus, emedan man icke kan säga: Celsii Gustaf den förstes historia. Detta härleder sig derifrån, att vårt språk icke medgifver två sådana genitiver; men man kan säga: Celsii kyrkohistoria. Man kan vara författare, utan att vara uppfinnare. — För att fästa sig wid Marci concisa stil, öfversätter Hr B. de första verserna så: Enligt Propheternas skrifliga utsägo: Si jag sänder å mina vägnar en herold, utlysande ditt uppträde, hwilken skall bereda dig din väg, dig till mötes — en ropandes röst: i öknens tillreder en Herrans väg — görer dess stigar banade; war Johannes döspande i öknens och predikade bättringens döspelse till syndernas förlåtelse. Det nekas icke, att Prof: Öfversättningen här, utan behof, ebraizerar. Den bibehåller dock närmare Marci concisa stil, som hvarken anförer herolder eller utlysta uppträden. — Mar:

cus skrifwer helt enkelt: Såsom skrifwit är af Propheterna: Si jag sänder framföre dig mitt budskap, som din väg för dig bereda ställ: En röst ropar: I öfven bereder väg för Herren; görer sig garna jemna för honom; framträdde Johannes i öfven att döpa och predika de dop med bättring. — Hr B. anser det vara en omening, att Prof: Öfw. satt: hans stigar; emedan hans, då skulle rapportera sig på Herran. Men sådant är alldeles origtigt. Det föreslagna: dess stigar, skulle då höra till vägen, hvilket icke kan så vara, emedan i texten då borde stå: *αὐτοῦ*, och icke *αὐτοῦ*. — Cap. I: 5. Här ogillas Prof: Öfw. Alle, som bekände sina synder, döptes; och föreläs: Alle läro sig döpa af honom, bekännande sina synder. Men Prof: Öfw. har med stål welat gifwa tillkänna, att icke alle, som utgingo till Johannes, läro sig af honom döpa, utan blott de som bekände sina synder; ty Lucas skrifwer uttryckligen, att Phariseerne och de Skriftlärde icke läro sig döpa. — Cap. I: 22. Ut i ordet *ἐξουσία* finnes wäl icke begrepp om wärdighet, men wäl af kraft. — Cap. II: 21. Prof: Öfw. Ingen syr en lapp af nytt kläde på en gammal klädning, anses wärdigare heta: Ingen sömar ett nått stycke nytt kläde på gammalt. Det Grekiska ordet: *ἐπιβλημα*, betyder egentligen en tillfats, som här betäcker ett hål på kläder, utan afseende nått eller onått, hvilket beror af hålets storlek. En sådan tillfats heter lapp. Det onda, som kunde hjälpas, är att *ἐπιρριπτεῖν* hwarfen betyder sy eller sömma, utan påfatta. Ingen sätter nytt på gammalt. Cap. I: 36. Hr B. will uti G. Öfwerf. behålla skepp, i stället för båt, emedan i texten göres

skilnad emellan *πλοῖον* och *πλοῖον*. Men såsom ordet skepp numera iklädt sig bemärkelse af stora fartyg, och på den lilla sjön Gemmesaret icke annat nyttjades än större och smärre båtar, synes Prof: Öfw. icke haft orsak att sådant uttrycka. — Cap. V. Hr B. anser, att icke Judar, utan Syrer eller Greker bodde wid Gadara. Men Gadara war en Judisk stad, och den första, som af Romarne eröfrades uti det stora Judakriget. Syrer och Greker bebodde hafskusten och högreland. Om swinen tillhört hedningar, så hade Jesus här hands lat emot en ofröflig ägande rått; men om Judar, twert emot Moses lag, på dessa ofslågsna berg, drefwo en förbuden swin afwel till afsättning hos Romerska krigsfolk, så kunde händelsen få en förmanligare wändning under åsyn af straff. Hr B. anser, att den besatte, eller ock ursinnige, warit hedning. Men af en hedning wäntar man icke detta Judiska tillrop: Jesu! Guds den högstes Son! Jag beswår dig wid Gud. Den förklaring, att alla Dämonerna, det är, alla den ursinniges galenskaps utbrott rusade mot swinhjorden, lemnar läsarn i lika mörker. Händelsen har en annan nyckel. — Cap. XV: 34. Prof: Öfw. har der rätteligen: Swi hafwer du öfwergifwit mig? Frålsaren kunde icke fråga: huru länge? Hr B. återropar Ps. XIII: 2. Men äfwen der kan heta: Swi förgäter du mig? Swarföre icke hellre återopa Ps. XXII: 1. der Jesus hämtar detta rop? — Joh. X: 22. Prof: Öfw. I Jerusalem firades templets Inwigningshögtid, och emedan det war elakt wäder gick Jesus in uti Salomos förhus. Hr B. anser G. Öfw. mera riktig och ökonflikad: Så war i Jerusalem kyrkomåssa och det war

winter, m. m. Såsom tyckomåssa säger intet i svenska läsares öron, har Prof: Öfw. med skäl förklarot, att man firade den årliga högtiden till minne af templet inwigning under Judas Maccabæus, sedan det af Antiochus Epiphanes blifwit med swinoffer orenadt. Hvad ordet *χειμων* angår, så menar Hr B. att det wäl hos Kalderna skundom betyder owäder, men att sådant icke kan åga rum i en historisk berättelse. Likwäl heter det till Pharisæerna Math. XVI: 3. I dag warder owäder, ty himmelen är röd och mulen. Man kan der icke sätta winter. Palästinas winter är icke annat än owäder, regn, slaf, storm. Undan detta owäder sökte Jesus skygd. — Ap. G. XV: 20. Hr B. anser, att den *πορευα*, från hvilken de omwände hedningar erhöles sig, war åktenkap inom förbudna leder. Det medgiffwes, att Prof: Öfversättningens uttryck: boleti, icke är det bästa. Att med *πορευα* icke kan förstås något, som i Moraliska lagen förbjudes, är ock rätt. Men att åktenkap inom närmasste blodsband, hwilket Hr B. öfversätter med skamlöshet, icke åsyftas, ses af 1 Cor. V: 1. der det heter, att detta brott, som på vårt språk heter blodskam, war oerhördt ibland hedningarne. Dem kunde icke förbjudas hwad, enligt blotta förnufts-lagen, redan ansågs med affly. Förbudet angick deltagande i hedniska offerfesternas Bacchanalier, hwaraf exempel finnas wid Baal Peors högtid. 1 Cor. X: 8. Dessa samqwäm kallas i Pet. IV: 4 liderlighetens tummelplatser. Dem borde de nyb omwände icke hwijsa, dels emedan de då ansågs af Judar med affly, dels emedan en sådan åsyn lätt kunnat föleda till åter-

fall. — Rom. X: 15. Huru lustige äro deras fötter, som frid förkunna. Det är sant, att Prof: Öfw. här fäster sig wid Ebraitiska talesättet, som nyttjar fötter för ankomsf. Så heter det: deras fötter äro snare att utgjuta blod. Ordsp. I: 16. Ef. XLIX: 7. Det skall dock alltid wara bättre, än det föreslagna: I hwilken behaglig tid taga de icke sina steg, som m. m. Meningen är: Med sågnad ser man fridens budskap framskynda öfwer de berg, som omgifwa Jerusalem. — 1 Cor. IX: 5. Prof: Öfw. hafwe wi icke magt att föra omkring med oss en hustru, den en syster är. Man är i N. T. wan, att broder och syster tages för trosförwändt. Kringföra är wisserligen icke bästa ordet, dock icke origtigt, då det får tillfatsen: med oss. Man skall hellre läsa detta, än det föreslagna: Kunde jag icke sällskapas af en maka utaf Christi trosbekännelse? — 1 Cor. XII: 3. Ingen, som talar af Guds anda, förbannar Jesum. Texten: kallar Jesum *αυδευα*. Att *αυδευα* och *αυδευα* brukas promiscue, samt förblandas, är icke så. Ordet *αυδευα* förefommer blott en enda gång, nemligen Luc. XXI: 5 och har der en helt annan betydelse. *Αυδευα* åter svarar emot Ebreernas bannlysning, *בגיד*, affild såsom skyggelse. Att gifwa Jesus ett sådant förbannelsens namn, war icke möjligt för någon, som talade af Andans heliga drift. Hr B. anser mera logisk hållning winnas, om man öfversätter: fild från Gud. Dermed uttryckes något helt annat; nemligen, att Jesus wore en från Gud särskild person; eller ock nekades Jesu menfliga naturs föröning med Gudomen, Derom är här icke fråga.

Αυθεντα μαγνητα, finnes icke, såsom det säges, på några ställen, man blott på ett enda. 1 Cor. XVI: 22. — Gal. I: 8, har Prof. Öfw. rätteligen öfversatt *μαγ' δ*, med annorlunda, d. å. med andra villkor för hedningar, då de öfvergå till Christendomen. — Eph. IV: 6. Prof. Öfw. Allas fäder, hwilken är öfwer alla, genom alla, och uti oss alla. Apostelen nyttjar här sin sammanpresade stil och utesluter prädicater, som af Hr B. tillsättes: verkande. Men då han säger, att Gud är för alla verkande, *διὰ παντων*, är Prof. Öfversättningens: genom alla, rättare. Partikeln *διὰ* kan här icke hafwa annan bemärkelse än genom. Att Gud verkar för alla, gifwer ingen mening. Apostelen vill säga: Gud är allas vår högste Herre; hvad godt vi uträtta, det verkar Hans kraft genom oss, uti oss, såsom Jesu bekännare, eller ock ibland oss, har Han sin Andeliga boning. Så säges öfwerallt Gud och Hans Ande bo uti benådade själar. — Col. II: Prof. Öfw. är der något orydlig, dock icke fullt oriktig. En willa kan ju wara grundad på fördom. Det föreslagna: Konklad wishet, ligger icke i Grekiska ordet: Philosophi, som här betyder Judisk wishetslära. Ej heller må elementa mundi öfversättas med werldsliga principer. Här talas om Judiska werlden. — Jud. V: 12. Prof. Öfvers. Märkna och ofruktsama träd. Hr B. föreslår: ofruktsama och märkna. Detta är tvertemot texten. Hr B. finner tankegången då naturligare. Prof. Öfversättarne hafwa ansett naturligare och med texten enligt, att ett träd måste märkna förwån det blir ofruktsamt.

Detta lilla försvar, hwilket Rec. ansett wara en pligt mot flera Lärare, har icke till

föremål att kränka Författaren, den han hellre uppmuntrar till widare undersökningar.

Handbok för Fruntimmer, i Aldre och Nyare Historien. Öfversättning. Sjunde Delen. 250 sid. Åttonde Delen. 285 sid. 12:o. Sthm. 1812 (1813).

Weckers Weltgeschichte für die Jugend (hwilken den svenske Öfvers. vill förwandla till en Handbok för Fruntimmer) intager ett ärofullt rum bland de universals-historiska skrifter, som i senare tider utkommit. Utom de första willkoren för hwarje häfdateknare, grundlig kunskap, och sannfärdighet, utmärkes detta werk af sådana förtjenster, som alltid stola tillwinna det alla tänkande läsares befragande. Den älsfwärde, förtidigt afledne Becker eldades af ett lifligt sinne, en warm kärlek för alle stort och ädelt, förenadt med urskillning och ett sunt omdöme. Nya, originella åsikter öppna sig wäl ej här — hwilket också af titeln tillräknagifwes; men föredraget i detta werk — sjelft ett arbete af en yngling — äger alla de egenskaper, som fångela och wälgörande verka på ungdomen: enkelhet men tillika naivitet, liflighet och behag. Detta gäller isynnerhet om Aldre historien, som är med mer kärlek behandlad och ofta med rörande waktighet framstäld. Också är Rec. af den tankan, att den ej misbräknar sig, som lemnar ett så widåfstrigt werk i ungdomens händer. Man tror att de unge läsarne stola förfruktas öfwer de många och digra volumerna, och sätter wanligen dem i händerna

ett tunt register på Ättal, dynastier, krig och fredstraktater. Äfwen ett sådant historiskt compendium bde icke uteläsa från undervisningen; men må en historia, som är nog fullständig och nog väl utarbetad, att lemna en leswande åsigt af händelserna, utgöra den första kursen!

Swed man likväl billigtwis torde kunna förebå Decker, är ett wist missförhållande mellan äfkilliga partier. En del phenomener hoswa så måfritt interesserat den eldige Förf., att han så länge uppehållit sig wid dem, (merendels stora karakterer i den politiska och i konstverlden), att han sedan blott flyktigt kan syfelfätta sig med mindre händelser. Detta tabel faller väl isynnerhet på de första delarna, ty i de följande står ungefär allt i behörig jemtigt; men äfwen i Årtonde delen af Originalen (hwaraf närvarande 2:ne delar utgöra wid påf två tredjedelar), hwilken omfattar det 17:de århundradet, intager Tysklands historia 228 sidor, Frankrikes 212, Englands 143, men hela det öfriga Europas sedan endast 92. Så äro i öfversigten af Frankrikes kultur, historia alla de leswande lärde och konstnärer på några sidor uppräknade, men Moliere har erhållit en fullständig leswernesbeskrifning; och i Swenska historien upptager en karakteristik öfwer Christina mer än 70 sidor, men det öfriga, från Gustaf Wasas död till Nordiska krigets utbrott, har måst finna sin plats på knoppast 4. Dock dessa utväxter äro så lyckligt bearbade, att man under läsningen anser dem som wälkomna stänker; men i ett werk, som är bestämde för ungdomen, är nödwändigt att lemna en harmonisk och jemn öfverblick af det hela, utant att med predilection colorera ett och annat parti.

Hier kan således ej annat än betrakta öfversättningen af detta werk, såsom en winst för vår literatur, helst då den hör till de flitigare, som hos oss utkommit. Säcksam är också läfarn för det att han här är förskorad från det enfaldiga joller, hwarmed öfversättaren af de förra delarna, den salige Angelini, fann nödwändigt att röra sina prenumerantinnor. Språket är ledigt, men wärdadt: på några ställen har dock originalets naivitet och behag lidit, isynnerhet då öfversättaren tillåtit sig förkortningar i stilen. Sällan är någonting wäsentligt utelämnadt; om ej t. ex. denna period i 7:de Delen (sid. 244 i Swenskan) om Moliere: „Ein Edelmann, wie manche glauben, ist er nie gewesen.“ Sådant har dock troligen skett af förseende: deremot har följande stymning (ester Corneille) säkert skett med öfwerläggning: Dem Freunde der Deutschen und schakspeare'schen Tragedie kommt zwar so eine französische Tragedie in Alexandrinen wie ein Stockspiel gegen einen vollendenen Oraclesang vor, indes wie sich der Nationalcharakter nicht nach allgemeinen Regeln beurtheilen läßt, so muß man auch über einen Nationalgeschmack nicht kritisieren wollen, sondern lieber glauben, daß diejenige Blüte, welche sich nun eben jedesmal eingestellt hat, auch allenthalben die einzig nothwendige, gute, und zu Stamm und Laub am besten passende gewesen sey.

Upplagan är väl korrekt, men liffa öfwer tryckfelen saknas: så bdr t. ex. 7:de D. sid. 18 för Calais läsas Chalais; sid. 238 för 1697 läsas 1627.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Lärobok för Unga Fruntimmer. Översättning.
Sednare Delen. Sthm. 1813. 78 sid. 8:o.

Janehället angifves vara „Sedolära i Exempel och Berättelser;“ dessa äro till antalet 66 och rubrikerna lyda sålunda: Vårslig Kärlek, Tacksamhet mot Föräldrar, Den lydige Dottren, Den olydige Dottren, Envishet, Den goda System, Den Beskedliga och den Obeskedliga o. s. v. — Rec. har väl icke ibland det ofantliga antal Sedolärande Berättelser och hvardagsanekdoter, deras vär litteratur kan berömma sig, läst några, som ord ifrån ord likna de närvarande; men han kan dock tryggt gå i borgen för, att dessa äro af enahanda natur som alla öfriga. Berättelsen börjar med att framställa en förtjenst eller ett fel, och slutar med nyttan eller skadligheten deraf. Framställningsfattet är hvarken högre eller lägre, än man i alla pensioner och barnkamrar får höra. I en tid, då man visserligen icke kan beställa allmänheten för läsgivighet, måste det förundra många, att brochurer af denna beskaffenhet finna bättre affättning än vissa andra skrifter, deras en enda kan innefatta mera för bildning och ljus, samt kosta sin författare oändligen mindre möda, än hela mängden af detta pappers- och tålamodsöddande moralkräm, hvilket så mycket mindre behöfver tryckas, som det tusende gånger är tryckt och som en någorlunda förståndig gouvernant, amma eller barnpiga kan vid förekommande tillfällen undervisa om alltsammans. Till bevis härpå må anföras följande ur 16:de berättelsen, kallad Det osnygga Barnet. „Kristina hade många goda egenheter; hon var slitig, beskedlig och godhertad. Likväl var ingen gerna i hennes sällskap, ty hon älskade ej snygghet, och en flicka som ej älskar snygghet är ingenstäds gerna sedd.“

„Kristina gick så långt i osnygghet, att hon stundom glömde att tvätta sina händer och sitt ansigte. Dersförre sågo de ofta så orena ut, att

snygga människor gerna höllo sig på afstånd ifrån henne. — Desså glömde hon nästan alltid att hålla mun och tänder rena, hvilka nu gifvo en så elak lukt ifrån sig, att man äfven derför ej ville komma henne nära, och det var högt motbudande att hysa henne.“ — „När hon spiskade, bar hon sig äfven osnyggt åt. Sina flottiga fingrar astorkade hon vanligtvis på sina kläder.“ m. m. Slutligen låter naturligtvis förf. henne inse och ångra detta fel, hvarjefter hon blef „en renlig och ordentlig flicka“.

Edmund von Horst eller Sanningemännen.
Översättning från Tyskan. Christianstad.
1812 (1813). 81 sid. 8:o.

Idel gamla bekanta. Edmund von Horst har en god maka, Charlotte, två snärra barn, Eduna och Wilhelm, „känsliga för det goda och sköna“ (för det Wilhelm löskäpper en hufvaget som han köpt) samt en son, Alexis, vid Universitetet. Derjemte en vän, Glitner, ärlig men svag. — Edmund har inlåtit sig i en process för att förswara den oskyldige Capitain Regan; Ministern, som naturligtvis är en bos och allvårdande, är hans motståndare. Glitner vill för-gåfves övertala sin vän att nedläggga saken; efter flera omständigheter hinner Edmund så långt, att hans gods blifva indragna, hans familj bragt i elände och han self med sitt goda samvete insatt på fästning. Men under ett krig finner Alexis utväg att under ett främmande namn vinna Turskens tacksamhet och förtroende. Tursken ångrar sig. Edmund återkallas från fästningen och belönas. Ministern tar till flykten och alla blefvo nu lika sälla som de förr hade varit.

Man kan se huru den förvirrade interpunktionen stundom gifver en annan mening är Övers. tycks ålysta. Språkfelen äro grofva och oräkneliga. Ex. brefvar för bref, dagliga rummet för hvardagsrummet. S. 3. „tog den sköna sammanste flygt“ m. fl. Se hvar sid.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 28.

Lördagen den 17 Juli

1815.

Till Herr P. Frigel,

i anledning af des Skrift, insdrt i N:o
139, 142 och 146 af Stockholms
Posten.

Hr Fr. börjar och slutar med den fdr-
säkra, „att endast omsorgen fdr sitt rätt-
mätiga förswar mot mina tillmä-
len afwungit honom en förklaring,“ och
förräder synbart sitt misnöje deröfver, att
„jag åfwen höjt min röst och sökt
väcka allmänna uppmärksamheten på nöd-
wändigheten af Choralmusikens förbättring.“
Så angelägen Hr Fr. wisar sig att blifwa
ansedd såsom den oskyldigt anfallne mannen,
har han dock glömt, att det är han sjelf
som först föranlätit denna musikaliska twist
derigenom, att han redan i en Pro Memos-
ria till då warande Pastoral-Viskottet wid
Niksdagen 1809-1810, oombedd, tillät sig
att häkla äressliga satsar och meningar, som
jag wid flera tillfällen tillkännagifwit. Wi-
dore yttar Hr Fr. sin farhåga att „insdrt
allmänheten inläta sig i ordwärling med en

man af mitt sätt att anfälla.“ Det
är sant, att jag, oaktadt bemödanhet att
wälja skonsamma uttryck, kanhända någon-
gång kunnat träffa sådana, som fallit Hr
Fr. mindre behagliga, och att jag, med
fullkomligt uppsåt att öfwerallt bibehålla det
allwar i skriftet som sakens wigte fordrar,
icke kunnat hindra att något litet stän af
löslighet fallit på Hr Fr:s meningar; men
med allt detta, har mitt sätt att an-
fälla alltid warit öppet och offentligt; jag
har aldrig, såsom Hr Fr., insmugit någon
Pro Memoria till något Viskott eller Com-
mitté, i offigt att densamma ej skulle com-
municeras med min motståndare; hatare af
skymning, har jag lagt allt infdr allmänhe-
tens ögon och påkallat des omdöme; och jag
har stueligen alltid afhållit mig från alla
personliga utfall, minst af den art, som Hr
Fr. nu tillåtit sig.

Men om också Hr Fr. sjelf ej gifwit
anledning till en dylik skriftwärling, skulle
jag dock ej frukta, att först hafwa höjt
min röst. Intet literärt ämnes utredans
de är fdr det närwarande mera wigtigt;

men då Hr Fr. ur min till Pastoral-Utskottet inlemnade Skrift citerat en titrad, hade han tillika borde citera hela stället, åtminstone hela perioden. Det heter der: „Nå man icke i detta motiv igenkänna afunden eller egennyttan; fastän jag alldeles icke nekade att jag gerna önskat och nästan heppats, att man hade uppdragit mig den befattningen, att lämpa musiken till de nya kyrkosångerna. „Nedan länge sedan“ (länge förut innan Hr Fr. sökte påtruga sin reformerande åtgärd *), „hade jag i närvaro af några män, som i staten innehafwa den högsta rang, bestämdt yttrat att min afsigt, i

*) „När sedan Psalmboksarbetet blifwit fullbordadt, är min oförgräpliga tanka, att utarbetningen af Choralboken på rätta grunder och såsom svenska församlingen det tarfwar, här uppdragas åt Kongl. Swenska Musikaliska Akademien, för hvilken det ej kan blifwa annat än både en pligt och ett nöje, att härutinnan använda den noggrannaste omsorg så att ett sådant arbete sedermera må kunna tjena till en fullkomligt pålitlig norm för kyrkosången.“ Så lyder Hr Fr:s insinuation till Pastoral-Utskottet. Det heter der vidare: „och blifwe då derför till mycken nytta, om en dylik upplaga af den nya Psalmboken beskrjdes, som den af år 1695, hvaruti Psalm-melodierna, enkla och ofonstade, med ziffererad bas, antoges till rättelse för Organister, Cantorer och Kloockare på landet.“

Den som härdfwer will känna mina tankar, läse Phosphoros 1810, sid. 62 och följ., och sedermera har jag i en dansk Psalmbok af Hans Thomisen, te. 1569, funnit ett förstal af Luther, som ännu kraftigare uttrycker min mening. „De wilde jeg gjerne at disse Sange kunde end oc settes ee sungis paa fire stemmer, paa

denna händelse, more, att anslå winsten af twenne särskildta upplagor till underhöd för de soldater, som i såderne-landets tjenst, på slagfältet förlorat sina lemmar.“ Jag har nemligen trott winsten af ett dylikt företag, som på tio år sonnelikt torde uppgå till minst 12,000 Riksd B. lo, bäst kunna omwändas åt dem, som för såderne-landet blott stålla hwad deras försäder före dem blott stålle för Religionen. Mina motiv ligga således i dagsljuset; de äro dessa: först en konstnårs och hwarje redlig mans önskan, att detta werk, som utgjort ämne för ett halft sekels bemödanden, måtte utöfas på ett sätt som hedrar dem, hvilka högsta omsorgen om detta wärf i nöder blifwit anförtrödd; och sedan, att allmänheten ej måtte tvingas att contribuera till enskilt föremål.

Jag går nu att punkt för punkt wederslägga Hr Fr:s anmärkingar.

1. Hr Fr. ogillar mycket, att jag i publika blad bestånde angifwit honom såsom författare af den Pro Memoria, som är följde Psalm-Committeens uppmaning till Religionens och Witterhetens Wänner, fastän, menar han, detta ej kunde vara annat än en blott supposition. Hr Fr. bör wara förwispad, att jag aldrig offentlig yttrar något, utan att från säker ort först inhämta upplysning; och då Hr Fr. nu widgår, att det är han, som werkeligen lemnat utkastet till nämnde Pro Memoria, så är ju derswid intet vidare att erinea?

2. För trenne år sedan sökte jag wisa,

det at Ungdommen (som og skal ubi Musicae de andre rette gode Konster opdrages), maatte haffue nogit til at fordriffue hine förgiffrige Hofewiser oc Riddelige sange.“

ty det hörde då till mitt ämne, att Professorene Rudbeck och Wallerius bortskämt en del af melodierna i 1695 års Psalmbok. Detta kan ju ingen, icke engång Hr Fr. neka, och jag har till öfverfödd också en annan gång närmare ordat derom? Hvarföre således upprepa det gamla? När man äger de mångsidiga insigter, som en Wallerius eller den store Rudbeck, lider man ingenting wid den upptäckten, att man någon gång bedragit sig: men fördrigt, måtte ej sanningen wore mera helig, än alla personliga satsar?

3. Hr Fr. har förflödat inemot twenne låta qvarstidor för att bewisa, att hans Indelning af Choral-melodierna icke är löslig. Hwad hufwudsaken angår, att man nemligen ej skrifwer en Lofpsalm på melodien af en Begravningspsalm, derom har det aldrig fallit någon tänkande menniska in att twifla, och Hr Fr. anser förmodligen ej wdra skalder för så ensaldiga, att de skulle behöfwa en dylik warning. Men att på det sättet, som Hr Fr., påstår att den Choral-melodien är tvenlig till en Dödspsalm, men den åter till Betraktelser öfwer det Ewiga Lifwet, detta är, om icke lösligt, åtminstone förwällande. Och om slutligen Hr Fr. tillsår, att det ej är någon hufwudsaklig skillnad mellan melodier till Döds- och Begravningspsalmer; — hvarföre då sätta dem i twenne olika classer? Så mycket mindre tack förtjenar ett dylikt besvär, när man, såsom wid uppsatsen af dessa schemata händer, på ett uppenbart sätt misleder skallden; och är det t. ex. Hr Fr:s förwällande, att daktylor insinuerat i en del af Hrr Wallins och Franzéns Psalmer, hwarifrån deras eget omdöme nog skolat bewara dem, om de ej haft förtvöende till Hr Fr:s metrisk

uppgifter *). Deremot träffas sådana misstag aldrig i Hr Doct. Ödmanns Psalmer, emedan deras Örf. icke är så obekant med choralens manér, att han begär dylika förseelser. Också ser den sakkunnige med mycken förnøjelse (hwilket också ej lånder dem till ringa åra), att äfwen Hr Wallin och Franzén smänningom låmpa sig efter de gamla godkända och riktiga rytmerna †). — Slutligen wet jag ej, hwaruti det särdeles ljuswa behag skall bestå, som melodien N:o 412 säges äga; den hör till de medelmättiga, och lär förmodligen af Hr Fr. ej kunna göras särdeles behagligare, än redan genom min behandling skett.

4. Jag fortsar att wid en reformation af kyrkofången anse det såsom ett fel, när twenne noter komma öfwer en stakwelse. Hr Fr. har citerat min Choralbok, der jag någongång tillåtit mig en dylik frihet. Jag måste såst upprepa hwad jag redan i N:o 20 af denna Tidning yttrat, att det är twenne olika saker, att ånyo (hwilket med redaktionen af en ny Choralbok lär vara frågan) återställa allt i sitt rätta skick, än att, såsom min affigt med nämnde bok war, förbättra en redan bortskämd sak, såwida den wanliga werrens

*) Till bewis tjänar Hr Doct. Wallins psalm: „Min själ skall lofwa Herran,“ hwilken wid första utarbetningen skrefs utan daktylor, d. ä. i riktig meter, men wid senare omarbetningen, enligt Hr Fr:s method, förwandlades till rent daktylisk. I Hr Doct. Ödmanns bearbetning af samma psalm finnas åter inga daktylor.

†) Se Hr Wallins Påskpsalm, i 2:dra H. af des Prof.-Psalmer, der rytmén är sakkomligt riktig eller tvertemot Hr Fr:s ském.

oregelbundna stik då kunde tillåta. Ofta råkar man på ställen, der man ej wet huru att hjälpa sig; att rådfråga originalet är ofta lika wärdligt, som att följa wanan. Jag har öfwer denna senare omständighet, nemligen bruket i svenska församlingen, äfwen rådfrågat Hr Fr., och twenne gånger, då jag följte hans råd, blifwit förledd att sätta melodierna N:o 86 och 221 i trippelsakt. Men äfäs på detta sättet de gamla selen genom nya meter-fabrikater, kommer det så långt, att saken aldrig kan hjälpas.

Hwad N:o 189 angår, har jag följt Luther. Hwad åter mitt förfarande med N:o 181 och 240 beträffar, länder följande till förklaring. Jag wisste att begge melodierna, isynnerhet N:o 181, söngos öfwer, allt olika i Tyskland, och såsom de stå noterade i Svenska Psalmboken, äro de fullkomligt obrukbara. Jag dechiffrerade således det äldsta originalet *), tr. i Wittenberg år 1544, och jemförde sedermera dermed den tillförlitligaste tyska Choralbok jag känner, utgifwen af Kühnau 1786. På samma sätt har jag äfwen behandlat N:o 240; och i afseende på de öfwerlagade syncopationerna, har jag följt Bachs och Kirnbergers auktoriteter, utan att anse det löna mödan att inhämta Hr Fr:s omdöme.

5. Att Hr Fr. ej kan läsa och ej förstå gamla originaler, bewisar hans anmärk-

*) Jag nyttjar ännu detta uttryck, hwaröfwer Hr Fr., som gör sig den mödan att corrigera ord och tryckfel, gjort sig smårolig. En jag kan ej annat än finna det riktigt: en Psalm af Luther, tryckt 1813, kan wifertigen — i jemförelse med en omarbetning — sägas vara ett original, äfwen så wäl som en, tryckt 1544. Det kan således gifwas flera originaler.

ning till melodien N:o 110; och att han någongång mistager sig om meningen i god swenskt prosa, bewisar det af honom anförda företalet till Statsrådets, Fr. Adlerberghs öfversättning af Æneiden, dit wi till ett grundligare studium återförwisa honom *). Föröfrigt, huruwida jag förstår den prosodiska declamationen, må de kunnige dömma af mina arbeten, t. ex. Kolbrunnskald och Manhem i Iduna; hwad Hr Fr:s insigter, så i declamationen som musiken i omlånhet angår, kunna de kånghända icke vara att förkasta, när de engång hinna bli bekanta.

Hwad nu åter det bewis angår, hwar med Hr Fr. här will kräpa mig, är det hans eget fel, om man åter skulle småle på hans befohnad. Hr Fr:s ord äro: „Hr Häffner har glömt, att han i sin egen Choralbok till nämde ord satt en heltakts med påföljande twenne halftakts-noter, hwilket, om jag ej bedrager (mig), skall beteckna en daktyl.“ Alla, som hos mig lära Harmonien, inhämta wanligen i tionde eller tolfte timman, att en disjonans ej kan förekomma på en kort taktedel i kyrkmusik, och en tillfällig, hwarken i werldslig eller andlig musik. Således förswinner daktylen; och man behöfwer eljest endast betrakta 7:de taktens i samtliga melodier. Jag har föröfrigt jemfört denna melodi med komponistens, som war

*) Det heter nemligen der: „Jag anser dessa accent-förändringar för ett, genom oakt samhet i uttalet, uppkommit misbruk, allstradt af wårt språks benägenhet att kasta accenten på första stavvelsen i ordet.“ — Strax förut: „att sådana accent-förändringar härleda sig från ett wårdsådsfärrer uttal.“ Men i psalmen bdr wäl ei vara fråga om misbruk, oakt samhet och wårdsådsfärrer?

Antonius Scandell, Kapellmästare i Dresden, † 1580. 1:sta, 3:dje, 16:de och 18:de takterna äro tecknade sålunda: taktens utmärkt genom en halfeirkel utan punkt, hvilken svarar mot vår ostrukna fyra fjerdedels takt; först en Brevis, derpå hänger en svart Brevis och sedan för sig sjelf en Semi Minima; hvilket (de gamle hade ej taktstreck) på vårt nu brukliga skrifsätt sålunda resolvers: Det första tecknet eller Brevis svarar mot en hel taktnot; den, som anförde musiken, slog då med handen ner och rakt upp; wid denna swarta Brevis, (jag måste hålla mig wid denna benämning, för att, i brist af riktiga typer, ändock blifwa tydlig), slog anföraren återigen ner, och detta tecken svarade mot en halftaktsnot med en punkt. På samma tid, som wi beteckna med en punkt, lyfte anföraren åter upp handen, och sedan följde Semi Minima, som svarar mot en fjerdedels not i vår nuvarande musk. — Jag begagnar detta tillfälle för att tacka för den anvisning jag erhåller på Rousseaus, Brospårs och Forkels arbeten. Men jag behöfwer ej dessa böcker och äger dem ej ens gång, och tror lika så litet på den musiks lärdom, som endast inhämtas ur böcker, som på Hr Fr:s kunskap i contrapunkten. Den af Hr Fr. anförda Magdeburgiska Psalmboken är falsk, eller har Hr Fr. sett falsk. Wi behöfwa ej gå längre än till gamla Tyska psalmboken i Stockholmska Tyska församlingen, hwaruti denna psalm af Nicolaus Selneccerus förekommer. Componisten iaktager der noga staswellerernas quantitet, men skalben har ej varit så granloga, som i sina öfriga psalmer. Första versen börjas der: Lobet den Herren; den andra: Singt gegen einander; den tredje: Es kann den Himmel; den fjerde: Der allem Fleische;

den femte: Es hat kein Luste; den sjette: Danket dem Herren; den sjunde: O Jesu Christe! Hwar äro nu daktylerna?

Utom redigt begrepp om den gamla musikens skrifsätt, måste man också inse, när i melodien tillökningar och ofskorningar äro behöriga, och äfwen detta är ej Hr Fr:s lysande sida, såsom af hans anmärkning till N:o 163 i schema: projectet kan inhämtas. Om en uppslags-skafwelse, enligt hans teori, i femte raden skulle insättas, wet jag ej huru den tillsatta noten skulle heta. Till sättes E, blir hela stropfen wet; tillsättes åter F, uppkommer tautologi; tillsättes åter G eller A, blir det slut med melodien.

Resonnementet öfwer melodien N:o 129, 263 och 380, äfwensom N:o 60 är nog swagt, att behöfwa vederläggas; ännu mer det ongående N:o 102. Ty hwilken utkom först från trycket, min Choralbok eller Hr Fr:s tafometrik?

6. Hr Fr. har anført inga skal, hwar för jag skulle ändra mitt omdöme öfwer N:o 147.

7. Angående N:o 148. Här rustar Hr Fr. sig så förfärligt, som det verkliga gälde en stor fara. Saken är denna. Wid genomläsningen af Hr Prof. Franzéns psalm, slog jag efter Hamburgiska Choralboken, tr. 1607, hwilken jag sedermera på flera ställen besunnit opålitlig, samt Königs, tr. 1738; jag begynte misstänka att jag verkligen felat; men wid en senare jemförelse med Kühnans Choralbok, och den i Wittenberg utgifna, fann jag deraf att metern råttast är denna: $\circ - \circ - \circ -$, hwarmed vår psalmbok också öfwerensstämmer. Sålunda är Hr Fr:s förbättring här lika så oriktig som onödig.

Angående det af Hr Fr. projecterade schemat till N:o 165, är det först omöjligt

att med alla konstens medel göra denna choral draglig; men Hr Fr. har till dess förbättrande lånat metern af en dans, så att denna nyskapade choral nu till punkt och pricka liknar en tysk bonddans *). I saknad af noter skall jag endast uppteckna twenne stropher: Melodien begynner i ettstrukna octaven; de noter som ligga öfver, tecknas med twenne tverstreck; takten är tre åttonde-delar, och tonen är *f-dur*:

=

$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$
c		f	g	ab		c	c	fd		c c b a

Hvad ljus öf-ver grif-ten; han lef-ver, o fröjd.

$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$
c		g	ga	ga		g	c	a		a ga ga g

Bort-väl-tad är ste-nen och in-seg-let bräckt.

Hvilken skada på poesian, som på ett så ovärdigt sätt missbrukas! — Man läse nu Hr Fr. patriotiska loftal öfver denna rytm!

8. Den sista punkten, hvilken Hr Fr. gjort sig mödan att beswara, åsyftar ett förswar för hans kärlek till daktylerna. Hr Fr. har i sådan affigt ansedt, att svenska församlingen i halstannat sekel i denna taktart sjungit: O Jesu Christ! du nådenes brunn, hvilket ej fullkomligt öfverensstäm-

*) Af denna dans kref jag verkligt en ballet på 1780-talet för Kongl. Operan; der den, såsom ännu mången bland Kongl. Orkestern läser minnas, dansades af Hr Marscadet samt Marsell Ulrica Åberg; endast med den förändring, att de noterna som nu swara mot Halleujah, nemligen:

c		a	g		f
c		f	c		a
$\frac{1}{8}$		$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$		$\frac{1}{4}$

repeterades och förvandlades senare gången till ett waldthornsolo, som åstadkom ett särdeles lifligt behag.

med rätta förhållandet. Det synes som detta ämne, hwilket utgöde ett af de huswuds-sakligaste bland mina grundlösa tillmålen, hade förtjent en grundligare undersökning. Jag nekar ej att Hr Fr. kan citera utländska exempel. Så har t. ex. i Tyskland merendels hwart tjugonde år någon nare uppsäte, (hwaribland för det närvarande mig wackerligt finnas twenne), som i trots af Luthers bestämde fastställda melodier, welat upphjelpa rytmien ej blott med daktylor, utan äfwen sökt införa contrapunktiska positioner, hwilka wänligen under läro-åren utarbetas, äfwen som fem- och fersstämmiga melodier med ej mindre än femdubbla baser, på det att melodiers karakter derigenom fullständigt skulle utveckla sig; också borde man wid Jul- och Pingst-tiden äga förråd på glättiga sängen i tre åttonde-dels och sex åttonde-dels takt; hwarmed Hr Fr:s daktylor wid glada tillfällen fullkomligt swara. Min tanke är att man hwarfen wid Julen eller Pingsten eller någon annan tid af året bde förståra sängens högtidliga wärdighet. — Swem påminner sig t. ex. ej wid vår nådigste Konungs fröning psalmen: Min själ skall lofwa Herran, hwilken war inråttad efter Hr Fr:s contrapunktiska läro-öfning? Jag har också, under min tjenstetid i Stockholm, uppsört några af Hr Fr:s fuga-exercitier, men Hr Fr. war så beskedlig och höflig, att jag på den tiden ingenting kunde neka honom.

Deßa och dylika uppgifter kunna ej förekomma owäntade af en man, som i en inläga till Pastoral-Urskottet tillät sig att yttra: „Det gifwes, ihynnerhet i Tyskland, Församlingar, der öffige är, att Psalmerna af Menigheten sjungas ganska sagta, eller hwad man kallat med half röst, hwilket,

enligt kunnige personers Intygande, som hört deras kyrkofång, skall göra en högst rörande, och för andaktens wida bättre påsande werkan, än det starkare och med de oij-nligaste moduleringar blandade skrif, man ofkast i våra kyrkor får höra, helst då mera bekanta Psalm-melodier förekomma." — Det enda märkwärdiga i detta omdöme är, att det på fullkomligt allwar kunnat inlemmas till ett Pastoral-Utskott, för hvilket man dock borde hysa mer afwäring. Såsom swar anförde jag i min Skrif till samma Utskott Luthers egna ord: „Lobe Gott mit heller, jauchzet Ihm Dank mit voller Stimme: Klagt mit Ernst; Dittet mit Demuth, in euren Gesängen." — Körf. har såwida rått, att i Tyskland finnas församlingar, som sjunga med sakta röst, och liksom hämnas att högt yttra sina inre önskingar inför Gud; men dessa församlingar äro sådana, der hwar och en, efter andans drift, uppstiger att blifwa predikant för dagen och de öfriga sitta med hängande hufwuden."

Jag går nu att med några ord granska de af Hr Fr. anförda ställen, hvilka ej kunna anses som upplysande ämnen.

Hr Fr. säger, att jag „tyckes taga för afsjordt, att min år 1808 utgifna Choralbok skulle wara antagen till norm för swenska kyrkofången." Till swar länder, att jag på inret ställe tyckes hysa den meningen: twert om känner jag nog, och äminstone bättre än Hr Fr., med hwad ofullkomligheter detta arbete är behäftadt.

Hr Fr. säger, att jag yttrat mig i No 1 af Literaturs-Tidningen, att jag tillbringat trefjerdedelar af min lefnad, för att studera Choral-musiken. Denna mening finnes der, men contexten wisar tydeligen, att den icke är af min hand. Om denna twist

förlänges, höra wi med hwarandra öfwerenskomma, att citera ärligt.

Hr Fr. underrättar mig, att ej alla melodier, som jag tecknat med D. M. L. ursprungligen äro af Doct. Luther; hwilket kunnat wara så mycket mera öfwerföddat, då jag förut på två eller tre ställen i olika skrifter upprepat detsamma, och tillika antydt, huruledes Luther behandlat de catholska Choraltern (jfr. Lit. Tidn. No 1).

Hr Fr. förebrår mig att jag ej „studerat det lands språk, der jag några och trettio år njutit skydd och utkomst." Jag har widgätt min ofkunnighet i detta öfseende, och wore det icke underligt om en infödd swensk och promoverad Magister borde öfwerträffa en utlänning, och fördrifft olärd. Mellertid har jag med omsorg sökt lära mig grunderna till swenska prosodien, hwilka jag först inhämtade af Thorild, och sedan dels under en lång praktik, dels genom umgänge med flera kunniga män sökt grundligen inhämta. Mitt första musikaliska försök war operan Elektra, författad under Thorilds uppsigt; mina öfriga arbeten må fördrifft wisas huruwida mina studier af prosodien lyckats bättre än Hr Fr:s, som scanderat 10 f sjunger som daktyl. — Berråffande ärer den förebråelsen Hr Fr. gör mig, att jag njutit skydd och utkomst i några och trettio år, tillstår jag att jag blott wäntat ett dylikt tillfälle af en domstol, inför hwilken jag wore anlagad för ett hårdt storebrott. Eller är det något sådant, att jag ej kan öfwerlygas der en Sekreter i Stats-Contoirtet ej förstår kyrkmusik? — Berråffligen erkänner jag med djup och wärdnadsfull tacksamhet, att jag, far för ätta ännu oförförda barn, wäl ej ännu njuter ett sorgfritt lif, men äminstone är skyddad för nöd under mina sista

dagur. Men också har jag under trettiofem år med trohet och nit sökt uppfylla de pligter som blifwit mig anbefallda, och om Hr Fr. äfwen från den ort der jag nu bestrider ett undervisningskall, derom will göra sig fullkomligt underrättad, hoppas jag att dessa underrättelser ej skola urfalla till min skada. Efter måttet af mina talanger, har jag också genom skrifter sökt verka: jag har till och med gagnat Kongl. Musikaliska Akademien, för hvars räkning jag flera gånger uppfört koncerter, och trenne som påserat för Akademiens elever, ibland hvilka jag endast will nämna Mademoiselle Eckman (sedermera Fru Sasse) från Gothland, och som sjungit på Akademiens så kallade Examina-dagar, hafwa af mig blifwit bildade.

Hr Fr. berör; hwaruti bestå dessa förtjenster som berättiga honom till ett så högt språk? Hvilka äro hans arbeten, hvilka hans elever, hvar spåren af hans verksamhet? Huru få finnas det i werlden som weta, att det gifwes en man, som heter Per Frigel? Jag will tro att Hr Fr. äger förtjenster som embetsman, att han så som Sekreter i Kongl. Musikaliska Akademien författar goda och wäktaliga protocoll och fördrifte nitiskt uppfyller de kall, hvilka han walt till sitt tidsfördrif; men ännu har han ej wisat, att han förstår att skriva en gifwen fyrstämning choral, så att alla stämmorna fins emellan sjunga.

Hr Fr. återoppar sig slutligen Konungens resolution, hwarigenom det blifwit Kgl. Musikaliska Akademien i näder uppdraget

att utarbete en förbättrad Choralbok. Men hör då ej jag äfwen till Kongl. Musikaliska Akademien? Slutligen är jag af den tankan, att enda sättet att erhålla en redig rytmik i Swenska Psalmboken wore, om någre af de kunnigaste bland Stockholms Organister t. ex. Hr Ahlström och Rosen, jemte en eller annan ficklig från landet, i samråd med de yppersta bland våra Psalmförfattare, förenade sig med mig för att reglera sången sådan den är wanlig i städerna och på landet, fastställde ett medium mellan lättheten att winna regelbunden meter för poesien och melodien genuina karakter. Wi hafwa lyckligtwis ej många metrer, som behöfwa en sådan förändring; skalden, som ej wore musikus, kunde då låta melodien spelas för sig och all vidare meter-tillverkning skulle då upphöra att wäcka oreda. Utkastet borde wara slutadt på en wecka, och hela Choralboken fulländad på trenne, och kunde sedan underkastas Kongl. Musikal. Akad. ompröfwande.

På detta enkla sätt erhöles en redig choral-sång öfwer hela riket, och alla Psalms Committeeens mödor och sammankomster för rytmens skull, hade derigenom en ända. — Men om också ingen annan winst följde af denna skriftwärling, än att daktylerna (hvilkas otyglighet i kyrkmusiken nu lär wara någorlunda styrkt) alldeles försvunne ur den nya Choralboken, skulle jag anse min möda tillräckligen belönt.

HÆFFNER.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 29.

Lördagen den 24 Juli

1813.

R e c e n s i o n e r:

Macbeth. Tragedie af Shakspeare. Öfversättning af Eric Gustaf Geijer. Upsala 1813.

(Slut från N:o 26.)

Swad åter sjelfwa det öfversatta bekräftar måste Rec. tillstå, att äfkilliga frasfer, ord och uttryck blifwit i tolkningen gifna mera afvikande från originalet, än kanske nödigt varit, t. ex. sid. 5:

„Lifsom den öster, som ger morgonrodnan,
Och sänder äfsmoln, och den wreda stormen;
Så utur segrens skör, ur medgångs källa
Ny sträck bröt fram.“

På Engelska:

„As whence the sun'gins*) his reflection
Shipwrecking storms and direful thun-
ders break:

So from that spring, whence comfort
seem'd to come,

Discomfort swell.“

Mera efter ordena wore denna tolkning:

„Som från den trakt, der solens glans begyns,

*) Hfw. har förmodt. med några editorer läst: gives.

Så äfkor ut och flappförderfwand' stormar;
Från källan så, hwarfrån og medgång skör,
Bröt morgång fram.“ —

Sid. 6 har öfversättaren Sanct Kolumbans ö, i stället för Sanct Columbi, ty i originalet står: Saint Colme's inch, och enligt Stevens not till detta ställe, är Colme's inch en ö i Edinburgska stären, på hwilken ett Capell finnes, helgadt åt St. Columbus. — Sid. 16: „Det öfriga min omsorg är.“ En sådan förswenskning: „Blott det är möda, som för er ej öfwas,“ hade varit närmare efter originalets: The rest is labour, which is not us'd for you. — Sid. 19 är worthy Cawdor, som riktigt gifwes med „wärde Cawdor,“ tolkadt genom „store Cawdor.“ Wid slutet af detta samtal äro följande werser:

„Which shall to all our nights and days
to come

Give solely sovereign sway and master-
dom.“

Sälunda tolkade af Hr Geijer:

„Som skall åt wära nätter, wära dagar
Ge all den lust en herrefkare behagar.“

Nogare wore detta:

„Som för de nätter och de dar som stunda,
Ät och en obegränsad makt skall grunda.“ —

Sid. 20 föreslå wi, i stället för:

„Och lusten känd här lätt och smekande,
— — — — (the air

Nimbly and sweetly recommends itself
Unto our gentle senses),

förfärande mera noggranna tolkning:

„Och lusten mild och ren, förvärfvat sig
Så lustigt våra sinnens gunst.“

Genom en så beskaffad version:

„ — — — — Wi äro för
Den nya höghet ni den gamla tillagt,
Blott edra arma förebedjare,“

af originalets:

„ — — — — For those of old
And the late dignities heap'd up to
them;

We rest your hermits;“

Skulle ett närmare sammanhang mellan delarna och en större trohet kanske uppkommit, än af den närvarande (sid. 21):

„ — — — — Nu till de gamla
Ni nya värdigheter lagt. Wi äro
Blott edra arma förebedjare.“ —

Sid. 22 har öfversättarna:

„ — — — — och blåsa in mitt mord
I hvarje öra, dränka uti tårar
Hwart enda öga.“

(Shall blow the horrid deed in every
eye,

That tears shall drown the wind). —

Skulle detta ej mera ordgrant kunna uttryckas? I. ex.

„ — — — — och ställa fram min gerning
För hvarje öga och der sammanslocka
En skur af tårar.“ —

Sid. 23 har öfversättarna uttryckt det svåra stället:

Letting I dare not wait upon I
would,

fäslunda:

„Och viljande och vågande ej — löpa
Som katten i ordspråket.“

Wi föreslå:

„Och låta Jag ej vågar rå uppå
Jag will, lik katten i ett ordspråk.“ —

Likå tro wi att Infirm of purpose bättre skulle tolkas med „modstulne,“ än — som det sid. 32 sker — med „vefslige.“ — Men

då öfvers., sid. 33, verterar textens ord: „Faith, here's an equivocator, that could swear in both the scales against either scale; who committed treason enough for God's sake, yet could not equivocate to heaven: O come in equivocator“ med:

„Min själ, en advokat, som kunde svära för båda parterna emot hvardera parterna, gjorde skälstycken nog, för Guds skull, och kunde dock ej advocera sig till himmelriket,“ så är betydelsen af ordet equivocator, antingen händelsevis, eller med nett och vilja, missförstådd. Med equivocator förstås, enligt Warburtons ord, en ledamot af Jesuitersorden: the inventors of the execrable doctrine of equivocation. Le Tourneur har också, i sin franska öfversättning lyckligt verterat detta ord med: Docteur de l'Equivoque. — Sid. 39 sinna wi:

„Än ej vår sorg i stånd att bryta ut
I verk och gerning;“

som ej är en noggrann tolkning af textens:

„ — — — — Nor our strong sorrow on
The foot of motion.“

Kanbånda bättre:

„Vår bittra sorg och saknad är
Ej än på gernings fot.“

Likå bör uttrycket, sid. 41: „Som ni ser,“ utbytas till: „Hwad, ser ni ej? (Why, see

you not); ty som vi weta af det föregående, betäckte ett mörker jorden, och härpå spår Macbuff med detta uttryck. — Ej mindre har den nog platta tolkningen af dearest chuck, med: „min lilla du“ (sid. 52) ganska mycket stört vårt öra. — Slutligen är det ett misstag, då den Engelske Generalen Siward allestädes nämnes och framställles som Malcoms (Duncans sons) farbror. Vår vara morfar, ty enligt Helsingshed, som Steevens åberopar, war Konung Duncans gemål, dotter af Siward, Earl af Northumberland.

Och dessa äro ungefär alla de ställen, wid hwilka man kunnat önska sig en trognare tolkning. Några finnas ännu, hwilka wäl ej äro ordagrant gifna, men Shakespeares tanke är i dem så lyckligt uttryckt, att man icke begär hans ord och wändningar. Ex. dessa rader i 1 Akt. 2 Scen:

„So they

Doubly redoubled stroakes upon the foe;
Except they meant to bathe in recking
wounds,

Or memorize another Golgatha.”

äro sålunda, sid. 5, förswensade:

„Så föllo deras hugg på fienden,

Som wille de sig bada uti blod

Och namnge än en hufwudskalleplats.” —

Widare dessa:

„Art thou not, fatal vision, sensible!

To feeling, as to sight? or art thou but

A dagger of the mind; a false creation,

Proceeding from the heat-oppressed brain?

I see thee yet, in form as palpable

As this which now I draw.” &c.

På Swenska, sid. 28:

„Är du, förskräckeliga syn, ej fattlig

För känslan som för synen? — eller är du

En doll i tanken blott, en stenbild endast

Utgående från hjernans feberhetta?

Jag ser dig än, och till din form så
kroppslig,

Som denna jag här drar.” —

Och dessa: „But this place is too cold for hell. I'll devil-porter it no farther: I had thought tho have let in some of all professions, that go the primrose way to the everlasting bonfire.” (Sid. 34): „Men här är för kallt att wara helwete. Fan må wara fans portwaktare! jag tänkte eljest släppa in några af alla professioner, som gå den rosiga vägen till det ewiga fyrwerkeriet.” — Och dessa:

„— — — and, as they say
Lamentings heard i' the air; strange
screams of death;

And prophecying, with accent terribles,
Of dire combustion, and confus'd events
New hatch'd to the woeful time.” —

Sid. 35:

„— — — och i luften will man

Ha hört en flagan, ryfelig dödsrop,

Och propheterande med skräckfull ton

Om mord och brand och bistra händelser

För land och rike, hwarmed denna tiden

Snart blir förlöst i plågsam södslowanda.”

Och dessa:

„Go, prick thy face, and over-red thy
fear,

Thou lily-liverd boy. — —”

Sid. 93:

„Gå, skubba dig i synen, att din segheet

Ätminstone må rodnas, krita figur.”

Detta om öfversättningens trohet, såsom tolkning af ett mästertligt original. Nu återstår oss att efterse, huruvida det är gifwet på ren swenska och i lättlytande, korrekt och med urkriften symmetriska verser.

Man har redan engång gjort Hr Sells

den förebräelsen, att han nog egenmäktigt behandlar modersmålet, och denna öfversättning lemna verkliga några exempel på konstruktioner och ordböjningar, hvilka ej med språkbruket äro öfverensstämmande. S. ex. sid. 13:

„ — — — att all min lifskraft
Förwäfs inför ett sten.“ — —

Man säger ej förwäfs inför, utan ut af någon ting. I Engelskan heter det: that function is smother'd in surmise, hvilket betyder: att lifskraften är krosad af en dröm.

— Vidare, sid. 19, står: „Inswepa dig i afgrunds mörksta rök.“ Imperativet af verbum Inswepa, heter: Inswep. — Sid. 20: „Wisa gladt behag.“ Ordet behag har ännu aldrig i Swenskan blifwit använt i denna mening. Och hela denna tirad:

„ — — — Wisa gladt behag!
Der fruktan bor, der skifta särg och drag.“
(„ — — — Only look up clear;
To alter favour ever into fear.“)

gifwes trognare sälunda:

„ — — — Ware lagn den blick!
Blott seghet tillhör skifta särg och skick.“

Wäst stötande är dock följ. sid. 70:

„Stå fram och gör hwad dig åläg.“

der det hwad Imperativet ålyftar, hwad således nu, i detta ögonblick skall göras, står i Imperfectum. Detta är en grammatikalisk inkorrekthet, som alltid är och blir obehaglig.

Innan wi gå vidare, till granskningen af Öfversis wersbyggnad, må wi anmärka, att han wäberänt använt bruket af den så länge illa anskrefna Apostrophen i all sin widsträcktethet. Och hwad som beröfwer af Öfversis säges, i hans polemiska försvar häfde i företalet, är wifweligen lika så riktigt som tänkwärdigt. Förbudet

af apostrophens användande har sin grund i den så högt falska och poesi-förstörande förställningen, att poesi endast är, och måste wara ett förändrade namn på prosa; att således hwad som ej passade i det obundna talet ej skulle passa i det bundna. Denna regel har också endast med consequence blifwit genomförd af det slags poeter, hvilka aldrig erfarit hwad inspiration är, och således aldrig lärt känna den genialiska werld — den äkta skaldens hem och fosterland, der alle wisar sig i andra förhållanden, och der andra lagar herrska, än i den prosaiska werkligheten. De förderfuga följerna af denna fördom, af den widskleptiga wördnaden för det stumma e, på Swenska werkskonstens och språkets accent, har Öfversis med styrka och grundlighet utvecklat.

I allmänhet äro Öfversis werfer lika lätt flytande som correkta. De enda ofwikelser härifrån wi kunnat upptäcka, äro följande, sid. 19:

„I detta nu jag känner en hel framtid.“

Samma förhållande är med ordet rättwisan, i den wers, sid. 22:

„Att plåga upphofsmannen och rättwisan.“

Liksom denna wers, sid. 105:

„O Gud med honom! — Här wi så nytröst.“

genom sin mängd af enstafwigheter, och deras inbördes ställning, blifwit nog tung.

„Originalens wersbyggnad — säger Öfversis i sitt företal — har jag sökt efterbildas,“ och här till är så mycket mera skäl, som Shakespeares war en så beräntsam, så alle öfwerwägende konstnär, att hwar och en som grundligt studerat honom måste medgifwa, att han ej använt en enda wersförändring,

ett rim, ett afbrott eller byllt, villkorligt utan med klart beräknad affigt. Det har således ej kunnat annat än förefalla Rec. besynnerligt, att på flera ställen, der originalet har rim, saknas de i öfversättningen, ehuru den, med liten förändring, kunnat blifwa lika med texten. S. ex. då Macbeth af Duncan får höra dennes beslut att utnämna sin äldste son till sin efterträdare och till Prins af Cumberland, säger han bland annat:

” — Stars, hide your fires!
Let not light see my black and deep desires;

hvilken tirad gifwes sålunda, orimnad, sid. 16:

” — Stjernor, döljen er
Ut (luset ej må se min swarta åtra.“
Hvem ser ej att den enklaste ändring ligger så nära till hands?

” — Stjernor, döljen er!
Ut (luset ej min swarta åtra ser.“

Likå är följande rimmade ställe:

” — Nought's had, all's spent,
Where our desire is got without content.
Tis safer to be that which we destroy,
Than, by destruction, dwell in doubtful joy.”

gifwet, i anseende till de twenne första verserna, utan rim (sid. 50):

„Att äga något är att äga intet,
Så länge ännu något återstår
För önsningen. Längst bättre att med dem
Vi undanröfje sig in i grafven sluta,
Än till att mördra först och sen ej njuta.“

Vi förefå:

„Swad man har wunnit, allt förloradt är,
Om icke tillfredskått är wårt begär:
Med dem man dödat wara undanröfd,
Är bättre än att njuta twifsam fröjd.“

På samma sätt är förhållandet med uttrycket af Macbeths förtrostan i 4 Akt.
I Scen:

” — — That will never be
Who can impress the forest; bid the tree
Unfix his earth-bound root? — sweet
boadments! good! —
Rebellion's head, rise never, 'till the
wood
Of Birnam rise, and our high-plac'd
Macbeth
Shall live the lease of nature, pay his
breath
To time, and mortal custom. — Yet
my heart
Throbs to know one thing; Tell me
(if your art
Can tell so much), shall Banquo's issue
ever

Reign in this kingdom?
Deja rader äro (sid. 71) sålunda tolkade:

” — — Som också aldrig sker.
Hvem har wäl presat skogen till soldater,
Och bjudit träden gå utaf sin rot?
Förtroffeliga budskap! Uppror, res
Ditt hufvud icke opp, till Birnams skog
Uppstår ifrån sitt rum! den stolte Macbeth
Skall lefwa ut sin tid och lemna andan
Ät dödlighetens allom lika lott.
Doct står mitte hjerta än att en ting weta:
Säg, ser er konst så länge, skall Banquos
släkte

Regera detta land?

Swarsöre ej?

” — — Som ock skall aldrig ske.
Hvem bjuder trä'n att röttern öfwerge,
Och presar skogar? — Ljuswa budskap! —
Dog!

Ej höj dig upprorshjesa! förrän Birnams
skog

Mycket från sitt rum. — Den stolte Macbeth skall

J förtid icke hinna af sitt fall,

J förtid dödlighetens lag ej ära. —

Än står mitt hjerta dock en ting att lära" m. m.

Läsaren finner lätt, att vi endast uppehållit oss vid brikterna: det goda kan endast betraktas i sitt sammanhang. En författare, som måste ha sin blick riktad på det hela, kan mycket undfalla; först genom öfningen blir det lyckliga naturer unnadt, att uppnå det måstaskeap, hvarvid kritiken nedlägger sina wapen och granskarn förvandlas till beundrare.

Jurnal för Fruntimmer. Andra Häftet.
Norrköping 1812 (1813). 80 sid. 8:o.

Närvarande häfte ger ingen anledning att ändra det, i anledning af det första häftet, sålunda omdömet öfver denna Journal. Här råder öfwen samma tanklösa wal of ämnen, och samma wärdselöshet i öfversättningen som i det föregående. Det innehåller 1) Mamsellerna St. Jauviers Historia (sid. 3-24). I den wisas „i en försvärande perspectiv," en förfärlig Reges-Armé, som dödar de stactars Mamsellernas föräldrar. 2) Fragment af ett känslösamt Arbete, hwarå Titeln ännu ej blifwit bekant (sid. 25-34). Indelat i 6 Capitel, och uppläsningen är, att författaren och hjetten återtager sin piga, Lisette, hwilken han fört ifrån sig, för att få tillfälle att bli melankolisk. 3) Wattviolen (sid. 34-38).

Är en artig Paromythi af Edward Sterne, hwilken förlänt en sorgfälligare tolkning.

4) Strödda Tankar af Fru Genlis (sid. 38-51). Författarinnan tänker frödt öfver dygd, wälgörenhet, hjerta, horet, werlden och måttligheten, och man måste lemna henne det witsord, att hennes strödda tankar äro fullkomligen äkwivalenta med hennes sammanshängande. 5) Sparfwen (sid. 51-52). En kostelig anekdot om en Sparf, Fru Helvetia och en sedel på 600 livér (sid. 52).

6) Kyrkogården i Zug (sid. 54-56), wäcker, enligt beskriwars ord, „moraliska tankar," och är således bättre än 7) Kyrkogården i Bury (sid. 56-59), som narrar slockorna att förlora sin oskuld. 8) Det Bedrägliga Utseendet. Är ett förträffligt stycke: emedan det består af blott åtta rader.

9) Uwinans Alderdom, har för offigt att upphöja en „förständig husmoders" wärde. 10) Morgonrodnaden och 11) Floras Wal.

Denna, liksom den föregående, äro en dålig öfversättning efter ett par af Herbers Paromythier, fast det här ej angifwes. 12) Ur Rosalies Dagbok (sid. 68-80). Om alla styckena wore sådana som detta, kunde denna Journal göra anspråk på ett blidare omdöme.

Det är wäl intet mästestycke, hwarken i affeende på djuphet och genialitet i åsigtarna, eller elasticitet i stilen; men der andas en warm och upprigtig, och öfwen från en wiss synpunkt sant fattad religiositet. — Som prof på framställningsfärdet anføres följande, för att öfwen ge ett kort begrepp om Fru Genlis' psykologi. Sid. 43: „Det är ändock sant att förnuftet, ehuru öfwerlägset det än må wara, icke kan ingifwa beundran och wäcka hänryckning, det är från själen alla dessa sublimes drag härledas, som för-

tjusna oss i våra stora författares arbeten,

Snillet tyckes blott vara en sammanförening af ett redigt och genomträngande förstånd och en känslösull själ." — Huru ser en stöddög häck (sid. 54) ut? Nyfiken är äfven Rec. att få weta hwad „Spaniens surmulna Dulunor“ (sid. 17) äro för djur.

Choralist Anmärkning.

Hwarje kännare af Choralmusik och älskare af sann kyrkosång skall wisserligen ogilla det schema, Herr Secreteraren Frigel uppgifvit till meter för No: 165, Gamla Psalmboken, eller: Gladelig wilje wi Halleluja sjunga. Hr Doct. Franzén, som måst använda hela huset af sitt snille och makten af sin konst, för att följa den uppgifna metren, har, endast ledd af sin rena smak, afwikt från den origtigheten att ät en kyrkosång gifwa uppdrag af två korta stafwelser. I en Rondo, Gavotta, March, låter sig sådant höra. Men kyrkosången, så länge Choralsens Annaler kunna rådfrågas, läser aldrig gifwa spår efter sådant manér.

Sjelfwa psalmen, sådan vår Psalmbok den nu framwisar, är i högsta måtto oregelbunden, men innefattar dock spår, att dess förste författare varit förd af Lutherska beknännelsens anda och lif. Det är icke heller svårt att inse, det första strophen är feminin, ty sådant råder i alla werserna. Melodien är ej heller något mästestycke. Den är derjemte redan förgåten och upplifwas wisserligen icke af den uppgifna metern.

Herr Häffner har i sin Choralbok, af gamla melodiers originala manér, behållit

det, som behållas kan, ehuru han måst sträfwa mot Swenske öfversättarens ofskicklighet. Så widdt man kan utstudera metern af psalmens nuwarande beskoffenhet, äro de två förste stropherna rimmande femininer; de två följande rimmande masculiner, äfwen så de två, som dernäst följa, samt den sista orimmad feminin. Will man äntligen behålla gången af denna melodi, så synes skickligheten fordra, att man bortkastar alla daktyler, och låter schema blifwa följande:

o — o — o — o — o —
 o — o — o — o — o — : ||
 o — o — o — o —
 — o — o — o —
 o — o — o — o

På detta schema kan originalmelodiens cadencer bibehållas; någon omwexling ske, som gör wersen mera flytande, samt en wärdig takt uppkomma. Originalets tankar kunna ock följas.

- w. 1. O Jesu! Dig Ditt folk skall sjunga
 Halleluja på Segrens dag.
 Vårt hjertas lof från helig tunga
 Sig höje Dig till wälbehag!
 Bestrålad ur Din grift Du går.
 Lif och kraft i ljusets spår
 Till trälsta werlden stannar.
- w. 2. Då jordens tungor offer bära,
 Beprija englar himlens råd.
 Då himlar sjunga Herrans ära,
 Skall jorden sjunga Herrans nåd.
 Med wäldig oem Du nederlagt
 Mörkrets här och syndens makt,
 Din seger wår är worden.
- w. 3. Si! Nådens röst från Fjar ljuder
 Att samla jordens spridda folk.

Det lifsens ord, som frälsning bjuder,
 Går ut en ewig kärleks colf.
 En väckt och krosad ande är
 Offret, det vår Gud begår
 Och sig till åra renar.

w. 4. O Fader! Så Din makt Du wisar
 I Sonens nåd och Andans kraft.
 Vårt hjerta gläder sig och prisar
 Den wård om oss Du har och hast.

Till ewighetens rymder förd,
 Tidens sång från läppar hörd,
 Din kärleks stöd skall wara.

Som nottryck i denna Tidning icke är tillåtet,
 har man öfversänt den hithörande förbättrade
 Choral-melodien till Hr KrigsRådet Hylström, som
 behogat lofwa des insörande i Musik. Tidsfördrif
 N: i 9, 10 och 11. I Hr Wiborgs Bokhandel
 inlemnas äfwen en affskrift, som på begäran uppwisas.

S m å r r e S k r i f t e r.

Batilde eller Kärlekens Hjeltemod. Historisk
 Händelse af Herr d'Arnaud. Qui (?) l'igno-
 re est heureux; qui le dompte est illustre
 La Henriade. Chant. IX. Öfversatt af Je-
 nette von Breda. Stbm. 1813. 70
 sid. 8:0.

Batilde, dotter af den från Englands thron
 fördesne Ermenfred, blifwer efter många misöden
 under ett diktadt namn, upptagen hos Archam-
 baud, Statsminister hos Clovis II i Frankrike.
 Medan ännu Archambauds gemål, den dygdiga
 Plectrude, lesde förälskade de sig i hwarandra.
 Slutligen afstider Plectrude, och då de älskande
 ej mera förmodade något hinder för deras före-
 ning, kommer Clovis emellan, som lärt känna
 Batildes kongliga hörd, och borttager henne för

sin favorit. Detta är grunddragen till närwa-
 rande tafla, som Arnaud i sitt bekanta, matt senti-
 mentala, med tankfrest rikligen försedda manér ut-
 målat. Öfversättningen är ledig, men ej i allmän-
 het språk-correct. T. ex. sid. 4: „intill hans tid
 hade detta slags äkdon blott nytt ja's af Drott-
 ningarne." Sid. 29: „Till äsynen af våra o-
 lyckor rigtade Batilde sina sörsta blickar; uti
 mödrer och uti sjelfwa armodets lidelser (passio-
 ner?) uppfostrades en Konungsdotter." m. m. —
 Desutom är boken full af tryckfel. Sid. 7: dy-
 dig, i st. f. dygdig; sid. 9: skämt, i st. f.
 skänkt och skydighet, i st. f. skyldighet; sid.
 31: brodes, i st. f. broders; sid. 35: tam-
 tal, i st. f. samtal, m. m. fl. De sista sidorna,
 fr. 67-70, innehålla historiska upplysningar.

U t l ä n d s k L i t e r a t u r. 1812.

Berlin. Die Edda, nebst einer Einleitung
 über nordische Poesie und Mythologie und einem
 Anhang über die historische Litteratur der Islän-
 der; von Fr. Mühs. — Hr Mühs, som i första
 delen af sin Swenska Historia med all sit sträf-
 wat att föderinga wärdet af de Isländska häder-
 na, blifwer sig också här trogen, då han utgår
 från den ideen, att hela Nordiska poesien, språket

och till och med gudalåran wore lånadt från
 Anglosachsarne, som äfwen sjelfwe hämtat sina
 gudar från Rom. Allt detta af en man som a-
 drig vdt och minst har kannedom af grundfres-
 terna; som icke engång använt sit och noggran-
 het i utförandet af sitt werk, hwilket, sedan hypo-
 thesen bortfallit, esterlemnar intet resultat, ingen
 enda ny idee.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 30.

Lördagen den 31 Juli

1813.

R e c e n s i o n e r :

England och Wales, erinringar till natur och konst på en resa åren 1802 och 1803, af Christian August Gottlieb Goede. Öfversättning. Första Delen. Sthm. 1813. 205 sid. 8:o.

Englands märkvärdigheter äro outtömliga. Man bör stunda det deraf, att ehuru ett så stort antal Resbeskrifningar rörande detta land utkommit, så läsas immerfort de nyaste med samma deltagande. Likväl må sådant härledas berisfrån, att England undergår ständiga förändringar. Nationella lynnet är oföränderligt; äfvenså handelsintresset och konstfliten. Men landets föremål syfvelsätta resande från olika synpunkter. En Archenholz och Wendeborn beskrifwa feberna och folkets karakter. En Swedenstjerna och Droling manufaktur och konstens yrken, o. s. w. Alle finna ämnen, som läsas med fågnad. — Hr Goede beskrifwer wäl här mycket, som är af andra utförde och redan ur andra arbeten kända; men hans filosofiska blick, hans kärnrika diktion och må-

lande stil äger den kraften att läsaren finner nyheten äfwen i de delar, med hwilka han redan är bekant. Hans arbete, som fordrat mycken flitlighet att klädas i svensk drägt, har ock fallit i goda händer. Man hade dock önskat några ord i ett företal om författaren och originalets tryckningsort. Rec. vill meddela ett kort begrepp om hufwudboken. Hr G. förer sina läsare som hastigast från Doves till London, som med sina af stenfolksröken brunfärgade orappade tegelhus icke gifwer stor wäntan. Men en resande förgätes snart utan, wid åsynen af den rikedom, smak och rörelse, som skäfer sig wid större föremål. En så stor stads topographi utgör wanligt ett tråkigt ämne, men Hr G. wet göra det intressant, så att man icke utan nöje följer hans första wandringar. London utwidgas och förskönas dagligen, med en förwäntande hast. Efter några månaders frånwaro fann Hr G. helagator och torg omsifna med nya palats, så att han trodde sig fara wilse, wid hufwudboken wäl kända trakt der han bott. Denna enorma rikedom sker dock icke hwarken på de äftriga

städers eller landsbygdens bekoftnad. Öfver-
allt är samma blomstring i tillagande. Dec.
menar dock att detta sedan 1803 tål någon
afsprutning, derigenom att Continental-systemet
gifwit Engelska industrien stötar, dem
ingen annan nation på jorden kunnat ut-
härda. Hr G. har sett både Paris och Lon-
don. Jemförelsen emellan dessa städer är
inrerfant; det ses dock att Hr G. som gör
Paris rättvisa, ger London företräde i det
hela. Dermed slutas första kapitlet. Det
andra fortsätter vandringen genom Londons
särskilda hushushusdelningar och man finner
nöje att vara i hans sällskap. Man får
der låra hwad Grofshandel är; att de omät-
ligaste rikedomar af klokt folk icke söjas på
en praktfull Bank och Börse; att de äkta
Grofseurerna samlas på Auktioner, der hela
skeppsladdningar gå för slaget, o. s. w. Bes-
krifningen om den smak, prakt och rikedom,
hwarmed köpmansbodarna utiras, är intas-
gande och läses med beundran. Äfwen mi-
nuthandlare söka wäcka uppmärksamhet genom
besynnerliga infall, påskrifter, sinnebilder.
En kryddkrämare hade till hölt en bikupa;
tillloppet blef så starkt, att flere of samma
handel äfwen tecknade sina bodar med biku-
por, så att förste uppfinnaren i tidningarna
tillkännagaf stället för den äkta bikupan. På
samma sätt fick en kryddbod renommé af en
ofantlig gråshoppa. Alla bodar bemålades
sedan med samma devise, och ägaren warnade
publikum oupphörligt för de falska gråshop-
porna. Handtwerkare isynnerhet eftersträfwä
att pråta med Kongl. Wapnet, som gifwer
tillkänna att i werkstaden arbetas för Hof-
wet. Detta går så långt, att man såg en
wacker bod, hwilkens ägare prålade i en på-
skrift, att ägaren war privilegerad wägglus-
utöfware i begge deras Majestätets tjenst. Öf-

wer en annan bod lästes, att man der för-
såldt äsnemjölk för Hertigen och Herriginnan
af York. En annan anhöll hos Kronprinsen
om tillåtelse att föra titel af H. K. Höghets
trädbbensmakare. Krämare nyttja alla konst-
grepp att skaffa sig köpare. En man, som
gjorde blyerts pennor, fann ingen afgång.
Han sticade flera wänner ut att i alla bodar
begära sådana af hans fabrik. Strax gjorde
denna efterfrågan, att han affåde sitt lager.
— Wid offentliga högtidligheter saknas spår
af den prakt, som borde wäntas hos en så
rik och äreslysten nation. Hr G. såg högtids-
ligheten wid fredens kungörande. Han fann
den å Hofwets sida alldeles icke swarande
mot ämnet. Marfalken, som anförde pro-
cessjonen, red i sin hwardagsklädning. Offi-
cianterna i wantliga hwardagsdräcker af olika
färg. Constaplarne kunde tagas för brands-
wakter m. m. Towerns herrligheter näm-
nas af Londons eleganter endast på spe.
Denna märkwärda byggnad beskrifwes dock
med des urgamlas siter. I der warande
Menageri underhölls Typpo Sahibs tiger,
samt ett djur, som något mörkt kallas Nyssa
björnen Suwarow. I Arsenalen funnos
gewär för 275,000 man i smaksull ordning
uppsålda. I Towern wisas ock Engelska
konungarnes kostbarheter. Man föres ges-
nom en mörk gång till ett trånge källarhål,
der en karing, med ett ljus i handen, bak-
om jerngaller, utur ett par gamla affar
framtager och wisar några spiror och kronor
samt gnällande anför deras historia. Folk-
mängden har sin ebb och flod i mån af äres-
tiderna, men också i mån af dagen. Hr G.
beskrifwer detta genom en dagswandring från
morgonen till sena natten. Wätningen är
stiftig och utgör en karakteristik, som läses
med nöje. Tredje kapitlet börjas med beskrifva

ning af de förföbningar stadens äldsta distrikt, Westminster, sätet i nyaste tider. Adeln har der welsat intränga sig ensamt; men köpmäns och Erämners rikedom bestridet dem der. Palatserne äro präktfulla, men icke stora. Ett palats af 50 till 60 fots framsida räknas till de största i London. Nec. menar någon origtighet hafwa tillkommit under namnet: fot. Sannolikt betecknas med detta mått Engelska Yards, som innehålla tre fot. Nec. slutar så, emedan sid. 15 omtalas en stor gata af 8 fots bredd, det är blott 4 swenska alnar. Kongl. Slottet St. James ligger undangömdt, har utseende af ett gammalt Spital. I des granstap råder en ödelig stillhet, några wisja tillfällen undantagne. Hofswets smärre Afemleer gifwas i Buckinghamshouse. Hofwet, som i präkt gifwer många enskilda företråde, ersätter sådant med nedlåtande twångsidsbet. Buckinghamshouse har en skön landlig belägenhet. I St. James park promeneras ej såsom för, utan i Hydepark och Kensington. Man kommer sedan till Picadilly, der handelsbodars mängd, rikedom och skönhet förwänas. New Bondstreet är i London hwad Palais Royal varit i Paris. Den förre har företråde i allt, utom Caffehusen, som, i det senare, äro med företräfflig smak inrättade och glade. Wid inträdet i ett Londonskt Caffehus tror man sig komma i ett mörkt Capell. Sätena fring borden likna Tysslands biskopskolar. Sällskapet steter tytt såsom Quakare, till des Portowinet börjar spräka. Der träffas dock endast wäl klädde personer och icke smuttiga figurer såsom i Paris. Torgen äro stora, omgifne af ståtliga Palats och hafwa på midten en gräseplan med planterade buskar. En dags beskrifning i Westminster är lika märklig som i City. Der

igenom går promenaden till Hyde Park, wagnar strömma, kuffar slås, Damer ropa, Herrar swärja. Mot oftonen framkomma rusige ynglingar från Apotheken, der de i syrgas, för en guiné, beredt sig till nattens liderligheter; mot midnatten kommo 5000 personer från städspelen i Coventgarden och Drury Lane. Man ser en trängsel af wagnar, fiktisufwar och stedschwande qwinnor. Hela London öfwerfles bäst från St. Pauls kyrkans högsta ställe, eller lykspeisen; men dagen måste wara ganska klar, annars ses endast mörka moln under åskådarens fötter. Uppgången dit är farlig, men utsigten belöande. De flesta wäga sig blott till Galeriet. — Sjunde Kapitlet. Londons dagdrifware utgöra en tolkrik här. Deras lif är ej ofundswärdt. De söka blott dräpa en ledsnad, som så ofta är Engelsmannens hemsot. Grunden ligger i förslappning af måttade njutningar. Nöjets behag ger ingen retelse. Öjligt är, att sådant blifwit ett mode. Det hörer till goda tonen att wara mjältstuf. Parisarne börja härma denna galenskap. Hos dem är sådant blott tillgjordt; men i London werkligt. Jemförelsen mellan begge städernas dagdrifware är naïv. De utleswade dagdrifwarne i Paris samlas alltid på samma Caffehus att prata om dagens nyheter. De samma personer träffas der oupphörligt, såsom woro de dit förwiste. De abonnera ständiga platser i Lyceerna, sofwa och applaudera. Londons utleswade narrar blanda sig i ungdomens ballrande nöjen, råffjagter, kappridningar, courtisera, m. m. De eleganta Damernas dagdrifning jemförd med deras systers i Paris, är låswärd. Nyfikenheten är otroligt rådannde i England. Någon utlänning införde en bur med två artifielli kanariefåglar. Under bottnen war en

mechanisme, som gaf qwitter. Alla tidningar uppfylldes med detta underverk. Sjelfve Erministern Pitt besökte detta lappri och satiriserades i dagbladen. Buren såldes för 500 guineer. Råparen bestormades med åhörare. Man böd honom i astrarde 2000 guineer; förgåfves. Rec. påminner sig hwar låst huru gamle Ministern Pitt gåtade denna nyfikenhet. Han låt annoncerat att i ett wikt hus skulle en konstnär infrysa i en glasboutselj. Billetter köptes omåttigt. Pitts dräng, som spelade rölen, hade låtit blåsa en ofantlig boutselj med träng hals, jemte hwilken han presenterade sig. Spektateurerne höllo stora wad mot och med; men konstnären smög sig bort genom en lönnodr och rymde med recetten. En Automat i fruntimmers gestalt, som wisades i Springgarden, förtjenar deremot att ses. Automaten spelar sexton särskilda arier på Fortepiano, med naturliga rörelser i ställning och blickar. Man tillåter och åskådarne se hela inrättningen med hjulen, som drifwa det hela. Men alle öfwertråffas af konstnären Merlins Museum. Rec. har icke rum för alla de konststycken, som här åskådas. Man måste beundra hans snille, men beklaga, att det till så stor del förspilles på lekaker. Miss Linwoods exposition af sydda målningar beundras, så för deras konst som myckenhet. Wedgewoods expositioner af manufaktur waror ådraga sig tillopp, dock icke alltid förtjent. De bekanta Panoramerna, som nu mera icke föreställa blotta landskap, utan ock fältslag m. m., wäcka stor uppmärksamhet. Twenne Auktioner besökes starkt af eleganter. Auktionisten Christjo håller der qwicka och prydliga tal för hwarje sak, som såljes. Han smickrar Damerna, då han säljer juweler. Han förs

wärswar sig råta handflappningar, men förs wärswade sig ock en process med sin wäls talighet, då han sålde en landtegendom. Bland andra egendomens tillhörigheter uppgaf han en ganska råck skog med hängande löf. Sådane ställen åskåas af Engelsmän; men inropare fann i stället en galge, i hwilken en tjuf hängde. Twetydigheten ligger i Engelska språket. — Femte Kapitlet har Rec. låst med nedslaget sinne. Det hörer till historien om menniskoslagrets förnedring. Det säkra antalet af de olyckliga wareser, som öfwerlemnades sig åt könets djurpasta deprovation, uppgifwes till 30,000 i London, men tros stiga till 70,000. Man hoppas deruti wara någon öfwerdrift. I Paris har denna klass från 20,000 nedsunkit till 8000, emedan lasten flyttat inom de gista, hos hwilka åka troheten anses såsom en löslighet. I London deremot hörer årens skapens renhet till den goda tonen. Man tröstar efter detta kapitels sorgeliga mätning med det bekanta St. Magdalenas Hospital, det enda i sitt slag i hela werlden. Det är icke ett öfkyrhetens tukthus, utan ett werkligt förbättringshus, der en förörd öfskuld kan återsdras från willan till samband med den engång öfwergiftna menskligheten. — Sjette Kapitlet handlar om Londons polis. Den bekante Colguhoun bewisade, efter mångårig undersökning, att London icke hade någon polis för säkerheten. Det missagade; men han hade rätt. Hans förslag att införa ett Pariskt spionsystem kunde ej lyckas bland Engelsmän. För stadens snyggheit, tillförsel, handels lätnad, äro anstalterna förträfflige; åsven för sjukwård; men ingen Sundhetspolis. De egentlige Läkare hafwa att fordra en guiné för hwarje visite. De fattige måste således förtro sig åt Chara

lataner, som äga fritt spel med menniskors lif. Universalmedel beprisas i alla dagblad. Doctor *Matt hews* försäkras sig med sitt universalmedel hafwa botat 80,000 menniskor. Doct. *Brodum* förjenar ärligen 8000 guineer med sin universelt hälsogiswande sirap. Hans annonser i tidningarne kosta honom ärligen 2000 guineer. Han drifwer sin sirapehandeln i begge Indierne. Han tillfaller wid de feter han gifwer, att hela Karor tillbedja honom; men han afwisar dem med lätsadt misnöje, försäkrande, att han ej skulle få ett ögonblicks ro, om han skulle betäckas af alla, som blifwit frälste med hans sirap. Doct. *Gardiner* nedsmetar facaden af sitt hus med beröm öfwer sina maskmedel. Burekar i pyramider af utdrefna maskar, äro desutom bewis. Han botar ock gifte radscalt wid 600 pounds vite. Sådane läkemedel säljas i öppna, praktfullt lysande bodar, med herrliga annoucer, och finna otrolig afgang. De präktigt sirade Apotheken, få undantagne, äro oförswarligt usle. Winförfälskning sker nästan uppenbart. Ingen ordning hålles wid högtidligheter. Hela Balconer nedfalla med äffärdarne. Wid trängsel förefalla råa exempel af spilda lif; ja intill 30 fullstörtade equipager wid ett enda tillfälle. Eidswådor äro signal till förwirring och plundring. Personliga tryggheten är obewakad. En ursinnig hof begick ett helt år misgärningar, sönderbet isynnerhet fruncimmers kinder, gaf dem sidosting med dolkar, sköt dem med wäderböfkor, utan att efterslås. Wintren 1802 sambundo sig en hop qwinfolk att stjåla barn, på gator och lekplatser. Alla dagar lästes förjande föräldrars efterlysningar. Om nätterna äro gatorna högst osäkra, och bewakas blott af 2000 gamla, illa besoldade och nästan alltid

druckne nattwakter. En slät anstalt i en stad, der hofwar sammanträdt i societeter, hålla offentliga sammankomster, besolda en bewäpnad Corps till sitt beskydd, hålla stall med hästar till flykt, samt stora magasin för sina rof. Nattwäktarne äro stundom deltagare i bander. — Sjunde Kapitlet beskriwer Londons i wisja fall söga bättre uppfostringsanstalter, men Rec. anser sig hafwa gifwit läsare tillräcklig anwising att i detta arbete lära hwad England nu är. Öfwersfåetningen vittnar om mycken skicklighet och rent språk.

Uppfinningarne. Läsning för Ungdom, af *Chr. Gerh. Wilh. Ritter*, Lärare wid Kongl. Real-Skolan i Berlin. Öfversättning i sammandrag. *Sthm.* 1813. 4 och stultstedels ark 12:0.

Det är med nöje man får anmäla en Läsebok för Ungdom, innehållande ämnen som nödwändigt måste intressera. Efter Rec:s tanka här öfwers. gjort ett särdeles lyckligt wal, som äfwen torde inskränka den ostast nog förderfliga Romanläsningen, då närwarande lilla bok skall på engång, under jemina omweringar af ämnen, både gagna och förnöja, samt kanhända äfwen hos något genie wäcka en lossig tåflan. Det som härwid kunde påminnas, är berättelsernas sammantvingda karaktär, samt att forskarn ej alltid kan granska uppgifternas ursprung och sanning: det förra torde kanhända wara ett slags förtjenst, då det senare knapt läres kunna ursäktas, då likwäl wid utarbetningen situationer så lätt kunnat anföras.

Bland de många slags uppfinningar som här förekomma, torde det tillätas Rec. wid en och annan göra någon liten anmärkning, rörande sådant som dels kunnat något bidra till arbetets fullkomlighet, dels ock uti en Swenskt öfversättning borde i noter under texten bifogas, för att befordra någon erkänsla mot våra egna patrioter.

Uti förra slaget hade man wäl wid Art. om Skrifkonsten borde wänta sig någon underättelse om de försök som blifwit gjorda uti Papiographien, hwarom läswärda anmärkingar finnas så wäl i Hr Silberstolpes Journal som uti Spectateur du Nord. — Wid Art. om Glas hade man skäligen wäntat få läsa några ord om fenster, så wäl om de ämnen dertill af älder och af särskilda folkslag blifwit brukade, som rörande äldren af glasfenster. Man finner detta ämne afhandladt i förbigående af de Wigny, uti dess Memoire sur la Peinture sur Verre, införd uti Journal Oeconomique för år 1757, utom flere författare i samma ämne. — Då frågan är om Glasmålning, så hade flera historiska uppgifter här om kunnat inhämtas, dels af de Wigny på nu anförda ställe, dels och isynnerhet hos le Noir uti Description des Monumens de Sculpture réunis au Musée National, sid. 258 följ. samt uti Hist. Merkwürdigkeiten des ehemaligen Elsaßes, aus den silbermännischen Schriften gezogen (von Joh. Frise). Strassb. 1804, sid. 125, 126 m. fl. — Wid. Art. om Kopparstickarkonsten hade wäl warit rätta stället att lemna någon underättelse om Polygraphien och Lithographien. — Då uti Art. om Skepp, wid slutet flera slags fartys uppräknas, hade för ungdomens undervisning ej warit ur vägen,

att i en not uppgifwa deras tillfaktighet från hwarandra. — Wid sid. 43 må anmärkas, att illuminerade Chartor sunnos långt före Häbners tid. — Då sid. 55 tiden anföres för ärskilliga slags Musikaliska Instrumenters uppfinning, hade man wäl ej borde glömma de nyare, såsom Baryton af Griegbacher, Mollachorda af Klattowsky, Harmonichorda af Kaufmann, Tremochorda af Kurze, Saxpiora af Light, Coelison af Maslowsky, Orchestrino af Polleau, Melodica af Dieffelsen, m. fl. — Sillfälningskonsten, som sid. 77 säges vara uppfunnen år 1397 af Wilh. Boedel, är förmodligen mycket äldre; och denne har tilläfwenturs upfunnit konsten att röka sill, hwadan Böckling torde fått sitt namn. Redan i Elfte århundradet war sillfiske i Sundet ganska starkt och utgjorde då ett af Skåningarnes förnämsta näringsmedel (Knytt. Sag. sid. 56), och i början af samma århundrade tillät Norrste Jartan Erling Sktaglason frigifne trålar att utfara på sillfiske (Prims Rr. sid. 364). — Här hade äfwen warit rätta stället att anförda några ord om Potatoes införande från Peru till Island 1565 och dess widare fortplantning i Europa. — Wid sid. 104 synes man äfwen borde nämna något om konsten att Wirkta, såsom äldre än Stickkonsten, o. s. w.

Uti senare slaget, eller sådana som närmare röra vårt eget fosterland, må man blott nämna: att sid. 7 hade kunnat nämnas, att redan hos oss i början blifwit gjord att tillverka Salmpapper i stort. — Wid Art. om Boktryckerikonsten, hade kanske borde ihågkommas, att genom Swenska Boktryckare denna konst blifwit först införd på Island och hos Calmuckerne. — Wid Art. om Ritning och Målning hade man wisserligen

borde nämna i en not om Hr Hallblads uppfinning att transportera Oljemålningar, samt Hr Major Fischers upptäcke att fixera Pastell; äfwen hade en kort underrättelse om skillnaden emellan Gouaches och Lavures målning ej varit utan nytta för den okunnige; äfvensom wid Art. om Kopparstickarekonsten ett ord om gravure uti Aqua tinta ej kunnat skada. — Wid sid. 57 må anmärkas, att ett slags Postinrättning i Sverige redan varit till i Herrig Carls (Kon. Carl IX:s) tid (se v. Orienmans Decon. Saml. I. Del. sid. 432. Jfr. Kon. Gustaf II Adolphi Hist. af Hallenberg, 4 Del. sid. 841). — Wid Art. om Telegrapher hade man väl skäligt väntat något om Hr Presidentens Edelcranz's stora förtjenster här wid, som äfwen utomlands blifwit wederbörligen erkände. — Wid Art. om Porcellain hade ej skadat att nämna om denna fabriks inrättning hos oss. — Sid. 75 hade man borde finna underrättelse om Brånwinsbränningens införande hos oss af Konung Eric XIV. Att nya Calendarii införande hos oss skedde år 1753 efter mångåriga studier; äfvensom CommerceRådet Ålströmers stora förtjenster om Wäfmanufakturverne hos oss, hade också på sina ställen kunnat nämnas.

Ware dock allt detta, hwartill mycket ännu kunde läggas, ingalunda sagdt att för ringa denna verkligen nyttiga bökens värde; utan blott att kunna iakttagas wid någon ny upplaga deraf.

— L — DE —

Handlingar ur Hans Excellence, Statsministerens m. m., Herr Grefwe L. v. Engeströms Bibliothek. Andra Häftet. Sbm. 1813. 6 och ett halft ark 8:o.

Äntligen har man åter hunnit upplefwa det tidehwarf då de uti Bibliotheker utdängömda handlingar, genom utgifwande, göras nyttiga för forskarn och häfdatecknarna. De mödor en Hadorph, Örnshjelm, Wenzelins, Celsius, Gjerwell, Loebom, Lagersbring, Troil, Lindblom, m. fl. nedlagt på detta hittills nog otacksamma fält, hafwa för alla tider beredt deras tacksamma ihägnad hos efterkommande. Huru olika sköpnad har och derigenom war Riks-Historia wunnit från Olai och Johannis Magni tidehwarf intill vårt! Och huru mycket, ännu mödkt, skall icke framdeles uti häfderna få en ljusare åsigt, då Mäcenater, från enskilda och allmänna biblioteker, skola bidraga till dylika skatters utgifwande! Men då alla ej hafwa de insigter som fordras till utgifwande af diplomatiska samlingar, som ofta för mera begriplighet fordra upplysande noter, så önskas, att de Herrar som hafwa både wilja och förmåga att låta ljuset spridas, äfwen för detta ändamål måtte söka och träffa skicklige editorer. Hwad nyttiga, wigtiga upptäckter och handlingar skulle icke då fråsas undan tidens råvande tand! Huru wigtiga äro ej de föräd af handlingar som förwaras å Stockholms, Upsala och Linköpings publika biblioteker, uti von Engeströms, Wachtmeisters, Brages, Stiernelds, Reschers, Thams m. fl. privata boksamlingar, och hwad skulle ej historien winna af deras utgifwande! — Då Hr Professorene i Upsala och Kongl. Riks-Bibliotekarien i Stockholm använde någon ledig stund på dylika

saker, så har man ock rättighet att wänta ett wärdigt wal och noga handläggning wid utgifningen.

Närwarande samling innehåller: 1:o Några Handlingar till K. Grefwe Welsingks Historia, som i förening med de handlingar Afsh. Björnell infört i sin Sw. Mercurius 1761 och Profes. Neikter i des Collectaneis Monumentor. Historiam Svecan. illustr. Skola lemna mycket ljus så wäl åt denne Herres biographi, som åt politiska ställningen under Kon. Fredrics tid. 2:o Handlingar hörande till Widstepelsens Historia i Sverige, under K. Carl XI:s tid. Det äro 2:ne Regeringens Circulairer till Erke-Biskoppen och Biskopparne, om kyrkobödens läsning mot trollpackornas tyrant: gamla stafningsättet synes öfwerakt bibehållet. Wid aftryckningen af det första Circulairer har ett oförlägligt tryckfel insmugit sig, som gör att man ej wet till hwilket år det verkliga hörer, då öfra rubriken har 1665, men dato wid slutet är af den 19 Decemb. 1669. 3:o Arke-Bist. Eric Benzeli den yngres Berättelse om en undersökning, rörande Fröken Hedwig Taube och dess förhållande till Kon. Fredric; af den 16 Apr. 1739. Innehållet är märkligt, ehuru saken förut är känd. 4:o Recension af en skrift kallad: Kärlets-Balk, skrifwen på

Jeansöfka af Herr V*** och där utur öfversatt. Tryckt uti Paris år 1740. 28 sidor i stor 4:to, utom titelbladet. Originalet är Code d'Amour par Voisenon, och den för sin tid owanligt goda öfversättningen är af Frih. Carl Gustaf Ceders-Hjelm, enligt flera Biographers intyg. Hwad som förtjenar anmärkas är tryckningsortten. Den är wäl mindre allmän, dock hade den i Nereis tanka borde lemna rum åt någon mera sällsynt bok, hwarpå godt förråd finnes i von Engeströmska biblioteket.

Mången torde wäl önskat, att här få läsa några märkwärdigare handlingar, men walet bland en större mängd blifwer ofta swårare än man i början kan föreställa sig. Allmänheten har alle stål att önska, det fortsättningar af detta arbete ostare måtte få skåda hufvet, hwarwid Hr Utgifwaren dock torde bifoga nödiga upplysningar, som så ofta behöfwes, och lättast kunna åstadkommas af den, som har fullkomlig tillgång till nödiga böcker och skrifter.

Mätte Kongl. Biblioteket i Stockholm äfwen låta sina handskrifter uti Swenska Historien utgifwas, äfwen som de Wärda Brevväxlingar m. m. som i Linköping finnas, skulle blifwa en wälkommen gåfwa för en i upplysning ständigt stigande allmänhet, ja äfwen för utlänningar!

— L — DE —

Då till flera Exemplar af Macbeth ingen tryckfelsförteckning kommit att blifwa bifogad, och den som åtskjer andra är ofullständig, anholder författaren att i arbetet följande de betydligaste fel rättas: Sid. 4 r. 12 nedifr. l. 1 r. 0. d. a. s. C. 6 r. 15 uppifr. till, l. till. C. 8. r. 17 nedifr. trummar, l. trumman. C. 13 r. 12 uppifr. en, l. ett. C. 13 sista. En, l. Er. C. 16 r. 5 nedifr. ån, l. år. C. 21 est. VII C.

infattes: Ett rum i fottet. C. 63 r. 9 nedifr. råd, l. då d. C. 57 r. 2 uppifr. Då, l. Du. C. 31 r. 14 nedifr. l. tröst. C. 71 r. 6 nedifr. läs werten sålunda: Hwem kan wäl preka fogen till soldater? C. 71 r. 3 nedifr. till, l. till. C. 80 r. 12 upp. andra, l. arma. C. 80 r. 7 upp. varit, l. swurit. C. 95 r. 11 upp. till, l. till. C. 93 r. 13 ned. gōmma, l. gerna. C. 102 r. 5 ned. då, l. du.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 31.

Lördagen den 7 Augusti

1813.

R e c e n s i o n e r :

Poetisk Kalender för år 1813. Utgifwen af Åkerbom. 6 ark (med 4 musikbilagor), och Supplement till Poetisk Kalender för år 1813. 295 sid. 12:o.

Det bifall allmänheten skänkt Poetisk Kalender för år 1812, röjer att nation ej är så kall för Skaldemöns gudomliga lekar, som ofta blifwit öfverklagadt. Det har twertom wisat sig, att om blott sanna, poetiska ljud höja sig, finnas öfverallt för dem känsliga sinnen. Uppmuntrad af denna framgång, har Utgifwars äfwen för innewarande år skänkt oss en lika dyrbar Nyhetsgåfwa, och om allmänheten ej med lika warm wälwilja omfattat denna som det föregående årets, har den dertill uppgifna orsaken varit, att denna ej äger mera än trenne stycken af Utgifwars egen hand. Sant är det äfwen, att man i denna förgäfves söker en såld af så hänförande Skaldestycken, som de oförgångliga Blommor, hwilka han förledet är inslättat i Swenska Camerans

lockar. Men det oaktadt innehåller äfwen detta års Kalender stycken af sådant wärde, att den försvarar sitt rum som den första af Swenska Poesisamlingar, och äfwen bland de fleste utländska Musen-Almanachor. — Dessa stycken äro dock af den art, att de ej egentligen låta recensera sig; det bästa sättet att karakterisera en lyrisk dikt, är det att deröfwer krusa en dylit; den blomma som Botanistens hand sönderplockat, är icke blomma mer, utan en torr skelett som han uppkliftrar i sitt Herbarium, ej för att njuta hennes lukt eller fågna sig af hennes lysande färgor, utan för att weta hennes namn, hennes rum i systemet och hennes medicinska eller ekonomiska nytta. Wi wilja derföre inifrånka oss derwid att, genom uttalandet af det intryck, som hwarje poem på oss gjort, återwäcka minnet af de känslor, som de fleste läsare wid deras första njutande erfarit. Härwid skola wi förena alla stycken af hwarje särskild författare till gemensamma områden.

I ett företal framför Samlingen har Utgifwars förklarar sig öfwer sina åsikter af

poesien, hvilka delas af författarne till dessa försök, „gemensamt fostrade af en witterhet som man kallar den nya,“ och derjemte afwisat de befolkningar, hwarmed en bekant Antagonist fördom förwärfwade sig ett twesydigt rykte. Detta har blifwit utfördt med lika mycken wärma och kraft som forthet, och öfwerallt har man hört beröm öfwer den gentalska urbanitet, som utmärker detta lilla polemiska måstersycke. Efter detta öfwergång wi till Kalenderns egentliga innehåll.

Allegro och Adagio, Slädsfarten och Stegeborgs Ruiner äro dikter, som, ehuru af olika värde sinsemellan, dock med omöjligkänneliga drag föräda sig som söster af samma fader. Det första intager kanske med full rätt främsta rummet i denna samling. Man har uppkastat den frågan, om det skulle wara möjligt att öfwersätta musik på poesi. Denna fråga är faktiskt bejakad af författarn till detta stycke, der han under Allegros namn symboliserat den yrande glädjen och under Adagios den suckande längtan, och förenat till harmoni dessa stridiga känslor, — flutligen förnildrade, den föra till minne och den senare till hopp — i en lofsång öfwer musiken, som genomtränger hjertat. Så hafwa wi fattat andan af detta poem, i hvilket ett ända nästan till inarticulering gränsande omedelbart uttryck af känslan, mer hörs och känbara än synbara bilder, en rikt omwexlande werksbyggnad, och allt bildar en musikalisk symphonie. Att uttrycket för det kalla förståndet någonsång synes nog dunkelt, kan, i följe af det föregående, ej läggas detta stycke till last, då det enligt sin natur, mer måste kännas än begripas; deremot må anmärkas, som en sällsamhet, ett språksfel i dessa verser:

„Var net på sippor slumrar wid källan,
Willigt i gröna lindorna snård.“

— I Slädsfarten har skalden welat uttrycka den muntra fröjd, som nordens snöiga och stjernklara winter erbjuder sina rofka barn. Men ehuru detta stycke wiserligen skulle hedra mången annan, och ehuru rikt det är på detacherade skönheter, måste Nec. bekänna, att det synes honom som det swagaste original-poem han seit af denna hand. Det tyckes som den stämtande glärlighet Jörf. här will uttala, ej wore hans genuina känsla, och att, oakadt de loford han södar på Norden, hans själ dock långtande tillbaka blickar på Eddern, som sin själs rätta faders nealund. Och de ryktbara verserna:

„Champagne är ju Eiden,

D. s. socker är Dikten,“ o. s. w.

innehålla i selskwa werket ej annat än en slags förädling af den valerianitet, som uttrycker sig i jagandet efter besynnerliga öfwerensstämmelser. — En sannare och djupare anda uttalar sig i Stegeborgs Ruiner, och denna Sång skulle otwifwelaktigt wara ett fulländadt måstersycke, om öfwergången från den herrliga lofsången öfwer Riddartiden till de sorgliga minnena af Södernealands förtvunna storhet blifwit rikligare bemedlad än i denna stroph:

„Så riddartidens minnen, fallna borg!

Du lär åt Iutans motto återswar:

Mer smärtligt dock du hwifvar till min sorg,

Att öfwen Svea hjeltars moder war.“

Likå torde det, att kalla ett flott för gudars tids fördrif (sid. 74) wara en nog stark metaphor.

War: Ulfwen, Selwin och Nattribdarn. Dessa trenne Romanser tyckas hafwa att tacka en förtrogen och lesiwande bekantskap

med förfädrernes kämpar för sin form. En del af det gamla språket, och dess obsoleta och provinciska böjningar ha, i anledning här af öfvergått i dem. Skada endast, att detta bruk af föråldrade talesätt synes underfundom vara med alltför synbar affigt sökt, och öfvergår till ett stående manér, hvilket ej väl öfverensstämmer med den Romanzens tillhöriga oberäkade ensalden. Dessa anmärkningar gälla dock ej egentligen i ansesende till det första af dessa stycken, hvilket visserligen alltid skall utståda äfven den strängaste kritik, så länge den är rättvis och öfvervillad af heterogena affektier. Och för att få detta givades förtärlighet bewittnad, behöfs det wist icke mer, än att påminna den sakkunnige läsaren om den klara framställningen af sagan, och den rena känslans och warma religiositetens poetiska uttryck. — I Nattribdaren tycks skalden ha welat uttrycka en djupare och mera genialt idé; och om wi ej misstraga oss; är det människans stridande wandring genom lifwet, som Hörf. här hast för affigt att symbolisera. Men denna idé har öfverwäldigat honom under utbränder, och beröfwat honom förmågan att klart framställa den. Det helas hållning och äfärdighet går förlorad genom de beständiga tilltalen och swaren, hwarunder Nattribdarn förblifwer helt och hållet passif. Här har också Hörf:s tycke för archaismer i högsta mått utbrustit. Oaktadt dessa brister, äger dock detta skaldestycke likwäl flera förtjenster, som berättiga det till sitt rum i denna samling, bland hvilka wi må isynnerhet nämna den originella och wälljudande wersbyggnaden. — Helwin är wäl det swagaste af dessa trenne poemer. Det äger nästan alla Nattribdarns brister, med saknad

af flera dess förtjenster. Icke dess mindre har det dock äfästliga rätt wädra werket, och de båda sista stropherna föräda omotståndligen Hörf:s nära bekantkap med poesins ännaste hemligheter.

I Indiske Kärleksguden är Wedangmythologiens dike om Rama framstäld, icke utan naturlighet och gratie; i en ledig och wälljudande wersbyggnad. I hetswa werket är det dock blott en tom form, lika mycket utom den orientalistiskt brännande färgglansen, som inre betydelse. Detta stycke kan liknas wid en gran tulpan, som man icke ogera, bland andra blomster, ser på rabatten, men som ingen will byta eller ge rum i sin barm, ty den saknar wällukt.

Waggwisa och Nordländaren (sid. 26-31 i Romanen) äro de enda stycken i denna samling, som kunna erbjuda sig till täflan med Allegro och Madrig om rättigheten till främsta rummet. Utte föfatta en Waggwisa par excellence, är kanske ett af poesins swärfaste problem. De fleste af dem som försökt att lösa detta problem, hafwa utömt sig i en moraliserande sentimentaltitet, lika obehaglig för barn som för fullwurna. Wär skald deremot har wetat att öfvergjuta sin sång med den mest lefwande anda, i det han framkallat, i drågt af det högsta wälljud, alla de leende föremålen för den barnsliga fantasien. Derföre gdr denna wisa ett sådant intryck på det unga sinnet. Djuphet, kraft och rikedom utmärka deremot det andra stycket, som med skäl kan kallat ett mönster för den moderna Romanzen, ehuru det ej, olikt de öfriga poemerna i Romanen, kan fattas af dem, som ej läst hela denna Roman. I den nyare literaturen, så den utländska som inhemska,

känner också Rec. så stycken som med detta kunna jemföras, utom Callowais sång, i Kalender-Supplementet, sid. 264.

Wintersång, Åstönrodnan och Dryckes-sång. Det första af dessa poemer behandlar samma thema som den redan omnämnda Slädfarten, och Rec. bekänner upprigtigt att det, enligt hans tanka, skett med mera lycka. Det råder i Wintersången en mera frisk enhet, och det hela är fullkomligen hwad det vill vara: en rörlig landskaps-tafsa af en Svensk vinter. Det andra stycket i ordningen gör också med rätta anspråk på bifall, såsom ett poetiskt uttryck af en mera moralisk reflexion. Deremot är Dryckes-sången, oakadt sin musikaliska rytm, till den grad misslykad, att den alldeles är öwärdig den plats den innehar i närwarande samling. Den utmärkes af en total tomhet under sitt sträfswande att vara en wanlig sedolärande supwisa.

Stöldmön i Sannansfog och Kämpen i Nordansfog, äro twenne Svenska natur-märkwärdigheter, genom poetisk skapelsekraft, förwandlade till national-myther. Båda äro lika så lyckliga i anseende till uppfinning som utförande, och skulle man mel-lan dem wilja anställa någon rangordning, så torde kronan tillkomma Kämpen i Nordansfog.

Örnen, Swanesång och Sommarsång (sid. 66 i Romanen). I det första är dik-ten om Oden och Gunnlöda på ett snarligt sätt använd. I afseende på versifikation, som är i Ottave Rime, förefaller den egenheten, att alla rimmerna äro manliga, hwilket gör effekt i ett stycke af det närwarandes Forthet, men i ett längre skulle troligtwis häraf uppkomma monotoni. Det andra är deremot så öfwerhopadt med en mängd my-

thologiska bilder, att det snarare är en wid- underlig arabisk än ett uttryck af känsla. Lyckligare är deremot det tredje, eller Sommarsången. Landsbyggdens sommarndjen äro lifligt uppsattade och genom en idealisk spegel täckt framställda.

Utom dessa Skaldestycken, finna wi sid. 83, några Stanser, tryckta med annan stil, än det öfriga, utan titel, och utan angifning i registret. Rec. kan om detsamma ingen- ting säga, ty han bekänner upprigtigt att han ej rätt förstår det. Men i tekniskt hänseende finner han det icke felfritt. — Widare twenne öfversättningar, Violens och Prometheus, efter Goethe, båda lika lyckliga. Skäda blott att den förre ej fullkom- ligen passar till den sedna melodi som Moz- zart komponerat till originalen.

En fortsättning af samma Roman som begynte i första årets Kalender, upptager, under särskilde sidotal, det öfriga af Kalen- dern. Denna afdelning kallas Själlhwalfwet och den, hwilken utgör Supplementet: Res- sornas. Men då slutet i nästa afdelning är lofwadt, och man minst kan i sammanhang bedömma en ofullständig roman, skola wi, tilldes sista afdelningen hinner utkomma, spara vårt omdöme. Wår åtgärd må- ste således för det närwarande inskränka sig wid en blott anmälan af Supplementet, med det tillägg, att läsare, som endast i en mängd af händelser finna sin räkning, härmed skola blifwa väl belätne, emedan här förekomma både spöker- och rövare-historier och alla slags äfwenlyr: men hwad konstös- marn wid allt detta kon ha att anmärka, skola wi wid nämde tillfälle taga i betraktande.

Walfrändskaperna. Roman af Goethe.
Öfversättning af D. G. Ekendahl.
Första Delen. Ups. 1813. 166 sid. 8:o.

Den i sista Phosphor-häfteet befintliga Dialogen om Romanen, skall i flera afseenden vara gagnelig. Äminstone bär den bidraga att styrka och allmångöra den sanningen, att en Roman — då författaren har klart medvetande om hvad arten af honom fordrar — är ett sant konstverk, ett poem, fastän diktionen ej är bunden i versform. Gär denna sats först in i allmänna öfvertygelsen, så bär man kunna förmoda, att det axiomat öfwen allmänt deraf skall bärja dragas: att det fordras en vis grad artistisk, poetisk förmåga till att skickligt öfversätta en roman, liksom att öfversätta ett poem. Hittills har man trott sig vara nog mäktig att tolka de första snilleus obdöliga verk, då man jemt och rått kände författarnas språk och grammatikaliskt kunnat skriva sit eget. Om allt hvad som angår stilen, tyckas de flesta af detta slags öfversättare knappast hafva någon aning.

Hr Ekendahl har genom en lycklig öfverflytning af ett historiskt arbete, från Tysskan på vårt språk, gjort sig fördelaktigt känd. Vi måste dersöre beklaga, att han, mindre öfvervägande sina olika krafter, denna gången alldeles mistagit sig. Öfvertrycks hafva han för ossigt, att så ytterst troget som möjligt förswenska det mästertliga originalet. Detta har nu wiserligen lyckats och Dec. kan tryggat säga, att i denna bok ej anträffas mera än följande egentliga, fast dock obetydliga öfversättningsfel, nemligen: Sid. 154. „Ottilia hade ej öfvergiftit Edward. Huru hade hon skolat kunnat det, ehuru Charlotte war klok nog att, mot sin

egen öfvertygelse, anse den saken för gifwen" m. m. Efter originalet: „Ottilie hatte Eduarden nicht entzagt. Wie konnte sie es auch, obgleich Charlotte klug genug, gegen ihre eigene Ueberzeugung, die Sache für bekannt annahm" m. m. måste det heta: „mot hennes egen öfvertygelse." — Vidare tolkas, sid. 121, Vorwerk med Ladugård. Egentligen Dejgård, ett gods som ägaren ej bebod, utan brukar med eget folk.

Men endast genom undwilkande af misstag om meningen, genom ett troget släpande i författarnas fotspår, blifwer ej en öfversättning sann och skön, isynnerhet då frågan är om ett snilleverk, som i alla efterbildningar ej får sakna den fria, naturliga formen. Och i detta afseende lemnar närvarande öfversättning öppet hugg på sig för tablett. Så öfversludar den af rent Tysska ord och talesätt, fastän med någon Swensk omändring, såsom t. ex. sid. 8: underhållning (Unterhaltung), sid. 17: „Herr Wittler är kommen sprängandes in på slotts-gården" (Herr Wittler ist in den Schlosshof gesprengt), sid. 32: iakttagningar (Beobachtungen), sid. 42: ening (Einung), samma sida: flytighet (Blässigkeit), sid. 85: kalkglas (Kalkglas, d. ä. spitzglas), sid. 92: Wälanständighet (Wohlanständigkeit), samma sida: lidenskaplig (leidenschaftlich), sid. 102: bestämning (Beschämung), sid. 128: lyckosomständigheter (Glücksstände) o. s. w.

— Men öfwen der detta ej inträffar, äro meningarna så twungna, perioderna så stela och obehagliga, att man ej anar att man har ett arbete af den stylistiske mästaren Goethe framsör sig. T. ex. sid. 25: „Vi måste då ännu en gång klättra den besvärliga forsigen uppsöre, sade Charlotte; men

adsta gång hoppas jag, att mina steg och graber (?) skola med mera bekvämlighet föra ända dit opp." Orig.: „So müssen wir diesmal noch, versetzte Charlotte, den alten, etwas beschwerlichen Fußpad erklimmen; doch, hoffe ich, sollen meine Stufen und Steige nächstens bequemer bis ganz hinauf leiten.“ — Sid. 46: „Swad gipsen angår, sade Charlotte, så är den nu färdig, när en kropp är försörd, då deremot den arma förjagade lustsyran kan så att kämpa med mången nöd, innan den blir upptagen.“ Orig.: „Der Gyps hat gut reden, sagte Charlotte, der ist nun fertig, ist ein Körper, ist versorgt, anstatt daß jenes ausgegriebene Wesen noch manche Noth haben kann bis es wieder unterkommt.“ m. m. m. — Och om man ej på hvarje sida skulle stå på några så i ögonen fallande exempel, så är det äminstone wist, att den återiska doft af den yttersta ledighet och gratie, som upphöjer Goethes prosa nästan till rang af poesi, öfwerallt sökes förgäwes.

När här tillägges, att boken är full af tryckfel, t. ex. utom de wid slutet anmärkta, sid. 34: typographiska, i stället topographiska; sid. 72: såg, i stället för sågo; sid. 94: fortsätter, i stället för fortsättes; sid. 103: hon, i stället för han o. s. w., så lärer hwar och en läsare med Dec. finna wårdet af Öfversättarens ätgärd i betydlig mån förringad, och änska honom mera framgång med senare delen af denna Roman.

Store Måns Lesworne i Sammondrag. Med deras Porträtt. Af P. Blanschard. Öfversättning af D. Krutzmejer. Femte Delen. Öhm. 1813. 172 sid. 8:o m. 4 pl.

För den uppöfrande samhällsborgaren kan man wiserligen icke framlägga någon tjenligare lektur, än den som malar de måns handlingsfätt, och deraf följande öben, som måktigt medverkat, att bringa slägtet till den odlingens och sällhetepunkt hwarpå det nu befinner sig. Det war derföre i flera hänseenden en riktig instinkt, som dref de äldre skolmännen att till första öningen i Latinen wälja de korta och enkla Biographier som Cornelius Nepos och berättat. Men för att dylikt gagn af leswornesbeskrifningar skall kunna winnas, måste de vara berättade, icke allenast med den Corneliska kortheten utan med samma grundlighet i åsigt, samma förståndiga wal af en äfädlig framställning och samma återhållsamhet från ystliga omdömen öfwer de personer, hwilkas lesnadslopp förtäljes. Detta senare är oneligen den största brist som kan widläda en Biographi, emedan den går ut på att imponera på det unga sinnet, och å dess oförderfwade grund intrycka den obehagliga stämpeln af fullwuren förwidning och steshet. Detta är också det hufwudsakliga felet wid de i närwarande bok befintliga, wog ystligt tecknade store måns leswornesbeskrifningar. Högst sällan ser man saken sjelf, eller personens handlingar, utan den lilla Fransosens, af nationalfördomar förskewade omdömen. Ett exempel härpå lemnar följande ord om Cervantes, sid. 65: „För att underhålla sin familj, nödsakades han skrifa komedier, som icke kunna läsas af en man med smak.

De sakna allt intresse, råda väl ofta qwick-
het, men innehålla tillika de största orimlig-
heter." Sill en öfverkan är denna uppgift,
som inskränker Cervantes' dramatiske bems-
danden till blotta komedier, alldeles falsk, ty
hvar och en vet att detta ovanliga geni
äfven författat tragedien Numancia; och
vidare är det numera en afgjord och allmänt
bekant sak, att denna tragedi är ett af de
största mästerverken, fullkomligen att sätta i
bredd med de yppersta konststücken, som någon
nation har att uppvisa. Lika falskt är äfven
omdömet öfver den sedna romanen Persiles
och Sigismunda (ej Persilis och Sigis-
mund), att den „endast är en väfnad af
öfventyre utan sannolikhet och nästan utan
intresse." — Allra mest råda sig dock de frans-
syska synpunkterna i de båda motsatta be-
dömningarna af Frans I och Carl V. Alle
framställas som läghet och kryptaktighet hos
den senare, och dennes vågrande att upps-
ylla det gifna löftet om Milanos astrådans
de afmålas som den svartaste nedrighet
(sid. 19), då deremot Frans I:s lika be-
skaffade uppförande i anseende till förbindel-
sen om Bourgognes återställande (sid. 5),
framställas som en kungligt ärofyll gerning.

Öfversättningen är ledig, men har öf-
verallt en vis fransysk physognomi, som
sträckt sig ända till stasningen af personers
namn. Så skrives sid. 1: Maximilian
Sforze, sid. 34: de Siesque, Grefve de
Lavagne, m. m. i stället för Sforza,
Siesco, di Lavagna, o. s. w.

Denna del ärföljes af fyra plancher,
innehållande personers porträtter, hvilkas
beskrifverne i boken beskrivas. De äro i en
god stil tecknade och med ledighet stucna i
koppar. — Anmärkas må det, att dessa plans-
cher innehålla sex porträtter: Raphaels,

Titians, Correggios, Bayards, Dominis
quins och Cartesii, mot hvilka inga swa-
rande Biographier träffas i denna del.

Eusebius, eller Dygdens Lön nu för tiden.
Öfversättning. Sthm. 1813. 100
sid. 8:o.

Genom denna skrift har det Svenska
bokkramet blifwit ökad med ännu en dålig.
Nedan titeln tillkännager, att här är fråga
om en härnning af Voltaires berömda Can-
dide, d. ä. en skämtande Carl von
Carlsberg: men, oberäkna utförandet,
hvarutt Voltaire ej kan härmas, äger en
betydlig ärskillnad rum. Första profivet på
Eusebii dygd är det, att han resonnerar
med en Officerare, hvarsföre han sättes i
arrest; det andra, att han ej vill förgifwa
en Kapuciner-Prior, hvarsföre han åter
kommer i arrest; det tredje, att han i fångs-
waktar-hustruns armar blifwer sin Regina
otrogen; det fjerde, att han narrar sin be-
frieriska, hwilken han troldst öfverger. Der-
efter återkommer han på dygdens väg och
blir informator hos Markis de Rustigraphe,
hwilken bortjagar honom för det han ej vill
tufka de Decensenter, som tadlat hans afhand-
ling om kalkoner. I Wisigothernes land
blir vår moderne Sokrat Komakare, men
efter två år fördrifwes han derifrån, emedan
han ej har 50 Rd. ät lädan och 20 Rd. ät
Borgmästare och Råd att betala för gesälls-
brefwet. Efter iwenne lika olyckliga försök
med Komakareshandverker, stjäl den dygdige
Eusebius en mängd juweler och guldpåsar,
blir adelsman och fortleswer sedan, såsom

en man som sig bär i några år; dock emedan „olust, wåmjelse och ånger pinade honom beständigt,“ återställer han (allt?) det förlorade, men har ända, oaktadt sitt stöseri de förra åren, en liten summa qwar, med hvilken han bortreser „för att bortbå i nordens ödesmarker.“ Der varras han att antaga wårse-ning, och förlorar i kriget näsan och ena armen, men „tackar Gud att han ingen slog ihjäl.“ . . . Slutet är, att Eusebius blir en bos och uppfostrar sina barn i „konsten att göra lycka.“

Det anförda torde vara tillräckligt att gifwa läsaren ett begrepp om detta slags urmodiga och skeppsbrutna satir-romaner, der den dygdige nödvändigt måste vara 1:0 ett ofgjordt dumhufswud, som ej känner de sin-

plaste saker i samhällslifvet, 2:0 en mes, hwars dygd inskränker sig derwid att han icke får begå någon af de synder, som uttryckligen förbjudas i de tio budorden; dock hade Eusebius, som wi sett, dispenserat sig från årlighad af ett och annat, t. ex. det sjetta och sjunde, isynnerhet war han något swag för tjufteriet. Det bästa i boken är, att kapiteln äro så korta och låta så hastigt genomläsa sig. Öfversättningen är storande och god; endast på några ställen röjer sig en wisp offektation i jagt efter hwardags-uttryck. — Wid slutet är bifogad en satirisk dedikation, hwaruti originalet uppges vara Dansk och Öfvers. säger sig nys lemnat nedre bänken i Majori wid Strenghåns Gymnasium.

S m å r r e S k r i f t e r.

Eugen af Rothelin. Af Grefwinnan S***.
(Fru von Glaubalt, författarinna till *Adèle de Senange*, Karl und Marie m. f.). Öfversättning. Nrköp. 1813. 192 sid. 8:0.

Denna roman, hwars original är franskt, tycks vara skriven för att inskräpa wisa lefnadsreglor, såsom: att en Adelsman ej får förälska sig i en piga (sid. 13); „att man ej bär tillåta sig något flämt, som kan bedröfwa en enfaldig, som man beklagar, en narr som det är bättre att undwika, eller en man af förtienst, öfwer hwars bryderi man borde rodna“ (sid. 20); „att man ej i duell skall sticka ihjäl någon“ (sid. 22); „att man bär ikläda förebräesser drägten af råd, i stället att man wanligtwis framsör sina råd som förebräesser“ (sid. 26); „att man bär lära fortspel för att bliwa nyttig (Sic!) och behaglig uti ett sällskap; och icke tjelf baswa ledsamt“ (sid. 47) m. f. Men sid. 38 förekommer ett råd, hwilket, äfwen nästan i anseende till uttrycket är lämnadt ur en roman, som har fått släppa till sina sjädrar åt så många, nemligen Werther. Se

här: „alldrig skall den jag älskar, walsa med någon annan än mig, och äfwen med mig skall hon icke walsa så att någon ser det.“ Det kommer derpå an om den sköna går in på detta senare willekor, hwarmed wår författarinna utwidgat Werthers ord: „das ein Mädchen, das ich liebte, auf das ich Ansprüche hätte, mir nie mit einem andern walzen sollte, als mit mir.“

Den sakkunnige läser af allt detta utan swårighet inse, att han i denna roman icke har att wänta sig något romantiskt konstwerk. Allt går ut på att den unge Eugen må kunna försöna sin far med en wisp Fru d'Esfontville, för att kunna ingå äktenkap med hennes dotterdotter, och denna kinkiga intrig blir lyckligen bragt till slut. Men deremot har denna, i lifhet med de bättre franska, allwarsamma romanerna den förtiensten, att händelsen har en jemt fortskridande gån, att berättelsen är lätt och naturlig, och att ingenting postikt moraliskt, som det Rotzebuisa och La Fontainka kånso- och dygd-lotteriet, der förekommer. Äfwen öfversättningen är ej gjord utan ledighet, men boken tryckt utan spår till correktion.

N å t t e l s e:

Sid. 476 r. 7 st. Biographers, l. Bibliographers.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 32.

Lördagen den 14 Augusti

1813.

R e c e n s i o n e r :

Sveriges Geographie och Historia. Till läsning för Barn på lediga Stunder. Författad af S. N. Silverstolpe. Andra Häftet. Sthm. 1813. 112 sid. 8:o.

Det är ej något ovanligt fenomen, att sådana författare, som af den redan formersade generationen blifwit wurne öfwer hufwudet, wända sig till den uppväxande, för att dymedelst winna ett publikum, som de kanske äro öfwerlägsne. Deras literata verksamhet producerar numera bara skolcompendier och barnböcker. Och hvad gagnet af dessa sista angår synes det, för att tala upprigtigt, Rec. ännu högst problematiskt. Man har trott det wara nödigt att „sänka sig till barnens begrepp,“ att förwandla all undervisning till lek, och allt föredrag i en wiskjollerton, lika aflägsnad från logisk som grammatikalisk bestämhet. Men är det ej en erfarenhet, att den som från början wänjes wid joller och obestämdheter, aldrig upp-

stiger till rent allwar, till säkerhet i begrepp och handlingsfätt? Och männe det ej är en gifwen regel, att den som will verka något godt, skall icke sänka sig ned till den, på hwilken han will verka, utan lyfta honom till sig? Rec:s öfvertygelse är det äminstone, att för att skrifa en gagnelig bok för barn, måste den så inrättas, att den gbe den kunnige fullwurne tillfyllest; ty det måtte wäl wara ändamålet med all pådagogi, att handleda den uppväxande generationen så, att den må gå längre i utbildning än den redan wurna.

Dessa reflexioner hafwa blifwit föranledda deraf, att Hr Silverstolpe, sedan han, under loppet af några år, utgifwit allahanda mer och mindre goda compendier, nu antingen öfwen uppträdt med en Barnabok, i ordets wanliga betygelse. För att ytta mig om den i allmänhet, så är den wiseligen att föredraga för en Berquins, eller dessa andra Barnböcker, hwilka Hr Krutmejers stiftiga hand öfwerfört på swenska, ty den innehåller ändå en mera positif undervisning. Föröfrigt har den en Barnaboks wanliga

esprit. Den är offattad i form af ett samtal emellan Herr Leman och hans söner och Fru Leman och hennes döttrar, likväl utan att denna Dialog af något högre konstsinne blifwit anordnad, eller ens någon inre nödvändighet bestämmer Interlocuteurernes omväxlande tal. Denna form synes endast vara wald för att gifwa tillfälle att pladdra öfwer Swenska Historien, och det hela är också utförde utan såwål wärdad tankeslid som diction, eller noggrannhet i uppgifter. Herr Leman talar med gossarne: Carl, Ludwig och Gustaf om Swenska Historien under Nnglinga-årteten (sid. 4:59). Och Fru Leman låter lilla Charlotte uppläsa Geographiska Upplysningar, rörande Swerige under Nnglinga Årtens styrelse (sid. 60:69). Som bihang följer en i originalens överslag ungesår författad öfversättning af den i Vidners Nordiska Kämpadater meddelade Rimmen om Carl och Brymur (sid. 70:90), och slutligen Anmärkningar öfwer denna öfversättning (sid. 91:112). Efter detta angifwande af innehållet, tillhör det oss att anföra några bewis för wårt ofwan sålda omdöme.

Sid. 3 läsa wi denna märkliga tirad: „Historien, sade han, mina barn, wisar oss mensklighetens förgångelse.“ Nej! mensklighetens förgångelse har historien aldrig wisat, ty om menskligheten kunde förgås, skulle ju omöjligen någon historia kunna existera, ty det är just historiens ändamål att wisat, det, oaktadt den enskilda menniskans förgånglighet och irringar, fortfarande dock menskligheten, och stiger alltjämte i ljus och förädling. Af det efterföljande synes, att en dylik aning föreswäfwat Hr S.; men det har förefallit oss besynnerligt, huru en man med så många kunskaper och

så många förtjenster som Hr S., welat med denna bok åfwentura sitta i vår literär-historia rättwist högakade namn; endast genom den yttersta brädska har så mycken oröda och tanktomhet kunnat uppkomma. Wi återöpa oss bland annat sid. 15, och anföra som exempel från sid. 13: „Om en historia än affhandlar allenast en nations eller Stats öden, måste den dock i synnerhet framställa denna nations framskridande i utbildning och odling, så wäl för att stadga begreppet om den grad af mensklig wärdighet hon sjelf upphunnit, som att bestämma hennes förhållande till andra nationer och hela menskligheten, och utmärka, hwilken länk hon utgde i det helas kedja.“ Hwad säges om en så konstnerad period? — Sid. 16: „Likväl synes mig både Nngwe Tirkia-kong och Niord hafwa warit nyttige regenter för en nyss anlagd colonisat, hwilka deri stadgat ordning och lugn, under hwilken utspredt colonisterna, gifwit inrättningar och lagar sin fasthet m. m. Det berättas att de, i synnerhet den förstnämde, blifwit dyrkade som högre wäsenden.“ m. m. Det har ej kunnat annat än förefalla Nec. besynnerligt, att se Nngwe Tirkia-kong anföras såsom Swensk regent, då selswa hans benämning motsäger det. Han skulle ha warit Odens efterträdare, och dock weta wi att ordet Kong ej uppkom i språket förr än med Dyngwe (sid. 28) i årtionde generation ifrån Oden. Dessutom känner hwarken Sturleson eller Rimkrönikan någon Nngwe Tirkia-kong. I den förres Heims Kringla, Cap. II. (Stockholms Uppl. sid. 11) heter det strax efter berättelsen om Odens öde: „Niörthur af Noatunom, gerthiz tha Dallar machur yfer Swiom oc helt uppblotom“ m. m. Dessutom säger Lagerbring — den grundligaste forskaren i våra häf-

der — 1:a Del. sid. 75^a cap. 3: „Are och Langfedga Tal intyga att han (Niord) war Odens Sonson af Yngwi Tyrkafongr *). Om denna Yngwi wet man för öfrigt ingen ting, ty det som Sturleson anför om Frey, tillignas oförnekligen Niordets efterträdare och intet denna Yngve. Förmodeligen har denna Yngwi dödt i Asaheim, emedan alldeles intet om honom uti våra gamla Handlingar vidare nämnes.“ Det är, och wisserligen ej obekant, att Dalin widt och breddt ordar om denna Yngwi, och gör honom till en stor äfverman, men att han skulle blifwit dyrkad som ett högre wäsende, känner ej engång Dalin och ganska säkert lär ej Hr S. ur hela Eddiska theogonien kunna framwisa en enda Gud med namnet Yague. — Märkwärdig är den underrettelsen, som lemnas sid. 20, att man dyrkade Yague Frey „som verdens Gud.“ Saken förhåller sig så, att man förweklade honom med Freyr, den bland Asarne, som råder öfwer Regn och Soliken, samt jordens Gröda, enligt Eddan. — Sid. 45 läsa wi: „Den Danska Nationen, som hade inträngt iskanbarna på Sveriges fasta land, war otwiswelagtigt of en annan stam, än den som innehade Sverige“ m. m. Detta föregifwande är besynnerligt, när wi påminna oss att här talas om ett folk, som ännu i dag med oss talar nästan samma språk, och som efter alla urkunder är af samma stam som wi. Då Oden uppför från jorden till Walhall, delades ju hans wälde på det sättet, att Niord fick Sverige och Odens son Sköld,

*) Enligt Eddan war Niord ingen Asa, utan af Wanernes stam. Se Myerups Edda, Swenska Öfvers. sid. 32.

Donmark, der han tog sitt säte på Ledre på Seland? Deputom bewisa de Isländska lagarna, att, under hela älderdomen, Danskar och Swenskar ansågos för ett och samma stamfolk, hwilket äfwen gemensam Gudsdyrkan och gemensama seder betyga. — Sid. 55: „Men om hösten, när Granmar, insöfd i säkerhet, hade tillstått en stor högtidlighet på Seland i Mälaren, öfwerföll honom Ingiöld oförwäntadt, och brände honom inne, jemte sin mäg Hjorward.“ I anledning af denna konstruktion, hwem skulle ej tro att Hjorward war Ingiölds mäg? Dock upplyses man, å föregående sida, att han i Hellska werket war Granmars. — Sid. 57 påstås skälet till den uppgiften, att Ingiöld Hårdas hufsmord warit föranleadt af samwetsqual, warit det, „att de historiska Sagorna blifwit sammanfattade af enfaldiga christna munkar.“ Förhållandet är likwäl, att hufwudkällan till Ingiölds historia finnes i Ynglinga Sagan, författad af Snorre Sturleson, en man som med skäl och rättwisa torde kunna sättas wid sidan af verdens förste häfbarectnare. — På ett par ställen talar vår auktor om „det Odinska presterskapet,“ liksom detta skulle ha utgjort ett särskilt stånd, en egen, från de öfriga medborgarne afsondrad folkclaf. Ett sådant sakernas förhållande lärer dock bli swårt att bewisa. Till följe af gamla handlingar (se t. ex. Nolf Krakes och Ragnar Lodbroks Saga), förrättade åtminstone Upsala Konungen sjelf offren. Det samma berättas äfwen om Håkan Jarl i Norge. Wäl om talas i Frithiof Fräknes Saga en art tjemande offer-jungfrur i Walburschage, men om någon manlig prest eller tempeltjenare förekommer ej ett ord. Äfwen det ord, hwarmed en prest i Isländskan betecknas,

neml. Biöllo-gätic, hantwisar derpå, att detta namn och således äfven detta begrepp först efter Christendomens införande uppkommit, ty det betyder en man som waktar flockor (se Olaffen, om Nordens gamle Digtekunst, sid. 97). Enligt de anledningat alla Sagor lemna, förättade Rämparne offringen sjelf (man hågkomme t. ex. Starlodders olyckliga offring), och således behöfdes inga särskilda tempeltjenare.

I den Geographiska afdelningen uppräknar Hr S. Fylketonungarnes säten och borgar, och namngifwer såsom sådana: Ringanäs, Broborg, Almarstråk m. m. m. icke såsom någon förmodan, eller blott gifning, utan med den största wisshet, ehuru Hr S. wäl torde komma i någon förlägenhet, om man uppfordrade honom att gifwa evidenta bewis för dessa egendoms tillwärelse och bebyggande så länge tillbaka, som före Ingiald Illrådas tid, enligt wår auktors hypotes, sid. 20, i hette eller stunde är hundradet efter Kristus. — Likå har Göranhons godvetliga hypotes, att Noatun är samma ställe, som nu heter Montuna, för Fdrf. full säkerhet (sid. 61), ehuru, enligt sammanhanget i Eddan att fluta, Njorders Noatun war säkerligen en himmelsborg, så wäl som de öfriga Gudernes boningar, och hans makas, Ekades, Trymheim *). — Sid. 62 deriverar Fdrf. namnet på härader Rekarne från Redkarlor. Troligare är det wäl, att detta namn kommer af det Germaniska Recke eller det motswarande Isländska Recke, som betyder stridsman. — Sid. 63 heter det: „I Östergötland hafwa Fylketonungar haft sina säten på Nore, Brokind i trakten af Ömberg“ m. m.

*) Myrrups Edda, Sw. Hsvers, sid. 12, 13.

Då Nore, som bekant är, utmärker ett helt widsträckt härad, är denna uppgift lika obestämmd som den om Brokind's belägenhet är falsk. Brokind ligger neml. omkring 2 och en sjerdedels mil nedom Linköping, i Rinda härad, mellan gåstgifwargårdarna Mälbeck och Nimsforå. — Huruwida Bolmsö, enligt hwad Hr S. säkert uppgifwer sid. 64, verkligen ligger i Wägbo härad i Småland, eller i Norrland, eller wid Norriska stranden, är omwistadt och ännu oafgjordt. — Underlig måste den underrättelsen, att hela Småland skulle blifwit kalladt Tjust (sid. 65), förefalla hwar och en, som hågkommer att Tjust i sjelfwa werket endast utgör en ringa del af Ealmare Län, och således af mindre än tredjedelen af hela Småland.

I afseende på Nimen om Carl och Grzymur, yttrar sig wår auktor i sina bifogade Anmärkningar, sid. 91: „Jag är ej ibland dem, som i producterna af wåra Förfäders Skaldekonst söka fulländade mästerverken.“ (Hwad felas tillwål WoluSwa, Havamal, Ewindr Skaldaspills Qwäde m. fl. för att vara, i sin art, fulländade mästerverken?) Han tillägger: „Jag känner alltför wäl, huru mycket ett Skaldestycke förlorar i allmänhet wid en öfversättning, och isynnerhet ifrån ett språk, hwars äldriga form, så i afseende på tankar som bilder, ej tål att moderniseras, men icke des mindre, bibehåller i sin antika drägt, icke på wåra sinnen(?) gör wederbörligt intryck.“ (Denna sista sats torde tåla förklaring). Det oaktadt försäkras längre ned på sidan, att Hr S. bemädat sig „om noggranhet, och hellre walt i wårt språk nu mera owiga uttryck, än gått för långt ifrån de ursprungliga. Det har dock ej alltid varit möjligt att bibehålla eller öfversätta Originalens, och wid dylika tillfällen

har jag endast sökt sådana fullnader, som ej stridt emot det helas hufvudkarakter." Wi skola se till huru vår auktor löst detta problem. För att genast lemna de sakkunnige tillfälle till jämförelse, vilka wi här sätta öfver jan af öfversättningen, med de motsvarande verserna på original-språket:

„Carl hette en Konung i fornda dar,
Som ägde att kämpar befälla;
I Svithiod i ro han styrande war,
Till hugnad och glädje för alla;
Och lander han styrde war mågta store
Och rikt uppå mån till att strida;
Men ypperligt mest det wal, som hatt gjort
Af kämpar, att slåg wid sin sida.
Den sagaste qwinna i landet man sett
Han sått till gemål, och hon hade
En dotter så skön som hon sjelf honom gett,
Som kallades Ingerd. Man sade:
Der uppvärte aldrig en sagnare mö,
Men (När?) ädel till wäsen och seder;
Der trådde i lander ej rikare mö
I dansande Jungfruers leder" m. m.
Karl hettur heitid Kongur sa
Er Koppum atte ad rada,
Sittling hafde Svithiod a
Sist til glede og nada.
Landid vytt og lyda fiold,
Lofdung hafde at styra,
Mest år oll af monnum vold
Mildings sveitna dyra.
Wysur hafde feingid feru,
Tha segurst war ein att lyta,
Ol wid metre menta brur,
Morrar lynde hoyta.
Ntar stilldur audar gatt
Ingegerde falla
Kann su upp wid rausn og matt,
Vindin sofnis palla.
Wirdar sogdu vaere styf,

Veiga thollenn einge,
Su var bæde biort og ryf
Bragnins glædde meinge m. m.
De dristige målande verserna:
Thoi var lykust lyda ferð som leiptring
flygur,

Bordid horia baru smygur,
Bæder gleyptu Regis hygur.
Äro sålunda förswensskade:
„Kämpar hjungelben likt till stridsfården
modige rusa,
Wölsor stridt kring borden brusa,
Hafsfeuar kring blålar susa." —

Detta kan vara nog till en sammanlikning. Vid de andra exemplen vilja wi ej anföra de motsäende original-ställena, för att ej borttaga rummet genom citader på ett icke allmänt bekant språk. De behöfvas ej heller så nödwändigt, då de wi ha att anföra, mest äro prof på ett felaktigt swenskt uttryck. *E. ex. sid. 71 w. 34, 35:*

„Tolf wintrar gammal, och ingen man
Dot honom spände sit bälte."
Det figurliga uttrycket: spänna bälte med någon, betyder: strida med någon. Spänna bälte mot någon åter, betyder ingenting. — *S. sid. w. 38-41:*

„I jungfruburn han skämtande smög,
Och kärlekens lustiga löje
I jungfruns hjerta wid åsynen flög
Af stridokämpens manliga nöje."
Här läser original-uttrycket förefallit öfvers. alltför owtige, efter han tillgripit en så moderniserad, en så styckets hufvudkarakter motsärande omskrifning. Och ändå har han ej kunnat få den språkligt. Hvad vill det säga, att kärlekens löje flög i jungfruns hjerta wid åsynen af Kämpens manliga nöje? Huru kunde detta manliga nöje vara beskaffadt, hwars åsyn

hade en sådan effekt? — Sid. 78 w. 112, 113:

„Men Grumur nebbignar af sitt sär,
Hwarur strida strömar af bloden går.“
Besynnerligt att ett så öppet grammatiskt
fel kunnat undfalla en så öfward författare.
— Sid. 79 w. 235:

„Hård motgång de kämpar sig tyckte
stå ut.“

Detta platta uttryck har ej originalet. —
Sid. 83 w. 319:

„Pilar regnade tätt, och sären kring se-
derna furo.“

Furo är öfversett, i stället för foro, och
uttrycket: sären foro, alldeles menings-
löst. — — Deremot misfläna wi ej
i närvarande öfversättning några strödda
drag af kraftig noivitet och gediegen tolkning,
t. ex. sid. 77 w. 172:

„Med upphettade mod sade Hjalmar då:
Ej längre från striden jag undan will gå;
Nej rännom tillhoppa att rödfärga swård
Och pröfwa hwad skölden mot äggen är wård.“

Sid. 80 w. 244, 244:

„De styra till Bjarmaland, böljorna slå,
Af stormen frädgande, hemsta och blå.“

Sid. 83 w. 312-317:

„Stånbe till sig båd' träl och fri öfwer
hela sitt wälde,

Wäpnad snart en krigshår stälde

Stark när stridens fara gälde.

Möttes härarne då och swården mot sköl-
darne rötto,

Strömmar blod för huggen flöto,

Raska män i lurar tjöto.“

Sid. 84 w. 328-330:

„Fäktaren Grundu gick fram genom lederna
huggande tida,

Bloden rann kring hären wida,

Mosdjur seta stekar bida.“ o. s. w.

I alla fall är det en förtjenst att föres-
taga en öfversättning af denna, i flera af-
seenden märkwardiga antik, ehuru man kunnat
dricka att den blifwit gjord med mera
omsorg. — Hwad versifikationens angår är
den, i allmänhet, nog ojemn, hård och rik
på falska accentuationer, hwarpå, till en
del, de anförda werserna lemna, fast än ej
de mest stötande exempel.

Du återstå Görf:s Anmärkingar wid
hans öfversättning, och derwid må wi an-
föra några iuskast mot det mest i ögonfallan-
de originalet. — Görf:s förmodan, att när-
varande Skaldestycke wäl kunde wara från det
13:de århundradet, kan han med full trygghet
lägga bort, såsom falsk. Suhm har, bland
andra, med de starkaste skäl bewisat, att
alle Rimer ere nye, og ingen ældre end
det 14:de Seculum, som orden tyda i hans
Erit. Histor. af Danmark, 2:det Bind, sid.
628. Och en så bildad och konstigt ut-
vecklad rimmad versifikation, som i närwa-
rande qwåde, kunde naturligtwis ej danas
under rimets första period. — Sid. 92 an-
märker Hr S., att denna sång „bär tydliga
spår af en annan stil, än den som utmärker
Bardernas sånger,“ och har wisserligen ber-
ett rätt. Han hade endast kunnat tillägga,
att alla Isländska poemer bära spår af en
annan stil än den som utmärker Bardernes
sånger; ty Barder, eller medlemmar af ett
särskildt, enligt gammalt bruk, constitueradt
Sångare-skäl, liksom bland Caledonerne och
Celterne, hafwa lika litet funnits på den
Skandinaviska halön som i Tyssland *).
Odet Bard, såsom betecknande Skald, har
aldrig funnits i Asamålet; och om man jem-

*) Hr. Schlegels Vorles. üb. die neuere Gts-
schichte.

för en Opiantisk säng med en skalbiff, märker man en himmelvidt olika esprit. — Längre ned å samma sida förmåles: „Det är en gammal tanke, att det fordna Bjarmaland svarade mot det nu warande Medelpad.“ Om denna tanke är gammal, är den icke derföre mera sann, och får inga starkare bewis af de omständigheter som wår auktor för den samma anför. — Sid. 96: „Den Christna läran, betraktad såsom Statsreligion, hade kanske öfverallt samma werkan, isynnerhet sedan den utbreddes efter ett utarbetadt hierarchiskt system; men ingenstädes war denna dess inflytelse mera rigtad att förweka slägtet, än i Norden, der dess införande just derpå war beräknad.“ Huru kan man anföra en sådan sats, så rakt stridande mot det wittnesbörd som historien lemna och, beskrifwande medeltiden, med dess Chevalerie, Korståg, Krigslekar och fejder? Europas förwefande är af wida yngre dato, och uppkom egentligen sedan det hierarchiska systemets werkande styrka upphört, af allmänt bekanta och helt andra orsaker än Christendomen. Och den som kan tro att Christendomen, directe eller indirecte, motstrider en enda af människans yttre eller inre dugligheter, den har ej begripit det ringaste af denna läras gudomliga anda. I följe häraf må nämnas, att „det sacrum, att efter det Odinska systemets förfall inga spår widare röjas i den allmänna uppfostran af någon affigt, att jemte den intellektuella odlingen befordra den fysiska,“ alldeles intet är något faktum, åtminstone icke något bewisadt. Ewertom weta wi, att i Sverige öfswades alla det öfriga Europas Riddarebragder, att man tornerade öfwen här, eller lekte Bohard, enligt Rimkrönikan, och att allt detta helt och hållet war

beräknadt på den högsta grad af wigghet och hårdade lemmar.

Frankrikes närwarande Område, Statsförfattning och Statsförwärlning, jemte en återblick på detta Lands tillstånd före Revolutionen. Af Hofrådet Dabelow. Sthm. 1812 (1813). 270 sid. 8:o.

Ett intressant arbete, såwida det temligen fullständigt meddelar bestämde och säkra uppgifter öfwer de Statistiska, Finansiella, Juridiska, Militära, Ecclesiastiska, Literära och Ekonomiska författningarna i det närwarande Frankrike. Öfversättningen är flurswig och öfwenst. Ej så mycket derföre, att de Francka embetena och inrättningarna nämnas wid sina fransyska namn — som i wigt afseende ej kan tablas — (underskundom hafwa dock misslyckade öfswensfningar blifwit försökta, t. ex. Storherrliga, Seigneuriaux, Wibe hållande Senaten, Senat Conservateur), utan fast mera derföre, att språket dels är uppblandadt med främmande ord — till den grad, att Akademiernas embetsmän kallas, sid. 195, Akademiernas Officerare — dels att ord, wändningar och konstruktions sätt, ej med wåre språkbruk öfwerensstämma. T. ex. sid. 3: „Herrar Commissaires de guerre, som i krig följde armeen, hade att göra med truppernas uppförande, polis och disciplin, och kunde interdicerare officerare m. m. — Sid. 44: „Men genom lagarna af den 28 Prairial III och 20 Germinal VI upp-

rättades la Garde nationale och la Gendarmerie, hvarigenom inre lugn och ordning blefwo allmänt säkrade." — Sid. 53: „En mängd förträffliga anstalter af det fordnä Frankrike." — Sid. 75: „Då lagarna för fogga om en suspension af hans droits civils et politiques." — Sid. 114: „Om de för den skull måla sig (sich melden) hos Prinsen Niks Erkekanlern" m. m. — Sid. 157: „Denna stjerne är af guld för Storofficerarna, Commendanterna och Officerar

na, och kallas stora örnen, och af Silfwer för Legionairs, och kallas lilla örnen. Begge bäras i Knapplocket (Knopfloch)." — Sid. 158: „En stor af silfwer stickad stjerne af tje strålar fastad på wänstra sidan af räck och koppa, i hwars midt örnen swäswar med omskrift: Honneur et Patrie." — Sid. 205: „förfullkomna (vervollkommen)." m. m. m. m. — Uppslagan är ej correkt.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Receptet. Komedi i Två Akter. Fri Öfwerfattning af Maria D. Almén. Sthm. 1813. 34 sid. 8:0.

Ett dramatiskt stymperi af allrasämsta slaget, utan fanning i karakterna, utan qwickhet och naturlighet i intrigen och utan upphjning i diction. Hr Wiesenthal är ett Hofråd af den wänliga brakarls sorten, som har en swartsjuk hustru, en lättfinnig, på utswåsnigar! något begiwen son och en haltande, lat och sömnaktig betjent. Dertill plågas han af en petitmaitriff, vagabondisk Kammarjunkare, af ett politiserande Kammarråd och en halt Gotare, hwilken han låtsar anse för sin hustrus amant (!!). Enligt råd af hans från England återkommande, för honom okände Swäger, kurerar han alla dessa menniskor seån deras sel, derigenom att han med hwar och en i sänder karikerar deras dårskaper. Af denna exposition kan man sluta till den intressanta in- och utwecklingen af intrigen; och för att ge ett exempel af det fina skämt som råder i denna wärdiga Diurgårds komedi, må följande anföras, ur 1 Akt. 7 Scen.:

Hofrådet. Men Herr Kammarjunkaren lär aldrig ha orsak att wara ledsen; ty jag ser er skratta åt allting.

Kammarj. Ha! ha! ha! Det är en gammal wana; som jag till och med har att tacka för min synla.

Hofrådet. Så? Det har ni ju aldrig berättat mig.

Kammarj. Å, det kan jag göra när ni behagar. Ser ni, den tiden jag war Kammarpage wid hofwet i Schlaraffenburg, hände det att Fursten råfde att i brådskan rida enkull mig på borggården, likwäl utan att jag tog någon skade hwarken till lif eller lem. Hwem är den åman? behagade Hans Durchlaucht allernädigst fråga. Jag är Kammarpagen Donnerblit; swarade jag skrattande, der jag låg för Hans Durchlauchts fötter — och innan twå dar war jag Kammarjunkare.

Men det kostligaste af allt är 2 Akt. 1 Scen. mellan Gotarn Anall och Betjenten Hans, till hwilken wi hänwisa den nyssne läsaren.

Worde man ej råda Damsell Almén att förtaga något annat, hwad som helst, hellre än att förföra sin qwintiga sednhetssänsla med läsningen af Friställarwerldens högsta misere, eller att med des öfwerfattande hembära ett offer åt den, troligtwis, sämsta Theater i Christenheten?

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 33.

Lördagen den 21 Augusti

1813.

R e c e n s i o n e r :

Psaltaren. Prof: Översättning af Joh. Adam Ringstradius. Tredje Upplagan. Strängnäs 1813. 306 sid. 8:o.

Att vittorja detta arbetes förträfflighet behöfver man blott nämna författarens namn, samt, att denna översättning påkallar tredje upplagan, som likväl endast är ett bokstafigt aftryck af den näst föregående, hwilken utkom år 1794. Här finnas således inga ändringar eller tillfættelser, hwilka egentligen kunna böra till denna Journal. Hr. Diskoppens kärnfulla stil, i samband med widsträckt kunskap i orientaliska litteraturen, frikallar Rec. från skyldigheten att upphöja egenskapen af ett verk, hwars värde redan är afgjort. Under hastig genombläddring har dock Rec. trots sig finna ett och annat ställe, som, må hända, kunnat medgifwa någon jemfning, t. ex.

Ps. I: 3: ett trä,
planteradt wid wattuledningar.

Denna bild synes Rec. icke vara Palästinsk,

emedan sådane canaler äro okände i det landet. Egyptisk kunde den vara, och upplyser då ganska wäl Ordspr. XXI: 1, der Guds makt att leda konungens hjertan jemfres med den förmåga, som leder watten i Nilens canaler. Men Egyptierne plantera icke träd wid dessa canaler. I Palästina wore Jordan den enda flod, från hwilken sådane canaler kunde ledas, under des korta lopp emellan sjön Gennesaret och Döda hafwet. Men marken är der sänkt, utan behof af canaler, och inga spår till detta bruk synbara. Ordet *træ* nyttjas och hos Araberna om sinårre åar eller rännilar. Sådane finnas på flera ställen i Palästina, och om de äro wissa årstider uttorkas, så bibehåller dock marken sin fuktighet, och trädet sin grönska. Wattubäckar synas således närmare lämpa sig till lokalen. Der naturen fördelade watten i bäckar, såsom i Palästina, war icke nödigt, att människohanden gjorde canaler.

Allt hwad det (trädet) bär, trifwes wäl. Det är wäl ganska riktigt, att *træ* nyttjas, för bära frugt. Men här synes med mera skäl ordet böra föras till den rättfärdige,

och om honom säges: Allt, hvad han företager, det lyckas honom. Till trädet kan ej detta höra. Frugten är redan nämnd, såsom i rätt tid mognande. Löfwen äro ock nämnde, såsom ständigt grönskande. Man kan således icke tänka sig något mera, som skulle finnas på trädet och der trifwas. Om växrande frugt säges ej heller gerna, att den trifwas på trädet. Den tredje wersen står i tydeligt samband med den sjetta. För den rättfärdige utfaller allt lyckligt, ty Herren wårdar hans företag.

w. 6. Herren hafwer wård om de rättfärdigas wäg.

I willa och förderf löper de ogudaktigas. Rätteligen tolkas här וַיִּרְדּוּ med wård; dock utan begrepp af herdawård, hvilken ej sträcker sig till wägar utan till hjorden, som står under herdens tillsyn. Men det söres faller Nec., såsom skulle ordet wäg, här något mycket bibehålla Ebraismen. Det är bekant, att וַיִּרְדּוּ jemwäl betyder beslut och gerningar. Es. LV: 7. Ordspr. XII: 26. Egentliga begreppet af וַיִּרְדּוּ är, i alla Östersländska dialekter, att förgås: perire. I Ps. CXIX: 176, göres tydelig skillnad emellan וַיִּרְדּוּ errare och וַיִּרְדּוּ perire. Ovis oberrans et peritura. Man säger ej heller gerna om en wäg, att den löper i willa och förderf. Den kan föra dit, men sjelf löper den icke så. Det förefaller således Nec. såsom skulle, i samband med föregående mäsning af den rättfärdiges lycka och den ogudaktiges misföde, här tilläggas orsaken: Ty, heter det,

Herren wårdar de rättfärdigas företag;
Men de ogudaktigas anslag warda till intet.

Ps. III: 5. Herren swarar
Från sin helgedoms berg.

Egentligen efter wårt språkbruk, sitt heliga berg; Nec. ogillar dock icke denna tolkning. Helgedom medförer här något kraftigt. Men då det, uti den tillfatta noten, heter, att med detta berg menas Zion, der Herrans tempel war beläget, kunde sådant, emot För:s tanka, misledda läsarn. I Davids tid war Herrans tempel ännu icke byggt. Det byggdes af Salomo, icke på Zion, utan på Moria berg. Orsaken, att David så ofta nämner Guds röst från Zion, är, att Arken flyttades dit från Obed Edoms hus, sedan Jerusalem war eröfradt och Davids borg anlagd på Zion. Der stod Arken, icke i något tempel, utan under ett tjäll, till dess hon af Salomo flyttades till nya tempelhuset.

Ps. VIII: 3. I barns och spenabarns mun,
Lägges Du kraftiga bewis,
Att wederlägga Dina försakare.

Begreppet af makt och kraft, som här tilläggas וַיִּרְדּוּ , synes Nec. hellre kunna förbytas med begreppet af lof, som ätween tillkommer samma ord. Så hafwa LXX; så återopas detta ställe i Matth. XXI: 16. Så betyder Ar. وַיִּרְדּוּ ej allenast styrka utan ock ära. Af barns och spenabarns mun låter Du Ditt lof befästas, Dina wedersakare till trots. Af dem öfweröstas Din fiende och warder stum.

w. 6. Du nedsätter honom (Menniskofsonen)
Något litet under ånglarna.

Det förefaller Nec. såsom skulle detta bättre stå i perfecto. Meningen är: Du gaf ej i skapelsen menniskan Englarnas höga plats inwid Din thron. På ringa afstånd nedom Englar blef hennes rum i skapelsens Fodis. Men detta hafwer Du ersatt med herrawäl: det öfwer jordens område. Präsens, nedsätter, skadar sambandet med det, som följer.

Ps. X: 8. Bakom hjordalägren

J försät sittande

Söker han hemligen döda

Den sig intet ondt föresett.

Rec. inser icke hvidan detta: bakom härles der sig. Han beskriver ej begreppet af צרר, som styrkes af Arabiskan; men han menar, att bakom de tjäll, som utgjorde ett Beduiniskt läger, icke något tjenligt gömställe skulle sättas. Här beskrifves trolldsheten i sin höjd: J Beduinernas Duarer wänta resande trygghet och skydd. De nalkas likväl och träffa en försärlig mördare, der de förmoda fridsama boningar. J sina gårdars försät, har texten. Det synes säga: J sitt läger, försärlig sittande, söker han, m. m. På sådant sätt blifwer Davids fiende trolldare än den plundrande Araben.

Ps. XXIII: 4. Om jag wandrade i dystraste dal.

Rec. menar att צלצלה endast medför begrepp af djupaste mörker, men alldeles icke af dysterhet och stillhet. En dal, der stillhet råder, är ej rylig. Mörker är deremot bild af rylighet, faror och sorg.

Ps. XXXVII: 19. De fromme

Skola icke förwäna

J olyckstiden.

צלצלה, non erubescit; icke på skam komma, d. å. icke begabbas för sin förtrostan. Ehuru slägtkap med Syriskan och Arabiskan kunde föra till begrepp af bestörtning, så synes dock uttrycket förwäna icke här lämpligt, emedan detta ord, i actis form, betyder att sätta andra i häpenhet och förundran. Så kan meningen här icke wara. Talefättet är i Ebreisken allmänt om en beswiken förhoppning och öfversättes öfwen i detta Psalterium ständigt med komma på skam.

Ps. XLVIII: 8. J noten är sannolikt ett litet misstag efter Michaelis, att Jordan uppspringer wid foten af berget Libanon. Detta berg gränsar till hafwet på westra sidan, och i öster till den sköna Buccadalen, som fordom kallades Coele Syrien. Jordans ursprung deremot finnes öster om Antilibanon; ett annat berg, hvars ena del utgöres af det i texten återopade Hermon. Hvad Michaelis till denna och föregående wärs skrifter, är alldeles origtigt, och, så widt Rec. känner, utan alla wittnesbörd. Det strider ock mot de berättelser wi hafwe om Phiala.

Ps. XLV: 14. Not. att sättas wid Konungens sida, såsom här säges om en Drottning, synes icke betyda det samma, som dela majestätet med honom. Österländska Drottningarna deltog icke i Riksstyrelsen. De nalkades fast mera sina gemåler med knåfäll, såsom Bathseba, i Kon. B. I: 16. och Esther. Att med detta ställe upplysa Sessio filii ad dextram, kunde wara betänkligt. Här söstas blott på Brudens plats wid förmålningen.

Ps. LVIII: 10. Förrän man märker deras törnen,

Är der redan en taggig och hwarf buske. Stället är mycket omtvistadt samt olika öfversatt. David målar de ondas hastiga uppväxt och undergång. Det synes som skulle han, sedan deras fall är tillståndt, wända sig till dem. Förrän edre törnen har texten; icke deras. Luthers öfversättning gifwer god mening. Rec. förmodar, att צרר, här icke betyder törnbuske, ty det gifwer omening, utan blott taggarna. Han tror sig dertill finna någon anledning af Am. IV: 2, der ordet af många tolkas med aculeus piscatorius. J alla fall kan

Här tagas pars pro toto af רוב spina. Athad är en ofänd buske af törnsläget. Onskans hastiga uppväxt synes väl målad dermed, att törnbussen redan uppnått sin växt, förinnan man ens märkt dess taggar. Förinnan edre taggar märkas, Är törnbussen der.

Ps. LX: 10. Moab mitt tvätttekar. Förklaros, efter Michaelis, min fot wadar i Moabiters blod. Något hårdt. Helle, må hända, i samband med det, som följer: Moab och Edom beherrsakar jag. De äro begge mina slafwar. Moab framstår mitt förwatten, Edom afläder min sko. **Ps. LXV:** 12. Du kröner året med ditt goda,

Äf setma drypa dina fotspår.

Till upplysning torde tjena, att Rabbinerne kalla arlaregnet Herrans goda. Med fotspår förstås wisserligen åskmolnen, såsom noten lärer. Men ordet drypa, synes Rec. för swagt. Ar. שׁוּב , som betecknar ömnigt flöde utur ett sprängt käril, står väl ihop med åskmoln. Ebr. קָרַח , nyttjas ock wanligt om rika flöden. Job. XXXVI: 27, 28. Om ömnig dagg. Jfr. Es. XLV: 8. Meningen är: Dina åskmoln nedgjuta bördighet.

Ps. LXXII: 8. Han skall rådande wara, Ifrån det ena hafwet till det andra, Ifrån Euphrat till jordens yttersta gräns. Rec. menar att יָרֵךְ här icke betyder hela jorden, utan, såsom wanligt sker, blott Palästina, hwars tre gränser utstakas och således bestämman den sjerde, neml. Egypti häck. De begge hafwen äro Medelhafwet och Döda hafwet; icke det Röda, såsom Michaelis, förmodligen af misskrifning, an-

föret. Dessa haf woro Palästinas westra och östra gränsmärken. Att nordn, eller snarare nordost war Euphrat gränsen. Deres ifrån kunde ej riket sträckas till jordens yttersta gräns; utan blott till den morsswaronde åt SW. eller Egypten.

Ps. LXXII: 16. En handfull säd
På berg-högden sädd,
Stall gifwa en växt,
Tåflande i gny
Med Libanons skog.

Så djerswa äro väl icke Österlänningarnes bilder. Rec. finner icke i texten något begrepp om tåflande gny. Här målas en konungs lycka af sitt lands bördighet. Det Ebr. וַיִּרַח har i Rec:s tanka icke gemenskap med bullret af ox. De gifwa intet gny, då de drifwas af vinden. Vinden måste sökas i oxens blotta rörelse, som jemföres med den werkan vinden gör på Libanons Cedrar. Så betyder Ar. שׁוּב , flakas, häftigt röras. LXX *ausodav*. Meningen synes wara: „Äf en göpen säd, sädd på sletska bergen, skall så rik skörd blifwa, att deras hjesa, då oxen drifwas af vinden, tyckes hwimla, på samma sätt som Libanon, då stormen flakar dess Cedrar.“

Sådana små anmärkingar kunde en läsare wara frestad att här och der göra, hwilka dock icke på något sätt minska värde af ett arbete, som alltid skall wara en prydnad för Swenska Litteraturen, samt bereda sin författare ett öddligt namn.

Amerikas Upptäckande, en bok till äldsfördrif för barn och unga personer, af Joachim Heinrich Campe. Öfversatt efter fjunde upplagan af C. E. Nardemine. Med flera Första Delen. S. hm. 1813. 272 sid. 12:o.

Äf barnaböcker, som i senare tider på Svenska utkommit, är wäl den närwarande den bästa, och den enda som N. c. med full trygghet skulle wilja låta i händerna på en gosse. Enligt det gamla, sanna ordspråket: naturam expelles furca, tamen usque recurret, frambyta också här några uttryck af Campes realitets principer och hans bekanta kärlek för Brunswiger Mumman (sid. 20. 3); här och der litet platt, osmakligt, barnsligt sladder, hwilket afbryter berättelsens gång, t. ex. sid. 86, 94 o. n. fl. Men dessa fläckar möter man blott i förbigående, hwars emot det hela äger betydliga förtjenster. Der framställas nemligen med historiskt bestånd noggrannhet Columbi öden och upptäckter ända till hans inträffande ödd; derefter hwad sig på de af Columbus upptäckta länder tilldragit, ända till den stund då Cortes uppträdde, och som episoder omtalas Vasco de Gamas upptäckt af vägen till Ostindien, Amerigo Vespuccis besök på Amerikas fasta land, m. m. Och under sjelfwa berättelsen wer Hörf. ganska sticeligen att klart meddela betydelsen af wisa till navigationen nödwändiga ord och namn på instrumenter m. m. Framställningen är lätt, liflig, precis och underhållande, och Hörf. har lyckats att för händelsens utgång i läsarns sinne, på ett ofonstligt sätt, wäcka ett jemt stigande intresse. Men hwad isynnerhet utgör det berömdvärda af denna bok, är den lesiwande

och sant fromma anda, och den warma entusiasm, för den stora, aldrig nog beundrade Columbus, som andas från hwars sida. Och endast af en bok med dylika egenskaper, kan man för barnets tänke- och kommande handlingsfärd wänta lyckliga följder.

Öfversättningen är lätt, säker och grundlig. Endast på ett par ställen har Rec. anmärkt någon germanism, t. ex. sid. 16: „Ock så harmade (härme) denna oberägenhet honom“ m. m. — Sid. 22: „hoffwatsare (Hofschwäfer) o. s. w. — Deputom må anmärkas att Öfwerf. öfwerallt nyttjar den arshaisiska ändelsen r i Verbernas 2:a pers. plur. Således skrifer han t. ex. Höder barn, i stället för: hören barn m. m.

Med ett par proffställen torde wi böra fluta denna lilla granskning. Se här, berättelsen öfwer Columbi återkomst till Spanien efter hans första resa och upptäckten af Hispaniola, sid. 101: „Knappt hade rygget om hans skepps annalkande blifwit kunnigt, förrän alla stadens innewånare hastade till hamnen, för att öfwertryga sig om sanningen af denna högst sägnande underrättelse. Då de nu sågo det verkliga vara sant, och då skeppet ändeligen kom så nära, att en ibland de uppå däckst stående igenkände sin son, en annan sin broder, sin wän, eller sin man; då skullen J hafwa höri, hwilka allmänna glädjerop skallade i luften! då skullen J hafwa sett, huru tusende af glädje darrande armar utsträcktes till de åskade nykomlingarnes emottagande, tusende lifswa glädjeråtar utgöros till deras wälkomst. — Nu gick Columbus i land, helsad af kanonernas dunder, under ett högtidligt ringande i alla tornen, och under den samlade folkmängdens enhälliga glädjerop. Han — wida skild ifrån

att af denna honom bewisade åra förledas till högmod — låt det wara sin första omsorg, att offentligan wisa, att hela åran af hans företags lyckliga utgång icke tillhörde honom, utan Gud. Han begaf sig genast till samma kyrka, hwari han före sin afresa hade åkallat den Aldrahögstes bistånd. Hela hans manskap och alle folket beledsagade honom dit i ett högtidligt tåg." — En annan tasta, sid. 176: „Föreställer eder, mina barn, rätt lifligt detta orwärdiga uppträde. Der står han, den store Columbus, lik en brottsling, på samma jord som han sjelf hade uppträckt, framför ett hus, som tillhörde honom, midt ibland personer, hwilka alla woro hans underhafswande; och den fräcka råfwaren af hans egodelar och hans åra förbjuder honom inträde i detta hus; wille icke ens bewärdiga honom med sin åsyn; låter smida honom, den ofkyldige, i bojor, och på detta skymfande sätt drifwa honom ur ett land, hwars besittning han hade tillkyndat sin Konung igenom tusende beswärligheter och med sitt eget lifs fara. Der står han och emottager detta sista hårda slaget af sitt widriga öde, med tuggn wärdighet, och med ett tålmod, hwilket mer än det starkaste förswarstal ådagalade hans ofskuld och hans ådelmod.“

Den på titelblandet lofwade Chartan lärar först komma att åtfölja en senare del.

Förtroliga Bref, skrifna på en Resa till Wien och Österriska Staterna i slutet af år 1808 och i början af 1809, af Joh. Fredr. Reichardt. Öfversättning i sammandrag. Första Delen. 163 sid. Andra Delen. 168 sid. Örebro 1812 (1813). 8:o.

Då Reichardts bref öfwer Paris med förtjent bifall blifwit mottagna, war det skäl att åfwen besörja om en swensk öfversättning af dem denna utmärkte Compositour skrifwit öfwer Wien och de Österriska staterna. Men då de i originalspråket ofta trötta genom en öfwer all mäta utsträckt widlöftighet i detaljer af mindre intressanta, och endast för hans eget Jag wigtiga omständigheter, kan man ej tadla att af dessa bref ett sammandrag blifwit företaget. Hwad man åter hast skäl att önska, är att walet af det utslurna blifwit bestämdt af förstånd och urfyllning om det sant wigtiga och intressanta, och ej af öfversättarens beswämlichkeit. Men, ty wärre! är ej förhållandet, sådant. Originalet har 49 Bref och öfversättningen blott 44; således äro fem hela bref bortskurna. Bland dessa utelemnade är t. ex. originalets 39:de bref (2:ter Band. Sid. 179:192), som omtalar och karakteriserar A. W. Schlegels Dramatiska Föreläsningar, ett af de märkwärdigaste i hela samlingen. Dessutom saknas ej allenast beskrifningen öfwer För:s Wanderungen durch's Riesengebirge (2:ter B.); utan åfwen Bihaget om den af Skolrådet Zeller i Königsberg insörda och praktiserade Pestalozziska undervisningsmetoden (2:ter B.), ehuru det affhandlar ett så wigtigt och allmänna uppmärksamheten wärde ämne. —

Men ej nog dermed, att hela bref blifwit utelemnade, utan äfwen än längre, än kortare stycken nästan ur hwart bref. För att äfwen äfwer detta försarande lemna ett exempel, må nämnas, att i 22:dra brefwet saknas i äfversättningen 1) från originalets Selbst der strenge Weise wird m. m. sid. 355 till Auch der Erzherzog Ferdinand m. m. sid. 358, i hwilket stycke Förf. dels utvecklar förhållandet mellan konsttalenten och den allvarsamare förståndsculturen, dels ger underrättelser om en ung Virtuös Czerini m. m. 2) Från originalets: Das adelige Liebhabertheater m. m. sid. 359 till Mein zweiter Akt der Bradamante m. m. sid. 361, der Förf. berättar en anekdot om Lesing och Engel. 3) Från originalets: Der vortreffliche Dioncellist des Fürsten Herr Kraft m. m. sid. 362, till brefsvers slut, sid. 363. I detta förhållande äro nästan alla utelemningar gjorde.

Äfversättningen är lika slurswigt författad, hwilket wi genom blott några profställen må bewisa; 1:sta del. sid. 24: „Till skådespelshus är redan en gammal staden tillhörig byggnad bewiljad, hwilken efter sakkunniges omdöme, då den blir i ordning satt, skall så wäl i ansende till storleken som tjenligheten till ändamålet wäste kunna täfna med de bästa theatrar.“ — 1:sta del. sid. 34: „Göttes Propylarier,“ Göthe's Propyläen.“ — 1:sta del. sid. 37: „Den fäkte Konsertmästaren Wabi, ett mönster i orchesterens anförande, ansorde icke, och skall äfwen blifwa för gammal och swag, imellertid hafwer bildat en son, som berömligt träder i hans fotspår.“ — 1:sta del. sid. 60: „I går kom jag hit med den nedgående solens klara sken i denna stora sköna gamla stad, som gåckar den resande just äfro, innan

den upptager honom i sina gamla ärewördiga portar.“ Gestern kam ich hier mit hellem Schein der untergehenden Sonne in diefer großen schönen alten Stadt an, die den Reisenden was recht neckt, eh' sie ihn in ihre alten ehrwürdigen Thoren einnimmt. — 1:sta del. sid. 72: „De sista tio milen reste wi i går bekwämt på tio timmar, ehuru wi uppehölls of några mil hos en ganska stöklig sabelmakare, hwars wagnarbete är widt och bredt namnkunnigt.“ — 1:sta del. sid. 75: „De rasaste resbeskrifware,“ die rüstigsten Reisebeschreiber o. s. w. Och der denna flygtiga, endast på det för handen warande ordet, ej på sammanhanget i pertorden seende tolkningsmethod icke framalstradylisk confusjon i uttrycket, är det dock tungt, stelt och obehagligt. Som prof härpå wälja wi följande ställe, för att dymedelst återlifwa minnet af den utmärkte konstnärinna, som förleden höst wäkte de fint kännande hufwudstadens inwånares förtjusning. 1:sta del. sid. 146: „Dyligen, sedan hon (Madame Handels Schütz) spelat i Margaretas rol i der Aggestolz, blef hon äfwen framkallad, och helsade publiken i den naiva bondflickans karakter. Hon gick fram i denna karakter landligt naivt, och höll en stund förklådet för ögenen; alla trodde, att hon gret af rörelse eller blygsel; men hastigt låter hon förklådet falla, ler ur sina klara skalkögon hele naivt komiskt åt publiken, och säger i barnslig naivton: Hwad frågar jag efier penningar och rikedomar, om ni ä' nöjda; god natt, god natt, god natt! och så, helsande med handen, trippar hon bort.“

S m å r r e S k r i f t e r.

Pulsen. Komed i Två Akter af Babo. Fri
öfversättning af M. Almén. Sthm. 1813.
22 fidd. 8:o.

Intrigen är följande: En 40 års grefve ämnar på sin sons inrådan gifva sig med en 22 års fröken, som under tiden bor i hans hus. Sonen förklarar sig i fadrens säktid, (hvilket han berättar åskådarna i slutet af 1 Akten). Denna hemliga kärlek gör honom sjuk, mager och „melancholisk, ehuru han har en god far,“ och en betjent som „warit hans kammartjenare allt sedan världens begynnelse och som af fadren blifwit uppsokrad till en god wän och tjenare åt sonen.“ Gamla grefwen rådför sig med en läkare, hvilken upptäcker sonens kärlek derigenom att han känner honom på pulsen under det fröken och twenne andra damer passera honom förbi genom ett rum. Naturligtwis får pulsen starkare wid frödens genomgång. Derpå går läkaren sin väg och unga grefwen besluter, på wanliga romans hjertars wis, att resa, för att glömma sin kärlek. Sedan han fått fadrens tillstånd, återkommer läkaren och på frågor berättar, att unga grefwen är får i hans (läkarns) säktid. Gamla grefwen reser ut för att öfvertala henne till giftermål med sin son, men får afslag, emedan läkaren instruerat henne hwad röl hon borde spela. Denna list nyttjar läkaren „på det grefwen först måtte begripa, att man kan affå en säktid, för att sedan sielf så mycket bättre finna sig deri.“ Slutligen, och sedan läkaren öfrent försäkrat sig om frödens tänkesätt, måste han uppge verkliga förhållandet: och läkaren skruter nu hwad han redan i första akten sag, neml. pjesens utgång.

Äf denna hwardagliga intrig har ej kunnat bliwa annat än ett tort och hwardagligt theaterstycke. Dialogen är temligen lätt och flytande. Betjenten talar rätt bra såsom betjent: men då han derjemte angifwes wara unga grefwens goda wän, borde han föra ett wärdigare språk, för att ej gifwa publiken ett dåligt begrepp om

gamla grefwens uppsokningsprinciper. Liksom flera „fria öfversättningar,“ är äfwen den närwarande uppsold med språffel och underliga konstruktioner, t. ex. sid. 6: „Pendanten till hwad (neml. granlåt) som behagar dem (damerna i grefwens hus) för brudens räkning, tillhör dem merendels sjelfwa.“ Sid. 11: „Det är mig så underligt om hjertat.“ Sid. 13: „Förkoma mig med (wän?) ert kanske!“ Sid. 15: „Kalla sig på en fauteuil.“ o. s. w. En wäl uppsokrad grefve nyttjar ej det lägre utrops- eller fråge-ordet: He, som här förekommer: och patient skafwas egentligen, äfwen i fria öfversättningar, med vokalen i, ej med konsonanten i.

Bref ifrån en döende Gritskare till sin Wän.
Christiansstad 1813. Ett halft ark 8:o.

Rec. hann ej genomläsa första sidan af detta bref, förwan han fann des hela wärde bestå i titeln, af hvilken han lofwade sig åtminstone en medelmättigt listig wälning af en olycklig fritänkares sista stunder. Ty wärligen är intet ämne rikare för människokännarens och religionens samma wän, än detta. Deremot finner läkaren dessa 6 sidor uppsolda med de plattaste betraktelser, sagda på den dåligaste swenska: och som nästan hwarje period kan, insår hwem som helst, bestycka detta omöjme, anser Rec. öfversäddigt att borttaga tid och rum med citationer. Ett par ställen torde böra nämnas, såsom: „en sjelfwällande förtwiflan“ (lärer menas en sjelfwällad); — „min själs beskållsambet;“ — „Kratza döden i ansigtet;“ — „komma på förslag till den himmelska härligheten;“ — „Jag har haft ett lysande hopp till grafwen: jag döer i wälmåga, och asmattas på en förgylld säng; jag utlocknar på mjuka bokser, och är anständigtt ledt af läkare och betjenter“

N ä t t e l s e r:

S. 461 r. 13 ft. sådant härledas, i icke härledas.
462 sista r. ft. ser, l. samlas.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 34.

Lördagen den 28 Augusti

1813.

R e c e n s i o n e r :

Mittonde Århundredets Rönika, utarbetad af Carl Venturini, utgifven af G. S. Bredow. Sjette Bandet innesfattande Året 1808. (Elfte Häftet 1808). Översättning. Materia tanta abundat copia, Labori faber ut desit, non fabro labor. *Æsop. Phædr. (Phædr.)* Lib. 4. Örebro 1813. 256 sid. 8:o.

Charakteren af förevarande intressanta verk hafwe wi wid granskningen af Tionde Häftet sökt bestämna. Wi wälja nu en annan wäg, och, sedan wi redan tillkännagifwit, huru nära wi onsett denna nalkas målet för en god Rönika, skola wi denna gång göra redo för innehållet af närvarande häfte, dock utan att följa den beqwäma recensionsmethod, som länge varit öfelig i ett wist dagblad, den att ur sjelfwa boken på engång låta aftrycka hela sidor.

Wid början af året 1808 war freden återsteld på fasta landet, dock utan „lugn eller hoppet om en blid framtid:“ af hela

Europa war Sverige endast i krigstillstånd med England. Det påstods att Österrike tilbudit England freden, men Ministeren afwist den, (Januari.) Wäl inlemnades i England af manufakturister åtskilliga petitioner om krigets upphörande, men regeringen upptog dem alla med stillatigande. Också bewiste d'Jvernois, att regeringen under sjelfwa kriget erhållit lån på en mindre räntesot än den wanliga, medan andra makter på den högsta ränta knapt kunde finna credit på några millioner; consumptionen af socker, caffe, thé, win, tobak m.m., hwilken år skattkammarens hufwudkälla, hade åfwen 1807 och 1808 tilltagit. Han påstår, att så snart en marknadsplats för Engelska handeln tillslutes i Europa, öppnar sig en ny på etc annat ställe; t. ex. på Hayti (Domingo) finner England afsättning på sitt raffinerade och Jamaica på sitt råa socker, emedan negerne der upphört med sockerplanteringen såsom för mycket mödosam; och till barna i Amerikanska archipelagen sändes nu nio gånger mer manufakturwaror än fordom till Frankrike, som ärligen endast afhämtade för

1,250,000 Pd. st. Endast wisja werkstäder ha lidit, men handeln icke. „Ewa till tre millioner Centner såd, som Europas fasta land tillförene ärligen lemnade till England och hwarfdre det från England återhämtrade wid på en million Centner socker hafwa genom en enda parlaments föranstaltan blifwit ersatte: att nytta socker, som ger tre gånger större quantitet sprit, till spirituösa drickers tillverkning, hwarigenom man tillika befriar sig från det öfverflödiga sockret, samt bibehåller denna artikels köppris i sin behöriga höjd. På flottan förbjöds nyttjandet af Fransiskt bränwin och i dess ställe blef bruket af Rom införd, hwarigenom de 2 millioner Gallons som Frankrike och Holland tillförene insände, hafwa blifwit ersatte. — Emedan för många fabriker fattades Italienskt Silke, så war nödwändigt att bättre preparera Bengaliskt och Chinesiskt Silke, hvars tillförsel alldrig kunde brista; och behöfwet blef uppfyllt. Så snart tillförseln af talg från Ryssland blef hämmad och priset på ljus betydligt ökades, war man alfvarsamt betänkt på, att nytta stenkols-gas, medelst det man sönderflog stenkolen för att deraf utdraga beck och tjära. Sedan år 1807 blefwo flera stora werkstäder upplyste med detta stenkols-gas, och man hade funnit att 6 skålpund af kol, hwaraf Centnern kostade 14 Pund, gäfwo så mycket ljus som ett skålpund talg. Man föranstaltade derved att upplysa Londons gator med detta lysande fluidum, och Rysslands talg kunde sedermera, wid fullkommandet af denna vackra uppfinning, ständigt umbäras.“ Äfwen, då man fruktade att hampa skulle fattas för de stora linnefabrikerna, blef hamp-förseln så högt uppdrifwen, att Irland 1808 kunde utföra 3,000,000 alnar linnewäf mer än wanligt. Utomdes

widtoges anstalter, att från Bengalen hämta 800 centner hampa. Från Canada och nya Skottland infördes timmerflog och aldrig hade man mer byggt i London än nu, och 4 nya hamnar öppnades, sedan Themsen ej mer war tillräcklig för de ut- och ingående skeppen. Också tillkännogaf Cancellarens tal wid Parlamentets öppnande d. 21 Jan. synnerligt fredliga tänkesätt. Hela landmakten med melisen war öfwer 600,000 man och utgifterne till regulära armeen och melisen utgjorde mer än 17 mill. Pd. st. Marinen bestod af 1108 krigsskepp, hwaribland 255 af linien, med tillsammans 4260 Officerare. År 1773 hade deras personal varit 1412 personer stark. Enligt budgeten för 1808 stego statsutgifterna till 48,319,807 Pd. st., för hwilken summa man hade utvägar, sedan man upplagit ett lån af 8 mill. för England och 2 och en half för Irland. Ut-förseln af Brittiska produkter och manufaktur-er hade 1807 utgjort 40 mill.; endast 4 mill. mindre än året förut. I Jan. hemkom Ostindiska flottan och i Juni den Westindiska; utan att dock priset på coloniawarorna föll, emedan smyghandeln utömdes alla sina konster att affätta dem på fasta landet. Handel och näring stego isynnerhet märkligt i Quebec, just genom embargoet i Amerika, hwarmed man wille ge Brittiska handeln så betydlig stöt.

Krig äro de medel, som kraftigast utwidga konungamakten, och den konungeliga souvräniteten war i Storbritanien i sjelfwa werket lika stor som annorstädes. Detta bewisar processen med Whitelocke och Darby-rymple, af hwilka, tvertemot nationens röst, den förre erhöi en lindrig strapa och ueströks från armeen, men den senare allewel fritåkandes. Spanien och Portugal kostade

Britanien otvofligt både i penningar och frigsförbindheter; Sverige erhöi, enligt conventionen den 8 Febr., 100,000 Pd. månatligen, och Sicilien 25,000, hwarwid dock det förbindande villkoret wor fastadt, att hwar tredje månad skulle Sicilianska regeringen redowisa för subsidierne; också besingade sig England stora handelsfriheter på ön.

Sådant war förhållandet med utländska makter: i Constantinopel hade det Engelska guldet besegrat Sebastianis ränkor. Från Wienska cabinetet utkom d. 18 Febr. en declamation, hwarigenom alla förbindelser med Britanien upphörde. Likwäl gifwo slietve Ministrarne tydlige tillkänno, att man i Österrike blott lurade på tillfälle att bryta med Frankrike, och att Engelska waror ständigt skulle wara wälkomna i Trieste och Fiume. Derefter följde Napoleons och Alexanders märkwärdiga skrifwelse från Erfurt d. 12 Okt. till konungen i St. Britanien, deruti de förenade sig "pour prier Sa Majesté d'écouter la voix de l'humanité, en faisant taire celle des passions" . . . , åtsjödd af en särskild skrifwelse från Ministrarne Champagny och Romanzoff till Stats-Sekret. Canning. Dennes svar lydte, att om fosta landets nationer woro försänkta i elände, äger konungen den trösten att detta ej kan tillskrifwas honom; och ehuruwål man ej borde wänta, att han med medömkan skall se, att samma system, som blifwit upptänt till förstörandet af hans undersåtars handel, faller tillbaka på des upphofsmån eller werktyg, så öfwerensstämmet det dock hwarken med Hans Majests tänkesätt eller Britiska folkets karakter att glädja sig öfwer sina fienders olyckor. H. M. wore beredd att genast träda i underhandlingar om en allmän fred;

endast de med England förbundna makter singo deltaga i negociationerna, hwaribland äfwen Spanska Regeringen. Romanzoff afflog denna senare artikel alldeles och Champagny med det tillägg, att ett sådant tillbud wore af enahanda beskaffenhet, som om Frankrike föreslagit, att inbjuda Irlands katolska Insurgenter att deltaga i underhandlingarna. Ingendera gaf efter och d. 15 Dec. under rättade K. Georg sitt folk att de gjorde anbudet ej lede till fredsunderhandlingar. — Englands folkmängd war då på Brittisk mark i Europa 16,530,000; i Ostindien 47 mill., hwaraf blott 1 mill. födde Engelmån; på Malta 88,000; på Goda Hopps udden 70,000; i Canada 95,000; i Newfoundland 25,000; i Nya Skottland 150,000; på Jamaica 353,000; på de öfriga Westindiska öarna 250,000; i Ulimaroa 6,467.

Frankrikes bemödade äfstrade dere mot detta är återställandet af sjömakten. Enligt ett kejsertligt dekret skulle 18 compagnier, hwardera om 409 man, upprättas, som fördeltes på Skeppshwarfwen; enligt ett annat af den 2 Mars uppstådes 50 Marine-Bataljoner. Rocheforters och Toulonska flottan (10 linieskepp, 3 fregatter med några mindre) kryfsade werkligen några månader i Medelhafwet, och sedan den deblokerat de 7 öarna samt provianterat Corsu, återkom den oskadad till Toulon. 3 April anlände 3 skepp från Westindien med coloni-waror, och tidningsbladens högsjudda glädje deröfwer gaf tillkänna sällsynheten af ett fransykt skepps ankomst från Westindien. Med Persiens konung afflöts en handelskraktat. Genom inrikes industri wunno ihänerhet Chalons sur Saone och det olyckliga Lion; men Kejsarens wälgerningar kunde ej uppehålla Marsailles, Cettes och Bordeaux' sjunkande wälfstånd.

Med bomullsfärdens införande gjordes bårjon; Banken inrättades, broar och vägar anlades eller förbättrades med synnerlig isfver, och manufakturere uppmuntrades genom ansenliga premier. För den wertskapliga odlingen trodde man sig förja genom ett Universitet, och äfwen den cleriska ordningen befordrades. Synnerhet gynnades Judarne, ehuru deras ockrande genom ett wälgörande decret inskränktes. Rättwisans skypande bestämdes och äfwen Statsrådet organiserades änyo.

Finansverket war i mycken ordning och tydlighet: endast detta gjorde möjligt att utgifterna utan lån eller pappersmynt kunde bestridas. Enligt 1808 års statsförslag åstundade regeringen en credit of 600 mill. franker samt ett ytterligare credit-votum af 130 mill., hwilka skulle anwisa på 1808 års inkomster. Af dessa krediterade 730 mill. användes 74 mill. till statskulder, 32 till pensioner (deribland 27 till cleriska), civil-listan upptog ensam 28, och allmänna tjenstutgifter samt Jyrikes Ministerium utgjorde det öfriga. — Detta år utwidgades fransyska området genom införlifwandet af Bliessingen, i grund af en traktat med Holland, och wid det Senatus Consult, som förordnar att städerna Bliessingen, Kehl, Casel och Wesel med deras tillhörigheter skulle för ewärdeliga tider förenas med Frankrike, gjorde Ministern Lacée den anmärkningen, att denna förening icke skedde af förstöringsbegär; och då Parma, Piacenza och Toscana blefwo landskap af det stora Riket, hette det: „hela kusten af Medelhafwet bör utgåra en del af Fransyska området, af det stora Kejsardömet. Alla länder, som sträcka sig längs efter kusten of Medelhafwet, samt gränsa till vårt område, böra införlifwas med Fransyska Riket. Densamma grundsatsen som förenar att håldre förena Genua med Frankrike än med Riket Italien, fordrar också att Livorno kommer till Frankrike.“ . . . „Hans Maj:t har således beslutat att Spezzia skall wara en Krigshamn. Det wore icke nyttigt att hafwa så ansenliga sjö-anstalter wid yttersta ändan af riket.“ Frankrikes folkmågd steg nu till 38,262,000, hwaraf 28 mill. talade fransyska: 615,530 menniskor woro deraf i en ålder mellan 20 och 21 år; och då hälften för qwinnsöknad afståas, återstå 300,000 män för conscriptions-åldern af 20 år. Och så war regeringen icke sinnad att förminska armeerna. I kraft af Senatus Consultet af den 21 Jan. staldes icke blott 80,000 ynglingar, födde från d. 1 Jan. 1789 till d. 1 Jan. 1790, till regeringens disposition, utan äfwen 1810 års conscription måste på förhand uttagas, för att ersätta de slagoffer som fallit wid Donau, Elben, Weireln, Niemen, och i Spanien. Nya Hertigar utnämndes och en äfrelig adel banades. Den 29 Okt. afreste Napoleon till Bayonne och Spaniska fälttåget.

Vi hafwa hitills med förf. genomgått de begge Europeiska Hufwudmakternas års-historia; kortare kunna wi uppehålla oss wid de öfriga staterna, som synes oss, hwad synnerhet Rhen-förbundet angår, något för widlidtigt urföda. För Italien gjorde Napoleon mycket. Venedig förklarades för Frihamn; landsvägar och broar anlades; en sickskola och en Börs upprättades i Milano, och Jernkron-Orden förstärktes med 229 nya ledamöter, och Riket Italien utwidgades genom landskapen Urbino, Marca d'Ancona, Macerata, Fermo och Camerino, som fränryktes Korkeleaten d. 2 April. Påfwens uppförande war under denna storm

wärdigt och ädelt. På 17 år hade kyrko-
staten förlorat en tredjedel af sina stater. —
I Neapel företog Joseph Napoleon
en mängd prisvärda inrättningar, och d. 2
Febr. eröfrades fästningen Reggio och En-
gelsmännen fördrefwos från Neapel. Dock
hastige kallades Joseph till sin broder, och d.
23 Juni utgaf han från Bayonne afskeds-
proclamationen till sitt folk och skänkte det en
ny constitution. Napoleon utnämde då sin
sväger, förre Storhertigen af Berg, Jo-
achim, till konung af Neapel. Denne kom
d. 6 Sept. till hufvudstaden och hans första
omsorg war finansverket. Eröfringen af
ön Capri, hwars besättande af fienden hind-
rat fiskerierna i hafswiken och beherrskat
handeln, war en wälgerning för riket — och
organisationen af den inre förvaltningen upp-
tog den nye regentens hela verksamhet. E-
huru wäl Italiens folk, allt detta oakadt,
ej funno sig lyckligare än förut, så blef den
fransyska öfvermakten för ingen stat för-
derligare än för Holland. Enligt kongl. de-
cretet af d. 23 Jan. tillstängdes hamnarna för
alla nationers skepp, utom för de med ko-
ningen allierades, och krig förklarades mot
Sverige. På samma tid Hollands handel
med ett enda slag sålunda war förstörd, kom
en orkan, som åbragte Zeeland en skada af
15 mill. Gulden. För att göra olyckan
fullkomlig, blef Kniphausenska flaggan, som
hittills gällt som neutral och hwarunder flere
utförde ärskilliga rigtande förättningar, före-
budet. Statsverket war i största oreda.
Utgifterna woro 74 mill., men inkomsterna
endast 50 mill. Gulden. Till betäckande af
dessa deficit försöktes flera utwägar, men
ingen wille fullkomligt lyckas. Det sista slag-
get följde genom decretet af den 16 Sept.,
hwarigenom Napoleon förbödd införseln af

alla coloni-waror från Holland till Frankrike;
och när nu den ena efter den andra af co-
lonierna (hwaribland Java) öfvergick till
Engelsmännen, och det inbrytande hafwet i
Holland öfwersvämmat 150,000 tunland
det skönaste land, hwarigenom 360 familjer
bragtes till tiggartafwen, såg den olycklige
Bataven, hwarthän han wände sina ögon,
endast olyckor och förewissan.

Schweitzeriska republiken fram-
ställer detta år ingenting märkligt. — Nens
förbunds-staternas contingent utgjorde
118,050 man. Den 1 Maj erhöi Bejern
sin nya constitution, och den 25 April ko-
nungariket Westfalen sin, och på samma
gång conscriberades 12,000 ynglingar. Ri-
kets hela krigsmakt utgjorde 14,048 man.
Lagstifning, Polis, Rättegångsordning ut-
dergick ny förändring och d. 18 Mars ut-
skrefs den förste Westfaliska Riksdag, hwil-
ken hade till systemål att underhjelpa finans-
verket. Ridd och misshände herrskade öfwer-
allt och på flera ställen utbröto oroligheter
— och „under sådant arbete, gäsning och
förhoppning, genomlopp Konungariket West-
falen första året af sin politiska waresse.“

Sophokles Sorgespel. Öfversatta af Wil-
helm Fredrik Palmblad. I. Bane-
det: 2. Elektra. Upsala 1813. 5
ark 8:o.

Ungefär något mera än ett år har för-
flutit mellan N:o 1. och N:o 2. af närwar-
rande öfversättning. Enligt den allmänna
och temligen rättiga domen öfwer företagens

det af swära wärf: est laudanda voluntas; skall det alltid blifwa tillräknadt. Hr P. som en förtjenst, att på ett språk, hwarpå hit tills nästan ingen Grefskä Skal, minst hel och hällen, blifwit öfversatt, hafwa wägar försöka och fortsätta tolkningen af en bland de swäroste, denne Sokhos' och Chariternas åskålling. Men då öfversättarna redan förut genom tolkningen af Aischylos Prometheus och Sophokles Nias lemnat prof af en skicklighet, som med hwarje nytte försökt allt mer och mer utvecklat sig, kan han otwifelaktigt göra anspråk på ett högre beröm, än det som blott tillkommer ett drifligt företag.

Intet Dramatiskt ämne tyckes mera ha behagat de Grefiska Skalderne, än teckningen af huru den af Klytaimnestra, sin mor, plågade, faderålskande Elektra slutligen eggat den hemkomne Orestes, att af Klytaimnestra och hennes astwån utkräfwä den hämd, som de förskyllt genom det på Agamemnon föröfwade mord. Af de trenne berömdaste Attiska theatrens Heroer, har tiden öf bewarat hwarsett Drama öfwer samma ämne, behandlat efter hwaraderas olika individualitet. I Aischylos Offerbärare (*Xonopoulos*) har hans bekanta, på den mest uppräbrande effekt rigtade manér wisat sig i hela sin kraft; Euripides har öfwerdragit den felaktiga planen till sin Elektra med rhetoriskt skimmer och sophistiskt stråfwande efter den högsta känslorörelse, under det att Sophokles tryckt på sin tragedie stämpeln af den största konstfulländning: lugn pathetik och hög gratie. Men att vidare utveckla desse trenne Skalders förhållande till hwarandra, liksom Grefiska tragediens wäsen i allmänhet, dertill gifwer ett tidningsblad icke rum och en recension icke tillfälle. Wi hänwisa dertföre de lärgirige, som häröfwer önska winna underättelse, till

N. W. Schlegels Dramatische Vorlesungen (1:re B. s. 222-245), eller i brist deraf, till wisä mindre uppsatser, till hwilka wi nu mera på Swenska hafwa tillgång, som Afte Öfversigt af Poesiens Historia, Jemförelsen mellan Grefiska och Fransyska Tragedien i tidsskriften Phosphoros, o. a. — Det höder för närwarande till wäret föremål att betrakta närwarande bok endast som en öfversättning af ett Grefiskt original; och då en öfversättning i selswa werket intet annat är än ett aldrig fullkomligt löst problem: att uttrycka en författares ideer och meningar med andra ord och på ett annat språk än han användt, och hwors fulländade konstruktion alltså ofta måste itereras, för att approximando hinnas, hafwa wi jemfört den den Swenska Versionen med Karl Wilh. Ferd. Solgers, den nyaste och bästa *) som Tyska Literaturen hittills har att framwisa. — Äfwen måste anmärkas, innan wi begifwa oss till wäret egentliga granskare-wärf, att öfversättningen är utarbetad efter Schäferska upplagan, (hwars förra del nyligen omsorgsfullt och med nätta typer blifwit utgifwen från Upsala Akademiska Boktryckeri), emedan den, isynnerhet i hänseende till wersernas indelning, har en något afwikande text från den Brunckiska och ännu mer från den willkorliga Bothefska.

En poetisk öfversättning måste granskas i trenne hänseenden: först huruvida den troget återgifwit urskriftens ord och mening; vidare, huruvida detta har skett med fullkomlig riktighet i öfversättarens språk, samt slutligen, huruvida originalets meter och wetsbyggnad är, under willkoren af de båda

*) Des Sophokles Tragedien, übers. v. N. W. F. Solger. Th. 1, 2. Berlin 1808. 8:0

språkens olikhet, med wälljud efterbildad. Vi wilja betrakta föreliggande verk i dessa trenne afseenden.

Wers. 8, 9 heta i originalet:

..... οἱ δ' ἴκνομεν.
Φασιν Μυκηνὰς τὰς πολυχρυσοῦς ὄρν.

Denna mening har Hr P. sålunda gifwit:

..... „och ditåt wi gå,

Skall du, war wiß, det gyllene Mykenai se!“
Denna ofskicklighet, då de redan word anlån-
da till Klytaimnestras husport i Mykenai,
har ej texten, så snart wi dra of till minnes
att ἴκνω åswen betyder komma, anlån-
da. Både Ist och Solger ha också: wo
wir hingelangt. Derföre wore denna tolk-
ning trogna:

..... „dit wi komma nu,

Säg dig, att du det gyllene Mykenai ser.“
— I wersen 15, är uttrycket φιλοῦτε ζηνων
icke lyckligt tolkad med dyre främling.
Zalet är nemligen till Orestes wån Pylades.
Men den egentligaste betydelsen af grekiska
ordet ζενος är gästwån. — Wers. 28 läsa
wi: καυτος εν πρωτοις επει, återgifwet på
swenska med: „och sjelf ibland de främsta
går.“ Men wandrarne wore ej flere än
tre, Orestes, Pylades och den gamla Uppfo-
strarn. Widare betyder icke verbum εἶπω,
gå, utan: wara werksam; och πρωτος
är förmodligen här, som på flere andra stäl-
len hos de Grekiska författarne, konstrueradt
i plurali, för att öka bemärkelsen. Således:
..... „likaså du of
Uppmanar, och sjelf allrasörst du werksam
är.“

då Solgers tolkning:

..... so auch du, indem
Du uns hinantreibst, und der Erste
selber dringst,
är nog afwikande från orden. — Deremot

har Solger förträffligen gifwit originalets
46:te wers:

..... ὁ γὰρ
Μεγιστος αυτοις τυγχανει δορυζενων,
genom:

Denn dieser ist ihr bester Speerverbün-
deter,

hwilken i swenskan låter nog förvirradt:

..... „ty högst
Bland wapenbröder skatta de en sådan gåst.“
Skulle man ej sålunda:

..... ty han

Dem synes som den bästa spjutförenade.“
kunna komma Grekiskan närmare? — Wers.
51 låter på swenska:

„Men wi, se'n faderns grafhög wi, som
fadern bödd.“

Häraf skulle man lätt komma på den tanken
att det war fadern, Agamemnon, som bu-
dit; men så wäl sammanhanget som texten
öfwertygar of att det war Guden, Apollo,
på hwilken originalets: ὡς εἰπερα rapporterar
sig. Förmodligen har genom oaktighet fa-
dern här i stället för guden bödd influerit.
— Meningen i wers. 92, 93:

„Och min nattliga klagan känner jänwål
Min i jemrens hus så förhatliga bödd,“
är hwarken tydlig — emedan nominativen
här står efter accusativen — eller precis ef-
ter originalets ord, — som så måste tagas
ihop: ἦδε δε μογερων οικων τα στυχεραι ευναι
ζυγισσαι παννυχιδων — eller wälljudande i
anseende till det i häda werserna redunderan-
de mi n. Wätre är således Solgers wersion:
Und das nächtliche Leid, wohl wird
es vertraut

Dem verhassten Gemach und dem Un-
heilshaus?

ehuru den ej heller är alldeles ordgran. Men
hågkommande att ordet παννυχίς betyder en

nattlig fest, hwar Latinarne kalla per-
vigilium, föreslå wi att närmare smygga sig
efter originalet på detta sätt:

„Och i plågornas hus, min förhattliga bädd
Denna nattliga sorsfest erfar jemväl,
Då äfwen nästföljande wers kommer i när-
mare förening med det föregående än nu. —
Noggrannare än med wers. 137, 138:

„Dock fåsängt uppfalla du skall
Ur Nis' allsammnande djup,
Skulle textens ord:

„ΑΛΛ' ου τοι τον γ' εξ Αιδου
Παυνοινου λιμνος πατες' αυ-
στασεις,
kunna gifwas sålunda:

„Dock aldrig uppväcka du skall
Ur Nis' allsammnande göl.“

Sy verbum *αυστασις* har samma betydelse som
det latinska *excito*, förnä någon liggande
att resa sig upp. — I wår öfversättning stå

wers. 141, 142 alldeles isolerade, utan något
sammanshang med det föregående och efter-
följande, så som de böra wara, och äro i
originalet och i Solgers version:

Nur von gemäßigten Ziel in unendli-
ches

Wehe vertilgt dich die stete Besamme-
rung.

Deremot äro, på swenska, wers. 141, 144:

„Och hwi dig öfwerlemnar du
Ur sådana qwal,
Ifrån hwilka ej gifwes räddning?“

gifna i en personel rapport, då de motswa-
rande grekiska uttrycka en allmän sats: hwar-
före öfwerlemnna sig ät de bekymmer för
hwilka det ej gifwes någon tröst eller rädd-
ning; hwilken äfwen Solger wäl tolkat:

Wo Hülfe nimmer erlöst, und nichts
Endiget das Lied,

Was liebst du da so schwere Last dir?
(Fortsätn. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Sweriges Historia uti kortt Sammandrag för
den spådare undomen. Christianstad 1812
(1813). 60 sid. 8:o.

„Skolungdomen“ — säger Hr J. J. E. i en
kort erinean — „saknar icke goda Läroböcker (?) i
Swenska Historien. Men de äro merendels för
mycket widlöftiga, att kunna lämpligen beagnas
af den spådare äldren. Jag har dersöre gjort
detta korta sammandrag, med önskan, att det ej
måtte finnas obrukbart.“ — Obrukbar skall den-
na lilla bok wist ej beknas, twertom tror Rec.
att den är ganska tjentlig för sitt ändamål: med-
delandet af de allraförsta elementar-kunskaperna
om Söderneslandets öden. Sy den berättas, med
mycken, men klart träffande och tydlig forthet,
de märkwärdigaste händelserna från de äldsta till
närwarande tider. — Här och der äro omnärk-
ningar inskrödda öfwer religions-, seds- och wettens-
kapsödslingen, under wisa tidstiften. — Jdr att

ge prof af Jdr:s stil och äfater, ansåra wi föl-
jande goda Karakteristik öfwer Kon. Carl XII,
sid. 46: „Kon. Carl XII war en utomordentlig
man. Han wördade Kristendomen med hela sitt
redliga hierta, äade ett djupt förstånd, owanlig
sinnesstyrka, öfverkræftighet, och ett öppet lynne.
Hans hëga själ föraktade illslughetens råntor,
han war rättwis, återhållsam, sträng i seder.
Då man lärt sig att källa affigt från utgång,
skall man wisserligen ej neka Carl XII ett rum
bland jordens stora Monarker.“ Märkwärdigt
är att Jdr. s. s. bekämdt säger, att Kon. Carl
XII blef ihjälskuten „genom en mordisk anlåg-
ning från Swenska sidan.“ Det är att förmoda
att så war, men saken är ju ej ännu bewist? —
Ei mindre underligt har det förefallit Rec. att
sid. 4, twertemot Sturleton och Lagerbring, Ing-
we Sirkatong upptages bland Sweriges reacter,
då hellsma hans benämning, Sirkatong, motsä-
ger detta.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 35.

Lördagen den 4 September

1817.

Bibliographiska Anteckningar om de Slavoniska Manuscripter, som förvaras på Kongl. Gymnasii Bibliotheket i Westerås.

Ibland det icke obetydliga antal Hand-
skrifter Westerås Gymnasii Bibliothek ä-
ger, förjerna utan twifvel de Slavoniska
att närmare kännas. De blefwo för unge-
fär 40 år sedan förärade utaf Majoren och
Riddaren af R. S. D. Carl Jac. Sparf-
wensfeldt, och hafwa fordom tillhört den
margklunnige Öfwer-Ceremoniästaren Joh.
Gabr. Sparfswensfeldt, som under sina
widsträckt lärda resor dem samlat och med
sig hemfört. Efter hans död 1727 förwar-
rades de, tillika med den öfriga samlin-
gen, på Stångodset Åbylund nära Westerås,
till dess Sönsonen, den sista ättlingen af
Sparfswensfeldtska namnet, år 1774 gjorde
en Donation till Westerås Gymnasii Biblio-
thek af 69 volumer, till större delen sällsyn-
ta böcker i äldre Nordiska historien och Is-

ländska litteraturen *). Denna gåfwa äro
följdes af 12 Slavoniska Böcker †), ut-
af hwilka 4 woro Manuscripter. Till
fitt innehåll woro dessa då obekanta och hade
troligtwis länge blifwit det, om icke Gymnasii
Bibliothekarien Professor Stamborg begagnat
tillfället, då flere fångne Nyske Officerare
under förra Finska kriget wistades i Westerås.

*) Utom Konunga Sagorna och flera af våra
Landskapslagar, torde så nämnas: Isländ-
ska Bibeln (Hosum 1643 Fol.) — Land-
nama Sagan. — Are Praests seche-
dae. — Christendoms Sagan och
Grönlands Sagan (Skalholt 1688 8v.)
och förnämligast Herwarar Saga c. not.
Ol. Verelii (Upsala 1672 Fol.) med Sup-
plementer och Variantess Lectiones med gam-
mal och owanligt nitid band in margine
tillagde.

†) De flesta äro theologiska. Den äldsta är
tryckt i Laura kloster 1646. Äwenne, så-
som förändring till Nyske historien, förjerna
att nämnas: Den rättroende wår Store
Konungs och Knes' Geodor Alexejewitsch

Enligt de så underrättelser han, genom en sin Wäns åtgärd, då kunde erhålla, blef en förteckning. på dessa Manuscripter upprättad och införd i den superba Bibliothekets Catalog han författat. Denna ligger till grund för de anteckningar jag hafte tillfälle att göra, hvilka äro sådana de kunna åskas af en i det språket okunnig. Om i framtiden en kännare härutaf fick anledning att egna någon uppmärksamhet åt dessa Codices, wore offigten med dessa anteckningar wunnen.

Codex Sparfvenfeldianus in Fol.

N:o I. (Bibl. Catal. N:o 784. Hyllan M).

Matrikel öfwer Adelige Ätter i Ryssland.

Det är bekant huruledes Czar Feodor Alexejewitsch under sin regering (1676-1682) låt förstöra Rysska adelns Genealogier och skriftliga Urkunder, hvilka biträde hade underhållit besynnerliga rangwisser emellan den äldre och nyare adeln. Czaren häröfwer missnöjd, begagnade de utwägar despotismen gaf:

flora och lilla Rysslands Sjelsberrskares författningar (l. i. e. a.) Fol. — Synopsis eller en kort Samling af åttilliga Chronographen om det Slaviska Folkets ursprung och de först regerande Knesar i den af Gud wärdade Staden Kiew: — Om den store Kiewske Knesen och hela Rysslands förste Beherrskares Wladimirs lefwarne: — och om den Rysska Maktens Durchl. Urfvingar och wår Czar och store Knes Feodor Alexejewitsch m. m. tryckt i Lawra Kloster 1678 qwarto. Om denna rara bok se N. L. Schöder, Probe Russischer Annalen. (Braun u. Schilling. 1768). sid. 161.

Han införde alla familjernas originala documenter, för att, som det föregafs, uti en hufwudbok låta införa dem; men i stället lär han, på sin Ministers, Knes Wastij Solitzijns råd, uppbränna dem i Senatens närvaro*). — Derefter blefwo de adeliga familjernas namn införde i twenne offentliga Slägt Register (Rodostrownye Knigi) I. Sannolikt är denna Codex ett sådant register (Matrikel). Om den är ett original kan man ej med någon wisshet weta; men att den är med hufwudskrifterna samtidigt är säkert derutaf, att Sparfwenfeldt strax efter denna tidpunkt (1686) gjorde sina resor genom Ryssland.

Denna Codex utgör omkring 200 ark och har i början flere ark bortrifna. Af Sparfwenfeldts annotation på första bladet synes att den kommit defect i hans hand. På hwar sida äro 3 högst 5 rader skrifna med långa mellanstånd, troligtwis för tillökningar; hvilka dock äro ganska sparsamt införda. Bokstäwerna äro höga och spaciösa. Picturen just icke den sorgfälligaste.

Codex Sparfvenfeldianus in Fol.

N:o II. (Bibl. Catal. N:o 785. Hyllan M).

Denna wälbige Codex innehåller 19 särskilda afhandlingar i följande ordning:

*) J. v. Müller, Allgem. Geschichte d. Europäischen Menschheit. (Ups. 1812) Th. III. sid. 281. V. J. v. Strahlenberg, Das Nord u. Ostliche Theil v. Europa u. Asia (Stoch. 1730) sid. 301.

†) G. Achenwall's Geschichte d. vornehmst. Europäischen Staaten. (Götting. 1779) sid. 586.

I.

Räschädnaja Kniga: Lärobok om Hä-
 star. Öfversatt från Franskän.

Denna afhandling är 32 ark. Titeln
 är textad med höga bokstäver i 11 rader.
 Afhandlingen synes vara indelad i wisa
 Capitel. På sista rena bladet har Sparf-
 wensfeldt skrifwit: "Cyrillus et Methodius
 vocantur Apóstoli Gentis (Slavicor). Bo-
 hemicæ apud Bohislaum Balbinum Soc.
 Jes. — in Epitome hist. Bohem. Pragæ
 in folio 1677." — "A Johanne P. P. VIII
 an. Dni 88 impetravit Methodius ut lin-
 gua Slav. in sacris uti liceat in Liturgia
 et templis per totam Dalmat. et Illy-
 riam. Vide Miscellanea ejusd. Histor. an.
 168. impres. Decad. II. Lib. II. NB."
 Dyliska anteckningar af Sparfvensfeldt före-
 komma ofta i dessa Codices.

II.

Krönika om det Rysska Folkets uppkomst.

Denna mycket nitida handskrift af Me-
 stors Krönika utgör 78 ark. Den har
 intet särskilt titelblad, utan öfverst på för-
 sta bladet är ordet Krönika skrifwet med
 stora karakterer, hwarefter texten strax wid-
 tager, som är skrifwen i låga rader med
 mycken noggränhet*). För att bestämma
 denna handskrifts ålder, torde jag så erinra
 att då Codex No I, som ofstridigt är yngst,

*) Den Codex ifrån Keis. Wett. Akademien
 Bibliothek i Petersburg, som Stats-rådet
 G. Fr. Müller nyttjat wid sin öfversättning
 af Meistor, har följande titel: "Annale's
 von dem Ursprunge des Russischen
 Reichs. Titlarna äro således i hufvudsak-
 ten öfversenssammande. Müllers Samlung
 Russisch: Geschichte. (Petersb. 1732). Th. I.

är skrifwen på 1680-talet, enligt hvad of-
 wansöre är anfördt, synes denna handskrift
 vara 2 om icke 3 decennier äldre.

Meistor (f. 1056 † 1113) Rysslands
 äldste häfdateknare, war Munk i Pecz-
 ska Klostret i Kiew; och är för Rysslands
 äldsta historia hwad Sturleson är för
 Nordens. — G. Fr. Müller och A. L.
 Schläzer hafwa genom öfversättningar af
 denna Krönika gjort sig bekanta. Utaf den
 förteckning den senare gifwit på de Codices
 han dels benyttjat, dels hafte kunskap om,
 synes att han icke wetat det någon hand-
 skrift af Meistor funnits i Sverige †). När
 derföre detta manuskript 1790 blef till sitt
 innehåll bekant, war Biskopp Wenzelstierna
 angelägen att få någon närmare kännedom
 deraf. På hans anmodan företog också Apo-
 togisten Lindborg, biträdd af en Ryss Office-
 rares tolkning, en swenskt öfversättning af
 några Capitel, som sedan lemnades till Kan-
 tiket J. v. Engeström. Denne lofwade der-
 om uppsätta en Memoire till Kongl. Witter-
 bets, Historie och Antiquitets Akademien;
 men huruvida det skett, är icke bekant.

III.

Om Rysska Landets Bestäffenhet och
 Deras som bo i Moskwa.

Denna handskrift innehåller blott 8
 ark. (Semsför handskriften No XIV i den-
 na Codex.)

IV.

Något i Kosmographien, ifrån Lat.;
 först beskriwret af Fadren Epiphanius.

16 ark. Planet-systemerna, såwensom
 flere mathematiska figurer finnas här inuti
 texten med penna tecknade. I margo har

†) Schilder, I. c. sid. 163.

Sparfvensfeldt angifvit de ämnen som i hvar afdelning afhandlas, t. ex. Polus Arcticus, Antarcticus. Meridianus. Zona Torrida, Temperata &c.

V.

Om den Stora Församlingen i Klofret Nya Jerusalem.

Detta kloster (äfwen kalladt Woskresenskoi, beläget 45 werst från Moskwa) grundlades, under Tzar Alexej Michailowitsch's regering, af den bekanta Nyska Patriarchen Nikon *), som äfwen sjelf, sedan han nedlagt sitt embete, dit ingick år 1658 och egnade sina återstående dagar åt Nyska historien († 1681). Huruwida han är auktor till denna afhandling, hemställles till fönnare. Handskriften är 14 ark. I mars 1790 har Sparfvensfeldt öfwerallt gjort forta anteckningar på Fransyska, t. ex. sid. 1: "Vosresenskoi bati de (par) Nikon." Längre ned: "a la ressemblance de l'eglise de St. Helene par de Constantin."

VI.

Om Iwan Wasiljewitsch.

Denna handskrift är 20 och ett halft ark. I Bibliotheks Catalogen är ej angifwet om den angår den första eller andra Czaren af detta namn. Sparfvensfeldts hand röses blott på ett enda ställe, der han skrifwit i brädden: „Ann. 7177: d. 13 Febr. 1669.“

VII.

Problemer.

En ofullständig titeln uppgifwen på denna afhandling, som utgör 44 och ett

*) Müller, l. c. 5 D. sid. 555.

halft ark. I första tredjedelen deraf äro initialorden med rödt blåck utmärkte.

VIII.

Saga om Önen och Råfwen.

Ett halft ark.

IX.

Ufopi Iefwerne, bedrifster, resor och sammanliknande med de störste Philosopher i Grekland.

34 och ett halft ark.

X.

Öfversättning af några M. T. Ciceronis Epistolar.

Utgör 72 ark. Handskriften är den drygaste i denna Codex; näst Rednikan af Nestor No II.

XI.

Den Förlorade Sonen. Comedie.

Den är skrifwen på wers och utgör 8 och ett halft ark. Om denna och nästföljans de komedi finnes ej någon underättelse uti J. v. Ståhlin's Geschichte des Theaters in Rußland *) Men enligt de få uppgifter der lemnas om Dramatiska konstens äldsta öden i detta land, kan man anse denna och nästföljande wara af konstens första produkter, då ännu alla ämnen för scenen hämtades ur Bibliska historien.

XII.

Joseph och Hans Bröder. Comedie.

Den utgör 25 ark och är skrifwen med annan hand än den som hittills rödt sig i

*) Inledd uti J. J. Haigolds (Schäfers) Beylagen zum Neuveränderten Rußland. (Wiga 1769). Th. 1. sid. 397.

denna Coder. Stilen är öfverallt spårslös. De agerande personernas namn äro i brädden skrifna. På sista bladet äro utom flera anteckningar några Slavoniska ord af Sparswensfeldt gifne på Latin och Fransyska. — Viduti denna handskrift förekomma 5 foliosblad som äro oskrifna.

XIII.

Historia om Konung Apollon i Tirscoi.

26 ark. Den vanliga stilen begynner åter. Om denna handskrift har jag ej kunnat finna någon underrättelse hos de auktorer i Rysska historien jag haft tillfälle att rådfråga. Må en titeln är oriktigt uppgifven? Må en Swjätopolk eller Järopolk? Denna senare, en af Småfurstarne i 12:te seklet, residerade i Nowo Torgoi *).

XIV.

Beskrifning om de nya landen Sibirien och Moskwa.

42 ark. Sparswensfeldts hand rådes i margo öfverallt. Af de ymniga observationerna synes, att denna afhandling är af honom mest och noggrannast genomläst. — De vanliga notata *Dub. NB.* förekomma ofta. Utaf hans observationer synes denna beskrifning isynnerhet wara topographisk.

XV.

Om de stora Knesars och Zelgons uppkomst i Ryssland.

Denna handskrift består af twenne afdelningar. Den förra af 11 och ett halft ark med en tabell. Ett rent blad följer emellan den senare odelningen, hwilken är 12 ark. Samma hand rådes icke öfverallt.

*) Müller, Strahlenberg, l. c.

XVI.

De Store Knesars Genealogier.

De innefatta 8 Genealogiska tabeller, af hwilka de flesta äro 1 a 2 ark in forma parenti. Den 8:de tabellen är störst eller 3 ark. Släktledningarna äro, som vanligt, inom quadratiska figurer skrifna och med linier sinsemellan förenade. Stilen är mycket fin, men något wärdelös. På några ställen hafwa ofwannämde Rysska Officerare gjort flera tillägg.

Castera *) anför att ganska få Genealogier undgingo den allmänna förstörelsen under Czars Feodor Alexejewitsch's regering (se Coder N:o 1). Kanste dessa 8 tabeller äro en del af de wigtiga gwarlemningarna.

XVII.

Några Ukaser.

Under hwilken Czars regering dessa Ukaser äro utfärdade, är ej i Catalogen uppgifwet. De utgöra blott 1 ark.

XVIII.

Slavoniska Poemer.

Det är besynnerligt att dessa i Bibliotheks Catalogen äro alldeles förbigångne. De utgöra 6 ark. Flera af dem hafwa till öfverskrift: Allegoria, Anagramma, Emblema.

XIX.

Några Ukaser.

3 ark. Formatet något mindre än de föregående. (Sems. N:o XVII).

På sista bladet har Löjtnanten Constantin Leontowitz egenhändig skrifwit de Rysska Officerares namn och karakter, hwilka säs

*) Kejsarinn. Catharina II:s Historia, (Sthm. 1809). Inledn. sid. 37.

Som krigsfångar wistades i Wesserås tillfreden i Wereld 1790. De woro, tillika med prest och läkare, till antalet 15. De satte mycket värde på dessa handskrifter. En och annan genomläste dem och gjorde derur utdrag. För titlarna på dessa handskrifter har man förnämligast att tacka en Löjtnant Georgios Kalangz (Grek ifrån Morea). Det är skada att de äro så ofullständigt angifna. Synnerhet hade det varit att önska det titlarna på originalspråket med Swenska bokstäfwer tillika blifwit gifna, då en utväg till vidare underrättelser varit möjlig.

Codex Sparfvensfeldianus in Fol.

N:o III. (Bibl. Catal. N:o 788. Hyllan M).

Kort Chronologie om de Isräelitiske Domare; — och de Rysske Regenter*).

Denna Coder innehåller 415 ark och består af 15 större afdelningar. Början af hwarje sådan afdelning har gemenligen de 6 första raderna prydligt teyade med röda bokstäfwer, af hvilka den första radens äro två twärfinger höga. De mindre afdelningarne äfvensom hwar mening har alltid röda initialer. Innehållet af hwar i texten afhändlas, är in margine på hwar blad med dylika bokstäfwer angifwet. Handskriften har intet särskilt titelblad. På första bladet står öfwerst „J. G. Sparfwenfeldt“ och på permbladet „1686 22 Aprilis“ samt längs ned „1714.“

Sparfvensfeldts observationer och citater förekomma in margine rätt ofta, t. ex. i

*) Mån Chronographi? (Sfr. Schibzer, l. c. s. 171.)

början: „Danckwartz Leyontandz Beschreibung Schleswig und Holstein pag. 27: Wagerlandt in Holstein etc. — Hinc dicti a Russis Warighi &c.“ — citaten är compendios och otviflig. — Nederst på samma sida: „NB. Supputatio nostra a nativitate Christi incipit ab anno mundi 5508 secund. supput. Græcor. et Rusfor, unde facile est colligere quomodo se habeat hæc ad nostram sicuti et bene a nobis infra observatum est in omnibus illis locis ubi comparatio inter eam facta est.“ Sparfvensfeldt har i brädden på hwar blad således angifwit tidräkningen, t. ex. „6667: 1159“ „6702: 1191“ „6961: 1453“ „7138: 1631“ och på sista bladet ytterst „6862: 1354.“ — Att citationerna förekomma äfwen „Me: thodius,“ „Michaël Imperator,“ „Leo filius“ &c.

Codex Sparfvensfeldianus in Fol.

N:o IV. (Bibl. Catal. N:o 794. Hyllan M).

I.

Kort Berättelse om riket Casans intagande.

Denna, i Rysslands historia märkliga händelse, inträffade under Storförsten Ivan Wasiljewitsch's II regering. Efter ett hårdnackadt krig bragte han det mäktiga Tartariska riket Casan tillika med Astrakan under sin spira omkring 1552, hwarest han antog titel of Czar 1554*).

Handskriften är 133 ark. Hwarje ofdelnings början utmärker sig, med större bokstäfwer.

*) Strahlenberg, Ahenwall, l. c.

De Ryffe Knesars strid och stora seger
öfwer Konungen i Casan och detta
Rikes intågande.

81 ark. Början af denna handskrift är
textad med blåga röda bokstäfver. Inittas
terna äro öfwerallt med rödt-blått skrifna.

Titelbladet till denna Coder är
radt. Midt ut en skild, som är omgifwen
af ett prydligt löfwerk, är titeln med svart
blått skrifwen. Stilen är öfwerallt mycket

gles och redig. Denna Coder är i något
mindre folio-format än de öfriga.

Stuligen må observeras att dessa Codi-
ces äro skrifne på ganska tjockt papper, samt
mycket nittida och wäl conserverade. Swad
de 3 sistas ålder beträffar, torde samma omdöme
gälla, som är anfördt wid Nestors Rednika
No: 2 i Coder No: II. De äro bundne i
bruna skinnband med starka träpermar, hwaro
på förgyllda ornamenten äro anbragta.

J. H. SCHRÖDER.

S m ä r r e S k r i f t e r .

Leswernesbeskrifning öfwer StatsSekreterars-
ren, Kommandören af R. Nordstjernes
Orden, Riddaren af Rön. Carl XIII:s
Orden, Friherre Schering Rosen-
hane, uppläst i R. Witterbergs Hist.
och Ant. Akademien den 12 Maj 1813,
af E. Bergstedt, StatsSekreterare,
Riddare af R. N. O. S. 46 sid. 8:o.

Ch. Rosenhane war en af de få, som
med outtrötlig sitt bearbetade häfdesforsk-
ning, genealogi och bokskänedom; och må
wt icke glömma hwilken wigtig del af vår
Lärdomshistoria Frih. R. bearbetat i sin hi-
storia om Kongl. Wittenst. Akademien. Då
detta slag af literära hemdbanden så ringa
beldnas af ett yttligt tidshvarfs bisall, är det
wigtigt att man då och då, på ett kraftigt
och öfvertygande sätt påminnes om dessa
mångs gagnligheter, och att minnet af de män,
som åt dem sig egnat, blir framställdt i till-
börlig helgd. Denna allmänna skyldighets-
gård har Hr StatsSekret. o. Ridd. Berg-
stedt, i närvarande Leswernesbeskrifning,
hemburit Frih. Rosenhane, i uttryck af ö-
skrymtad hägskening, grundelig sakkänedom
och warmt sanningsbegär; således utan ett
tomt phrasologiskt beröm, eller ett tve-
hogset undandölsande af de swagheter, som
bewittna att den ossidne warit menniska.

Och det är ej de swagheter, som tillhöra
menniskan, hwilka fördunkla dess ära, utan
hennes inadvertens att låta dessa swagheter
blifwa herrskande och hennes försumlighet att
ersätta dem genom redbara och stora egen-
skaper. — Stilen är i detta Minnestal en-
kel, manlig och utan det falska glittret af
en tom rhetorisk schematism: här och der
förräda de owanligt långa perioderna en före-
trogen bekantskap med antiken: t. ex. „Wis-
serligen blir det föga händelser att berätta
om en Man, hwilken under sin lefnad mest
lykkeligast på sitt Embetsrum och sin bokkam-
mare, i tyfhet fullgjort sina pligter och
gagnat med sina kunskaper: icke stått i spetsen
för utbrandet af wärk, eller offentlig in-
fluit på större timads händelser; sjelf icke
erforit några af owanligt beskaffenhet. Men
i lätt sinnigherens tidehvarf, då ungdomen
med tidigt reade begär efter statens utmär-
kelser och belöningar, wänjes att leka sig
till kunskaper, att anse arbete såsom swårt,
ihärdighet såsom ertekande: då de flesta,
efter inträdande i tjenst, merendels bortlägga
all ytterligare studering; då de, med hägen-
sådåd på nöjen, brödfä ifrån sig den tjensta-
göring som ej kan undwiskas, men ickefullt
begärta att på så är igenomlöpa de lägre
tjenstgraderna, och utan att derunder hafwa
hunnit utweckla sig till den erfarenhet och

mognad, som bereda en verklig skicklighet för högre Embeten, icke desto mindre göra anspråk på dessa, och om de erhållas, medföra wid tillrådan det deras kanske qwickhet och en wis lärthet för arbete, men sällan grundlighet i kunskaper, sammanhang i begrepp, nödvändiga för att omsätta och pröfwa ett system eller en allmän plan, sällan den igenom erfarenheten stadgade kännedom af ärenderna med deras detaljer och former, hvarifrån ordningar neppligen kunna undvikas: då och wid detta förhållande förtjena motsatta egenskaper desto större uppmärksamhet."

Wid twenne ställen i denna lefwernesbeskrifning, torde det tillägas Rec. anföra någon obetydlig anmärkning. Sid. 14 talar Förf. i en not, om den smilrike Gustaf Rosenhane, President i Dorptiska Hofrätten, en af Frih. Ch. Rosenhanes söfver — och säger att han „warit den förste som i Sverige skrifwit så kallade Sonnetti." Likwäl finna wi bland den store Stjernhjelms ungdomspoemer redan ett par swenska sonnetter. Deremot har det sin riktighet som G. Rosenhane — under sin walda Pseudonym: Skogetår Bergbo — i företalet till Benerid, anför, att han war den förste, som enligt Petrarcas, Marinos och Monsards föresbildande, i Sverige använde Sonnetten på erotiska ämnen. — Männe också war auktor, sid. 24, anförda sats: „Det ligger i Förmyndare: Negeringars natur att wara fredliga," är fullkomligt säker? Utminstone bestyrkes detta icke alltid af war egen historia: Dr. Christinas förmyndare fortsatte med öfwer trettioåra kriget och började ett nytt med Danmark. Likså woro Carl XI:s förmyndare icke så alldeles fredligt sinnade.

I ett tillägg underrättas läsaren att Frih. Rosenhanes dyrbara Historiska Samlingar blifwit lemnade till Kgl. Witt., Hist. och Art. Akademiens disposition, och att en betydlig penningsumma blifwit skänkt till Upsala Akademi, såsom fond till ett stipendium

för någon ung häfdeforskare, och hwilket stipendium denne får behålla ända till dess han hugnas med publik lön. Den förste Rosenhanske stipendiat som blifwit utnämnd, är Hr Mag. E. G. Seijer — och då man besinnar denne wettenskaps-idkares redan, på ett så lysande sätt, ådagalagda förtjenster, har, genom detta utnämmande, den wärdisgaste ärestod blifwit upprest åt den de fostersländska Häfverna så upprigtigt älskande Friherre Sherting Rosenhane. — — Det hela ärföljes af en med mycken noggranhet uppsatt Stammasla öfwer den numera utgångna Rosenhanska ätten.

Swenska Historien för Begynnare af Lars Salvius. Öfversedd och till närwarande tid fortsatt af E. N. Humble. Direkt. wid Cathar. Skola. Sthm. 1813. 44 sid. 12:0.

Detta är det tredje compendium i Swenska Historien, som inom loppet af innewarande år utkommit. Likwäl är det närwarande blott en något tillöft utplaga af ett äldre arbete. Det historiska sätet indelas i twenne hufvuddelar: Den Hedniska Tiden (sid. 4-5) och den Christna Tiden (sid. 5), hwilka äro indelas i trenne tidhwarf. Under det första (sid. 6-11) regerades Sverige af sina egna Konungar. Under det Andra (sid. 11, 18) af Danska (?) Konungar i Union med Danmark, och under det Tredje (sid. 18-44) åter af egna Konungar. Förtjensten af ett sådant sammandrag består deruti, att allt det märkwärda, i ett noga och planenligt förhållande, enkelt och okonstligt berättas. Förf. har häruti icke misslyckats. Dock kunde man fråga, hwarför af Kon. Adolf Fredriks barn wi blott skola märka Kronpr. Gustaf, Arspr. Carl och Arsprinsess. Sophia Albertina (sid. 38), och icke äfwen Arspr. Fredrik Adolf?

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 36.

Lördagen den 11 September 1813.

R e c e n s i o n e r:

De Christnas Antiquiteter, af Walth. Haug. Professor i Struttgare. Öfversättning. Ströngn. 1813. 423 sid. 8:o.

I en tid, då en tolf arks bok redan höder till de owanliga, och swenska läsningen hufwudsakligen inskränker sig inom dagblad och tunna brochurer, är det ett slags fenomen att se ett verk af 423 sidor, utom synkronistiska tabeller och register, lemna swensk press, särdeles i ett så allvarsamt ämne. Förläggaren har således förwårswat sig en förbindelse hos Swenska Presterskapet, som icke äger tillfälle, och måhända icke särdeles hög, att utur en *Wingham's*, en *Calvds* m. fl. widlöftiga och sällsynta verk, men nu sättes i stånd att, på ett ställe, finna detta rikt sammanpresade förråd, i en wettenskapsgren, som, på vårt språk, förut endast äger framl. *Doct. Wälzerts Swenska Kyrko-Ceremonier*. Derigenom upphöder den wanliga ursäkten, för en numera ousäktelig skunnighet. Förf. upp-

gifsver sself anledningen, som sbrantläte honom att göra dessa Samlingar. Ehuru han sparsamt återopar sina källor, kan dock Rec. icke erwisja, att de äro pålitliga. Men då en författarens egentliga förtjenst icke består deruti, att han klart samlar, utan och deruti, att han i god ordning uppställer, så kan Rec. icke dölja den önskan, att den outtröttliga jernsticen stundom blifwit närmare förenad med det rediga omdömet. Det förefaller Rec. såsom hade Förf. merendels tryckt och utgifwit sina rika samlingar i den ordning han fortfarit med sselfwa läsningen. Således finnas här flera capitel, i hvilka ett och samma ämne på särskilda ställen återkommer, hwilket afbryter ledtråden och rubbar minnet, som isynnerhet understöddes af ordning och plan. Här finnas äfwen strödda artiklar, dem man icke wäntar. Rec. will dock icke lägga Förf. detta till last, ty det är alltid bättre, att en läsare finner det som icke är lofwadt, än att han saknar hwad han påräknar. Sådant hade kunnat hjälpas af öfversättarna, utan att skada ett verk, som derigenom fått en ny fullkomlighet. Med

allt detta är denna bok ett nyttigt reperto-
 rium, och Rec. önskar det många köpare,
 men ännu flera läsare. Boken är indelad i
 esugutre capitel, alla uppfyllda af goda saker,
 förordiga uppgifter, dock merendels utan res-
 sonnementer, hvilka dock stundom tycks på-
 kallas men förmodas hos läsaren. En bok
 af så vidsträckt omfattning tillåter icke nå-
 gon omständlig recension. Rec. försäkrar
 dock, att icke en enda till Christendomens
 fornhälder hörande artikel blifwit förbigången.
 Allt som kan upplysa Christna församlingens
 inrättningar, plägseder, byggnader, under-
 visningsfätt, högtider, helgedagar, kyrko-
 skrudar, bruk och missbruk, till och med så-
 dana talesfätt och uttryck, hvilka förekomma
 hos Ryrkofäderna samt bragt så många lärda
 hufvud i verksamhet att förklara, finnes
 här samlat och utredt. Således är här en
 bok, utur hvilken äfven de lärde kunna
 sjelfve äka sina förord, i en tid då Theolo-
 gia Practica, så vidt den hit hörer, må
 hånda nog sparsamt oblas. — På det Rec.
 må gifva läsare något begrepp om det, som
 här är att inhämta, företages ett och annat
 capitel om sådana ämnen, som synas vara
 minst kända af de fleste läsare. Trettonde
 capitlet, om Klocker. I församlingens
 äldsta tider sammankallades folket af personer,
 som hade det besynnerliga namnet Θεοδρομοι:
 Andelige Köpare. De woro ett slags
 Eursorer, somej allenast i tykhet hopbådade
 kyrkans förflöjda ledamöter till gudstjenstens
 handlingar, utan ock boro bref emellan förs-
 samlingarna, såsom wåre klockare. Ett ledig-
 gare tidhwarf föranskaltade om offentliga
 tecken till sammankomster. Detta skedde
 med ett instrument, som kallades σημαντήριο,
 sannolikt ännu af tråd, ännu af metaller. Rec.
 påminner sig hafwa läst, att, uti Mahomes

tanska länder, ännu ej tillkites Christne att
 för samma ändamål nyttja annat än en
 inrättning af tråd, som rådbräktadt behåller
 fordrna namnet och kallas Συμμαντήριον.
 Klocker förekomma icke förrän i 7:de seket.
 Små klocker torde först blifwit nyttjade i
 klostren. Paulini Cymbaler må ej förblandas
 med klocker. Rec. menar, att dessa
 cymbaler varit metallbäckan, som sloges med
 pinnar, samt att deras äldsta bruk är Ebres
 iskt, redan infördt under konungarne. To-
 phets dal har af dessa pukor sitt namn,
 från den tid Israellterne der offrade sina
 barn åt Moloch. Klocker äro en uppfinning,
 som tillhörer Occidenten. Den första klockan
 som kom till Orienten, war en skänk till
 Messar Michael från en Venetiansk Doge.
 Men då Orienten kom under Turkiskt wäl-
 de, blefwo alla klocker nedsmälta, må hånda
 af fruktan för signal till en Siciliansk Af-
 tonsång. Klocker nyttjades till hwarjehanda
 ändamål, såsom det i senare tider är bibe-
 hållet. Snart började man döpa klocker.
 Carl den Store förbödd denna widspels-
 pelse. Men förbudet glömdes (såsom wan-
 ligen sker). År 996 döpte Påwen Inno-
 centius XIV sjelf en klocka och gaf hen-
 ne sitt eget namn. Döpet, som kunde för-
 rättas äfven af det lägre presterskapet, skeds
 de med påstänkt watten, hwaruti salt war
 upplöst; sedan påströks ett förstecken med
 helig olja, under bönen till Gud. Dessa förs-
 skades stundom till fem inuti och sju utanpå
 klockan. Antalet war, i mån af kyrkans
 rang. Cathedraalkyrkor hade sju, andre fem,
 nägre tre och kloster blot en enda. (Gustaf
 Ericsson iustfränkte ock klockornas antal i
 Sverige). I 14:de seket införde Påwen
 Calixtus III Morgonringningar för att
 erhålla seger öfwer Turkarna. Deras är

namnet *Turk-flockan*, ännu brukligt i *Tysklands* särskilda orter. Afstamning infördes till minne af *Engelens* helning, *Hvarföre* och *Ave Maria*, ännu i några *lutheriska* orter läses på råbdub latin wid denna ringning. *Gregorius IX* anställde ringning mot *Kejsar Fredrik II*, sedan denne förste war bannlyst. Omkring 1202 började man ringa under *Consecrationen*. Sedan att efter *Communion* ringa, är ännu bruklig i många *Tyska* *Protestantiska* församlingar. (På många ställen i *Sverige* framkallas faddrar till *Dopets* ceremoni med en liten flocka). I *klostren* finnas flera slags *flockor* med särskilda namn, för särskilda ändamål. Hvad i detta capitel föröfrigt anföres utur *hedniska* skrifter, hörer ej hit, men läses icke utan nöje. *Ar.* vill och anföra något utur *jugonde* capitel, om de *Christnas* Sång och Musik. Äldsta sången war *Psalmer*. *Choeurer* med *Antiphonier* skola wara införde i *Trajan* tid af *Ignatius*. På *Carl den Stores* anmodan förbättrade *Adrianus* *Antiphonierna* till *Galliska* kyrkans efterföljd. *Walafrid Strabo* bestraffade sin tids *Presters* för deras dåliga sång. I 12:te seklet wille en wiss *Petrus* affkaffa all sång wid *gudstjensten*. Enligt *stadgarna* blefwo *Hymner* sungna, *Psalmer* underhödde af *instrumenter*; *Sånger* (*Cantica*) woro ett slags *hymner* (förmodligen med *harmoni*); men *Lof* eller *Laudes* lästes. *Morgonpsalmer* omtalas redan i *Plinii* bekanta bref till *Trajanus*. De äldste *Christne* författade *sjelfwa* kyrkosånger. Flere *Grekiska* kyrkofäder äro antecknade såsom *psalm*skrifware. *Latinska* kyrkan wördar *Ambrosius*, *Prudentius*, m. fl. intill *Luther* och *Melanchton*. I 2:dra seklet infördes

Sanctus wid *mesan*. I det 3:de *Gloria* in excelsis på *Juledagen*. Då *Presten* söng, borde han wända ansigtet åt öster (twert emot *Svenskt* bruk). Sedan *Justinus* *Martyr* nämner, att folket till *Prestens* sång sade *Amen*. *Litanier* woro införda redan i *Gregori Magni* tid. Derom vittnar *Augustinus*. Senare tider författade så kallade *större* *Litanier*. De räckte hela tre dagar. En sådan sång är 780 wid *R. Widelunds* omvändelse; äfwen så är 791, då man rustade sig till krig emot *Hunnerne*. Sådana *tre-dags* böner fördeltes sedan till wissa årstider. Så i *Grekiska* som *Latinska* kyrkan förordnades *Sångare* (*Palmistæ*). De togos bland barn i *hospitalerna* och öfwades i *musik*. *Jungfruerna* söngo först med oberäckt ansigte. Deras uppkom förströelse och dock anlades. *Augustinus* säger sig bliswit bragt till tårar, då han i *Mayland* hörde *Ambrosii* sånger. *Luther* sjelf skrifwer, att han hämtat sitt första begrepp om *Evangelium* af en *latinsk* hymn. *Jesuiten* von *Canzen* har sagt, att *Luther* förstörde flera själar med sina *psalmer*, än med alla sina öfriga skrifter. *Kejsar Constantinus Magnus* började sjelf sången wid *kyrkoandakten*. *Carl den Store* söng sjelf i *choret* med *Sångarne*. Äfwen *Kejsar Henrik II* och hans Gemål *Eunigunda* söngo i *choret*. Wid en högtidlig *Påsk*-högmessa erbödd *Påw*en *Pius VI* *Kejsar Joseph II* att i *Wien* förestå sången. *Psalm*en efter *Episteln* kallades *Gradual*, emedan *Presten* då ännu stod på *predikstols*-trappan. Detta capitel slutas med följande reflexion: „I våra tider (heter det), har en formlig *enthusiasm* sträckt sig, både hos *Protestanter* och *Catholiker*, att förfkaffa nya samlingar af *Psalmer*

böcker, och många hafwa uppfyllt andaktens önskan och behof. Mycket fordras onekligen, om en sådan psalmbok skall blifwa hwar den bär, och förbättrarne, åtminstone en ibland dem, måste ostridigt vara en stor Uscot, en annan en känslöfull skald, den tredje stark Bibelfännare och Theolog, den fjerde erfaren kännare af allmänna och enskilda behof, en annan kunna anlägga en god plan och med åra ursåra den, en annan fullkomlig kännare af musiken; men jag talar om en fullkomlig Psalmbok, och en sådan får man wäl aldrig. Lycka nog, om en sådan samling kan i någon mån göra sig anspråk på en del eller på de förnämsta af dessa egenheter." Detta sista synes Rec. ej vara någon öfverdrifwen fordran. Att icke hinna något högre, wore för ändamålet en medelmåttig utsig. — Uru iuguförsta capitlet, som af handlar Orgornas historia, will Rec. anså en sann reflexion. „De gamla musiken, heter det, war wäl mycket mera enkel och ofkonstlad än vår; men den hade så mycket mera allwar och werkan. De forne hade till föremål att med musiken upplysta hjertat till höga känslor; med vår musiken sökes deremot ofkast det wanliga, bullrande, präktiga, eller till det högsta, drats förnöjelse." (Den är konst men icke känsla). Man hade Mattenorgor och Wåderorgor flera sekler före christendomens tid. Hwaruti dessa bestodo, kånnes ofullkomligt och konsten är förörad. Våra Orgelwerk af pipor, som anblas med luft ur hålor, äro en Grekisk uppfinning. Det första Orgelwerk, som kom till Occidenten, war en skänk från Constantinus V till Franska Konungen Pipinus, år 777. Efter detta modell gjordes sedan flera, med nya tillsatser, som skats intill våra tider. Med denna skänk

hade Constantinus ett syster, som dock miglyckades. Hon önskade af Pipinus erhålla Erarchatet, men denne gaf det åt Pärwen. I en beskrifning om Italien berättas, att man der gjort Orgelwerk af alabaster. Österländska Resaren Michæl låt göra ett af guld. Man hade Orgelwerk af dels ofantelig, dels smärre storlek. Pedal uppsans i femtonde seklet af en Tyss i Venedig. Organistens titel war (på äkta Munklatin) Organarius. Kyrkombten i femtonde seklet förbödo att på Orgelwerk spela werldeliga stycken. — Här till will Rec. lägga några strödda anteckningar. Såsom första delen af dem, som döptes, redan woro fullworne, förekommo helt andra ceremonier, än der barndopet är antaget. De, som döptes, borde sjelfwe, med ljus i hand, derom anhålla. Wid afsägelsen wände de ansigter åt wester, men strax derpå till öster, när de öfwerlemnade sig åt Kristus. Sedan fördrättades i Latinska kyrkan smörjelsen på bröstet och emellan skuldrorna, men i den Grekiska öfwer hela kroppen. Widare skedde förstektet, confirmation med händer påläggning; den broderliga kyssen gafs af Bisfoppen, communion hölls och upprättning i samfundet. Sedan buros hwita kläder i åtta dagar. Öfwen gafs nytt namn. (Huru allt detta till Reformationen skedde i Swenska församlingen, ses af W. Celsii Swenska Kyrkohistoria). Meddoppandet war länge i bruk, men förändrades småningom i Latinska kyrkan. Öswannämnda ceremonier woro i äldsta kyrkan blott emblem, som syftade på själens förädling, och i så måtto oflydbiga; men de finnas ingenstades i Guds ord påbudna. Att efter omständigheterna dem afställa blef således en kyrkans fria rättighet. Beswärtelsen är en öfwerlestwa skänk

Gamla kyrkan, som dock icke ansåg den för någon verklig djefwulens uthärfning. I Grefiska kyrkan har till senare tider så blifwit ansedt, emedan Olearius berättar sig i Moskau hafwa sett flockaren öppna kyrkoddren i det ögonblick, då Exorcismen afkunnades. I Danmark niålshades snart emot Exorcismens affkoffande, så att, då det lemnades åt hvars och ens frihet, en slagare, när hans barn döptes, infann sig med yran på armen, för att klyfwa Prestens hufvudskål, om han uteslöt beswärsjelen. Rec. menar, att de ceremonier, som äro fullt offsyldiga, (till hvilka han dock ej räknar den mislydliga Exorcismen), kunna, då de leda till goda betraktelser, hellre bibehållas än med oupplyst menighets anstöt afkassas. Faddrar omtalas redan i Tertulliani tid. Qwinnor tillätos icke före tredionde seklet wara dopwittnen. I början war ett wittne tillräckligt. I Sachsen tillätos blott tre, af hvilka två böra wara af samma kön som barnet. — Af allt detta ser läsaren, att i denna recenserade bok finnes en myckenhet icke så allmänt kända uppgifter. Öfversättningen har Rec. icke kunnat jemföra, men tror sig ej böra twifla om dess pålitlighet, ehuru här och der förmodliga tryckfel finnas, som icke ingått på Errat-listan. Rec. will anföra några exempel: Sid. 41 uppräknas G. Testamentets förlorade böcker. Der nämnes Lagarnas Bok med denna tillfäst: Job. X. Kon. V. XVIII. I Jobs Bok finnes intet derom, och hwildera af Kon. Böckerna menas? Samma sida: Tal af Esai. 2 Ch. ö. XXXVIII. Men 2 Kon. V. har blott 36 kapitel. Dito: Ett Tal af Hosea. 2 Kon. V. XXVI. Der finnes intet sådant, utan menas förmodligen Esai. 5. v. 22. Dito:

Jeremie beskriwning. Matth. II. Mattheus återoppar wäl ett ställe af Jeremias, men det finnes Jer. XXXI: 15. kan således ej kallas en förlorad beskriwning — Sid. 43 anmärkes wid Clemens: Två bref till Corinthierna. Det öfriga är understucket. Sannolikt bör det heita: Det andra (nemligen beswret) understucket. Reminstone är det så ansedt. — Sid. 58 säges att Judarne räknade 12 timmar på dagen. Joh. II: 9. Der finnes ej att ord derom, utan bör heita: Joh. XI: 9. Samma sida står: Någre wilja wid Marci XV: 25 med ordet: dagen, förfstå början af dagens tredje sjerdedel. Detta är orätt och bör heita: med tredje timmen — — Sid. 113 står: Jacob den större, bör heita: den äldre. Han war icke major statura, sed natu. Så betyder *μικρος* på parallellstället. Marci XV: 40 sid. 120 Jacob den mindre, af samma skäl: den yngre. Sid. 121 står, att Johannes Öfwaren blifwit balthuggen i Machärus. Sannolikare i Tiberias. Det är icke troligt, att Herodes Antipas hade statsångor, gemål och styfdotter med sig under fälttåget mot Areta s. Det instämmer ej heller med Evangeliska historien. Sid. 125 står, att Paulus lärt tapetmakare: profession, bör heita: tältmakare. Samma sida: Gamaliel war ordförande i Sanhedrin. Egentlig ordförande i detta Råd war Öfverste: profeten; och wid den tiden Anna s. Ap. G. IV: 6. Gamaliel war blott bisittare och gaf sitt råd. Ap. G. V: 34. Samma sida, att Paulus i Damasus blifwit släppt i en forg Öfver muren. 2 Cor. II: 37 läses att det skedde genom ett fenster på muren. Sådana små saker hade Öfversättaren lärt kunnat rätta.

Testamentet. Af August La Fontaine.
(LaFontaine). Öfversättning. Fösta De-
len. Schm. 1813. 179 sid. 8:o

Den gamle Masbach, en ganska lärd man, sänder med ett Horatiskt tänkspråk och penningarna för ett sålde ladh hwete, sin unga, ännu lärhare son Reinhold ut i werlden och till Akademien. Men Rektor Magnificus wille ej inskrifwa honom till student, emedan „endast förmodget folk borde studera“ — förgäfwes svarar ynglingen på grekiska med ett par Homeriska werfer; den lärde herrn bestyrker sin mening med ett par andra ur samma författare: skada att ingen-dera är citerad. Förtwiflad störtar han ut: en tröstlig sentens ur Horatius hwisslar en okänd röst honom till mötes. När wi nu säge att den okände har en suten rock, så wet den i LaFontainska werlden hemmastadde läsaren genast hwad han har att wänta: den förmente tiggarn är nemligen en wis man af stånd, som föraktar adelskap, lidit olyckor och nu slagit sig på människofientlighet. Fölsakteligen blir Bernhard genast Reinholds wälgörare och gör honom bekant med sin dotter Anna, hwari denne naturligtwis genast blir kär. Men Bernhard will ej förr ge honom sin Anna än han fått en sybta: och för att bana honom wäg på lyckans bana, skaffar han honom plats hos en rik Bankier, såsom tillkommande informator i huset. Här öppnas Reinhold följande tillfällen att wisa alla mössiga dygder: 1. först bör skänker han åt de fattige alla penningar, hwarmed Geheime-Rådet Weil — hans patron — beständigt förser honom. 2. Gör frun honom bekant med en älskwärd flicka, Amalia, men han blir sin Anna ändå trogen, ehuru han både dansar och dricker punsch med Amalia. 3.

Understödjer han en kammarjungfru, som fru Weil bortkört. 4. Vinner tiotusen gyllen och ämnar dermed etablera och gifwa sig. Men en Bokhållare har genom sitt förwäls lande lätit en werel gå förlorad, och genast skänker han bort hela sin winst. 5. Nu kommer Bernhard till staden, men den adle bis behåller beständigt den wurmen att gå snuffigt klädd och bor på en krog. Reinhold är offisiaktig från hans sida. Men då ett umgänge mellan en sådan usling och en person, som lefwer i Weilska huset, wanheder den senare, måste den dygdige Reinhold öfwerge huset, så mycket än den älskwärda frun söker öfvertala honom att ge efter. 6. Welleriid hade oförmodadt Annas för förswunnit. Reinhold lefwer som konstnär, och lockas ej tillbaka af Geheime-Rådinnans wackra ord. Nu hujdes Reinhold till Bernhard — gifter sig och blir landman. Efter flera år yppas att Geheime-Rådet och Bernhard worde de bästa wänner och alla de 6 prestelserna endast taffspelerier för att präfwa Reinhold. Men icke nog härmed: Geheime-Rådinnan tillhujder att skaffa wår hjetle en sybta i staden; men sedan Reinhold äfwen offlagit detta, är swärfadren fullkomligt säker om sin mågs dygd.

Läsaren har twifwelsutan undrat att detta giftermål så lätt gäet för sig; att ingen strén, inga högdragna slägtingar, ingen nedrig friare, ingen ränksfull fördrare, till och med inga förnåma beswar wisat sig. Men orsaken är endast den, blott 96 sidor äro till ända och att Reinhold Masbach icke är denna historiens hjetle: confekten har måst sparas till senare anrättningen.

Familjen flyttar nu till Balen, der stora anstalter redan äro i beredskap. En Masbach hade år 1702 i slaget wid Cremona

na räddat en grefve Walen, och af tacksamhet skänkte denne sin räddare och hans efterkommande ett allodial-gods och förordnade i sitt testamente, att en målning, som föreställer denna händelse, ej skulle flyttas ur den stora salen, och att den i Februari — då slaget stod — skulle i Walenska släkten firas med en högtid, hvarvid Wasbacharne skulle wara de förnämste gästerna. Vid denna tid ägdes flottet af en ung general, som war förnämld med en förnäm dame. Förgåsnes söter man första gången, då Wasbacharne bjudas till festen, att fördrinjuka dem: ty Bernhard, som alltid bär sin slitna rock, beswarar, på fransyska och engelska, några unga herrars glosor (jfr. Den fattige Landpresten, calaset hos Amimonnen). — Nu träffas efter wanligheten förhörda anstalter till lilla Roberts (son af Reinhold) uppfostran. Han läser, ännu i barnskolan, Shakespeare, Plutarch och de gamle Klassikerne; han läste aldrig om Bruterne, Cato, Graccherne, Sokrates och „Hunden Diogenes,” utan att han dag och natt tänkte på att utföra deras bragder: han gick tunnklädd flera mil i regn och vinterköld; pålastade bördor, upplåtrade på de högsta berg, sprang, badade, stunnade, slungade, kastade och led: ja, uppsförde för sig sjelf de olympiska spelen. Den owane läfarn wäntar minst en tillkommande Wellington: wi åter så, att Robert ändock blir en försmältande kärlekswärmande odugling, som hans öfriga kamrater — Mats v. Halden, Herrman Lange, Lifow, hjeten i Den Besynnerlige o. fl. — Några blad vidare. — W. Walen har en dotter, Jakobina — och de begge barnen bli redan i sjerde året kåra i hwarandra. — Nu är det en gammal sed hos

wär auktor, att denna barnkärlek alltid måste ha någon beskyddare som underbläser elsdem — t. ex. en båtman, en jägare, en kammarjungfru; — här åtager sig Roberts farmor den mödan. Då denna del slutar, har de begge älskandes kärlekshandel blott hunnit så långt, att Robert ropar „O Jakobina;” och Jakobina blott engång gråtit; men kyste hwarandra hafwa de ännu icke. — Under ett tag som Bernhard jemte Robert företar, för att skaffa en hustru åt den senare — träffar man ett presthus, hwarifrån en aktör bortdrifwat dottern. Robert åtager sig att sätta efter dem, hinner dem också, men i stället att straffa förråden och hemföra flickan, gifwer han dem pengar att fortsätta sin resa och bortdrifwer hennes fastman, som will fastaga de flyende. Men om han ej återkommer med Wilhelmina, hemför han dermot Sofronia, ett fosterbarn af aktören Horatio, en gammal bekant från Henriette Dellmann, men som der heter Carolina.

När senare delen klädes i swenskt frud, låra wi wäl så se de begge älskande i hwarandras armar, swärmande och ewigt trogne, men snart svartsjuke och hatande hwarann som döden — troligen lär också grefwinnan ej wara mycket benågen att förena sin dotter Jakobina med den ädle, dygdige landtmannen Robert, och wi äro mycket nyfikne att erfara, hwilken den snart upprådande hofwen är och hwad han kan hafwa i sinnet.

S m å r r e S k r i f t e r.

Tal vid Rektorn öfwer Jacobs Kyrkofkola, Herr Magister Carl Pousettes Begräfnings den 28 Juni 1813, af Johan Jacob Hedrén, Kyrkoh. i Jacobs och Johannis Församling. Sthm. 18 sid. 8:o.

Det är en sanning, att så ämnen närmare rödra menligheterna, än teckningen af det under arbetandet på kommande slägters förädling stilla försvunna lif — den sanne Uppfostrarens; — ett lif, som länge efter den oftast i tiden obesönte Adles förgångelse fortvarar och verkar på kommande tidvarf. Sådant är ämnet för ofwan anmälda lilla arbete, af en känd och öfwad talares hand. Det är icke någon lifpredikan; men har den religiösa hållning en sådan bör äga. Det har ej anspråk af ett sälligt Åreminne, men har hwad ett sådant borde hafva, och så sällan har, lyftning utan söka phraser och skönhet i det målande, blott i den enkelt och värdigt framskålda sanningen. Om det anspråk, detta lilla arbete gör, uttrar sig Söf. sjelf: „Borde wi ej högtidligen inviga Hans efterdöme till ett ewärdeligt minster för oss sjelfwa — att den ungdom som icke mera ledsagas af Hans hand, ändock måtte wägledas af hans äminnelse till sanningens och dygdens tempel? — Ach h w e m är jag, att

jag vågar tala om de oförgätlige Lärarens för-tjenster?“

Stilen är öfwerallt jemn och känslan varm: man kan stå upp prof derpå hwar som helst inom dessa få blad: „Trösten eder I sanningens och dygdens vännar; Jag är den Gud, som fortlyndar det himmelska werket på eder jord: för-twisten icke, då de redlige arbetare bortryckas ifrån eder; de behöfwa komma till ro efter en lång och mödosam tjenst. — Med hwarje flyende år ombyter jag namnen på mina tjenare: de skola, hwar efter annan, alla föräldras och såsom en klädnad förwandlar jag dem; men jag blifwer den jag är; mitt ord warar ewinnerliga; mina är hafwa ingen ända.“

Wid Griftetal, till antal och arter oräkneliga, har man längesedan glömt såka mer uppmärksamhet än wid den skätliga kistan, som tågar förbi skänkret. Man wet att etiketten alltid ger detta offer åt rikedom, rang och börd — förargas ej öfwer smickret och låser ej loftalet. Må detta, till anledning och utfrände så wärdiga Äminnelse-tal, förbradt af allmänna aktningen såsom en afbetalning af menlighetens skuld wid en förtjent medborgares graf, ej bland de förut nämndas mängd förblandas och dela deras öde, ewig glömska!

U t l ä n d s k L i t e r a t u r. 1 8 1 2.

Narau. Versuch eines Schweizer. Dialectons, mit etymol. Bemerk. untermischt 2c.; von Fr. J. Stalder. II:ter und letzter B. 528 s. 8:o. — Ett för de nordiske språklärde wigtigt werk, hwarigenom schweizeriska mundartens släktkap med den nord-germaniska tydligt ligger i dagen.

Leipzig. Epistolæ Parisenses, in quibus de rebus variis, qua ad studium antiquitatis perti-

nent, agitur, edita a G. G. Bredow. 266 s. 8:o. — Dessa bref till tyska lärde (t. ex. Wof, Schneider, Wolf och Pfaff), äro författade af de fem lärde wännerne Bredow, Bröndstedt, Hase och de redan afledne Bass och Koes, och angå till större delen varianter, jemte andra för philologien wigtiga ämnen. (Gött. gel. Anz. 33).

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 37.

Lördagen den 12 September

1813.

R e c e n s i o n.

Sophokles' Sorgespel. Öfversättning af Wilhelm Fredrik Palmblad. I. Bandet: 2. Elektra. Upsala 1813.

(Slut från N:o 34.)

Vers. 165, 166 läsa på Swenska:

..... utan
 Gemål och barn städs förgås jag usla,
 hwilket ej gifwer någon god öfversättning
 af originalets:

..... "ατεκνος
 Τάλαια, ανυμφευτος αιεν οιχνω."

Ly orden: utan gemål och barn säga ej alldeles det samma — de äro starkare — som ατεκνος och ανυμφευτος. Och då troligen οιχνω ej betyder: jag förgås, utan helt enkelt: jag går; måste man medge att Solger, genom denna öfversättning:

Auf welchen in Geduld
 Harrend stets ich Arme

So kinderlos hier umirr' und ehlos;
 Här wunnit palmen från sin swenske med-
 ebsfare.

B. 169. Ὅν τ' ἐπαύθ', ὡν τ' ἐδάη: „Allt
 hwad jag gaf, hwad jag sagt," här är me-
 ningen (af Solger noggrant uttryckt: Was
 er empfang und vernommen) allt för fritt
 omkastad.

B. 179. Χρονος γαρ ευμαρης θεος,
 har swenska Öfvers. verterat med: „En iland
 de Gud är tiden," och Solger med: Denn
 willig ist der Zeit Gott. Dit epithetet
 willig är ett mera träffande än ilande,
 skall den låta inse, som gjort sig reda för be-
 tydelsen af ordet ευμαρης. Des substantif
 ευμαρεια tolkar Suidas med ευκολια och
 ευσυκια, och tillägger: λεγεται δε και η ευκο-
 πρια παρα Μαρτω Αγρονιω; adjectivet ευμα-
 ρης åter uttrycker han genom orden ευκολος,
 ευχερης. Ordets betydelse är således: med
 lugn och wälwillig lättbet till hands; ett be-
 grepp, som ordet ilande wist ej uttrycker.
 — Tydningen af de följande vers. 180, 183:

„Jette Agamemnons son,

Hwilken nu wid Krissas strand,

Ömnig af hjordar föröfswar, förgåter att
 Nalkas, ej den Gud, som Ncheron beherrschar,
 är hwarken tyblig (man kan ju låta falla på

den tanken att Agamemnons son är dinnig af hjordar?) — eller rätt nogga efter texten:

”Ουτε γαρ ὁ τῶν Κριῶν
Βουνομον εχων αἰτῶν

Παις Ἀγαμέμνονιδας ἀπεριτροπος,

Ουδ' ὁ παῖς τοῦ Ἀχαιῶντα θεὸς ἀκκοσῶν.”

— Afsvikande äro äfwen vers. 189, 190:

(Ἄλλ', ἀπερὶ τίς ἐπαῖος ἀναξίμῳ

Οἰκονομῷ Ἰωλαρίου πατρός...)

„Men i min faders palats jag föraktad, med
Desa förlesfwer min lefnad“ —

ἢ οἰκονομεῖν betyder något mera än förlesfwa. Dessutom, hvilket obehagligt uttryck är ej detta: jag förlesfwer min lefnad? Öfvers. tycks ha blifwit förledd till denna misshäade ordlek genom den gifningen, att Sophokles' ofsigtslösa hopställning af orden: ἐπιποιος och οἰκονομῷ, varit beräknad. I allmänhet gör man bäst om man håller sig wid den tron, att Greklands fulländade poetiska konstnärer icke satt sin ära dert, att jaga efter dylika konstlade småheter och ostafs falska prydnader, hvilka alldeles motsäida deras stora manér. Detta beräknade, har Solger icke af denna tillfällighet lärt misshäda sig, utan gifwit werferna noggrant efter deras betydelse:

Kaum wie die Fremde gehegt, in Ent-
würdigung

Ordn' ich das Herrschergemach des Le-
zengenden.

Huru wär Öfvers. ur 197:de versen: Δεινὸν δεινῶς προφύτευσαντες μορφῶν, sät en så beskaffad mening: „Som rysligt sin rysliga bildning hölft,“ torde ej för alla vara rätt tydligt. Huru kan man säga, att kärlekens (ἢ derom är fråga) bildning är ryslig? och hvarmed har han hölft denna bildning? Detta ställe är i Grekiskan en mellanmening. Listan, säger Skalden, uttänkte mordet, och

kärleken utdfwade det; dessa (listan och kärleken), som äfwen förut rysligen planterat, alstrat (δεινῶς προφύτευσαντες) en ryslig gestalt, ett fruktansvärdt fenomen, d. å dessa, som för engång berede swära olyckor. Genom denna förklaring kommer med det föregående lärt det efterföljande i klar förbindelse: det må fördfreit waga en gud eller en döblig som medelbartigen utser dessa wärf. Ty of alla de ställningar, i hvilka wi finna ordet προύσω, se wi att det egentligen betyder handla, förwalta någonting för en annans räkning, eller å en annans wägnar. — Mycket afsvikande äro vers. 244, 245:

„Ty om den döde nu
Ligger ett mulnadt stof,”

(Γὰρ τε καὶ οὐδὲν ὦν
Κεῖσεται τάλας),

hvilka Solger träffande gifwit med:
Wenn der Verstorbne so
Unter der Erd', ein Nichts
Liegt hinabgestreckt.

B. 287: „Ty qwinnan strax, som ens
dast ädel nämns i tal,“ är otwifwelaktigt nog
slapp, i jemförelse med den motsvarande
Grekiska: Ἀὖτη γὰρ ἡ λογασι γενναία γυνή,
hvilken hos Solger bibehållit hela sin upp-
höjda karakter: Denn jene freilich nach
dem Rahmen edle Frau. — B. 322:

Οἶστος προφύεν εσθλός, ὡστ' ἀρεσκὴν φίλοις,
torde kanske bättre, än öfversättarens:

„Var lugn: han föddes god och wänner
skyddar han,“

kunna gifwas med:

„Var lugn; han föddes god att bistå de
skande,“

hvarigenom alla partierna, såsom i originalet, komma i ett närmare causalsammanhang med hvarandra.

Ej heller är wäl vers. 336: „Att icke synas stämpla, icke skada dem,“ någon ord-grann tolkning af: *Kai μη δοκει μεν δραει τι, ημεωμεν δε μη;* men meningen är så fin-rikt uttryckt, att det låter icke falla någon in att dräpa den bortbytt mot den mera noga Solgeriska:

„Woh mag ich scheinbar schaden, ohne weh zu thun.“

— Deremot skulle kanske vers. 351, i Grefskan:

Ου ταυτα προς παλαια δεδιδαν εχει;
trognare och bättre kunna bringas på Swenska, än förmedelst:

„Olyckan utingar dig! och männ ej seghet och?“

Till exempel sålunda:

„Männ detta, jemte ödd, ej seghet innebär?“

B. 378: *Ὅσον παλαιά εργα,* betyder ej: „hwarom du kunnig är,“ som af något förseende i swenska öfversättningen inslutt, utan: Hwad jag erfarit. — I vers. 445 äro orden: *κατι λουτροισιν νερα Κηλειδας ελεμεζεν,* wäl noggrant efter lydelsen gifna: „och med sitt hufwud tvådde af i badet släckarna,“ men icke utan otydlighet, isynnerhet då ingen wink gifwes till förklaring öfwer ett så besynnerligt försarande; hwilken dock finnes i originalet, särdeles om man öfwerwäger flågtfäpnen emellan de båda verberna *ελεμεζεν* och *επαιω*. Som det ofrån händer att en religiös widspjelpelse beherrskar afwen de gröffta illgerningsmän, så war det ett bruk bland de Grefiska mördarne, att med den ihjälslagnes hufwudhår afstorka de blodsläckar man fått på händerna, för att dymedelst afwända den aflednes hämndande från sig, och leda den med stroffet på någon annan. Solger har genom sin tolkning derom gifwit en wink: die sich rein

an seinem Haupt die Flecken sühnend wischte.

Om i stället för *εργα μη δοκει* (v. 446) läses, såsom i Grefiska upplagan, *εργα ποτε δοκει*, blir tolkningen: „och ändock du tror“ m. m. — B. 481, 482:

„Sen jag förnummit wof den Wåna drömgestaltsens syn.“

Hwad vill det säga, att förnimma en drömgestalts syn? — Ej eller är detta en ord-grann tolkning af Grefiskan:

Ἄδοντος και κλυουσας

Αγριως ονειρατων,

ty *ἄδοντος* betyder den som andas mildt och lätt, hwilken mening Solger temligen wäl och noga återgifwit:

Weil ich erfreut des Traumbilds
Süßen Zauch nunmehr empfing.

B. 498: 502: . . . Η το

Μαυρεμι βροτων

Ὅου εἶεν εν δειμοῖς ονειροῖς,

Ὅου εν θεσφοῖς:

. Wist ej

Menfors tydningskonst

Äf säsansfulla drömmar gifwes,
Och af Gudaspråk.“

Hwad vill det säga: menfors tydningskonst af Gudaspråk? Ester orden betyda ju dessa grefiska verser: „Det ligger inret förerbåd, ingen warning för de ödliga i rysliga drömmar eller i gudaswar?“ — I v. 531:

„Han djerfdes, bland Heltenerne, den ende din Samsyster offra gudarne“ —

står den ende på en riktig sida af commat, hwarigenom otydlighet uppkommit. —

Vers. 610 följ.: . . . „om med rått

Hon wredgas, har man, ser jag, ingen omsorg haft,“

äro både meningelösa och oprecist-tolkade från Grefiskan:

Εἰ δὲ οὖν δίκῃ
 Εὐνεστοί, τοῦδε Φροντίδ' οὐκ ἐτ' εἰσώγω.
 Lätteligen kunde de dock bättre gifwas, t. ex.
 „Om med rätt
 Hon wredgas, detta ser jag än ej öfwer-
 wägd.“ —

I vers. 653 tyckes Öfwerf. hafwa läst
 τινων, i stället för originalets τεκνων, hwaris
 genom tolkningen blifwit nog obestånd. —
 Vers. 659:

„Ty billigt att Kronions söner städa allt,“
 är wisserligen för swag mot textens:

Τους ἐν Διὸς γὰρ εἶκος ἐστὶ πάντ' ὄρνῃ.
 Ty det är ej blott billigt, utan det tillkom-
 mer Zevs' barn att städa allt.

Vers. 670: „Phanoteus i Phokis, främ-
 jande en vigtig sak.“

Wid första påseendet tycks den wäl tolka
 originalets:

Φανότευς ὁ Φωκεύς, προῦμα πορσύνων μεγῆ,
 så länge man låster sig wid den wanliga
 lexikographiska förklaringen af ordet πορσύνω.
 Det är sant, Suidas gifwer det med ἐτοι-
 μαζω, och Niemer med bereiten, anrichten,
 besorgen. Men låta wi denna bemärkelse
 gälla, blir det aldrig möjligt att bringa den-
 na vers till sammanhängande betydelse med
 det öfriga; hwadan i det fallet Rec. wille
 anse πορσύνων wara corrumperadt i stället för
 πορευων, eller något annat ord. Men wid
 nogare öfwerwägande felas of ej fåt, att
 något utwidga betydelsen af detta ord. Så
 låsa wi t. ex. hos Apollonios från Rhodos,
 Bok. IV. 967:

— Επει δ' ἀλοχρεὶ Διὸς πορσύνων ἐφετμῆς —
 hwilket ställe ej gerna kan öfwerfättas annor-
 lunda än: „sedan de framsört Zevs' makas
 befällningar.“ I anledning häraf borde den-
 na vers gifwas: „Phokeern Phanoteus (har
 rickat mig) framsörande, eller att framsöra,

att omtala en märkelig händelse, ett viktigt
 wärf.“ Och denna tydning får ännu mera
 styrka deraf, att verbet πορσύνω har samma
 radix (παρος, transitus) med πορευω. Här-
 på tyckes Solger under sin tolkning hafst
 afseende:

„Aus Phokis schickt der Phanoteer
 Großes Luch.“

Uttrycket: „i wagnåkande snabbfotad täf-
 ling“ (ἱππιῶν ἀκυρτοῦς ἄγων, v. 698, 699)
 stöder något på galimathi. Det är wäl sant
 att ἱππεύς understundom nyttjas till bemär-
 kande af en förspänd wagn, men här hade
 wäl warit bäst att taga ordet i sin ursprungs-
 liga betydelse, och ge denna mening: „i
 hästarnas snabbfota täfning.“

Vers. 721, 722: . . . „och släppte ut
 Sin högra häst i linan, höll den närmsta in.“
 Hwad betyder att släppa hästen i linan, då
 han war spänd för wagnen? Det är sant
 att wi låsa i texten:

δεξιὸν τ' ἀνεῖτ
 Δεξιῶν ἱππον, εἰργῆ τον προσκειμένον.

Och ἱππον δεξιῶν kan efter orden ej gerna
 gifwas med annat än en häst i lina; men
 hwad betyder här detta uttryck? — För att
 häröfwer winna förklaring, måste wi göra
 of reda för det wid dylika kappförningar bruk-
 liga förspänningsfätt. Enligt hwad Pindars
 Scholiast lærer of, war hwarje sådan täfningss-
 wagn bespänd med fyra hästar, af hwilka
 de twenne mellersta woro kopplade genom ett
 of, men de twenne yttersta åter sprungo fritt
 i linor (Nebenrosse). Dese hästar woro
 således naturligtwis de, på hwilka kuffen mäs-
 ste hafwa mesta ögat och på hwilka ryglings-
 konsten mest måste användas. Wid banans
 ända stod en hög pelare, om hwilken de
 täfande måste wända från wenster hand.
 Wid denna wändning måste således den wens-

fra lin-hästen (Zebenross) hållas fort in, under det att den höga fick fria tyglar, för att befördra svängningen af de mellersta stång-hästarna, och med dem, af wagnen. Så gjorde äfwen Orestes, enligt de citerade verserna, i hwilka ἵππος προσκειμενος, den som war närmast intrill pelaren, betecknar den wänstra lin-hästen, eller jemtlöparen, om detta ord får användas.

Vers. 795:

„Du och Orestes gödra wäl ett slut derpå,“
är en nog fri öfversättning af originalets:

Ουκου Ορεστης και συ παυσετον ταδε.

Vers. 836: „Konungen utaf Amphiar.“
Det fans icke något konungarike wid namn Amphiar, som detta uttryck tyckes utmärka, utan en Argivisk heros och spåman, benämnd Amphiaros, som föll utanför Thebe, enligt hwad han sjelf förut sagt. Han lemnade dock efter sig en lysande ätt, Amphiariderne, bland hwilka Alkmaion war den berömdaste. I Grefiskan står αναξ Αμφιαρων, der såles des αναξ användes i sin ursprungliga betydelse, för att beteckna chefen för denna familj. Kanste dock att Sophokles äfwen här med åsyftar det i Grefland bekanta αμφιαρειον, eller det Amphiaridiska afgudahus, hwarest underrättelser om tillkommande händelser kunde winnas (se Suidas).

Vers. 916, 917: . . . „Ej samme Gud står alltid wid densammes sida, skyddande.“
Ordet skyddande är säkert genom tryckfel uppkommet i stället för skyddande.

. (Τοις αυτοισι τει

Ουκ αυτος αιει δαιμωνων παραστανει).

Men äfwen epithetet skyddande är offikligt waldt, i anseende till meningaföljden i det föregående och efterföljande.

B. 929: Κατ' οϊχον, ηδυσ, ουδε μητι δυσχερης,
torde nogare än:

„Derinne, glädjebud; wälkommen(?) för
wår mor,“

fälunda kunna gifwas:

„Derinne fröjd, ej owälkommen för wår mor.“

Bifallsward är ej heller tolkningen af
vers. 1044:

Αλλ' ει ποιησεις ταυτ', επαινεις εμε.

„Ödr detta då, engång dock skall du prisa mig.“
Våttre har Solger:

Doch ihust du jenes, lobst du einst
mich sicher noch.

Äro orden: ανελομην (i v. 1140) och
κηδευσεις (i v. 1141) riktigt verterade, det
förra med: bördan lyft, och det senare
med: jord ad? Det senare tyckes wara så
mycket mindre passande, som Orestes' föregifna
afsa, hwarem här är fråga, läg i ett käril,
och war ännu ofwan jord.

Vers. 1169: „Och nu jag längtar i
din graf ej saknas dödd,“

är hwarken, såsom uttryck och talesätt, tydlig,
eller noggrann, såsom tolkning af Grefiskan:

. και γυν ποδη

Του σου θανουσα μη πολειπεισθαι ταφου.

Våttre än med: „Så wist jag andas
sjelf,“ torde orden (i v. 1221): επιερ εμ-
φυχος εγω, kunna gifwas med: „om annars,
så framt jag sjelf andas.“

Uttrycket: „Att han på rännarbanan
skrypsbrott led“ (v. 1444), låter för hwarje
dra besynnerligt, och hade kunnat undwiskas.
Det är sant, att ναυαγια betyder ursprung-
ligen skrypsbrott, men detta ord har äfwen
fått en härledd bemärkelse af olycka i alla
månhet, af hwilket missöde som helst.

Det är allt hwad Rec. efter den flit-
gaste samt noggrannaste granskning och jemför-
relse funnit att anmärka, såsom mindre tro-
get och noga tolkadt i en öfversättning, be-
stående af 1510 verser.

Hvad modersmålets rigtige behandling, enligt dess anda och genuina lagar angår, så torde följande förtjena att hänfjutas till Öfvers: eget ompröfwande.

Vers. 25:

„Ty som en ädel fåle, fast han gammal är.“

I detta uttryket ligger en motsägelse, ty benämningen fåle läres blott användas om en ung häst. — Vers. 30:

„Sörslåne åt mitt tal ett uppmärksamt gehör.“

Detta är ej heller språkligt. Man säger att en man har gehör med sig, då han har nog myndighet att göra sina ord aktade; lika så att en Virtuos har godt gehör, som endast med örat fattar det enliga eller motstridiga med harmonilagarna i en musikalisk composition; men aldrig nyttjas det såsom synonymt med talesättet: låna örat åt ett tal. — Vers. 90:

„Mot de blodiga bröstet drabbande hört.“

I flera öfversättningar af Hr P., ha vi funnit ordet drabba användt i stället för slå. Wärdeligen ej rätt! Man brukar ofta drabbning i stället för slåslag, och: twenne hårar drabba i hop, m. fl. talesätt, i en starkare, krigigt bemärkelse; men att säga: jag drabbas mig sjelf, i stället för: jag slår mig sjelf, är lika så owanligt som obehagligt.

Vers. 169, 170: „Och wäl någonstän

Lånde ett budskap, som icke bedragit mig?“
Meningen skall vara: och aldrig någonstän anlände ett sansfärdigt, säkert budskap. — Lik så otydlig är konstruktionen i v. 261, 262:

„Sag; hwilken of min moder, heane, som mig södt,

Det hårdaste har wedersarits“ —
ty hwem förklarar wid första genomläsningen, att ordet hwilken är accusativ? — Vers. 363:

„Den snöda mans wältalighet, hwarmed du dwälje.“

Hon dwäldes med den snöda mannen och ej med hans wältalighet, hwilket dock ordställningen i anförda vers antyder. —
Meningen i w. 747, 748:

„och hans fålar, se'n

I marken föll, sig sprida öfwer banans midt“
lär vara uppkommen genom trycket, i stället för: „se'n i mark han föll.“ — På samma sätt har w. 1163:

„Sa dyra broder-huswud, reban dödat mig,“
otwifvelaktigt blifwit wansfärd af ett trycksfel: re'n du dödat mig.

Hr P. har råttwist förwarswat sig desberöm, att bland våra witterhets-idkare vara kanske den, som grundligast och mest mångsidigt betraktat och undersökt principerna för Versifikationen och med fast consequens utbildat sitt öra för dess fördringar. Detta bde redan på förhand inge den tanken hos läsaren, att wid den metriska delen af närwarande öfversättning ingenting betydligt kan vara att erinra. Nec. erkänner upprigtigt att han nyttjar detta sig till goda, emedan han af grunderna och reglorna för Grekernes lyriska versarter — hwilka på länge när ännu ej äro fullkomligt utredda *) — icke har nog djup kannedom för att med säkerhet kunna dömma i denna sak. I förbi-

*) Ett bewis derpå är, att nästan hwarje utgifsware af Tragikerne, trott sig nödsakad att olika indela metern i Chöreerne; att alla öfversättare widlöftigt discuterat detta ämne, förnämligast i afseende på de så obestämda Dochmiska versarterna; ja, att orentliga böcker utkommit öfwer detta ämne, och detta allt oaktadt Herrmans öddliga förtienster om Grekiska metrik.

gående torde dock böra erinras. De gamles Jambiska Senar, eller Samtalvers, har sin grund i den stigande taktien, som Decitatis musiken fordrar, med ett femt stråfwande efter att derjemte upptaga det manliga taleis trochaiske fallande ton. Den kan således hvarken vara rent jambisk, eller fullkomligen öfvergå till rena trocheer, och derför torde den satsen ej i allmänhet vara så riktig, att rentaf måta dem efter trochaiska dipodier. Af detta sakes förevarande, uppkommer den blandning af andra än jambiska versmått, som i denna vers verkställles, utan att han ändå upphör att vara en jambisk Senar. — Sedan engång den nöds tvungna friheten är stadgad, att i jamben lägga tonvigtigen t. ex. på sista vokalen i eres stafvingar, hafva vi wid denne Görf:s jamber insett att anmärka, som merendels äro wälsjudande (med undantag af v. 31:

„Och om jag ej det råeta träffar, råeta mig,“
som genom trenne å blir lakophonisk), och riktigt omwärlande i taktien. Om emellertid i 670:de versen:

„Phanoteus i Pholis, främjande en wigtig sak,“

anapesten förekommer öwäntad, har öfwers. dock deruti härmat urskriften.

Deremot har den så kallade anapestiska basen, hwilken förekommer i olika sammansättningar, dels wid Tragediernas slut, t. ex. i Elektra, v. 1508, 1510:

— — — — —
Ω σπερμῶ Α-τρῶ-ωσ, ὡσ πολ-λα πα-θῶν
— — — — —
Δι' ε-λευ-θε-ρι-ας μο-λις εἰ-ηλ-θῶν,
— — — — —
Τῆ νῦν ἐρ-μῆ τε-λε-ω-θῆν,

dels såsom inledningar och slut på chorsångerna, t. ex. vers. 86:

— — — — —
Ω φα-ος ἀγ-νον, καὶ γῆσ,
och vers. 119:

— — — — —
Αυ-πῆσ ἀν-τιρ-ρο-πον ἀχ-θῶσ,

ej alldeles på swenska blifwit symmetriskt efterbildad, t. ex.

„O Aereus ätt, hur mycket har du
Uthärdat, men genom detta anslag

Till frihet hunnit omsider.“ —

„Heliga ljus och lust! du.“

„Bedröfwelens tryckande börda.“ —

Likafå förefaller såljande vers Nec. hyperkatalektisk, nämligen den III:

„Zordiske Hermes, dyrkade Ara,“

Ω χθονί' Ἑρμῆ, ποτνί' Ἀρα.

S m å r r e S k r i f t e r.

Wenisskans Beskämelse. Skaldestycke. Christiansstad 1813. 20 fidd. 8v.

I ganska regelbundna Alexandriner innehåller detta Skaldestycke allahanda antithetiska betraktelser öfwer allahanda, ej stort sammanhängande ämnen, utan att det som angifwes på titelbladet hinnerligen widröres. Det är sköpt i den antag-

na formen af frågor, inkast, och utskrad af de wänliga ornamenterna: bilor, swärd, tyranner, Sokratis t. ex.

„Sins då ett högre mål mitt slägte förefatt,
Än lifwets korta dag och grafwens långa natt?
Den hjuking, som ej mer i öddens skymning
känner

Ett enda anletsdrag af lifwets fordna wänner;

Äf denna dymma hälfte som mid hans sda skär
Och torkar pannans svett och lindrar hjerats
sår;

Äk! Finnee hatt ännu den böjd, der fiernan
blinkar,

Der med oddblig glans fullkomligheten blinkar?"

Sid. 4:

"Hvad har min tunga sagt? Hvad har min pen-
na skrivit?"

Trej skyddom dygdens hopp, som jordens wällust
blifwit,

Förbannom denna tro, i lastens kulor när,
Mer härjande och grym, än Alexanders swärd:
En segrar hon en dag — då häfven, 3 Nationer!
Då darren Konungar på edra höga Troner!
Och swepen deras glans i sorgens mörka drägt
De hwila på ett strå, de falla för en flågt."

Sid. 6:

"Jag wet att denna tro på en oddblig hjät
Är pelarn för vår dygd och för vårt samma wäl."

Sid. 19:

"Sjunk, ädlaste Socrat! med frid i graswens
famn!

Oddblig är din hjät, oddblig är ditt namn!
Gå, Cato! utan fräck att sluta dina öden
Och räds ej Cäsars swärd, ej swärdet utaf ödden.
Sök ej i Platos bok det qwalda hjerats tröst;
Den Gud, du söker der, bor i ditt eget bröst!"

Det har ofta synt mig underlåt, huru man
kan försöka en dyrbär tid, med sammansättningen
af dylikt Nürnbergers fram, som mist ej är
hopkruswadt utan besvär, ehuru det dock ej kan
gifwa någon menniska, ej en gång författaren self,
ett enda dygdslicks nöje.

Utländsk Litteratur. 1812.

Paris. *Nouvelles Recherches sur l'origine et la destination des Pyramides &c.* 151 s. 8:o.
— Före Adam förbrades de rebelliga englarne ned
på jorden och förlorade sin herrlighet, utan att
förlora sin makt. Jättarne af den spirituelles
substansen Nephilim, äro de som skapat dessa verk,
som öfvergå mennisko förmågan, Pyramiderna,
Labyrinthen, sjön Moeris, Diospolis' tempel, o.
s. w. Jättarne af den materiella substansen bygga
de Babels torn, Colosen på Rhodus, Obelisker-
ne, o. s. w. De äldsta skrifter, som handla
härom, Jaschars bok, Jehovas krig, de Rättfär-
digas bok, de Prophetiska skrifter, som utdras
af Moses och Josua, äro alla förgångna: dock
quelques fragmens épars dans les livres saints
nous attestent seulement qu'ils ont existé, et
nous devons croire, qu'ils ont été conservés
dans l'arche, puisque Moïse en a eu connoissance,
et qu'un homme digne de la plus grande con-
fiance, Swedenborg, assure, qu'ils existent même
encore aujourd'hui parmi les peuples de la Tar-

tarie independante dans le Boutan." — Efter
syndafoden råda de onda andarne endast öfwer
menniskornas hjät, och sprida allt ondt i den mo-
raliska och fysiska werlden, dock utan förmåga
till underverk. 3 Pyramiderna, af hvilka hwar
och en kan betraktas som *un lycée isolé pour
l'étude et la conservation d'une science particu-
liere*, bibehålla presterna kunskaperna om dessa
fallne andar, hwilket, enligt Förfs mening, be-
wisas af Pyramidernas inre beskaffenhet. Werket
slutar med den spådom, att år 1999 skall denna
generation uppbåda och en annan, efter en ny
revolution begynna. (Ödt. gel. Anz. s. 41).

Berlin. *Nithridates* oder allgemeine Sprachen-
kunde, mit dem Vater Unser, als Sprachprobe in
beynabe fünf hundert Sprachen und Mundarten;
von J. Chr. Adelung. Bearb. v. J. C. G. Vater.
I:n Th. I:e Abth. 305 s. — Detta band omsat-
tar Afrikas språk: det följande kommer att lyft-
sätta sig med Amerikas.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 38.

Torsdagen den 25 September

1813.

R e c e n s i o n e r:

Lärobok i Allmänna Geographien af G. A. Silverstolpe. Fösta Coursen. Sthm. 1813. 350 sid. 8:o.

„Då verdens politiska ställning,“ säger Förf. i företalet, „måste vara i en beständig omväxling, kan en geographisk lärobok, som till sin grund är inriktad efter verdens politiska fördelning, aldrig för en längre tid behålla sin riktighet. Men denna politiska ställning är i sig sjelf i geographien, betraktad såsom en lära, blott en tillfällighet och såsom sådan, ej en lämplig grund hvarpå en lära bör byggas. Genom denna tankeledning, så naturligen föranledd af de sista 20 årens politiska händelser, fördes jag till detta företag att upprätta en beskrifning öfver jordklotet, utan afseende på dess politiska förhållanden, endast efter de fördelningsgrunder som jordens fysiska beskaffenhet, ländernas läge och folkslagens bosättning utskafat.“

Först ger Förf. (sid. 1-6) en allmän

Inledning till Geographien. „Läraren,“ säger han i företalet, „kan ej använda nog möda för att förmå barnet att klart fatta och förstå den. Allt vidare studium är bara bortkastad tid, innan barnet äger i sitt wäld att med bestämda termer stadga sina begrepp, och man går wisse, när man söker kända enkla delar af jorden, innan man förstår dess förhållande till hela verdenssystemet, eller man förwärfwat den mekaniska färdigheten att wägleda sig på sin planet.“

„J hopp att noga uppmärksamhet härwid sättes — har Förf. — före ländernas beskrifning förufattat en så kallad jordens beskrifning.“ Denna jordens beskrifning är icke blott förufattat, den är ock gifwen. 1 S. af densamma afhandlar de fem verdensdelarna efter deras inbördes läge på jordklotet, bestämdt genom longitud och latitud; 2 S. beskrifwer hafwen; 3 S. landets och ärnas läge och form; 4 S. bergsryggarna till deras sammanhang och utgrening; 5 S. flodernas och de större wattendragens lopp; i 6 S. uppräknas länderna efter zonerna, och 7 S. innehåller en allmän karakteristik öfver men-

nissostannarna samt en förteckning på de olika nationer, som nu innehåwa werlden. Sedan följer ländernas beskrifning.

Och, som otwifwelaktigt det är en flydighet wid läroböckers författande, att deri söka sådana metoder, hwarigenom barnets minne må underhjelpas genom en klar åskådning, har Förf. till beredande af denna klara åskådning lärt boken äfsljas af twenne graderade hemispherer, hwarpå barnet, efter den beskrifning boken ger, skall teckna ländernas och hafvens contourer.

Här är således icke blott en ny Geographisk Lärobok, utan jernwäl en ny method för geographiens studerande. Deri är Rec. fullkomligen ense med Förf., att en så kallad politisk geographi icke är råttat medlet att bibringa ungdomen grundbegreppen om jordytans beskaffenhet. Det är ungefär det samma, som wille man efter figurerna i en Mode-Calendar lära ynglingen studera menskliga figurens former. Efter detta Förf:s yttrande, som wittnar om en riktig åsigt af saken, hade Rec. icke af honom wäntat sig ett försök, att genom en upprättad beskrifning öfwer jordklotet willa åstadkomma ett klar åskådning; icke wäntat att bland fördelningsgeunderna för en geographi, som i motsats af politisk geographi, förmodligen skulle vara en fysisk geographi, finna folkslagens bosättning upptagen.

Som Förf., utom ofwannända twenne graderade hemispherer, på intet ställe omäntalar bruket af geographiska chartor, synes man berättigad att tro hans mening vara att de, till den första geographiska coursen äminstone, icke behöfwas. Men hwilken omwäg att bereda åskådning genom drat! och wänne någonsin åskådning genom drat kan bli klar? För hwilka wädder blottställer icke

denna method, då dels läraren kan beskrifwa origtigt; såsom t. ex. sid. 35, der det heter, att Adriatiska wiken följer kusten af Tyrolen, dels discipeln kan höra falskt, eller ock om han än hört rätt, kan teckna orätt och föreslätta ögat en falsk bild af saken. Dessutom, en beskrifning, som blott uppger fyra punkter af figuren, norra och södra latituden, westra och östra longituden, ger ju idel parallelogrammer; och så förhåller det sig ju icke i werkligheten.

Först såg Adam de Skopade tingen: ses dan han sett dem gaf han dem namn. Så bör ock hwarje Adamit, hwarje nykomling på jorden behandlas. Man bör lära honom se hwad som kan ses, i afbild, när urbildden ej kan framställas, eller såsom här förhållanden är, ej kan af ögat omfattas, och ej för widraga nödhjelpen af beskrifning, än när åskådlighet ej kan åstadkommas. Discipeln må sedan inför läraren beskrifwa det sedda föremålets former, att läraren må kunna pröfwa hurwid discipeln rätt och skarpt uppfattat föremålet. Till beredande af denna första klara åskådning, behöfs ingen jordytans sönderdelning i figurer, genom på gifna afstånd dragna latitudinal- och longitudinal-linier — de förhålla sig till geographiska figuren, såsom konstruktionen till ett matematiskt problem — ingen jordytans sönderdelning i zoner, ingen des fördelning i climater. — Man wet ju att hwad man kallar ett lands clima beror af localförhållanden, och till en del af sådana, som kunna förändras — dertill behöfs ingen kännedom af wår planets förhållande till des solsystem, hwartill den hör. — Skulle icke goßen kunna wägleda sig på sin planet, utan att känna Venus? — dertill behöfs endast och allenast, men dertill behöfs ock

oundgängligen, riktigt tecknade Chartor, som framställa jordytan sönderdelad i partier, genom hafwets wisar, genom bergsträckningar, floder och sandstreck; Chartor som, för att bereda den rena och klara åskådningen af de stora lagarna i naturen, — som bewarar mot wådan att willas af de små lagarna som legat, ännu kunna ligga eller läggas i wägen för de stora *). — framställa jordytan sådan den kommit utur Skaparens hand, med uteslutande af alla så kallade märkwardigheter, som med generationer uppkomma och förswinna.

Men dersådan att Grefen, som ej kände jordens figur, ej kunde afbildad den, nådrotteligen hjälpte sig genom geographier, måste och wi, sedan engång namnet Geographi kommit i förrektionen på våra wettenskaper, forsåra att upprätta jordbeskrifningar, wi som kända jordens figur och kunna afbildad den? Förmodligen ansåro det icke wettenskapsmannen, att genom andra tecken, än de tecken som Kadmos uppfunnit, meddela insigt åt dem som söka insigt; och Nitmästaren, som rått och slätt föreslår dig seipeln en med noggranhet gjord teckning på människofiguren att der:fter låra sig teckna, — det är förmodligen endast af bristande wettenskaplig odling, af bristande förmåga att kunna beskrifwa, som han underläter att i åtföljande text berättad, att näsan börjar midt emellan ögonen, och att munnen sitter under näsan!

Singe man för fäder och examinatoreer. behandlad nykomlingen på jorden såsom Skaparen behandlad Adam, och låta honom benämna hwad man lärte honom se, så skulle många partier i den stora talfan så riktigare

*) Ehrenswärd.

benämningar och riktigare bestämningar än de nu, till hinder för begreppet och till ringa heder för wettenskapen, äga. Ingen Adamt skulle falla på den ideen, att af den nordliga gamla hemispheren göra tyvenne Årskilds werldsdelar, Asien och Europa, när han ser dem utgård en continent, när han hör, att för närwarande en fjerdedel af det förra och en tredjedel af det senare, höret till en och samma stat; ingen skulle med namnet Asia minor beteckna den relativt lilla landstugan, som sträcker sig wester at mellan Swarta och Egeiska hafwen. Läsarn finner ofelbart, att dylika origtiga benämningar och bestämningar, som nu stundom förekomma of lösliga, härleda sig derifrån, att jordens figur endast delwis blifwit känd, och läsarn torde jemmwal med Nec. finna orsaken, hwarför dessa origtigheter bibehållas, jemmwal när fråga är att omskapa wettenskapen, ligga deri, att genom wanan att inhämta kunskap och att förnimma endast genom drat, för mågan förswinner att upprätta och uppfatta de förhållanden, som föremålets framställande såsom bild för ögat, wisar.

(Sortlätt. följer.)

Sånger till Guds och Jesu Christi förherrligande, i anledning af de ärliga Söndagarnes Evangelier; försökte af J. d. J. af. Thomass. Christianstad 1813. 200 sid. 8:o.

Då Regeringen nedsatt en Committé för att bereda Swenska församlingen en ny Psalmbok, är det af wigt, att denna Com-

mittre äger att tillgå flerahanda försök i detta skaldeslag, utförda efter olika åsigtter och med mer eller mindre lyckliga anlag för ett sådant ändamål. Om ån de flesta af dessa försök ej kunna antäckas, skall den dock hafwa den förmån, att den kan af flisksaktiga bemsdaanden inse hvilka omverlande fordringar som göras af ett dylikt arbete, och i förhand bereda sig på de mångahanda olika synpunkter, ur hvilka deß verk skall bedömmas. Den allmänaste och riktigaste fordran som kan göras af hvarje Psalmbörsök, är att det skall wara allmänt fattligt, så för den lärde wid sin pulpet, som för den utvårdade dagakarken, hvars hela intellektuella bildning ofröst endast är hämtad ur hans Cateches och hans Psalmbok. Men huru denna allmänna fattlighet skall tillwägagöring, derom är man ej så allmänt ense. De flesta, förledde af det nu, med Guds nåd! tilländalupna Upplysningstidshvarfwets begrepp, hafwa trott sig göra orroltigt mycket i detta ässee, då de welat förwandla psalmen till en rimmad, för ett bortskämdt Sensescommun begriplig, moralisk betraktelse. „De söngo — som det i Hr Thomå företal, sid. 4, riktigt heter — „helt om Försynen, om Skapelsen, om Förgångligheten, om våra pligter emot Gud såsom Skapare m. m., men rösa hwarken sakt eller kraft, utan synas helt utsvultne och halfdöde, då det kommer an på predikan om den försäkte Kristus, deß dödd och försöning, eller Guds Andas Nådewerkingar och den derof uppkommande detrognas delagtighet af Jesu förwärfwade salighet i tid och ewighet.“ Detta är så mycket ofeckligare — ehuru tyvärr! sant — som dessa senare ämnen just böra wara de hufvudsakliga för en christlig psalm, d. ä. ett poetiskt uttryck af Christendomen; och deßutom genom sself-

wa den heliga mystik som öngiswer dem, med oemotståndlig makt verka på de själskräfter, den naturen jemlikt urdelat åt alla folkskåper, nemligen inbillningsförmågan och känslan: hvilka af ett ensidigt odladt Sensescommun endast afmattas och förswagas. Det är således alldeles riktigt, att det fordras „för att wara Psalmist, ej allena det poetiska snillet, jemte konst och öfning, utan ock Guds Andas besynnerliga wäckelser i en själ, hwilken med grundlig kunskap förenar en stadgad erfarenhet i nåden“ (s. s.). Men är wäl för en sådan just Gellerert den tjensligaste förebild? De yppersta mönstren blifwa alltid de gamla Catholska kyrkosångerna (förstås med behörigt urval), Luthers andliga qwäden, den ädle Jesuiten Friedrich Spee's Teurznachtigall, Novalis', och wi så af de Psalmer, som blifwit upptagna i Gesangbuch zum Gebrauch der Evangelischen Brüdergemeinden, Warby 1783 *).

En den religiösa sinnesskänning, som föranledt

*) Denna bok innehåller ej färre än 1750 Psalmer, bland hvilka en stor mängd wiberligen är af ringa värde, förskänd genom det öfverlastade bruket af Herenbutismens finliga och osmakliga bilderpråk. Men andra deremot tolka den renaste Christliga sinnesart så innerligt och skönt, att wi dönska det hwarje Psalmbok kunde uppvisa så heliga och lyckade sänger. Utan att wilja bestämma dem såsom de uteslutande bästa, wilja wi såfwa läsarens uppmärksamhet på några som förest falla oss i minnet, neml.: No: 323, Mein Heiland nimmt die Sünder an ic. No: 439, Gesalbeter Heiland, verordnet zum segnen ic. No: 980 O gesegnetes Regieren unsers Königs in der Still ic. No: 1400, Sey ewig gelobet, du weilige Liebe, für die Gemein, dein Volk und Haus ic. m. fl.

Psalmen, måste äfven vara af det äkta, verkliga slaget som uppenbarar sig i de skickligaste, sannaste och mest poetiska uttryck, måtliga att i andra sinnen bereda samma religiositet som herrskar hos författaren. Dersåföre då man på ena sidan „ser de kötteligen vittre på fingrarna, att icke den på vår tid mer och mer framskridande Societismen liqner i deras förmenta, andeliga spillestoffer begrafsven“ (3dret. sid. 5), må man å den andra waka, att ej en falsk och sektarisk gudaktighet miswärdar uttrycket, och genom wanpassande bilder, twertemot Christendomens och Bibelns anda, förderfwar det allmänna tänkesättet och gifwer en rå fantasianledning till ett oheligt och ofödeligt spel.

Den samling af andliga sånger, som gifwit anledning till dessa betraktelser, innehället några Psalmer, t. ex. sid. 20: Gråt frälsta sjä! en glädjens tår m. m. Sid. 21: Pris sänger jag hjelpens och frälsningens Gud m. m. Sid. 29: Ett år jag åter sett fått Andan m. m. Sid. 32: Jesu! Wån för alla Wänner m. m. Sid. 37: Du, herrlighetens glans, från mig allt mörker drifwe m. m. Sid. 48: Gøgt war det mål, dit wi beständes m. m. Sid. 87: Som Kristen jag kallad är till strid m. m. Sid. 105: Dig jag lofwar. — Som begäfwar m. m. Sid. 137: Blinda sjä! som sanslöst rusar m. m. Sid. 143: På nåden min hela förtröstan är stald m. m. Sid. 183: Wi weta ej, när Herrans ankomst timmar m. m., hwilka starkt och warmt förkunna hjertats innerliga längtan efter Guds andas gemenskap. Men 3dret tyckes dock ej vara utrustad med ren poetisk talang; då han wid andra stunder af en mindre sann inspiration, welat framtwinga sitt hjertats utgjutelse,

här han ej wetar huru han skulle wända sig. Dersåföre träffa wi ett icke ringa antal i högsta grad dåliga sånger, t. ex. sid. 40: Den tro, som Jesum fattar m. m. Sid. 79: Jesu, ack! Jesu, i Dig jag mig gläder m. m. Sid. 91: Wödan som oss synes lång m. m. Sid. 93: Hör jag Dig, min Gud! ej sjunga m. m. Sid. 139: Ur Sodom gå m. m. Sid. 159: Min kropp, af kost tillsammansfatt m. m. Sid. 178: En Kristen alltid gör m. m., och alla de öfriga äro högst medelmåttiga, wanfälda dels af de orimligaste figurer, föreställningar och uttryck, t. ex. sid. 42:

„Må jag Dig så kända
I njutningens (!) lif!“ —

Sid. 47:

„När den onde vilens udd bärjar rigta,
Styrk mig kraftigt, att mitt hopp ej må
Swigra;

Låt Din gode Andan mig uppehålla,

Då han mig will sålla (!!)

Sid. 96:

„Frukten blir en helig lefnad:

Man då som en gren, en qwist

Sugar endast saft och trefnad

Uf sin winstock, Jesu Christ;

Man blott gör hwad ordet gillar,

Allt är stödt på Christi död

Som för tron är dagligt bröd.“ m. fl.
dels af den högsta swaghet och mattighet i alla framställningar och wändningar. Dock träffas äfven underfundom här, bland en mängd dåliga stropher, wisa af sant värde. Såsom denna, ur en annars wist ej berömdwärd Psalm, (sid. 83):

„Halleluja! Mitt ringa

Men warma fröjdeljud

Med harpans ton skall klinga,

Och prisa Gudars Guds:

Sjung frälsta Helgons skara,
Sjung lof åt Jehova!
På jorden jag vill svara
Ett gladt Halleluja!"

Och flera skulle kunna anföras (t. ex. strof. 7:9, sid. 13) om rummet det tillät.

Men utom den religiösa känslans klara, poetiska uttryck, har man af en Psalm att gdra strånga anspråk på teknisk rättighet, så wäl i anseende till språkets grammatikaliska regelbundenhet, som i anseende till versifikationens, dess frihet från hårda enjamberingar, ordens sanna accentuering och rimmens äkthet, emedan de böra vara sticlaga att choralmäßigt sjungas, med långsam beständighet. Emot dessa fordringar selar nästan hwarje Psalm i denna samling, t. ex. sid. 13:

„O alså kloklingars inkast." Sid. 80:
„Kan jag nog ofta och wärdigt utgjuta För

dina fötter mitt tackoffer fram." Det är ej ej Swenska i uttrycket: utgjuta fram. — Sid. 91:

„Alla jordens söner säte
Lärars arf uppå sin lott;
Den, i pragtens lena sköt
Waggas, intet bättre njöt."

Sid. 135: „Wå jag dagligt synden dö."

Sid. 160: „Lif slagit gräs jag sumpar snort
För tidens alldrig löda dert." Man står ej gräs med darter. S. f. „Den man, som ej mot hårda rön Sitt lefnadsföpp såg
stranda s," m. fl. Dessutom accentuerar För wånärt, så fånga, umgänge m. m.

Hade Hr Th. inifrånkt sin bok till högst ett par ark, och med större omhugsan granskat dess innehåll, kunde han gjort sig hopp om ett mindre inifrånkt bifall.

S m å r r e S k r i f t e r.

En skön och putsfullig Nyårs-Les emellan det Gamla och Nya Århundredet. Tragetiserad den 1 Januari 1801. Af August Wilhelm Schlegel. Öfversättning af B. J. Edrneblad. Schm. 1813. 20 sid. 8:0.

Då en så taktik mängd af skrifwande landamån lätit förmärka en särdeles lust till skämt och satir, är man Hr T. — den förhente öfversättaren af twenne Schilleriska Tragetier — verkliga förbunden för hans tolkning af detta geniala Fastnachtspiel vom Alten und neuen Jahrhundert. I ett land, hwarest satiren kanske mer än någonstädes idlas, men wisserligen ingenstädes sämre, torde dock en och annan läsare genom denna lilla skrift bringas till insigt, hur en satir bör vara beskaffad, för att erhålla

rangen af en poetisk composition, och icke dwäljas inom en blott och bar osmaklig gränings trånga gränser. Ty endast den är wärdig att föra satirens gifel, som äger en hög äfste af lifwet i alla dess förhållanden; en skarp, genomträngande snilleblick, som ej blott fäster sig wid det lilla tillfälliga, utan som med ett omfattet hela universum; samt ett rent, innerligt allwar, som ger skämret hållning och betydelse. — Öfversättningen är, som man kan wänta af Hr T., lycklig, precis och lätt, ehuru nog rik på utländska ord, hwilka dock understundom kunna höja den komiska effekten. T. ex. sid. 9:

Det Gamla Århundredet.

„En inre upplysning aldrig erklerat,
Det har ju Psychologen demonstrerat.
Hur skulle en ande på oss verka,

Då vi ej sådant utt och märka?
 Allting är ej begripligt och klart:
 Att naturen har något underbart,
 Bestrida wi alla förutan gif(?)
 Att deri bor anda, kraft och lif,
 Det är idel Jacob Böhmska mysterier;
 Wi ha blott att skaffa med döda materier.
 De blandas efter antal och mått,
 Så sådås, är alla kreaturs lot,
 Och sedan lefwa tills lifsvät brister;
 Der, läs blott mino Encyclopedister.
 Oj alla, som wi gå och stå,
 Hvad i och genom oss hända må,
 De underkastat kalkylens kontroll."

Det Nya.

„Och resultatet det blir Noß,
 Ja wißt löta sig slika fantomer
 Till sammankädda af atomer,
 Som blotta Latet subordinera,
 Och fly för att verkligt existera.
 Då så ogudamligt deras lif förrinna,
 Hur skulle de kunna Naturen finna,
 Som blott är Gudomens sjen och bild,
 Dändligt stor och vis och mild?"

Det märkvarande i originaler kan efterseas i
 N. W. Schlegels Poetische Werke, Upsala
 1812, sid. 464-65. — Men hvarsdne
 har påhånne tirad i urkriften:

„Und küßt wer sein Liebchen, heut
 oder morgen.
 Muß er uns für die Verdöckung for-
 gen" —

blifwit urbytt mot denna i öfversättningen:

„Wi skrifa böcker för rock och spis,
 På allt i werlden sätta wi pris" — ?

Skalde = Förf. Andra Häftet. Sbm.
 1813. 91 sid. 8:0.

En man som icke engång kan skaffa
 sitt språk, eller någorlunda grammatikaliskt
 konstruera det; som skrifer Örens järna
 (sid. 29); erkänslans pligt är ljus
 då han sig från smickret skild (sid.

6); de ljus i edra läror råda, i
 värdenad edra skrifter klar (sid. 23);
 Skribenter säger ifrån Rom (sid.
 61) m. m. och som tror att Sokrates hette
 Socratus, (ty han skrifer sid. 15: So-
 crati jord): en sådan man har nu åter
 med andra häftet af sina rim förderivat en
 mängd ganska fint papper. Innehållet kan
 för våra läsare vara temligen lifligt. I
 ett stycke Skaldebref (sid. 24-32) beskri-
 ver Förf. för Alcibi, som wissas i Rom,
 sin hustru och sin husliga lefnad: än hur
 han njuter „en måltid lika sund som
 god" (sid. 29), än hur han läser „Goethe,
 Pestalozzi, Schlegel" m. m. Denna läs-
 ning tyckes dock ingenting verka på hans
 intellektuella bildning. Vid Fru Maria
 T — — Graf (sid. 52-54) sågnas wi
 med den underrättelsen, att hon „gaf så
 ädla, så sociabla nöjen." — Då wi
 redan i No 17 af denna Tidning lemnat
 mer än tillräckliga prof af Förf:s rimmade
 poesi, vilja wi nu meddela ett af hans
 ometriska-metriska:

„O Simon, läs i min själ. Se en tassa
 Af den swarta storm, som skakar Ekens rot,
 Och i dess stolte, segerrika krona
 lägger bilans egg, och förgångsens frö —
 I denna bild känn äfwen Mannens styrka
 då från kretsen af kärleken och Naturen,
 som strödd blommor på hans lycksaliga stig,
 han förtras till ett lif af mörka minnen,
 där ljus och sällhet fly, men smärtan hwi-
 lar." —

Till slutet ett prof af hans satir:

„Men ack! wår Loh i salters fod,
 Med allt widunderligt och ibilligt
 i våra äldre sagor rår,
 än mindre är natur och mäfligt
 än mindre ljusets sönhet när." —

Man ser att denne skald, efter dylika rime
 kräks wana, också will begäbba bibeln. I
 anledning häraf påminne wi oss, huru efter
 den nya stolornningen i Kellestad, man i
 Quarta raste dömdo öfwer forntidens stora
 heroer, och i Quinta redan började twiffa
 på Guds existens och dygden.

Sång i anledning af Franska Arméens åter-
tåg ur Ryssland, af Carl Gust. Wals-
berg. Selm. 1813. 9 sid. 8:o.

På titelbladets andra sida underrättas
läsaren, att sången skrefs strax efter Franska
Arméernas återtåg, och sällskapeligen innan
Konungen i Preussen förklarade sig emot Kej-
saren Napoleon. Rec. beklagar, att detta
märkvärdiga återtåg fick en så litet märkvär-
dig sång, deri han sunnit såga takt och ännu
mindre ton. Hälften består af Alexandriner
i den vanliga andels-moraliskt-deklamatoriska
jargonen, och andra hälften är ett slags di-
chyramb, ganska svår läst, samt helt så-
kert omöjlig att stunga. Hr W. ställer
sitt lof ömsom till Nyssarne och Klimaret, som
han kallar Naturen (sid. 6). Sedan han
ordat om „frihetens och tapperhetens nö-
dödsel“, Nyssarnes „mandom“, en allmän
freds återkomst m. m., faller han ganska
oförtränkt in med dessa verser till Gardarikes
Prins:

„Du med förundran ses utaf en welig tid,
Hwars lära endast war att själens kraf-
ter mörda“ —

och litet derefter följande:

„Den tiden kommit har, som kraften
återföder,

Som sprider ljus och mod och prisar fri-
heten“ —

samt samma sida dessa:

„Drömmar tiden
I en welig hwila?

Wäfwa wi att ila
Nier till striden?

Wakar Tyrannen
Wid våra tjuå?

Och medborgermannen

Sjunger ej frihet på sina
ffåll?“

hwaraf allt man ser, huru samma tid kan
på samma gång wara tapper och welig,
mörda själens krafter, återföda kraften,
drömma och bäfwa, prisar friheten, och ej
fråga efter den!

Rec. will ej bedömma den af Hr W.
tablade förmåtenheten af Napoleons intåg i
Ryssland: men han kan ej undgå anmärka
den lika stora förmåtenheten af en sådan
sångare, att hr Napoleon hålla politiska
föreläsningar, hwaraf Alexandrinerne allrige-
nom öfwerfödda. Likaså kan Hr W:s påstå-
ende ej kallas annat än förhastadt, att Na-
poleon efter det lidna nederlaget wore totalt
ruinerad och „ej mera skulle finna en wär.“
Händelserna mellan tiden af Franska arméens
återtåg och den tid då auktoren behödt ericka
sin sång, hade bordt wisa honom ett tywäre
morsatt förhållande.

I öfrigt är närwarande sång ett yter-
ligare exempel på huru detta slags ställiga
ord-poesi idkelligen arbetar på sin upplösning
och undergång, och i sådant asseende äro
stycken af denna natur icke utan en negativ
förlästen till wär witterhet.

R ä t t e l s e r :

Sid. 374 r. 40 st. begagna, l. begrunda.
— 381 — 3 st. personage, l. personager.
— — — 37 st. wetat, l. wetat.
— 382 — 11 st. Bedröfwelse, l. Beddswelse.
— 385 — 17 st. Nachbarnskinder, l. Nach-
barskinder.
— 386 — 3 st. Repitioner, l. Repetitioner.

Sid. 387 r. 31 st. wigtigare, l. richtigare.
— — — 33 st. ord läggas, l. harmont
lägges.
— 391 — 35 st. Men, l. För.
— 406 — 27 st. ett, l. en.
— 407 — 3 st. Scen, samtalet — l. Scen,
borttagits samtallet.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 39.

Lördagen den 2 Oktober

1813.

R e c e n s i o n e r :

Finland och dess Inwånare, af Friedr. Nils. Andra och Tredje Delen. Sthm. 1813. 140 sid. 8:o.

Denna fortsättning af ett för trenne år sedan började arbete, kan ej annat än mottagas med högsta begärlighet: helst den beskriver det herrliga Finland (hvilket wi förlorat!) endast så, som det war under föreningen med Sverige, utan att göra afseende på de förändringar, som i åtskilliga politiska inrättningar sedermera blifwit widtagna (se Grönan). Wäl är denna beskrifning författad af en utlänning, Herr Nils, (numera Professor wid Universitetet i Berlin), men efter de tillförlitligaste i Finland utgifna underrättelser och handlingar, och med kritisk noggrannhet wid begagnandet af dessa källor. — Rec. will anföra verkets särskilda afdelningar, och berunder endast uppehålla sig wid det, som synes mest anmärkningsvärdt. 1) Finlands Namn, Läge, Gränser och Widd (sid. 1, 2). Förf. gifar,

att namnet Finland har blifwit gifwet denna provins, för att utmärka ett morafigt, kåraktigt land, af det Germanska ordet Fennen. Denna gifning får så mycket mera styrka, som wi finna i de gamla Skandinaviska fornböckerna, att åstwen det nu warande Småland — ett af fåre och myror mycket genomskaret land — stundom kallades Fialand. Inbyggarne helfwe kalla sin faders nejord Suomemaa (icke Suomaa) utan att språket, enligt Förf:s tanke, ger någon anledning till förklarande af denna benämning. Rec. hemställer dock till de sakkunniges bepröfwande, då wi weta att Finland, liksom alla andra dyaktiga och morafiga bygder, är ganska bårdigt på gräs och frön, om namnet ej torde böra härledas från Siemen, sed *), och maa, land. Af Siememaa har sedermera, genom corruption, uppkommit Suomemaa, liksom af Suithiod, Swearkke och Swertige. — 2) Berg och Wattendrag (sid. 2-8). — 3)

*) Idman, Recherches sur le Peuple Finl. pag. 7.

Klimatet och dess följder (sid. 9:11). — Måne det är så stor skillnad mellan klimatet i Stockholm och Upsala, att, som det säges, sid. 9, man har vår fyra dagar tidigare på födra, än på senare stället? Sittiedne wår war isen för borta omkring Upsala, än omkring Stockholm. — 4) Produkter och Næringer (sid. 11:35). — Sid. 16:18, beskrivas de olika arter af Svedjande, som användas i Finland. Med undantag af den sista, Wiertomaa, äro de alla kända och i bruk hos Swensarne. Den, sid. 25, förekommande beskrifning öfwer Finnarne sått att bränna Tjåra, bör för en Tysk twara märkwärdig. För en Swensk är det den det ej, emedan detta sått just alldeles är det i Swertige brukliga. — 5) Innwånarnes Karakter, Seder, Lefnads-sätt, Språk (sid. 35:85). — Detta är, utan twiswel, det nöjsammaste och intressantaste capitlet af alla. Af Finnarne förlitande på trollerier och bjdelse för widskapsel (sid. 39:48), af deras fallenhet för mysticism och antagande af utswäfwande swärmerier (sid. 50:57), af deras lekar *) och skallsapsbruk (sid. 60:63) m. m., inhämtar man omedersägligt, att Finnarne äga en mycket listigare, warmare, werksamare inbillningskraft och diktningens-förmåga, än Swensarne. Detta bestyrkes ännu mera, då man gör bekantskap med den Finska Kaldekopsten (sid.

*) Sid. 63 förmodar auktor, att bruket af Wäskågs Kulle från Ryssarne blifwit öfwerfördt till Finnarne. Men i hela Swertige är detta bruk ej mindre gängse. Troligtwis är seden en lemning från Catholiska tiden. Det är nemligen bekant, att i Catholiska kyrkor (liksom i de Grekiska) utdelas ägg på Wäskdagen, för att beteckna sällans slut.

64:77). Sådana stycken som de anförda, isynnerhet som de i hög grad poetiska: Det hos (Widrens) Födelse, sid. 67, och En Finsk hustrus qwarnwisa, sid. 71, författade af obildade, till och med i skriftonsten oförfarne Finska bönder, hafwa icke kunnat (och skola troligtwis aldrig) uppkomma bland det Swenska folket. Ty de herrliga romanser och fornqwäden, hwilka ännu såsom folkspoesi lefwa på landsbygden, i bondslugorna, äro dock wisserligen icke upprunna ur den arbetande klåsens grund. De äro twertom, som äfwen deras innehåll bewittnar, alster af en egen Widdar-poesi, och lesde ursprungligen, hwilket omedersägligt kan intyggas, på de förnämares läppar. När de bildade stånden förlorade nitet och kärleken för det gamla fosterländska, och äfwen för sina fånger endast esterstråfwade utländsk flakhet, tillagnade sig bondfolket den fröjd, som herreståndet förmådde. Hwad åter omedelbartigen från de lägre klåserna emanerat, kan wäl innehålla några spår af natf kraft, men är föröfrigt rått, obildadt och utan poetisk symbolik. Således äfwen här, liksom i ton och behandling, är den Finska runan olika med den Swenska bondwisan. Äfwen må det anmärkas, att då den Swenske bonden gerna tillagnar sig det som för de andra stånden blifwit diktadt, förfinar den Finske allt, hwad som ej frambruffit ur hans egna lif och originella åsigtter. — 6) Författning och politiska inrättningar (sid. 82:87). — Sid. 87 berättar Förf.: „Utom Sweaborg gafs det i hela Finland ingen enda bestämd plats;“ men sid. 109 beskrifwer han sjelf det såkallade Zawasteborg, anmärkande att den är förfedd med i gode stånd warande sättningswerk m. m.

Med sid. 89 börjas Tredje Delen, hwilka

ken innehåller en topographisk öfversigt af Finland, efter Länen och Héraderne. Då denna del egentligen blott är ett sammansdrag af Tunells och Wäschings Geographier öfver Storsörstendämret, wilja wi wid den icke uppehålla oss. — Sid. 129 widtager ett Bihang om de Finska colonisterna i Sverige och Norrige; 1) Om de på årtulliga ställen i Sverige boende Finnar (sid. 129=137) och 2) Om Finnarna i Norrige (sid. 137=140), alle hämradt ur säkra källor. — Till boken är fogad en i koppar stucken Finsk nationalmelodi.

Öfversättningen är i allmänhet god, flytande och språkriktig. Swad Dec. tror böra klandras, är följande. Sid. 17: „För att befördra branden, hitför man vintertiden 6 otvårs långa kassar (?) af torr tall och furu“ m. m. Namnen tall och furu beteckna ett och samma träslag. — Sid. 23 öfversättes *Alopecurus pratensis*, wäl riktigt efter orden (af *αλωπεξ*, råf och *οσπος*, swans) med råf rump, men detta gräsflag kallas på svenska: ångkasta. — S. f. säges att det wilda äppelträdet blott växer i södra Finland, ej oswanom Björneborg. Likwäl hette det sid. 22: „Wilda äpplen finnas på flera ställen, äfwen temligen högt upp i Sawastland.“ — Dock måtte här, sid. 23, wara någon confusjon, och man i stället för äppelträd böra läsa ek, ty i följden af perioden heter det: „den Hunsala, ej långt från Åbo, är berömd för sina ekfogar.“ — Sid. 41 talas om Finnarnes Eugut, läsningar (trollfänger), och om dem heter det: „När wänd på wissa ting, hwilkas kraft de aningen skola minska eller öka“ m. m. Denna konstruktion är uppenbart felaktig. — Sid. 48: „bandfullar,“ i stället för grips näfwar. Ordet har ej förr förekommit Dec.,

men han nekade ej att han finner det wackrare, än det wänliga. — Sid. 81 heter det: „Det Finska språket har i nyare tider mycket utbredt sig.“ Sammanhanget i det följande utmärker att det bdr. heter: Det Svenska språket. — Manu torde så anmärkas något wid följande ställe, sid. 47: „Trollpactorna bära omkring denna tid all ut, kohår, swanlar o. m. d. som de hafwa samlat, till Blåkulla, det svenska Blocksberget, en liten ö i Calmar-sund.“ Den ligger ej egentligen i Calmar-sund, utan i Calmar-skären, emellan fasta landet — Öderhults-stranden — och Öland. Wänliga namnet på denna klippa (ty hela ön består af en uppflytande bergspets) är Jungfru: och om än någon af de fiskare, som besöka detta ställe, känner dess andra namn Blåkulla, så är det Arminstone wiste att, oaktadt alla de äfventyrliga historier och beskifningar om ön, som wanka bland folket, ingen ansatt den af Satan wara utwäld till honing; hwilket är kännetecknet på det Tyiska Blocksberget, eller de Svenska härornas Blåkulla — der Satan skärthorsdags-natten ger souvé och bal är sina älskarinnor.

Med denna bok hafwa Herr Strindholm och Häggström bjudat sitt nya Boktryckeri, och inwigt sina utmärkt wackra stilar.

Den Tyiska Baron, eller Nöb utan bekymmer och Bekymmer utan nöd. Komedi i Fem Akter af N. v. Kotzebue. Fri Öfversättning. Sthm. 1813. 109 sid. 8:0.

Denna så kallade Komedi har intet tecken till sammanhängande plan, ingen flykt af

naturfanning i Charakters-teckningen, ingen komisk situation, intet enda qwickt infall: men orimligheter, grofheter i både språk och åsättningar och en dödbande tråkighet utspridd öfver det hela. Lägga wi nu till en sådan originalets beskaffenhet alla grammatikal-sfel, osvenska ord och talesätt, och öfriga förtärf, med hwilka den frie Öfversättaren, i sinning högst trite, tillåtit sig att utsmycka det: så begriper Rec. med möda, huru något dylikt Åsven på Svenska theatern kunde någas eller fördragas.

En Köpman wid namn Debefrost, suckande under bördan af omätliga rikedomar, anser den dagen för en olycksdag, som inbringar 1000 dukater (sid. 5), på hwilken ett rikt lastadt skepp, ansetts såsom förloradt, lyckligen kommer i hamnen, och på hwilken han får weta, att han wunnit högsta winsten på Hamburger-Lotteriet (sid. 94). — Mannen, som „ej will bli rik,“ som „Åsken lugner“ (sid. 6), spelar ändå på Lotteri!! — Widare är denne man, som så mycket afflyr rikedomar, så rädd om sina pengar, att han „ingen natt kan sofwa, i fruktan för röfware“ (sid. 13), att han änskar sig „ett torn under jorden“ (s. s.) till sin mammas förwar. Men då ett sådant ej är att tillgå, snygger han sig i mörkret ut, med en blindlyckta i handen, och gömmer sina mynnpåsar uti ihåliga ekar (sid. 13 och 14). Och dertill, då en äfventyrare, benämnd Pärka (som kan laga spinnrockar, sid. 16, och förstår Italienska bokhålleriet, men intet brödstudium, sid. 33), ger sig ut för att kunna gräfwa upp skatter, följer den skattföraktande Debefrost honom genast (sid. 35, 36); men när nu skattgräfwaren upptäcker för Debefrost dennes egna gods och tillika att han sjelf icke är någon trollkarl, utan

blott händelsewis sett då den sista summan gömdes i parken, förtjusas Debefrost så hästigt deröfwer, att han gör honom först till sin kompanjon och gifter honom sedan med sin brorsdotter, Wamsell Heloise, hwilken han, wid pfevens början, wille gista med „en sän der Druid“ *). — Nu war det wäl ingen Druid som hade anspråk på Wamsells hand, men den hade dock, af Heloises döende mor, blifwit högtibligen lofwad åt en wis Baron von Wind — en olycklig composition af Holbergs Didrik Menschengschreck och Danudo di Colibrados. Från denna rapphöns-skjutande (sid. 8) Baron — ehuru hans rapphöns-hund dödt af swälte (sid. 22) — befrias likwäl den sköna genom en list, uppspuanen †) af hennes wän Pauline (hwilken engång förut inbillat Baronen att hon blandat gift i hans kaffe, sid. 52), och af denna utförd i sällskap med sin älskare och Hr Pärkas wän, Herr Waktel, ett riktigt Dörzbuiske ideal: obefristligt kärlig, något fallen för att griva till annan mans egendom, samt dertill förfaren att koka bensoppa och bränna bränwin af potatoes. Listan består deri, att Pauline begifwer sig till Baronen, i egenkap af en regerande Grefwinna von Wind från Orkadiska öarna, strandad wid Nürnberg (sid. 72), och ärsblid af Waktel såsom sin stallmästare, loftar Riksförherrens kärlek till sig. Emellertid upptäcker benämnde

*) Sammanhanget, sid. 18, wisar att den frie Öfversättaren, i friheten af sina begrepp, förbytt ett tråds personifierade listprincip, (Dryad) till en Celtisk prest (Druid).

†) Egentligen lånad ur Molières Bourgeois Gentilhomme, eller Holbergs Fattigdom och Högfärd.

Wakel *), förmedelst en linda som han bär med sig, på Barons slott, sina föräldrar i Magister Grimaldus — en gammal lärd †), som beständigt talar latinska fraser, som beskult och upplundrat sin godtrogne herre, men nu, oaktadt sin passion för kaffe (sid. 20), dock svälter hos baronen såsom hans stalldräng (sid. 23) — och i Fru Linse, som i forna dar lefwat något förtryligt med Baronen (sid. 24), ingått ett hemligt giftermål med Magistern (sid. 26) och är försaren i Chaptals tvåtimmetod (sid. 99). Utom dessa personer uppträda ännu renne stycken Zanter, hvilka genast i tredje akten sätta sig wid l'hombrébordet och spela hela pjesen igenom, på det att Baronen, i sista scenen, skall få slå omkull deras spelbord (sid. 109), och med denna gerning komiskt sluta komedien.

Sådan är planen; nu några exempel af utförandet. Sid. 2 gör Mamsell Pauline den anmärkning, att Baron Wind hade en så „flat nackt, att ingen af Professor Galls organer på den får rum.“ En oväntad och delikat observation af en flicka! man erinre sig, hvilka organer det Gallska systemet placerar i nacken. I 4 Scen. I Akt. inbåres i Mamsell Heloisés sällskapsrum ett par blodiga rapphöns. — Sid. 27 får man weta, att enda panten af Magister Grimaldi och Fru Linses kärlek, „ännu står i pant.“ — Sid. 40 bekänner Mamsell Pauline, att fast Mamsell Heloise „tål ingenting så lite som en älskare,“ så är hon sjelf dock ett „wanligt fruntimmer och fördrar såna der

*) Hela denna igenkännelse-scen är nästan helt och hållet lånad ur Sigaros Bröllop.

†) Imiterad efter det Svarta Geniet i Sigarid von Lindenbergs.

„wareffer.“ — Dersföre må man ej undra att Herr Wakel, under tredje samtalet med Pauline, „fattar henne i hufvudet och lyfter henne“ (sid. 56). — Detsutom läser man sid. 2: „Dersföre skall de också aldrig komma mig för nära.“ — Sid. 1: „Men resa, Mamsell, resa, se det går fixare.“ — Sid. 14: „Jag wille handla hos en köpman, d. w. s. jag wille taga tienst på ett handelscontoir.“ Hwem skulle troit det? — Sid. 35: „Jag tar rätt på't.“ — Sid. 47: „Åh ja, han är inte så illa.“ — Sid. 55: „Den planen är inte så illa.“ — Sid. 67: „Dolken satt i bröstet på'na“ o. s. w. — Nu också ett par prof af denna pjesens högsta komik. Sid. 108: „Jag har en rundan tid swultit med Ers Herrlighet. Fames læwit, säger Valerius Jaccus; fames dura, säger Horatius. Dersföre ber jag att Ers Herrlighet inte tar onådigt opp“ m. m. — Sid. 34: „Jag filosoferar: Alltings ursbegrepp och wåsenhet (wesenheit!?) är warandet. Warandet är det sjelfskapande, det sig sjelf förändrande och tillika åter förändrande och sig sjelf willkorligande.“ (Detta skall, som man ser, vara en grimace mot Naturphilosophien). Af denna art är språket och skämtet i denna komedi.

Af allt det föregående skulle återligen röjas, äfwen utan författarns och öfversättarns polemiska åtgärd, att ett så beskaffadt witterhetsarbete icke kan föras under den nya witterhetens kategori. Rec. lemnar derhån, hur smickrad den gamla bör kunna finna sig af sådana åttlingar: har begagnar sig af detta tillfälle blott för att råda tillkommande fria öfversättare, att något mindre fritt behandla sina originaler, och att der dessa innehålla några parodiska stumpar, låra sig känna äminstone den yttre

formen af hvad de vilja parodiera. Ty hvarken i alexandrinerna sid. 77 (i *Toskan* *Ottave Rime*) eller i de sid. 76 förekommande trochaiska klumpverserna, hvilkas mått är lika litet blifwit sedda i någon ny wittetehet som i någon gammal, eller i tiraden uti tragedien à la *Otensschläger* (till *Otters* underrättelse för framtiden heter mannen *Ottersschläger*) sid. 46, har han träffat hufwudet på spiken. Det kallte romantiska manéret har redan på vårt språk blifwit måsterligt parodieradt genom *Carls Sång* i *Supplem. till Poetiska Kalendern* för 1813: wi hänwisa *Otters*, dit, för att öfwerwäga om det ej fordras mer till en sådan caricatur, än idislandet af orden *Kar bunkte* och *hyacinter*: twenne i sig sjelfwa ganska ofskydiga ord, som brukats i werlden långt före *Werners* tid.

Bildad och nationaliserad i samma poetiska skola som *Pulsen* och *Receptet*, uppfäller den *Tyska Baron* med dessa wärdiga syften en fulländad *Tris* af dramatiskt fusteri.

Försök till en kort *Wägledning* för *Barn* att lära känna *Djurens Natur* och *Bestämning*, deras rättigheter och *Människans* pligter emot dem. Öfversättning af *H. F. S.* *Christianstad* 1812 (1813). 63 sid. 8:o.

En belysande granskningens wärde är, då man har att genomtänka och analysera ett godt arbete, så tungt och dödande tråkigt är det, när en bok, utan inre lefwande

anda, utan skär princip, utan ordning i uppställningen, utan sammanhang mellan delarna och utan wärna och riktighet i föredraget, måste bliwa ett föremål för dess werksamhet. I detta förhållande är *Rec.* till närwarande bok. — Först det wansinniga i sjelfwa titeln! Enligt det enfaldigaste begrepp om pligt, wet man att pligter ej äga rum mot andra än dem, som äga motswarande pligter till och tillbaka. Men pligter kunna ej förutsättas utan inre frihet, och ej inre frihet utan rent förnuft. Då nu wi icke kunna tillägga djuren förnuft — sjelfwa wär *Förf.*, rätt så stor djurwån han är, förläster ej detta — följer ju af sig sjelft, att man ej kan tala om pligter mot dem? Allt hvad wi hafwa att iakttaga emot djuren, resulterar från afseendet på det gagn wi wilja hafwa af dem, (och wår auktor har ej kunnat framställa det annorlunda, se 2:dra *Afdelningen*), hwilket åter ingalunda, efter *Skönhet* och *sund logik*, kan kallas pligt, då dermed menas något som omwillkorligen, utan alla hänsedden, måste verkställas. Då nu nästan allt ondt i werlden uppkommer genom förwirrade begrepp, så är allring högst förderligt som, tillt närwarande bok, medwärfar att fortsätta en sådan förwirring.

Enligt en uppgift i *Otters* *Leinran*, är originalet till detta werk författadt af *W. F. Dönne*, „som gjort sig känd för sina skrifter rörande *Allmänna Underwisningens förbättring*.“ *Rec.* känner ej dessa andra skrifter, men är wiss på att de måtte vara af en helt annan halt och beskaffenhet än den närwarande, så wida underwisningens förbättring af dem skall kunna beredas. Den är ej kallad till *Stickska* och *gagnliga* underwisare, som, utan att äga någon med ett barns ofskuld analog sinnesförjattning, sänker

sig icke allenast ned till, utan oftast långt under barnens begrepp, hvaraf frukten blir ett förvirrat joller både i tankar och ton, hvarvid både barn och fullvuxne äcklas. Dessutom beider jag dessa ifriga så kallade Barna vänner betänka, om man ej skulle kunna förutsätta, det naturen verkligen hafte den offigt, att barn engång, i alla affeenden, skola upphöra att vara barn: i annat fall inser ej Nic. hvarföre det är så inätradt, att af barn blifwa fullvuxna människor.

Då denna bok i sjelfva verket icke har någon princip, wore det ett fruktlöst arbete att vilja undersöka huruvida den är riktig. För att således sätta läsaren i stånd att pröfwa vårt ofwansföre fällda omdöme, torde det finnas tillräckligt att angifwa innerhållet, och anföra några sakter och yttranden. — Boken består af två Afdelningar. Den Första handlar: Om Djurens natur och bestämmeelse, i trenne capitel. 1) Om Djurens natur. 2) Om Djurens Wärdighet (?) och bestämmeelse. 3) Om Djurens tillkommande bestämmeelse. (?) — Den Senare Afdelningen åter: Om Menniskans pligter emot Djuren, är också indeld i trenne capitel. 1) Menniskan har pligter emot Djuren. 2) Menniskans Allmänna pligter emot Djuren. 3) Om Menniskans särskilda pligter emot Djuren — hwar till, såsom bihang, äro fogade Några historiska underrättelser om Djuren. — Nu några exempel: „Här ser man tydeligt, att Lejonet hade en själ, som styrde dess kropp. Det hade lust att äta Androclus; men då det såg och igentände honom, så kunde själen komma ihåg det goda, som Androclus förut hade bewisat det; dertföre styrde Lejonet sin årsynad“ m. m. — Sid. 8: „En dag, då det war wacker wäder,

såg Skopsfolket en del fåglar.“ — Sid. 17: „Man märker äfwen, att Djuren drömma, det är: de idruya sina föreställningar (?). De hafwa således Inbildningskraft.“ — Sid. 24: „Man kan dertföre säga, att Djuren på wißt sätt äro Guds tjenare, som verka efter hans wilja på jorden, och frambringa mycken lycksalighet för oss och för hwarandra inbördes. Wi böra således bära ett slags aktning för dem, och icke tro, att wi kunna handla med dem efter behag och godtycke.“ — Sid. 26: „Sjelfwa den ohyra, som stundom uppehåller sig på Menniskorna, twingar den late att hålla sig ren, hwarigenom hans helsa befordras.“ o. s. w. — Denna herriga prosa slutas (sid. 62, 63) med följande densamma motsvarande rim:

„Djuren också känna smärta:
Vågom dem ej på något wis.
Alldrig will ett ädelt hjerta
Wara Djurens plågoris.“

„Gud! hur god du mot oss är!
Mot oss, dina Barn och Wänner!
Detta, detta rätt oss lär
Att din godhet sluc ej känner.“

„Allting måttas af Din Hand,
Allting af Din ära lysar.
Glädjoms alle hwad glädjas kan!
Wårt bröst ej ondt mot Djuren lysar.“

„Din godhets lof från hwarje mun
Besändigt måtte höras!
Och må wi i hwar lefnadsstund
Ömt af Din omsorg röras!“ —

„Alldrig mer wi gå på lur (?)
Sätta någons lif i fara!
Alldrig plåga något Djur,
Skall vårt sörsta nöje wara!“

Det är ousäkert att författa ett arbete af dylik beskaffenhet som det närvarande, men det är alldeles oförläpligt att öfversätta det.

S m å r r e S k r i f t e r.

Tal wid Herr Contracts-Proffen Doctor Eric Dahls Begravnin i Skidsde år 1809, af Nils Collén. Skara 1813. 14 sid. 8:o.

De sälla utpräktliga dygderna, så högt värde de äga, så wälgörande och lust de låta omgifwande samtida känna sina verkningar, äro icke för efterwerlden: och dersöre nästan oändliga att genom ord teckna eller berömma. Det är endast dessa excentriska naturer, hvilka blifwit kastade ut de hwaldbagliga pligternas och nöjenas bana, endast konstnärer, tänkare och bjeltar, som (ofta med qual och bekymmer) tillkämpa sig ryktets offentlighet; och endast deras lof kan ljuda i fången, endast deras namn lesas i talet. Rec. inser således fullkomligt Hr Colléns förslagenhet, då honom uppdrogs att panegyrisera en man, som blygsamt dragit sig undan i en lycklig flugas dunkelhet, för att der mot dem som omgäfwat honom utöfwa sin frönna wälwilja, och inom en inkränkt krets verkställa sin själs ädla önsknin- gar, men som för öfwigt icke utfört något offent- ligen minnesvärdt. Sådan war — för att be- rjena oss af oratorns tid och ofta nyttjade tale- bruk — Herr Doctor Eric Dahl: ty hela hans literära lif betecknas allenast af ett par obekanta orationer, några i Swenska Akademien prisbelönda psalmer, och slutligen af en „liquid mellan kinkiga slätningar, ett insägg till Domstolen, en supplique till Landskapsbtingeembetet, en böneskrift till Konungen“ (sid. 11). I sådana fall tillgripes

man wanligtvis nödhjelpsmålet att öfwerast in- ströf några gamla loci communes om förvängels- sen, ärans bländken, maktens intet och grafwens lugn. Hr Collén, som också måst tillägna sig denna pis-aller, saknar wiserligen ej ett wist slags skarpsinnighet, wärma och originalitet, men wäl grundlighet i åsigtter och färdighet i uttryck. T. ex. „Sätt några glänsande plåtar på wäggarna af den tränga koning, der ärans herre njuter den långa öddens sömn — der inne ser man ej mer de nädiga blickarne som nickade (?) till medel- mättans och ringbetens förödmjukelser — Hela den Heretiga Bawelsen är sbraktigare, än In- sekten som fortflundar hans förwandling“ (sid. 5). — Sid. 14 läsa wi Ord till Musikken wid Doctor Dahls Begravnin. De äro bättre än den profiska delen; och man ser ej föllan, att ett icke kraftlöft, men outveckladt och obildadt sinne bättre tolkar sig i det bundna talet, der de yttre handen af takt, wäsmätt och rim- slut tvinga till begränsning och ordning.

Med ganska få undantag kunna wi på samt- lige våra Tillfällighets-talare, antingen de upp- stå för att ströf blommar öfwer greis- ten, eller att sira dagens högtidlighet, använda Gaults bekanta tänkespråk:

„Ja, eure Neben, die so blinkend sind,
In denen ihr der Menschheit Schmitzel kräuselt,
Sind unerschullich wie der Nebelwind,
Der herbftlich durch die durren Blätter säuselt.“

N ä t t e l s e r :

Sid. 426 r. 27 st. Nationalgesmack kritise- ren, l. Nationalgeschmack kritistieren.

— 428 — 37 st. år, l. än.

Sid. 440 r. 19 st. fången, l. fånger.

— 456 — 11 st. livér, l. livres.

— — — 22 st. åro, l. år.

— 482 — 11 st. utom, l. utan.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 40.

Lördagen den 9 Oktober

1813.

R e c e n s i o n e r :

Lärobok i Allmänna Geographien af G. A.
Silverstolpe. Första Coursen. Sthm.
1813.

(Slut från No 38.)

Uti 7 S. af Jordbeskrifningen uppger Förf. olikheterna i människornas yttre bildning, antar i följe deraf sju hushållsaktiga människostammar, bestämmer delarna af jordytan, der dessa wiskas; och grundar derpå samt „på den fördelning i folkstammar och folkslag, som genom slägtets spridande fring jorden och en myckenhet politiska hwälfnin- gar uppkommit,“ den i denna första Geogra- phiska Cours antagna fördelning af Länder — „landsträckor som af bestämda folkslag äro bebodda“ — hwaremot Förf. med Stater för- står „landsträckor som hëra under bestämda regeringar.“ Skolandes Stats-Geographien utgåra ämnet för den senare Geographiska Cours Förf. ämnar utgifwa, sedan han så- som inledning till densamma gifwit oss en historia „om jordens befolkning och fördel-

ning samt utredt besäffenheten af de ursprungliga folkstammarna:“ sid. 98: 100.

Ordet menniskostammar synes Rec. icke i fysiskt afseende böra nytjas, när ett gemensamt ursprung antages och lokalen anses vara orsaken till de fysiska olikheterna, sid. 98. Årt, slag, race, torde vara rätt rare. I historiskt afseende åter, må man såga folkstam och kalla afdelningarna för folkslag.

Not jordytans fördelning i Länder — „landsträckor bebodda af bestämda folkslag“ — har Rec. hwarjehanda att erinra. Den utgår ingen permanent fördelningsgrund, hwilket dock Förf. med sitt system förnämligast ålystar; den är icke alltid användbar; den kan hos discipeln åstadkomma origtiga begrepp om verkliga förhållandet.

Exempel härpå: det land som Lapparne sägas „hafwa i besittning“ — att vegetera på en slätt af jorden, är icke detsamma som att hafwa den i besittning — kan snart upphöra att vara Lappland, om Westerboctningarne utwidga och öka sina nybyggen; Lapparne undanträngas och slutligen utdö. Så finnas nu

flera dar i Merikanska wiken och stora landsträckor längs NorrAmerikanska kusten, der inga brunröda menniskor mer förekomma. Wdhmen kan äfwen så wäl kallas ett Tyskt land som ett Wendiskt. Tyskar och Wender lära finnas der ungefär till lika antal. När sid. 102 såges att Grekerne innehafwa Grekland; Demaner eller Turkar och Tatarer innehafwa Turkiet: wäntar discipeln säkerligen att i beskrifningen af länderna finna ett Grekland? Sid. 256 finner han Grekland i Turkiet.

Jemwäl ogillar Nec. uppräknandet af namn på folkslag utan annan geographisk bestämning än werldsdelen, och utan några kännetecken som låta oss inse deras wäsen; såsom sid. 103, der bland Asiens mindre folkslag uppräknas Siguener, Makasarer, Dantianer — Turkomanner, Kurder, som nu likwäl lära bära andra namn — Maratter, nu wist icke bland de mindre folkslagen m. fl. Namnkänedom, stående för sig och icke grundad på sakkänedom, blott willar. Upplösta samhällen äro detsamma som döda samhällen; finnas i historien, men icke på jorden. För forskaren kan det wara intressant, att i bergstrakterna af Wales upptäcka reliquier efter de fordna Gaels, eller, ä ämsse sidor af Pyreneerna, reliquier af dem som Romarne kallade Celtiberer eller Aquitaner, hwilket är detsamma; men icke böra de uppräknas bland de folkslag, som besitta jorden, och ej heller böra gossens minne, Arminstone icke i denna första Geographiska Cours, bewäras hwarken med dessa namn eller med namn på vegeferande menniskor, flockar, hwilka förhålla sig till utbildade samhällen, som embryonen till utbildade mannen. Hwem wet, hwilka barocka combinationer gossen grundar på sådan namnkänedom; om icke, när han hör att Siguener och Tatarer

besitta länder i Asien, han och tror att de som i Sverige benämnas för Siguener och Tatarer, höra till Sveriges landbesittande folkslag; om icke han gör Götterne efter om Wetteren och Frankrikes Ostrogothes, eller Götterne wester om Wetteren och hwad man upp i landet kallar Westgöthe, till stamsförwandter?

En mängd af morsägelse, härledande sig från den af Förf. antagna, men i Nec. tanka falska, princip för ländernas fördelning, befinnes i Förf:s arbete. Sid. 166 heter det om Tyskland: „Under detta allmänna namn innesfattas här dels de många sjelfständiga stater, hwaras det länge varit sammansatt (— hwad förstår Förf. här med länge? För all del icke något obestämdt, när fråga är att undervisa! Det är genom obestämdhet i gifna saker och bestämdhet i osäkra, som ungdom förfuskas —), dels de många mindre landskap, hwilka äro lydande under andra stater, men bebos af folkslag, som leda sin härkomst af Tyska stammar och tala det Tyska språket.“ Då hade wäl och Schweiz och Holland bort upptagas i artikeln Tyskland. De beskrifwas likwäl särskildt och sid. 197 och 193 talas om deras inre organisation, sådan den af ålder och från äldre tider varit. Likwäl war det först 1648, som Tyska riket ofstod från sina anspråk på Schweiz och Holland såsom Tyska rikets medstånd. När Schweiz och Holland uteslötos från Tyskland, hwarför till Tyskland räknas länder, som genom senare fredslut blifwit Frankrike tillerkända? jag menar Belgien, helst i de flesta delar af Belgien franska språket talas. Nec. inser orsaken: Förf. wille bereda öfwerfigt af Tyskland genom antagandet af den en gång och af ålder gjorda fördelningen i tio

Kretsar (ideen af Tysklands fördelning i Kretsar, hvarigenom endast bestämmandet af krigscontingenten åsystades, såddes år 1438; 1500 deltes Tyskland i 6 Kretsar, 1512 i 10). Sedan Holland, Metz, Toul, Verdun woro redan fränslide forna Burgundiska Kretsen (Burgundiska Kretsen har aldrig hetat det förenade Nederland, sid. 179), hade Burgundiska Kretsen stått tom på stater och kretsfordelningen icke passat, om Belgien lika med Metz, Toul och Verdun förlor räknas till Frankrike. Här räknar Gorf. länder söder om Rhen till Tyskland: sid. 206 säger han: „Rhen bestämmer gränsen emellan Frankrike och Tyskland.“

Ibland ansenliga stater i Nedersachsiska Kretsen, räknas icke blott Braunschweig Wolfenbüttel, som nyligen upphört att vara stat, utan ock staterna Magdeburg och Halberstadt, hvilka redan 1648 blefwo Brandenburgiska stater. Staten Bremen hade då icke bordt uteslutas från antalet af de ansenliga! Des folk mängd öfverstiger folk mängden i staten Halberstadt. Men hwarifrån komma här staterna? Med stat förstår ju Gorf.: „landräddor som höra under en bestämd regering,“ och här är ju ån icke fråga om någon statsgeographi?

I beskrifningen af Frankrike har Gorf. följt Gasparis Lehrbuch der Erdbeschreibung, 2:ter Coursus, 3:te Aufl., från sid. 303. Frankrike delas i twenne hufvuddelar: det gamla ursprungliga hufvudlandet, och de genom arf, giften och äldre erfvingar förvärfwade länder. Ifrån hvilken tid daterar Gorf. det gamla ursprungliga Frankrike? Förmodligen icke från Meroverernes och Carolingernes tid? Ty då woro tidtals alla de provinser, som kallas förvärfwade genom arf, giften och erfvingar, förenade under

en spira. Jemwål under Capetingiska huset woro tider, då somlige af de provinser, som uppräknas bland de förvärfwade, woro införlifwade med staten; fastän de sedan åter blefwo derifrån skilde.

Mycket mer af sådant, som synes Nec. dels morsgesser, dels obeständheter, skulle kunna uppletas. Men som allt detta sannolika endast är följd af den princip, hwarifrån Gorf. utgätt, anser Nec. deras uppräknande för onödigt.

Högt oangenämt har det varit Nec. att nödgas neka sitt bifall åt en mans arbete, hwilken genom antalet af sina skrifter ådagalagt nit för befordandet af ungdomens undervisning, och jemwål genom flera af dem gjort sig berättigad till allmänhetens tacksamhet.

Han får här, på det läsarn må kunna dömma emellan honom och Gorf., meddela en beskrifning öfwer Frankrike, sådan den följer af den princip som han anser vara den rätta, och sådan han tror den vara behöflig för preliminär Cours i Statsgeographi: ty en så kallad förbeskrifning, beskrifning af jordens och dess partiers form, behöfwer ingen bok. Goda chartor göra tillfyllest.

Frankrike 1801.

Gränser. Pyrenerne, Alperne och Rhen, ifrån den punkt der den mot sitt utlopp grenar sig, till den, der den, kommande öster ifrån, tar sitt lopp mot norr, midt emot den punkt, der Jura och Vogeserne förenas.

Areal. — — —

Folkmängd. Nära 33 millioner, hwar af omkring 6 millioner bo uti 600 (?) städer. (Folkmängden uti 558 städer uppgifwes till 5,379,214. — Flera städer saknas i förteckningen).

Jordmänen är i allmänhet bördig. Vin tillverkas nästan öfver hela landet. Silke och olja i de syddstra trakterna; ull- och linnesmanufakturerna äro tolkafast i de norra.

1. Rhone-länderna. Folkmängd: öfver 5 och en half million. Hamn: Marseille — 110,000 inv. — en grad öster om Rhone-mynningen, hufvud-nederlagsplats för Levantiska handeln. — Rhone-mynningarna erbjuda ingen duglig hamn.

Större städer *) längs Rhone och dess grenar. Arles — 20,000 inv. — wid Rhone, midt emellan dess mynning och mynningen af Durance. Avignon — 25,000 inv. — der Durance faller i Rhone. Grenoble — 20,000 inv. — wid Isere. Lyon — 104,000 inv., före Revolutionen 160,000 — der Rhone och Saone förenas. Lyon är hufvud-nederlagsplats för landhandeln med Italien. Geneve — 25,000 inv. — öster om Lyon wid Rhone. Besançon — 25,000 inv. — wid Doubs. Dijon — 21,000 inv. — wid Duche, en liten flod, som kommer wester ifrån och norr om mynningen af Doubs faller i Saone.

Större städer längs kusten och in i landet. Nice — 24,000 inv. — wid mynningen af Var. Aix — 27,000 inv. — mellan Marseille och nedra Durance. Nismes — 40,000 inv. — wester om Rhone-mynningarna. Montpellier — 33,000 inv. — sydväst om Nismes, närmare kusten.

2. Garonne-landet. Folkmängd: nära 4 och en half million. Hamn: Bordeaux — 104,000 inv. — sydöst om der Dordogne faller i Garonne; Bordeaux är hufvud-nederlagsplats för Westindiska handeln.

*) Från och med 20,000 inv.

Större städer längs Garonne: Montauban — 26,000 inv. — wid Tarn, nära dess förening med Garonne. Toulouse — 52,000 inv. — der öfra Garonne och Arriege förenas. Härifrån går en Canal, som genom Aude-floden öppnar väg till Medelhafvet.

Kuststäder: La Rochelle — 22,000 inv. — midt emellan mynningarna af Charente och Sevre.

3. Loire-landet. Folkmängd: 7 millioner. Hamn: Nantes — 77,000 inv. — en grad från kusten.

Större städer längs Loire och dess grenar: Angers — 54,000 inv. — der Mayenne faller i Loire. Limoges — 21,000 inv. — wid öfra Vienne. Tours — 21,000 inv. — wid Loire, öster om mynningen af Vienne. Orleans — 41,500 inv. — wid nordligaste bugten af Loire: härifrån leder en Canal till Seines floden. Clermont — 30,000 inv. — wid öfra Allier. St. Etienne — 20,000 inv. — wid öfra Loire.

Kuststäder och städer in i landet. L'Orient — 22,000 inv. — wid hafvet, wester om mynningen af Vilaine. Brest — 24,000 inv. — wid hafvet, wester om L'Orient, nära yttersta landsudden. Rennes — 30,000 inv. — wid öfra Vilaine.

4. Seine-landet. Folkmängd: nära 7 och en half million. Hamn: Rouen — 84,000 inv. — en grad från kusten.

Större städer längs Seine och dess grenar: Paris — 640,000 inv. — wester om der Marne faller i Seine, Kegeringens säte. Rheims — 32,000 inv. — wid en gren af Aisne. Troyes — 27,000 inv. — wid öfra Seine.

Större städer längs kusten och in i

landet. Le Havre — 20,000 inv. — wid hafwet, norr om Selnesmyningen. Dieppe — 25,000 — wid hafwet, emellan mynningarna af Seine och Somme. Caen — 35,000 inv. — sydväst om Selnesmyningen, 2 geographiska mil från hafwet, wid kustfloden Orne. Amiens — 40,000 inv. — wid Somme, en grad från hafwet.

5. Rhen-länderna. Folkmågd: öfver 8 millioner. Rhensflodens mynningar höra icke till Franska områden (1801). Landet väster om Maas är genomfluret af kustfloden Escaut — Schelde — af dess grenar och af Canaler, så att alla de större städerna hafwa wattung till hafwet. Scheldens hamn: Anvers (Antwerpen) — 56,000 inv. —

Större städer längs Schelde och dess grenar: Gand (Gent) — 54,000 inv. — der Schelde och dess västra gren, Lys, förenas. Tournay — 23,000 inv. — wid Schelde, en half grad söder om Gent. Mons — 23,000 inv. — wid en gren af östra Schelde, öster om Tournay. Arras — 21,000 inv. — wid en gren af östra Schelde, sydväst om Tournay. Lille — 66,000 inv. — wid en gren af Lys, väster om Tournay. Malines — 20,000 inv. — sydöst om Anvers, wid Dyle, gren af Schelde. Louvain — 21,000 inv. — wid östra Dyle. Bruxelles — 80,000 inv. — väster om Louvain. Bruges — 36,000 inv. — väster om Anvers, nära hafwet. Dunkerque — 26,000 inv. — wid hafwet, midt emellan mynningarna af Schelde och Somme. St. Omer — 20,000 inv. — sydväst om Dunkerque, en fjerdedels grad från hafwet. Folkmångden i Schelde-länderna går till öfver 3 millioner,

Städer längs Maas: Liege (Lüttich) — 50,000 inv. — Aix-la-Chapelle (Achen) — 25,000 inv. — wid en gren af Maas, öster om Liege.

Städer längs Rhen och dess grenar: Köln — 40,000 inv. — wid Rhen, midt emellan mynningarna af Ruhr och Sieg. Metz — 36,000 inv. — wid Mosel, en och en half grad från dess förening med Rhen. Nancy — 29,000 inv. — wid östra Mosel. Mainz — 27,000 inv. — der Mayn faller i Rhen. Strasbourg — 47,000 inv. — wid Rhen, en och en half grad söder om Mainz.

Öf. till detta Geographiska Förlöf får be dem, som vilja pröfwa dess brukbarhet, att derwid begagna den Berg-charta öfver vår Continent, som åtföljer Hr Grefwe Schwerts Grund-Linier till Staternas Historia. Flodländer — Basins — äro de enda permanenta partier, hwari ett större helt, ware sig en werldsdel eller en stat, bde upplöses, när man will studera det helas sammansättning — det är: delarnas förhållande inbördes och deras förhållande till det hela. I en preliminär Geographisk Cours är, utom ordning och klarhet i anordningen och utvecklingen (lika oumbärlig för objektet som skall studeras, som för subjektet som studerar), det mest hufvudsakliga art kunskapen som meddelas så framställas, att den framkallar reflexioner och retar wettgirigheten. Ex.: hwarsöre är Garonne-landets folkmågd relativt till de öfriga Basins folkmågd så ringa? hwarsöre Schelde-landets så stor? Hwarsöre äro Marseille och Bordeaux folkrikare städer än Montes och Rouen? o. s. w. Geographien kallas Historiens ena grundpelare. Men så länge Geographien behandlas såsom ett minneswerk och genislöft, lärer ingen

sådan historisk insigt och sådan politik vara ett förvänta, som erfordras för att kunna gå själf och leda andra raka vägen till målet.

Min Första Resa till Stockholm, Fraga ment ur mitt Lesverne. En Spekulation i femti kapitel, hvarken af Spekulantenhjelm eller Griniani, men af mig Knoblauch Piff Paff v. Fusels brenner, till Stora Wäpninge och Styfvelbo. "Difficile est Satyram non Scribere. Persius." Ny, ändrad och tillökad Uppplaga. Sthm. 1813. 192 sid. 8:o.

En Fransysk norr har genom sin nationella fatuité, en Engelsk genom sin spleen och en Tysk genom sin genitalitet alltid någonting utmärkt, som påtrycker deras narra aktigheter en vis intressant stämpel af högridlig och stark löslighet. En Svensk norr deremot — förmodligen till följd af nationens karakteristiska phlegma — uttrycker i sina dårskaper en sådan högst tråkig medelmått (den rena dumhetens kännetärke), att hans umgänge mördar och, om det icke afbrytes, med den ledsnad det förorsakar. Håri ligger troligtvis skälet till det absoluta oömdade, som är kännetecknet på ungefär all Svensk satir, och isynnerhet på den, som presenterat sig i form af prosaisk berättelse: ty huru är det möjligt, att personer, hvilas kas väsende är den rama trivialiteten själf, kunna uppfatta eller framställa något komiskt? Likväl har man, inom kort tid, blifwit öfverhopad af pretenderade komiska berättelser,

ehuru de spånt alla wettiga läsares munda muskler till gåspning, eller, i fall af skratt, detta endast öfwer den fira Danwicks-ideen hos auktorerne, att tro sig kallade till Satiriker och qwicka hufvuden. Till dylika produkter hör den närvarande, hwors upphöfsmän — ty det totala brist på plan och sammanhang förråder skenbarligen äfkilliga händer fingrar — haft den nämnheten att utbjuda i Volk-form, sedan den redan, i ett halft års tid, uttrötat själfwa den allmänhet, för hwilken Journal för Litt. o. Th. och Allmänna Journalen äro fabricerade. Ändringarna i denna nya upplaga bestå till det närmaste deruti, att man här och der sökt litet bättre knyta ihop de tomma och stela berättade händelserna. För öfrigt är alle lika. Hr Fuselsbrenner själf är ännu samma Journalistiska ofskulds-ideal, som aldrig besökt någon Akademi, utan blifwit fatt i skola hos Magister Zorrberg — en häst i latiniska glofor (?) — som gjore karl af honom" (sid. 5). Han är också en sådan karl, som ej känner till de simplaste saker; som börjar sin bana i Stockholm med att spela bort sina pengar (sid. 42); som tror att bokstäfverna D. S. A. under ett invitationskort, betyda: om S ä k t p i p a n a n h å l l e s (sid. 55); som, på det första kalas han biter, dricker sig ruffig och somnar wid bordet; och som, för att sluta de förwirringar i hwilka hans orimliga dumheter försatt honom, vill dränka sig, men fastnar i tågverket på ett sunket skepp. Ännu öfwar Höf. sin satiriska gifvel mot betjenter, för det de dåligt skafwa Svenska (sid. 50); mot spinnhus-hjon, för det de ej äro säkra i Fransyskan (sid. 59-61) och mot landsfuar, som ej förstå att rigtige använda comma och punkt (sid. 78, 79). Ännu wisar Höf. sin skick

lighet att teckna karakterer, med att låta personerna själfva säga: wi äro dumhufvuden och storkar (t. ex. sid. 150 = 153, och 178 = 182). Ännu låta de qwicka infällena till det mesta, som följer: „Min far har betit mig stika de i dessa trehundra Riksdaler, utan att han skulle weta af er“ m. m. Fulselbrenners utrop, då han hör sin sästimd och tillkommande swårfar diktera hans förlärlse (sid. 184) m. fl. Och ännu råder samma lust, att på den så alle förkropande Nyas witterheten och på författare, i hwilkas personliga närvaro denne skribler skulle förhålla sig spak som ett lam, roga sin lilla keltboergerliga händ i fiktioner och pusslufsigheter, ungefär som literatörerne i Årål skulle tillverka

och gentrera. Märkwärdigt är det annars, att Förf. i en omedweten naivitet (sid. 168) ganska tråffande skilrat tendensen af tidsskriften Phosphoros; denna tidsskrift går werkligen ut på, att lysfota djuren i skriftställarwerlden skola crevera genom des medelbara eller omedelbara ämwerkan. Emellertid kan man här in nuce se, huru dessa drängar skrifa, som affichera sig såsom försvarare af sanning och bon-sens (sid. 146), och såsom irriga motståndare af all frog och kafers esprit (sid. 163)!!! — Hwifken literatur à la Trausenberg är dock den på engång smutsiga och substanslösa maha, som wi måste kalla vårt fäderneslands!

S m å r r e S k r i f t e r.

Betraktelser öfwer Danfka Regeringens Politik. Af en Germanier. I Juli år 1813. Öfversättning. Sthm. 32 sidb. 8:o.

Denna skrift är författad med mycken värma, och fluter sig på många ställen, (t. ex. sid. 3, 22, m. fl.) nästan med samma ord, till de anmärkingar wid en i Danfka StatsTidningen införd artikel, hwilka med Swenska Regeringens goda minne utkommit. Men som Förf. är Lyff, och såsom sådan betraktar Danfarnes (wisserligen dåliga) förhållande i anseende till Hansesfäderna, så förtleder denna patriotiska känsla honom till nog mycken bitterhet. Rec. tror att man bdr wara rättwis äfwen emot fländer, och twiflar att den fördomsrie åstådarn i Danfka politiken finner den genomdrifna gemenbet (den hade då warit utmärkt åtminstone af consequens) som Förf. Med afseende på föregående händelser förmodar Rec. sig kunna framställa bevekelsegrunderna för Danfka regeringens uppdrande, wäl icke i ett ärofullare eller bederligare, men i ett förlärligare

ljus. — I intet land hade adertonde seklets kraftupplöfande maximer eller såkallade upplysning funnit en så herrlig jordmän, som i Danmark; från detta land utgick Basedow, och des nu regerande Konung är uppfostrad efter detta system*), i des allrafröfsta utsträckning. Detså har ingen regering så i stort, som den Danfka, utfört de Encyklopedistiska statsprinciperna; så för inrättning af skump- och möb-fabriker försummat lysande bragder, eller för tillfället att drifwa en små-indrättig krämarhandel uppoffrat det werkliga stora intresset,

*) När Konung Gustaf III år 1771 återwände från Paris, besökte han Köpenhamn, och wille wid det tillfället se Kronprinken, den nu regerande Konungen. Han fördes då in i ett rum utan goss, i hwilket inga andra objekter wisade sig, än en mängd stora hundar. Men Senuesec trädde fram, och midt ur hundhopen wid båret framdrag en barfotad och smutfig gosse, höll honom i lusten för Kon. Gustaf III, sägande: Der seer I vores Kronprinds! — Hwefboten är af flere samtidiga författare beskrefte.

som albrig kan wara skildt från ett lands sjelfständighet och ära. Dersöre har man i detta land, her, under det högsta berömmelsefri i Tidningar och Flygskrifter, man uppoffrade epauletter och gulltossar på sådernes landets altare, sett huru Regenten, wid farans annalkande, hals öfwer hufvudet flyktade från sin hufvudstad, och huru generaler och armee, på stridsfältet, följde hans höga exempel. Denna småbetsanda är det, som hela trettio åren ledt alla Danska företag. Dersöre hafwa i detta land, liksom i en liten stad eller ett landsbödsdingedöme, åtskilliga gagneliga inrättningar blifwit widtagna och några förtjente män i wettenskaper och konster uppträdt; men allskädes der staten bordt handla såsom stat, har den uppsökt sig så samt och så småskadsborgerligt, att den blifwit löslig både för wänner och fiender. Kan man t. ex. föreställa sig ett mera sömnigt och owerkamt fördt krig, än det af år 1808 mot Swerige, under hwilket man dock smickrade sig med hoppet att återwinna Skåne, Halland och Blekinge? Likwäl tänkte man under allt detta intet postift ondt, ty en förslappad, all energi kerkwad själ har ej förmåga hwarken att mena godt eller ondt. Men Napoleon utsträckte småningom sina gränser så att de berörde Danmarks; och nu, enligt wanan hos swagheten wid åsynen af en starkare, af hwilken den fruktar slag och mot hwilken den ej dristar wärja sig, började den arma staten swigta som ett rö. Hwarken wille des wacklande regering röra de heta kolen, eller fördes den alldeles låta bli dem; dersöre grep den sig an och upphådade sit rikes halftwa krigstyrka, för att besegra den ringa, af mddor och lidanden redan afmattade Schillska corpsen. Öfvergåfwe wilja Danska författare bemantla detta krig, då de falla denna ädla corps ett upproriskt

röfwarband. Men war det då wäl mot Danmarks Monark, som Schill war upprorisk, eller hade något rån af denna tropp öfswit föröswadt i Danska staterna? Swad förmädde Konungen af Danmark att blanda sig i en sak som icke angick honom, om ej begäret att wisa sig tjenkafsig mot Werldserbfrarn, wid ett tillfälle som ei war just så farligt? Efter denna föga årorika hjettebragd, återwände Danmark till sin fordna lerbargiska hwila, tilldes rådbågan ämo dref det att, efter åtskilliga ofskickliga wändningar på den politiska tappan, begå en ny swaghetsfynd, genom Hansesädernas besättande. — Hwar och en som noga betraktat Danmarks förhållanden, läse wäl medge att sådant, som det här framställes, har des uppsörande warit, och sådana des motiwer. Trotsigen har således Danmark handlat som det gjort, hwarken i tydlig affigt att fista denighet mellan de allierade (sid. 6) eller i hopp om landtwinningar (sid. 14): utan endast för att utan blodsutgjutelse och starkt krigsbuller kunna i det långska flydda sina strumpwärfwer, sin indigenat-rätt och sina fattigwårds-ansakter. — Dersöre är denna stat af alla öfriga så ringa aktad; dersöre kan man förutse, att ehuru den stora kamp, som nu kämpas, än må slå ut, står den på brädden af sin undergång; och dersöre skall — som wår Öf. riktigt säger sid. 13 — des „fall wäcka ingens deltagande.“

Wältilig är wäl icke den underrättelsen, att obenägenhet för allt Röst och förakt för Holsteins nare skall råda i Köpenhamn. Öf. synes (sid. 28-32) gå ut på att sätta Holsteins inwånare i harnest mot en Öfwerhet, som dock är deras lagliga; också påstår han att detta icke är hans affigt; men erkänner med det samma indirekt, att att wår nationalitet stundom hänföre honom längre än han förmodligen sjelf wille.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 41.

Lördagen den 16 Oktober

1813.

R e c e n s i o n e r:

Buonapartes Hemliga Bekännelse för Cardinal Maury. Öfversättning. Inhumana crudelitas, perfidia plus quam punica; nihil veri, nihil sancti, nullus Deum metus, nullum jus jurandum, nulla religio. TIT. LIV. libr. XXI. 4. St. Petersburg 1813. 139 sid. 8:o. jemte en Stamtafla patent.

I företalet angifwes denna boks original i London wara utgifwet af General Sarrasin, som år 1810 öfvergick till England. Förf., „så att taga latswen af Buonaparte, kläder berättelsen om hans hemliga förbrytelser i form af hans egen syndabekännelse.“ D., försträckt af branden i Schwarzenbergska salen, söker här genom en fullständig bikt tillgifte för sina brott; „willig at frivillige underkasta mig alle hwad Ni (Maury) anser nödige såsom straff, til försönning för mina förbrytelser, blott med det förbehåll, at Ni aldrig må öfvertala mig at nedlägsa eller ofröda min Kejsersliga krona“ (sid.

52). — Läsaren torde redan inse, att sjelfwa ideen till ett sådant samtal icke är olycklig, dock är utförandet ganska ylligt, såväl äro stilliga ställen äro naiva. Språket, länge istån att wara konungsligt, är med sit plebejiskt och Maurys swar isynnerhet lustbart platta. Man tycker sig höra en Blåskäggs confessioner. En ryslig löslighet swårswor öfwer det hela. Läsaren torde genom följande profiställen närmare kunna göra sig bekant med den här råbände tonen. Så talar D. sid. 3: „Edert fritänkteri, upprepar min Louise dageligen, skall en gång befordra vår undergång; det är ej nog at beskydda religionen, man måste ock sjelf utöfwa den. Jag swor at följa hennes råd; — håpna ej detsamma nu mera öfwer en boks yttranden, som anringen sjelf eller genom sina handilångare i alla werldsdelar hölste sig med brott, så mycket mera straffbara som större delen af dem woro aldeles onyttiga, eller ock endast tjente till att befämja hans äregiriga planer. En besynnerlig arghet utmärkte mig redan i min spädesta barndom. Jag war trögirig, motsträfwig, tjugagrig

och utsvåkande." — Sid. 15 berättar V. huru han „genom sin gråliga och oroliga karaktär" blef förbjuden att göra tjenst, berester i Paris endast genom Monvoisins understöd räddades från hufvudsaken; huru han sedan bortskickade denne välgörare, till S. Domingo, för att dö i gula febern; och huru han slutligen beredde samma öde åt Venezoch, som han hade att tacka för sin änyo erhållna aktiva tjenst. Maury svarar: „Naturen har med alla de stora egenskaper hvarmed den begäfvat Ed. Majest. likväl nekad Eder känsla och tacksamhet. — De bde derföre blifva Eder pligt att med alla krafter söka i dessa afseenden öfvervinna Eder själf." V. fortsätter att förtälja, huru han genom ett äktenskap med Barras' maitresse erhöi commandot. — Oroligt nog låter Guds sin hjetle tillstå: „Hwad krigssystemet angår, för hwilkers upphof hela werlden anser mig, så (tro mig) är det blott en falsk inbildning. Jag har för krig såsom alla tiders fältherrar, hwilka naturen ej nekad ett sundt menaiskosförstånd." . . . „För alla mina segrar har jag att tacka mängden och djerskheten. Franska arméen i Italien, war i det ögonblick då jag antog dess commando, hel och hållen utan all militärisch bildning. Mina bataljer wid Montenotto, Millesimo, Lodi, Castiglione, Arcola och Rivoli, blefwo alla lefwerevade på ett ägta turkiskt sätt:" samt vidare sid. 27: „Jag insåg nödwändigheten att föresgå med goda exempel, och oaktat min naturliga affky för alla favor, wiste jag mig likväl ofta i persien för tirailleurerna. Man tog detta för redhert mynt, de feghjerrade blifwo liksom elektriserade, de tapre öfwertråffade sig själf, och alla gjorde underwerk. Då jag angrep Corsaria, förlorade jag igenom min egen skull nästan 800 man. Man

räddade mig ifrån en gytja uti hwilken jag fastnat, men jag hade förlämnat at sjunka ännu djupare, och at drunkna däruti." . . . „Jag begick ett stort fel, då jag efter öfwergången wid Lodi lemnade General Deaulieu aderton dagars tid at repa sig wid Mincio. Han begagnade sig of detta mit dröjsmål för att proviantera Mantua. Mina fiender påstod likväl at mit uppförande wid detta tilfälle warit wisligen beräknadt, för at därigenom förlänga kriget och winna en större åra. — Också måste jag tillstå at om jag hade förföljt österrikarne, så hade arsländerne utan hinder kunnat eröfras. Jourdan och Moreau hade då redan genom sina stora arméer förmått Kessaren til freds ingående, hwilken likväl — prisad ware derföre ej min kloka uträkning utan mit försende — först det löjande året gick i werkställighet." V., sedan han genom twenne diamanter inom två dar säger sig blifwit herre öfwer Malta, fullföljer: „Wid min ankomst till Kairo, ansåg jag såsom nyttigt för min Armée, at man höll mig för en Profeten Muhameds Legat, som wore kommen at befria Egypten ifrån Beys tyranni och Mames luckernas förtryck. — Jag kallade mig Muselman. — Jag förklarade mig för en Påfvens fiende. Jag skred af at hoswa jagat ifrån Malta dessa tapra Riddare, hwilkas hufvudsaktiga ed wid inträdet i sin Orden, är mord och krig emot alla Muhamedaner." Swarpå Maury anmärker: „Ed. Majest. handlade orätt, då ni utgaf Eder för en Muhameds anhängare." — V. uppger sin förlust i Syrien till 4,000 man; Kardinalen tror den wara mer än 8000. V. svarar: „Jag tror i hufvudsaken, at den totala förlusten, då jag inbegriper alla som fallit med wapen i händerne, alla strypte,

lesiwande spetsade, affiswade, i säckar dränk-
te, eller af pest och andra sjukdomar afsidne,
wisserligen stiger till 8000. Men at ljuga
wid angiswandet af min förlust, har blifwit
en sådan wana för mig, at jag i förhand
måste bedja Eder at inom Eder sjelf alltid
anse mina tillrädda brott för större och wig-
tigare än jag angiswer dem för. I all-
mänhet plågar jag altid äminstone fördubbla
fiendens förlust af döda och sårade. Antalet
af fångar sätter jag fyra gånger större. I
mina rapporter om vår egen förlust tager
jag i beräkning aldrig mer än tionde delen af
wårkeligen dödade, och en femtedel af de
sårade. Nästan aldrig tillstår jag in för li-
nien en förlust af fångar, om det just icke
beträffar en vigtig person, och hwilken
då wanligtwis genom en tillfällighet blif-
wit tagen. Dessa lögnar skada ingen, de
uphöja min ära, och föröka couraget hos
min armée. Verthier känner i grund min
militäriska tarif, och sällan behöfwer jag
hjelpa honom i sina beräkningar." — Läs-
wärd är följande anekdot: „General Moreau
gjorde mig stor nytta i Luxemburg. Jag
önskade at wisa honom min tillfredsställelse
igenom en förmålning med min syster Caro-
lina. — Jag lät derför i hemlighet inrycka
i tidningarne en hårfå systande artikel, och
då Moreau på den till Operationsplanernas
i Tyskland afgörande, bestående dagen infann
sig hos mig, bragte Duroc en hof tidningar.
Jag tog med en förstald liknöjdhet några i
hand, och sedan jag flyktigt genomgånat nå-
gre, sade jag honom leende: de här Paris-
serboerne äro ändå rasfande skwalleragtig-
ga! Hvad är det då för nyt igen? swarade
Moreau någor fallst. — Man påstår at ni
för eder adressa till Arméen skulle gifva Eder
med min syster Carolina; och jag rycker at

den saken ej wore så tofia, hwad menar ni
hårom Moreau? Men denn sade, ockta sin
beskedlighet rent ut sin mening; at General
Jouberts exempel, hwilken hade blifwit
i kriget, och efterlemnad en tröstlös
Enka, hade bragt honom til det be-
slutet at uppsjuta sin förmålning til kri-
gets slut. Jag ledde då samtalet på et an-
nat ämne, och talte blott om trupernas
ställning" o. s. w. — Bland andra niding-
werk förklarar denna historias hjelte sig saker
till Touffaints, Klebers och Dessaix' mord.
„Man påstår, tillägger Kard. Maury, att
Ni gifwit General Dessaix' då warande
Adjutant, Savary, updrag at döda honom
med et pistollskott uti trängseln i slaget wid
Marengo." Om denne här förare förmoder
D. sjelf: „Dessaix war blyglam, beskedlig,
ficklig och en god General. Dock kan jag
blott sätta honom i andra rangen bland Fälts-
herrar, tillsammans med en H. keherig Carl,
Saint-Eyr, Lord Wellington, Vernadotte,
Massena, Macdonald o. s. w. Man nämner
denna general i wanligt tal ej annorlunda än
segraren wid Marengo, och det sker i affige
at dermed förolämpa mig." Likväl ha
en och annan af dessa generaler, till Frans-
siska Beherrskarens stora skada, wisat sig
sedermera förtjente af rum både bånd samtids
och fernwerlds störste här förare. — Berätta-
ren har nu hunnit till Italienska fälttåget
och Melas' nederlag: sid. 62: „Mitt återtåg
til Paris liknade en triumf. — I Lyon bewis-
ste man mig stora äreberyggher. Jag lof-
wade mycket, men hölt litet. — Det är en
olycka för en furste sådan som jag, at se sig
twungen spela en chorlatans role. Mina
trogna uaderfätare, min goda stad Lyon, låra
ej hafwa föttat den lyckligaste tanke om mig." —
Men då Paris ej delade provinsernas enthu-

slafm, måste Förste Consuln låta anställa en sammangaddning och uppfinna helwäresmaskinen mot sig sjelf, samt mördra Hertigen af Englien. „Jag updrog Savary at låta strypa Pichegru, och han krufade ifrån sig detta updrag med mycken skicklighet. Pichegru ägde en djerfhet, som nästan war i stånd at försträcka hans domare; jag war således tvungen at gripa til denna utväg, då jag nästan twiflade om soldaterna skalle förmå sig at med sina wapen mördra honom. Afrättning med Guillotine, skulle entast gifwit anledning til et onyttigt tadel; och desurom hade jag sparat detta dödsfät åt Moreau — och ni wet, at man wäl kan nytja dessa stora, af lagen gillade hjelpemedel, men ej misbruka dem. Ni kan ej föreställa eder mitt raseri, då jag motrog den underrättelsen at Moreaus mördande kunde medföra en farlig påföljd. Jag öfwerhopade Regnier med de grössta men också wälfortjentesta föreskedelser, ty ännu två dagar förut hade han försäkrat mig at alt wore i ordning, för at få en enhällig dödsdom öfwer denna mannen, hwilken jag, alt sedan hans seger wid Hohenlinden, hatar mera än någon annan menniska i werlden. Jag ångrade at jag ej hemligen och i största hast uti någon af mina bastiller förfor med honom på samma sätt som med Hertigen af Englien, hwilket så wäl lyckades. I hela min lifstid skal jag förebå mig mitt beslut at förwandla hans död uti en beständig landsflykt. Denna swaghet skal en gång, för eller sednare, bringa mig någon olycka. Jag är så innerligen öfwerrognad at denne Moreau en gång skal spela mig något strek.“ . . . „Likwäl är det ännu en stor lycka för mig, at Moreau älskar sin hustru och sina barn. Jag wore förtorad om han hade commenderat emot mig

wid Austerlitz, Eylau eller Esslingen.“ — Deresför följer Österrikiska fältslaget år 1805, som wanns genom en underhandling med Mack, hwilken „erhöll löfte om ett förståndigne inpartibus, så snart en af mine Satraper skulle hafwa intagit min Swärfaders thron.“ — Anående Bokh. Valus mord heter det, att Gen. Berthier erhållit tillräcklig makt att rädda honom; „men omsändigheterna och hans (Berthiers) öfwer för mit intresse bewekte honom likwäl at låta sluta honom.“ — Sid. 94: B: „Jag önskade gerna at kunna bemäktiga mig General Castanos, för at låta honom få pligta för sin triumf wid Baylen. — Såsom händoffer för de soldater, hwilka insurgenterna i hans armée hade nedhuggit, skal han en gång under försträcktligaste qwal sluta sina dagar.“ N: „Det ryktes som Ed. Maj. aldeles skulle gifwa ändamålet och bewellegrunden til sin omsändelse. Ed. Majest. förskräde at ni fattat det beslut, at härsefter lefwa såsom en god Kristen och fredlig Regent; och nu talar i om Dingenting (Ni om ingenting) annat än krig och mord. Wätte Ed. Majest. afslägga sin böjelse för blodsurgjutande, äfwen som Eder plan till en almän Monarkie.“ — Sitt sedliga förhållande tecknar Sjelfbiographen med lika ohyggliga sårgor. Mauraus yttersta råd är, att hans Beherrskare skal återgifwa Frankrike till sin rättmätiga Konung, men stelf behålla Lombardiet och Jernkronan; hwarefter samtalet blef afbrutet genom den inkommande Kejsarinnan, och Kardinalen erhöill tillsägelse att komma en annan lägligare tid.

Tryck och papper äro utmärkt goda, men språket ytterst wårdslöfsadt (åtta Germanismer*)

*) E. ex. studerte, conscriberte, (öf-

tyckas förkända antingen ett Tyfkt original eller en Tyfkt öfversättare) och tryckselen oräkneliga. — Ur Stramtaflan anföra wi den första och sista personens biographier:

„Buona, en slagtare i Naccio på Korsika, kände en obetydlig summa penningar åt Konung Theodor, af hwilken han, såsom betaltning, erhöi et adelsdiplom. Buona esoterapade strövt seden hos andra adlade, förlängde sitt namn och kallade sig Buonaparte.“

„Fesch, född 1763, Daniglioni, och Napoleons morbror. War förut en Munk, sedan en rasande revolutionär, hvarföre han också blef bortfogad ifrån Basel. — Sedan han sysselsatt sig med hvarföhandla, sit stånd ej påstående yrken, ledde han stultigen af spel och bedrägeri i Paris; men ändteligen nödgade honom hans Neveu, den alltraktligaste Kejsaren och Konungen at återvända i kyrkans fäste. — Han är numera Kardinal, Erkebiskop af Lyon, Fursten Primas Coadjutor o. s. w.“

Et svenskt Efvertryck är nyl. i Stockholm utkommet.

Testamentet. Af August La Fontaine. (Lafontaine). Öfversättning. Andra Delen. Sthm. 1813. 170 sid. 8:o.

Wid angifwandel af denna del's innehåll kunna wi wara korta, emedan här begynner de begge älskandes kärleksbandet, som öfver allt hos denne förf. följer samma femna gång: wid hvarje tillfälle kläder han sina doctor på ett något olika sätt, men de göra

merallt på st är (behauptet) sin rang, Poetik i-Mästaren, gruffambet o. s. w.

samma från ewighet bestämde rörelser, föra samma enformigt varierade språk i munnen. Således ändes Jakobinas stultighet genom läsningen af det bekanta brefwet om den första tyfen i La Nouvelle Heloïse (hwilken fattigdom! samma bref lockar Freden Emilie i Familjen von Halden i sin informators armar), och nu hwilar hon ej för, än hon skaffat sig tillfälle att swimmande falla i den älskades famn. „Han tog sin älskarinna på sina knän, och tinnarna slögo som minuter.“ De öfverraskas af Sofronia, som self är intagen af Robert. Umgänget mellan de begge husen blir wänkskapligt, sedan Bernhard räddat Generalen från hans creditorer och Robert jagar med honom. Det förstås, att Jakobina nu skall lära skjuta af sin tillbedjare. Det unga paret hade redan kommit öfverens att fly, då generalen under deras nattliga sammankomst öfverraskar dem och lofar en pistol på den ädle ynglingen. Men denne finner på det rådet, att springa opp på bordet och derifrån på ett högt ekflap, dit hon äfwen upplöste sin älskarinna; och „så stodo de begge på fläpet, och från denna tribun höll Robert långa tal till generalen, dem han beswarade med swordomar.“ Slutligen kom Bernhard och en capitulation afslöts. — Generalen lemnade flottet, men i Masbachska huset infördes en ny flicka, Annette, dotterdotter af Bankieren Weil. En Amtman Strauch hade mellemtid föreläsat sig i Sofronia och en Major i Jakobina. Robert förtäres af sorg under det hans slägringar tro, att han brinner än för Sofronia, än för Annette. Ty hos Lafontaine behandlas kärleken som ett slags feber. Änsligen gör Bernhard den nödiga uppräkten och ropar: „Han skall ha henne!“ Du är det för en man, som går i en grå eller till

och med sliken rock som Bernhard, ingenting lättare, än att ha en minister, en general, o. s. w. på sina fingrar. Han återkommer med ett högtidligt ja från föräldrarna, sätter ut dag för sin ankomst och läsaren tror alla svärigheter undanröjda. Tvercom. Sofronia, som öfvertalats att förlofva sig med Strauch, beger sig hals öfver hufvud ur huset, och Robert ropar: „Sädla min häst!“ just då hans såstand kommer uppkörandes på gården.

Dec., förledd af sina förra lyckliga gifningar, skulle mycket bedra sig, om ej Jakobina illa upptar detta efterstående, blir svartsjuk, slår opp, låter jemmer-scener följa, förlofvar sig med Majorn, men blir i lagom tid underrättad om sin älskades trohet och ofkuld.

De Tolf sötande Jungfrurna, en Andes historia af K. H. Spieß. Öfversättning från Tyskan af N. U. Första Delen. Stockholm. 1813. 222 sid. 8:o.

Dwar och en af läs-pöbelns gunstlingar har, genom ett eget maskineri, förskaffat sig namn och anseende: så t. ex. Lafontaine genom sin fattigdom, huslighet och mesalliancer; Kotzebue ej blott genom sina dygdiga horor, utan ock genom sina egentligen dygdiga jungfrur, som klösa de alltför närgångna bosvarne med naglarna i ansigtet; Knigge genom sin dräng-qwickhet; Wulpius genom sina flott och menniskowäntiga banditer. Bland Spieß' s chene rariteten spelar Satan den förnämsta figuren. Också är han der en

stående form: eller känner läsaren icke igen mannen med pergament-rullen?

Närvarande bok hör till medellåsen af Spieß' produkter, mellan hwilka verkligt en rangskillnad kan göras. I Lille Peter är wiserligen en romantisk anklag märkbar. Dec. har funnit äminstone denna del träsig, och anser billigt att ej genom widblsighet borttaga rummet för förtjentare skrifter.

Romantiska Scener utur Romerska Historien af C. U. Buchholz. Senare Delen. Öfversättning. Strengn. 1813. 204 sid. 8:o.

Icke alla torde förstå systemålet med denna bok. Man skulle ej utan skäl tro, att det i Romerska Historien lika litet finnes någonting Romantiskt, som det finnes anikt i Bayards och Frans I:s tidehvarf. Men då man något gjort sig bekant med våra barn- och läseböcker, lär man ungefär genast kunna förklara sig en sådan skrivarers tankegång. Med Romantiskt förstår han pikant, intressant (nemligen i samma mening hwari wängelskorna, enligt Venedetto Terzaruolo, utbjuda intressanta pankakor), och utväljer då helst sådana scener, som kunna så romantiseras, att de med fördel skulle kunnat få rum i en modern banditroman; således äro, t. ex. Köfware-ansföraren Spartacus och Catilina för en lik kock äkta godbitar. Men nu äro naturligtvis för en menniska, som ämnar bearbeta Romerska Historien för barn och fruntimmer, en Quiri eller Sallustii skrifter

alltför stedsiva och hårdsmälta: han måste således tillblanda slit hushålls-win, sina kryddor och det nittonde selters hwitbets-sirup. På detta sätt fricasjerad och försälad blifwer, menar han, den antika spisen först njutbar och hellsom för våra fräsliga magar.

Sid. 5-58 innehålla dialogiseradt pladder under åfkilliga öfverskrifter. Det är odrågligt att läsa stora mäns bedrifter, platt beskrifna, men ännu odrågligare, att höra dem själfwa (en Scipio, en Hannibal) säga dårskaper, plattheter eller wäderord. Deres efter följa: Jubellius Taurca (sid. 59), Råfwareansfwaren Spartacus (sid. 63), Alexander och Seprimius (sid. 99), Ca-

tilinas sammanfwarjning emot Rom (sid. 113), Porcias affked af Brutus (sid. 158), Marcus Aurelius' Likstätt (sid. 166), Crispus och Fausta (sid. 183), Valeria (sid. 190), Rufinus (sid. 196): antika marmorbloct omswerfwade till lekaker och ap-hufwonden: man lägge blot Livius bredwid Hr Buchholtz.

Öfversättaren och Korrektorn lära ej sunnit det löna mödan, att göra sig mycket besvär med ett så beskaffadt arbete. Så skrives t. ex. Punierna, frucktblst, redan woro kärnan af sotfolket (sid. 9), o. s. w.

S m å r r e S k r i f t e r.

Berättelse i anledning af 1812 års fälttåg, till Kejsar Napoleon, af des Krigsminister; Hertigen af Feltre. Öfversättning. Eshm. 1813. 16 sid. 8:o.

Rec. tror sig tjenligast genom några utdrag kunna karakterisera, så wäl brochurens halt, som öfversättningens värde. — Sid. 3, 4: „Europas nationer, slagne af förundran, erkände i Eder Maj:t ett milt, allt dittills okänt, sublimt, och närde af moralens och filosofiens principer, som lärde dem att förakta luxen och aflägga öfwerfludet. Eder Maj:t täcktes bewärdiga några af dessa nationer med Des synnerliga beskydd.“ — Det är lätt att igenkänna dessa lyckliga och gynnade folkslag på det förakt de så ädelmodigt skänkt rikedom, på deras affky för handelns och sjöfartens fördelar, med ett ord för alla dessa kadliga förbindelser, som kunna gifwa mellan fria nationer.“ — Sid. 5. „För att lyckliggöra ett folk, bör man gifwa det affmak för öfwerflödiga behof. Den exekutiva moralen är alltid den bä-

sta.“ — „Under denna synpunkt har Krigsdepartementet förnämligast utmärkt sig. Det war organen för denna lycka hwaraf Eder Maj:t tid efter annan täckts göra de nationer delaktiga, som Eder Maj:t welat upptaga bland antalet af Des goda folk.“ — Sid. 6: „Europas nationer, för mycket isförlifwade med wanliga företag, ansågo kriget med Ryssland som en af dessa skider, hvilka under Eders Maj:t fegrande befäl, så ofta förwa throner och omskapat folkens tillstånd, för att skänka dem lyckan och behagen af ett moraliskt lif.“ — „Under det man tillade Eder Maj:t affigter, som varit tillräckliga för att herostatisera hwar och en annan Monark, men som syntes Eder Maj:t mycket för wanliga, beredde Eders Maj:t's snille nya underverk för den häpnande werlden.“ — Sid. 11: „De hyperbo-reiska ländernas barbariska och iffga jord pakar ej för Fransmannen, som åskar att ta sina lätta steg på slåta fältet. Hvad skulle det ha blifwit af våra krigare i dessa pak, betäckta af en förrådisk isbark, om Eder Maj:t ej i god tid ut-

Derwitz hem i den ofskattbara konsten att frysa." — Sid. 15: "Swarow, en man ej utan för-tjenst, det är sant, men en man utan bildning, beundrade ofta våra Generalers hastighet; men såg man väl någon sin exempel af denna skön-samhet, hvarnäd Eder Maj:t war i Paris, i det ögonblick Eder Maj:t befann sig wid Beresino? Zientliga Generalen lærer gjort någon vberesse, som förnådde Eder Maj:t till en så sublim an-strängning; likväl war den något wädlig för E-der Maj:ts dyrbara hälsa." — Sid. 16: "Då jag genomgår de lysande händelser, som Eders Maj:ts nya teori beredt, — då, Gire! genomtränges he-la min själ af den obddliga samningen, att Ro-nungen i Rom, när han insår Eder R:iserliga Maj:t första gången försåkte sina kongliga barns-liga krafter, warit enda wärdiga representanten

af Eders Maj:ts arméers operationer och af Des-folks tänkesätt."

Man ser att denna lilla skrift är ett af dessa första utkvott, som den owana känslan af beswärlig förandleder och — ursäktar. Det är en lycklig, men icke ädel, lättförmighet hos mängden af men-niskor, att de kunna begabba den tungelsds för-färliga kraft, för hwilken de nyss sammankrupit af bäsawan, sedan äskmolnet börjat lemna sin plats öfwer deras hjeskor. Så uttrar sig ej en manlig indignation, som fördröigt med lika listigt hoop-ser indyligheten att sätta en gräns för Europas tyrann: men äfwen när man troskar hans af, bde man göra rättwisa åt den wulkaniskt sublimes natur, som gjorde honom förlig att blifwa Guds gibel öfwer regenterna och folken.

Utländsk Litteratur. 1812.

Leipzig. Hebraisch-Deutsches Handwörterbuch über die Schr. des Alten Testaments . . . Von W. Gesenius. 2. r. Th. — Verdömmes såsom ett förträffligt arbete i Heidelb. Jahrb.

Göttingen. Gesch. der Literatur von ihrem Anfange bis auf die neuesten Zeiten; von J. G. Eichhorn. Till sammans 12 band. 8.

Berlin u. Grettin. Die schöne Litteratur Deutschlands während des achtzehnten Ja:rh. Darg. von Franz Horn. 224 s. 8. — Den ge-

nala ästigt, opartiskhet, redlighet och mildhet i omödmnen, som utmärka Horns föregående arbe-ten, äro här äfwen omöskänliga; dock är (enligt Recensionen i Heidelb. Jahrb. No 58 o. f.) den-na bok ej sållan tadelwärd. Detta gäller om en wif öjemnhet i planen, otidig stränghet mot wisa skaldar, t. ex. Bodmer, Lesing och framför-alkt Heinse, torftighet i ästigten af andra t. ex. Herder, och en ofta återkommande lättförmighet i reflexioner och omödmnen.

R ä t t e l s e r :

Sid. 484 r. 22 st. Denn, l. Denna.
— 487 — 32 st. förringad, l. förringadt.
— 488 — 36 st. lemnar, l. lemna.
— 491 — 20 st. Flaubalt, l. Flaubalt.
— 494 — 19 st. betygelse, l. betydelse.
— 495 — 20 st. den, l. de.
— 496 — 31 st. Dyngve, l. Dygve.
— 502 — 8 st. bygur, l. gygur.

Sid. 503 r. 3 st. Gremur, l. Grymur.
— 519 — 29 st. titelblander, l. titelbladet.
— 528 — 7 tillägges efter tillkännagaf: ej.
— — — 10 st. melisen, l. misten.
— — — 36 st. Dartrymple, l. Dairymple.
— 559 — 6 st. tycks, l. tycks.
— 593 — 9 st. i ätskilliga exemplar: fram-
ställer, l. framställa.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 42.

Lördagen den 23 Oktober

1815.

R e c e n s i o n e r:

Iduna. Fjerde Häftet. Stockholm. 1813.
178 sid. 8:o. med en Musikplanche.

Med varm och innerlig glädje får Rec. anmäla ett nytt häfte af denna ypperliga Tidsskrift, som så mycket bidragit att väcka kärlek hos våra landsmän för Årslärdernas kraftiga tid, och uppmärksamhet på de enda medlen, hvarigenom den kunde i en högre potens återwända. Dessa medel äro inga andra, än en klar wettenskap om det för allt ändligt till innehåll och grund ligande Ewiga, Gudomliga, och en konst, som för hjertat upplöser de hemligheter, dem wettenskapen upplöser för tankan. Dock detta den, så kallade, Nya Witterhetens grundbegrepp har äfwen af andra des expositioner kunnat inhämtas: *Iduna* visar oss — hwad som wiserligen borde af sig sjelft förstås inunder det föregående — att en så beskaffad wettenskap, i mån af sin tydlighet för det allmänna medwetaudet, enligt sin natur måste frambringa motsvarigt fullkomliga hand-

lingar i den moraliska werlden och omedelbart öfwergå i sjelfwa lefwerket, hos dem som icke med lit tillfluta sina ögon, till ugglorna, för dagens påträngande strålar. Den visar oss, att Konstens himmelska musik, utom samweterets wittnesbörd, är den enda lycksalighet som är wärdig att belöna detta feta och i stor bemärkelse sedliga lefwerne, för hwars gudssten Konsten är templet och Skönheten det heligaste wäsendets symbol. — En manlig entusiasm för allt godt och skönt, djup snällhet i åsigter förenad med äfwa popularitet i framställningsfättet, empirisk sakkänedom organiskt ordnad under universella principer — äro de egenskaper, som satt *Iduna* i stånd att frambringa detta des egendomliga resultat: egenskaper, hwilka, enligt hwad närwarande häfte bewittnar, ej eller hädanefter komma att saknas; ehuru titeln der undergått någon förändring. Den lydde nemligen fordom: En skrift för den Nordiska Fornälderns Ålskare. Öfwer dessa ordens utselemnande förklara sig Utgifwarne således: „Då *Iduna* i betydlig mån haft att tacka

sin Poetiska del för den bewägenhet, hwar med den blifwit emottagen, och som fordrat en ny Upplagga af första Häftet, hvilken åswen ofördröjeligen utkommer; så har man trott sig bäst swara mot Allmänhetens önskan, om man gjorde den sbrere frihet i wal af Skaldeämnen, som man hincintills tillatigande skundom tillåtit sig, för tidskriften till en lag. I enlighet med dess första fystning, skall dock hwad som åger ett fosterländskt värde, förerrådeswis blifwa föremål för de Skaldestycken, som här komma att indras."

Detta häfte innehåller 1) Sölar Liöd, med öfversättning från Järländskan (sid. 349). Enligt en föregående Anmålän (i hvitken man, bland annat godt, åswen träffar dessa hertliga ord, som så riktige bestämna den sväpnakt ur hvilken wi böra betrakta forntiden (sid. 6): „Wi kunna icke mer les wa denna tid; men den måste les wa för oss i sina minnen; ty lika som människans högre odling såsom werklige lif utvecklar sig under äldrarnas skiften, lika så måste Tanken omfatta dem alla i deras succession, om hon någonsin skall begripa gåran af menniskolifwer" — är den Järländska texten aftryckt efter ett Manuskript „som af Hr J. H. Schröder, förledit är, blifwit räddadt ur en handelsbod i Sirengnäs." — Föröfrigt saknar man all bibliographisk underrättelse om detta Manuskript; och dock äro sådana så nöddiga, då gamla Handskrifter skola dragas i ljuset; ty endast genom noggranna uppgifter om pergamentets eller papperets beståfvenhet (wi så ej weta engång af hwad matiere denna codex är) och om pikturernas karakteristiska egenheter, kan man leta sig till någon bestämning af handskriftens ålder, och deraf sluta till dess authenticitet. Synnerhet hade närwarande codex fordrat en sådan beskrif-

ning; ty antingen är den alldeles falskt aftryckt, eller är den ytterst felaktig och flurswig, såsom af den så hörsf öjmnna och förwridna orthographien kan inhämtas. Så staswas icke allena, nästan hwarje flera gånger förekommande ord, på olika ställen på olika sätt, — t. ex. sid. 28 läser man samma ord i första raden ek, i tredje raden eg och i nionde raden ee —: utan så användas ömsom u och v, hvilken senare bokstaf ej blott ger wisfa ord ett alldeles barbariskt utseende (såsom sid. 42, str. 72, r. 5, yarv; sid. 46, str. 78, r. 3, folkawtlv; s. s., str. 80, Hveriv — i stället för uaru, folkawtlu och hueriu), utan åswen är rentaf origtig *). Ty de Järländska skrifterne, med bibehållande af den enda runan Thor (þ), antogo alla sina bokstäfwer ur munkarnes latiniska alfabeter; och under hela medeltiden finnes (som hwarje kunnare af dess handskrifter måste medgifwa) ester uncialskriftens bortläggande, intet spår till bruk af bokstaswen v — der gammal-Römeriska capitel tecknet för U. — Till sbrje af dessa criterion, — såframt de ej af de starkaste i Handskriften sbrwarande, men af utgifwararnes uraktlåtenhet icke angifna bibliographiska

*) Vid närmare undersökning träffas dock de mest stötande exemplen af dessa misbruk, i stropherna från den 71:sta; hvilka alla äro (se sid. 6) aftryckta efter Danska upplagan af Sölar-liöth, som läses i Edda Samundar hins Froda. Hafn. 1787, p. 349-404. Detta flurs kan således egentligen skrivas på de Danske utgifwararnes räkning, ehuru de Swenske, ej undgå förebräelsen att hafwa bibehållit uppenbara typographiska misstag. Ett Manuskript måste med sorgfälliga trohet eftertryckas; med tryckt text kan man förfara huru man will.

grunder vederläggas, — wäfte Dec. helt och hållet förkasta den förmodan, som utträs sid. 5: att denna Schröderfska coder kunde wåra en lemnung af den anonyma, hwilken Arnas Magnúss så hvar wårderat och Lupdorph begagnat. Dese högt förtjente forskare hade för mycket bibliografisk och diplomatisk grundlighet, att kunna anse en med moderniserad och förwirrad bokstaivering affattad handskrift för en hufwud. coder. — Att Manuskriften i alla fall bde wårderas, och att det alltid blir en förtjens att genom trycket hafwa braat des varierande läkarer i ljuset, nekas dock naturligtvis icke af föregående anmärkningar. Endast hade denna förtjens kunnat och bort åtföljas af en ny, nemligen den, att hafwa gifwit oss utwäg till ett riktigt emoddne öfwer handskriftens beskaffenhet.

Stelfwa poemet är onekligen ett af de märkwärdigaste minnesmärken från den nordiska fornalderns skaldetid. Men då det tillika är ett tillfällighetspoem (i ordets höga och genuina bemärkelse), förefaller oss början något förwirrad, emedan wi ej kunna de omständigheter till hwilka det rapporterar sig, eller de personer och händelser på hwilka des bilder hånstya. Synnerhet omswärfwas den grymme wäldswerkaren (hans grimmi greppr, str. 1) af ett ogenomtänligt dunkel. Fråga är äfwen, om wi hafwa detta qwåde helt och hållet; om den nuwarande första strophen ursprungligen börjat det hela, eller om den ej föregåtts af andra? Det anförda uttrycket tycks antyda att förhållandet warit det senare, liknethet om wi betrakta originalet: emedan partikeln hinn i Norraens-tunga eller det gamla Asamålet, är ett mycket starkare demonstratiskt pronomen än den i Swenskan, nemligen orwillkorligt

relatift till någonting föredönda eller efterföljande stödnat bestämdt. Men ser dock att det är en affiden faders tal till sin son, under upprebarelse i en dröm. Enligt hwad utgiffworne af den i Köpenhamn tryckta Sæmundfska Eddan yttra, låe en tradition på Island wåra gångse, som säger att Sæmunde sjelf författat det underbara skaldesticket på sin fording. Der förmodas äfwen, att med hinn grimmi greppr menas någon tyrannisk Aristokrat, af hwars förtryck Isländska nationen den tiden warit plågad. Ware sig härmed hur som helst: hinner man blott något läsa sig in i dikten, så utvecklar sig alle till klar sårhet; hwilken är så mycket mer betydningefull, som den uppkommer der igenom, att twenne i wiftt affeende hwarann emotsatta intellektuella wældsystemer hår upplösa sig i hwarandra. Dock sker det icke wäldsam; striden är fast mera redan utkämpad, det gamla Bofhall är redan störtadt: och den milda, jorden med des ågodelar förfakande Christendomen har redan intagit fältet, under det den Odinska hedendomen, med sin wilda energi, ännu (fast mest genom wänlig förlikning) söker bibehålla sig på några strödda platser i bakgrunden. Det tycks wäl, som redan Ragnarök öfwergått och förintat de gamle Gudar, och att i deras ställe den Ende, treenigt Allsmåktige intagit sin höga thron i en osynlig himmel; men den förklarade själen lyftes opp på Dornornas stol, hwarifrån han ser Giar-Solen (bergårens sinliga) dränkas i mola och hör Hæls grund tungt gnifla på sina ewiga gångjern (sid. 33, str. 51 och sid. 27, str. 39). — Men märkwärdig är äfwen denna skaldesång för den likhet i föreställningsfått, som den åger med äffwliga andra i affägssna länder alstrade medeltidens mästerstycken.

Hvem bde ej t. ex. finna i Sol: Sångens
beskrifning öfver helvetet och paradiset, flera
jämförelse-punkter med Dantes Divina Come-
dia? Blott en enda till prof, Det heter
stroph. 63:

„Mån säg jag,
Som margalunda
Stämplade efter annans gods.
I flock de foro
Till den giriges borgar,
Och hade bördor af bly.“

Likafå wandra de girige, hos Dante, till
Dites stad, straffade ungefär på lika sätt:
"Qui vid' io gente più, ch' altrove,
troppa;
E d' una parte, e d' altra con grand'
urli

Voltando pesi per forza di poppa
Percotevansi 'incontro" — — *).

Öfversättningen är utarbetad med be-
rädmvärld smakfullhet, styrka och precision.
På några ställen tror Rec. likväl, att ori-
ginalets mening ej är med tillräcklig nog-
granhet uttryckt. T. ex. str. 3:

„Dryck behöfsvande,
Lyktes den matte mannen" m. m.

Uttrycket är vida starkare i originalet:

Dricks of purfi
Liest hinn dæski mæhr —

ty partikeln of i fornspråket betydde: gan-
sks mycket, i högsta grad. Så sade
man ofgammal för att beteckna hvad vi
nu kalla urgammal o. s. w. och dæstr betyder
ej blott matt, utan till döds maktlös. Det-
ta bewisas deras, att i Dalkarls-dialekten
— som ännu så mycket sammanhänger med
Hsamålet — heter dö: dæa †). Öfwen

*) *Inferno*. Cant. VII.

†) Se D. II. Arboreti förträffliga *Conspect.*
Lexic. Dalekarl. p. 7.

ordet vællegur, i 4 str. sista vers, tror
Rec. ej vara riktigt tolkad genom Svenska
ordet slug. Den lärde Olaffen tolkar stam-
ordet væl med moeror, dolor, och då wi
beränka naturen af appositionen lega, att
utmärka en wis egenkap hos subjektet, som
man ser af orden grimmlega, Punglega, m. fl.
tror Rec. att rätta tolkningen af vællegur
bde vara: barmhertig, den som känner be-
dröswelse öfver en annans ödd. — I 9
stroph. läsa wi:

„Nafne de wordo,
Och allt förlustige" —

Denna tomma pleonasm har ej urskriften:
Naktir þeir urdu
Og næmir hvervetna —

hvilka verser Rec. wille gifwa med:

„Nafne de wordo
Och wætt beröswade.“

Att wett, förstånd, i wisa provincial-dia-
lekter kallas nemme, är allmänt bekant;
och att verbet næma, i Selandiskan, betydde
lära, derpå gifwa oss exempel såljande ord
i Siglans 61. capitel:

Þat for sva fram
At flestr of nam —

och sista versen i 1. str. af WoluSya:
Þau ék fremst of nam.

Med en sådan tolkning sammanpassar öfwen
bättre den såljande versen:

„Och lupo som margar till skogs.“ —

Svenska uttrycket i 10. strophen:

„Nöjets wälde
Har mångom grämt" —

synes Rec. ej innehållas i originalets ord:
Munadar riki

Hesur margan tregad.

Wänne wi ej återfinna såkraft detta sista ords
bemärkelse, då wi deruti se samma ord som
Tyskarnes triegen, betriegen? Själles

Hos de gamle tala också för denna tro; t. ex. följande af Olaffen *) anförda verser:

Hataz dygd, hratazt lygdir
tregs hallda uegs ualldar
uegiun arf megin - diarfir.

Ja! själfwa Sölar-Liód lemnar i 20. stroph. ett sådant exempel, der det heter: triglegra han trúdi, d. å. be dragen — eller, som vår Öfvers. har, trygg (nemligen på det gifna löftet) — han trodde m. m. — Vörjan af 28. stroph. låter i tolkningen:

„Ålskänwårde tykes“ m. m.

Är detta ej tryckfel i stället för Ålskän wårde, utan ett compositum af verbet åska: så är tolkningen falsk; ty i originalet står: æsta Pikir. Och att æsta — af substantivet æst, kärlek — betyder ålskänwård, wisar 14. stroph. af Hyndluskiot, der man träffar de båda uttrycken: æstan manna, æsta kvinnu. Man invände ej, att de Danska utgifvarne också (Edda Saemundar sid. 366) gifwit närvarande mening med petendam censetur: ty man bör märka, att de, för att så göra denna tolkning, förändrat ordet æsta till æstanda, med tillsats i noten: Hoc ex mea conjectura posui. — Högst besynnerlig har denna öfversättning i 40. stroph. förefallit Rec.:

„Mycket war jag då ur werlden lutad“ — ty de Isländska orden: mi auk var ek ur heimi hallur, betyda ju påtagligt: „långt war jag då från hemmets (hembygdens) sallar.“ — Att Öfvers. icke eller varit alldeles nöjd med sin tolkning, synes af stroph. 44, der samma ord återkomma; de förswenskas här med någon förändring, fast ej rättare:

„Mycket war jag då från werlden böjd.“ —

*) Om Nordens gamle Digt konst. Ribbenh. 1786. s. 61.

Betänkligt förefaller öf. öfwen i 54. stroph.:

„Flyga såg jag!
Hoppets drakar
Och nedslå på Eldherrskarens wägar.“

Originalet har:

Vitar så eg flüga
Vonar dreka.

Att ordet uon eller uan underfundom betyder hopp, derom är ingen fråga. Men passar detta ord här? och har detta ord alltid samma betydelse? Betyder det ej någonsång desamma, som det Tyska ordet Wonne? Rec. wägar bejaka denna fråga, blott man erinrar sig det provinciella verbet wänna (Dalkarlarne säga onda *); t. ex. det wännar jag ej, d. å. det sågnar mig ej mer, det frägar jag ej efter. I ett qwäde af Prins Harald Sigurdson, anförde af Olaffen, tala öfwen dessa ord:

Brynt screid uænn til uanar
uengis hiótrr und drengium —

(„Modige vi vare, da det saure
Stib med Folk for Winden strög“ †)
för vår mening.

Måne man ej öfwen skulle kunna gifwa originalers ord i stroph. 31:

Sólar - Lióþ,
er synaz munu
minst at maurgu login —

mer precist på detta wis:

„SolSängen,
Som synas lærer
Bländ många minst diknad?

Öfvers. har, i sista versen:

„I mycket minst diknad.“ —

Efter Öfversättningens slut, följa fem stöbr

*) Arborelius, l. c. p. 13.

†) Nord. gaml. Digtet. s. 145.

Upplysningar, innehållande egentligen anmärkta varianter i Purdorpska upplagan.

2) Den gamle Hedningen (sid. 55:59) ett poem, som är minstone till idén synes vara en imitation efter Schillers Die Götter Griechenlands. Det utmärkes af en heroisk tendens, en grann versifikation, och många högst lyckliga ställen. — Då rummet ej tillåter oss att införa dem, måste vi inskränka oss till den sköna slutstrophen:

„Uppvakna Heimdal! Blås som till Nag-
narok,

Så himlen remmar, och Balhallas härlig-
het flämmar,

Och Dvärggäkten, så kraftlös, så öfverflod,
Må tro på Bjungarn, som nalkas med straf-
fande hammar.“

Doct nedtryckes det hela af ett särdeles co-
quetteri med Eddiska mytner och gubanamn
— som går så långt, att skalden till och
med lånar från Tyskarne den för Isländar-
ne främmande gudinnan Hertha — och
strålar af mera faux brillant, än af gedigen
metall. Ett exempel, af flera här förekom-
mande bilder, hvilka skimra wid första ögon-
kastet, men wid närmare påseende befinnas
alldeles tomma, ger oss följande vers:

„Der ved Balsader, så högwert som stjerns
strödd Natt“ —

Huru högwert är den stjernströdda natten?
Det är klart, att sådana bilder, utom det
att de lemna känslan kall, icke kunna twin-
ga fantasien att skåda dem.

3) Döds-Offer. Det ena eignadt
Wilhelm Schwerin: det andra Brö-
derne Ramsay (sid. 60:61). Dessa bå-
da skaldestycken, det förra i form af Italiens-
ska Stranden, det senare åter en Sonnett,
skola alltid räknas bland de skönaste lyriska
dikter vi äga på vårt språk. Den djupaste

viddnad för de fallne hjeltarne och den war-
maste patriotiska hufwa här lifsom upplöst sig
i en sälla elegisk klagan öfver det stänga
öde, som juht bortröfwat det herrligaste från
jorden; som bjudit att den äkta storheten så
ofta skall sökas endast i uppoffringen. I syn-
nerhet bekänner Rec. att hon aldrig kan
läsa den i hvarje drag sulländade Sonnetten,
utan att erfara den ännu större rörelse. Men
denna rörelse är tillika välgörande: man
lemnar dessa Döds-Offer med den kärsla,
som skalden så gudomligt uttryckt i stanzerna
öfver Schwerin:

„Ej efret låga ting det hjerta frågar,
I hwilket Årens helga flamma brinner.
Som Örnens ung mot solens eld sig vägar,
Det känner tidigt hwar det hemmet finner.“

4) Maj-betraktelser (sid. 62:70). I
fyra särskilda variationer meddelas oss här
de olika synpunkter, ur hvilka skalden äfsä-
dar den återkommande våren, och de olika
föreställningar denna årstid uppväckt i hans
sinne. De höra således egentligen till klassen
af Reflexions-poesi, eller till (i högre mening)
didaktisk skaldekonst. — Det första är
mest beskrifwande af dem alla, och
slutar med en förwånande lycklig och sublim
liknelse, i hwilken resultatet af betraktelsen
uppenbaras. — Dremot måste Rec. förklara
den andra variationen, icke allenast för det
sämsta poem som man hittills läst i Tjuna,
utan äfwen för så trivialt, att han ej kan
utgrunda huru det fått ett rum i denna tid-
skrift. Det är ett chaos af antikeriskt
skruwade moraliska tänkespråk, rimmade i
den stån Walerii tid, under namnet Tåsa-
modsmeter, bekanta vers-stendrian;
utan inre hållning och blott en ledja af des
klamationer. T. ex.:

„Will du weta gårans ord, min wån,
Sok ej widt omkring förweten gisa!
Men uti ditt eget bröst det kån!
Tankan samlar — hjertat wet det wisa.“

„Följ det modigt. Du är säll och rik;
Wilt se på än farans waki söfscod.
Lemna det — stig öfwer eller wik!
Fallen, eller höjd, du är förlorad.“

Selas det dessa stropher något än namnen
Drest och Sokrat, för att man skulle
tro sig låsa fragmenter ur en af de tråkiga
rimsluntor, med hvilka wi dragits tillräck-
ligt, och dem wi först nolligen sårt skäl att
anse såsom förefsedade för alltid? Skulle
nu denna wattenflod börja att strömma ånyo,
och det i sjelfwa Jordna? — Dock det följ-
jande stöna stycket tröstar oss för denna frukt-
tan. Der andas åter det friska, wisa, man-
liga modet, och hämtar sin näring af den
äriwaktade natur, hwars prakt det lika
okonstlade som yppigt målar. Hwilken an-
nan ton i dessa båda sista stropherna:

„Och blott menskan skulle seg, förweten,
Grubbla på sin lott? Och skulle lemna
Med och hopp uti en hopplös tid?
Nej! den kraft, som lifwar menskligheten,
Känner icke död, och skall sig hämna,
Och med ära kämpa ut sin strid.“

„Ett blott galler en, och galler alla:
Att det goda sker — Om med bedrifster,
Som dig höja, störta; — lika godt!
Kan du icke stiga, lär att falla! —
Och en bättre ätt på våra grifster
Stoll då engång minnas röd vår lott.“ —

Den sjerde variationen, hwilken ungefär be-
handlar samma ämne som den föregående,
synes i jemförelse med denna — kanske just
till följe deraf — något mattare; ehuru den

dock, i och för sig sjelf, äger mycket wacker
och berömdvärd. — Detta stycke, liksom det
förra, är egentligen ej metriskt, utan blott
rytmiskt till den tekniska formen.

5) Prästwigningen (sid. 71-73). I
denna sång har Förf. tolkat de känslor, som
uppföllde hans själ i det ögonblick, då han
inwigdes till förkundare af Herrans ewanges-
lium. Den är ganska takt, men icke alldeles
jenn. Den stöna begynnelsen förtjenar att
anföras:

„Den fromma Heran tränger
Till altarfören re'n,
Och hwitklädd Ofuld hänger
Sin mantel på hwaren.
Med knäppta händer sigger
Den rädda Wönnen hän,
Och lik ett barn sig smoger
Opp till sin faders knän.“

Deremot synas oss dessa verser:

„Så burt som dufwan klagar,
Så högt som åfkan står,
Förkunnen himlens logar
För fallen werld, för wår!“ —

nog tillkonstlade, d. å. med fylta utarbetade.
— Det wore önskligt, att våra prestes med
Förf:s åsigt betraktade den högtidligaste och
wigtigaste stunden i deras lefnad.

6) Skaldens Morgonpsalm (sid. 74-
75), är ett litet mästestycke af häuförande
wärma och innerlig naiveret. Dess oförwis-
neliga behag kunna ej kritiskt analyseras,
de böra odelade njutas; och de skola förtjusna
hwar och en, som med sinne för de milda
Gratiernas språk förenar sympathien med
skaldens — och konstnärns i allmänhet —
här så lefwande och rent tecknade sinneslag.

7) Krigsång (sid. 76, 77), är redan
förut allmänt bekant. Möjligen kan en i
ord satt March aldrig riktigt bedömmas,

utan afhörande af dess melodi, eller utan dennas beständiga närvaro för sinnet. Rec. ser sin mening bestyrkas deraf, att detta stycke nästan öfverallt blifwit med bifall upptaget, under det Rec. för sin del tycker att det blott betraktadt som poem, utan sin musik, icke rättwist kan göra anspråk på beundran.

(Slutet följer.)

Försök till ett Svenskt Critiskt Real-Lexikon uppå de märkvärdigaste Ord och Talefätt, hvilka i allmänna sammanförenden förekomma. Ur de bästa och tillförlitligaste erfarenhets-källor samladt och utgifwit af Benedetto Terzaruo's 10. Andra Delen. Schm. 1813. Fr. sid. 67-128. 8:o.

Bästa ordet som förklarar i denna del, är Efcertanka, och det sista Krypa. I huswandsboken gäller om denna del det omöjliga, som i N:o 26 säldes om första delen. Mellertid söder man här på wida särre krynade infällen, ja ofta på verkligt qwicka; öfwen är språket i allmänhet mera städadt och wärdadt. Bland wäl utarbetade artiklar kunna nämnas: Egennyttia, Engel, Fattigbösa, Folk rätt, Fädernesland, Förgäfwes, Grand, Großhandlare, Gampa, Hjeltedikt, Intrepant, Klokhet, Komedi, Kruka m. fl. Mera triviala och gamla saker inne-

hållas deremot i artiklarna: Förf. Änd, Informator, Journal för Litt. o. Th., Kläder (förmaket profasiskt bitter i tonen), Konkurs, och många andra. Wid slutet af artikeln Korrekt, som fördrifigt består af nog litna anmärkingar, önskar Förf. så weta hvilka de twenne verserna i Tragedien Oden kunna vara, som, enligt en i Allmänna Journalen införd (och nu öfwen särskildt utgifwen *) skrift af sällsam beskaffenhet, äga den förmågan att ensamma uppväga hela den nya witterheten till sammantagen? — Utan twiswel igenfinner man dessa twenne förwånande verser i den enkelt sublimes förmaning, som Oden ger sin son wid deras osörmodade möte, efter grålet med Pompé:

„Min son, min kära son, lef länge sälla
dar,

Till ära för ditt folk, till glädje för din
far.“ —

Wisa artiklar äro rentas allvarsamma, t. ex. Eröfrare: icke illa skrifwen. I högsta grad mislyckad anser Rec. artikeln Hanrej. — Hvad Journ. f. Litt. o. Th. angår, så kunde Förf. ädelmodigare hafwa följt den gamla regeln: de mortuis nihil! Och i afseende på det misöde, som beredde detta dagsblads brädd, torde till dem, som deröfwer wisa skadeglädje, det rådet wara på sitt ställe:

„Sorge Du nur gut zu zielen,
Und wer steht, das er nicht falle.“

*) Se N:o 40, sid. 631.

Utländsk Litteratur. 1812.

Berlin. Leben des C. Julius Cäsar, von A. G. Meißner. 3r Th., bearb. von J. C. L. Haken. Mit d. Bildnisse des Cn. Pompejus. 488

s. 8. — Med noggranhet och studium af källorna, selas detta verk skarphet i Charakters-skissningen och kraft i stilen.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 43.

Lördagen den 30 Oktober

1813.

R e c e n s i o n e r :

Nedeltidens Historia, i jämförelse med vårt tidehvarf, af C. Meiners. Öfversättning. Andra Delen. Ströngrens 1813. 362 sid. 8:o.

Man har länge läte afmåla för sig en märklig potens af det intellektuella lifvets successiva utveckling i Historien, såsom ett tidehvarf af det gröfsta barbari, der endast de lösligaste dårskaper alstrades, och den läpigaaste sinnessvaghet herrskade tillsammans med de rysligaste brott. Man har blifwit så wan wid denna synpunkt, att man antagit den såsom en tros-artikel, och med ett slags fasa tror sig upptäcka en bildstormare, en fransiscaner-munk, en flagellant, en anachoret eller någonting dölft i hvar och en, som vågar yttra en olika mening. Man har följakteligen icke märkt, att de otaliga skriftställare, som roat sig att så teckna Medeltiden, icke behagat beswåra sig med något grundligare studium af denna engång för alltid fördömda tid, utan samt och synnerli-

gen — hwilket också är lättaste sättet att göra böcker — afskrifwit i hufvudsaken hvar andra. Likwål hafwa äfkilliga senare författare, och bland dem flere af en hög auktorlig rang, icke ansett det vara under en bildad människas wärdighet, att förwärfwa sig närmare bekantskap med nämnda tidehvarf; och de tro på fullt allwar, att det påkadt den tillsats af skuggor, som i skiftande former beledsagar hwarje grad af kulturrens progression, uppenbarar för åskådare med historiskt sinne nog många ljusa och gudomligt sköna partier, för att äminstone icke förtjena skändas af ett slagte, hvars företråde såsom individer är grundfäst, och hvars obestridliga större massa af kunskaper ännu är blott en dödd skatt, utan reell inflytelse på det offentliga lefwernet. Den kan först då gripa in i den så kallade verkliga werlden, när en filosofi, som tagit sitt lifsprincip och sitt namn af Ideer, hunnit amalgamera sina läror med det allmänna tänkesättet, och cirkulera, såsom lefwandeblood, i den ännu blott inom en högre literaturs (för så tillgängliga) atelier förhandens

varande Pygmalions-stoden af det tillkommande. Men en undersökning öfver våra förhoppningar i detta afseende hör icke hit. — I en sådan twist mellan äldre och yngre åsikter, war det wisserligen ingen illa beräknad spekulaton, att på Swenska öfverskytta en bok, som i ett slags compendium skilrade Medeltiden. Men ty wär! war denna spekulaton helt och hållet merkantil; hwars före man ock grep till den första lunta som war tillhands. — Meiners berättas hafwa anwändt denna method wid sammansättandet af sina compilationer. Han skall haft sin studer-kammars uppfyllt med bord, hwilka woro öfvertäckta med uppslagna böcker; och mellan dessa hoppade han, såsom ett perpetuum mobile, under det han sde en tachygraph dikterade de ställen, som han under detta fram- och tillbakagående fann för godt att nyttja i de uppslagna böckerna, och några sammanbindnings-ord, som runno honom i hugen. Man kan icke gerna twifla derpå, sedan man läst en eller två sidor, i någon Meinersk skrift. Den enda försienst en på dylikt sätt framalstrad skriftstälars produkt kan äga, ligger naturligtwis i des samling af data och citater: och de Tyska originalerna äro ockjå, wål ej fullständiga, men dock brukbara repertorier. Men hwad wärde behålla de öfrigt, när förläggars-industrien bortskär allt det som war hufwudsaken, och ger oss blott den tomma och ohyflade ställningen, utanpå hwilken den warit sammanplockad *)? Sådän är närwarande öfver-

*) En af de lösligheter, hwartill dessa utelämnningar föranleda, se wi sid. 48: „Sedan mine läsare, säger Författaren, hwilka (?) jag är skyldig de lemnade underrättelserna“ m. m. Detta kan ingen läsa utan

fättning: en bok, der man ingenting får weta; der allt är utan lif, utan ordning, form eller stik fastadt om hwartannat; så att man till slut, alldeles uttrötad, knapt förstår huru man skall komma ifrån denna chaotiska massa.

Hwad som nödwändigt skulle förtrycka Förf:s åsigt och wrida hela hans behandlings-sätt, war att han företog sig undersökningen om Medeltiden med den i förwäg bestämda affigt, att derunder finna skäl till sitt favorit-thema: det abertonde Sektens stora förerråde för alla andra tidschwark, och lycksaligheten af des upplysning (se Föret. till D:ig. I Del.) — Flera tirader i denna del bewisa detta. T. ex. rebat på första sidan: „Medeltidens Folkslags handel och slöjder, näringar och klådebrägt, hustiga lesnad och sällskapslif kunde äfwen så litet som deras seder, författningar och lagar jemföras med de nyares; och werkningarna af upplysningen uppenbara sig i urwidgningen och förbättringen af de första lika så påtagligt, som i fullkommandet af de senare.“ — Samma sida: „Om man äfwen icke anmärker det, för att göra Medeltidens Nationer förebråelse, så måste man äminstone anmärka det, för att bewisa den nyare tidens sanna wärde eller företräde“ m. m. — Widare sid. 147: „Alla mina hitills gjorde jemförelser imellan våra och de förflutna tider hafwa framställt den aldrig nog beprisade upplysningens fördelar framför aflågsna århundradens barbari“ m. m. fl. fl. Men hwaruti säter Hr Meiners förnäm-

första förundran, ty twilken är denne författare? Derom ger öfversättningen alls ingen upplysning. Af originalets citater deremot wet man, att härmed menas Grand d'Aussy.

ligast dessa nyare tiders företräden? Enligt hans ord, sid. 77 (sid. 163 orig.), bestå de bland annat deri, att man nu för tiden har byråsaksur, hyrkuskwagnar, alla männen Lånhus (Leihhäusern), skrifs-pennor (?) och Journaler. Med en sådan måttstock i handen, är man förträffligt berättigad att dömma öfver epocher af människoflägtets historia.

Men finnes då ej i denna bok, oaktade alla dess öfriga brister, åtminstone en fullständig och noggrann sammanfattning af facta, så att man af dem kan sättas i stånd att sjelf uppgöra för sig en rätta af Medeltiden? Alldeles icke. Medan af författarens angifna, willkørliga affigt med sin bok, kan detta slutas; och flera bewis skola wi framdraga, under redogörelsen för denna delens innehåll.

Den består af verkets Sjunde, Åttonde och Nionde Afdelning. Den första af dessa (fr. sid. 1-82) beskriver handel, slöjder, näringar, klädedrägter, det husliga och sällskapslifwet hos Medeltidens folk. Här omtalas till en början den inskränkta handel, som rådde under medeltiden, till följe af de herrskande monopolerna, de osäkra wägarna, de wisa Vasaller och Lands-herrar tillkommande obestämda tullrättigheter, de obetänkta ut- eller införsels förbud m. m. — Medan här möter oss ett märkwärdigt prof på förf:s orediga sätt att uppställa sina notiser. Wi läsa (sid. 6 och 7): „Ända hit tills trodde de flästa Europeiska folkslag, att det ej gifwes något säkrare medel att bibehålla producter i största öfverflöd och billiga priser än ett strängt förbud af all utförsel deraf (!?) — einheimische Produkte . . . Ausfuhr derselben. Det borde förbjudas öfversättare af confusa böcker, att så öka

confusionen). — „Medan de Grekiska Kejsarne förbödo försäljningen af olja, win och dylika waror, icke så mycket i affigt att derigenom åstadkomma ett öfverflöd i deras eget land, som för att ej reta de tappra Germaniska folken till anfall emot Provincerne, som alstrade så förlebande producter.“ Hwilken tankefölsd i dessa rader! Förf. will wisa, att man förböd utförsel af wisa waror för att bereda billiga priser: och anföer exempel på, att winutförsel blifwit förbuden — emedan man ej wille locka eröfrare in i landet. Men ännu sämre begrepp får man om den Weinerska logiken, ifall man läser de båda perioderna i sammanhang med den nästföljande: „En dylik orsak (som den hos de Grekiska Kejsarne) hade förbudet emot utdrandet af wapen och andra krigsförnödenheter till Ungarne, Wenderne, Saracenerne“ m. m. Man fick således ej sälja wapen, för att ej locka Ungarne till anfall mot Provincerne, som alstrade så förlebande produkter. På detta förwirrade och osammanhängande sätt gångla sig de tunga perioderna genom flera sidor. — Sedan wår man på sådant wis omödrat handlu, kommer han till beskrifning om Jordbrukets och Trädgårdsskötselns tillstånd under medeltiden, och derefter till teckningar af det husliga och sällskapslifwet: hwarwid han dock först wänder sig till betraktande af deras matlagning. Här lofwar han wisa, att bland den tidens folkfog rådde det omätliga gaste frogeri (sid. 43); men ådagoläger i stället (sid. 44), att de ej hade annat att äta än rutten och stinkande fisk, och att „de uflaste tiggarmunkar skulle nu tro sig komma i fara att dö af hunger, om de skulle lesa så, som Domherrarne lesde i tionde århundradet.“ — Wid beskrifningen

öfwer de under medeltiden öfliga nöjen — ehuru en noggrann teckning af dem är så hufvudsaklig till klar karakteristik af ett wist tidsvarfs seder och tänkesätt, — nämnas Torner spelen endast tillfälligtwis och ofullständigt: men med intet ord omtalas de wid dessa spel brukliga Envois *); intet om wanan bland Medeltidens Förstar och förnåma, att hålla Hofnarrar; intet om deras plägsed och lust, att låta Troubadours och Minnesfingere med cittrans slag och själfulla qwäden försköna de riddersliga hofwen; ja, icke engång den inrättning, hwarigenom hela medeltidens esprit tydligast uttalar sig, de likwäl så wanliga kärleks-hofwen (Cours d'Amour) har Hr Meiners bewärdigat med sin åtanka. Enligt den underrättelse, som Boccaccio i fjerde Boken af sin Filocopo †) lemnat öf, war det ett brukligt nöje i större

*) Curne de St. Palaye, Mem. de l'anc. Cheval. Tom. I.

†) Denna högst sällsynta gamla roman, har i olika editioner olika benämningar. I några heter den il Filopono, i andra il Filocalo (se Charakt. und Krit. von A. W. und G. Schlegel. 2: U. s. 372, 373) och i andra il Filocopo. Det exemplar som för Rec. ligger uppslaget, har följande titel: Il Filocopo di M. Giovanni Boccaccio. Di nuouo riuaduto, corretto, & alla sua vera lettione ridotto da M. Francesco Sansouino. Con la Tauola di tutte le materie che nell' opera si contengono. In Venetia. — Årtalet kan jag ej angifwa, ty ett stycke af titelbladet är bortslitet; hwaremot en lapp är tillklistrad, på hwilken läses, skrifwet med gammal hand: Mario Ulfeld. — På titelbladet är ett emblem, föreställande twenne storfar, som strida om en urn, med fringskrift: Pietas Homini

sällskaper af unga personer ur båda könen, att constituera ett sådant Kärleks-hof. Man walde då en Kärleks-drottning (Reina d'amore) som, krönt med en blomsterkrona, förefref i hwad ordning de närwarande skulle framställa sina frågor. Dessa frågor, hwilka gerna alltid rörde någon den frågandes hjertans angelägenhet, föregicks af en berättelse om det tillfälle som föranledt frågan, och öfwer denna sålde drottningen sitt utslag, hwilket sedan af alla närwarande ansågs ofelbart.

Den andra Afdelningen: Om Religionsens tillstånd under Medeltiden. (sid. 83-146) är full med de festwaste åsigtter af Catholicismen, dess anda, bruk och ceremonier; hwarpå den kan se exempel, som will göra sig beswär att genomläsa, hwad som sid. 117-121 ordas om de så kallade narresterna. Äfwen idisslar Förf. det eländiga föregifwandet, att Medeltidens religiösa tro tillbad Helgonens bilder. När will man då tala, att ingen människa, som hunnit öfwer Fetischismens ståndpunkt (och enligt war öfwerlygelse knapt der), varit någon sin nog sinnesswag att tillbedja sjelfwa bilden, sjelfwa den döda stenen eller det färgade wäfsstycket? Men liksom den exalterade ålfkaren kyßer sin flickas porträt, icke för att kyssa det döda tinger, utan för att i tankorna hembära denna kärleksbetygelse åt den lefwande sköna, — likaså eguade man sina innerliga böner åt det osynliga Helgonet, frammanför dess synliga bild; och då man ej kunde hembära, omödelbart, sina offer åt det förre, gjorde man det medelbart, dets

Tutissima Virtus. Efter en Dedication af Sansouino till Signor Vitellozzo Vitelli, såljer sjelfwa romanen, tryckt med Italienska eller cursiv-typer, 293 bl. in 8:0.

genom att man pryddes den senare. Och då, som Meiners äfwen berättar, allmänheten trodde att de Helige wistades i himlen, när man till Gud, så att de lätt kunde framkomma med sina förböner till honom: så är ju det ett handgripligt bewis, att den icke tillbad den synliga bilden? Men nu framdrager han ett, efter hans wana, bindande bewis för sin sats, då han sid. 103 förmåler att „Päfwen Leo lät i femte århundradet af en Jupiters bildstod göra en bild af den helige Peruus.“ *Risum teneatis!* — Ännu mer förwånande är den försäkran, som gifwes sid. 105: „Om man med möden noggranhet uppräknar alla gudar, halfgudar och hjeltor, som blefwo dyrkade af Romarne och Grekerne; om man också med alla dessa obekanta och allegoriska gudomligheter förenar Grekernes och Romarnes fetischer, eller de gudar, som de antogo af andra nationer; så går dock detta antal af gudar på långt när icke upp emot antalet af helgonen, som blefwo dyrkade af Medeltidens Christne.“ — Wid detta tillfälle måtte compilatoren saknat *Varro* bland sina upplagna böcker. Denne berättar, att de Romerska gudarnes antal steg till 30,000: och det torde bli en kinkig commission, att ur något Helgonregister hopmeta ens hälften af denna summa. Likå har Görf:s minne ej varit det bästa, då han skref att „samwerkwång och kätterier woro hedningene obekanta“ (sid. 93). Man behöfwer blott hägkomma *Diagoras*' öde i *Athen*, och *Romarnes* förbifjeller mot *Judarne* och de *Christne*.

Det bästa i denna del är utan fräga, *Monde* Afdelningen (sid. 147-362), som lemna en beskrifning öfwer *Wetenskapernas* tillstånd, *Läro* och *Uppfostringsanstalterne*, de olika *Lärosätten* och

hjelpmedlen derwid, om de herrskande ränkesätten uti *Medeltiden*, samt om upplysningens framsteg. Görf. har delat den i trenne hufwudstycken: 1) Öfwer *Läro* Domens tillstånd ifrån sjetta ända till slutet af elste århundradet (sid. 147-186). 2) Om våra nuwarande *Universiteters* uppkomst och bildning (sid. 196-298). 3) Öfwer *wetenskapernas* tillstånd på de äldsta *Universitetet*, och först öfwer de gamla *Språkens* och *Litteraturens* eller *Grammatikens* och *Rhetorikens* äfwensom *Philosophiens* tillstånd och snarar utartande (sid. 288-362). Denna afdelning kan nemligen rekommenderas till läsning för dem, som ideligen skrifa om *Päfwarne*, *Bisshopparne* och *Konungarne*s bemödanen under *Medeltiden*, att quäfwä all forskningsanda och utrota alla kunskaper; hwaremot war upplyste *Compilerator* anför mångfaldiga bewis, att det under *medeltiden* knapt fanns någon bland dessa, som ej på allt sätt sökte befrämja lärdom och undervisning. Annars saknar den icke mindre, än de öfriga afdelningarna, oförlätliga utelämnningar, förwirrad framställning, ofullständighet och originalitet. — Till bestyrkande af den första anklagelsen, will *Rec.* blott nämna, att här es talas ett ord om de moderna landspråkens utbildning: och likwål, hwem wer ej nu hwilka statter här äro att söka? Jag behöfwer blott påminna om den rika *Isländska*, under *medeltiden* uppkomna, *litteraturen*; om den höga *episka* fullkomligheten i *Lied der Niebelungen* och *das Heldenbuch*; om *Troubadourne*s och *Minnesångarne*s, de *Caledoniska* *Wardernes* och de *Nordiska* *Skaldernes* qwäden; m. fl. Widare omtalas ej *Romanernas* uppkomst. Lika litet ordas någont om de bemödanen, som *medeltidens* forskare

egnade åt Alchymien (hvarom se *Histoire de la Philosophie Hermetique*, p. *Lenglet du Fresnoy*. Tom. I:r. Hag 1742, i synnerhet *Chronologie de Chimistes*, l. c. p. 463-471); hvilka likväl äro så wigtiga att känna för hwar och en, som will göra sig en tydlig bild af detta tidschwärf. Och hwad man äntligen allrominst skulle tilltro en så häftig tadelare och föraktare af medeltiden: han är ej engång fullständig i uppgifterna på de laster, som besläktade denna periodens lärdoms-idkare. — Så, då han sid. 268 och annorstädes, deklamerar med den rysligaste öfwerdrift mot deras och presternes förderfwade seder, förglömmar han alldeles deras onanisms och påderasti, som dock war så allmän (ehuru, som det synes, mest i Italien) att Dante, under sin wandring genom Helwetet, i sjunde cirkelns tredje krets — som till bestraffningsort för detta brott war bestämd — fann en så stor mängd, att ingen tid kunde förslå till uppräknande af syndarnes namn, och:

. . . . che tutti fur cherci,
E letterati grandi, e di gran fama,
D'un medesimo peccato al mondo lerci*) —
ja, att den samwetsgranne skalden ej wäga-
de, att från denna förddmelse undantaga ens
sin egen älskade lärare, Brunetto Latini!
Att denna ohyggliga last ännu långt
efter denna tid smutsade Italiens literatör-
er, se wi af en bland Ariostos Satirer.

Huru oredigt Hr Weiners sammanbun-
dit sina compilationer, skänjes vidare, när
man genomläser hans berättelse om uppkom-
sten af de trenne Universiteterna i Salerno,
Bologna och Paris — om det för nordliga

*) *Inferno*. Cant. XV. Se *La Divina Comedia*. Venet. 1629. p. 77.

Europas bildning och andra omständigheter
högst betydande Universiteter i Prag, talas
ej det ringaste!!! Det är ej engång wdjigt,
att af dessa 24 otkaf-blad (fr. sid. 199-247)
så klar reda på den simpla saken, huru de
fyra Fakulteterna uppkommit. — Men att
bokens uppgifter esomostast äro rentas origi-
ga, må slutligen, till besparing af rum och
tid, ett enda exempel bewisa. Hela sista
afdelningen öfversätter sig med rhetoriska klas-
somål öfwer den allmänna försummelsen af
de humanistiska studierna. Huru
mycken inskränkning denna beskylning tål,
ser man ej allenast af hwad Förf. sjelf an-
för (sid. 298) om stadgandet af den tid, som
borde användas till att inhämta filosofien
och de med den förbundna artes liberales;
utan äfwen af Dantes exempel. Med hwad
flit han studerat sin Virgilius, Ovidius,
Lucanus och Cicero, liksom att han skref en
correkt latin, är bekant. Och att dessa studier
ej mindre idkades af äldre literatörer, Bru-
netto Latini, Francesco d'Acorso
m. fl. kan af många ställen i hans stora
poem intygas. Att ärfyllige af de Romerske
Classici woro bekanta ända högt upp i Nor-
den, bewittnas af de ur dem gjorda citater
i Thorkil Knutsons Konunga Styrilse.
Att Grefskan långsammare ingick i den ti-
dens lärdom (för sjelfwe Petrarca war Ho-
meros en slutet bok ända mot afstonen af
hans lefnad), hade sin grund i kända om-
ständigheter och bör icke skrivas på de lär-
das räkning. —

Öfversättningen af den säkallade texten,
är lika tankeöst förärdigad. Det första
exemplet lemnar sjelfwa titeln. Ehuru boken
alldeles icke innehåller något annat, än en
samling af strödda historiska anmärkingar
öfwer Medeltidens cultur, — hwilket också

det Enke originalets långa titel noasamt angifwer, — har dock Öfvers. utan vidare besinnande skrifwit öfwer sitt exercitium: Medeltidens Historia. — Men äfwen innehåller erbjuder prof i mångd. Se här några! — Sid. 47: „De som sålde stöck fläsk (Fleisch), fingo länge namnet Dyers.“ — Sid. 64: „De, som tillkänna gaf såd an lysande skådespel och tillstälde dem.“ — Sid. 79: „Castilien . . . har intet annat än klippor och höga berg, svart klimat, luft, grumlige floder“ m. m. — Castilien . . . har nichts als Selsen und hohe Berge, eine scharfe Luft, trübe Flüsse m. m. — Sid. 84: „Om någonsin ett folk wäl erkänt flere Gudar, men föreställt sig dessa Gudar på ett sådant sätt, och ärat dem, som Plato och Sokrates sade att man föreställde sig djeflar (!), och måste ära dem; så tror jag utan allt beräkande (?) påstå, att en sådan Gudasaristokrati, och en sådan Hedendomstheokrati varit oändeligt mycket att föredraga för Gudarnas gudstjenst.“ — Anar ej Öfversättarn, åmflustone af den släliga wansinniga blas-

phemien, att han här öfversatt alldeles rasande? Originaler har: Wenn irgend ein Volk zwar viele Götter anerkannt, aber diese Götter sich auf eine solche Art vorgestellt, und sie verehrt hätte, wie Sokrates und Plato sagten, daß man sich die Dämonen vorstellen, und sie verehren müsse; so würde ich ohne alles Bedenken behaupten, daß eine solche Götter-Aristokratie, und ein solches Zeithum der Theokratie und dem Gottesdienst der gemeinen Juden unendlich vorzuziehen gewesen sey. — Sid. 208: „Man kan antaga det såsom säkert, att lärarnes ridderliga (richterliche) wälde“ m. m. — Sid. 264: „Der de lade sina med gyllene skrifter prälande, men knappt läsliga (tragbaren) böcker“ —: äfwen citaten har importabiles. — S. s.: „att Kristens dyrhet wida öfverträffade innehållers wärde“ — daß die Kostbarkeit der Schrift die des Stoffs, auf welchem man schreibe, sehr weit übertriffe.

S m å r r e S k r i f t e r.

Experings-Metod till mitt splitternya extraordinära Besättnings-Projekt. Af Silidor Spekulantenhjelm, Possessionat m. m. Sthm. 1813. 38 sid. 8:o.

En fortsättning af de för ett år sedan så flitigt lästa och nu till det mesta bortglömda Spekulantenhjelmiana. Men då således samma ämnen, att dåliga författare, förvolykade jungfeur, penningdyra köpmän, samhetsbepålsade bagarefeuar m. fl. böra taxeras, för tredje eller fjerde-

gången uppskufwas, så följer af sig sjelf att denna femte skrift ej kan vara särdeles roande. — Den innehåller: 1) Ett Företal om den Auktoraliga Åran. 2) Emne Inledningar. 3) Förslag till inrättning af en Upplysningsskomité. 4) En Samwetskomité. 5) Apparencekomité. 6) Heder- och Wärdighetskomité. 7) Formulärer för uppått till dessa fyra komitéer. 8) Dedikation till Den lärde och namnkunnige Swenske Lexikografen Benedetto Periaruolo. —

Till prof på andan och methoden af denna satir, ansåres af Formulärerna N:o 5. Uppgift till Samwets. Komitéen (sid. 31):

- „Undertecknad, hustru till N. N., har förl. är:
- 1:0 Sagit husbondeväldet från min man. Nd. 5
 - 2:0 Stundom nyttjat toffelna 10
 - 3:0 Warit honom icke just otrogen men ej heller trogen 50
 - 4:0 Tillkommer en otrohet, som jag ej ides förtiga, emedan åskan nu går så förfräckligt 50.“

Thalia. Blandad Läsning. Sthm. 1813.
24 sid. 8:0.

Denna lilla brochure utgöde tredje och sista häftet af ett triumvirat, som usurperat Chariter-nas namn, utan att röja den minsta skymt af deras ringaste behag. I synnerhet är yngsta syster, Thalia, alldeles wansjälid af koppåre och fräknar. — Häftet innehåller 1) Lovisa Ulrica Skaldes stycke. Enligt en not under texten, kall detta stycke vara hoprimmadt af numera afl. Extra Notarien Wahlgren, och för detsamma „tillbömda Swenska Akademien honom ett slags Mention Honorable.“ Ett slags måtte den också wisserligen warit. Läsaren torde finna sig belåten med en enda strof:

„Huru skulle Sängmöns lena skänna
Paras med hans (Swenskens) språk, så wildt
och kärft,

Endast lämpeligt att henne skänna,
Och att hwarje ädel utflygt hämma
Af ett snille besånnde och djerft.“ —

Det wore rätt wäl, då ingenting annat kan skänna wanlottade försökare i poesien, om åtminstone språket förwändde afwäcka dem. Huru kunna försökigt sika warelser fördrifta sig att finna sitt födne modersmål? Wänne de göra det af den anledning, att ehwad operationer de företaga sig med detta språk, endast plattbeter resultera? — 2) Nyheten från Stockholm, Dramatiserad Familje-Mätning (översättning ur Alalaja): med 23 stycken Noter, af hvilka man bland annat nytt får weta att Cicero war „Romersk Embetsman, känd för sin stora wältalighet och sina öfver.“ — 3) Fragment af en Regent-låra och strödda tankar, med epigraph af Voltaire: Faut il combattre ou tromper les humains? — Rec. trotsar någon att kunna säga hwad dessa båda bladen innehålla. — 4) En liten Franssk volig Dictionnaire. Ett par prof, för märkwärdighetens skull: Academie, Lekstuga. Militaire, Flugsmälla. Senatour, Blindbock. Venalitet, Pröfwe Domaren. Religion, Mjåstjuka m. m. — Kan denna uselhet också äga ett publikum?

Utländsk Litteratur. 1812.

Göttingen. Geschichte der neueren Poesie und Veredlsamkeit; v. Bousterwek. IX:es Band. 528 s. 8. — Innehåller första hälften af Tyska litteraturen. Wi förutsatte hos våra läsare kännedom om detta intressanta, ehuru icke klassiska werk, som kommer att omfatta alla Europeiska nationers diktning. Om Ides egna omdömen ej alltid äro pålitliga, så är dock hans arbete

ganska brukbart, såsom rift på uppgifter, hämtade ur de första källorna, och af de i noterna dimnigt anförda excerpter kan läsaren nästan gbra sig ett noga begrepp så wäl om hwarje tidehvarfs, som om den enskilde skaldens karakter.

Göttingen. Gesch. der Litteratur von ihrem Anfange bis auf die neuesten Zeiten; von J. G. Eichhorn. Tillammans 12 band. 8.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 44.

Lördagen den 6 November

1813.

R e c e n s i o n.

Poetiska Studier af E. Hammarfeld. Öhm. 1813. 197 sid. 8:o.

Den Författare, som här öfverlemnar åt allmänheten en samling af sina poetiska skrifter, har biträde grundat sitt rykte mera såsom såd, såsom bokkännare och konstdomare, än såsom egentlig skald. Daktade wisa fullkomligare melodier, som tid efter annan klingat från hans lyra, har man i mängden af hans dikningar trott sig få ena snarare en djup, en ousläckligt brinnande ära efter poesi, än poesien sjelf. Att, framför alla, Författaren ser dem ur denna synpunkt, visar han, utom på otaliga strödda ställen, bestämdt i de twenne ypperliga stycken, som öppna och sluta samlingen: Tillegnan, och Afsked till min Sångmö (sid. 196). E. huru hware och ett år i sin tonart fulländadt, twelar likväl Dec. ej att gifwa föreskrädet äre det bästa: kånghanda har en sällsamt förfälskelse af detta slag aldrig i sitt uttryck gått så nära intill att bli sin vederläggning.

— Det är någonting oändligt värde i en sådan länge värd och ärligen misströstande ungdomstränad efter ett gudomligt mål, när den leder sitt ursprung från ett i fallt mått af Naturen slänke och af Konstens kännedom utvecklade sinne för det Sköna, men i hwilket den receptiva polen öfverväger den produktiva, och bildningsförmågan således verkar mer såsom drift än såsom kraft. Är denna öfverwigt gifwen till den grad, att aktiviteten liksom absorberas af passiviteten (som wärdeligen också är en verksamhet, fastän af gwinlig natur): så sträfwar den för konstens intryck öppna själen aldrig utom gränsen af ästhetisk njutning, och har blott smak, eller en lefwande känsla af det Skönas Guds och af motsvarigheten i dess finliga former. Egentligen är detta den allmänna grad, på hwilken fantasien är sinne och icke snille. Är åter bestämdt anlag till produktivitet verkligt förhanden, fast icke utrustadt med den starka, outdömliga lifsbild, som besittar fantasiens lidande tillstånd till egna och objektiva skapelser; är detta anlag närde och förhöjdt genom wide omfattande konststudier,

genom en trogen uppfattning i sinnets spegel af snillet's uppenbarelser i hela deras mångfald: så följer af en oemo:ständlig nödvändighet, att det söder göra sig gällande såsom alstringeförnåga, och att den inre strid, som uppkommer, måste föraleda en freda af produkter, hvilka (i allmänhet) icke äro att anse såsom konstverk, utan såsom artistiska confessioner. Man begriper blott, att vi här använda begreppet af ett konstverk i dess strängaste mening: ty för öfrigt kunna sådana confessioner, ehuru icke warande några för sig sjelfe bestående organismer, utan endast subjektiva utringar af en wiß individualitet's utbildning, fångsla läsaren med lifligt wälbehag, i den mån, som den framställda individualiteten äger makt att intressera. — Wi hafwa äfwen angifwit orsaken, hvarför dessa dilettanter af högsta rangen så ofta i förhållande till egna arbeten sakna det klara omdöme, som leder dem wid betraktandet af andras. Den skapande tendensen i deras inre är icke fullt säker på sig sjelf, den kan icke genom denna ofelbara instinkt, som är endast geniets lott, urskilja när den mer eller mindre lyckliga timman står för dess hemdbande. De weta, att de lockas på en träff; och detta medvetande fördunklar själsgränskningen med en ovisshet, en willrådighet, som naturligtvis ej kan äga rum wid mätningen af frammande krafter. Der har deras starka sida, nemligen den theoretiska, fritt utrymme för sina egenheter: och samma människor, som wid frågan om deras compositioner ej sällan sätta ett mindre värde på hwad andra råttmåligt gilla, och ett större på hwad man antingen ogillar eller blott flygtigt beskådar, — kunna såsom ästhetiska wettenskapsmän

ädagolagga en oswiflig takt för det rätta och en örablick för skuggor och ljus. —

Rec. tror sig icke sela, om han lämpar denna allmänna teckning af hwad man med Zvon Paul kan benämna qwinligt geni, på den anda som stämpelar förevarande poetiska samling. Sjelfwa dess ytterst karakteristiska titel innehåller hela dess recension. Allt hwad rörlighet i känslan och en af äfwen de mest olikartade ästhetiska intryck måktig inbillning, med understöd af widsträckt belåsenhet i äldre och nyare skalder, med biträde af ständigt förökade kritiska insigter, kunna förnä sönbrade från det fullkomliga snillet's besviktande princip, — har Zvon med dessa sina Poetiska Studier träffande lagt i dagen. Hwad som skänker dem på engång deras egna och deras höga förtjenst, är denna brinnande, vegenyttiga, öfwer alla personligheters band trängande kärlek för sin konst, som från pulsragen i skalderens bröst omedelbart öfvergår till hwarje ljud i hans wärdiga dikter. Swenska witterhetens häfder uppvisa beklagligen ästetiska förökare, som genom gynnande omständigheter lyckats på sin tid att eröfra ett slags classiskt anseende, och som dock — för att dömma efter hwad de skrifwit — aldrig synas hafwa känt någon annan ingifwelse än fåfånga och affektation, eller ett coquetteri med känslor, med ästetiker, hvilka just genom coquetterandet förråda sin brist på hallt och sitt skafveri under timliga ändamål. Till sådana egoismens misshand, mörbande för all artistisk lyftning, finnas i denna samling inga spår. Dess upphofsmän söker öfwerallt poesien för hennes, icke för sin skull: redan derigenom skulle han hafwa höjt sig till ideernas werld, om också den theoretiska gängen af hans bildning

icke dit hänwisat honom. För denna rena tilläitwenhet, detta fullkomliga öfverkrande, ett i våra dagar äfwen hos konstnärer sållsynt ofkald-tillstånd, har och Sånggudinnan, som billigt war, ofta belönat honom med en ynnest, hwars prof icke lemna någon drifan äria för gransfarens erkänsla. Eller hwilken Swenskt Skald wore icke pliatig att afundas författaren till romanerna Strömkarlen (sid. 27) och Freyas Rök (sid. 31)?

Betraktar man nu, enligt hans öfsondan, Hr H:s Skaldestucken såsom blotta Studier i en älskad, men icke tillräckligt förwärfwad konst: så skall man finna naturlig den mångfaldighet af tekniska former, i hwilken de möda läsarens öga. Knapt skulle man kunna nämna något Skaldeslag eller någon icke alldeles owanlig weremekanism, som icke inom denna samling förekommer. Det grekiska manéret, det romantiska, det österländska, den moderna lyriken, Satiren, Ovidiska Kärlekslånger, Psalmer — allt har han försökt. Besgrifligtwis har lyckan warit honom mest erogen der, hwarest den walda formen, af en ursprunglig förwandtskap med Skaldens lynne, synes opåfallad hafwa infunnit sig. Sådant är förhållandet med en stor del af hans compositioner i den antika poesens styl. Man igenkänner i dem genast den af våra konstnärer, som mest warmt sympatiserar med den glada åsigtan af lifwer, den sköna sinligheten, den ofkonstlade hållningen och den naiva tonen, det rent formala med ett ord, i hwars lätta element de Samles konstnärer lekande förewigade sig. Detta gäller dock hufwudsakligen om de långer, dem han bildat i Helleniemens särffilda tonart, hwilken under de Romerske imitatorernes behandling undergick betydliga förändringar. Den antika poesens sköna formalism blef i Latium

mera sträf och tung, och, då den hos Romens namnkunnigaaste Skalden war mera ett werk af reflexion än af ingitwelse, flutligen konstfod och oratorisk. Horatius representerar fullständigt den romerska Skaldkonsten. Liksom hon war en öfvergång från den ästa antiken till den romantiska tidålderns skarveller, så swäfwar och Horatius emellan sin lärda konst med högsta ansträngning marbetade och slipade form å ena sidan, och böjelsen att philosophera, en wäsendelig beständsdel i den nyare werldens poesi, å den andra. Men som den reflekterande systemaen hos honom ännu är i sin greyning, skaffar den sig tills widare lust i dessa ryktbara sentenser, af hwilka den Venusiske sångaren så outdömligt öfwerflödar. Samma lyfning är och i grunden upphofwet till hans Satirer: enligt war öfwerlyfelse hans mättersstycken. Wäl kan Ovidius synas göra ett undantag från det allmänna omdöme wi såle öfwer hans medbröder. Men ehuru Ovidius (wi tänka här blott på älsken af hans lyckliga dagar) wisertligen bibehöll i ungdomlig friskhet antikens feitt spelande lif, twärs det i hans werldsskådning ofta hafwa sunkit till en materialitet och libertinism, som man icke finner hos Grekernes Eroiker. I Chariternas anleten kunna wäl drag af wällust upptäckas, men aldrig af fedthet: likwäl är Ovidius i många af sina elegier inänting annat än en poetisk roué, och emot Meleagros' Heltodora, eller äffwliga andra besungen grekiska wäninnor, är Nasos Corinna i sanning blott en modern glödfjensymf. — Nec. har tillätit sig dessa anmärkningar, emedan Hr H. slagit äfwen det romerska barbiton, särdeles i en hel cykel af dikter i Ovidii manér: om hwilka mera framdeles. Om man emellertid med de chre, meffiga

Öberna Till min Sångmö (sid. 43) och Det Nitronde Seklet (sid. 49) samt Heroïden Grefve Johan af Ostfriesland till Prinsessan Cecilia (sid. 97), jemför den vackra Jöyllen Protefilaos och Lao-Dameja (sid. 193) eller den för sin qwickhet allmänt berömda Traduction d'Homere à la Lindegren (sid. 176) eller imitationerna efter Anakreon (sid. 57-59). — Kan det väl sätras i fråga, att den grekiska andan är närmare med författarn befläktad? —

Äf det föregående kan äfven förklarad, icke allenast hvarföre Hr. H. lyckats i en stor mängd af sina Epigrammer, då dessa, i den betydelse de här förekomma, äro ett rent Helleniskt Skaldeslag: utan och, hvarföre wi ofta förundras af en poetisk anklag i hans Wisor och mindre lyriska stycken. Ofwerrallt hwar en icke djup, men tukt tanke, en icke stark eller owanlig, men kåd känsla bemärkt sig hans själ, der har han också funnit det passande, framställningsfärdet, och i sådana naiva, korta och anspråkslösa compositioner anser Rec. honom egentligen wara på sin plats. Wi anföra till bewis den låtsunniga Flickan (sid. 67), Barzeletten (sid. 61), och den Huswa Wisan (sid. 66), „Lilla fågel uti trädets topp" m. m., der ihynnerhet den sista strophen:

„Lycklige! igenom himlens blå
Är'n du dig till Skapatens thronpall swin-
gar —

Dock, hwi klagar wäl mitt hjerta så?

Sorgsna själ! du har ju också wingar?" —
Förtenar utmärkas, såsom höjden af rådande behag. Den innesluter inom forra rader a-
ningens och andaktens och poesiens hemligheter.

Ödres swärigheter hafwa mött Förf. då han wilst pröfwa sina krafter i den ro-
maniska dikningens epigramm, Sonnetten.

Om wi ock förbigå det besvär, som vers-
byggnadens konstiga teknik synes gjort ho-
nom, och hwilket han äfwen i denna upplag-
ga icke förmått alldeles öfwerwinna, ehuru
flitigt han i det afseendet, liksom i andra,
förbättrat dem: så felos dem likwäl denna
ytterst såriska och koncentrerade grundtankens
energi, som wid dikter i denna skaldeart är
en öfvergiftig fordran. Såsom de tadelfras-
se i denna hänsigt statta Rec. Sonnetterna
öfwer Sveriges Skalder (sid. 77-80). —
Wi nämde Versbyggnad, och wi nämde ett
willkor för Skalkonstens uttryck, i hvars
uppsyllande Hr. H. lemnar mycket öfrigt att
äktunda. Språket, som af hwar och en ori-
ginell konstnär utan möda beherrskas, böjer
sig i wisa af de metrisk och rytmiska for-
mer, som skalden walt, icke efter hans wil-
ja med den smidighet, hvars egenkap dock
till en wis grad icke kan bestridas äfwen
wårt mode:smål. Wisserligen uppnår det lika
litet i detta slags förträfflighet, som i rike-
dom, sin syster Tyfkan: ihynnerhet tycks det
neka sitt echo åt de gratier, som underwisat
Ödrens skalder i kärlekens joller och wärens
lycksalighet; äfwen som det torde wara nog
sträft för komisk behandling. För öf, barn
af det yttersta Thue, är Mas blott en
skämmad tradition; näktergalarna och drufs-
worna figurera i wår fantasi endast som —
phantasmer; bland höstflurar, is, armod
och phlegma lefde aldrig kärleken, och den
skyrhiska sångmö kan ingen andra chariter
än Dornorna. Ett tolka de ras tungomål,
har hon bekommit allwärens fulltonighet och
den nordiska nattens maj:stätt; i wäl ljud
beleggar Swenskan de öfriga gothiska språ-
ken; och den organiska bildsamheten för alla
vers:scheiner äger den med sina syfkon ge-
mensam. Egentligen är det orätt att bes-

trakta wisa versslag, hvilka, då de genias lister användas, synas hafwa sjelfständigt utvecklat sig ur språkets eget växande *), — såsom främmande och införda, de förefinnet att man först i senare tider blifwit nog klokt att nyttja dem. Hvad som i ett bestämdt tidsmoment framträder såsom verkstälde, har, ur en högre synpunkt skedd, alltid varit lika verkligt; och en beskaffenhet som, om och först i dag, yppar sig hos någon organism, har alltid hwilat såsom en ursprunglig nödvändighet i dess begrepp eller dess idealiska individualitet. Man påminne sig, att Swenskan är en fortsättning af det Gothiska stamspråket, för att finna dess poetiska beröringspunkter med de gothiserade romerska dialekterna (Spaniskan m. fl.) naturliga: man påminne sig också, eller gör sig underordnad om detta stamspråks (i sin största renhet förmodligen Indiskt) moderliga förhållande till Helleniskan och Tusoniskan, för att begripa möjligheten af en grekisk eller romersk prosodi †) i de ärförändringar, som minst oflägsnat sig från urspråket (Svens-

*) Ex. ex. den åttaradiga stansen, mot hvilken fördomen och redan försvunnit. Hexameterna, pentameterna och de orimmade jamberna börja äfwen upptagas till nåde. Snart kommer ordningen till Sonnetten, endast man hinner wänja sig ifrån den ibidiga förefällningen, att poeten författar dem ungefär så, som läsaren kanske i ett gladt lag brukar pina sig med att påhitta bouts rimés. I rim-quatrainen, tänker man, ligger svårigheten!

†) Sedstas, så långt de i wisa fall förvandlade finliga villkoren medafwa. Ett sådant fall är accentens upphjande till princip i skället för kvantiteten.

kan, Danskan, Tyfkan); då deremot i Engelskan, Fransiskan, Portugisiskan o. s. w. intet enda metriskt distichon låter göra sig. Det ensformiga sladder, som så mångfaldiga gånger blifwit upprepadt, fastän endast af Zunguser, emot bruket af Ottave Rime, Hexameter, Sonnetter o. a. är således icke grundadt på minsta i sakens natur liggande skäl, då lätt kan bewisas, att dessa versschemer icke äro främmande, utan twertom språkets ärförändrade gamla tillhörigheter. Saknar en skald, som i någon af dem will uppenbara en poetisk äfädning, detta fina musikaliska dra, som fordras till alle slags melodisk versifikation, eller äger han ej tillräckligt i sin makt den materia (språket) i hvilket han bildar, så härleda sig versens distichonuser hwarken från språkets obdjligghet eller versartens försärliga konstighet, utan från hans egen brist på technisk öfning eller förmåga. — Nec. vågar ej afgöra, hwilkendera bristen föränledt de icke sällsynta felaktigheter mot eurythmiens lagar, som i Hr H:s arbeten sära hans dra. Öfning borde dock ej kunna tryta en man, hwilken war en ibland de förste, som i Swenskan upplifwade den antika poestens reban af Strjernshjelm och flere begagnade versformer, och den allraförste, som i Dahlstjernas spår, men med större framgång, sökte locka ur Brages harpa söderländska toner.

(Fortsättn. e. n. g.)

I anledning af Hr P. Frigels
senare Swar i StockholmsPosten
N:o 209, 215, 217 och 220.

Jag har länge varit öfwijs, huruvida Hr Fr:s senaste Skrift möjligen kunde tafswa ett swar. Hufvudändamålet synes numera redon till det mesta wara wunnet: den origina- tige meter-schematik, som ärförlide uppmänt- gen Till Relig. och Witterh. Wänner, willeför icke mer: nästan alla senare psalm- författare hafwa, utan att itra, följt de fanna och oförfälskade rytmerna. Jag will icke tillräkna mig detta som en förtjenst: sedan twiflet blott blifwit wäckt, bles orim- ligheten ej länge bodd. Sanningens ledtråd, engång med allwar sökt, är stundom lättare att finna, än man wanligen tror, och den som engång har den i sina händer, letar sig sjelf wägen genom alla irrgångor.

Sedan således det motif, som gjorde denna Skriftwepling för mig wigtig och intressant, upphör att wara omwistadt, förenar sig en mängd omständigheter, hwilka göra mig än mer ohägad, att fortsätta densamma. Först: min wedersparts widlöftiga och ordrika Skrift, som gör hans Skrift beswärlig att genomläsa och ännu mer att beswara, isyn- nerhet för en man, hwilken, såsom jag, måste hushålla med tiden. Sedan kommer en wijs confusion och brist på loafsk hållning. Hr Fr. upptaar beständigt gamla, längeser- dan afgjorda saker; och med inäen är swår- rare att ha att göra, än med sådana, som röra sig i en beständig cirkel. Icke nog här- med: stundom af ett eget motsädslebegär, förnekar min wederspart sin egen bättre öf- wertygelse, bestriider de klaraste saker, och då man derwid attraperar honom, wänder

han ströf om och påstår helt dristigt, att det juft war han som från början förfäktat samma sats, mot hwilken han nyss så myc- ket ifrade.

Et exempel på det senare skall genast anföras; i följden läser lästern finna, huru- vida jag äfwen varit besogad till de båda anmärkningarna. I P. Min är Mel. N:o 110 tecknad som daktylisk: i N:o 142 af Stockh. Posten påstår Hr Fr. uttryckligen „att ordet Loffsjunger wäl egentligen är en antibacchius, men att samma ord, liksom flera sådana trestofwiga, såwäl i sången som i uttalen daktyliseras,“ och hänwisar till StatsRådet Frih. Adlerberghs företal till Aneiden, 4 och 5 momenterna. — Wid mitt swar (Sw. Lit. Tidn. N:o 28) uppsökte jag de Åberopade 4 och 5 momenterna, och de- sa funnos juft bewisa, att sådana accent- förändringar äro missbruk, som uppkomma genom oaktksamhet och wårdslöshet. — Slutligen (St. Posten N:o 217) heter det att Hr Fr. aldrig yklat „att ordet Loffsjunger är en daktyl, utan en antibacchius, liksom Tuska ordet Lob- singen,“ och anför, till bekräftande deraf, Regnér och Marpurz, hwaraf den förra återigen bewisar min sats, och den senare, som ej hör till saken, ingenting. — Wid allt slags ordwepling borde man göra sig den regeln, att nooa komma ihåg hwad sats från början drifwits, på det man ät- minstone måtte bibehålla ett wijsk stän af consequens.

De två första Numr. af Hr Fr:s swar innehålla (utom bon-mots, personligt gnabb, samt ett kraftigt lärnspråk), en unders- sätning af den temligen onyttiga frågan, hwilken först föranledt denna twist. Hwad det förra beträffar, lemnar jag gerns fältes åt

Hr Fr. Min wederspart har sjelf medgifwit att hans egentliga yrke ej är musiken; såsom någon erkänsla för detta ädelmod, vill jag gerna låta Hr Fr. excellera såsom stylist och konmortist. Hvad det senare åter angår, vill jag, utlösdan wid detta ämne, blott anmärka: att ingen ting annat än Hr Fr:s förhållande Meter: ProMem. gifwit anledning till min kritik *). Jag ägde dertill två skäl: hwarje individs rätt och skyldighet, att höja sin röst mot påtagliga missbruk, såsnart de samma kunna förekommas: samt sedan öfning för Kongl. Musikal. Akademien, hwars medlem afwen jag (enligt Kalenderen) har den äran att vara. — Min mening angående Hr Fr:s påtrugade reformation kan jag ej återtaga. Jag har dertill en alltför god auktoritet, nemligen Hr Fr:s egen. Orden i P. M. till Pastoral-Utskottet lyda sålunda: „När sedan Psalmboksarbetet blifwit slutligen fullbordadt, är min oförgepliga tanka, att utarbetningen af Choralboken på rätta grunder, och så som Swenska Församlingen den erfar, bör uppdragas åt Kongl. Swenska Musikaliska Akademien, för hwilken det ej kan annat än blifwa både en pligt och ett nöje, att härutinnan använda den noggrannaste omsorg, så att ett sådant arbete sedermera må kunna tjena till en fullkomligen pålitlig norm för kyrkosången: och blefwe då derför till mycken nytta, om en dylik upplaga af den nya Psalmboken be-

*) Huru konstigt jag derwid försor, bewises deraf, att ännu gifwas de mest påtagliga fel som jag ej då anmärkte. Ett må anmärkas: Metern till No 380, som enligt Hr Fr., kan slutas både med en daktyl och en antibachius, d. w. s. med två motsatser, och ändock vara lika rätt.

fördes, som den af år 1695, hwaruti psalm-melodierna, enkla och ofonstlade, med zifferad Bas intogs, till efterrättelse för Organister, Cantorer och Kloccare på landet.“ Drimligheten deraf är redan wisad i Phosphoros, 1810, sid. 51-64, 110-115.

J fall twenne stafweller på en not i min Choralbok förekomma, ej blott någongång, utan (som Hr Fr. säger) många gånger: så torde orsaken härtill utan möda kunna gifwas; emedan ett olika förfarande äger rum, då man från grund skall uppföra en ny byggnad, och ett annat, då man blott har rätt att reparera den gamla (se Sw. Lit. Tidn. No 20, 28, samt tio a. st.) Hwarför beständigt upprepa gamla saker, utan att insäta sig i hvad som är anförde till deras upplysning? De daktyler Hr Fr. såväl på detta som andra ställen will insätta, kunna verkligen ej ursäktas. — De skäl Hr Fr. i allmänhet fastställer såsom skäl för sina daktyler, äro märkwärdiga: 1) „Tyfka språkets ringare tillgång på daktyler.“ Hr Fr. beswärdar blott öppna Klopslocks eller Bosh Skrifter, och han skall finna, att om Luther ansett daktyler tjenliga för kyrkosången, skulle han säkert lika lätt funnit dem, som de nyare hexameter-skalberne. 2) „Huru många ord skulle i detta fall utmåstras, och hwilket twång skulle man ej då underkosta psalmförfattarna!“ Hr Fr. torde åter öppna en jambisk skalb, för att se huru den behandlar ord af sådan art som de anförda: Helige, Försonare. Han läse t. ex. första raden af Skördarne: Jag sjunger Skördarne och den förenta gröda. 3) „Om det ej strider mot Gudstjenstens wärdighet, att framför altaret eller på predikstolen uttala, med sin rätta accent, orden: Trälsfare, gudomlige, m. fl., hwarför ej kunna sjunga

dem med samma accent?" Ett mästertligt raisonnement! På sådant kan antingen ingenting svaras, eller blott detta: förträffligt, om det endast ginge an. 4) „Daktylen förvandlar sig i psalmen, rätt spelt och rätt sjungen, till en moloß.“ Hr Fr. har således antingen ej känt eller ej förstått Händels, Glucks och Mozarts musikaliska moloßer; och om moloßer, blott i metriskt hänseende betraktade, lär han äfwen hysa besynnerliga tankar. En moloß består, som Hr Fr. också medgifwer, af tre längder, eller om hvar och en längd antages lika med 1, blir moloßen = 3. Daktylen består af en längd och två kortheter: hvarje längd är, enligt metrikens första grundbegrepp, lika med två kortheter: såhälligen är daktylen = 2. Då således Hr Fr. upptäckt, att daktylen, rätt sjungen, förvandlar sig till en moloß, så är denna paradox af ena handa beskaffenhet, som om någon wille framkomma med den satsen, att i den högre calculen är $3 = 2$, eller $1 + 1 + 1 = 1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2}$.

Mycket skulle ännu kunna tilläggas, men hufvudinnehållet af allt hwad jag kun-

de anföra blifwer ännu engång detta: 1) Daktyler och anapester äro rakt stridande mot Choralmusikens allvarsamma lymne; är åter poesien mera glättig, förfaller en sådan melodi antingen i wals- eller pajacailstempo, synnerhet i de församlingar, der inga orgelswerk styra sången. 2) Skola de ändock införas, kan menigheten swärligen lära sig melodierna. 3) Blandas åter versarten med omwärlande daktyler, eller ombrytes metern, så att t. ex. ena hälfven göres jambisk och den andra daktylisk, så blifwa blott swärigheterna större och confusionen orrolig. I flera århundradet nyttjades mycken sådant slags musk i Tyssland och kallades Schildbürgermenett. Scandal kan i hwarje fall, der trippeltakten på sådant sätt användes, ej gerna undwiskas. — Och hwad hade icke varit att befara wid utarbetandet af en förbättrad Choralbok, då redan den första, så enkla prosbiten war så uppsyld af misstag och felaktigheter! Och hwad hade man ej att wänta, då swärare saker, t. ex. affsändandet af gamla misbruk, nödwändiga afförningar af melodier o. s. w. skulle företagas?

HÄFFNER.

U t t ä n d s s e L i t e r a t u r . 1 8 1 2 .

Marburg. Uebersicht der neuesten Französischen Literatur nach der *Bibliographie de l'Empire Français*; herausgegeben von L. Wachler. 1:ö Hest. Vom Nov. 1811 bis Jun. 1812. 120 s. 8. — Fransiska regeringen beställte år 1811 att upprätta en fullständig förteckning af allt hwad som tryckes i Frankrike, för att i ett weckoblad utgifwas. Af denna Bibliographi är nämnda bok ett wäl ordnadtt sammandrag, och lemnar det re-

sultat, ett antalet af alla slags literära produkter i Frankrike är, jemförde med Tysslands, ungefär en tredjedel mindre. (Götting. gel. Anz. 1813. sid. 8).

Berlin. Lehrbuch der civilistischen Literaturgeschichte; vom Prof. Ritter Hugo in Göttingen. 427 s. 8. — Utgärd 6:te Bandet af samma Förf. Lehrbuch eines civilistischen Curfus.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 45.

Lördagen den 13 November

1813.

R e c e n s i o n e r :

Iduna. Sjunde Häftet. Sthm. 1813.
(Slut från N:o 42.)

8) Om Biarmaland (sid. 78, 173).
En förträfflig afhandling, utmärkt af ren och fördomsfrä edert för fornäldern, grundlig forskningsöfver och säkerhet i utförandet. De här anförda stäl för Biarmalands belägenhet under nuvarande Nyska wäldet, äro till en stor del icke nya, och den aktningssvärde Förf. har icke underlåtit att på flera ställen (t. ex. sid. 82, 163, 173) angifwa sina källor; de äro här blott genom inwertes jemförelse satta i klarare ljus, och fast grundade genom ett närmare förbindande med de Nordiska fornhärdernas vittnesbörder. Och för att bringa dessa uppgifter i sammanställning med de nyare, har Förf. sid. 85 gifwit en lika så snillrik, som upplysande förklaring öfver det i Sagorna så ofta förekommande ordet *Nusturweg*: att det nemligen „war en allmän benämning, som utmärkte wisa orrens östliga läge, i förhål-

lande till det ställe, hwarifrån en resa skeet,“ och att det således icke war „ett namn, inkränkt till någon särskild ort, och den ensamt tillhörigt.“ — Utan denna förklaring blefwe det wäl ock alltid ömsjligt, att så harmoni mellan de gamla Sägnera.

Förf:s resultater äro, som sagdt är, wäl alldeles grundwisa, och blifwa det så mycket mer, som de i wisa afseenden äfwen öfwersensstämma med de strödda Indiska urkunder och af dem gifna anledningar, hwilka hittills bland oss blifwit bekanta. Skandinaviens bebyggande af Hindostanska utwandrare, ödr icke längre kunna särtas i twifwel *); och derföre torde man med stäl ibland deras stamsäder så söka de förklaringar, som wäro inhemska häfder ej meddela. För att wisa

*) Wid tillfälle torde Rec. i en mera utförd uppsats, än den i Polykem gifna första wiken, kunna framställa de sammansättninggar, som finnas mellan de Nordiska och Indiska urkunderna; hwilka, ju längre man tränger in i dessa senare, blifwa mer i daggen fallande.

huruvida i närvarande ämne något kan vinnas genom österländskt ljus, må det tillätas Rec. att här begå en liten episodisk utsväffning.

Alla Indiska urkunder lära oss, att deras äldste Heroer ansågo såsom sin högsta pligt att bekämpa en art onda väsenden, fulla med list och trollkonster, hvilka de kallade Dewtas, Deiotas *) eller Djatyan; dessa hade sitt stambäll i Swerga, omkring berget Meru. Då nu Buddha (Odin) med sin coloni nalkades den Skandinaviska halfön, och stötte här på ett med jern- och kopparsmide sysselsatt, men fördrifft grymt och listigt folk, trodde de sig i det samma se sina gamla arffjender, så mycket hellre som de funno det tillbedja Lustens Herre, Sjma **) — Indra, föreståndaren för alla Dewtas — och Somala, — Djam eller Jama, öddens Genius †). Att Somala såsom gudomlighet hade denna betydelse, bewisas deraf, att man kring Somalas bild nedgrof asedna, med deras egendom (sid. 120), äfvensom af de öfriga wid dess dyrkan brukliga grymma ceremonier (sid. 147). Af detta låter lätt förklara sig det hat, som Asarne buro mot dessa Nordens äldre invånare, hvilka de sökte att allt längre och längre undantränga. Dersöre härja de Asarnes afkomlingar nästan beständigt de

*) Se Mythologie des Indous. T. II. c. 12 & 13. p. 259-262.

**) Porthan, Witterh. Hist. och Antiqu. Acad. Handl. 4 Del. s. 22.

†) Görrés, Asiat. Mythengesch. 1:1 Th. s. 88. Märkwärdigt är det äfwen, att Brahminerne, för att utmärka vegetation-beröswade snöberg, använda ordet Himala. Görrés, l. c. 1:1 Th. s. 37.

ras länder; men nedfätte sig nästan afbrigder, eller byggde der några borgar, såsom annorstädes. De benämde också dessa sina fiender (med någon förändring från Djatyan) Jotar, af Jotna, styrka *). Under Skandinavernes hat mot dessa Jotar, drefwas de åt flera håll för att uppsöka och förfölja alla utgreningar af denna fiendeliga stam. Under sådana resor antråffade de ett folk, som beskriwes såsom det värsta af alla Jotar; de kallade det Viarmer. Till detta namn har man länge trott sig icke finna något spår af anledning i Skandinaviska; hwadan också Duråus sökt att härleda det från det Jotunheimiska, d. å. Finsta (sid. 91, 94) ordet Warama, hwilken etymologi wår auktor icke nekar sitt bifall (sid. 97, 169). Men då folket sjelft ej om sig nyttjade denna benämning, utan kallade sig

*) Se Alex. Dow, Concern. the relig. and philosophy of the Hindoos. p. XLI. — Märkwärdigt säga äfwen Indianernes berättelser, att Dewtas egentligen stridde med bäga — se här om Duschmantas strid med Dewtas, i Sakontala — och Ginnarnes förnämsta anfällswapen war i gamla tider bägan, som de kallade: Joutzi. Porthan, l. c. s. 26. — Man må ej invända, att Indianernes Swerga, med dess invånare Dewtas eller Djatyan, war ett andeligt rike och dese andeliga wareser; ty af WdluSpa se wi äfwen, att enligt den äldsta Nordiska föreställningen woro och Jotarne ett slags skadeandar; och Jotunheim (de onda, starka andarnes werld) fick först ett motsvarande jordiskt land, när man i Skandinavien fann med sina föreställningar entliga, med trollkonster och sinde de sysselsatta, starka menmiskor. Att smide synes wara Ginnarnes enda ursprungliga handwerk, wisar Porthan, l. c. s. 25.

Romi (sid. 114), har namnet Biarmier naturligtvis gifvits dem af deras Skandinaviska fiender, i hvilkas urkunder det förekommer. Då nu det icke är troligt, att dessa till denna namngifning skulle mera, än wid andra länders benämning (t. ex. Garbariske, Helluland, Gränlands obygder m. fl.) hafwa lämnat anledning ur ett annat, dem fiendeligt språk: så är väl denna anledning att söka i Asamålet, eller dess moder, Hindostaniskan. Vi söka den också icke förgäfvets i Sanskritspråket; vi finna den i ordet Wara (hwadan Waruna, Iswara, straffets och hämdens †) Gud), som betyder gräslig, förstörande kraft: och är radix till det Isländska ueorr och Orkiska *agn*, (hwadan *agns*, ursprungligen den förderfwande); vidare till det AngloSaxonska War, krig, och dess afkomlingar Wareg och Waring, krigare. Således bewisas af detta namns ungefär lika betydelse med det af Jotna, Biarmernes stam-gemenskap med Finnarne; hvilken ån mera bestrykes genom Saxos tradition om Euso, Finmars och Biarmers Konung (sid. 115), som är samma namn med Eusha, hwilket Indianerne tillade de onda Djatyans gemensamme Chef *); och genom deras öfwerensstämmande dyrkan af Jomala. Den omständigheten torde ej heller böra öfwersees, att i Bendidad Sade (Fargard. I.), då de af Ormuzd skapade länder uppräknas, nämnes äfwen ett stort landskap, kalladt Werene ††), beläget i gränskapet af Caspiska hafvet, Hapte Heando (Sju-Judien) och det stora Menghesiao (Niddars

†) W. Jones Works. Vol. I. p. 255.

*) Ödres, Asiat. Mythengesch. 1:2 Th. s. 89.

††) Zend-Avesta, trad. p. Anquetil du Perron, Paris 1771. Tom. I. p. 269, 270.

landet = Misaland? — eller Suithiod hinn mikla, af Isländska ordet Sveit, ridande tropp, och iod — iao — land?) Men den förmodan, att Jomala skulle vara identisk med Thor (Indianernes Hara, den förstörande och upplifwande Eidsprincipen, och Asyrernes Krigsgud *) Thurus) och denne senare ursprungligen såväl en Finske gudomlighet som benämning (sid. 110), — måste Nec. rakt motsäga. Vi weta nemligen, att liksom Hara beständigt förföljde de onda Dewtas och i allmänhet allt ondt, så war Thor äfwen Jotarnes oafwärlige fiende, dem han ständigt sökte med sin allkroßande hammar; och det är ej troligt, ej med andra folkslags bruk öfwerensstämmande, att de skulle dyrkat en dem så owänlig gudamakr. Nec. tror dertill — och förmodligen lär detta genom nogare forskningar bekräftas — att de folkslag af Finska stammen, bland hwilka man träffar anledningår till bekantskap med Thor, mottagit detta begrepp, så som föremål för deras fruktan och bäsowan, från sina beständiga och segerrika fiender, de Skandinaviske Asarne. Så är äminstone uppenbart förhållandet med Estherne på Ösel, och deras Tawapilla (sid. 111). Men om wi antaga Lagerbringis uppgift — och sållan finner man skäl att motsäga denne strängt granskande och skarpsynte häfdeforskare —, att Thors dyrkan varit äldre i Norden än Ödnis: så behöfwa wi ej dertill anse Thor för en Jotegud. Ty wi känna, att något öfwer hundra år före Buddha, sökte hielten Skanda berget Meru, uppstäckte det i Norden, i ett land som han efter sig kallade Skandaya (Skandas ö, liksom Malaya, Malas ö); och lemnade

*) Ödres, 1, c. s. 271, efter Cedrenus.

der efter sig colonister, då han återgick till fädernesbygden. Vid Skandas tid hade således ingen Buddhism ännu uppkommit, den Brahminska läran bestod ännu så remligen i sin renhet, ehuru då redan Schiwismen, Schiwans eller Haras högsta dyrkan, började blifwa den öfwerwägonde. Dessa deras samtids begrepp bibehöllos otwifwelaktigt af de i Norden bosatte Skandas kamrater, äfwen i deras nya fädernesland. Och dertföre se wi, af den så högst märkwärdiga inledningen till Prosaiska Eddan, att då Gylfe sökte, i dess första hembygd, Österlandets wisdom, — frågade han till en början lika så litet efter Odin, som Buddha fann för godt att genast presentera sig under detta namn såsom en öfwer gud; han talade i stället först om Allfader (Alfathar), Harian o. s. w. — Nec. hoppas, att dessa anmärkingar skola hos läsarn widare bestyrka huswuduppgifterna i närwarande afhandling. Han tror att historisk wißhet grundas i desto högre mån, som flerartade häfder i huswud:omständigheterna öfwerensstämma, och har i detta afseende anställt sin jemsörelse.

Sid. 82 säger Förf., sedan han talat om de Isländska Sagornas historiska trovärdighet: „Sanningen, äfwen då den skymmes af diktade tilläpser, ligger troligtwis till grund för hwad Sagorna omtala.“ — Denna sats, i allmänhet sann, tror Nec. här wara för widsträckt uppställd. Då Isländarne, under sin literaturs gyllene period, i så hög grad lifwades af tidens romantiska finnesöfverfattning, kan man redan på förhand förutlåta, att detta sniltrika folk någons gång gaf sin uppfinningsgäfswa fritt spelrum i rentaf, så till anledning som ämne och behandling, diktade berättelser: om wi än ej ägde qwar — hwad wi dock äga —

dylika bestämde romantiska Sagor. — Sid. 87 heter det: „Antage wi att Herrauds och Woses Saga wore skrifwen af någon Isländare“ m. m. Det är wäl ingen twifwel underkastadt. Troligtwis ligger en tradition från de tappre Stallbrödernes fosterland till grund för densamma; men hela maneret i behandlingen wisar tydligt, att denna tradition enligt Isländska smaken blifwit romantiserad. Den råder sig äfwen att wara uppskrifwen af en Christen; och wi weta, huru de Christna prästerne, genast efter religionsförändringen, ifrade att utrota från det egentliga Skandinavien de gamla hägkomsterna och hedniska traditionerna; hwilka således, landsflyktiga från moderlandet, råddade sig undan på Island, der lyckligare omständigheter gjorde det omöjligt att qwäswa dem. Här af förklarar de från Sturlesons säkrare historiska uppgifter så widt oflägsna berättelser om de äldsta tiderna, som läsas i Danmarks och Swensmarks Rimkrönikor. Dessutom blir det alltid ett för Sagornas Isländska ursprung — NB. i deras närwarande gestalt — starkt talande skäl, att Manuskrifterna äro igenfunna på denna ö. — Vid sid. 101 förundrar sig Nec., hwi antog ej anmärkt, att Holmogorod ej är annat än ett Ryskt corrumperadt uttal af den gamla Skandinaviska benämningen Holmgård, Ryglands eller Gardarikes huswudstod (sid. 153). Kanste han tyckt, att denna anmärkning påtagligt erbjuder sig sjelf åt hwar eftertänksam läsare. — Sid. 106 uppgifwer Förf. att Finnarne sjelfwe kalla sitt land Suomo; men ehuru ofta denna uppgift är gjord, är den dock falsk. Det heter nemligen Suomi eller Suomea och dermed är namnets härledning från Suo, träsk och maan, land, fastad öfwer

ända. Ty det är alldeles emot Finnska språkets natur, att af Suomaa, skulle kunna blifwa Sus memaa; hwardan också Porthanrens af förklarar denna derivation för en orimlig gifning *). Han framställer i stället den meningen, att det helt enkelt kommer af ordet Suomi, land, som med någon uttalsförändring igenfinnes i alla Finnska dialekter; t. ex. Sabme på Lappiska, Sem på Lettiska o. s. w. Men då äfwen maa betyder land, så har denna härledning, i anseende till sammansättningen Suome maa (land-land?), och sina svårigheter. — Sid. 110 har Förf. förkastat Schönings förslagsmening, att namnet Vermilani, hos Adam från Brehmen, skulle umärka Biarmolands invånare; och hårt skola med Nec. väl alla läsare instämma. Detta ord är ju uppenbarligen en corruption i stället för Vermelandi, Vermelands-boar? — Att man alldeles icke kan trygga sig wid uppgifterna i Surlaugers Saga, inhämtas deraf, att der nämnes en Trondhemsk eller Norrsk Konung, Harald Gullmund (sid. 125), som skulle varit samtidigt med Yngue Frey. Men detta håller ej streck, ty den förste Norriska Regent som härderna nämna, är Gudlang; som styrde Trönderne, wid samma tid, som Torund regerade i Upsala och Frode hin Fräkne på Ledre †). Väl säger Sturleson, att Oden hade en son, Seming, från hvilken Norrrikes Konungar härstamma; men icke kallar han honom Norrrikes Konung, och icke nämner han nå-

*) Witterh. Hist. och Antiqu. Acad. Handl. 4 Del. s. 44. Jfr. Finland, af Rüb. 2 Del. s. 1.

†) Se Schönings Stamtafla, framför hans upplaga af Heims Ringla.

gon af hans närmaste afkomlingar. — Eburna unga, äro i wisa hänfigter så ålderdomslemningar så anmärkningsvärda, som Ni men om Carl och Gryn, hvilka hit tills endast af Björner blifwit utgifna, efter ett då i Antiquitets-Collegium befinnigt, men nu förloradt (!!) Manuskrift. I anseende till versbyggnaden särskiljer sig denna sång ganska betydligt från de flesta andra äldre qwäden, och hänwisar dermed på en annan uppkomst-tid. Förf. antager 1400 talet såsom denna (sid. 129); och wiser der ätminstone, att wi ej kunna anse den vara äldre. Sant är det väl, att wi redan fring Harald Hårfagers tid finna spår efter qwäden med stafwelse-rim, eller så kallade Nunhendachatur; men dessa versarörer woro af en hel annan beskaffenhet. De så kallade Rimur skilja sig från Nunhenda derigenom, att de förre omwexla ordentligt med qwinliga och manliga rim, hwaremot de senare aldrig hafwa rim mer än af det ena slaget. Ännu i Hattalykil, eller den så kallade clavis metrica *), som ärföljer den prosaiska Eddan, och i hvilken Jölandskke Lagmannen Hauk — som dog år 1336 — anses hafwa mycken del, — finnes intet spår till några Rimur: hwaraf Suhm tagit sig anledning, att icke anse deras uppkomst böra sökas förr än med 1400 talets början. Och det är så mycket mera skäl att antaga denna mening, som Tysörne, under Minnesångarnes första period, ännu icke hade bruket af omwexlande manliga och qwinliga rim, allmänt och bestämdt. Under 1400 talet uppkommo i Norden de så kallade

*) Den delen af Edda, som i Upsala-Codex kallas Liodsgreinir och i den Kongl. Swenska, Skaldskaparbätter.

Folkvisorna: men i ingen af dem finna vi en så konstrik, så artistiskt utbildad rytm, som i detta qvåde. Den består ej allenast af fyrradiga stropher, med åtta stafwesser i hwar rad, den första och tredje raden med manliga, den andra och fjärde med qwintliga rim; utan äfwen af en art nio-stafwiga, blott med manliga rim försedd knittelvers, och slutligen en af tre-radiga stropher sammansatt qwintlig rimvers, af hvilken första raden har tolf, de andra twenne åtta stafwesser, men alla tre gemensamma rim. En sådan versifikation kunde ej under rimets första period uppkomma, och vi igenfinna den ej heller i de öfriga äldre Rimur. — Har man icke något starkare skäl mot sansfärdigheten af Sagan om Halfdan Branasfostre, än den omständigheten att der „omtalas en Konung Erik i Myrskogård (Constantinopel)“ sid. 133, — så kan den väl bestå pröfningsgen. Erik är ju ej annat än ett slags Skandinavisk öfversättning af Andronikos? och vi weta, att trenne af det namnet regerade det Österländska Kejsardömet. — Samma anmärkning gäller wid Modesrachs uppräknig af Permiska eller Biarmiska regenterna före Ruriks tid (sid. 166, 167). Det är alldeles riktigt, att de icke kunde hafwa Christna namn före Christendomens antagande: men troligtwis äro de Tscherdynska alterna icke från dessa åldsta, utan från senare Christna tider; och hwem känner ej flera nationers sed, att efter sina bruk och wanor förändra wiså för dem swärsagda och betydelselösa namn? — Underlig är den uppgiften som meddelas (sid. 100), att det wäsende, som Permierne tillbede under namn af Solotta Babba, skulle vara en qwintlig gädomslighet. Antingen är i det fallet denna benämning gifwen af Ryssarne,

och öfwerwäsendets egentliga och Permiska namn är icke så; eller har en tillfällig likhet med ett Ryssk ord gifwit anledning till denna förklaring; ty vi weta, att det öfwerswäsende som af de hedniska Tartärer och Mogoler dyrkas, heter Babos, och är manligt. — Hvad stilen angår, är den lika kraftig och precis, som sjelfwa undersökningen är grundlig. Genom de intagna och så naist berättade urdiagen ur Sagorna, har det dogmatiska framställningsfättets wärliga ensformighet på det stikligaste wis blifwit varierad. — Innan vi lemna denna sakrika uppsats, må vi, i anledning af noten sid. 173, tillägga, att den af L. Halpap utgifna Hjalmar och Gramers Sags äkthet, hvilken af de kunnigaste Nordiska älderdomskännare på goda skäl blifwit nekad, nu nyligen af den lärde (men i Skandinaviskan wis icke ofelbart hemmastadde) J. Górrer, såsom obestridlig blifwit antagen. (Se Mythengeschichte der Asiatischen Welt. 2:8 Band. Sid. 573. Not. **).

9) Fornlemningar (sid. 174-178). I Medelpad. Wid Hafs by, femåttondedes mil från Åttmars kyrka i Medelpad, gjordes den 25 Maj 1810, ett ganska märkwärdigt jordsynd, bestående af ett med brända ben fylt mesingsfat, med en deröfwer stjelpt lerurna: hwilket med flera intressanta biomsständigheter enkelt, fore och utan allt anti-quariskt coquetteri beskrifwes. — I Östergötland, och Ndre Härad på Torpön. Emedan denna ö är, isynnerhet wid sjösidan, full med stora stenar, slutar Górr. att dessa stenar äro fornlemningar; och emedan man från ett berg har en sållsynt (?) utsigt, will han förmoda att här kunnat vara någon ättestupa. En i jorden funnen mesingssporre, anser han äfwen för en lemning

efter Dockesjden. — Detta häfte är försedt med en Notplanch, som innes håller musik till den sid. 76 införda Krigs-sången.

Ungefär wid samma tid som detta sjerde häfte, utkom äfwen en ny upplaga af det första: försedd med twenne Notplancher, innehållande musik till Romanserna Manhem och Wikingen. Denna upplaga är föröfrigt alldeles lika med den förra of år 1811, som blef så grundligt recenserad i Tidskriften Phosphoros för 1811, (sid. 177-184). Rec. kan ej underlåta att betyga sin sågnad öfwer det i vårt sådernesland nästan oerhödda phenomet, att en ypperlig bok upplefwer en ny edition. Då första häftet hafte en så rask afgang, kan man hoppas att de andra ej hafte det mindre, och att också af dem snart en ny upplaga skall behöfwas. Säkert är äminstone, att de alla i lika grad, fast i olika afjenden, förtjena allmänhetens deltagande wålwilja. Wäberligen behåller det första häftet, i poetisk hänfigt, företrädet genom mängden af wackra skaldestycken *). Deremot äro, i fornsforskning och upplifwande af fornidens måsterwerk, det tredje och sjerde isynnerhet wårda en tacksam uppmärksamhet. Och det andra häftet framglänjer genom den wigtiga och genialiska afhandlingen: Om Historien och dess förhållande till Religion, Saga och Mythologi: en filosofisk skrift af högt wårde, hwilken wi önska så se fulländad i nästkommande del.

*) Swarmed naturligtwis icke nekas det stora wårdet af ättilliga i de andra häften befinnliga poemer.

Anonyma Bref, hörande till den Hemliga Krönikan om Napoleon och hans hof. Öfversättning. Första Häftet. 76 sid. 12:o. Schm. 1813.

Deßa bref, som till antalet, förestållas wara skrifna af en i Paris lefwande Fransos, till en Engelsk Lord, utan fruktan för den (sid. 47-56) såsom förfärlig beskriwa hemliga Spionerings-polisen. — Till en början försäkrar auktor (sid. 5) det wara alldeles falskt „att Napoleon regerar selt, eller fast mera tyranniserar efter sin egen allsmågtiga wilja, sitt lygne eller intresse.“ Swertom! Han ryckes beständigt hit och dit af slägesförbindelser, bestämmes af gamla connexioner och ledes af favoriter. De sder nämsta och mest werkande af deßa äro Duroc (sid. 6-15), Murat (sid. 30), Fouché (sid. 36-39), och Talleyrand (sid. 39-40), af hwilka de twenne sista tecknas såsom de förfärligaste wilddjur till bos war, som någonsin burit menfelig skynad. Den förre, eller Fouché, hwilken Förf. (sid. 36) angifwer som sin speciella owån, karakteriseras, s. s., med deßa ord: „Det är mycket swårare att nämna en förbrytelse, som han icke skulle hafwa begått, än att upptäcka en god eller rättwis handling, som han någonsin skulle hafwa verkställt. Han är en så notorisk bok, att till och med det reanummerade nationalconventet måste förskjuta honom från sin gemenskap; och äfwen sedan den tid, då han blef minister, har det icke gifwits någon ut mitt förnedrade sådernesland, som warit elak nog, att wilja bemantla hans fordna grymheter, ännu mindre att förswara dem.“ — Och hwad dennes medbroder i „den werksamma, hemliga Polisen“

Talleyrand angår, tillsefves honom återupprättandet af „torturer och förbättrade pinbänkar,“ och äro „de så kallade Oubliettes (under Templet och de flesta andra sängelser uppräfsda grifter eller grafvar) verk af hans helvetiska uppfinningsanda“ (sid. 39). Derrföre skall också Napoleon hafwa, engång, till dessa båda böddlar vitrat sig (sid. 53): „I åren begge två stora skälmar; jag vet blott icke, hwem af er är den största.“ — Förf. angifwer att antalet af ordentliga polis-spioner, i Paris ensamt, stiger till 100,000, hwartill måste läggas alla de personer, hvilka efter lagen äro förbundna att hos polisen utlösa frihetsbref till driftwande af sin näring, och hvilka wid detta tillfälle måste sjelfwa inskrifwa sig i spion-listan och ofslägga hemliga rapportörs-beden. „Äfwen glädjensmyserna, som öfwerallt i landet befinna sig i nödwändighet att lösa ordentliga frihetsbref, äro förbundna, att tid efter annan afgifwa berättelse till närmaste polis-commissarius, hwad de hos sina kunder förspörja eller sjelfwa weta. Mängden af olyck-

liga qwinöpersoner af detta slag, som under år XII, ifrån September 1803 till September 1804, hade löst frihetsbref, gick, efter officiell kungörelse derom, upp till 220,000, af hvilka 40,000 blefwo brukade wid arméerna“ (sid. 51). Man får äfwen en remligen utförlig berättelse om organisationen och de förwärande verkningarna af dessa spioner. Dock skyddar icke detta medel mot möjligheten att bli bedragen. Utan att weta derom, hade Napoleon antagit en wif Ducroux att spionera på Fouché, som denne besoldade, i samma ändamål, vis a vis Napoleon. Då Ducroux en dag skulle till Kejsaren afgifwa en berättelse om Fouché, mistog han sig, och framgaf i stället den han uppsatt för Ministern om Buonaparte sjelf. Denne fick således läsa: „I går, omkring kl. 9, spelte Kejsaren fullständigt den urstignes röle; han swor, han stampade med fötterna, sparkade folk och röt som en ursinnig“ (sid. 54). Ducroux „fick betala sitt misstag på pinbänken“ (sid. 56).

(Rec. af de följ. Häftnen framdeles.)

Utländsk Litteratur. 1812.

Leipz. Symbolik und Mythologie der alten Völker, besonders der Griechen; von Fr. Creuzer. 3:re Band. 1 Abth., mit zwey Kupf. 674 s. 8. — Ett af de swåraste, ehuru hittills ej nog djupt idkade studier, är det af de gamles gudalära, till hwars filosofiska kännedom man genom detta verk gör ett wärtigt steg. Innehåller: Die Griechische Lehre von den Heroen und Dämonen; die Bacchischen Religionen und Mysserien, Pan und die

Musen, Ceres, Proserpina und die Eusefinen; ein Blick auf das Verhältnis des Heidenthums zur christlichen Religion. Twenne kopparstick upplysa boken, af hvilka ett innehåller några förf. nyligen bekanta vas-afbildningar, som hittills varit outgifna. — Nyligen är också sjerde (fjätte) Bandet utgifwet, i stället för den löswade 2:dra Afdeln. af 3:dje Bandet.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 46.

Lördagen den 20 November

1813.

R e c e n s i o n e r :

Jungfrun af Orleans. En Romantisk Tragedi af Schiller. Öfversättning af B. J. Törneblad. Schm. 1813. 130 sid. 8:o.

I den Orleanska Slökan, som allmänast kallas såsom kronan af den Schillerska Sångmän, äro alla sorgspelets elementer förenade: Religion, kärlek, heroism, fosterslands-entusiast. Johanna d'Arc's uppträde i historien är redan så herrligt, så underbart, att konstnären blott behöfde concentrera det faktiska, i en enda, mäktigt strålande brännpunkt. Detså har Sch., som öfverallt älskat att följa historiens spår, med undantag af slutet, nästan ingenting förändrat af krönikskrifwarens berättelser. Och huru detta ämne lyckats honom, derom kan ingen vara okunnig, som gör det ringaste anspråk på bildning.

Så högt Nec. alltid önskar att se ett sådant mästerverk öfversattadt på vårt språk, och så stora de förhoppningar äro woro, hvar

till Hr T:s tolkning af Don Carlos berättis gode, så måste han dock tillstå, att han ej utan fruktan tog närvarande bok i handen. Han skyndade att uppslå några lyriska ställen (t. ex. Johannes monologer i Prologen och 4. Akt. början), hvilka hittills blifwit anseddade för lika ödfversättliga som föna. Nec. har funnit att Hr T. med lika mycken lycka undvikit de twenne klipporna: brott mot urskriften, som äfwen i sina minsta drag borde efterhärmas, och mot modersmålet, hvilket Öfvers. med en beundransvärd snidighet lämpat efter den riket utbildade Tyskan. De med affigt rimmade jamberna äro ej allenast på lika sätt återgifna (fastän stundom ställda i en annan ordning), utan Hr T. har äfwen merendels förfäat (hvilket dock är så sällsynt), att, der någon makt ligger derpå, gifwa verserne den masculina eller feminina utgång, som uttryckets natur fordrar. Versifikationen är, liksom i originalet, fri *), sådan som det medgifwes en

*) Under denna kategori kunna dock ej följande jambes komma:

dikt, der ej formal-skönheten är den stråns
gast rådande, eller der kraften öfverväger
harmonien. De rimmade fianserna förtäda
en öfwiad versifikation.

Efterföljande anmärkingar böra ej anses
som en subtraktion af den tackfamma gård
wi hemburit Öfvers. Efter vår tanke lönar
det säga mödan att i detalj granska ett mis-
lyckade arbete: utan ju mera fulländadt ett
werk är, desto mer gläder man sig, ej blott
öfver herrligheten af det hela, utan öfver
förträffligheten af hvarje särskild del, och tadlar
de partier, hvilka konstnårens sista hand ännu
lemnat ofulländade. Rec. mislycker först
walet af Öfvers: upplaga, som synes vara
den lilla hand-editionen, i stället för den
som finnes uti den af Sch. sjelf utgifna:
Schillers Theater. Öfvers. kan ej förbå-
ra bristande tillgång derpå, då Upsala-upp-
lagan derefter är aftryckt, om ej med lika
så wacker typographi, äminstone med mer
correction än originalet sjelf. Sålledes äro
scen-afdelningarna i svenska öfversättningen
icke allenast ofta olika, utan äfwen några verser
här och der äro utslutna, äro tillagda. Endast
på ett ställe har öfversättningen deriges-
nom wunnit, sid. 130:

„Hon håller Gudafonen wid sitt bröst,
Hon leende sin famn emot mig sträcker.“

Både Cottas och Upsala-editionen ha:

Die Arme streckt sie mir entgegen.

Metern har här, förmodligen genom tryck-
fel, blifwit stumpad: Rec. har ej den lilla
upplagan till hands, men erinrar sig, att
der läses: . . . streckt sie lächelnd mir
entgegen. — Sid. 1: Grymma moder

„Högga Jungfey, mäktig ting du werkar
genom mig.“ sid. 57.

„Midt i Frankrike står“ o. s. w. sid. 7.

(Kabenmutter). Uttrycket är för swagt.
— D. st. Närmre står Och närmre
hwälfwer sig förhårnings: röken (Nåher
stets Und näher m. m.) Öfvers. har i
höst läst febt. — Sid. 2: Wackra yngs-
ling (wackre!). — Sid. 3: Skarpa
blick (ernsten Blick). — Sid. 7:

Hon helt allen, den lejonhertade,
Med wårgen stridde, ryckte undan
lammet,

Swarmed han re'n i blodig hämd (im
blut'gen Kachen) drog bort.

— Sid. 11:

Swars hjerta ej på våra ord kan swara
(Dem unsre Worte nicht zum Herzen
tönen),

Kan han en far för sina söner wara.
Meningen är ofullkomligt gifwen. „Den
främmande kungen, som ej förstår inwä-
narnes språk, kan ej edras af sina barns
böner.“ — Sid. 12: Tar mot, läs här:
undfår. — D. st. Ty säker är den grunn-
den, som wi bygga (Denn sturmest
ist der Boden, den wir bauen. Bauen
beyder bruka). — D. st. Blommor
(Wiesen). I lam, förströdda (zer-
streut euch). — Sid. 15: Ej widden
urgör deras lugna rike. Meningen: ej
rymden begränsar m. m. — Sid. 17: Med
milda lynnen: Rec. hade satt: med sinrik
huldbet (mit zartem Sinne). — Sid. 18:
Kemort passar ej här. — S. s. Jemmer
må besinna, läs: behjerta. — Sid.
19: Skola, sammanhanget fordrar: Skulle. —
Sid. 20: Öfvers: verskyllnad: min enda
tröst, förtäder sig alltför synbart; äfwen som
sid. 71: som wålsigna Skulle. — D. st.
Du äro min; hvarför ej: Äro äro du
min? — Sid. 22: Min förwandt.
Ordet är ej godt. — D. st. Just nu ses

riddarn spänna (sprengen) upp på gården. — Sid. 24: Jag blir stum af harm (mich entrüstet es zu sagen). Ordet harm är för swagt. — Sid. 26: ett frankiskt rike, läs: det franska riket. — Sid. 33: Opp, läs: Upp! (age!). — S. f. Maktord, wänligen: maktspråk. — S. f. Hon tros af folket, icke adäquat med: Ihr glaubt das Volk. — Sid. 36: Och uti ekens flugga satt jag gerna Med mina får. Denna löslighet har ej urkriften. — S. 7: Och stor blir den, som här är profwad worden (Die hier gedienet, ist dort oben groß). — S. f. Solens, läs: solars. — S. f. Blott Gud allen kan slika under verka; hwarför ej: . . . kan verka slika under? En fråga, som på flera ställen kan göras, t. ex. sid. 47: Jag knapt har. — Sid. 38: brottsling, borde vara syndare. — Sid. 41: Om (wenn); måste heta: när. — D. st. J, som här jen landet (Ihr, die das Reich verwesen)! — Samma mistog återkommer sid. 44, der Reichsverweser tituleras Riksförordarn. — Sid. 42: Wårt ryktes graf; hellre: vår åras graf. — Sid. 43: Dieß Gespenst des Pöbels, detta pöbels spöke. — Sid. 46: Wi weta, att den trogna wännen wörda (akta)
Att fly den falska, är ett klokhetsbud.
(Wir wissen den getreuen Freund zu ehren,
Dem Falschen wehren ist der Klugheit Pflicht).

Äfwen rimmet ehren, wehren, har gått förloradt. — Sid. 46: Långt är min affigt ifrån frid med Dauphin; hwarför ej: . . . stild från . . . ? — S. f. Denna rits? — S. f. falla både Taibot och

Hert. af Burgund Isabella: Min drotsning; i Toskan: Die Königinn och Masdame. Distinctionen är ej utan affigt. — Sid. 48: Förbannad jag, om nänsin han förlåtes. Drydligt. — Sid. 49: må, läs: får. — Sid. 59: Anda (öfwer alle) läs merendels ande. — Sid. 74: försädlad, bör vara: adel. — Sid. 81: Der Tag ist unser; hwarföre: Segern är i våra händer? — Sid. 85: Tartaren, os passande i jungfruns mun. — Sid. 89-91: Johannis monolog är förträffligt återgifwen: blott dessa twenne rader skulle kanhända vara att tabla:

Måste öfwer mig bestämmas
Denna fruktanswärda lott?
(Müßtest du ihn auf mich laden,
Diesen furchtbaren Beruf). —

Sid. 95: heligdom, tryckfel för helgedom. — Sid. 104: besinnar sig, läs: sansar sig. — Sid. 106: Guds rättwisa (Gottes Gericht); hellre: Herrans dom. — S. f. (Du tror) . . . att Herren uti Himlen genom En ringa piga uppenbarar sig. Läser i Swenskan mindre behagligt. — S. f.:

Låt se, om hon jemwäl inför sin far
Den djerwa lögnens gyckelspel för
swarar (behauptet)?

— Sid. 124: swåra kedjor (schwere Ketten): tunga kedjor. — Sid. 130: lätt wint (Leisen Wint).

Kanske alltför ofta har Öfwers. betjent sig af de poetiska tryckerna: utur, uti, es mot, ifrån; merendels med falsk trohaisf accent. Deremot förstår man ej, hwarföre Öfwers. kallar Isabeau Isabella, eller hwarföre han upptagit en mängd franska uttryck, äfwen der metern ej hindrat de ädlare inländska, t. ex. intresse (sid. 47),

chefen, generaler (aldrig fältherre); men ofta ändwifit de mer eller mindre karakteristiska, t. ex. Sire, Madame o. s. w. Vid förordningen få ej Magistratspersonerna gå i rober, utan i talarer (sid. 98). Verdmwårde är äfwen Siversis försök att införa apostrophen, t. ex. Skull, Frankrik, (sid. 65) o. s. w. Det war också billigt att Siversis äntligen afhögg ett ord, som, likt den goda knuten, så ofta markerat honom genom sin jamben morspänstiga natur.

Geometri, på ett alldeles nytt sätt betraktad. Första och Andra Försöket. Schm. 1802, Tredje Försöket. Schm. 1812.

För att gifwa läsaren ett begrepp om detta nya sätt, wilje wi anföra några af de första propositionerna:

1. Propositionen. Punkt är det första och sista af all storlek.

Motsvarighet. Lifwet är det första och sista af all kraft.

3. Propos. En linea kan antingen wara rät eller krokig.

Motsw. Ett begär kan antingen wara till det rätta, eller till det dygdiga.

7. Propos. När råta linier räkas, blifwa deraf vinklar.

Motsw. När begär till det rätta underseka hwarandra, blir deraf bewis.

8. Propos. En vinkel kan wara antingen spetsig, eller rät, eller trubbig.

Motsw. Ett bewis kan wara antingen minnets, eller förståndets, eller känslans.

13. Propos. Alla vinklar omkring punkt

ten äro, tillsammanstagna, lika stora med 4 råta vinklar.

Motsw. Alla bewis för lifwet, tillsammanstagna, kunna icke wara mer eller mindre kraftiga, än förståndsbewis för lifwets alla fyra tidskiften.

18. Propos. Det gifwes icke mer än två hufwudfigurer: triangeln och cirkeln.

Motsw. Det gifwes icke mer än två hufwudsakliga öfvertygelse för tanken: öfvertygelse om rätt för tanken, och öfvertygelse om dygd för tanken.

22. Propos. En triangel kan innehållas af en trubbig vinkel, och twenne spetsiga.

Motsw. Rätt för tanken kan uppkomma af ett bewis för känslan, och af dermed förenade twenne erfarenhets eller minnets bewis.

25. Propos. En triangel innesattar mindre spatium eller area, än någon annan figur kan innehålla.

Motsw. Tanken om rätt innebar mindre verksamhet, än någon annan öfvertygelse i tankan, hårrörande af begär till rätt, kan åstadkomma.

Förf. kallar detta en besynnerlig och märkwärdig harmoni. Nec. å sin sida kan omöjligan finna annat än att den öfwerensstämmelse, som Förf. trott sig finna, är högst tillfällig, och förisenar på intet sätt namn af harmoni. Nec. will likwäl icke neka, att flera af Förf:s Motsvarigheter äro stanniska, och kanhända träffande; men i Nec:s tanka är detta nya betraktningssätt öfwerhufwud ortigt till sin grund. Förf. har säkert en dunkel aning om att allt bör stå med hwart annat i en fullkomlig harmoni, eller som Förf. snarare torde förstålla sig, bör wara i Correspondance med hwart annat; och i följe häraf, utan kunskap om grunden, willworen

och gränforna för denna, går Förf. löst på, och sammanblandar, för att etablera en missförstådd correspondance, föremål, lika oförenliga som olja och watten. Det är wisserligen sant, att en sann motsvarighet gifwes mellan alla delar af det hela. Så t. ex. är det högre och lägre i allmänhet i fullkomlig correspondance, derigenom att det högre innefattar och förklarar det lägre, det lägre återigen i sig återbildar och uttrycker det högre, utan att berföre någontdera upphäwes, såsom sådant. Men deremot, sammandröer man begge, gör man det ena lika med det andra, det låga högt och det höga lågt, så förstår man ju hwad man wille upprätta. — Af denna beskaffenshet är verkligen Förf:s mistag. Han anser Geometrien såsom en ren formlära i allmänhet, och efter denna måste allt låta pågå sig. Nu, som man wet, äger Geometriens tillämpning sin fulla riktighet på den graden af universum, der det föreställer sig blott såsom fyllde rum, såsom materia i allmänhet. Ej berföre att materien, som man behagar tro, är så påfäst att han kan antaga hwad form man erbjuder henne: utan twertom berföre att Geometrien, såsom konstruktion af det rena rummets förhållanden, är materiens egentliga form. Man öfwerthgar sig lätt härom, då man betraktar KrySTALLISATIONERNA. Hwarje krySTALLISERAD kropp kan sägas wara en fyllt geometrisk figur. Utan att nämna något om det regelbundna förhållande, som råjer sig i de stora bergens danande, hwilket nogsame wisar att jorden sjelf är en krySTALLISATION, som följer ännu ouredda geometriska lagar. Geometriens ande herrskar öfwerallt i den allmänna (så kallade oorganiserade) materiens rike. Betraktar man återigen universum på en

högre grad eller såsom en organiserad werld, så lærer sjelfwa erfarenheten, att det geometriska förhållandet försvinner i samma grad, som det organiska blir werkligt. Här synes en högre själ bemäktiga sig materien, liksom för att återlösa och befria henne från sina bojor. Hon antager en helt annan karakter, blir en mer och mer lefwande bild af en själ, som deruti är genomskinlig. Men derigenom försvinner också hennes förra form, och Geometriens tillämpning har redan här sitt slut. Ännu mera skall originiteten af denna tillämpning wisa sig i tredje graden af universum, der det är intelligens. Ty i hwarje af des produkter äro form och materia så innerligt sammanwäpta, att den ena är helt och hållet detsamma med den andra. Att här applicera en främmande form, är att förneka des egen, sonna och lefwande; men då denna återigen förnekas, förnekas äfwen sjelfwa des wäsende (materia). Man dödar således en lefwande kropp, och upprättar ett — benrangel.

Af det anförda tror Rec. sig hafwa klart wisar huru orätt det är, att sammanpara winklar, tankar, sanningar, linier, dygder, addition, wänskap, multiplikation, kärlek m. m. eller som Förf. sjelf kallar det: tillämpa Geometrien på människans högre förmodgenheter.

Derutom har Förf. mycket mistagit sig, då han tror att wettenskapernas förädlade riktning härdrö från deras födres tillämpning på hwarandra. Ingen wettenskap kan tillämpas på en annan. Hwar och en bär inom sig sjelf wara ett fluter och sjelfständigt helt. Är den ej genom sig sjelf sann och wyrtig, mycket mindre blir den det genom tillämpning. Detta gäller isynnerhet om Mathematiken. Ingen har blifwit mera

tillämpad, men också har ingen mera förlorat. Det gifves knappast något handwerk, hwartill den ej blifwit applicerad. Och detta har nu gått så långt, att man wänstigen tror, att den ej duger till annat. Denna wettenskap, hwilken likwäl Pythagoras och Plato, dessa Konungar bland de wise, dyrkade som den högsta, som sjelfwa wisshetens källa, och af hwilken de redan på sin tid warnade från all tillämpning, såsom skadlig och ohelgande! Hwad! om den nyare mathesens mest lysande lärar, till sin grund werkliken icke hwila på annat, än missförstånd och willfarelse? Så äfwen tyrligt och hårde detta yttrande låter, så är det likwäl sant. Ingenstädes wisar sig det reflekterande förståndets transcendentia rigning och tygellösa utswäfningar tydligare, än i vår närwarande Mathematik; och denna är det mest fullständiga uttrycket af tidens wettenskapliga utveckling. (Hwad Geometrien åter beträffar, så är den icke nyare tidens produkt, utan står twertom såsom ett ännu oföklaradt fragment från en werld, som redan gått under). Detta ombudsme är icke så nytt. Nedan Leibniz yttrede betänklighet och twiswel om det nu så allmänt antagna Decimal-systemet *). Många efter honom hafwa funnit des originitet; dock, påstå de, det medförer så stora fördelar, och derföre upposfrades det sanna, för winsten af en skenfager nytta. Men, betänk, om någon framträdde och grundligt wisfode, att denna beprisade nytta både för wettenskapen och de tillämpade före-

*) I allmänhet är approximations-begreppet lika originitet i mathematiken, som begreppet om dygd, såsom ett oupphörligt sträfwande till fullkomlig sedlighet, är originitet i moralen.

målen, är deras största skada och förders; att nyare mathematiken är lika mycket på afwäg, och har lika litet wettenskaplig halt, som de öfriga delar af wetandet: borde man hata denne, för det han röjde sakens sanna beskaffenhet, eller borde man icke swarare i honom wälsigna en hämnare, som trädde in i wettenskapens wanhelgade tempel, förjagade de mökret, och tände nya ljus i de nerbrunna kronor?

Äger dersöre Förf. ett werkligt nit för Geometriens nytta, så skulle Nec. råda honom, att i stället för denna obestämda och hållningslösa tillämpnings-äfwer, wända sin uppmärksamhet inom mathematiken sjelf, och utforska den förlorade harmonien mellan des delar. Så t. ex. kan Förf. aldrig önska sig något widsträcktare fält för sin betraktningsförmåga, än att återuppbygga grunden till, och således tillägga de stridigheter och contradictioner, som förete sig mellan Geometrien och Analysen (Arithmetiken).

Förf:s reflexioner om winklens förhållande i naturen kunna sägas wara artiga nog, men äfwen här äro resultaterna lika wacklande och tillfälliga, som premisserna äro obestämda. En omständighet, som ensam för sig sjelf wisar att Förf:s försarande är originitet. Ty en tillämpning, som icke omedelbart och nödwändigst följer af sin grund, är, blott dersöre, falsk. Så t. ex. säger Förf. på ett ställe: man träffar uti naturen oftare den krokiga linien än den räta. Här af drager han den första slutsatsen: att det böjliga wälgörandet mera ingår i naturens plan, än sträfwade rättheten. Sedan den andra: Dieu t'a fait pour l'aïmer, et non pour le comprendre; och strax utropar han med förundran: Swem skulle tro att Geometrien kunde tjens

till så nyttiga reflexioner? Man bör afhålla sig från att le åt Förf:s lösliga förundran, ty han röjer föröfrigt mycken onspråkslöshet, och väntar sig dertill med skäl öfverseende läsare.

ARRH — S.

Nåd till unga Matambdrar, huru man i dyra tider hushållar för godt köp. Öfversättning. Upsala 1813. 119 sid. 8:o.

Antingen har kok- och hushållskonsten i vårt fädernesland uppnått en högre höjd än i Tyckland, eller också är det ståtliga videtur ut Genassche Allg. Lit. Zeit., som Öfvers. låtit trycka för sin bok, nog öfverdrifvet. Förmodligen skola ej många af våra hushållsdrar lära synnerligt af dessa blad. S. ex. sid. 47 uppmuntras hvarje omtänksam hushållsmoder „att inköpa hela sitt smörbehof när det kostar minst.“ Men måne denna regel ej gälla om alla behof, och i sig sjelf är så simpel, att den utan undervisning utdföras af hvar och en, som blott har det dertill nödiga willkoret — medel i händerna? Ej obekant är också den underrättelsen, sid. 118, att sågspån och halm kunna användas att eida med till kokning; att bereda stärkelse af potates (sid. 109, 110); ja! att af ormbunkaska kan beredas ett slags såpa eller tvål, är för de flesta landbeor ingenting nytt; men om man just erhåller någon på det sätt, som Förf. föreslår att man skall försara, nemligen af bara aska och watten (sid. 107), torde vara twifvel underkastadt. — Siandom låta de meddelade råden och

uppgifterna alldeles otroliga: sid. 9: „Wår soffor är klädd med sidentyg; detta är bristfälligt, wi måste tänka på nytt öfverdrag, och wi wälja nu ett mindre dyrt, som ändå kan vara lika wacker, och tillika har det företrädet att wåra starkare.“ Skada att här icke uppgifves det högst vara och alldeles obekanta tyg, som, till soff-öfverdrag användt, är starkare än sidentyg. Wontigen nyttjas ej dertill de moderna tunna tasterna, utan de gamla tjocka sidentygerna, triumfane, lampage m. fl. — Sid. 32, 33 underwisas man om ett sätt att förwandla kornmjöl till hwetemjöl. Man tager nemligen fint maladt och fint sigrade kornmjöl, syr in det i en fyrkantig (?) posse, hwilken ställes i en kittel fyllt med watten. Denna kittel ställes öfver stark eld att koka i 9 timmar, hwarefter man slår bort allt det mjöl som är wårt, och behåller blott den lilla del som innerst bibehållit sig torr; detta är nu fullkomligen så godt som hwetemjöl. Med försättning att operationen är praktiskabel, måne man ej derwid förstå så mycket wed, att man dersöre kunna köpa sig wida mera äkta hwetemjöl, än man på detta sätt erhåller af kornmjölet? — Sid. 48 lärer wår hushållande auktor, huru man skall „med potates öka sitt smörförråd,“ och enklaste sättet är att blanda kokad, skalad och riswen potates bland gräddan, som man will kärna af. Enligt Förf:s uppgift blir af en mark grädda och en mark potates, två marker smör: ett förträffligt rådt! — Men ännu wigrigare är sättet att bereda Bensett, till användning i stället för smör (sid. 51, 55). Dertill kunna användas benen af alla „ärliga djur“ — således öfwen af fiskar, hwilka också äro djur som kunna ätas. Dessa ben skola sönderströas helt fint till mjöl, med en stampklubba af

tråd m. m. — Sid. 57 läser man: „Af vil-
da påron t. ex. fabricerar man ättika på
följande wis. Sedan de äro plockade, låter
man dem ligga, tills de blifwa mjuka som
gröt. De sönderfåras nu, stampas eller
sönderfötas på annat sätt“ m. m. Men
måne det är nödwändigt att sönderfåra de
genom förruttnelse till gröt blifna påronen,
innan de sönderfötas? — Förf. rekommens-
derar med värma, till surrogat för socker,
hvitbetor, och påyrkar att hvarje hushåll
skall odla denna wert; hwartil han (sid. 72)
förmodar att ingen är förutan någon jord-
stäck. Än de mångfaldiga hushåll, som hyra
sina wåningar i städerna, hwarest skola de
odla sina hwitbetor? Swar: de kunna ju
roa sig med att draga upp dem i blomster-
krutor.

Men för att ådagalägga huru många
wigtiga ämnen i ett hushåll förekomma,
hwilka i närvarande pjes icke widbrås, tor-
de Dec. till slut böra ge en innehållsförteck-
ning. 1) Inledning (sid. 3-17), inne-
håller de trivialaste anmärkningar om wigten
att spara; att äta två rätter mat i stället
för tre o. s. w. 2) Om Bröd och Mjöl
(sid. 18-46). I likhet med det förflutna be-
cenniers esprit, att isynnerhet anläggas dyrbara
undervisningsanstalter för döfstumma, blinda
och lemljusa, utan omsorg för de feiska och
färdiga, af hwilket något verkligt godt kun-
nat blifwa, — syhelsätter sig wår auktor mest
med metoder att förbättra skämde mjöl och
skämde potåter (sid. 21-27). Wid upprä-
mandet af de ämnen som kunna användas
till bröd, i stället för rågmjöl (sid. 31-43),

nämnes icke med ett ord Jälands-mögan. —
3) Om Smör och Fett. Förf. anmärker
huru wigtigt det är att bewara smöret från
hårsknad, och såsom medel dertill uppgifwer
han en composition af „en del socker, en del
salpeter och två delar koksalt.“ Han anmär-
ker widare, att denna composition „ger smö-
ret en ljustig smak,“ men att „i början har
smöret af denna blanning just icke en ange-
näm smak“ (sid. 48). — 4) Om Ättika
(sid. 56-83). Denna oshandling innehåller
föreskrifter att bereda ättika af wilda äpplen
m. m., af saften från wilda trån; af mjöls-
wasla och af „sådant dricka, som i glas och
kannor blir qwar odrucker“ (sid. 61). — 5)
Om Säckor och Sirap (sid. 64-73). — 6)
Om Kaffe och Kryddor (sid. 74-88). Att
nyttjas i stället för kaffe, föreslås sägelbår,
och som surrogat för kanel, anis, och melons-
kärnor i stället för sörmandel (sid. 87). —
Hvem hägkommer ej här den wise Kelkbo-
garen som, då han ej kunde stilla sin appetit
med raphhöns, bestod att såsom surrogat der-
för låta traktera sig med pankakor? — Märk-
wärdigare är ändock förslaget att utbyta bit-
termandeln mot saften af wilda lörsbårsblad
(lauro-cerasus), då denna saft allmänt anses
för starkt giftig. — 7) Om Bomolja (sid.
89-97). — 8) Om Talgljus (sid. 98-101).
— 9) Om Såpa (sid. 103-107). — 10)
Om Sättmjöl eller Stärkelse (sid. 108-110).
— 11) Om Brännse (sid. 111-119).

Öfversättningen, som är ett samman-
drag, är gjord med mycken flitlighet och
boken är desutom ganska korrekt.

R ä t t e l s e r:

Sid. 676 r. 8 st. föregicks, i. föregingos.

Sid. 706 r. 32 st. Odnis, i, Odins.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 47.

Lördagen den 27 November

1815.

A n m ä r k n i n g a r

för Forstare uti Biblisk Språkkunskap, i anledning af den Recension, som utaf Psaltarens Översättning läses i N:o 33 af Swensk Literatur-Tidning för innevarande år.

Ps. I: 3. . . . ett trä, planteradt wid wattuledningar.

Bemärkelsen af wattuledning för הַחַיִּים upplyses icke allenast af Ordsp. V. XXI: 1, der Konungens hjerta liknas wid en wattuledning i Herrans hand, som honom leder till hwem Han nådig är, utan ock af Ps. XLVI: 5, som wisar, att sådana Canaler, som huro detta namn, leddes ifrån floder. Näst läses derföre i Hr J. Cocceji Lex. Hebr., utgifwet af Hr J. E. Fr. Schulz, att förenämnda Hebräiska ord betyder *aqueductus*, vel *Canalis ex rivis fluviiisque deductus*. Med wattubäckar kan ingen översättare här tolka det, utan att blifwa misstodd, i anledning af den mätning utaf Österländska wattubäckar, som i

Jobs VI: 16, 17 säger oss, att de brusa af den smältna isen och af snön, som (ifrån berg och höjder) nedstörtar, men efter en tid, försinade tystna, och när sommarhettan kommer, förswinna ifrån deras ställen. För ett land, så torrt och wattulöst, att man ifrån den ena regutiden till den andra, i Tiserner måste förwara wattusödräder, woro wattuledningar ifrån floder, som kunde finnas, af yttersta oumbärlighet. Wid dem planterades ock trån, som, igenom deras frodighet, gästwo både prydnad och nytta åt ett af solhetta förtorkadt land.

Att en så ypperlig Skald, som vår Psalms författare, börjat den 3:dje versen med en mätning och midt i versen återfallit uti en prosaisk diction, utan att hafwa fullföljt sin mätning till versens slut, är icke sannolikt. Annorledes har icke heller den Chaldäiska tolken af Psaltaren förstått Skaldens mening. Och denna tolks föresyn har jag med så mycket mer Skäl sökt, som utaf Czsch. XVII: 9, 10, upplyses, att egentliga betydelsen af det sista verbum i versen icke är lyckas, utan tillhörer wårtens wäl-

trofnad, hwarifrån den af lydas, per metaphoram blifwit hänledd. Så wäner skaldens målning sin fullhet af ett trä, planterade wid wätruledningar, det frukt gifwer i rätt tid, hwars löf icke förwifna, utan allt, hwad det bär, trifwes wäl. Till ett träs frodighet hörer det ofselbart, att icke allenast bära mogen frukt och friska löf, utan äfwen frist bark, samt friska stott och knoppar.

B. 6. Såwidet det uti ingen bok kan wara öfversättare tillständig, att borttaga en urskrifts bilder och målningar, som på andra språk både kunna och böra öfversöras, samt förwandla dem till prosaiska talesätt; må den ofta förekommande, mycket omfattande och allmänt kända bilden af de rättfärdigas wäg, urur Bibel: öfversättningen icke utslutas, och i stället för ordalydelsen, Herren hafwer wärd om de rättfärdigas wäg, paraphrasen, Herren wärdar de rättfärdigas fördrag, icke indras. Må denna parafrafas af fördrag för wäg, der så behagas, till en Commentarius öfwer Psaltaren förwaras.

Enahanda anmärkning gäller ock om den motsatta bilden af de ogudaktigas wäg, som i en öfversättning icke kan förwandlas till de ogudaktigas anslag. — Utte egentliga bemärkelsen af det sista verbum i versen (בָּרָא) är förgås, blifwa till intet, äger icke sin riktighet. I den lärda werlden har länge varit bekant, att detta verbum i egentlig bemärkelse hos Hebräerne brukades 1) om Nomader, som med sina hordar foro af och an i öknarna, såsom i 5 Mos. B. XXVI: 5; der Patriarchen Jacob hwarfen kan kallas *periturus*, eller *perditus*; äfwen som 2) om wilssefarande fäk; t. ex. i Ps. CXIX: 176, Jer. L: 6. Esch. XXXIV:

4. Men som ett i de torra Österländska ödemarkerna wilssefarande fäk, som icke uppsöktes, nödwändigt måste omkomma; har, igenom begreppens sammanbindande, i anledning häraf uppkommit en Notio secundaria för ofwannömda verbum af förgås. Prydligt har detsför wår Psalms författare, efter Österländska skalders wana, att personallikhet ting, här personat de ogudaktigas wäg, i likhet med det owärdade, wilssefarande fäket, som icke till sitt förderf. Och närmare kan man ej komma till hufwuds skriftens prydligket, än då man sätter: I willa och förderf löper de ogudaktigas wäg. — Utte i Swensk skrift naka en wäg, att löpa, strider mot språkbruket, som alltför wäl tillåter, att wägen t. ex. löper förbi Herrgården till torpet — till Stogen, o. s. w. Den frihet, att active sätta wägen förer, tillåter ej formen af urskriftens uttryck.

Ps. III: 5. Herren swarar ifrån sitt Solgedoms berg.

Uf den wid öfversättningen bifogade not, som förklarar detta berg med Zion, der Herrans tempel war beläget, är all fruktan obefogad att läsarn kan misledas. Hwilken läsare har någonsin blifwit misledd deraf, att tempelberget, ansedt såsom en del af hela Zions bergsträcka, sitt urgamla namn Moria ockadt, i 1 Maccab. B. IV: 37, 60 och VII: 32, 33 kallas Zion? Utte Herrans tempel, föröfrigt, icke allenast sänns före Konung Davids tid, utan ock af honom sjelf kallades Herrans hus, wittna, ibland andra ställen, i Sam. B. I: 9 och Ps. V: 8. Säkert är det, att allt ifrån den tid, då Urken med sitt tillhöriga tale stryades till Zion, och framgent, har Zions berg i den Heliga Skrift blifwit förestäldt

såsom ett säte för Zerrans tempel (d. i. Hans synliga boning ibland sitt folk); ehvad detta tempel varit flyttbart i idel, eller oflyttbart, af sten och trä bygde.

Ps. VIII: 3. Må barns och spens-
barns mun lägges Du kraftiga
bewis, att wedertägga dina
författare, och att göra den
ilftna owännen skam.

Om Evangelisten Matthæus i sit XXI
Cap. 16 v. helt följer den Alex. Grekiska
versionen utaf det Hebräiska ordet, hwilket
Alexandrinus wetat företydliga med låf; föl-
jer likwäl icke häraf, att wi böra förfasta
den gamla Swenska uttydningen, grundad
på den Chaldäiska öfversättarens witsord, som
uttryckt ordet i sin första och egentliga bemär-
kelse af styrka och makt. Skälet är det,
att Guds ära mindre bekräftas igenom barns
blotta sång, än af bewisens kraft, om Guds
warelse och wålgerningar, som äro så tydliga,
att och barn kunna dem fatta och af dem
förstå, att frambara låfswet. — Efter He-
bräiska skalters sätt, har författaren här ab-
strahet sitt kraft, i stället för concret. kraf-
tiga skäl eller bewis — יָצַח (in responsio-
nem) will här säga, att wedertägga.

W. 6. Antingen man här will sätta:
Du nedfätter honom — eller Du hafwer
nedfätt honom — skadas icke sambandet
med det, som följer.

Ps. X: 8. Hwom hjordalägren i för-
sät sittande söker han att hem-
ligen döda, den sig intet ondt
tillförsatt.

Emedan Swenska språkbruket gemenligen få-
ser gårdar wid fasta boningar; skulle en
öfversättning, som här företodde sina går-
dars försä, göra utskriften otydlig. Helt
tydligt ljus erhåller det Hebräiska uttrycket

af Ps. XLII: 11. der det nyttjas om Kes-
darens flyttbara hjordaläger; hwaraf
will följas, att wår Psalms författare, till
en bild för wåldswerkaren walt Arabiska Mos-
naber, kända i deras tid af rofgrighet och
grymhet, hwilka dödde och öfbedde, hafom bes-
ras hjordars läger, hwilken bemärkte den
trötte wandringsmannen, hwilken de öfbrö-
dade anfällde och dödade.

Ps. XXIII: 4. Om jag än wandrade
i dystraste dal.

Meningen af dystraste upplyses af wåra be-
römda Lexicographer i Swenska språket, Herr
Jhre och Sahlstedt, som båda med
hwarannan insämma i detta ords förklaring
med obscurus (mörkt). — Om stillhet tas
la här hwarken grundtext eller öfversättning.

Ps. XXXVII: 19. De fromme sko-
la icke förwåna i olyckstiden.

Shurwål det wantiga Bibliska uttrycket:
Komma på skam, i allmänhet icke kan för-
stås; stigar det sig likwäl icke till alla
ställen, der det Hebräiska uttrycket וָרַב
förefkommer. Ty huru skulle det t. ex. läta,
om man i Dom. B. III: 25. wille sätta:
När de så länge hade wåntat, att de
kommo på skam eller skändes? Huru
skulle det stiga sig, att säga om Konungens
tjenare, att de skändes derföre, att de län-
ge wåntade på deras Konungs befallningar?
Af de berömda Philologernes Herr A. Schul-
tens, N. W. Schroeders och J. D.
Michaëlis skrifter är redan långesedan
upplöst, att det Hebr. verbum וָרַב flere-
städes utmärker en perplexitas och contur-
batio mentis, den jag på Swenska icke när-
mare kan uttrycka, än med förwåna (af
wån, sinne): ett verbum, hwilket skäligen
kan anses såsom hörande till den klass af
Swenska verba, som både i en activa och i

en neutra significatio låta sig brukas, t. ex. låra, hjälpa, förta, swälta, wåga, m. fl.

Ps. XLII: 8. Såwidet det är sant, hwad Hr S. Odman skrifwit i Andra Fl. af sina Strödda Saml. utur Naturkunnigheten till den Zel. Skrifts upplysning, sid. 146, och hwad andre Philologer jemwål före honom funnit, att den Zel. Skrift under namnet Libanon begriper båda bergsträckorna Libanon och Antilibanon: kan det såsom ett misstag af Psaltarens öfversättare ingalunda anses, att han i noten, bifogad wid denna vers, erinrat, att läsaren måste följa Skalden till foten af Libanon, wid Jordans upprinnelse; ånskönt det isynnerhet war Antilibanon, som Palästina hade att tacka för sin ständiga flod, Jordan.

Ps. LXV: 14. Ibland en Österländsk monark's flera gemåler plågade en utwålsas till den förnämsta, som med monarken delade Majestätets rang, ånskönt ingen konungelig makt; hwarföre hon ock, efter Österländska seder, liksom andra undersättare, nedsällande för honom betygade wördnad. En sådan war den drottning, som af Skalden i denna Psalm ställdes wid konungens sida.

Ps. LVIII: 10. Bemärkelsen af törne för צר är säker och af Pred. B. VII: 7. Es. XXXIV: 13. Nah. I: 10. m. fl. så bekräftad, att den, utan en alltför stor frighet af öfversättaren, icke kan förwandlas till taggar. Uti Amos IV: 2. förekommer derivatum af ett annat צר, hwilket i jemförelse med Jer. I: 13. och Ezech. XI: 7. såwål som Pred. B. VII: 7, tillkommer bemärkelsen af gryta. Öfversätter derföre en tolf efter bokstafwen: Innan man märker deras törnen; har han med detsamma sagt: Innan man märker, att de höra

till törnslågtet. — צר, som sedermera förekommer, är wäl i våra länder okänd, men af den upplösning, som Hr O. Celsius i des Hierobotanicon derom meddelat, inhämtas, att han måste wara ryssigare än våra törnbuskar. — Hwad ytterst angår den enallage personarum, som i Grundtexten företer edra uti denna, men de uti nästföregående verser, ehuru subjektet är ett och detsamma, beskrifwet ifrån början af den 4:de, till slutet af den 10:de versen; kan denna hos Hebräiska Skalder wantliga pydlighet, utan fara för otydlighet, uti våra språk icke lika wäl öfversättas.

Ps. LX: 10. Noab är mitt twäcktbar. Hos den läsare, som lemnar uppmärksamhet åt de wantliga talsätt om befegrade folk, hwilka läsas uti Ps. LVIII: 11. och LXVIII: 24. Din fot skall wada i blod, måste en billig fruktan uppkomma, att ofwonskrefna Österländska mätning kan wara hulpen med denna förklaring: Noab frambar mitt förwäntan; emedan en stor åstfällnad måste finnas emellan frambara och wara. Skaldens mening måste här utan twiswel wara: Noab nedslår jag i striden, och Edom gör jag till träl.

Ps. LXV: 12. Du kröner året med ditt goda m. m.

Doktor Luthers öfversättning af detta ställe, som noga uttrycker neskristens egna bilder, har jag ej ansett mig tillständigt att förkasta. — Ut צר blifwit nyrtjade om rika flöden, är en förmodan, som torfwar philologiska bewis. I Arabiska dialekten har det blifwit brukadt om blod, som drypper af näsan, samt om regn och dagg, som dryppa af molnen. Ganska rätt har Hr A. Schultens i sin Commentarius förklarad detta ord i Job's XXXVI: 28. med ex-

Ållare, hvarmed meningen af samma ord åfwen instämmer i Es. XLV: 8. I enligt het härmed är ock bästa förklaringen af senare hälften i närvarande Psalms 12 vers: Orbitæ tuæ exfillant pinguedinem. De förklaringar af åfsmoln, arlaregn och bördighet, som här kunna vara användbara, höra till en Commentariis öfver Psaltaren, men icke till en noggrann öfversättning deraf.

Ps. LXXII: 8. Han skall rådande vara ifrån det ena hafvet till det andra, ifrån Euphrat till jordens yttersta gräns.

Detta är ett proverbialt talsätt i Hebräiska språket, som uttrycker ett vidsträckt och omärligt land. Det förekommer åfwen, med samma ord i Zach. IX: 10, om Mesid herrådne, som wisertligen icke inkränktes inom Palästinas gränser. Hvarsöre och yrn här ingalunda kan förklaras med lans ders, i stället för jordens.

Ps. LXXII: 16. En handfull säd, på bergshöjden sädd, skall gifwa en växt, råfande i gny med Libanons Skog.

Churu drifsig denna Österländska mätning är, styrkes dock tolkningens sanning af den Chaldäiska öfversättarens witsord, som uttydt meningen af det Hebräiska verbum med וַיִּרְעַם strepitum edere; hvarmed åfwen instämmer såväl Hr J. D. Michaëlis tolkning: rauschen wie Libanon, som den uttydning, hvilken läses i Hr J. Coccej Lex. Hebr., utgifwen af Hr J. C. Fr. Schulz, strepet, tanquam Libani, fructus ejus, ut quando Cedri Libani a vento moventur; oberåknadt bruket af samma ords derivatum i Arabiska dialekten, hvars med uttrycket allrande skakade lansar. — Bemärkelsen af rödas eller skakas, är här

så mycket mer oantwändbar, som en dålig sådesväxt åfwen såväl kan rödas och skakas af vinden, som en frodig. Och hvad hwiwla angår, åger wäl talsättet i Swenska språket rum, att torget hwiwlar af folk. Men icke kan Libanon lika wäl sågas hwiwla af de tjocka, rotfasta Cedrarna, som der wäxa. Till det högsta gifwa deras grenar, rörda af vinden, ett gny ifrån sig.

Stockholm den 30 Okt. 1813.

J. A. TINGSTADIUS.

R e c e n s i o n.

Förskil till en Historia om Första Korståget, i Sammandrag, efter de tillförligaste Håfdateknare. Sthm. 1813. 157 sid. 8:o.

Den, hvars deltagande helst fäster sig wid handlingar, som utföres i följd af en idé; den som, under historiens njutning, mest sågnas af att se ett öfversinligt mål ytra sin inflytelse på menniskosinnet med uppväckande af entusiasm och exalteradt mod: skall naturligtwis gerna dröja wid betraktandet af Medeltidens heliga krig, der dessa omständigheter inträffa. Det första af dessa krig liknar åfwen deri det Trojanska, att dess hittills warande bästa historia är framställd i ett oskattbart poem, i Sapos Gerusalemme Liberata *). Rec. har med lit betjent sig

*) Åfwen de första skriftliga underrättelser, som i Westerländerna meddelades om dessa märkwärdiga krig, äro städda i form af ett poem, på Provençaliska (lingva volgare)

af orden: å fwen deri; — tv detta Kors-
 tåg äger flera öfverensstämmelser med de
 Achaiska heroernes Trojanska lejd. Liksom
 fordom dese upplammades genom en gemens-
 sam harm öfver en Kynf, som Barbarerne
 tillfogat helgedomen af deras nationalitet,
 och wältrade sig från Europa öfver på As-
 tien, för att rycka ett dyrbart byr ur fräcka
 röfwarens händer, så hopade sig nu åter West-
 landets raska kämpar, blott för ett (enligt
 tidens anda) mera ideellt ändamål, under
 Korsfets heliga fana. Och man känner de
 Grekiska hjeltarnes öde: de uppnådde wäl
 efter långa, hårda och förödande mödor änt-
 ligen den ihärdiga affigien, men funno wid
 återkomsten till fäderneslandet allt i ett annat
 skick: sina egna hus föröddas, andra uppstige
 na till anseende, den gamla wärdnaden för-
 swagad och andra tänkesätt, andra affigter
 spridda bland folket; — hwilket allt efter
 några generationer förändrade hela Hellas.
 Så beredde det den slutliga eröfringen af
 Jerusalem en total omskapelse i Korsfarnes
 hembygd. Deruti hafwa dessa båda krig åf-
 wren en likhet, att de i historiskt afseende
 omgifwas af en wijs dunkelhet, till hwars
 fullkomliga stigrande inga rätt tillräckliga
 medel äro att tillgå. De förnämsta källorna
 för detta företags historia finnas nemligen
 strödda i de Byzantinska Krönikorna och fram-
 förallt i Prinsefan Anna Comnenas swofans
 de Alexias; men om man blott erinrar
 sig det förhållande, hwaruti Byzantinska cas-
 binetter plågade stå till Christi westerländska

författadt af Gregorio Bechada de Castro,
 enligt Biskopp Euforgii inrådan. Detta
 skaldestycke skall ännu i Manuskript wara
 till. Se Bettinelli, Opere, Venet. 1720.
 Tom. VI. p. 12.

stridsmän, kan man ej finna dem så alldeles
 tillförlitliga, eller taga alla der med
 swarta färgor uppdragna teckningar af Kors-
 farnes, för troget swarande mot werkligheten.
 Långe hafwa dock åfwen dessa tofsta
 dokumenter icke blifwit med universellt och
 fördomsfritt sinne behandlade; emedan ett
 allt på handgriplig nytta och timligt gagn
 beräkande tidehwarf, för hwilket sjelft in-
 gen exaltation war möjlig, unnat endast en
 hastig öfverblick och en förnäm meddmkan
 åt dårskapen i dessa rusningar, dem man
 hittills synes hafwa framdragit blott för att
 få, med en half suck och ett halst smålbe,
 skälla dem bredwid den moderna politikens
 diplomatiska krig och handelspekulationer.
 Ja, man har gått så långt i barmhertighet
 för den tidens förfar och riddersmän, att
 man på eget bewäg tillagt dem in petto
 wisa — enligt sin mening — förståndigare
 affigter, än de fantastiska, som de, för att
 råta sig efter folket, måste låta påstå; och
 der ett sådant förfarande icke riktigt låt
 werkfålla sig, såsom t. ex. hos Gottfried af
 Bouillon, framkallades psychologien, den i
 våra dagar (såsom det påstås) till en nästan
 öfvernaturlig klarhet stigna kännedomen af
 människohjertat m. m. dylikt; hwaraf sedan
 bewisades, att den goda Konungen af Jeru-
 salem, med alla sina öfriga stora egenskaper,
 likwäl beklagligen icke war rätt wid sina sin-
 nen, eller i förhet, att han war en narr.
 — Derföre äga wi öfver dessa händelser
 ännu ingen, alla högre fordringar tillfredsstäl-
 lande Historia; då man dermed förstår en
 sådan, som, genomträngd af handfarnas
 grund, i en lugn, objektiv framställning af
 deras uppkomst och fortgång, klart uttrycker
 deras ledande anda. Det lilla egentliga,
 som hittills wid ämnet blifwit gjordt, består

för det Elfte århundradet, att det ej war det Mitronde. Den särskilda karakteren af hwar och en colossal historisk form, kan icke fattas af menniskor, som tro, att allt hwad som hände i werlden sedan dess begynnelse, borde hafwa tilldragit sig så, som det sker i deras hus och under deras ögon. Äfwen Grekerne, som de wanligtwis berömma, ehuru de lika litet förstå deras lif, skulle wisserligen förekomma dem såsom fantaster, om de ej haft den lyckan att wara hedningar: men för en ochristen förekommer alltid en hedning förnufsigare, än en kristen. Derför re anse de vet Grekernes Philosopher redan med något snedare ögon; ty hwad de egentligen icke förstå begripa, är huru man kan befatta sig med något som icke lysar på

physisk wälmåga. — Jag vill ej tala om den swarta målningen af Medeltiden, på bokens första sidor; ej att de Westersländska hjeltarnes religiösa inspiration kallas (sid. 14) „raseri;“ ej att dess verkningar få heta „ett råflande mellan dårskapen och brottet om priser“ (sid. 25); eller att grunden till Chevaleriets uppbos, söles i fanatismen (sid. 2): ty detta hör engång till modesjargonen; och det fordras tid, fordras grundligt studium i medeltidens wärdeidsade häfder, samt insigt att det är möjligt, med föraktande af alla jordiska förmåner, att för ett ideellt mål, för ett heligt begrepp, företaga större wärf än som kunna framlockas af sinnliga retelser, — för att detta sladder skall kunna upphöra.

(Slutet e. a. g.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Parodie öfwer Pris-Skriften Swea af Anonyme. Salus Publica, salus mea. Göteborg 1813. 20 sid. 4:0.

Man kan ej neka Gdes. den förtjensten, att hafwa kapat sin genre. Hwarken Bjuggs etherflygt, eller Bagers naïvetet, eller Munk af Rosenfeldts elegans, eller Wallmarks och Walbergs Odeskyl, eller Granbergs kothurn, — eller hwilket annat slag som helst af det alldeles räsande, kan med denna produkt förliknas. Ett par exempel må tala. Sid. 13:

„Gör brak, för skott och knall,
Stormvindar man ej hör,
Solen går under,
Åsa Thor för,
Smatrande dunder.
Undan der kommer Kungen!
Blodsdroppar prunka,
Som rosor på lungen.“ —

Nu af en annan förtiment, sid. 15:

„Och Swea än på Ebronon uppå fjellen,
Hon sitter, som en Drottning i des prakt,

Funderfamt blickar ner, i sommarqvällen,
Och uppå Staters rustning ger geann akt.
Gdshynens flygd rätt noggrant känner,
Åf fienden att skapa wänner.“ —

Då allt det öfriga är fullkomligt af lika halt med det anförda, blir det alltid en gåta att gissa på, huru dessa bladen kommit till sin titel: Parodie öfwer Pris-Skriften Swea. Den äger med nämnda Pris-Skrift ju ingen enda kontakt; eller skulle den bestå deruti, att Hr Anonyme berättar med (dock i intet afseende Tegnérska) alexandrin? — Wår auktor har haft den oförskämbeten att tillägna Prins Oscar sitt förnydda rimmeri, förmedelst dessa rader:

„Dyre Prins Oscar! Swea förhoppning,
Nådigast anse min Parodie!
Du fick ett astryck af Blomman i knoppning,
Uti Dig! Swea sin sägning skall se!
Under Carl Johans hägn och försvar:
Din och wår Skydds-Gud, wårn och wår Far.“

Ett sådant brott mot wördnad, wett och ansändighet upphör att wara ridicult; det närmar sig till det förkräckliga.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 48.

Torsdagen den 4 December

1813.

R e c e n s i o n e r:

Journal för Religions-Lärare, år 1812.
Första Häftet. Lund 1812. 8:o.

Detta häfte innehåller 420 sidor, och det fågnar Rec. att så digra företag icke afskräcka i våra tider, särdeles i Religions-ämnen, som äro ännu sparsamt antal läsare. En lämpligare titel hade, måhända, kunnat väljas. Med Journal förstår man vanligt en Dagbok, i hvilken tid efter annan förekommande händelser antecknas. Här träffas deremot Samlingar, hvilka äro af helt annan beskaffenhet, än vanliga Journaler. Denna Journal är indelad i fyra Afdelningar. Hvad den första afdelningen innefattar, är icke anförde, ty den saknar titel med anvisning. Men den andra kallas Anmärkningar och Recensioner af Theologiska Skrifter. Den tredje, som är störst, heter: Homiletik. Den fjärde har blott begynnelsen af en Engelsmans bref om Doktor Buchanan's wistande i Judien, och kallas Strödda Litterära Underrättelser. En

liten ursäkt för missproportion göres i det forta företalet, med löfte om rättelse i det följande häftet. Rec. anser sin skyldighet vara att lemna Religions-lärare något begrepp om Utgifvarnes wal och hänsigter. Häftet börjas med Rousseaus bekanta vittnesbörd om Jesus. Det är redan af många läst uti hans tredje band af Emile, och skall äfwen med nöje läsas i öfversättning, dock isolerat från denne författarens öfriga, ofta mera förledande, än till Christna religionens stadgande ämnade skrifter. Läsaren måste förgåta den Savoyard ske Prestens confessioner, och Förf:segna confessioner, då detta stycke läses. Sedan följa 1) den frågan: må man till predikningar och andra föredrag (!) betjena sig af andras arbeten? Stycket är öfversatt utur Beyers Magazin, och innehåller sunda anmärkningar öfver denna fråga. Rec. menar annars, att själwa ämnet icke väckt någon willrådiabet hos våra predikanter. Behofwer att så med andras händer, måste skiljas från omtanken att samla wisshet af andras möddor. Det förra är icke lofwärdt;

men det senare är pligt. Dese arbeten utgivas i det ändamål att göra gagn. En ung talare gör mål, då han of goda Homiletter, samlar föräd af tankar och bildar sin stil. Detta sker lättare genom exempel än regler. Men denna bildning måste få inrättas, att den icke urartar till en mislyktad härledning. Den måste hafva affeende på de åhörare, till hvilka den talat, som tages till mönster. Man bör icke taga en föresyn, den naturen nekaf att uppnå. Man skulle kunna säga, att andras arbeten må brukas, dock såsom de brukades icke: I alla fall är bättre att tala väl genom andra, än tala dåligt genom sig sjelf. — 2) Några huswudegenskaper wid en god Liturgi, af Doktor Fredrik Wänter. Den värde författarens namn är bögen för grundligheten af detta stycke. Men sedan nu Swenska kyrkan emottagit en ny sanktionerad Handbok, komma dessa erinringar nog sent, och tjena end st till granskning af det arbete, som är till bruk anbefaldt. Den delen, som angår kyrkosången, kan ännu ensamt medföra någon nytta. Rec. tänker dock icke i allt lika med Gd fattarn, som „anser rått oskicket, att i alla kyrkor, tid efter annan, alldeles nya upplagor af Psalmböcker föranskaltades, på det man derigenom skulle kunna följa tidehvarsmet och städse upplaga det bästa, som Nationens skalder i den Andliga poesien utarbetat.“ Han inser dock derwid „stora betänkligheter,“ hvilka Hre Utgifwars af denna Journal icke „finna andra eller förra, än då man vill införa en ny Handbok, Catech:s eller en ny öfversättning af Biblen“ (sid. 49). Rec. menar deremot, att då sådana ändringar företagas, hafwa de en stor tiderymd till föremål, och att det skulle leda till mycken öreda,

förvirring och kostnad för köpare, om man immerfort omskapade, tillade och förändrade. Deremot förenar sig Rec. deruti, att „fortsät, högridighet, värdighet i språk, äro oundwilkliga fördringar, hvilka hwar och en, som vill författa Psalmer, bör sträfwa att uppfylla;“ dock med det undantag, att för och här endast betyder ondtig mångordighet, samt att högridighet icke förblandas med pompöst ordaprång, som icke tjänar wid hjertats utgjutande inför Gud. Hr Wänter anser ej „beller nödigt, att Psalmer skola vara fattliga för alla, emedan det, som icke är lämpligt för allmän, kan vara ganska beaktbart till enskild uppbyggelse.“ Men Rec. menar, att Psalmboken egentligen äfskar bruk wid allmänna Guds tjänsten, och att den, som skrifer en god sång för hjertat, äfwen bör göra sig hopp att icke misshaga snillet. Wennisföshertaa har inför Gud samma ättigande att frambara i staden och på landet, och det wore en orättwisa, att landsmännen skulle inköpa ett antal för honom obeaktbara hymner och Qder, endast att förenja stadsboernes förmenta högre kultur. Om Melodierna heter det, „att de böra wora låtta att sjunga och minnas, naturliga och okonstlade; att nya Psalmer böra författas efter gamla sköna toner.“ „I de gamla Choralerna,“ heter det, „är något högt och rörande, som den nyare musiken knapt gifwer dem. De äro till en del genljud af den gamla kyrkans sånger; ja dessa äro kanske lånta af Grekers och Romares högridligaste hymner.“ (Måhända! Dock är detta icke den heliaste rekommendation, att de hämtas från sången wid hedniska offer och skådespel). „Men,“ heter det, „skall musiken kunna uträtta hwad den bör, så måste ock sångens författare sörja för bra

qvåma veremått, och icke söka någon ära att uppfinna nya, som icke pass med sängens beskåmmelse" (Det vill säga, icke på den gamla sängens högtidliga gång till våra daktysler, anapestes och flera dylika utskotts-åmnen). — 3:o Om Homilier (Homilier), af Zeller. Dermed menas, hwar annars kallad Analytiska predikningar, då vers för vers förklaras med en moralisk tillämpning. Innet predikoföret är lättare. Man måste vara ganska fattig på tankar och ord, för att icke ex tempore kunna säga något, måhända åsven uppbyggligt, wid hvarje föreläst vers. Det har också sin rättighet, att wid Becko-predikningar och så kallade Kapitel-förklaringar, dessa homilier äro särdeles brukbara för enfalldigare åhörare, då texter frött väljas. Men wid införda ständiga texter, låter det sig mindre göra. De många åmnen, som förekomma i en ensda af våra Söndagstexter, särdeles de historiska, nödga talaren att immerfort omverka och stutligen afhandla innet i sammanhang och med grundlighet. Hr Zellers regler för homilien äro i öfrigt goda. Han utför dem åsven med exempel, af hvilka ett må anföras. I anledning af Luc. X: 38 följande, der Jesus emottages i Marthas och Marias hus, och af „deras olika förhållande wid sin broders sjukdom" (denna sjukdom finnes ej i texten, och må ej detta besök förblandas med Joh. XII: 2, ty då sate Lazarus jemväl till bords) wille Hr Zeller wisa „dessa systers olika karakter," samt tala åsven „systens och anhörigas olika sinnelag, det goda och skadliga deraf, samt för sådana fall gifwa regler." Han wille wisa, „att innet ondt låg deruti, att Martha föranstaltade om undfågnad och Maria emellertid icke lemnade Jesus allena." Han wille der-

af göra den „tillämpning, att menniskor, som lesa i samma husliga krets, böra efter olika böjelser, leafter och anlag, fördela hus-hällesyflora" o. s. w; att Martha „wille utmärka sig, och dermed förnedrade sin syster. Det war mer än åsven ifrå; det war omwila, åsven ifrå wille sjelfkänsla;" sedan wille hon anställa beträkkelser „åsven begäret att synas wid det goda man gör, åsven omwila förebåelser;" m. m. Åsven Jesu svar, som „erkänner Marthas besvär med tacksamhet, men mildrar förbåelsen, i det han förklarar Marthas anmärkning för en kort njutning, men Maria sökre något af fortwärande värde för sitt hjerta;" wille han wisa „sätter att återföra andra, utan att misstänka den goda sidan, uppmuntra till nyttiga samtal i förtroliga umgånget;" m. m. Rec. anser, att ehuru ett och annat nyttigt kan ligga i dessa små detaljer, så kunde dock swårighet möta, att af dem göra ett högtidligt och för predikstolen fallt lämpligt religions-tal. Han skulle för sin del hellre fåsta sina åhörare wid det stora huswudämnet: En kristens högsta nödwändig; utmärka gränsen och wärdet af timliga omförges; samt gifwa anwising att dem inrätta så, att den goda delen, ljus, lugn och helgelse, icke förspilles. Detta åmne tillåter all popularitet, åsven för den enfalldigaste kristen. Systens olika karakterer, hus-hällesyflors fördelning, m. m. skulle Rec. lemna till enskilda samtal, der tillfället påfordrar. — 4:o Swar på frågan: Är sanningen funnen, eller skall den ännu sökas? af E. Tryde, Landprest på Seland. Hr Utgifwars råda sina lärare i en lång not, att „antingen, såsom Pope lærer, dricka djupt, eller smaka innet." De „som icke egentligen egnat sig åt filosofiska

forskningar, torde," heter det, „göra bäst, att gå detta stycke förbi, Arminstone att ej dömma deröfver. Den, som inser den låga, irreligiösa, ophilosophiska riktning, som Neologismen de senare åren sökt gifwa Religionen i Christendomen, kan ej annat än fägna sig öfver det nya ljus, som Philosophien, emsides frälst ut skändarnes oheliga hand, äfwen sökt sprida öfver Religionen" (sid. 88). Hurwidå „Neologerne skändat Philosophien," är Nec. icke bekant, och i sådant fall ursäktar han dem icke, ty sjelfwa willfarelsen har en helig rätt att icke offentlig skändas. Den bde öfvertrygas med upplysning och rättas med sakmod. Utgifwarne wara äfwen på flera ställen att icke „fatta Hr Trydes Philosophiska afhandling orätt." Men det förefaller Nec. att då denna Journal wisserligen måste ofröst falla sådane läsare i händer, som bde följa det rådet att icke läsa den, hade det måhända varit wisare att icke uträcka det förbudna äpplet. Nec. som för sin del ej behöfver denna warning, will dock blott anföra swaret på dessa frågor: Är sanningen funnen? Swaras af författaren: Ja! Skall den ännu vidare sökas? Swar: Ja. Detta till utseende oförenliga, bemödar sig Hr Tryde att förena, och stannar derwid, att det, „som i hwart och ett filosofiskt system är den hufvudpunkt, hwartil allt låter hänföra sig och som gifwer det hela sin egna anda och karakter, är ideen om det Absoluta eller Gudomliga." Hr Tryde, som är öfvertrygad, att en sådan öfverensstämmelse måste finnas; som tror sig uppträcka den i alla systemer, förklarar, att han „helgar sina kusaste stunder och sina bästa krafter åt undersökningen deraf," och, „om det lyckas honom," lofwar han „framlägga resultaten

wid Selands Prestmöten." Hr T. har således inträdt på en bana, som, i fall hans hopp icke swiker, bereder honom ett oddligt namn, och man bde hoppas, att illfä hans församling får någon del af hans kusaste stunder och bästa krafter, samt öfwa att hans resultatet må kunna läsas utan warningar. — 5) Predikan på Helga Trefaldighets Söndag. 1812. Utgifwarne anhålla hos läsaren, det „måte han i denna predikan se ett försök att återöfva der en tid moderna predikofästet till det råta christeliga." Nec. förklarar, att han i denna predikan funnit ett rätt christeligen utförde ämne, i psalm, stil och biblisk religion. Ämnet är: en rätt Christens styrka. „Genom förening med Jesus" (måne detta mystiska uttryck ej kunnat heta: genom Tron på honom) „förmår hon 1:o att intränga i trons och nådens hemligheter; 2:o segra öfwer alla syndiga begär; 3:o utöfwa allt ädelt och godt; 4:o emorstå alla omwertande öden, och 5:o med lugn tänka på det tillkommande." Dessa fem hufvudpunkter äro wäl afhandlade och i Inledningens förberedda. Wisserligen hade Nec. här och der uttryckt sig annorlunda. Det sköna stycket (sid. 117), får någon twetydighet i tillrovet: „Wefliga efterwerld!" Talaren menar Pauli efterwerld, men åhöraren tänker snarast på talarens. Att wara „genomsöddgad af Jesu kärlek" (sid. 122), torde wara en något wälgad bild. „Intränga i nådens hemligheter" (sid. 123), förmår wäl icke den bästa Christen. De blifwa alltid Trons, men icke begreppets, föremål. Men kraften of Guds outgrundliga råd kan hon röna i sitt hjerta och fatta uppenbarelseens sanning, som, såwidt den är kungjord, upphörer att wara hemlighet. Det i öfrigt sköna inlämningen (sid. 129), dussade

Nec. fri från det i Romaner så trägna uttrycket: „amma makar, som wandra hand i hand“ Jesu ord om sig sjelf, Joh. IX: 4. „Jag måste verka Hans verk, som mig sändt hafwer“: hade Nec. icke använt på ynglingen, som uppmanas att „icke låta sin gifna kraft föråras af wacklighet och wållust“ (sid. 130). Jesu beskifning war af så hög natur, att den icke medgifwer någon tillämpning på andra wanliga menniskor. „Styrka mot omwerlande öden“ (sid. 131), torde menas widriga öden. De öden som om werla, måste wara dels goda, dels widriga. Men emot de goda behöwes icke den styrka, som här påkallas „af hopp- löshetens iäcar“ (sid. 132). Det ofta förekommande „ädelhet, förädlad, ädla gerningar,“ heter i religiöst tal: helighet. Hos hedningen finnas och ädla gerningar, men den Christliga tronens frukt är helighet. Dessa äro Nec:s individuella sätt att tänka, dock utan anspråk. Han har i öfrigt med tänsta läst denna goda predikan, som witsnar om anda och lif. Han älskar den många efterföljare. — Andra Afdelningen inne håller blott två stycken: en recension af Kristelig Apologetik, ved Peter Erasmus Möller, Doctor og Theol. Professor i Köbenhavn, 1810; samt Hr Georg Zoegas Catalogus Codicum Copticorum Manuscriptorum, qui in Museo Borgiano Velitris adseruantur. Översatt utur en Dansk Litteratur-Tidende för år 1812.

(Slutet e. a. g.)

Förord till en Historia om Första Korstå- get, i Sammandrag, efter de tillförlitligaste Hådateknare. Salm. 1813.

(Slut från No 47.)

Men man träffar desutom många anmärkningar, som ej äro mera grundade än dessa. Så säges t. ex. sid. 3: „Dessa tåg (Korstågen) kunna, för att innesatta allt under ett enda begrepp, anses som en gränsskillnad emellan Gamla och Nya världen.“ Nej! Deras period är icke någon gränsskillnad, något chaos af gammalt och nytt; utan en emellan den gamla och nya historiska världen liggande egen, ganska bestämd werld. — Underligt är det också att se Förf. (sid. 15) råfna begäret „att icke ömbergiwa en wän eller älskad anhödig“ bland „mindre rena bewelstegunder,“ eller att möta det påståendet om Grekerne, att detta folk „äfwen under sina lyckliga dagar, i frihetens sköte wjade sig bedrägligt, krypande (?), ofstadigt och intaget af winningstlystnad“ (sid. 29). Men med högsta förwåning se wt (sid. 26) Förf. neka namnet stor man åt en eröfrare. Den idé, som drifwer hjelten under hans eröfring, är det som bestämmer hans sanna värde, icke sjelfwa eröfrandet; hwilket desutom, sedt i dynamiskt afseende, är lika gudomligt som all annan ytring af menniskans allsmåktiga natur. Och hwilket Förste-ideal uppställer ej historien t. ex. i Alexanders person? Men denna reflexion lär hafwa uppkommit genom ett missförstådt Hakenskt uttryck; ty så låter den Swenska phrasen: „Sådana äro de drag, hwilka sulkomna taston af en stor man, som wore wärdig detta namn, om han ej hade det af eröfrare;“ och i Hakens Gemälde der Kreuzzüge (1:re Th. s. 138) stå dessa

Tyska rader: „— vollenden das Gemälde dieses großen Menschen, der, auch ohne den Rahmen eines Weltensfürmers, es geblieben wäre.“ — Anmärkningsvärdt är det äfven att se (sid. 131) skålet till Afrikas olycka och „Europas lidande“ såkas i sockerbrödet (?); samt att i den rysliga teckningen af Petrus Eremita (sid. 10), finna hans mest karakteristiska egenskap bestå i „ett swagt och föga irrförjande förstånd.“ Kan en så kvalificerad person vara måktig af en våktalighet, som hänsdräna hälften af jorden till kamp med den andra?

Desutom må erinras, att i wisga blomständigheter äro uppgifterna här och der mindre fullständiga och noggranna. När t. ex. sid. 19 omtalas de mord, som den lilla Korsihären under Guillaume Vicomte de Melun, le Charpentier *) i Speijer, Worms och Trier föröfwade på Judarne, ser man ogerna anledningen till denna ryslighet vara uteglömd. Den gaf dock i en hos allmänheten till wisshet uppstegrad gifning: att Judarne varit de, som åstadkommit det mot Pilgrimerne utöfwade wäld; sedan Seldschukerne blifwit herrar af Jerusalem: en misstänka som deraf erhöi sannolikhet, att Judar woro wid de flesta Musulmanska Hof wäl lidna och nyttjade till hwarjes handa wärf. Likaså må anmärkas, att den munk som gaf lösa till denna framgång,

*) Så kallas denna här, emedan Guillaume de Melun war des mest ansewde Ribbare; men i sielwa werket anfördes arméen af en Gås och en Get, hwilka spaserade framföre och slyrde tåget. *Se Guibert Abbas, ap. Bongars. Gesta Dei per Francos. Lib. IV. c. 7.*

i stället för Wolmar (förmodligen tryckfel) hette Wolmar, och att han ej, som man af ordställningen här tyckes hafwa anledning att sluta, war i något samband med Gref Emich (icke Emerik) af Leiningen; emedan denne, i spetsen för en egen flock, följde i Mayntz, Wolmars exempel. Förmodligen har förwillelsen uppkommit deraf, att Emich efter denna wanheldliga hjeltebragd förenade sig med le Charpentier, till hvars tropp Wolmar hörde. — Wid beskrifningen af Antiochias belägring (sid. 65-96) såkas all underättelse om den der widtagna anstalt, att bilda Korsihärens maroddrer till ordentliga soldater, och huru de formerades till en egen tropp under le Roi Truand (som deras anförare kallades): då denna omständighet så träffande målar tidens lynne, och förklarar huru afgången af stridbart manskap någorlunda kunde ersättas. — Ej eller war det (som å sid. 65 berättas) den ensamme Adhemars råd, som bestämde Korsfararne att genast på hösten (den 21 Okt.) börja belägringen af Antiochia; utan det war egentligen Gottfried som talade för detta projekt, och hans röst understöddes af Raymond och Adhemar. — Sid. 71 prunkar med denna tirad: „Det raseri, hwarmed de (Araberne) stöfslade och genom eldning i de allmänna haden förstörde denna kostbara skatt af menskliga kunskaper, det enda och oersäktliga Bibliotheket i Alexandria“ m. m. Rec. känner wisserligen, att sedan Pococke 1660 bekantgjorde Abulfarags Orientaliska Historia, har denne sagoöfsware blifwit flitigt efterlagd, i berättelsen om denna råa grymhet af Kalifen Omar; men det förefaller honom besynnerligt att denna dikt ännu kan upprepas, då enligt de Gamles vittnesbörd, långt förut i det Bibliothek mer i Alexan-

brä var att finna (*Aulus Gellius* säger uttryckligen *Noct. Attic. Lib. VI. 17*: *Ingens postea numerus librorum in Aegypto a Ptolemæis regibus vel conquisitus vel confectus est ad millia ferme volumina septuaginta*: sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non sponte neque opera consulta, sed a militibus forte auxiliariis incensa sunt. Edit. Bipont. 1784. p. 260) och då nu sedermera Gibbon, Reinhart och Heeren, enligt Cuvier och El. Macins omedelbara underskattelser, således oomförligt bevisat det falska i detta föregående, som, med alla sina omständigheter, redan i sig sjelft var nog sannolikt. — Så som Förf. sid. 104 anföret *Tancred's* ed: „att, så länge han hade 60 soldater med sig, skulle han ej öfvergifva Antiochia, eller undandraga sig att deltaga i expeditionen till Jerusalem,“ klingar den underligt, då man erinrar sig att Riddarpligten — hvilken beständigt var lefvande för den ädle *Tancred's* sinne — owillkorligt fordrade att man för Guds sak skulle, om än alldeles ensam, stå kvar och till sista blodsdroppan försvara sin post. Denna edformel är ej heller troget refererad, utan war innehållit: „att han med 60 soldater icke skulle mista en öfver hvarken om Antiochias bibehållande eller om Jerusalems eröfring“ *), sedan hi: melen, genom den heliga lansens, gifvit ett prof af sin synnerliga bestyrd. — Enligt sid. 128 tycks man böra tro, att det war Raimond, Grefwen af Toulouse sjelf, som mottog den från edsprofvet framkommande presten Pierre du

*) *Raimund. de Agiles ap. Bongars, Gestæ Dei per Francos, p. 154*

Desir; men af Haken *) weta wi, att det war Raimond Pelet, en Riddare i Grefwens svit. — Betydlig inskränkning torde äfwen den mörka uppgift kunna tåla, som meddelas sid. 5; enligt hwilken de Adelige, gåckande genom Religionens missbruk ensaldiga menigheter, riktade sig af den allmänna nöden: då wi påminna oss huru Johannes von Wüller †), den förste af alla modernerna häfdatecknare såväl i tillförlitlighet af underrättelser som i framställningsfärdens gedigna skönhet, försäkrar: att „Klostrens anseende tilltog genom bygder; bland wapen war rättvisan stum; under fredsamme Prelater nydt landmannen en ensformig lycksalighet, som är den bästa vägen till wälfärdens förökande. På detta sätt blefwo förhärjade provinser af andliga och werldsliga herrar åter bragta till sitt förwa stånd; att i dessa ödemarker stora städer och folkrika byar uppkommit, har man egentligen att tacka de förwa.“ Och tillägger han, strax nedans före: „det war en allmän mening, att endast mild wisshet anstod en Wisfopp.“

Doct böra wi nämna med rättwist beröm, att Förf. i alla hufvudsakigheter förfarit med grundlig noggrannhet, och att han öfwerallt bemödat sig om ett wärdigt föredrag. Synnerhet utmärkas alla slags bekräftningar af en äfästlig listighet; och Dec. beklagar att rummet ej tillåter honom här af anföra de wackerare exemplen. — Med hänsigt till dessa löswärda egenskaper, kan Dec. ej förtiga den öfswär, att Förf. wille utsträcka sin ädla wärf äfwen till de andra

*) Gemälde d. Kreuzg. 1:2 Th. s. 363.

†) *Geschicht. d. Schweiz. Eidgenossenschaft. I B. c. 10.*

Korstågen. Och då han synes vara en man, som är genomträngd af känslan om författarskapets wigt och värde, så wilja wi tillägga det *pium desiderium*, att han wille låta ämnet obestridadt taga sin själ i besittning; så att han endast och allenast klart och lefwande framställer det, utan något haltdöft

stråfwande efter pragmatismus och reflexionscoquetteri. Kanske kunde Förf. också spara sig mödan att bilda nya ord: ty det försök, som sid. 74 blifwit gjordt med undfallenhet (attention), har ej gifwit det lyckigaste resultat.

S m å r r e S k r i f t e r.

Rudimenta Linguæ Hebrææ; Auctore
Math. Norberg. Lond. Gothor. 1812.
3 och ett halft ark 8:o.

Såwida denna anspråkslösa titel innes håller nästan mera än han lofwat, och likwäl ej något öfwerflödigt, så har man trots sig sådant genast i början böda omnämna. Förf., som förut är känd för sin djupa insigt i de Österländska språken, har uti de många saktliga noterna på nästan hwarje sida, genom en philobiblist riktning sökt låta åtkomsten af Hebräiska språkkänedom. Om en läsare på något ställe skulle tro sig finna alltför mycken forcher i utförandet, så bdr han ihågkomma att denna lilla skrift bdr rätteligen anses såsom ett utkast för Förf:s Föreläsningar, och kanhända en esbauche till en Grammatik, af hwars utarbetande i all möjlig fullkomlighet han uti flera Akademiska Disputationer lemnat så wigtiga prof; och hwilkas sedre-akwångdrande genom en ny upplaga der de tillhoppa tryckes, mon med skäl må önska, för hela Österländska Litteraturens widare utbredande.

Wid bokstäfwernas uppräknande har han äfwen i en särskild column anförde deras likhet med de ting, hwars namn de (uti Hebräiskan) föra. Ehuru Gamla Testamentets skriftlårde erkände en wiss andemening i hwarje bokstaf, efier des olika ställning; så tror dock Rec. att figurernas likhet med de

ting, hwilkas namn de hade, ej tillhöra närwarande Hebräiska skrif:figurer, utan att denna likhet bdr sökas uti något annat alphasbet, hwars ålder mera närmar sig till hieroglyphernas tidehwarf. De numera antagna Hebräiska bokstäfwerna kunna wigt icke göra anspråk på en så hög ålder. Ut i Salomubiska traktaten Megilla står tydligen att *וַיִּכְתֹּב מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ* d. å. Lagen är gifwen på språket Aschurith, och den nu brukliga Hebräiska skriften kallas *כתב אשורי* d. å. Asyriskt Skrift, till en skillnad från den argamla Hebräiska skriften, som af Zardarne bortaldades under Asyriska kungenkapen. Ej engång den Pheniciska skriften, som förmodligen mycket äldre än Hebräernas äldsta, om ej den samma, passat med figurerna till namnen; troligast lærer all hieroglyphisk skrift, och bokstäfwernas likhet med sina namn, rätteligen och kanske endast bdr sökas hos de gamle Egyptierne *).

Hwad innehåller af dessa Rudimenta angår, så innefattas de Litteræ consonantes, Litteræ vocales. Accentus, Nomen, Pronomen och Verbum.

*) Högkomma bdr man äfwen, att den lärde Postellus påstår, att alla Hebräiska bokstäfwernas mekaniska formerande häledes från bokstafwen, (jöd).

Tillägg till Num. i anl. af Psalt.

Sid. 734 r. 11. Efter orden: *Wid dem planterades och trån*, tillfästes denna varenhetes: (Se Hr Habers Anmärkning wid Harmars Beobacht. über den Orient, sid. 332.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 49.

Lördagen den 11 December

1813.

R e c e n s i o n e r :

Första Begreppen af de Nödigaste Wetteus
Kaper. Till Swenska Barns tjenst ut-
gifne af Gustaf Regnér, Förste Ex-
peditions-Secreterare, Ledamot af Kongl.
Witterh. Hist. och Ant. Acad. i Stock-
holm samt af Kongl. Wetteus. och Wite-
terh. Samhället i Göteborg. Sjette
Upplagen, betydigen tillöft och förbättrad.
S:hm. 1813. Förre Delen 280. Se-
nare Delen 156 sid. jemte 4 synchro-
niska Tabeller. 8:o.

Detta arbete, författadt af en bland
wära mest förtjente Literatörer, redan för
trettio år sedan, hör således icke så egenli-
gen under denna Tidnings område. Det
kan bli tillhöra Rec. att i allmänhet an-
mäla denna sjette upplaga, med de i företaget
uppgifna förbättringar, samt att anmärka
hwad här och der ännu synes torfwä tillägg.
Sex upplagor och ett allmänt antogande wid
alla skolor wärsörda denna läroboks gagnes-
lighet, egentligen ämnadt att enkelt och bes-

stämdt, men fullständigare än i hittills ut-
komna Swenska elementar-böcker, upptaga
nästan alla ämnen, som förefalla wid den
första undervisningen, och wäcka ihäga till
widare fortskridande på kunskapernas wäg.
Tablas kan således icke, om wisga artiklar,
t. ex. Historie och Geographi äro mera ut-
förligt afhandlade; ty wid den propädeutiska
läsningen med ett barn, kan det naturligtwis
icke bli fråga att lemna undervisningar i de
egentliga wetteuskaperna, i hwilka det icke
gifwes någon Kungswäg, d. ä. hwilka icke
kunna elementariskt, utan måste strängt me-
thodiskt studeras. Allt hwad man wid un-
derwisningens första Kurs kan göra, är att
wäcka ihäga för literär syflosättning och der-
till är wäl historiens studium det tjenligaste.
Slutligen har den aktningsswärde Höf. den
förtjente att wära den ende af wära Pädag-
ogiska Kritiskskällare, som insett wigtgen af
tidig undervisning i lärdomshistorien, och
att i den hafwa uppställt det enda compen-
dium i denna disciplin som wi ännu äga på
Swenska. De brister som wid denna läro-
bok äro synbara, resultera äter derifrån,

att den ej är frukten af Förf:s fulländade bildning, och att omständigheter hafwa hindrat en total omarbetning af densamma (se Företalet). Den innehåller således mycket som bewittnar numera föräldrade åfgifter, en förfluten slapp tids inifrånka föreställningar, hvilka wäl det rent utvecklade geniet kan genombräta, men af hvilka hwarje sig ännu bildande Individuum måste känna sig ombundet — och arbetet är egentligen under loppet af 1770:talet uppsatt. — Så är det indeladt i den ofruktbara, afbrutande och ofta förwillande fråge-metoden. Så är historien ännu afhandlad efter den berättande ord-minnes-metoden, då utmål för den elementariska undervisningen i historien utan fråga, den åskådliga metoden, genom framskild bild, är den mest ändamåls-enliga, och för hvilken wi i Hr Grefwe Schwerins Historiska Taffo, fåt ett ofskattbart bidrag. Dock måste nämnas till denna läroboks beröm, att till följe af en aning om det rätta, Geniets ofwilliga kännemärke, den på förhand blifwit så inråttad att den, så snart läraren dertill äger erforsderlig insigt och flitlighet, med fördel kan användas till text för denna ofwunnända ypperliga tosta.

Desutom saknar man här wisja högt nödiga discipliner, t. ex. Grunderna af allmänna Grammatiken, hvilken borde sättas i sammanhang med en något uteseligare logik, än den i Bihanger om Menniskan (Sedn. Del. sid. 121-130) afhandlade. Då dessa så afgjort äro elementar-kunskaper, hvilkas försummade studium hårdt bestraffar sig sjelft — som wi se nästan hos alla af vår tids författare — synes den önskan rättwis, att för deras fullständigare behandling, Förf. borde uppoffrat såwäl 6 Kapitlets 3 S. om Astronomien (Sedn. Del.), (då, utan förberet-

dande mathematisk disciplin, måhl i denna wettenskapedel ej kan winna annat än en otillfredsställande utslag); som 7 Kapitlets 1 S. om Naturliga Theologien (Sedn. Del.), emedan benämningen: Naturlig Theologi, äfwen såwäl som: Hyperphysisk Wägar-konst, innehåller en uppenbar contradictio in adjecto. Gud, såsom det högsta ewiga förståndet, verkande genom den mäktigaste och bästa wilja (sid. 134) kan nemligen icke utan genom uppenbarelse blifwa ej bekant, såwida den sinliga werlden wäl i sinnet uppväcker fordran af en första orsak, men kan alldeles icke lära ej något om en ewig och andelig werldens upphofsmän, då alla naturphenomener påtaaligen predika kroppslighet och förgångelse. Ej eller kan den naturliga Theologien afhandla våra Pligter emot Gud (Sedn. Del. sid. 132), då, enligt den allmänne bekanta och strånge logiska bemärkselsen af ordet pligt, det är alldeles tomt, utan i oundwilligt sammanhang med deras resulterande rättigheter, och ho wägar stryka med att hafwa rättigheter mot Gud? Dessa utom kan att känna och dyrka Gud icke wara någon moralisk pligt, ty då wore den misskorig, och kunde således, med afsågandet af de motsvarande rättigheter, försummas. Så icke Religionen. Alldeles ofwillkurligen nödwändigt trånger den sig på hwarje menniska; för den dygdige, i drågten af det alla själskrafter upplysande, saligaste lugn, och för den lastfulle, i saknaden af den ensamt tillfredsställande och en annan tillskommande keldning. Dersöre fordrar ej den allmänna Christliga ritualen (som äfwen deri bär ett uttryck af sin gudomliga anda) att hwarje församlingens medlem skall känna Gud, utan lär honom att innerligen bedja, det Gud, i meddelandet af ewig fred, må

öfver honom upplysa sitt ansigte. I samt manhana härmed må anmärkas, att menniskan först wid en utbildad cultur reflekterar öfver sig sjelf, och att alltså känslan af egen tillvarelse icke är (hwad sid. 1 statueras) människans första säkra kunskap. Att den der icke är, läser och äfwen mensklighetens första ukund: språket, i hwilket Substantierna, objekternas namn, alltid äro äldre än Verberna, genom hwilka bestämmelserna och förändringarna i Subjektet uttryckas. Ej eller är människans tredje tanke: att det gifwes ett första ursprung till allt, ty då skulle ej alla mythologier — widskedelsens Gudalåror — vara polytheistiska. Och att människans, som wi redan sagt, endast kan genom uppenbarelse komma till kännedom om Gud, såsom enda utkällan till universum, betygar äfwen erfarenheten, som läser och att hwarken Hellenerna tänkte sin Zeus, eller Romarne sin Jupiter, eller Skandinaverna sin Odin, eller någon på superstitionens ståndpunkt stående nation sin högsta Gud, såsom det helas allsmäktige danare.

Det företråde, som denna upplaga framför de äldre åger, består egentligen deruti att den Historiska och Geographiska delen, i afseende till rummet, med så stor fullständighet i detaljerna som möjligt varit, till närvarande tid blifwit utwidgad. Deremot är Lärdomshistorien — den flyktigast behandlade Afdelningen i hela werket — nästan lemnad i sitt fordna stek. Då, som nämt är, dessa 25 sidor ännu äro den enda handledning wi på wårt språk äga i Litterärhistorien, torde det tillåtas Rec. att anmärka, hwad i detta afseende wid en blifwande ny upplaga kan wara behöfligt att rätta eller tillägga. — Rec. måste först förklara sig mot de här, efter gammal routine antagna epos

cher, då nemligen med Alexander den Store — utan att han i någon del dertill antingen med- eller mörwerkade — den Grekiska säsna litteraturen hade öfwerblomstrat, i det att, efter hans tid, wäl några talentfulle män och flitige samlare, men inga egentliga wettenskapliga och konfignier, jemfärliga med Pythagoras, Platon, Sophokles, o. fl. uppstodo. Samma förhållande war det till det närmaste med Leo X:s rikehwarf, i afseende på den Italienska litteraturen; och att wettenskaperna i Europas öfriga länder till nytt lif, med 1500-talet återwaktade, sedde wiserligen utan alle Leo X:s inflytande. — Förwillande angifwes (Sedn. Del. sid. 2) Zend-Aweta, såsom samtidigt med den uräldriga Vedam. Af Zerdusht-Namch weta wi dock bestämdt, att den Persiske Profeten Zerdusht eller Zeret hoshtro, icke uppträdde förr än under Dara (Konung) Gustasp (Darcios Hystaspis). — De Hefstodeiska qwädena bewittna wäl owedersägligen, att deras upphofsman Arminstone varit ett helt århundrade yngre än Homeros som wäl också måtte varit något äldre än 900 år f. Chr. (sid. 3), då hans sänger ännu icke innebära något spår efter uppkommen republikanism i Grekland. — Egentligen war det icke genom Diogenes från Sinope (sid. 5), utmärkt af sina tråffande och humoristiska insäll, Cynismen förlorade sitt anseende; utan det war genom den mer af naturen försummade Kratees, hwilken med sin lärjunginna Hiperchio, på alla offentliga platser frade hundbröllopp (*κυνογαμια*), fester, som ej kunde annat än göra denna tiggars- sekt inför alla bildade menniskor förfärlig. — Desynerligt har det förekommit Rec. att se Hörf. (sid. 8) föreställa Democritus, såsom yngre än Makedoniern Alex

ander (omkring år 300 f. Chr.), då denna likväl lefde år 446 f. Chr. — Hvi har Hd. f. ej gifwit Dionysius Hallicarnassensis och Diodorus Siculus, samma åra som Polybius, att bli nämnda (sid. 9)? Den förstnämde torde dock, i afseende på genialt blick, fullständighet i detasser och grundlighet i behandling vara lika märkvärdig som Polybius. — Det var wist icke Apollonius från Tyana — hwars existens är ganska twifelaktig — som stiftade den Ny-platoniska sekten i filosofien, utan denna åra tillkommer Ammonios Sakkas. Den som mest genialt filosoferat efter denna lärobyggnadsgrundsatser, och egentligen systematiserat dem, är Plotinos, hwaremot Iamblichos förmodligen är den mest inskränkt i åsigter och således den minst märkvärdige af denna sektens anhängare (sid. 10). — Männe ej Cassiodorus, författaren af Medeltidens allmänt begagnade lärobok: De Septem disciplinis, är som wettenskapsman märkvärdigare än den fromt grubblande Rhetorikern Boëthius (sid. 10)? — Det egentligen för Theologiska lärdomen ryktbara Universitetet i Paris är notoriskt yngre än den Medicinska Högskolan i Salerno och den Juridiska i Bologna (sid. 12). — Spinoza, enligt det sid. 16 uppställda criterium, bör wäl snarare heta Pantheist än Atheist. — Bland angifna namnkunniga Philologer (sid. 18, 20) saknar man med förundran de ypperlige Ruhkenius, K. A. Wolf, Silvestre de Sacy och Tgenz; liksom bland Antiquarierna (sid. 18) Spon, Caylus och Winkelmann. Rapt har i wettenskapernas werld rimat några märkvärdigare uppträden, än de efter Kant, genom Fichte och Schelling beredda Filosofer

phiska revolutionerna, man må för öfrigt bedömma deras systemer huru som helst, och dersöre hade någon notis om dem wäl skäligen (sid. 20) varit att wänta. — Äter nämnes bland målare (sid. 19) hade wäl Salvator Rosa, Titian och båda Carracherne; bland Chemister Davy, Gilbert, och wär widbekante Berzelius, och bland utmärkte Poeter Goethe och Schiller förtjent att omtalas. — Underligt nog äro de utmärkte Jurisconfulererne Gundling, Beccaria och Filangieri uteglömda.

I sammanhang härmed, torde det tillåtas Rec. att anföra några onmärkingar wid ett par ställen, som förefalle honom såla någon rättelse. Förre Del. sid. 15 berättas, att Mahomet förkunnat en af honom uppdiaktad religion. Detta är nog starkt, och desutom i uppenbar contradiction med hwad i Del. sid. 145 läses, att Islamsismen „är en blandning af Christna, Judiska och Hedniska lärosatser.“ — I. c. sid. 256 omtalas att Wismar „förtitades:“ heter wäl precisare: förpantades på 99 år. — Likå wid sid. 260 kan sågas, att wär Regering ännu icke företagit någon förbättring af undervisningswerken, utan blott constituerat en Committé, hwilken bör utreda grunderna för en blifwande förändring o. s. w. —

Rec:s Autordöme om denna bok, i hwilket han wägar hoppas att alla Skollärare, som hafte tillfälle att använda den, skola instänna, är: att den ännu, så som alldeles fri för alla halfbetar, all fattigdjupsinighets-affektation, och alla festiva, förwillsande captationes benevolentiae, är det bästa Encyclopediska compendium för elementar-undervisningen som wi äga. Och

oaktadt de brister, som ej ännu förswunnit, förmoda wi dock att den det länge skall blifwa, då, till att författa en bättre, det nödvändigt fördras icke allenast en man af nåstan allmän scientifik bildning, upplifwad af djup filosofisk spirit, utan dertill, att denne man är, liksom Hr. Megner (snart en Nestor bland våra literatörer), endast genom trängd af ändamålet för hwilket han arbetar, med ren glömska af alla personliga hänsigter. Rec. hysar den tanken att detta arbete skulle äfwen göras, för ganska lång tid, något annat dylikt öfversättigt, om wid en ny upplaga, den wördnadsvärde Förf. wille göra afseende på de här föreslagna förändringar, i fall han finner skälen gittiga för dem.

De Tolf sötande Jungfrurna. En Andes historia af K. H. Spieß. Öfversättning från Tyskan af N. N. Andra Delen. 127 sid. Tredje Delen. 117 sid. Sthm. 1813. 8:o.

Genom en labyrint af äfventyr, som äro mera besynnerliga än synnerliga, och en kedja af fator, hwilka dock kosta både Hjerten och Förf. ringa möda att besegra, emellan begge motarbetas och beslyddas af Satan och Hylgonen St. Gillus, och man i nödens stund låter den sbera göra en dumhet och den senare ett underverk; — banar sig Niddarn Willibald vägen till de tolf Jungfrurnas berg. Den som luster, må följa honom på dessa wandringar; för sin del skattade sig Rec. icke mindre lycklig

än den tappre Willibald sjelf, hwilken han, utan att wika, söjt genom alla wedermödor och ledsamheter, när omsider den yngsta af de sexhundraåriga sötterna sönt i den ädle ynglingens famn.

Testamentet. Af August La Fontaine. (LaFontaine). Öfversättning. Tredje Delen. Sthm. 1813. 192 sid. 8:o.

Rec. hade bedragit sig: denna gång blir ingen mesalliance af: den sada Sofia blir Roberts brud. Deremot stodo de gamla kännemärkena på den Besynnerlige desto säkrare fasta. Ty samme man, hwilken ett par dusin år lefwat som bonde och aldrig tålt snygga kläder, uppträder slutligen i Kejsarlig Österrisk uniform, med stora Therese-korsen på sitt bröst, och är ingenting mindre än Gåtemarkskåstlöjnant och Generalens farbror. — Dock, låtom ej för denna boks läsare beröfwa henne sitt egentliga behag, nyheterens; för de öfrige, måtte ej den sig alltid lika LaFontaines blotta namn är en tillräcklig recension?

N:o I. Aleriewna Kapocka, eller Mustaus Förföring. Af v. K**. Öfversättning. Jönköpning 1813. 167 sid. 12:o.

N:o II. Nöswar-Anfbraren Gonzalow. Hans delse från 4:de eller 5:te Århundredet.

Stådebanon är wid Sibiens gränser.
Tri Öfversättning af P. F. Första Delen.
302 sid. Andra Delen. 301 sid.
Linköping 1813. 8:o.

Den föra felas det, för att vara läsa
bar, hvarken mer eller mindre än plan och
styl: den senare åter beggdera och dertill
sunde förnuft. Den blygsamma stilen: Öf-
werfättning, som är påfäst begge bök-
ernas titelblad, är falf, äminstone hwad
den senare beträffar. I Tykland skriva väl
försupna studenter och bortlupna gesäller,
men inga egentliga wanvettingar; ty Ma-
nuskriptet till N:o II. har ahtingen direkte
blifwit inskickadt från Wadstena Därbus,
eller också skall Höf. snart roa des inbyggare
med nytt hjernspöket. Detta — icke der-
före att pjesens hjelte, som beskrifwes (II.
sid. 3) warit „skön som Adonis, ståt som
Scipio, slug som Neci biades, wältalande
som Cesar, stark som Herkules, hjeltemodig som
Hannibal, hans lagar lemningar af Solons,
likwål i sjelfwa werket är en skålm, ämin-
stone en narr; icke derföre, att i 4:de år-
hundradet talas Kanoner, Petersburg och
Peter I; icke derföre, att Sibirien skiltras
som Italien, och nomn och klädebråge äro
Italienska; icke derföre, att Höf. låter en
menniska se Tobolsk på ena sidan och Peters-
burg på den andra; utan allt, karakterer,
händelser, deras sammanledning eller rättare
sammanfösaing, skriffätt, bilder, poesi, är
sådant, att det ej kan wara ursprunget från
en annan hjerna än den, som redan brännes
af wauwettets olyckliga sjukdom. Hwarje
sida, hwarje rad är ett bewis: ställe; men
wi stole ända of med följande, 2:a Del.
sid. 298: „På en blodfärgad thron, som
förestälde schavott, som Gyzalow tågande i

proceffion, huren af hödelstnektar och deras dräng-
gar. Wide på thronen war smidd en tjock
jernstolpe, wid hwilken Gonzalow stod fast-
läst. Han skulle bäras, på det att allt folk
kunde få tillfälle beståda denne förmentet hof.
Men hwilken syn! — Purpur-rödt scharlakan
till permissioner, spände åt den muskelfulla
och wälbildade kroppen; i sömwarne himmels-
blåa silkes-skjorten, kantade af silfwerfransar,
öfwerdragna till halwa benet af korta silf-
sar. En röd wäst med 6 knappader af silf-
sar och himmelsblåa fransar i knapphålen.
Öfwer wästen ett himmelsblått skärpt af sil-
kes-skjorten, gles lindade af silfwertrådar, med
hängande silfwerdoffar i undra kanten. En
kort karakau af himmelsblått scharlakan (!),
fordrad med ljusgrått pelswerk och silfwer-
skjorten wid runda mäsiva guldknappar. Wid
högra sidan en jägarewäska af svart glän-
sande läder, kantad med silfwerfransar och
en blank nästjerna infattad af guld på mids-
ten. Wid wenstra sidan en lång något kro-
sig sabel, med svart lacterad balja, öfwer-
strödd af små silfwerstjerner och fästet af guld,
hängande wid ett hwitt bandtler, som gick
runde om liffet, bekransadt af guldsfransar.
Wäskan war fästad i ett grönt bandtler, som
hängde öfwer ena axeln, kantadt med gulds-
fransar. Öfwer den andra axeln hängde ned
till midjan en 8 tum bred, hwit tagellig-
gare, fästad wid ena sidan af midjan, kan-
tadt af gröna fjedrar. Öfwer det hwita
bandtleret, i hwilket sabelnsidan war fästad,
ett bredt guldbälte rundt om liffet, öfwer-
strödd af små silfwerstjerner och kantadt med
swarta tagelsfransar, som nebhängde på det hwita
bandtleret. I detta guldbälte woro hängande
6 polerade och guldemasserade pistoler, samt 4
blanka dolkar med silfwerfästet, i hwilka
woro infattade diamanter. På hufwudet en

hög mössa af svart björnskin och en röd kordon af tagel. I den fram till stående kanten of mössan war såstad en hög hvit plum, från hwilken delade sig nedantill åt ömse sidor en grön fjederstupe, som föll öfver armlarne, på stora af guld insattade silfwer-revårer. På höggra sidan of mössan en liten guldpåse med inscription: „För såder-neslandet.“ Midt i pannan en blytrande sterna af polerad stål, innefattad i rubiner och omkringströdd af guldstjerner. Inuti stjernan låste man, med guldbokstäfwer: „Mensklighetens wån.“ — De stora ljusblå ögonen beskuggades af swarta mål-fasonerade ögonbrynner — Den höga fria pannan, i hwilken ädel skälhet war tecknad, syntes matt fluggad af hans lockiga hår, som framstakt under mössan. Med slätade mustascher och stora swarta polijoner upphöjdes någon ting sällsynt skönt i hans annars lyckligt bildade ansigte, i hwilket hela själen af en stor man och hjelte med oupplånliga drag war märkbar. Hans alla lemmar woro ndero sättsige, fyllige och skönt proportionerlige mot den owanliga längden af 6 fot och 9 tum. I hans uppsyn låstes tålmod och werldsför-ökt, i hans ögon glänsade en tår, i hela hans wäsende syntes ståndaktighet och mod. — I denna oförändrade ställning och om-gifwen af denna glänsande prydnad, tillhö- rig Höfrarnes Kapten, efterföljde honom det gapande folket i proceßion, med förman- dran, tyfnad och förwåning till den upp- bogde altanen, der schavotten upploftes och fastkruswades. Der stod den djerfwe för- mätne, utan att kunna röra den minsta led, ty om armar, lif, hals och ben war han, under kläderne smidd i jern. I den höggra handen hade man fastat hans stora blytrande swärd, i den wenstra en dödsfalle

på hwilken stod ett glas med blod, hwilket war så ställt med jernstänger under kläderne wid armarne, att han syntes utdriicka det, sedan han tycktes hafwa afbuggt det af blod bestänkta huswudet med swärdet.“

Den som efter denna beskrifning kan göra sig en klar föreställning af en slik här- leknad, är född till målare.

Till prof ur Alexiewna följande: Sid. 2: „Det är i sanning underligt, att man kan fatta så stor tillgifwenhet för en person, att man anser hans fränworo som den största olycka. — Sid. 3: „Wille han spela en wanlig älskares roll, skulle wißt mången af wårt kön ej rosa marknad.“ — Elisabeth skrifwer till sin wån Alexiewna (sid. 15), att hennes fästeman, om gwallen sedan han ätte med henne och hennes mor, ensam med sin älskarinna gick upp på hennes kammar, der man nedsatte sig på en soffa; och ord och kyssar ej sparades. Så förföde tiden, klockan slog tolf, dörrarna woro slängda „och endast sysofnas (?) gnäll förde den hemska tyfnaden. Det war såle- des en nödwändighet, att han skulle gwar- blifwa hos mig öfwer natten, och det tyck- tes wara det han önskade.“ — Med omgå- ende post (se breswenas datum) skyndar Alexiewna att berätta sin älskare, „huru en o- lycklig händelse beröfwar hennes wån sitt lugna handlingsfätt, och att Baron G. betjent sig af hennes fätrade kärlek till honom, för att göra henne till mor.“ Men af fruktan att han ej förstärkt henne, upprepar hon i ett senare bref, att „Elisabeth en afton, då hon war ensam med sin älskare, samtyckte till det hwad ingen flicka bör samtycka till. Wisser- ligen war detta ett stort fel, men då man beränker hennes rena kärlek till honom, skall man finna denna efterlätenhet förlätligare.“

— Baron G. sjelf gör den anmärkningen (sid. 24), att „fruntimren äro värre att stå med än sjelfve Fransoserne.“ — Sid. 83: „En afkon satt Bankenburg i fluggan af några tråd med fina hufarer, hwaraf flere lagt sig att hvilat på marken och su a r

lade redan som pedaler i ett or-
gelwerk.“ — Sid. 91: „Wdika tankar
uppsiger.“ —

Till slutet meddelas den historiskt märk-
värda upplysningen, att det war Alexiewna
som först antände Moskau.

S m å r r e S k r i f t e r.

Frågor af Napoleon, beswarade af Echo. Tri-
öfversättning. Sthm. 1813. Ett halft
ark 4:o.

Uf detta icke misshåkade skämt, på god fran-
ska (som äfwen här meddelas), har en Swensk
öfversättning på elegiskt vers, någon tid frings-
flugit i handskrift och åtskilliga Provins-blad.
Som behömligt må anmärkas, att den särskilt
tryckta skriften är felaktigare till versifikationen,
än de flesta handskrifter samt de wanligen icke
korrekta landskaps-tidningarne. L. ex.

(I tryck): „Jag wandrar ensam här, är här
ingen menniska som hör mig?“

(I Handskrift): „Ensam wandrar jag här, der
ingen menniska hör mig.“

(I Tryck): „Tror du att Englands makt mot
mina brnar står?“

(I Handskrift): „Tror du att Rhemsens makt
mot mina brnar består?“

Följande verser hafwa i Franska originalet inga
motsvarande:

„Hwad blir då af mig sjelf, som ansåg mig
för obddlig? — Obddlig!

Segtar jag ej till slut ändå med Eckmühl
och Mey? — Nej!

Tol och Swenskarne's lön, blir bojer, dödd
och försäran. — Äran!

Echo, tyft då en gång — ja, jag will dö,
jag will dö. — Dö!“

Härtill har handskriften denna slut-heramet-er:

„Hwad! Kall han dinkligt förås den Napo-
leoniska stammen? — Amen!

Gustaf II Adolphi's Skugga till de mot Frank-
rike Allierade Regenter. Poem af Carl
Gust. Walberg. Sthm. 1813. 6 sid. 8:o.

Detta säkallade poem liknar till form och dik-
tion samma författares i denna Tidning förut re-
censerade Sång öfwer Franska Arméens Övertåg
ur Ryssland. Det består, som der, af en hop
stora ord, utan takt och sammanhang, till bewis
hwarpå genast må anses följande utdrag af
Skuggans tal:

„Annu, som fordomdags, af twisser jorden delas,
Och wäldets Son blir stark af legde slafwars
mängd.

Allt skall hans drublick se — ej något mål för-
felas,

Din ej af fric män hans segerdan blir skänd.

Jag redan långa är ej Huswa stunder njutit.

Sen Sweas Tofte Carl med båswan döden tog,
Gafs ingen manlig dögd, men fluga furstar nog,
Som mördat egna Golt och andras Throner
brutit.“

„Jag, Alexander, dig mitt warma handslag
ger.“ m. m.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 50.

Lördagen den 18 December

1815.

I anledning af Hr Biskoppens m. m.
Doktor J. N. Tingstadii An-
märkningar till Forskare i Biblisk
Språkkunskap; se denna Tidning
N:o 47.

Ps. I: 3. Ett träd, planteradt wid
wattuledningar.

Rec. af Hr Biskoppens Psaltare har icke bes-
stridt, att Hebr. יַד betyder wattenledning.
Han har fast mer förklarar, att detta begrepp
wål upplyser Ordbr. XXI: 1. Men han
har sagt, att bilden icke är Palästiniisk,
emedan sådana Canaler icke funnits i Pala-
stina. Hr B. påstår deremot, att de fun-
nits, emedan de „wro oumbärliga.“ Men
äfwen det oumbärliga måste umbäras, der
naturen nekaf det. Till Palästinas företrä-
den räknar Moses, att man icke der, såsom
i Egypten, behöfde i mddosame wackna
jorden, emedan landet war bergigt och
hade ordentliga regntider. 5 Mos. XI: 10, 11.
Canaler woro således umbärliga der, såsom
resande intyga, bäckar nedströmma från alla

höjder samt dela sig åt flera håll. An mer:
wattuledningar kunde der icke finnas. De
hade då bordt ledas från Jordan, under des-
lopp emellan Gennesaret och Döda hafwet.
Floden genomfår der en dæld, som af Ara-
berne kallas al Gaur, och har slutande
sidor, så att alla strömmar och bäckar falla
utföre ned uti Jordan. Dit falla Jar-
moch och Tabbok från öster, Keith samt
flere af resande anförde rånnilar från wester.
Till och med den bäcken, som från Elis
brunn wagnar Jerichos fält, faller i Jordan.
Det naturliga läget förbjuder således mennite
Fohanden att der företaga wattenedningar.
Prof. Faber, som äfwen tänkt på Canaler,
har icke kunnat uppgifwa något spår, att så-
dana funnits i Palästina, och öfversätter
derföre slutligen: ett träd, planteradt wid
bäcken (am Bache). Hr B. Kristwer widar-
re, att „wattubäckar icke, utan misstroende,
kunna påräknas, emedan i Jobs VI: 16, 17
omtalas wattubäckar, som under sommaren
öfswinna.“ Men af samma stäl skulle ej
heller wattuledningar kunna, utan misstroen-
de, påräknas; emedan så äfwen förhåller sig

med dem. Det är bekant, att Egyptens Canaler ärligen uttorfa. Sjelfve den store Kalisch, som från Nilen förer watten till Cairo, förwandlas ärligen till en torr och stinkande rånna. Än mer: det är, såsom Thevenot onmärker, genom sådana Canaler som hela floder försvinna. Sålledes, och då Palästina har ett stort antal wattenbäckar; då Canaler der hwarken behöfves eller kunde finnas; då utur samma Lexicon, som af Hr B. Åberopas, upplyst är, att det Hebräiska ordet, både i Arabiska och Chiospiska dialekten, nyttjas om åar och rännilar; då man ej heller wid Proföfversättningen sunnit skal att här ändra vår wänliga Bibel; hade måhända bättre bewis för Palästinas warentledningar icke warit onyttiga.

Allt, hwad det (trädet) bär, triswes wäl.

Rec. önskade hellre: Allt hwad han (den rättfärdige) företager, lyckas wäl. Hr B. anser icke sannolikt, att en så ypperlig skald, som David, kunnat afbryta målningen och nedfalla i en prosaisk diktion. Så skrifer och Faber i sin not till Harmar. Men det synes Rec. ännu mindre sannolikt, att en så ypperlig skald, sedan han målat ett träd i dess fullkomligheter, i anseende till frukt och löf, skulle nedfalla till den swaga och olämpiga tankan, att, på samma träd, äfwen „bark, stott och knopp triswas.“ Konstruktionen gynnar icke särdeles denna Hr B:s förklaring, och ämnet synes förbjuda den. Att Hebr. מִיץ nyttjas om frukt, som frambringas af träd, är rätt; men intet exempel låter giswas, att det nyttjas om „bark, som af trädet bäres.“ Skott utgå från roten och bäras icke af träd, som sjelft bäres af roten. Der löf

icke affalla, behöfves icke ny knopp; och om man tänkte sig blomknoppen, så synes öfwerflödigt att säga, det „knoppen triswes, der frukten megnat.“ Så målar wäl icke David; och om detta, såsom Hr B. skrifer, skall wara „bildens fullhet,“ så är den icke särdeles ypperlig. Att מִיץ, „egentligen nyttjas om wäters trefnad,“ äger wäl icke fullt rättighet. Det förekommer blott en enda gång i denna bemärkelse, neml. Hes. XVII: 9; der motsais, att upprekas med rötter, hellre leder till begreppet: äga bestånd. Michaëlis öfversätter: Skulle det trädet lyckligt gå! Rec. menar, att första bemärkelsen är af מִיץ, aptus suit, transitive aptavit, hwilket utgör grundbegreppet af lycka och framgång. Så hafwa ock alla goda Philologer, ifrån LXX till Ernesti och Dache, förklarat detta ställe om framgången af den rättfärdiges företag. Så har både gamla och Proföfversättningen. Så har sjelfve Michaëlis. Till och med uti det Åberopade Cocceji Lexikon synes Rec. denna tolkning: Omnia, quod suscipit (pius) prosperat. Afwikelser från Hr B:s tanka sker således i godt skilskap.

De ogudaktigas (wäg) löper i wila och förders. Rec. önskade hellre: De ogudaktigas anslag warda till intet. Hr B. deremot skrifer, „det icke wara en öfversättare tillständigt att borttaga någon urskriftens bild, som kan och bär öfversöras.“ Detta äger wäl sin rättighet. Men här är wägen en bild, som icke låter sig öfversöras, och i sådant fall har Rec. af Hr B:s egen förmynd lärta skyldigheten att giswa sak för bild. Hr B. öfversätter sjelf i 2 Kön. VI: 23. Du låter hans gerningar (icke wäg) drabba hans eget

huswud. I 2 Kön. XIII: 22. Abiahs
händelser (icke wägar). I Ordsp. XVI: 2.
Luhwar tyckes hans wandel (icke wäg)
wara ren, o. s. w. Om David här jem-
förde den ogudaktiges person med ett wilse-
farande får, hade sådant lärit sig höra, ehuru
i denna Psalm icke minsta winkl kan upp-
spanas, som leder tanken till får. Men
att David, såsom Hr B. sig uttrycker, „pro-
pydeligen personat den ogudaktigas wäg i likhet
med det onärdade, wilsefarande fåret,“ gif-
ror icke särdeles begrepp om denne Kon-
ungss skalbespråk. En wäg löper der han
är anlagd; men om honom kan wäl aldrig
pydeligen sägas, att han sjelf är wilsefa-
rande och löper i förderf. Detta be-
greppens sammanblandande härles
der sig sedan bemärkelsen af Hebr. קָרַח .
Allt, hwad Hr B. derom skrifwer, är Rec.
bekant af första bladet i Michaëlis Sup-
plementer till Lexica Hebræa. Med den
modesti, som egnar stora män, skrifwer Mi-
chaëlis, att detta ord „stundom synes betyda
errare, vagari.“ Primitiva bemärkelsen er-
känner han sig „icke med wisshet weta.“
Hr B. deremot uppgifwer den. Det heter,
att „första bemärkelsen brukades om Noma-
der, som med sina hjorbar foro af och an i
öknarna.“ Bewiset fall finnas i 5 Mos.
XXXVI: 5. „der Patriarchen Jacob (som
kallas אֲרִיבָרָא) hwarken kan heta periturus eller
perditus.“ Så lyda ock Michaëlis ord.
Han öfversätter derför: herumirrend. Men
Rec. tilläter sig icke anse Jacob såsom en i
Paldstina af och an kringstrykande flyktig.
Han war der arftagare till sin farsaders,
Abrahams, födra grifställe. Han war
der jordägare genom inköp af land. I
Mos. XXXIII: 19. Der hade han fast
boning, ehuru hans söner dreswo hjordarne

till de kringliggande betesplatser. I Mos.
XXXVII: 1. Men i fara att af hun-
gersnödd omkomma, lemnade han allt
och flyttade till Egypten. I detta ögonblick
war han periturus. Wär store Orientalist,
Kurivillius, lär sig icke misleda, utan
öfversatte קָרַח , hardt nära att förgås.
Deputem har Rec. af Hr B:s egen an-
märkning till Mattheus, sid. 172, tagit be-
greppet af förgås, der Hr B. öfversätter
το απολαδος, icke med wilsefarande,
utan med förloradt. Bemärkelsen är af
alla Lexica känd. Till och med hos Coeces-
ius finner Rec. sin tanka: Via improborum
perit; med denna förklaring: *Contilium eo-
rum irritum est.*

Ps. III: 5. Templet på Sion.

Allt Gud, före Salomos tid, icke hade nå-
got tempel, har länge varit kändt. Det
borde ej heller biftidas. Hr B. menar
dock, att motsatsen bewisas af 1 Sam. I: 9.
och Ps. V: 8. Men af dessa ställen följer
blott, att Arken, i Silo och på Sion, icke
stod under öppen himmel, utan i ett särskildt
rum. Salomo byggde templet. Den, som i
1 Kon. VIII: 1 läser, att Arken från
Sion flyttades till det nya templet, men
sedan af Hr B:s not underwisas, att detta
tempel „war byggt på Sion,“ kunde ju lätt
misledas, såsom Rec. säger: emot Hr
B:s tanke.

Ps. VIII: 3. I barns och spenabarns
mun lägges du kraftiga bewis,
att wedertägga dina försakare.

Allt Hebr. קָרַח primitive betyder styrka,
är af alla Lexica bekant. Men i dem läses
ock, att samma ord betyder gloria. Mi-
chaëlis anförer derpå flera exempel. Sup-
plem. N:o 1687. Här måste det wäl be-
tyda: *celebratio gloriæ*, om god mening

Skall uppkomma. LXX öfversätta, än med *dege*, än med *avvos*. Hr B. skrifwer, att „Guds ära mindre befästes genom barnens blotta sång, än af bewisens kraft, som äro så tydliga, att och barn kunna dem fatta,“ m. m. Så skrifer och Michaëlis. Rec. deremot menar, att dessa bewis icke wederslägga någon försakare, om de af barnen blott fattas, men icke uttalas. David lägger derföre dessa bewis icke i barnens fattningsgåfwa, utan i deras mun. Frölsarens egen tillämpning af detta wälle, Matth. XXI: 16. gifwer full upplysning. Barnen i templet ropade Hosianna! Om de blott sattat, men icke uttalat, så hade ej Phariseerne kunnat fråga: Hörer du icke hwad desse ropa? Ej heller hade Jesus då kunnat svara med dessa Davids ord. Rec. menar derföre, att helle må tollas: Genom barns munnar befästes Du Din ära. Hr B:s egen uppgift, att *γῶδ*, betyder: in responsonem, bewisar denna tanke; ty ingen svarar med blott fattade, utan med uttryckta begrepp. Huru en öfwerdrifwen spaning efter primitiver kan missleda, ses deraf, att Michaëlis och efter honom Darhe, öfversätta: Genom barns munnar grundlägger Du en säsning.

Ps. X: 8. Bakom hjordaläger i försät sittande.

Att Rec. icke tänkt sig Arabernes läger i likhet med wra gårdar, ses deraf, att han nyttjat det egentliga, och hos Araberne sällsma brukliga ordet: *Duaret*, samt öfversatt med läger. Men derom är icke frågan. Det är blott präpos bakom, som af Rec. anses mindre lämplig. Hebr. *ו* har förmodligen aldrig denna bemärkelse. En Arab, som lurar på ankommande resande,

tager ej heller sin plats bakom lägeret. Derigenom skulle en resande obehindrad komma fram till lägerplatsen, der han sedan icke kan blundras. Rec. har således för sig både språkbruk och sak. En flyktig blick på Michaëlis öfversättning kunde föra på denna tanke. Men då han öfversätter: Im Hinterhalt der Hirtenläger, menar han icke ett förlåt bakom utan inom lägeret.

Ps. XXXVII: 9. De fromma skola icke förwåna i olyckstiden.

Att *וַיִּשְׂתְּ* nyttjas om perplexitas mentis, är för Rec. en öfwerföddig undervisning. Han har ju tydeligen sagt det, och tillägger nu, att han länge wetat det, till och med af *Verbo Vulgata*. Att bemärkelsen pudelieri ej passar till Rom. B. III: 23. försållas af sammanhanget. Rec. skulle dock icke öfversätta, att Egtons tjänare förwånade de (aktive), då Konungen dröjde. Men då Hr B. på de ställen, som äga likhet med Davids här anförda språk, alltid öfversatt: komma på skam, ser Rec. icke något skäl att förändra det till förwåna, hvilket är till alla aktiva som förskräckt, och, såwilde Rec. har sig bekant, icke i någon god svensk krist har neutral bemärkelse. Rec. menar, att hwar och en, som läser: De fromma skola icke förwåna i olyckstiden, måste följa den tanken, att ingen älskade skall falla i förändran öfwer de frommas olyckor.

Ps. XXIII: 4. Dystraste dal.

Att med dystraste förenas begrepp af stillhet, har Rec. lärt af Hr Wis. anmärkning till Matth. IV: 22. Der heter det: „I Galile muna är mörkrets land en skön Poetisk måning af de dödas boning, hwilken Hebräiske Stalder plågade föreställa såsom ett rike, der djup tyfnad herrskade.“

Hade fråga blott varit om märker, så faller detta ord sig både iusere för tanken och för tungan lenare än det mindre kända och tillika hårda: dystraste.

Ps. XLII: 8. Jordans ursprung.

Fr B. menar det icke vara missig att, vid frågan om denna flods ursprung, föra läsaren till Libanons fot, om det och wore Anti Libanon, som fördt nämnas. Rec. anser dock, att i en not, som skall upplysa, hellre må sägas det wisa än det orätta.

Ps. XLV: 14. Drottningen står wid din sida.

Eedan Fr B. sagt, att „stäm wid Konungens sida,“ är detsamma, som „upphöjdes till Konungens Majestät,“ förklarar han nu, att dermed icke förstås en upphöjelse till Majestätets makt, utan blott till Majestätets rang. Så har dock Rec. icke kunnat fatta denna tanke, då Fr B., i sin anmärkning till Matth. XXII: 44, med detta ställe upplyser Guds ord till Mesias Ps. CX: 1. Sitt wid min sida; ty om Mesias måste det väl heja, att han upphöjdes till Majestätets makt.

Ps. LVIII: 10. Förrän man märker deras törnen, är der en taggig och hvarf buske.

Rec. menar, att taggar der wore tvennigare, än törne. En hvarf buske synes och wära ett klart uttryck. Att Hebr. רוד betyder en art törnbusse, är redan allmänt bekant. Deras uppkommer den öfversättning: Förrän man märker deras törnbustar. Fr B. menar Davids tanke wära den: „Förrän man märker, att de höra till törnsläget.“ Men då denna slågskap måste märkas af taggarna, uppkommer den mening Rec. anser klarare uttryckt. I gamla Swenska språket betydde ordet törne

en tagg. Att så är, ses af vår gamla öfversättning: förrän man märker edra törne på bustanom. Så betyder och i Tyska språket: Dorn, törnbustens tagg. Ein Dorn im Auge. När Michaëlis öfversätter detta ställe: förrän man märker edra törnen (eure Dornen), infämmer han således med Rec. Afvensk Däthe: antequam emicent Spinæ vestræ. Ondskans hastiga tillväxt målas ganska väl med liknelsen af en törnbusse (Azhad), som redan är fullväxt, innan man märkt dess taggar utspricka. Att säga det hela för dess del, är hos Hebräerna en vanlig synecdoche. Glosius i sin Rhetorica S. uppgifwer derpå hela stor af exempel. Således kan rod äfwen här betydta taggen. Den Enallage personarum (från dem till de), Fr B. kallás en „prydighet,“ anses af andra språktänare såsom följt af ett mindre cultiveradt språk, i dess barndomsålder. Rec. påminner sig ej heller någon, som här trott sig finna en sådan Enallage. Prydigheten kunde snarare sökas deruti, att David, sedan han talat om de onda, med uppvärmd känsla, apostropherar dem.

Ps. LX: 10. Moab är mitt tvättkar. I likhet med Michaëlis förklarar Fr B. detta: Jag wadar i Moabiters blod. Wisserligen kan om en segrare sägas, att han, då han öfvergår ett slagfält, wadar i sina nedlagde fienders blod. Men att förwandla ett slagfält till ett tvättkar, synes öfverdriftwet. Man tvättar sig ej heller i blod. Rec. anser onskligt wära, att Konns afslådnig bättre förbindes med sörwagning, än med ett wadande i blod. Så tager och Däthe detta ställe. Rec. har ännu ett stäl. Det är af 2 Sam. VIII. bekant, att David, kort efter sitt tillträde

af regeringen, bland Moabiterna anställde ett stort nederlag. Från den tiden word de honom underdånige. Han kunde således icke gerna lång tid derefter, då han skref denna Psalm, säga sig immerfort wada i Moabiters blod.

Ps. LXX: 12. Dina wagnspår drypa af fetma.

Rec. har ansett ordet drypa wara för swagt att svara mot det regn, som nedströmmar från åskmolnen, dem David här kallar Herrans wagnspår. Rec. stöder sig derpå, att ej allenast biblden fordrar det, utan ock att Hebr. מַטְרָה brukas om rika flöden. Detta senare kallar Hr B. en „förmodan, som tar swar Philologiska bewis.“ Rec. menar sig hafwa gifwit ett; nemligen att detta ord i Arabiskan nyttjas om watten, som ömnigt strömmar utur ett sprängdt kåril. Han will ock nu uppgifwa flera, der detta ord ej låter sig öfversätta med drypa. Då Job, Cap. XXXVI: 28. omtalar de ståtliga wattendroppar, som i skyar förenas till regn, öfversätter Hr B. sjelf, att „de blifwa skurar, som gjutas (יִדְוּר) öfwer skaror af folk.“ Wisserligen ett rikt och icke blott dryppande flöde. Jes. XLV: 8. heter det: nedgjute skyarne rättfärdighet! Hr B. öfversätter: „skyarne nedregne nåd! Rec. menar wäl, att regna, både såsom enkelt och sammansatt, i Swenska språket har en neutral, men alldeles icke aktiv bemärkelse: i alla fall kan dock icke Guds tanke syfta på ett sparsamt nådregn. Att samma ord i Arabiskan nyttjas om dagg, wederlägger icke begreppet om rikt flöde. Det är bekant, att Levantens daggfall, som ersätta regnbristen, äro ömniga och rika. Dessande, som sötwa i fria luften, walna med fläder genombildta in till kroppen. En ordf-

nelig öföda jemföres beröfve med morgonsrodnans droppar. Moses utropar: Mitt tal ware ömnigt som dagg. 5 Mos. XXXII: 2. Rec. menar sig således hafwa fullgjort Hr B:s önskan af bewis. Om ock, såsom Hr B. skrifer, samma ord i Arabiskan nyttjas om nås blod (som jemwäl kan öfwergå till blodströmning), så torde man dock ännu mindre lämpligt att låta åskmoln drypa. Den som, af Hr Buhles Calendarium Palæstinæ, känner arfaregnetts fall, och, af resandes berättelser, de störte skurar, som från åskmolnen göra floder uppsvällda, samt wägar obrukbara, torde med stål önska talesättet drypa af fetma, förhöjdt till nedgjuten bördighet. Så hunger ock David, Ps. XXIX: 10. Herran låter från åskmolnen wattussoder gjutas.

Ps. LXXII: 8. Hr B. skrifer: att råda från ens hafwet till det andra, från Euphrat till jordens yttersta gräns, „är ett proverbialt talesätt, som uttrycker ett widsträckt och omåttligt land.“ Något swårt faller sig likwäl, att det, som bestämmes af gränser, kan kallas omåttligt. Idet Moses utstafade dessa gränser, war det wisserligen icke hans tanke att kalla landet omåttligt. Rec. skulle hellre anse, att då ett lands gränser uppräknas, dermed menas hela landet. Med detta begrepp wille han hellre upplysa Zach. IX: 10. Davidiska riket war en bild af det Messianska. Såsom David regerade öfwer hela sitt rike, så skulle ock hans ärtling, Messias, regera öfwer sitt rike, som war hela werlden. Att bestämma ett rikets område med tre kända gränser, men låta samma rike ät sjerdesidan sträckas till werldens yttersta gräns, faller sig swårt, då detta ställe låter sig öfversätta med landets, eller Palæstinas,

syddstra och mot Embrat svarande gränd.
Så har och Michaëlis samt Proföfvers-
fättningen.

Ps. LXXII: 16. En hand full säd,
på bergshögden sädd, skall gif-
wa en värt, tållande i gny
med Libanons skog.

Att Hebr. וַיִּרְאֵה om buller, är be-
kant. Men att וַיִּרְאֵה, har annan betydelse
än commoveri, och det utan samband med
gny, har Dec. icke funnit. Sådant måste
vara en uttydning, grundad på förmodad
slägtskap med וַיִּרְאֵה. I sin Bibelsöfversät-
ning har Michaëlis icke: räuschen. Han
förklarar stället om rik skörd. Likväl
Proföfversfättningen. Att, såsom Hr D.
skrifver, ordet i Arabiskan nyttjas om „dall-
rande, skakade lansar,“ kan icke bewisa
något gny, men väl det begrepp af rörelse,
som af Dec. antages. Bullret synes ej höra
till bilden och säger här intet. Skall sådens
jemsförelse ske med Libanons Cedrar, så finner
Dec. en dylik bild i Prästarens fråga till
Judarne: Singen I ur att se ett rör,
som drifwes hit och dit af vinden?
Hr D. skrifver, att begreppet af „röras
eller skakas, här icke är användbart, emedan
sådant kunde sägas afwen om dålig säd.“
Dec. deremot menar, att icke ens, om den
frodigaste sädesvärt, kan sägas, det open
gifwa gny, då de drifwas af vinden.
Man må icke heller, såsom Hr D., tänka
sig Libanons skog i likhet med „de tjocka
och rofaste Cedrar, som der wäxa.“ Ett
enda ögonkast på den sedwa ritning, De la
Roque gifwit på en af dessa Libanotiska
Cedrar, skall fullkomligt upplofa, huru den
lummitiga kronan, som har till 120 fot om-
krets, måste böja sig för stormens makt.
Debitom hafwa resande der anmärkt hundra-

detals unga böjliga Cedrar. Hvad åter det
Coceijanska Pericon angår, till hvilket Dec.
immerfort hänwises, så inser Dec. intet
skäl, hwarföre וַיִּרְאֵה öfversättes med kre-
pere, då en hel sida af exempel anføres,
utan att bemärkelsen af buller kan lämpas
till ett enda. Hr D. sjelf öfversätter als-
drig, på något annat ställe, detta ord med
gny. I Jobs XXXIX: 23. jemför Hr
D. denna rörelse med hästens lätta språng.
I Jobs XL: 20. kallas det skakad lants.
Hagg. II: 7. en skakad himmel och jord
m. m. allt utan gny. Dec. menar sig så-
ledes i detta allt finna det begrepp han an-
tager, enligt med Hr D. egen föresyn.

Recensioner:

Anonyma Bref, hörande till den Hemliga
Rebnikan om Napoleon och hans Hof.
Öfversättning. Andra Häftet. 77:148
sid. Tredje Häftet. 149:220 sid. Fjer-
de Häftet. 221:292 sid. Femte Häftet.
293:364 sid. Sjette Häftet. 365:436
sid. 12:o. Sthm. 1813.

(Slut från N:o 45.)

Det andra häftet innehåller också fem
bref. Först syfvelsätter sig förf. med att an-
gifwa de egendommar, som wels Napoleon sjelf
(han äger t. ex. 79 särskilda flott och pas-
latsen, „så att han på detta sätt kan byta
om wistelseort 6 gånger i månaden, utan
att hela året igenom komma till samma
ställe och icke desmindre alltid bo i eget
hus,“ wels hans familj, gemål, bröder och

svågrar samlat. De af hans favoriter som mest riktrat sig, äro Daru, Ugerau, Vandamme och Murat. Den förstnämnde beskrifves som en öfvergifven och kallt spelare. Om den andra heter det: „Ugerau är till sötfele en Parisare och tjente före revolutionen som gemen soldat; men så som policespion har han börjat sin politiska bana och slutat sin första militäriske förpligtelse med desertation till utländningen. I de flesta länder, hvarest han antagit tjänst och åter deserterat, blef han alltid uppfångad och bekom ockstid nya galopp.“ Sedan han blef General, har han ur kyrkor och kloster röfvat juveler och andra dyrbara heter „för att dermed smycka lönmördares finger eller pryda en horas bärm.“ Ännu ryktigare tecknas den numera i Höst fångenskap vorande Vandamme, sid. 91: „Såsom barberaregesäll och äfven sen af en nederländsk barberare, tog han tjänst som gemen soldat, plundrade och blef dömd att hängas. Romarens medlidande räddade honom från galgen; likväl blef han brännmärkt på oxlårne, måste af rackarnekten offentligt slita sig och dömdes till lifstridsfångenskap på galgererna.“ Ja om nuvarande Konungen i Neapel, heter det, sid. 94: „Han hade länge varit en Septembrist, en Terrorist, en Jacobin, en röfware och mördare.“ Af Napoleons bröder målas Louis Buona-

varte som „tillgifven dryckenkap och i allmänhet som en ottyglad vållustling.“ För att bewisa detta, anföres (sid. 99-107) de äfvtaste och mest uppdrömande anekdoter. Hade dock Jöns sammanfattat sina bref, sedan Louis nedlagt sin Kungawärdighet och brutit med sin bror, förmodligen hade sårgorna ljusat i hans pensel. — Sid. 125, 138 berättas inifrån af Concordatet, anledningarna dertill och följderna deraf. „Bland dem som öfverlade med hvarandra om inifrån det eller fullkomliga bannlysandet af den Christna religionen, om antagandet eller förkastandet af Concordatet, förklarade sig Fouché, François de Nantes, Ridderer och Sieyès för den naturliga religionen; Volney, Deat, Chaptal, Bourrienne och Lucien Bonaparte för atheismen; Portales deremot, Gregoire, Cambaceres, LeDrua, Talcyrand, Joseph och Napoleon Bonaparte för Christendomen.“ Sedan Concordatet var antaget, befälte Napoleon sin hof att sittigt gå i kyrkan och Kessarinan (Josephine) tydde villigt. Det uppträdtes dock snart „det hon icke så mycket gick i kyrkan för att tillbedja sin frälsare, som fastnera att åtkomna expeditionerna med sina amandier.“

Det ansebara torde vara tillräckligt att visa närvarande arbetes beskaffenhet. Vi tillägga blott, att de följande häftena synas of mindre intressanta, och de der berättade anekdoter ännu mer opålitliga.

S m å r t e S k r i f t e r .

Sål hållit vid Herr Jonas Durdsjälls Jordfästning, i Nyåkra Kyrka den 30 Augusti 1812 af J. D. Widenmark, Adjunct. Sacri Ministerii. Sthm. 1813. 16 sid. 8:o.

Sälaren ställer sig nemellan utgifterna af Ewigheten, och guset af den löstlöda mensklige-

ten (?) för att se „högheten, äran, snillet, ryktbarheten, bygden och gudsfruktan i den mörka grafven sinna sitt öde;“ och beskriver denna höjd, i anledning af en man, som föddes 1733, gick som Underofficer 1757 åt Pommern, återvände som Officer, gifte sig, blef fader till sju barn, fick Majors-åsked 1789 och dog 1812.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 51.

Fredagen den 24 December

1813.

R e c e n s i o n e r:

Lyfka Flyktningars Tidsfördrif. Berättelser af Goethe. Översättning. Upsala 1813. 124 sid. 8:o.

Måst den beldnande wällust, som blifwit owantliga snillens lott, i medvetandet af att med ewigtwarande måsterstycken måstigt hafwa werkat på samtid och efterwerld; är det kanske den största och yppersta fröjd, att kunna samselsätra sig med dessa menstlighetens halfgudar, följa gången af deras werkingar och med barnsligt och oskyldigt sinne mottaga intrycken af deras ädlare Sag. Bland de samtida författare, som på detta sätt förwärfwat sig rätt till alla kommande åldrans tacksamhet, intages, utan all fräga, största rummet af Johann Wolfgang von Goethe, om hvilken Oehlenschläger rättwist yrtrar sig:

„Som Tiden han sit store Ste faester
Paa Alle hvad lever og udvikler sig.“ —
Så stor såsom Statsman och Wetenskaps-
idkare som Skald, har han icke blott höjt sig

till förträffligheten i en art, utan har lemnat ouspönneliga måsterstycken i alla. Man har derföre, träffande och sinrikt, jemfört honom med Proteus, som framstår för Åskedarns öga i mångfaldiga, skifrande gestalter, och är dock en Gud i alla. Ty wi må blott draga oss till minnes, att wi af Goethes hand t. ex. äga en teori om färgorna, hwilken, då den först framträdde (1791), förkastades af den tidens Empiriska och Matematiska Physiker, men som sedermera, af en nyare och djupare spekulation pröfwad, befunnits fullt grundad och riktig; — ett Epos, i så ren antik form som ett modernt ämne kan emottaga; flera Dramatiska stycken, af olika skenad och tendens, men alla of lika hög förträfflighet; widare iwenne Romaner — Wilhelm Meister och Walstrands Skaperna — osörgängliga snillewerk, hwilka blott af desorganiserade wareser (literaturens grodor: Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere tentant) kunnat misgännas och skjutas. Och liksom till en hwila från dessa arbeten af större widd och högre sifting, har han roat sig att, med denna underbart

måttiga framställningsgåfwa, hwilken ingen dödlig sätt i högre grad än han, af det o-berydligaste och ringaste ämne bilde de stannaste, de mest intagande gestalter, än i form af operetter, än i form af en lätt wisa och än i form af Sager eller Nouvelles. Till sistnämnda art hör det ark te, af hwilket det nu tillkommer Rec. att anmåla en öfversättning. —

Swarigenom skiljer Nouvelles sig från Romanen? — Den äkta Romanens tendens är, att i den mest utarbetade form framställa en idealiserad bild af ett beredningsfullt, ett romantiskt lif. — Deremot är Nouvelles en romantisk anekdot. Ett moment af lifwet uppfattas af Berättaren, utvecklas af honom med alla de omständigheter — men ej flera — som derpå hänfösta eller till frambringande äro nöddiga, och framställas till upplysande af antingen någon tillfällig erfarenhetsobservation (t. ex. berättelsen om Sångerskan Antonelli), eller till bewisande af någon moralisk sats (som den om den Italienska Köpmansfrun, eller den om Ferdinand), såsom dessa ofta komma till räs i bildade sällskaper, hwadan berättelserna äfwen måste vara affattade i en lätt idealiserad Societets-ton. Af det föregående hde man inse, att en samling af nouvelles icke kan erhålla sin fulla betydelse, om de ej framställas i sin föranledande omgifning, efter Boccaccio's exempel, Kaparen af denna genre, i sin Decamerone. Så har också Goethe till förmedling utwält en egen anekdot ur det rysligt märkwärda, genom sina öwäntade och olyckliga följder så wigtiga tidsmoment, då en fanatisk hop, med frithetens namn på läpparna och förtroets werktyg i händerna, framträngde öfwer Rhin och från dess leende stränder bortjagade den stilla

lycksaligheten och den sedsamma bildningen. Han har med genialt blick uppfattat denna omgifning, bättre än sin store föregångare sammanknutit den med det öfriga, och bildat af dessa partier ett ypperligt helt, lika rikt på den lärorkaste och djupaste lefnadswisdom som på mångfaldiga anledningar till den mest lifwande fröjd och underhållning.

Som Goethes framställning har, i likhet med allt på hwilket fulländningens gratie tryckt sin stämpel, ett utseende af den högsta lättbet, hafwa öfversättningsmekanikerna, utan att besinna den stora swårigheten att återgifwa denna lätthet, kostat sig öfwer hans werk och i nog wanställd dråge öfwerflyttat dem på främmande språk. Om wi undantaga teckningen af Werber, hwilken för sin tid är af nycken förtjänst, kunna wi Swenskar wifertigen ej utan rodnad påminnas om de öfversättningsförsök, som till denna dag hos oss utkommit, efter denna store mästare. Äfwen närwarande öfversättning kan ej berömma sig af en seger öfwer de swårigheter, hwarom ingen owan, som ej försökt att lägga handen wid Goethe, kan göra sig en föreställning: dock är den ej så rysligt mislyckad som den af Walfrändskaperna och som den ännu mera af Wenzmutter Cellinis öfwerne. Ty författarens mening är wäl riktigt återgifwen, men så tung och stelt, att man här förgäfwes söker den leende lätthet, det etheriska rosenbost som, i så förundranswärd grad, karakteriserar den Goetheska profan. — Några exempel skola bestyrka denna anmärkning, sid. 2: „Ty lik som wi länge kunna allwarsamt ästada en komedi, utan att se öfwer det uppsättiga narraktiga, men deremot ett höghjude stratt stort wäckes om något offkieligt förekommer i tragedi; så blifwer ock i den werkliga

verken en olocka, som bringar menstor utom fortning, wankigen genast, men säkert efteråt, beledsagad af Wyliga befrattande omskändigheter." — Denn wie wir manchmal in der Comödie eine Zeitlang ohne über die absichtlichen Possen zu lachen, ernsthaft zuschauen können, dagegen aber so gleich ein Gelächter entsteht, wenn in der Tragedie etwas unschickliches vorkommt: so wird auch ein Unglück in der wirklichen Welt, das die Menschen aus ihrer Fassung bringt, gewöhnlich von lächerlichen, oft auf der Stelle, gewiß aber hinterdrein, belachten Umständen begleitet seyn. — Sid. 4: „Fränden Carl" — Vetter Karl — förekommer äfwen på flera ställen, och är allestädes, genom sin ofweniska stilhet obehaglig. — S. f.: „Just de gods, som frändens borde tillfalla honom, wero nu i fiendens händer, som icke på bästa sätt hushållade der med (?)." — Eben diese Güter, die ihm künftig zu fallen müßten, waren jetzt in Feindes Händen, der nicht zum besten darauf haufte. — Sid. 5: „Friedrik hade redan flera gånger härom länge och krigt twistat med honom, men inlät sig sedermera alldeles icke med honom." — Friedrich hatte sich schon einigemal mit ihm überworfen und ließ sich in der letzten Zeit gar nicht mehr mit ihm ein. — Sid. 10: „Hur ru förblindade måge de wara! om de inbilla sig att en ofantlig (?) Nation, som i första förwirrelse kämpar med sig sjelf, och under lugna ögonblick icke wet, wårdera något annat än sig sjelf, skulle med något deltagande nebblicka på dem." — Wie verblendet müssen sie seyn! — wenn sie wåhnen, daß eine ungeheure Nation, die mit sich selbst in der größten Verwirrung kämpft

und, auch in ruhigen Augenblicken, nichts als sich selbst zu schätzen weiß, auf sie mit einiger Theilnehmung herunterblicken werde. — Sid. 12: „De hafwa icke, murade genom en mekaniskt lättad arbetsambhet, ansett det för godt som de engång blifwit wane att göra wål; hade endast i tyfhet kunnat betrakta den ensidighet, oordning, försumlighet och ofskicklighet; hwarmed edert statsfolk (?) tror sig ännu winna wårnad" m. m. — Sie haben nicht, durch eine mechanisch erleichterte Beschäftigkeit bestochen, dasjenige für gut angesehen, was sie einmal zu thun gewohnt waren; freylich haben sie nur im Stillen der Einseitigkeit, der Unordnung, der Läßigkeit, der Ungeschicklichkeit zusehen können, womit eure Staatsleute sich noch Ehrfurcht zu erwerben glauben m. m.

Conspectus Lexici Linguae Dalecarlicae.
 Quem Praef. D. ER. MICH. FANT
 R. O. de Stella Pol. Membro Histor.
 Prof. R. & O. &c. Publicæ Censuræ
 offert Olavus Udalricus Arborelius. Westm. Dalekarlus. Upsaliae
 1813. 24 fidd. 4:0.

Det är anmärkningswårde, att under den period, då Fornforskning öfwerallt i Sverige fann besyddare och idkare, då Nordens gamla språk mera allmänt studerades, ingen twettes lysna till de åldriga ljud deraf, som ofkärade klingade emellan Dalarnes fjällar. Wål föddes der twenne samtidiga

fornforskare Stiernhjelms och Stierns hof. Bål framstod der mot slutet af 1600: talet en och annan skalde, af hvars gwäden wi hafwa några dyrbara lemningar qwar; men det war först år 1733 wi i allmänt tryckt fingo några efterrättelser om Dalskan, då Prosten N. Näsman utgaf sin Historiola Linguae Dalekarlicæ *), ett arbete, som med ofselfständig forskning och iust framställningsföt förenar mycken kannedom af Isländska språket och Sagorna. Det är ännu mera wigtigt genom de poetiska stycken af de tre diktare på Dalska, J. Elfwinus, A. Normoräus och Jac. Swedelius, hvilka der undan förstöring blifwit förwarade. Man ser dessa minnen från en försprungnen tid icke utan wemod, då man ihågkommer huru moderpråket Norråna, som emellan Islands klippor fann sin stiftad, der ägt så många skalder, då hos oss denna kraft i sången så sällan och så sparsamt uttrat sig.

Näsman hade äfwen i sinnet att utgif-

*) Under Profes. A. Grönwalls präsdium. Upsala 1733. (76 sid. 4:o). Wi äga äfwen en afhandling om Dalskan och dess gemenskap med gamla Götiskan, af Joh. Eenberg, Professor och Bibliothekarie i Upsala, uppsatt i ett Gändebref till dess landsman, Biskoppen Dr Jesp. Swedberg i Skara 1702. Originalconceptet finnes i Palmstedtska Saml. på Akad. Bibliotheket i Upsala. — Eenberg war Presten från Orsa Socken i Dalarne. Hans afhandling är således för Orsa-dialekten wigtig. Näsman har mycket rådfrågat denna afhandling, och den öfversättning af Herrauds och Wolsa Saga på Dalska (en del af 1:sta kap.), som finnes i Näsman (sid. 22, 23), är till det mesta uppsatt af Eenberg.

wa ett Dictionarium öfwer Dalskan, hwilket till en del i handskrift war färdigt, men hwarest det nu finnes, är Nec. obekant. Herr Arborelius har afhulpit denna brist genom den Conspectus Lexici Linguae Dalekarlicæ han sistedne Wärtermis utgaf i form af Exercitii Disputation, hwilken är att anse såsom ett Supplement till Näsman's Historiola (sid. 4). Detta ypperliga arbete, som är det första resultatet af Hr A. forskning i sin fosterbygds språk, wisar hwad wi än vidare af honom hafwa att hoppas.

I förhand torde wi utur Inledningen (sid. 1:4) så anmärka, att den renaste Dalskan talas uti tre Socknar ofwan sidu Siljan belägna, nemligen Eldalen, Mora och Orsa. Hwarfdre Förf. icke nämnt Wenjån och Sollerön (numera Sophia Magdalena kallad), är icke lätt att förklara, om icke Förf. welat inbegripa dem under de första nämnda, hwarunder de fordom varit Annerer *). I den öfriga delen af Dalarne är Dalskan bemängd med främmande ord. Så talas i nedersta delen ett af inbyggarna så kalladt Bergslagsmål, som med Swenskan har närmaste likheten. I Wester-Dalarnes äter, eller de socknar som ligga nära Norriska gränsen, och der en listig handel med nabolofket äger rum, är Dalskan i egentlig mening förbistrad. Det kallas uttrycksfullt Skinnarmål, och tillhör isynnerhet Malungs socken. Genom en besynnerlig till-

*) På denna del af Dalarne får således isynnerhet lämpas hwad Hr A. K. Näs säger om Dalskan: „Den renaste og det Gamle nærmeste Sprogart paa Fastlandet findes endnu i Dalarne i Sverrig.“ (Inledning till det Isländske eller Gamle Nordiske Sprog. Kjöbenhavn. 1811. Bortaf sid. vii.)

lågning af bokstäver och omflyttning af stäfwesser, uttalas de flesta ord merendels halfsam. Som exempel tjena: ord uttalas word, miki (mycket) uttalas ki i m. fl. — I de söcknar, der den genuina Dalskan finnes, är den wäl till ordens böjningar och uttal snarast något olif, men dessa mundarter äro icke mera skiljagriga än så, att den som känner den ena, lätt kan finna sig i de öfriga (sid. 2). Då lemnningar af Nordens gamla språk äro reducerade inom ett så ringa område, hafwa wi mer än en förbindelse till Hr N., som är oß meddelat den sista dyrbara qwarlesivan. Detta är dock icke sagdt med någon fruktan, att detta språk uti en samtida icke mera skulle i Dalarne höras, ty att detta först uti ett långt ofläge sterran skulle inträffa, derom öfvertygas den så gerna, som sett huru religiositeten och patriotismen der blomstrar i folksinnet. Der teswa så många herrliga myther i folktron, och oaktadt så många stormar, är afseeningen för försärens sedwägnor och klädedräkt densamma. Om ett hårdt luftstrek och i sölje deraf de utwandringar sådesbristen förorsakar warit för folkets ursprungliga karakter menliga, hafwa de aldrig kunnat utplåna detta folks innerliga trängtan att återkomma till sådernas hembygd.

Det Lexicon Hr N. nu lemnat, är på Dalska och Swenska, i alfabeterisk ordning författadt (sid. 520). Ett bewis af Förf:s forsådlighet derwid är, att inom så tränga gränser finnas omkring 900 a 1000 ord upptagna, och hwad wi icke nog kunna hålla räkning för, att wi fått allsammans i ett enda Akademiskt specimen. Förf. har härwid söljt Eidsdals dialekten, såsom den mest genuina och rikaste (sid. 2). Då detta arbete i siet slag är alldeles nytt och då Förf. icke haft någon fullständig Swensk Ordbok

att rådfråa, kunna wi icke wänta att det i sin uppkomst skall wara till alla delar fullständigt. Några ord hafwa likwäl insmygat sig, som tydligen förråda sig wara istån Swenskan inflyttade, men de äro ganska få. Annars tyckes Förf. hafwa st. åkt sin omhugsen öfwerakt, så att Supplementerna till detta Lexicon wäl ej torde blifwa dryga, men wi twifla icke, att de skola blifwa af värde, om det lyckas Förf. att komma några Folksvisor på spåren, och att sådana gifwas, derom har Rec. af en irowärdig man och musikkännare blifwit förwispad *). Wi äro Hr N. mycket förbundne, som äfwen upptagit flera ord, hwilka dels äro till Nordiska mytologien hörande, dels genom myther och traditioner i folksinnet fått objektiw betydelse. Flera af dessa äro ganska herrliga, och det är skada, att rummet ej tillåtit Förf. att anföra någon enda, en förlust, som wi hoppas att han engång ersätter. Wid några ord torde Rec. få göra en hemställan.

Forskall är gifwet med Strömkarl, som inom parentes är förklaradt wara detsamma som Näckan (sid. 7). Wegge äro Wartners och Musikens Kydswäsenden, ehuru Strömkarlen är en underordnad gudomlighet. Näckan bor i lugnt watten (sjöar), och Strömkarlen i rinnande (strömmar):

*) Ut i Cenberg's afhandling har Rec. funnit antecknadt, att då Konung Carl XI, på sin Eriksgata genom Dalarne 1673, wissades i Mora, hade Profen Normoräus förf. anstaltat att några folksögar, af hwilka Cenberg war en, singo för Konungen sjunga en gammal Låmpevisa om Gustaf den Första. Cenberg tillägger, att sångarne singo dertföre hwar sin Dukat af Konungen.

att den senare är densamma som Dalkarlens Forstkäll, gifwer benämningen tillkänna. Dalkarlarne berättas ofta, att då de wistas i sina qwarnar, huru Forstkäll i qwarnforßen låter höra sin gosska (ogosska) hänfärande mysl och huru de deraf försättas i en luf flummer.

Gosdratji har Förf. gifwit med Lyckte-gubbe, Ferkloß, men inom parentes anmärkt, att det betydde „propr. Godesdrake“ (sid. 8). Rec. håller före att de begge förstånda orden böra alldeles utgå. De härleda sig från senare tiders ljunna och andelsja uttöndingar af våra herrliga myther. Ännu i landsorterna berättas ju öfwerallt, huru i Rithögarna förborgade Katter finnas, som wärdas af Drakar (Gosdratji), hvilka under mörka natten genom flammor wärnande fördråda sin närvaro, och på våra Munkstenar äro ju Drakar utbyggna, om hwilkas betydelse Antiquarierna wäl warit ense, men den enklaste betydelsen är wäl att man ansåtrodde stenen är deras waksamma wård. Rec. påminner sig äfwen hafwa hört huru Dalkarlen ännu berättar, att deras trolofwade möds boning under nattens skymning hägnas af Gosdratjin. Så blomstrar än den romantiska mythen om Draken som wärdade Thora Borgars Hjorts jungfruliga borg.

Herrlig är isynnerhet mythen om Skaurman, regnets gud. För att öfwer jorden nedgjuta regnet, för han sin wagn på molnens bäddar. Dundet af hans wagn är Åskan och af wagnshjulens hastiga friktion mot deras axel uppkommer blikten. Derföre säger Dalkarlen när Åskan går: Skaurman åk (sid. 15), efter orden: Regnets gud åker.

Wid Förf:s orthographiska deduktioner torde Rec. så anföra några beräknligheter.

De bokstäfwer som behöfwas i Dalkan, äro alla i Swenskan förekommande, utom några som äro uteslurna. Således finnas i Dalkan ej vocalen E, hwilket Förf. så angifwer: „E vis et sonus naturalis exfulant. Sonus tantum inter e et ä remanet medius, quem per e designavimus *). Detta e uttalas ungefär som Scheva (:) i Hebraiskan. Märkligt är att vocalen E ej heller finnes uti Afamålet. Alldeles som i detta, uttalas i Dalkan: Sibbe feber, Glutte seg mjölk, Gåsl betesmark, Liotn hin onde, Qwiel gren af en ålf, Uldr um Dumbul huller om huller, Uldr aldrig, Rödärwilder bättre m. fl. Ut af konsonanter har Förf. bibehållit alla, utom H och Z. Den senare är med all rätt förkastad; men hwad den förra beträffar, är Rec. af annan tanke. Förf. ord äro: „H cujus cerni non potest vis omnino exulat.“ Wid hänsyn till Elfdals-dialekten är denna uttöndning på wist säte riktig, ty Elfdalskarlen tyckes alldrig nyttja H oftare, än då han skall tala Swenska. Wid ett närmare öfwerwägande torde läte inses, att Dalkan lika litet kan umbära denna lena aspiration som stamspråket. I Runa-alphabetet finnes ju runan F (hagel), ehuru flere sornforskare (Berelius, Ol. Celsius, Björner) om dess rätta uttal warit något skiffaktiga. I Isländskan skrifwes Hvarla, Hlada, Hringr m. fl. I Dalkan böde skrifwas: Sliot (ful), Sliotn

*) Vocalen E ersättes af I och Ä. Denna senare tyckes isynnerhet wära ett favoritjud i Dalkan. — Observeras böde att e aldrig uttalas ensamt utan gemenligen efter I eller Y. E. ex. Älién, sju; Diéla, träta; Qwéla, waggas barn; Jéta, knubba; Wiéstra, kyrka; Wiéli, möjlig m. m.

(hin onde) m. fl. då dessa ostridigt med aspiration uttalas. För att förwiisa sig här om, gifwe man öft på huru Lucku (lycka), Lyfue (Norrifken) uttalas, der konsonanten L har sitt egentliga lena ljud. Nec. finner detta äfwen iakttagit af Näsman, Cenberg, Smedelius. Deremot hafwa 3 konsonanter (C, Q, X) onddigtwis inrångt sig, hvilka i det gamla Nordiska språket ej äro till sin nandes. Att de äro alldeles främmande och äfwen umbärliga synes också deraf, att de i ganska få ord förekomma. C utgår alldeles. De få ord (de äro allenast 8) der Q nyttjas, böra ju rätteligen skrivas med K*), hwilket Hr Nas sk äfwen anmärkt i sin Vesledning til det Islandiske Sprog. I ännu färre ord finnas X. Hr N. skriver Uxa (täcka), hwilket ostridigt bör skrivas Ugsa (af det gamla ordet Zug).

Sid. 8. Gambäl Jörk (hin onde?) Gambas (äldras), Gammkulla (gammal flicka), Gampkall (gubbe). Radty för alla dessa ord är ett, och orthographien är dock för hwarje olika. Förf. lär ad unguem hafwa följt uttalet.

Dessa, ehuru mindre betydande, bemärkanden så wi lemna åt Förf:s ompröfwande. Wi äro tillfredsställda om de wittna om det intresse hwarmed wi genomgått detta arbete, och om de ej sakna alle värde i de forskningar, hwarom wi på det högsta anhålla, att Hr N. förfäktar. Då Förf. blir mer och mer förtrolig med språkets genius, som är kraftfull och obetvingad som det folk, af hwilket detta språk uttalas, skola också Förf:s sjelfständiga forskningar alltid blifwa af ett fortsatt värde.

*) I Islandiskan skrives ju Swinna, Swelja, Swern, m. fl.

Moreau. Biographiskt utkast.

Iustum et tenacem propositi virum

Non vultus instantis tyranni

Mente quatit solida.

HORAT.

Strängnäs 1813. 59 sid. 8:o.

En man, som så utmärkt sig som Moreau, kan ej undgå att, i stunden af hans dyrbara lefnads sista stund wäcka det allmänna intresset, och meddelade såkra underrättelser om hans öden och bedrifter kunna ej annat än efterlängtas. Sådana beskämmer man äfwen i denna lilla bok, hwilken genom noggranna uppgifter, en öfwerallt framgnisfrände liflig entusiasm för den store, oförgätlige ofledne och en ädelt lugn diction uppbör sig öfwer all jemförelse med de nu nästan dagligen framträdande conjunkturs-skrifter. Att denna dock är en conjunkturs-skrift, ser man af den brådskan som läser förledt den flicklige Förf. till några inadvartenser wid wisa bisomständigheter och åfskilliga, wid ett något mindre flyndsam författande, lätt undwifliga rekundationer i uttrycket. T. ex. sid. 21: „Då han, öfwermannad, nödgades draga sig tillbaka till Donau-flodens stränder. Genom den olyckliga wändning sakerna tagit, nödgades Moreau i medlet af September öfwergifwa sin ställning på wänstra sidan af Nier-flodens stränder.“ Genom utstrykande af detta sista ord, hade perioden blifwit mera wälljudande och uttrycket precisare. — Sid. 22: „Vals d'Enfer“ heter sid. 31: „Hollenthal.“ — Wi läsa sid. 29 om en affair som emot Suwarow lemnades wid Lodi af Joubert, der denne general föll och der Moreau, under sjelfwa slagtingen, då mottog befälet och räddade arméen. — Sid. 36 åter heter det: „Moreau har ej lemnat sådana slagningar som wid

Lodi och Areole." Huru skola dessa mors-
 sägelsor förenas. Jo! Moreau stridde ej
 wid Lodi, utan der vann Napoleon Bonaparte
 en af sina mest lysande segrar. — Sid.
 38: „Reichardt beskriver på ett intressant
 sätt en af de musikaliska afinarna, wid hvil-
 ka han varit närvarande hos Moreau:
 Sällskapet samlades klockan 9. Innan mus-
 siken börjades såg man Moreau, än på ett
 intressant sätt underhålla sig (sich un-
 terhalten) med sina gäster" m. m. — Wid
 sid. 51, der Moreaus deportation omtalas, har
 Förf. glömt att nämna, det hans tigersinnas-
 de rival, Napoleon, den man, till blygd
 för våra dagar, en tid kallat den store,
 med beräkning djefwuldsfäst befallte att af-
 resan till Amerika skulle ske från Cadix, der
 då den gula febern rasade, i hoppet, att
 denna pest skulle utlösa det mot Moreau,
 hwad han sjelf i Frankrike, hwarken med
 uppenbart eller lönligt mord, wägade verk-
 ställa. Men himlen gjorde denna gången
 ondskans anslag till intet och omhågnade den
 ädles dagar.

De twenne sista bladen innehålla några
 med ämnet sammanhängande politiska refle-
 xioner, uttryckta med wältolig wärma. De
 kan ej afhålla sig att ansåra slutet. — Sid.
 58: „Det fanns en tid i Norden, då frihet
 och sjelfständighet woro lika nödwändiga för
 mannen, som lusten han andades, och då
 slafwen war mera föraktad än djuret. Det
 dyrbaraste arf en far lemnade sina barn war
 dessa tänkesätt, och wapen att dem försvara.
 Sifwen wi äro Nordens söner, äfwen wi
 hafwa ärfst forntidens dygder, men tides-
 hwarsiwets anda har afstyt den kraft och den
 eld, som brann i våra fädrens ädror. Dock,
 än en gång skall den fordna kånslan för frei-
 het och dygd elda våra bröst, och den store
 Prins, som styrer Sweriges härar, skall
 genom sina höga efierdömen wisa dess söner må-
 ler för deras sträfwannde. Än en gång skall
 samma jord, som såg våra fädrens bragder
 försäkras om sin sjelfständighet; och wår kär-
 lek till Konung och Fädernesland, wår akt-
 ning för lagar och ordning wara en borgen
 för dess waraktighet."

Utländsk Litteratur. 1812.

Leipzig. Ueber den Kaiser Julianus und sein
 Zeitalter. Ein historisches Gemälde von Aug.
 Meander. 172 s. 8.

Göttingen. Allgem. Colonialgesch. d. neuereu
 Europas. 1:2 Abth. Gesch. d. europ. Colonial-
 wesen in Ostindien. 3 Band. 352 s. 8.

Göttingen. Geschichte der historischen For-
 schung und Kunst seit der Wiederherstellung der
 literarischen Culture in Europa; von L. Wachler.
 1:2 Band. 382 s. — Uebrig 5:te Abdeln. af det

förra werket, benämndt: Gesch. der Künste und
 Wissenschaften seit der Wiederherstellung derselben
 bis an das Ende des 18:ten Jahrb. von einer
 Gesellschaft gelehrter Männer.

— Mythologisches Taschenbuch . . . von Fr.
 Majer. Mit (6) Kupf. 11:2 Jahrg. für das J.
 1813. 314 s.

Berlin. Briefe über die griechische Mytholo-
 gie für Frauen; von Caroline Baronin de la
 Motte Fouqué. Mit 4 Tafeln.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 52.

Fredagen den 31 December

1813.

R e c e n s i o n e r :

Journal för Religions-Lärare, år 1812.
Första Häftet. Lund 1813.

(Slut från N:o 48.)

Tredje Afdelningen, Homiletik, börjas med Homilie öfver första Söndagen i Adventet. Ett försök af Utgifvarne sjelfwa, som ämnat öfversätta ett stycke af Herzliebess, i samma ämne, men wid saknaden af den högste åsigten af Christendomens sanningar, beslutit utgifwa ett eget försök. Inledningen anwisar Jesu höggre ändamål med detta intåg, att wända uppmärksamheten på sitt konungsliga kall, såsom icke allenast Judarnes, utan alla människors konung. Sedan börjar Anotysen, vers för vers: „Jesus wille från Berchphage hålla sitt intåg i Jerusalem. Han sände två sina Lärjungar. Märkom: Jesus sände inga andra än sina Lärjungar. O nej. Den, som icke will vara hans uppriktige tillbedjare, söker förgäfwes ett inbilla sig eller andra att vara sänd af Jesus“ (Hellre: att han är

sänd). Dernäst utbres „huru wäl förbereddesserna till detta intåg woro öfwerlagde.“ Derom heter det: „Hvilken war de sände Lärjungarnes beskickning? — att hämta en åstanna.“ (De borde tillika hämta sälen). „Detta borde wäcka deras uppmärksamhet. Ty då Jesus förut warit wan, att verkställa sina resor till sots utan praf, ja utan att tänka på några beqwämlichkeiten, så borde de billigt tänka, hwarföre gör han nu ett undantog? Kanste will han nu sullända sitt verk? Kanste will han nu framtråda som Judarnes konung? Ty wi böre komma ihåg, att åsthor i Österländerna icke anses öwärdiga att bära konungsliga personer . . . Jesus sade bestämde: Går till byn . . . dem. Huru borde icke hans gudomliga förutseende göra djupt intryck på deras hjertan!“ m. m. Sedan nämnes fornidens sed att „söka allegorier,“ samt att man „trott åsininnan betyda den likasom fastbundna Judendomen, och sålen den ottyglade Hedendomen. Man har,“ heter det, „i en senare tid wisserligen gått för långt, då man nästan mistänke allt det symboliska i Jesu handlingar. Förgäfwes

inbillar man sig, att uppfatta Christendomens sanna wäsende förän man lär inse, att bokstafwen öddar, men anden ger lif." (Rec. anser detta språk oskicket tillämpadt, ty med bokstaf menar Apostelen Mosis Krefna lag, som hotade lagbrytare med förddmelse, och med ande förstås Jesu lifsgifwande Evangelium, som gör lyd-naden till hjertats frivilliga offer. Här är således icke fråga om literata tolknin-gen, såsom mossars af den symboliska. Rec. menar ock, att det icke hörer till „Christendomens sanna wäsende," att söka symboler i de djur Jesus nyttjade wid sitt intåg. Utgifwarne fråga deremot: „om man icke kan neka, att intåget haft något betecknande, hwarföre må det icke då gälla om djuren, och hwarföre kunna de gamle icke hafva rätt, då de funnit symboler af Judar i äsininnan och hedningar i sälen?" Rec. svarar, att, såsom det af Evangelisterna är bekant, att Jesus, till sitt intåg, nyttjade sälen allena, så borde deraf följa, att världens Förfare höll detta intåg endast såsom Hedningarnes konung, hwilket strider mot text och sak; se sid. 173. Utgifwarne anmärka dock, att sådana upptäckter böra framställas med „försigtighet, emedan de ofta äro för långt skilda från våra seder." — Denna enkla sanning väcker här ett hästigt utfall. — „Hwad säger jag?" heter det, „tidens förderfwade seder, till följde af hwilka våra samtida halfmänniskor (!) nåskan i allt, som de ej just efter bokstafwen finna för sina fem fingrar påtagligt, finna tvärbigheter och löjigheter. Ja! gripen, gripen D uslingar, äfwen efter det heligt är. Eora örens händer kunna ej sticka mer än sanningens yttersta beklädning: om den inre måsten I säga: kasten loit om

den, hwem hon skall tillhöra — och Sanningen sjelf — O! den bor endast i sällskap med heligheten." Rec. finner wäl öfvergången från Öfverlänningarnes plågseder till vår tids förderfwade seder något brant, och det utropade anathema något skarpt; men Utgifwarne fortfara att nitiska med hetta för den symboliska interpretationen. Sid. 181 heter det: „Wigt är, att ett nytt ljus uppgår öfver de himmelska sanningar, då man uppfattar det betecknande och det betecknade deri, och icke härkljwer med bokstafwen, såsom det nu en tid varit en olycklig wana." (Rec. menar, att man måste wäl först råte förstå bokstafwen, innan man härkljwer med symbolen). „Och hwarföre skulle man tweka att antaga denna högre äfse af Guds ord?" (Här är egentliga frågan om symboliska betydelsen af äsininnan och sälen, såsom en högre äfse). „Var icke hela Jesu lefnad något betecknande?" (Rec. menar, att Jesu lefnad och sista uppoffring icke war något symboliskt, utan werligt. En fallen werld kunde, ej återlösas och upprättas genom symboler). „Sjelfwa Jesu uppenbarelse i människogestalt, war ju förstantigande af det ewiga ordet, ur bilden af den himmelska sanningen med godheten i närmaste förening." (Hwilket språk i en homilie, som, enligt sid. 62, egentligen hörer till „predikofäte för allmoge och enfsldige ähörare i städer!") Rec. menar, att världens återlösare icke war en blott symbolisk uppenbarelse i „människogestalt," utan att Gud i honom werkligen iklädt människonatur, Joh. I: 14; att Jesus war en sann människa, i hwilken Gudomens allt bodde lekamligen, Col. II: 9; att det Ewiga ordet i Jesu menskliga natur icke war blott „en urbild af sanningen," utan, såsom han sjelf säger,

sjelfwa sanningen, Joh. XIV: 6; icke „förenadt med blotta godheten,“ utan och med heligheten, Joh. VIII: 46. Ännu ett utfall: „O! I de Heliga Skrifternas uttydare! bidden först Sanningens Andas borttaga täckelset från edra egna ögon, innan I viljen borttaga det från andras.“ (Åter ett missbruk af 2 Cor. III: 15, der med täckelset endast menas Judarnes blindhet, att icke finna Jesus i Gamla Testamentets skrifter). Nec. har ogera genomläst denna nitälskan för den symboliska uttolningen, emedan en lärare, utan detta tankans otrogade spel, kan, i anledning af det bokstafliga, säga sina åhörare allt det goda han finner nödigt. Genom sådan symbolisering frambringas hwar och en de bilder han, efter sitt sätt att tänka, tror sig finna, och allt stadnar i en osäkerhet, som leder till tvifkan om det bokstafligt sanna. Sjelfwe den store LutHERUS var icke fri från denna sin tids method. Då andre, under åsninnan och sälen, tänkte sig Judar och Hedningar, tänkte han sig den utwertes människan med åsninnan och, med sälen, den inwertes. Man kan ju säga, att Lag och Evangelium föresna sig till syndares omvändelse, utan att finna dem symboliserade i de „två sände Lärjungarne.“ Man kan ju föreställa Guds nåd för alla lifwers åldrar, utan att i åsninnan finna ålderdomens och i sälen ungdomens symbol. De många exempel af sådana upptäckter, som anföras, sid. 189 följ. såsom, att de två lärjungarne beteckna de tu stora buden, älska Gud och nästan; att desse lärjungar woro Petrus och Johannes, af hvilka den förre beräknar det Gamla och den senare det Nya Testamentet; att med kläderna, som lades på djuren, betecknas Guds bud

ord och nåd; att Jesus red på åsninnan och sälen, såsom „sagtmodiga djur, wid hvilka goda och ödmjuka människor lifnas, men att djestulen rider de öfwerdådiga, som i sinom tid rida på honom“ m. m. Allt sådant menar Nec. hafwa hellre bordt ligga i sitt mörker, än framdragas till nytt åskådande. Nec. är ganska wiss, att Urgifwarne icke gilla sådana föreställningar. Men det hade varit nödigt att kraftfullt warna mot dessa så kallade högre åsigter, och icke lemna dem half tygel med den kalla anmärkning, att de „böra försigtigt användas.“ Nec. nekaf icke att Biblen har symboliska handlingar. Pilatus tvär sina händer: det är oskuld. Paulus offskar stofret öfwer Judar: det är uppsägelse af gemenskap. Det förtorkade fikonträdet war en symbol af Judarnes förkastelse. Men wid alla symboler och allegorier, må man icke fästa sig wid de minsta detaljer. Nec. inser icke något täckelse hänga för den bibelläsares öga, som helt enkelt tänker sig, att Jesus sände två lärjungar, emedan två djur skulle hämtas; att desse lärjungar aflädde sina mantlar och lade en på hwardera djuret, i brist af sadlar eller sadelstücken; att de lemnade åt sin lärares wal, hwilketdera djuret han behagade nytta för sitt intåg, utan att i detta allt söka högre åsigter. Man skulle annars lätt få en ny Zabbala, i stället för den gamla, som lärde, att den lund Abraham planterade i Mamre, war de der boende hedningars omvändelse. Hela återlösningen skulle annars blifwa en symbol. Med prophetiska böckerna, isynnerhet Johannis Uppenbarelse, förhåller sig anorlunda. Deras natur medgifwer annan uttydning; dock bör åtskillnad göras emellan det, som är beständ typus, och det som kan

allegoriskt tillämpas. Her Utgifvare göra och ett slags ursäkt för några så kallade lösliga stycken i denna hemlita. Rec. menar, att ingen sil gifvare mindre anledning till utfall, än den enkla Analytiska. Han ålskar wist icke den „ljumhetens sil, som“ enligt Utgifvarens uttalelse, sid. 171, „i senare tider tillhört en mängd andeliga afhandlingar och så begärligt läsas — på sängen.“ Men han vill anföra ett par prof af den wäresma, som i denna homilie stundom införas. Sid. 173: „O! en kallelse som bär göra alla våra pulsådor till eib (!).“ Sid. 183: „Det gifwas wijsa eländiga menniskor, som genom wettigheten förslappade, äro alle af andra — ingenting af sig sjelfwa — modet är deras element. Anses det modernt att wara gudfuktig — genast är ingen gudligare än de, wälsförståendes att deras gudstruktan då är af det äkta Phariseiska slaget. Anses det åter modernt att wara gudlös — ströf äro de de håstigaste Christendoms fiender, såredige att småda allt hwad heligt är, med lika fräckhet, som något af Plattsellers småsnillen (!) — Wälingar! fruktan — dock medömkan förtjenen I mer än förakt. Nog kan Religionen umbära Er — men I kunnen icke umbära Religionen. Wålan! I kunnen det! Utsläcken då den heliga gnistan som war nedlagd äfwen hos eder, kryppen, lijmen, förtalen, smickren, bedragen, trampen de heligaste förbindelser — de komma, de komma, de långa winterastnarne, ångrens långa winterastnar — häfwen. Edra gerningars spöken (!) — edra owänners fröjderop — skuldens förbannelser — ett uppflammande helfwete — O! att jag med elds lågor kunde rista dessa orten för edra ögon, att I es en gång wänten läsa dem i — afgrunden!“ Ännu ett ord. Sid. 185 heter

det: „För att kunna säga: jag wet på hwem jag tror, behöfwas ingen lärd insigt. Nej, när den ensaldige inser de himmelska sanningarnas innehåll, deras förhållande till hwarandra, deras wigt och deras tillämpning, så är det nog.“ Rec. menar, att sådant är nog äfwen för den upplytaste Christen. — Wäst efter denna homilie, följer en Analysis öfwer samma Söndagstext, med samling af allt, hwad i symboliskt öfseende är sagdt, både klokt och oklokt, i detta ämne. — Widare: Swenska, och på Swenska öfwersatta Predikningar öfwer Första Söndagen i Adventen, utkomne sedan Reformationen. Rec. beundrar den möda, som gjort dessa utdrag, men önskar, att några anmärkingar måtte gifwit tillkänna de stycken, som alldeles icke böra tjena till mönster, och dessa äro icke få. — Såsom Bihang tilläggos två Prediko dispositioner öfwer samma text. De äro insände. Den första. I anledning deraf, att Simon, Luc. II, wälsignade barnet Jesus, blifwer Propositionen: Jesus wälsignad; menniskorna wälsignade genom Jesum. Första delen wijar Jesus såsom wälsignad a) af sin Fader, b) af Änglarna i himmelen, c) af en återlöst werld, d) af sjelfwa afgrundsandarna. Rec. finner någon oälggenhet deri, att ordet wälsigna, som är det rådande begreppet, här måste togas i ganska olika bemärkelser. Äminstone måste afgrundsandarnes wälsignelse fördrå någon afsläpse betydelse. Det heter wäl om dem, att de tro och håfwa (de känna, att en helig och rättwis Gud är, och wisa wid årtanken af hans warelse; men den, som så ryser, wälsignar icke). Wälsignelsen skall således bestå deruti, att „de icke ens kunna utgjuta förbannelse öfwer Jesus;“ (men

annat är, att icke kunna förbanna; annat, att verkliga wälsigna). „De hafwa förlorat sin medskapade fria wilja“ (men till wälsignelse fordras ett slags frihet). „De wälsigna Jesus Kristus wär Frälsare, deras allsmåttige Herre. De måste hylla honom, som Skapelsens konung, och emot sin wilja bätwande knäböja wid Hans namn.“ (Nec. menar, att detta ej må kallas hyllning. Han anser ej heller, att i Phil. II: 11. de fördomde andar förstås med dem, som under jorden äro. *Karax Jovioi* nyttjas aldrig om djestlar). I afseende på Eregesen, synes det Nec., att folkets lycksöfningsörop, icke utan swårighet kallas en „wälsignelse, den Jesus emottagit af sin Fader;“ att, då David, Ps. CIII: 20 och Ps. CXLVIII: 2 uppmanar Ingelarna till Guds lof, sådant icke hörer till återslöningens nåd; att af 1 Cor. II: 7. 9 icke kan wisas, det Jesus är högre än himmelken, utan må detta, tillika med Eph. III: 9, Col. I: 26 uppstyrtas till nådens hemlighet i Christo. Nec. menar också, att „föresöningens erlagda nåd“ (sid. 374) icke är det egentliga uttrycket, samt att „Guds plan med Skapelsen, hellre må heta: ändamålet med människans Skapelse. 2:o Människor, wälsignade genom Jesum, föresällas så, att de genom honom blifwit a) försonade med Hans fader, b) befriade från syndens herrawälde och helgade med Hans andas kraft, c) frälsade från syndens tillräkande, fördömmelse och straff, d) benådade med arfsrätt till himmelen. Den andra Propositionen föreställer, i anledning af folkets ostadighet, det förändrbara och opålitliga i människors ynnest, samt i motsats deraf, det oförändrbara och pålitliga i Guds nåd. Proposi-

tionen faller sig nästan lång. Det wore också måhända ädla, att kalla Guds nåd trofast, än pålitlig. Sådana motsatser i ett thema, hafwa den olägenheten, att när man utfört satsen, är motsatsen äfwen af sig sjelf klar. Så sker också här. Sedan åhöraren fattat hwod människan är, finner han strax hwod Gud icke är. Förre Delen. Människan är 1:o sjelf förändrbar, a) till följe af sin inre natur och en allmän lag i Skapelsen, b) ty hon lider af yttre intryck, c) ty hon beror af yttre omständigheter, d) hennes religiösa och moraliska känslor (Nec. önskade andra uttryck) äro korta och obeständiga. Människan är 2:o egennyttig, a) i kraft af en implantad egenkärlek, b) i kraft af sina behof och lidelser. 3:o är människans wilja wannåttig, 1) i afseende till det jordiska, a) genom andra människors motstånd, b) genom naturens hinder och wäldregering (!). 2) i afseende till det himmelska, a) ty människan är endast ett medel i Guds hand, b) har hon genom beskaffenheten af sin natur ingen widbringspunkt (!) utom sinnewerlden (!). Senare Delen blifwer nu motsats. Gud är 1:o sjelf oförändrbar, a) i sin godhet, b) i sin rättwisa. (Mycket mer kunde sägas, hwarut Gud är oförändrbar). 2:o Gud är oegennyttig. (Nec. önskade ett annat uttryck. Han anser också mindre tjentligt, att säga, det skriften „målar Gud såsom swartsjuk om sin åra“). 3:o Gud är allsmåttig, 1) öfwer det jordiska, a) öfwer människan, b) öfwer siffwa naturen och dess krafter, 2) öfwer det himmelska, a) öfwer hela andewerlden, b) öfwer vår andas lycksalighet, först genom det andeliga, sedan genom det ewiga lifwet. Nec. nekar icke den ordning och rikedom, som finnes i allt detta; men

han fruktar, att så många sammanbragta åsigter swärligen stola fattas af åhöraren, och menar att dessa delar och underdelningar, och underdelningars underdelningar kunde wid utarbetningen blifwa swära att bringa till full klarhet och reda. Sjelfva propositionen har två delar. Första delen har tre underdelar. Första underdelningen har fyra delar; andra underdelningen har två, och den tredje underdelningen äfwen två smärre delar. Senare delen har tre underdelningar. Den första har två, den tredje två; men tredje underdelningen har två, af hvilka hwardera åter har två, och den andra af dessa åter två. Så mycken sönderstyckning synes beswärlig. Den är ock onödigt. Mycket förekommer ock här, som icke är alldeles nödwändigt för hufvudämnet. Här är ett förråd för många predikningar.

Sjerde Afdelningen har blott början af ett ganska intressant och läswärdt bref om Christendomens tillstånd i Asten. Man afbryter ogera en så behaglig läsning.

(Nec. af 2:a Häftet följer framdeles.)

Folkfogor af Ludwig Tieck. Fjerde Bandet. (Tredje Bandet utgöres af Märkerfaccen). Kellborgarnes Krbnika. Öfversatt af Wilhelm Fr. Palmblad. Upsala 1813. 86 sid. 8:o.

Konhända har ingen del af Snillets område mera sällan af konstphilosofen blifwit undersökt, än qwickherens. För oss är tillräckligt, att deras blott urslija twenne hufvudslag, hvilka wi, i brist af andra uttryck, benämna: prosaisk och poetisk

qwickhet. Den prosaiska qwickheten, den må framträda med den Swifiska ironiens lansar, eller leka med det Voltaireiska skämters uddar, är förståndets frivilliga sluf: under all denna prakt, som det spelande snillet uteför, ligger en ofta trivial rationel-sats till grund, qwickheten lånar sig till blott ornamente på förståndets husgeråd, och dess blommar såndas, icke för att förnjä med sin egen sågning, utan för att (som det berättas om det Österländska selam-språket), blifwa sirliga men döda tecken af en främmande mening. Den poetiska qwickheten sträcker högre sin flygt: på fantasiens wingar genomswäfwar hon hela Eldherens rike, och den njutning hon skänker är någonting högre än det löje, som ett lyckligt infall väcker, det wäibehag wi erfara wid en träffande sarkasm, en wäl utförd ironi. Den förra wäljer föremålet för sina anfall nära omkring sig; den senare bland dem som äro gemensamma för alla tidschwars; den förra föräldras med de tänkesfär, mot hvilka hon ifeat, den senare är ewig som naturen och menniskan; den förras wapen äro gibel och pilar, den senares thorsdön och bliptar.

Bland den mängd som tillgripit dessa gibel, hafwa så warit så offickliga, att de ej åtminstone träffat med ett eller annat hugg. Men den som will fatta Jevs' åstor, måste, buren af fantasien, uppsvinga sig på en allt öfwerstådande höjd, måste äga den drnblick, som ej förfelar föremålen, och denna Hercules-arm, som ej såfångt märtar slagen. Öfwerst på denna höjd stå Aristophanes, Cervantes och Shakspeare; och bland dem som wåra dagar sett lyfta sig dit, äro inga mera utmärkte än Jean Paul och Tieck; den förra titaniskt uvssträfwande, fast stundom af solglansen förbländad och ir-

ronde, den senare lugnt men säkert uppstiggande. Genom sin Kaiser Octavianus har Tieck gjort sig värdig den äkta, den romantiska givighetens krans, och inägn af våra Svenska läsare, som sett Blåskäggs Sju Systerer, skall göra honom detta företräde stricigt. Ibland dessa folksagor, liksom bland alla Tiecks produkter (känhända med undantag af Peter Leberechts Geschichte), är dock närvarande pjes (hvars original heter: Denkwürdige Geschichtschronik der Schildbürger; utarbetad efter en folksaga, som första gången anses blifwit tryckt 1620 och kort förut uppfunnen) den, hwari det romantiskt-santastiska minst råder, och der skänket och ironien uteflutande söra sceptret. Dock ett skämt och en ironi af så djup betydelse och tillika af så lustig beskaffenhet, hwari en enda wändning i diction, ofta en enda accent äro afgörande, att denna bok fordrar en fin takt att fullkomligt förstås och ännu mer att återgifwa. — När man här till först bestannar swärigheten att imitera de Tieckiska perioderna, och sedan wänt språks ringa anlag för satiren, lär man finna, att närvarande öfversättning ej hör till de lästaste. Hr P. har, sedan det förölyckade försöket med Riddar Blåskägg, sökt göra sig mer och mer bekant med det Tieckiska manéret; här har någonsång det spelande skänket i de tungt bygda Svenska perioderna skelnat, och der originalens mening ej är korrekt återgifwen, skall nedanföra tillkännagifwas. Janandis skola wi anmärka, att då i skrifter af dylik art, det är wäsentligt att händelserna lokaliseras eller liksom flyttas under läsarens ögon, har Dimeris, som fölste denna regel, försarit med mycken insigt, och de ställen han sålunda förswenskat, äro ofta lyckligare än de, der han rått fölste ori-

ginalets spår. Sid. 58: „Med samma rätt, som de affkydde komedien förföljde de också den egenliga tragedien. De bekymrade sig ej om en konung förlorade sitt rike och måste försvälta i elände, ty de insågo ganska riktigt, att de ej kunde dela hans känslor, emedan de ej woro några konungar. De förstodo endast, när en af dem hade skulder eller en son, som hellre försålde än förtjenne pengar, då woro deras hjertan öppna för dessa tragiska intryck *) och ädla tårar runno i bäckar, isynnerhet när den redlige, arbetsamme Hans ej i första akten kunde gifva sig med sin ämma goda Greta. Derjemte lärde man ock genom affräckande exempel, huru man ej borde göra falska testamenten, ej resa till Italien, huru det war orätt att stjåla, eller icke gifva sig: det ättonde budet om förtal, blef också grundligt, liksom man i ett annat stycke bad inwånarne för Guds skull inte wara qwicka, emedan de annars wäl kunde söras i slöfveri till Algier. — Egentligen bestod Kellborgarnes mesta theaterlitteratur i öfversättningar, emedan de sunno det mycket bekwämre att lära andra tänka för sig. Det är sant att de ägde ungefär ett halft dusin sorgespel, men några uppsfördes aldrig och de öfriga woro så förtreffliga, men tillika så tråkiga, att, efter en samtida författarens utsägo, de endast uppsfördes wid de mest högtidliga tillfällen. — Den förnämsta af deras theater-skrifverer m. m. — Originalen har: Mit eben dem Rechte, mit dem sie das Lustspiel verabscheuten, verfolgten sie auch das eigentliche Trauerspiel. Sie bekümmerten sich nichts darum, ob ein König sein Reich

*) Denna titrad kunde wäl på ett ledigare sätt blifwit tournérad.

verlohr, und er im Elend verschmachten mußte, denn sie sahen ganz richtig ein, daß sie hier nicht mitfühlen könnten, weil sie keine Könige waren. Sie verstanden es nur, wenn einer unter ihnen Schulden hatte, oder einen Sohn, der lieber Geld verzehrte, als verdiente, hier waren ihre Herzen diesen tragischen Eindrücken offen, und die edlen Thränen ergossen sich haufenweise; besonders aber wenn der großmüthige, wackre, arbeitsame Hans, die zarte, gutfühlende, liebeathmende Grete in den ersten Akten nicht heirathen konnte, so wußten sich die großmüthigen Zuschauer vor Mitleid nicht zu lassen, so daß man Beispiele hat, daß einige in Ohnmacht gefallen sind, andre zu den gebrannten Wassern ihre Zuflucht haben nehmen müssen, um vor dem großen Eindrücken nur nicht gar nicht zu Grunde zu gehen. — Man sieht, auf welcher hohen Stufe der Kultur diese unsterblichen Dichtungen, die von manchen verachtet worden, gestanden haben: so daß sie wohl mit Recht die weiland Atheniensischen Griechen über die Achsen ansehen

konnten, als die ihre Trauerspiele mit Aberglauben und ihre Lustspiele mit den ungereimtesten Poffen anfällten. Die Vernunft und das Herz der Schildbürger im Gegentheil war in ihren Theatern sehr gut aufgehoben, den man lehrte sie hier durch abschreckende Beispiele, wie keiner falsche Testamente machen, oder nach Italien reisen sollte, wie es unrecht sei zu stehlen, oder auch im Gegentheil nicht zu heirathen; das Achte Gebot der Verläumdung ward auch durchgenommen, so wie man in einem andern Stück die Einwohner um Gotteswillen bat, doch ja nicht zu witzig zu seyn, denn es könne wohl gar nach Algier in die Sklaverei führen. — Es wird vielleicht nicht undienlich seyn, die beiden hauptsächlichsten Dichter nur ganz kurz zu charakterisiren, die sich in der blühendsten Periode um die Nation verdient machen. Zu bedauern ist es, daß ihre Schriften verlohren gegangen sind, so daß wir nur dunkeln Traditionen folgen können, die uns keine recht deutlichen Begriffe geben. — Der hauptsächlichste ihrer Dichter m.m.

(Glutet e. a. g.)

U n t e r s u c h u n g e n . 1812.

Leipzig. Geschichte Kaiser Ludwig IV.; von N. v. Kotzebue. 256 s. 8.

— Historisches Handbuch für die Jugend. Herausgegeben von J. G. Dyk. 1r Th. Das Zeitalter des Napoleons des Großen, von Lützner bis zum Wiener Frieden. 240 s. 2r Th. Die Jahre 1810 und 1811. 237 s. 8.

— Geschichte der bilderstürmenden Kaiser des oskrömischen Reichs mit einer Uebersicht der Gesch. der frühern Regenten derselben; von Fr. Chr. Schlofer. 659 s. 8. — Grundad på källor, dem Förf. haft tillfälle att ännu flitigare än Gibbon benyttja.

Register

öfwer

Svensk Literatur-Tidning för år 1813.

I) Recensioner öfwer Svenska Skrifter.

Theologiska Kunskapsarter:

Exegetik.

Retraktelse på Påskedagen år 1812.	N:o XVII Sid. 265
Ordbok till Förklaring öfwer Nya Testamentet af P. Tolleson.	X 145

Homiletik.

Den första Christna Pingstpredikans merkan	. XXI 333
Den Himmelske Faderns Löfte till sin ensödde Son ic.	. XXI 335

Agetik.

ProfPsalmer af Franzén och Wallin.	} N:o I, sid. 7. N:o II, s. 17. N:o III, s. 31.
Försök till Psalmer af E. S. Geijer.	
Psalmer af S. Hedborn.	N:o XXXVIII s. 594
Sånger till Guds och Jesu Christi förherrligande af J. J. Thomäus	. XXXIII 524
Bref istån en döende Fritänkare.	
Tal, hållet wid Evangel. Sällskapets Sammankomst d. 11 Febr. 1813,	. XVII 266
af N. L. Dahlström.	. VII 102
Kort Sammandrag af Bibliska Historien af W. Fare.	

Collectanea Theologica.

Journal för ReligionsLärare. I:a Häft.	N:o XLVIII, LII, 749, 811
--	---------------------------

Juridiska Kunskapsarter.

Jurisprudentia Ecclesiastica.

Ecclesiastique Samlingar af Hjerströmmer	. X 157
--	---------

Politik.

Om Continental-Systemet.	. XVI 241
Framställning af Europas närvarande belägenhet. December 1812.	. II 31
Retraktelser öfwer Danska Regeringens Politik	. XL 633

Philosophiska Kunskapsarter.

Ethik.

Lärobok för Unga Fruntimmer. Sednare Delen.	. XXVII 427
Försök till en kort Wägledning att lära känna Djurens Natur och Geslämmelse, deras rättigheter och Människans pligter emot dem.	. XXXIX 615

Pädagogik.

Magasin för Föreläsningar och Lärare. Af Broocman, N:o IX s. 129	— XIV 224
Om de förbättringar som våra Lärare kunna emottaga, af N. Fryxell	. XX 310
Första Begreppen af de nödvändigaste Wetenskapen. Af G. Regnier	. XLIX 765

Philologiska Kunskapsarter.

Grammatik.

Rudimenta Linguae Hebraeae; Auct. M. Norberg	. XLVIII 763
--	--------------

Kritik.
Strödda Anmärkingar öfver Prof. Öfversättningen af Några Ställen
i Nya Testamentets Heliga Skrifter af J. G. Wure N:o XXV s. 397. XXVII 417

Witterhet.

	<i>Lyrik.</i>		
Människans Bestämmelse		XXXVII	585
Sång i anledning af Franka Arméens återåg, af E. G. Walberg		XXXVIII	603
Parodie öfver PrisSkriften Svea af Anonyme		XLVII	747
Skaldeskrifft, 1:a Häft. & 2:a Häft.	N:o XVII s. 271 &	XXXIII	607
Poetiska Studier, af L. Hammarström		XLIV	685
Poetisk Kalender, för år 1813, utg. af Åtterbom		XXXI	477
Sagobrott	N:o V s. 75. &	VI	81
Frågor af Napoleon, besvarade af Echo		XLIX	779
Gustaf Adolfs Skugga till de mot Frankrike allierade Regenter. Af E. G. Walberg		XLIX	780

Dramatik.

Thorfil Knutson. Tragedie		XVI	248
Don Carlos. Tragedi af Schiller, öfvers. af Edneblad. 1:a Del.		XVI	249
Jungfrun af Orleans. Tragedi af Schiller, öfvers. af Edneblad.		XLVI	717
Macbeth. Tragedi af Shakespear, öfvers. af Geijer	N:o XXVI 400. & XXIX		445
Sophokles' Sorgspel, öfversatta af Palmblad. I Elektra	N:o XXXIV 335, 36. s.		583
Den Afbrutna Offerfesten. Heroi. Romiskt Skådespel		II	32
En Skön och Puststufsig Nyårslek om det Nya och Gamla Århun- dradet, af N. W. Schlegel, öfvers. af Edneblad		XXXVIII	729
Måsterkatten. En RåringSaga af P. Leberecht, förswenskt. af D. Mollbergson		VI	95
TheaterKriswaren. Lustspel af Lijestjelle		XI	175
Den Tolka Baron. Lustspel af Kotzebue		XXXIX	610
Receptet. Lustspel, öfvers. af Maria D. Almén		XXXII	597
Pulsen. Komedi af Dabo, öfvers. af M. Almén		XXXIII	523
Familjen. Prolog.		XXIV	385

Epik.

Gylfe. Drottqwäde af L — g.

N:o VIII s. 114. X s. 149. XII s. 188

Romaner.

Waldfrändskaperna. Roman af Goethe, öfvers. af Ekendahl. 1:a Del.		XXXI	485
Eugen af Rochelin.		XXXI	491
Edmund von Horst.		XXVII	428
Lusenkonstaren. Af Kotzebue		XXVI	415
Testamentet. Af A. LaFontaine. 1:a, 2:a och 3:e Del. N:o XXXVI 567.		XLI 645. XLIX	774
De Tolf Sofwande Jungfrur. Underhistoria af Spies, 1:a, 2:a och 3:dje Del.		N:o XLI 647. XLIX	773
Scener utur det Ägtenkapliga Lifwet.		XV	237
Batilde. Af Renoud, öfvers. af Jeandette von Breda		XXIX	459
Baulunders Saga, af Ohlenschläger.		X	160
Den Gånle med Heliga Lampan. Saga af Goethe.		I	15
Euf bins.		XXXI	490
Min Första Resa till Stockholm; af Fufsbrenner.		XL	631

Asterionna Kapocka. Af v. K.	N:o XLIX	Sid. 774
Röstvar Ansbrarn Gonzalov. 1:a och 2:dra Delen	. LI	795
Tyska Flyktingars Tidsfördrif. Af Goethe	. LII	821
Reikborgarnes Krönika. Af Tieck		

Sativer, Fabler &c.

Gulflappar, af Speculantenhjelm	. III	47
Lageringsmethod af Dio	. XLIII	681
Real-Lexikon, af Terzaruolo, 1:a o. 2:a Del. N:o XXVI s. 412	. XLII	667
Berättelse i anledning af 1812 års fälståg	. XLI	649
Napartes Hemliga Bekännelse	. XLI	637
Walda Fabler. 6:te Häft.	. XVII	267
Herdarne	. VI	84
Den Frågwise Gubben	. VIII	125

Historiska Konstslapsarter.

Biographi.

Minne öfwer E. J. Ekblad, af J. Fr. Mellin	. XX	319
Tal wid Prosten J. Ehlinges Begravnin, af Götlin	. XVIII	287
Tal wid Rectorn C. Poussettes Begravnin, af J. J. Hedén	. XXXVI	571
Tal wid Doctorn C. Dahls Begravnin, af Eolén	. XXXIX	612
Leifvernesbeskrifning öfwer Stats-Secreteraren m. m. Friherre Th. Rosenbane af Bergstedt	. XXXV	553
Reinhardts Biographi	. XXXVI	414
Store Måns Leifverne, af Blanchard, öfvers. af Krutmeijer. 5:te Del.	. XXXII	488
Samling af Biografier	. XV	225
Tal wid Hr J. Turdijälls Jordfästning, af J. D. Widemarck	. L	795
Om Fredrik II:s Historia, af J. von Müller, öfvers. af Ekendahl	. V	70
Anonyma Bref hvarande till Napoleons hemliga Krönika. 1:a — 6 S. N:o XLV 714.	. L	794
Nittonde Århundredets Krönika, af Bredow. 10:de & 11:te Häft. N:o XXIV 376.	. XXXIV	525
Handbok för Fruentimmer i äldre och nyare Historien. 7:de Del.	. XXVII	424
Historia om första Korsståget N:o XLVII 742.	. XLVIII	758
Rebeltidens Historia, af Meiners. 2:a Del.	. XLIII	621
Grundlinier till Staternas Historia, af F. B. Schwerin. 1:a & 2:a Del. N:o XVIII 273. XIX 298.	. XXI	221
Romantiska Scener ur Romerska Historien af Bucholtz, 2 Del.	. XLI	649
Narantik Berättelse om Franka Arméens Övertåg från Moskau	. VIII	126
Dukeriner under Kriget emellan Sverige, Ryssland. och Danmark, åren 1808 — 1809	. VI	93
Sveriges Historia uti Kort Sammandrag	. XXXIV	539
Svenska Historien för Begynnare, af L. Salvius	. XXXV	556
Sveriges Geographi och Historia, af Silwerstolpe. 2:a Häft.	. XXXII	493

Geographi och Statistif.

Lärobok i Geographien af Silwerstolpe N:o XXXVIII 589	. XL	621
Amerikas Uppståkande af Campe, öfvers. af Mademine. 1:a Del.	. XXXIII	517
England och Wales, af Goede. 1:a Delen	. XXX	461
Österriktiga Bref på en Resa till Wien, af Reichard	. XXXIII	520
Finland och dess Innemånore, af Rühse, 2:a och 3:e Del.	. XXXIX	605
Frankrikes Område, af Dabelow	. XXXII	506

Archeologi och Lärdomshistoria.		
Antiquitetslexicon, af Dillenius	N:o XIX	Stb. 298
De christnas Antiquiteter, af Haug	. XXXVI	441
Musæum Typographicum Schmianum	. XVII	269
Handlingar ur Hans Excellens m. m. L. von Engeströms Biblio- thek. 2:a Häft.	. XXX	474
Om Vetenskapernas 2c. tillstånd i Constantinopel, af Seid Mustafa, pba, öfvers. af Sprinckhorn	. XX	317
Uppfinningarne, af Ritter	. XXX	470
Mathematik och Taktik.		
Om Recognoferingar, af Åkrell	. XXV	392
Om Sewär och Skurkonst, af Åkerrén	. VII	198
Geometrien på ett nyt sätt betraktad. Häft. I — 3.	. XLVI	723
Ekonomi.		
Tänkar om Jordbruk, af Åkerrén	. XIII	198
Om Wexelbruk af Fischerström	. XVII	270
Råd till Unga Matmödrar att hushålla i dyr Tid	. XLVI	729
Medicin.		
Tal om Weneriske Sjukdomars botande med upplöst guld af Odhelius Skrifter af Blandadt Innehåll.	IX	143
Journal för Fruktimmer. 1:a o. 2:a Häft.	N:o XV 232 . XXIX	455
Jbuna. 4:de Häft.	N:o XLII 653 . XLV	701
Rhytia. 1:a Häftet	N:o XXIII 379 . XXVI	415
Phosphoros. 1812. N:o II.	N:o XXII 337 . XXIV	376
Thalia	. XLIII	683

II) Afhandlingar.

Rent scientifika Anmärkningar.		
Äfgifter	. VII	109
Öfversätt till Bibelöföfning	. IX	142
Öfwer den moderna Naturkunskapen	. XVII	257
Choralisk Anmärkning	. XXIX	457
Literärhistoriska och Bibliographiska Anteckningar.		
Underrättelser om de Senare Uppträden i den Danska Witter- heten	N:o III 38. IV 49. V 65 . VII	107
Beskrifning öfwer ett gammalt Toffe poem	. VI	61
Om några gamla Swenska Folkvisor	. XII	189
Underrättelser om ett Wiser af Monmouths Röniska	. XXIV	348
Anteckningar om Slawonska Wiser på Gymn. Biblioth. i Wexerås	. XXXV	541
Underrättelser om en Upplaga af Il Filocopo	. XLVIII	675
Polemiska Uppsatser.		
Duplik till Hr Biskopp Fare	. XV	239
Anmärkningar wid Kgl. PsalmCommittéens ProMemoria	. XX	304
Till Hr P. Frigell	. XXVIII	429
I anledning af Hr P. Frigells senare Swar	. XLIV	695
Anmärkningar för Forskare uti Biblisk Språkkunskap af Biskops- pen m. m. Hr Doctor Lingstadius	. XLVII	733
Rec:s Swar på öfwanstående Anmärkningar	. L	781

Register

öfver

Svensk Litteratur-Tidning för år 1813.

I) Recensioner öfver Svenska Skrifter.

Theologiska Kunskapsarter:

Eregetik.

Betraktelse på Påstebagen år 1812.	N:o XVII Sid. 265
Ordbok till Förklaring öfver Nya Testamenter af P. Tollefson.	. X 145

Homiletik.

Den första Christna DingstPredikans verkan	. XXI 333
Den Himmelske Faderns Bäfte till sin ensödde Son ic.	. XXI 335

Agetik.

ProfPsalmer af Franzén och Wallin.	} N:o I, sid. 7. N:o II, s. 17. N:o III, s. 31.
Försök till Psalmer af E. S. Geijer.	
Psalmer af S. Hedborn.	
Sånger till Guds och Jesu Christi förherrligande af J. J. Thomdus	N:o XXXVIII s. 594
Bref ifrån en döende Fritänkare.	. XXXIII 524
Tal, hållet wid Evang. Sällskapets Sammankomst d. 11 Febr. 1813, af N. L. Dahlström.	. XVII 266
Kort Sammandrag af Bibliska Historien af W. Foxe.	. VII 102

Collectanea Theologica.

Journal för ReligionsLärare. 1:a Häft.	N:o XLVIII, LII, 749, 811
--	---------------------------

Juridiska Kunskapsarter.

Jurisprudentia Ecclesiastica.

Ecclesiastique Samlingar af Öhrströmmer	. X 157
---	---------

Politik.

Om Continental-Systemer.	. XVI 241
Framställning af Europas närvarande belägenhet. December 1812.	. II 31
Betraktelser öfver Dansta Regeringens Politik	. XL 633

Philosophiska Kunskapsarter.

Ethik.

Ordbok för Unga Fruntimmer. Sebnare Delen.	. XXVII 427
Försök till en kort Wägledning att lära känna Djurens Natur och Bestämmelse, deras rättigheter och Menniskans pligter emot dem.	. XXXIX 615

Pädagogik.

Magasin för Föräldrar och Lärare. Af Broocman.	N:o IX s. 129 — XIV 224
Om de förbättringar som våra Lärareverk kunna emottaga, af N. Fryrell	. XX 310
Första Begreppen af de nödvändigaste Wetenskapen. Af G. Regnér	. XLIX 765

Philologiska Kunskapsarter.

Grammatik.

Rudimenta Linguae Hebraeae; Auct. M. Norberg	. XLVIII 763
--	--------------

^{Kritik.}
Stredda Anmärkningar öfver Prof. Öfversättningen af Några Ställen
i Nya Testamentets Heliga Skrifter af J. G. Dure N:o XXV s. 397. XXVII 417

Witterhet.

Människans Bestämmeelse	XXXVII	585
Sång i anledning af Franka Arméens återtag, af C. G. Walberg	XXXVIII	603
Parodie öfver PrisSkriften Svea af Anonyme	XLVII	747
Skaldedödsök, 1:a Häft. & 2:a Häft.	N:o XVII s. 271 & XXXIII	607
Poetiska Studier, af L. Hammarfeld	XLIV	685
Poetisk Kalender, för år 1813, utg. af Åkerbom	XXXI	477
Sagobrott	N:o V s. 75. & VI	81
Frågor af Napoleon, besvarade af Echo	XLIX	779
Gustaf Adolfs Skugga till de mot Frankrike allierade Regenter. Af C. G. Walberg.	XLIX	780

Dramatik.

Thorvil Knutson. Tragedie	XVI	248
Don Carlos. Tragedi af Schiller, öfvers. af Törneblad. 1:a Del.	XVI	249
Jungfrun af Orleans. Tragedi af Schiller, öfvers. af Törneblad.	XLVI	717
Macbeth. Tragedi af Shakespear, öfvers. af Geijer N:o XXVI	400. & XXIX	445
Sophokles' Sorgespel, öfversatta af Palmblad. I Elektra N:o XXXIV	335, 36. s.	583
Den Afbrutna Offerfesten. Heroisk-romaniskt Skådespel	II	32
En Skön och Purstuslig Nyårslek om ber Nya och Gamla Århundradet, af A. W. Schlegel, öfvers. af Törneblad	XXXVIII	599
Wästerfätten. En Rätting Saga af P. Leberecht, försvensk. af O. Mollbergsson	VI	95
TheaterSkrifwaren. Lustspel af Liljestjelle	XI	175
Den Tyska Baron. Lustspel af Kotzebue	XXXIX	610
Recepter. Lustspel, öfvers. af Maria D. Ållén	XXXII	507
Pullen. Komedi af Dabo, öfvers. af W. Ållén	XXXIII	523
Familjen. Prolog	XXIV	385

Epif.

Gylfe. Drottqwåde af L — g. N:o VIII s. 114. X s. 149. XII s. 188

Romaner.

WalfrändKöperna. Roman af Goethe, öfvers. af Sten Dahl. 1:a Del.	XXXI	485
Eugen af Rochelin.	XXXI	491
Edmund von Horst.	XXVII	428
Zusentkonstlaren. Af Kotzebue	XXVI	415
Testamentet. Af A. LaFontaine. 1:a, 2:a och 3:e Del. N:o XXXVI	567. XLI 645. XLIX	774
De Tolf Sotwande Jungfrur. Andehistoria af Optes, 1:a, 2:a och 3:dje Del.	N:o XLI 647. XLIX	773
Scener utur der ÄgtenKapliga Lifwet.	XV	237
Watiide. Af Renaud, öfvers. af Jeanette von Dreda	XXIX	479
Waulunders Saga, af Dohlsenschläger.	X	160
Den Gamle med Heliga Lampan. Saga af Goethe.	I	15
Euf bins.	XXXI	490
Min Första Resa till Stockholm; af Zupelbrenner.	XL	638

Alexisowa Kavacka. Af v. K.	N:o XLIX	Sid. 774
Riksvär Ansbrorn Gonzalom. 1:a och 2:dra Delen	. LI	795
Tyska Flyktningars Lidsfödrif. Af Goethe	. LII	821
Kellborgarnes Redniska. Af Tieck		

Satirer, Fabeler ic.

Fulkappar, af Speculantenhselm	. III	47
Föreringsmethod af Dio	. XLIII	681
Real-Lexikon, af Terzaruolo, 1:a o. 2:a Del. N:o XXVI s. 412	. XLII	667
Beværelse i anledning af 1812 års fältslag	. XLI	649
Buonapartes Hemliga Bekännelse	. XLI	637
Balda Fabeler. 6:te Häft.	. XVII	267
Hararne	. VI	84
Den Frågvisse Subben	. VIII	125

Historiska Kunskapsarter.

Biographi.

Minne öfver E. J. Ekblad, af J. Fr. W. Min	. XX	319
Tal wid Prosten J. Ehrlings Begrafning, af Skellin	. XVIII	287
Tal wid Rectorn C. Neufettes Begrafning, af J. J. Hedén	. XXXVI	571
Tal wid Doctorn E. Dahls Begrafning, af Collén	. XXXIX	619
Levneresbeskrifning öfver Stats-Secreteraren m. m. Friherre Th. Rosenbane af Bergstede	. XXXV	553
Meinhardts Biographi	. XXVI	414
Store Måns Levnerne, af Blanchard, öfvers. af Krummeijer. 5:te Del.	. XXXI	488
Samling af Biografier	. XV	225
Tal wid Hr J. Turdshalls Jordfästning, af J. D. Widemark	. L	795
Om Fredrik II:s Historia, af J. von Müller, öfvers. af Ekendahl	. V	70
Anonoma Bref hörande till Napoleons hemliga Kränka. 1:a — 6 H. N:o XLV 714.	. L	794
Mittonde Århundredets Kränka, af Bredow. 10:de & 11:te Häft. N:o XXIV 376.	. XXXIV	525
Håndbok för Fruntimmer i äldre och nyare Historien. 7:de Del.	. XXVII	424
Historia om första Korsståget N:o XLVII 742	. XLVIII	758
Medeltidens Historia, af Meiners. 2:a Del.	. XLIII	621
Grundrätter till Svecernas Historia, af F. B. Schwerin. 1:a & 2:a Del. N:o XVIII 273. XIX 298.	. XXI	221
Romantiska Scener ur Romerska Historien af Bucholtz. 2 Del.	. XLI	649
Nutentik Berättelse om Franka Arméns Övertåg från Moskau	. VIII	126
Dulleriner under Kriget emellan Sverige, Ryssland. och Danmark, åren 1808 — 1809	. VI	93
Sveriges Historia uti Kort Sammandrag	. XXXIV	539
Svenska Historien för Begynnare, af L. Salvius	. XXXV	556
Sveriges Geographi och Historia, af Silwerstolpe. 2:a Häft.	. XXXII	493

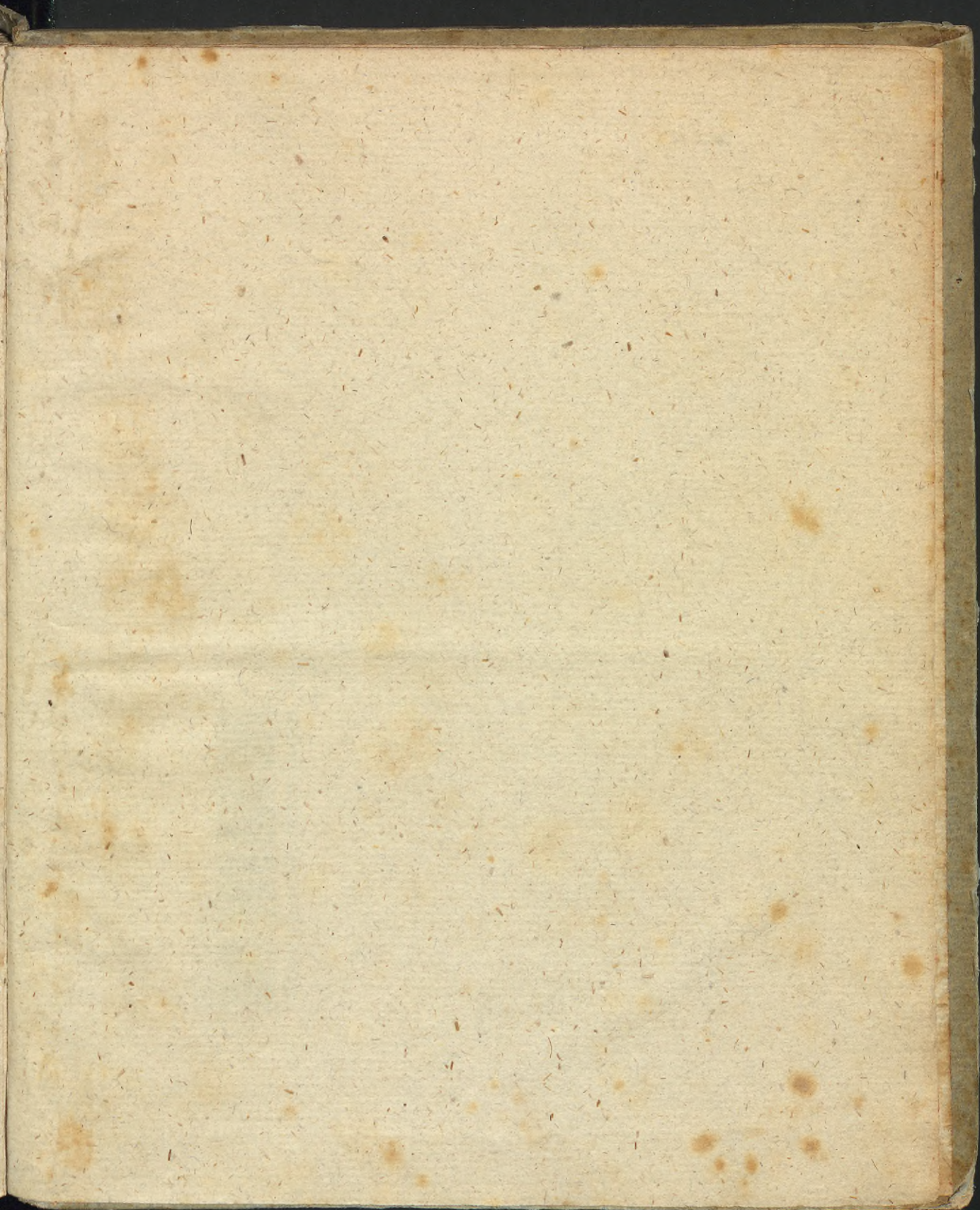
Geographi och Statistif.

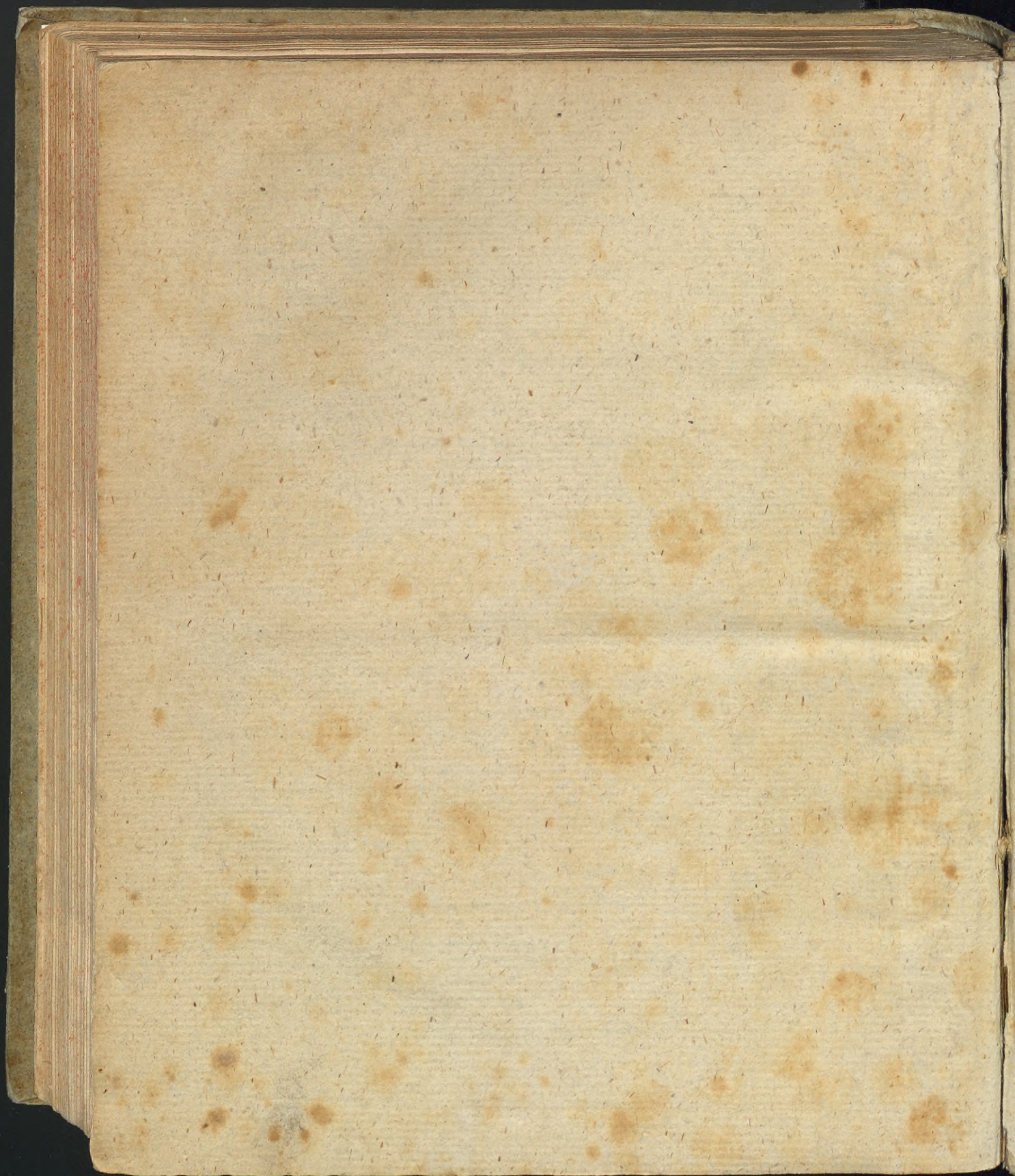
Lärobok i Geographien af Silwerstolpe N:o XXXVIII 589	. XL	621
Amerikas Upprättande af Campe, öfvers. af Mademine. 1:a Del.	. XXXIII	517
England och Wales, af Goede. 1:a Delen	. XXX	461
Förtroliga Bref på en Resa till Wien, af Reichard	. XXXIII	520
Rinland och dess Innemånare, af Råhs. 2:a och 3:e Del.	. XXXIX	605
Frankrikes Område, af Dabelow	. XXXII	506

Archeologi och FärdomsHistoria:		N:o	Sib.
AntiquitetsLexicon, af Dillenius		XIX	298
De Christnas Antiquiteter, af Haug		XXXVI	441
Musæum Typographicum Sohmianum		XVII	269
Handlingar ur Hans Excellens m. m. L. von Engeströms Biblio- thek. 2:a Häft.		XXX	474
Om Werenstapernas 2c. tillstånd i Constantinopel, af Seid Mustafa pba, öfvers. af Sprinchorn		XX	317
Uppfinningarne, af Ritter	Matematisk och Taktik.	XXX	470
Om Recognoseringar, af Åkrell		XXV	392
Om Sewår och Skjutkonst, af Åkerén		VII	198
Geometrien på ett nytt sätt betraktad. Häft. 1 — 3.		XLVI	723
	Ekonomi.		
Tänkar om Jordbruk, af Åkerén		XIII	198
Om Wexelbruk af Fischerström		XVII	270
Råd till Unga Wårmbdrar att hushålla i byr Tid		XLVI	729
	Medicin.		
Tal om Weneriske Sjukdomars borande med upplöst guld af Obhellus		IX	143
Journal för Fruntimmer. 1:a o. 2:a Häft.	Skrifter af Wlandadt Jancbål.	N:o XV 232	XXIX 455
Abuna. 4:de Häft.		N:o XLII 653	XLV 701
Klytia. 1:a Häftet		N:o XXIII 379	XXVI 415
Phosphorot. 1812. N:o II.		N:o XXII 337	XXIV 376
Thalia			XLIII 683

II) Afhandlingar.

Rent scientifiska Anmärkingar.		N:o	Sib.
Afgifter		VII	109
Försoök till Bibelsöfning		IX	142
Öfwer den moderna Naturkunskapen		XVII	257
Choralisk Anmärkning		XXIX	457
	Literärhistoriska och Bibliografiska Anteckningar.		
Underrättelser om de Senare Upprädden i den Danska Witter- heten		VII	107
Weskrifning öfwer ett gammalt Tostt poem	N:o III 38. IV 49. V 65.	VI	61
Om några gamla Swenska FoltWisor		XII	189
Underrättelser om ett Wiser af Wonnouths Rediska		XXIV	358
Anteckningar om Slawonska Wiser på Gymn. Biblioth. i Wexterås		XXXV	541
Underrättelser om en Upplaga af Il Filocopo		XLVIII	675
	Wolemiska Uppsatser.		
Snolke till Hr Bischoff Fare		XV	239
Anmärkingar wid Kgl. PsalmCommittéens ProMemoria		XX	304
Till Hr P. Frigell		XXVIII	429
På anledning af Hr P. Frigells senare Swar		XLIV	695
Anmärkingar för Forskare uti Biblisk Språkkunskap af Wiskop- pen m. m. Hr Doctor Ringstadus		XLVII	733
Rec:s Swar på öfwanstående Anmärkingar		L	781

6000125720

Göteborgs universitetsbibliotek

